
VE RI
TAS

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η΄ ΤΕΥΧΟΣ 85ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905 — Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
„ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΑ
ΔΕΚΑ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας

Ν. ΚΑΖΑΖΗ

Πρυτάνεως τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου

Αἱ ἐν ἰδίῳ τεύχει, κατ' ἀπαίτησιν ὁμογενῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαβιούντων, δημοσιευόμεναι Μακεδονικαὶ Διαλέξεις ἀπηγγέλθησαν κατὰ τὸν λήξαντα χειμῶνα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ δημοσιευθεῖσαι συγχρόνως ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κράτει», ἐν τῇ μηνιαίᾳ «Ἐπιθεωρήσει» τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐν τῇ «Νέα Ἡμέρᾳ» τῆς Τεργέστης, ὡς καὶ καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει ἐν πολλαῖς ἑλληνικαῖς ἐφημερίσιν, ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ ἐκδιδομέναις. Ὁ παγκόσμιος ὡσαύτως τύπος, πολλάκις ἀναλύσας τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἀπεδέξατο μετὰ πρωτοφανοῦς ἐπιδοκιμασίας τὰ ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήματα τῶν Διαλέξεων.

Ταῖς Διαλέξεσι προσετέθη ἐν παραρτήματι καὶ ἡ Μαύρη Βίβλος τῆς Μακεδονίας, ἐν ᾗ ἐκτίθενται ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν πάντα τὰ ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ πολυπαθεῖ ἑλληνικῇ χώρᾳ.

Ἡ τιμὴ τοῦ ἔργου, ἀποτελεσθέντος ἐκ 15 τυπογραφικῶν φύλλων καὶ καλλιτεχνικῶς ἐκτυπωθέντος, ὁρίζεται εἰς δραχμὴν μίαν διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἓν φράγκον διὰ τὸ ἐξωτερικόν.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΣΕΙΡΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐξέδωκε τὰ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ποιήματα τοῦ ἐμπνευσμένου ἐθνικοῦ ποιητοῦ κ. Γεωργίου Στρατήγη, ἐκ 12 τυπογραφικῶν φύλλων, καλλιτεχνικῶς ἐκτετυπωμένων.

Ἐν τῷ προσεχεῖ φύλλῳ θέλει δημοσιευθῇ καὶ εἰδικὴ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου τοῦ κ. Γ. Στρατήγη κρίσις.

ΤΙΜΑΤΑΙ

Ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ δρ. 1. — Ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ φρ. 1.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

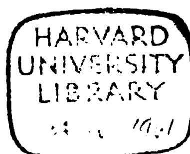
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η' ΤΕΥΧΟΣ 85ον

1905 — Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
„ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1905

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ (*Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου*) **Πρόεδρος.**
Γ. ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΣ (*Δικηγόρος*) **Ἀντιπρόεδρος.**
Κ. ΠΕΤΑΛΑΣ (*Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ*) **Γενικὸς Γραμματεύς.**
Γ. ΠΙΣΣΑΣ (*Λογιστὴς τῆς Βιομηχανικῆς Τραπέζης*) **Ταμίας.**
Μ. Ε. ΚΑΝΑΚΑΚΗΣ (*Δικηγόρος*) **α' Εἰδικὸς Γραμματεύς.**
Θ. ΓΟΥΣΚΟΣ (*Δικηγόρος*) **β' Εἰδικὸς Γραμματεύς.**

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΑΛ. ΒΑΣΣΟΣ (*Ὑποστράτηγος*)
Ν. ΓΙΑΝΝΗΚΩΣΤΑΣ (*Ὑποστράτηγος, πρώην Βουλευτὴς*)
ΑΝΑΣΤ. ΣΤΟΥΠΗΣ (*Ἀρεοπαγίτης*)
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ (*πρώην Ἀρεοπαγίτης*)
Κ. ΜΑΝΙΑΚΗΣ (*Ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου*)
Γ. ΑΒΕΡΩΦ (*Βουλευτὴς*)
ΣΤ. ΚΕΠΕΤΖΗΣ (*Τραπεζίτης*)
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ (*Ὑφηγητὴς τῆς Φιλολογίας*)
ΑΘ. Δ. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Λοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ*)
ΙΩ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΡΑΣ (*Ἰατρὸς*)
ΛΟΥΔ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (*Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης*)
ΔΗΜ. ΜΑΚΡΗΣ (*Διευθυντὴς Ἐκπαιδευτηρίου*)
ΜΙΧ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ (*Δημοτικὸς Σύμβουλος*)
ΘΕΜ. ΧΡ. ΡΗΓΑΣ (*Ἔμπορος*).

1905

Διήλθομεν τὸ ἀπελθὸν ἔτος ἐν μέσῳ θλίψεων, πικριῶν, ἀπογοητεύσεων, διατρέχοντες ἑκάστοτε τὸν κίνδυνον φοβερᾶς ἐθνικῆς καταστροφῆς. Ὅλος ὁ κόσμος μᾶς ἐγκατέλιπε, διότι ἐγκατελίπομεν ἑαυτούς. Οἱ απομείναντες μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εὐάριθμοι φίλοι, ἐξ ἀγάπης μᾶλλον πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων, τῶν τε παλαιτέρων καὶ τῶν νεωτέρων, οἰκτείρουσιν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ κοπώσει, ἐπὶ τῇ ἀδρανείᾳ, ἐπὶ τῇ στερήσει τῆς προσηκούσης ζωῆς, προνοίας καὶ μερίμνης πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν καθηκόντων. Οὐδὲν πράττομεν ὡς κράτος, ἐλάχιστα ὡς ἔθνος, καὶ ταῦτα σπασμωδικά, βίαια, ἀμελέτητα. Ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, οἱ διαμφισβητοῦντες τὴν πατρώαν κληρονομίαν, διατελοῦσι συντεταγμένοι καὶ ὠργανωμένοι, ἕτοιμοι νὰ πρωτοστατήσωσι, ν᾽ ἀγωνισθῶσιν, εὐθὺς ὡς καλέσῃ αὐτοὺς ἡ κρίσιμος ὥρα, ἡμεῖς κατατριβόμεθα περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ τὰ ἀνάξια, λησμονοῦντες τὰ καθήκοντα, τὰ ἐπιβαλλόμενα πρὸς σωτηρίαν, πρὸς ὕπαρξιν, πρὸς πρόοδον.

— Τί σᾶς μέλλει; μοὶ ἔλεγε πρό τινος χρόνου ἐπιφανὴς ξένος, μεριμνῶσι διὰ σᾶς οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ. Φοβερὸς σαρκασμός, εἰς ὃν δὲν εἶχον τί ν᾽ ἀποκριθῶ. Πάντες οἱ λαοὶ ὀργῶσι πρὸς πρόοδον, πρὸς ἰσχύν, πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῷ ἱστορικῷ τοῦ βίου ἀγῶνι. Μόνος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναπαύεται νυσταλέος, κεκοπιακώς, διστακτικός, ἀδιάφορος περὶ τοῦ μέλλοντος. Φεῦ! θ᾽ ἀναμείνῃ τὴν ἀπολύτρωσίν του, τὴν σωτηρίαν του, ἀπὸ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, καθ᾽ ἣν στιγμὴν ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ ἱεροῦ ὄρους θὰ εὑρίσκηται κατε-

σκηνωμένος ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ὑπαγορεύων εἰς τοὺς Ἕλληνας γράμματα ἐθνικοῦ ὀνείδους καὶ ἀτιμίας.

Καὶ θὰ εὑρεθῶμεν πρὸ τῆς τραγικῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου ἔτους 1897 . . . . . . φοβερωτέρας ἀκόμη καὶ ἀπελπιστικωτέρας διὰ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μέλλον,

Πάντες οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν λαοὶ διατελοῦσιν ὡπλισμένοι μέχρις ὀδόντων, ἕτοιμοι πρὸς παράταξιν. Ἡμεῖς ἀπὸ ἐτῶν συζητοῦμεν περὶ τοῦ κρείττονος στρατιωτικοῦ συστήματος καὶ περὶ τοῦ ἀρίστου ὁπλισμοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀσχολούμεθα εἰς ἀλλότρια ἀντικείμενα, ξένα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ θὰ εὑρεθῶμεν μέχρι τῆς ἀνοίξεως ἀντιμέτωποι πρὸς ἐχθρούς, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἱκανωτέρους ἡμῶν καὶ ἰσχυροτέρους.

Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τοῦ 1904. Ὁ Θεὸς ἂς σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, οἰκτρῶς ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων.

Εὐτυχῶς ὅ τι δὲν πράττουσιν οἱ Ἕλληνες, μεριμνῶντες περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν τύχης καὶ τιμῆς, ἤρχισαν νουθετοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες οἱ ἀπομείναντες εὐάριθμοι ἐθνικοὶ φίλοι. Ἂς φιλοτιμηθῶμεν καὶ ἂς μιμηθῶμεν αὐτούς.

Ὁ Θεὸς σώζοι τὴν Ἑλλάδα!

Μὲ τὴν εὐχὴν ταύτην προσαγορεύω τὸ ἀρχόμενον νέον ἔτος.

Ν. Καζάζης

Η ΕΛΛΑΣ και Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἱστορικὴ παλιγγενεσία λαοῦ τινος, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι, ἃς κατέβαλε καὶ καταβάλλει πρὸς πραγματικὴν ἐπίτευξιν τῆς παλιγγενεσίας ταύτης, εἶνε ἓν τῶν ἐκπληκτικωτάτων θεαμάτων τῆς ἱστορίας. Ἐνδιαφέρει ἐξίσου τόν τε ἱστοριοδίφην καὶ τὸν κοινωνιολόγον, κατ' ἀνάγκην ὀφείλοντας ν' ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι οἱ νόμοι τῆς ἱστορίας, οἱ λειτουργοῦντες ἐν τῷ μυστηριώδει φαινομένῳ τῆς γενέσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ὀργανισμῶν, δὲν ἐκδηλοῦνται παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ αὐτοὶ ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

«Alles was entsthet,
ist werth, das es zu Grunde geht»,(1)

ἐπιφωνεῖ ὁ Μεφιστοφελῆς χαιρεκάκως. Πᾶν τὸ γεννώμενον εἶνε προωρισμένον καὶ ν' ἀποθάνῃ. Τί ἄλλο ἢ τοῦτο τυγχάνει ὁ βίος ἀπὸ τῆς ὑστάτης μέχρι τῆς ὑπάτης βαθμῖδος τῶν εἰδῶν τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου; Ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα νέα ἱστορικὴ ἀποκάλυψις καὶ ἐξέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε ὑπερφυὴς διάψευσις τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ σατανικοῦ πνεύματος, τῆς εἰρωνικῆς δυνάμεως, ἥτις

«stets das böse will und stets das gute schafft».(2)

Τοιοῦτό τι παρίστησι φαινόμενον ἡ σύγχρονος κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, εἴτε ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει, εἴτε ἐν τοῖς ἐκτὸς αὐτοῦ ὁμοφύλοις, τοῖς τε ἀλυτρώτοις καὶ τοῖς ἐν τῇ παγκοσμίῳ διασπορᾷ ἀδελφοῖς, ἀποτελοῦσιν ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, συναγωνιζομένοις ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τοῦ μεγάλου προγράμματος τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος, ἐν ᾗ διορᾷ τὴν μόνην ἄγκυραν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἰσχύος καὶ βιωσιμότητος. Μία πολιτεία ἑλληνική, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ὁμαίμονα στοιχεῖα· συγκέντρωσις τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν· τὸ τοιοῦτο, ὅ περ κατανοεῖ ὁρμεμφύτως ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, θὰ ἦτο τὸ μέγιστον αὐτῆς κατόρθωμα, ὅ περ ἀπὸ αἰώνων ἤδη, ἐν τῇ ἀρξαμένῃ παρακμῇ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ηὐχήθη καὶ ἀνεκήρυξεν ὁ συνθετικώτερος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἀντιπρόσωπος. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ βαθὺς τῶν Σταγείρων φιλόσοφος, ἐρευνῶν τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως,

(1) Πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ γεννώμενον καταστροφῆς ἐπίσης εἶνε ἄξιον.
(2) Τὸ κακὸν ἀεὶ ποθεῖ, καὶ πράττει πάντοτε τὸ ἀγαθόν.

τῆς γενέσεως, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, φυσιολογῶν περὶ τῆς πολιτείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος, παραβάλλων πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ τοὺς ἀσιατικοὺς λαοὺς καὶ εὑρίσκων τοὺς δευτέρους ἥττονας τῶν πρώτων, εὔχεται ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων *ἑνότητος*, τῆς συντάξεως αὐτῶν εἰς *μίαν πολιτείαν*, παρ' ἧς καὶ μόνης ἀπεκδέχεται τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων.«Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος—ἐπιφωνεῖ ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ—ὥσπερ μεσεύει κατὰ τόπους οὕτως ἀμφοῖν μετέχει· καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων μιᾶς τυγχάνον πολιτείας» (Πολ. Ζ. 7.)

Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἐπικυροῖ τρανῶς τὴν σκέψιν ταύτην τοῦ φιλοσόφου. Ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐγκατέστη τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐδάφους διατετμημένου ἐπ' ἄπειρον, ἐστερημένου ἄρα γεωγραφικῆς ἑνότητος καὶ συγκεντρώσεως, τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐδέποτε κατώρθωσε μέχρι τῆς σήμερον ν' ἀποτελέσῃ πλήρη πολιτικὴν ἑνότητα. Οὐδέποτε βεβαίως ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δράσεως ἡ ἐθνικὴ ἑνότης, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα διατελεῖ ἀείποτε ἀκμαία ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, ἀλλ' ἀπολείπεται τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐ σμικρὸν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνότητα καὶ δύναμιν. Μάτην καταγγέλλει εἷς τῶν πρώτων προφητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν *πολυκοιρανίην* ταύτην, τὴν κατάτμησιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας διὰ τοῦ συνετωτάτου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῶν παλαιῶν ἐκείνων καιρῶν. Ἡ πολυκοιρανίη εἶνε ἡ μεγάλη νόσος, ὑφ' ἧς νοσεῖ τὸ εἰς ἀπείρους πολιτείας κατατετμημένον ἑλληνικὸν γένος. Τίς δύναται ν' ἀντεπεξέλθῃ πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου ταύτης; Πάντες οἱ κατὰ καιροὺς ἀποπειραθέντες συνετρίβησαν πρὸ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων. Αὐτὴ ἡ φύσις ἐφαίνετο διαμαρτυρομένη πρὸ τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως μεγαλοπραγμόνων Ἑλλήνων. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, οἵτινες διεσάλευσαν πλέον ἢ ἅπαξ τὰ θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ ἐλευθερίας; Ἐπὶ τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ κινδύνου ἐπήρχετο μὲν καὶ ἑνότης τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἀλλ' αὕτη διεσπᾶτο ἅμα παρερχομένων. Ἡ κατάτμησις τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐπήρχετο μείζων ἢ τὸ πρίν. Οὕτως ἐπῆλθε μὲν ποιά τις ἕνωσις τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μηδικῶν πολέμων, οἱ Δωριεῖς ἔτειναν τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς Ἴωνας, οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ μετὰ βραχὺν χρόνον τὴν μεγάλην ταύτην ἐθνικὴν συναδέλφωσιν παρηκολούθησε φοβερωτέρα διάσπασις καὶ σύγκρουσις.

Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα καὶ δύναμις συνετρίβη ἐς ἀεὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Δὲν ἡττήθη μόνον ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν· ἅπας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἡττᾶτο καὶ κατεβάλλετο — αὐτὴ ἡ θριαμβεύσασα κατὰ τὸν ἀνόσιον ἐκεῖνον ἀγῶνα Σπάρτη. Ἡ ἐνσκήψασα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων *ἔχθρα*, ἣν ᾤκτειρεν ὁ Πλάτων, διαμαρτυρόμενος ἐπὶ τῷ πολέμῳ τούτῳ, κατέληξεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν

ἐξασθένησιν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν ἀγώνων, εἰς τὴν πρὸ τῆς ὥρας ἴσως πολιτικὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ ξένους λαοὺς καὶ δυνάστας, εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Εἶπεν ἐν τῇ αὐγῇ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὁ θεσπεσιώτατος τῶν ἀοιδῶν αὐτοῦ. Θὰ κατίσχυε παντὸς τοῦ κόσμου τὸ ἑλληνικὸν γένος, *μιᾶς τυγχάνον* πολιτείας, ἀπεφαίνετο μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ὁ βαθύτερος ἴσως φιλοσοφικὸς νοῦς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ φιλοσοφικὸς πόθος τοῦ Σταγειρίτου ἔμελλε νὰ πραγματωθῇ ἐπί τινα στιγμὴν καὶ ἐτελεῖτο τοῦτο διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαθητοῦ, τοῦ ἐκ Μακεδονίας Ἡρακλείδου, τοῦ ἀείποτε ἐν χρυσῇ κάλπῃ μεθ' ἑαυτοῦ κομίζοντος τὸ πολυτιμώτατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου μνημεῖον — τὴν *Ἰλιάδα*. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἑνότης διήρκεσεν ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ δορικτήτορος ἐκπολιτιστοῦ διελύετο ἡ μεγάλη πολιτεία, διανεμηθέντων πρὸς ἀλλήλους τὰ τεμάχια αὐτῆς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μακεδόνος βασιλέως. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ὁ Ἑλληνισμός, ἐξελθὼν τοῦ πατρίου ἐδάφους, *ἀποκεντρωθείς*, στερηθεὶς τῶν συνεκτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἐτράπη παγκοσμιωτέραν διεύθυνσιν. Καὶ διέπρεψε μὲν καὶ ἐμεγαλούργησεν ὡς ἠθικὴ ἰδέα, ἀλλ' εἴτε ὑποτεταγμένος, εἴτε αὐτόνομος, οὐδέποτε ἀπετέλεσεν αὐτοτελῆ, ἑνιαίαν, ἰσχυρὰν πολιτείαν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἰδίᾳ τῶν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ αὐτοκρατορία, ἧς ἕδρα ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐκδηλοῖ ἐξ ὁλοκλήρου ἐθνικὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' αἱ βάρβαροι φυλαί, αἱ ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν προερχόμεναι, διὰ τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιδρομῶν ἐξασθενίζουσι καὶ ἐπὶ τέλους διαλύουσι τὴν αὐτοκρατορίαν ταύτην, περιορίζουσαι αὐτὴν ἐπὶ τέλους μονονουχὶ ἐντὸς τῆς πρωτευούσης. Μετά τινα χρόνον οἱ Τοῦρκοι διὰ μακρᾶς ἐφόδου καταλαμβάνουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡρωϊκῶς πεσόντος κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος, καὶ καθίστανται ἐξ ὁλοκλήρου κύριοι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, εὑρίσκοντες πρὸ αὐτῶν ἐρείπια μόνον—ἐρείπια κοινωνικά, πολιτικά, ἔθνος ψυχορραγοῦν, μονονουχὶ ἐστερημένον τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως.

* *
*

Ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ταύτης ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καθίσταται θλιβερώτερος. Ἡ ἐγκατασταθεῖσα διοίκησις στερεῖται παντὸς ἀνθρωπισμοῦ. Τὰ ἐρείπια πολλαπλασιάζονται ὁσημέραι. Καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ ἐκλείπει ὑπὸ τὸ τραγικὸν τοῦτο καθεστώς. Τουρκικὸν ρητὸν λέγει: «*Ὅπου Τούρκου ποῦς πατήσῃ, χόρτον δὲν βλαστάνει πλέον*». Τοιαύτη ἐξεδηλώθη ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἄλλοτε τοσοῦτον ἀκμαίαις καὶ ἤδη ἠρημωμέναις καὶ κατεστραμμέναις, τὰς ὁποίας διοικεῖ καὶ λυμαίνεται ἐν πάσῃ ἀπανθρωπίᾳ ὁ Σπαχὴς ἢ ὁ Γενίτσαρος. Ὁ κλῆρος τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐξουθενώσεως

τραγικώτερος ἔλαχεν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, διότι αὕτη ἀντέστη μᾶλλον ἐρρωμένως εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ κατακτητοῦ, δὲν ἐσυνθηκολόγησεν, ἀλλ' ὑπέκυψεν ἄκουσα εἰς τὴν ἀνωτέραν τοῦ νικητοῦ δύναμιν. Ἐπὶ αἰῶνας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ὑφίστατο τὰ πάνδεινα. Κατέστη ὁ Ἕλλην ραγιᾶς, ἐστερημένος παντὸς δικαίου κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ, ἀνθρωπίνου. Καὶ ἐχορηγήθησαν μὲν τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα οἰκουμενικὸν Πατριάρχην προνόμιά τινα ἐπὶ τοῦ δούλου γένους, ἀλλὰ ταῦτα περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰς οἰκογενειακὰς αὐτοῦ σχέσεις, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ δίκαιον τοῦ γάμου καὶ τῆς κληρονομίας· αἱ λοιπαὶ ἀστικαὶ καὶ κοινωνικαὶ πράξεις ἐκανονίζοντο κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅ περ ἦτο τὸ δίκαιον τοῦ κατακτητοῦ. Μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ ραγιάδων, κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν, δὲν ὑφίστατο ἰσοτιμία καὶ ἰσονομία. Ἡ μαρτυρία ραγιᾶ δὲν ἦτο δεκτὴ ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Ἀπεκλείετο οὗτος πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ δὴ τῆς στρατιωτικῆς. Ἔζη κατ' ἀνοχὴν μόνον τῶν κρατούντων, κλῆρον ἔχων τὴν ἐργασίαν καὶ παροχὴν αὐτοῖς τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων—*φορολογούμενον κτῆνος* ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ κλῆρος τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καὶ μέ τινας βελτιώσεις ὑφίσταται μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τοῦ ἔθνους, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἔτι μέρος τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Γεγονὸς ἀπροσδόκητον! Ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐξεγερθῇ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων. Καὶ ἐξηγέρθη μὲ ὅλον τὸ σθένος καὶ τὴν πεποίθησιν, ἣν ἐνέπνεεν ἡ μηδαμῶς ἐκλιποῦσα τέλεον ἐθνικὴ συνείδησις.

Πρὸ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος, ὅ περ ἦτο ἄρνησις πάσης ἀνθρωπίνης ἰδέας, τὰ ἰσχυρότερα καὶ δραστηριώτερα τοῦ ὑποδουλωθέντος ἔθνους στοιχεῖα ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καταλιπόντα τὸ πάτριον ἔδαφος. Οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ κοινωνικῇ ἱεραρχίᾳ, ὡς θὰ εἴπω λεπτομερέστερον παρακατιών, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἀνὰ τὰς χώρας τῆς ὁποίας μετεφύτευσαν τὸ δένδρον τοῦ πολιτισμοῦ, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ προχωρήσαντες εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἡ *Ἀναγέννησις* λαμβάνει μείζονα δύναμιν ἐκ τῆς ἀποδημίας τῶν προσφύγων Ἑλλήνων, οἵτινες κατέστησαν οἱ καθηγεμόνες καὶ παιδευταὶ τῆς Εὐρώπης. Ἕτεροι κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας, ἐλλιπέστεροι τὴν μάθησιν καὶ τὴν γνῶσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν δραστηριότητα, μετέβαινον εἰς τὰς γειτονικωτέρας τῇ πατρίδι αὐτῶν χώρας, οἷαι ἦσαν ἡ Ρωσσία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Ρωμουνία, ἐν αἷς εὕρισκον ἂν μή τι ἄλλο ἀσφάλειαν καὶ τάξιν· ἐν ταύταις ἵδρυσαν πολυαρίθμους Κοινότητας, ἀποκαθιστάμενοι ἐν αὐταῖς, ἀπολαύοντες προνομίων ὡς ἐκ τῆς ὑπεροχῆς, ἣν παντοιοτρόπως ἀπεδείκνυον, τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ διατελούντων. Ἐπὶ τέλους, ὑπείκοντες εἰς τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, ἔμελλον σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς ἐντοπίους τούτους, ἐλαχίστων μόνον λειψάνων ἀπομεινάντων, εἰ καὶ αἱ Κοινότητες αὐ-

ται προσελάμβανον ἑκάστοτε νέα στοιχεῖα ὁμογενῶν, ἐνισχυόμεναι οὕτω ποικιλοτρόπως.

Οἱ ἀπομένοντες ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἔκλινον πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου πεπρωμένου, ἀναμένοντες καὶ παρασκευάζοντες τὴν ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεως, ἐκτὸς τῶν ἀτιθάσων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀποτασσόμενοι τῷ κοινωνικῷ βίῳ, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ δάση, διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ τυράννου, καραδοκοῦντες καὶ προπαρασκευάζοντες τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Ὑπὸ τοιαύτας πολιτικὰς συνθήκας διατελοῦντος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐλλειπούσης ἀσφαλείας, μὴ ἀναγνωριζομένου τοῦ δικαίου τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς ἰδιοκτησίας, αὐθαιρέτως δημευομένης τῆς περιουσίας τοῦ ραγιᾶ, ἁρπαζομένων τῶν τέκνων αὐτοῦ πρὸς κορεσμὸν τῶν ὀρέξεων τοῦ τυράννου, αἱ πόλεις κατεστράφησαν, αἱ ἀγροτικαὶ ἐξοχαὶ ἠρημώθησαν, κτηνοτροφία, γεωργία, βιομηχανία, πᾶσα ἐν γένει οἰκονομικὴ ἐνέργεια ἐξέλιπεν, ἡ δὲ Ἑλλάς, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, παρίστη καταπληκτικὸν ἅμα καὶ θλιβερὸν φαινόμενον ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς. Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν ἀλγεινὴν ἐκείνην εἰκόνα, δι' ἧς ὁ συγγραφεὺς τοῦ ***Ὁδοιπορικοῦ*** ἀπεικονίζει τὸν δοῦλον Ἕλληνα, τὸν βόσκοντα τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ἢ καλλιεργοῦντα τὸν ἀγρὸν ἐν μέσῳ τῆς φρίκης τῶν ἑλληνικῶν ἐρειπίων. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελῶν εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἐλευθέρου ὄντος, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτως ἐσκέπτοντο οἰκτείροντες οἱ περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, καὶ μεταξὺ πολλῶν ὁ Σατωβριὰν καὶ ὁ Βύρων. Ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν ἡ ἐμφάνεια τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ απόκληρος πάσης τιμῆς ἀνθρωπίνης ραγιᾶς, ὁ ἐθελόδουλος, ὅπως ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν ἀλλοεθνῶν, ἐνθουσιωδῶν ἢ σκεπτικῶν, ἀνελάμβανεν αὖθις τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ὑπόστασιν, καὶ ἐκήρυττε τὸ δίκαιον αὐτῆς ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

* *
*

Τὸ θαῦμα ἐτελέσθη, οἱ χρησμοὶ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἐπηλήθευσαν. Ἐν ἔτει 1821 σύσσωμος ὁ Ἑλληνισμὸς ἔμελλε νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ δυνάστου ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυΐᾳ, αἵτινες τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ὅπου ἠκούσθη κατὰ πρῶτον τὸ κήρυγμα τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, υἱοῦ ἀνδρὸς ἡγεμονεύσαντος ἄλλοτε ἐν ταῖς χώραις ταύταις, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ λακωνικοῦ Ταινάρου, τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τοῦ τηρήσαντος ἀείποτε ἀκηλίδωτον τὸν σπαρτιατικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐν τῇ ἀνυποτάκτῳ, τῇ μηδέποτε πρὸς τὰς τυράννους συνθηκολογησάσῃ Μάνῃ. Δὲν εἶνε εὐχερὴς ἡ ἀφήγησις τῶν ἀγώνων, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν μαρτυρίων, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ ἐθνικὴ παλιγγενεσία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀναγνωρισθεῖσα ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν τελεσθεῖσαν ἐν Ναυαρίνῳ καταστροφὴν τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Ἡ θυσία αὕτη ἐξηνάγκασε τὴν Τουρκίαν ν' ἀναγνωρίσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπετελέσθη τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς. Λίθος ἐπὶ λίθου δὲν ἀπέμεινεν. Ἐν ἔτει 1827, ὁπότε ἔσχεν ὁπωσδήποτε πέρας ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀγών, τμῆμα μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὸ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ ἰδίᾳ τοποθεσίας, ἐγκαρτερῆσαν, ἀνεκηρύσσετο ἀνεξάρτητον ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀποτελέσαν αὐτόνομον ἑλληνικὸν κράτος. Τὸ τμῆμα τοῦτο, τὸ σημερινὸν βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, αὐξηθὲν βραδύτερον διὰ τῆς ἐν ἔτει 1863 προσθήκης τῶν Ἰονίων Νήσων, τέως διατελουσῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ μετὰ ταῦτα, ἐν ἔτει 1881, διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ μικροῦ τμήματος τῆς Ἠπείρου, παρίστη φοβερώτερον ἀκόμη τὸ φαινόμενον τῆς καταστροφῆς, ὅ περ τοσοῦτον μελαγχολικὴν ἔκπληξιν προὐκάλεσεν, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ *Ὁδοιπορικοῦ*. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐρημία. Ἐκαλεῖτο ἤδη νὰ θεμελιώσῃ ἐκ νέου καθ' ὁλοκληρίαν τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς τάξιν καὶ εὐημερίαν....

Τοιοῦτος ἦτο ὁ κλῆρος τοῦ νέου κράτους. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο. Αἱ ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις ἐπέβαλλον εἰς τὸ νέον τοῦτο κράτος, τὸ ἱδρυθὲν διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῶν θυσιῶν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, νὰ καταστῇ τὸ κέντρον καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος. Ἑνὶ λόγῳ νὰ πρωτοστατήσῃ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, παίζουσα τὸ πρόσωπον, ὅ περ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξαντο διεκδικοῦσαι ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἡ Πρωσσία καὶ τὸ Πεδεμόντιον.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἰδέα συνεκέντρωσε μὲν τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ὑπέθαλψε τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐνίσχυσε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἀλλὰ πλέον ἢ ἅπαξ διεκύβευσε τὰς τύχας τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κράτους καὶ συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν εἴς τινα παραμέλησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν βλάβην τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ἐπελθούσης ἐπὶ τέλους τῆς πτωχεύσεως ἐν ἔτει 1892, μετὰ δὲ τὸν ἀτυχῆ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον τοῦ 1897, τὴν ὑπαγωγὴν εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Πάντα τὰ ἀτυχήματα τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶνε ἀποτελέσματα τοῦ αἰτίου, ὅ περ προεῖδον μὲν ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς δημιουργίας αὐτοῦ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, αὐτὸς ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῆς Βελγικῆς, κληθεὶς πρότερον νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἑλληνικὸν στέμμα, μὴ ἀποδεχθεὶς δὲ τὴν πρόσκλησιν, ἀλλ' εἰς ὃ ἐπέμειναν οἱ δημιουργοὶ ἢ μᾶλλον ἀκρωτηριασταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, οἱ διευθύνοντες πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας. Τὰ ὅρια αὐτοῦ περιωρίσθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀναπνεύσῃ ἐντὸς αὐτῶν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὐδ' ἠδύνατο τὸ νέον κράτος διὰ τῶν ἐλαχίστων οἰκονομικῶν πόρων, οὓς διέθετε, νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπιβεβλημένου αὐτῷ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὅρου ὑπάρξεως, ζωῆς καὶ θανάτου. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἦτο : ἡ ἕνωσις τῶν Ἑλλήνων *ἐν μιᾷ πολιτείᾳ*.

Καὶ ἐν τούτοις τό τε ἐλεύθερον κράτος καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν γένει δὲν ἐξεπροσώπησαν ἀνεπαρκῶς τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀποστολήν. Τοῦτο ἐλπίζω νὰ καταδείξω διὰ τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς ἑπομέναις σελίσιν.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΩ ΣΥΝΕΔΡΙΩ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ)

Ὁ κόμης Κάρολος de Moüy, ὁ ἐμβριθὴς Γάλλος διπλωμάτης καὶ συγγραφεύς, ὁ μετασχὼν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 δημοσιεύει ἐν τῷ μεγάλῳ παρισινῷ περιοδικῷ «Revue des deux Mondes» σπουδαίαν καὶ μακρὰν μελέτην περί τε τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς περιφήμου Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἐξ ἧς μεταφέρομεν τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόθεσιν :

«Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἠσχολήθη καὶ περὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀποκλείσαν μὲν τῶν συζητήσεων τὸ ἰδεῶδες τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐνθαρρῦναν αὐτοὺς δι' ἐδαφικῆς αὐξήσεως ὑψίστης σημασίας, συνεχίσαν οὕτω τὴν τμηματικὴν μεταμόρφωσιν τοῦ χάρτου τῆς Ἀνατολῆς.

Αἱ τελευταῖαι αὗται συζητήσεις ὑπῆρξαν λίαν περίπλοκοι, αἱ δὲ φιλελεύθεροι τάσεις, αἱ ἐκδηλωθεῖσαι κατ' ἀρχὰς ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, συνεστάλησαν εἶτα προϊούσης τῆς συζητήσεως. Αἱ τάσεις αὗται παρέσχον ἀποτελέσματα λυσιτελῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα ὑπῆρξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες, ἀρκούντως διάφορον τοῦ προοιμίου. Ἐν τούτοις, τὸ ζήτημα ἤρξατο ὑπὸ οἰωνοὺς ἐκτάκτως εὐνοϊκούς. Ἐν πρώτοις τὸ Συνέδριον εἶχεν εἰσαγάγῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα αὐθορμήτως εἰς τὸ πρόγραμμά του, καίτοι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐμνημόνευεν ἀορίστως τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν παρέχουσα αὐτῇ, τὰ δὲ ἀνακτοβούλια οὐδεμίαν εἶχον λάβῃ ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἀνακτοβουλίου. Ἡ ἐπέμβασις λοιπὸν τῶν ἀνακτοβουλίων εἶχεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ἐκτὸς τούτου, καίτοι ἐγένετο λόγος ἐν τῷ Συνεδρίῳ μόνον περὶ *διαρρυθμίσεως τῶν συνόρων*, ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις αὕτη εἶνε λίαν ἐλαστική, ἐξῆψε τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς φιλοδοξίας, τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ἑλληνισμοῦ*. Ἐπὶ τέλους, αἱ παραδόσεις Δυνάμεών τινων καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ δημιουργηθῇ ἀντιστάθμισμα εἰς τὰς δοθείσας τοῖς Σλαύοις ὠφελείας, ἐπέβαλον τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις εἰς τὴν μέριμναν τῶν αὐλῶν. Ἐπιστεύομεν λοιπὸν πάντες ἐν Βερολίνῳ, ὅτι ἂν ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εὐρὺς συνδυασμός, ὃν θὰ ἐψήφιζε τὸ συνέδριον, μὴ ἱκανοποιεῖ τελείως τὴν Ἑλλάδα, ὁ συνδυασμὸς ὅμως οὗτος θὰ ἦτο ἐν οἱαδήποτε περιπτώσει σταθερός, ἀδιαφιλονείκητος καὶ σαφής. Καὶ ὅμως ἐν τῇ διπλωματίᾳ καὶ αἱ θερμότεραι

συμπ ... ες ἀπαιτοῦσιν ἐνίοτε ἀπρ ... στατο εἰς τὸ νὰ εἴδη δι ... ῆς πολιτικῆς ἀνάγ- κ ... ἔχον λόγοι νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καλοκἀγαθία του θὰ ἦτο ἀποτελεσματικωτέρα καὶ μᾶλλον καθωρισμένη, ὤφειλέ τις ἐν τούτοις ν' ἀναμένῃ καὶ περιορισμούς. Πάντα ταῦτα εἶνε ἀληθῆ, ἀλλ' ἀληθὲς ὡσαύτως εἶνε, ὅτι τὸ Συνέδριον, τὸ ἐκδηλῶσαν κατ' ἀρχὰς προθυμίαν, συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸ ταχέως καὶ προέβη εἰς ἀποφάσεις δειλὰς καὶ μάλιστα τυχαίας.

Χωρὶς νὰ συζητήσω κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Συνεδρίου, περιορίζομαι ὡς μάρτυς, ἀκολουθήσας ἐκ τοῦ πλησίον τὴν διπλωματικὴν ταύτην ἐργασίαν, εἰς τὰς καταπληκτικὰς μεταπτώσεις τῆς γνώμης του. Ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ γνώμη τῶν πληρεξουσίων ὑπῆρξε τόσῳ *φιλελληνική*, ὥστε ἐξεδηλώθη παραχρῆμα ἐν εἴδει ἁμίλλης καλοκἀγαθίας. Εἶχεν ἀποφασισθῇ ἀσυζητητεί, ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ἀντιπροπώπους τῶν Ἀθηνῶν νὰ διατυπώσωσι τὰς εὐχὰς τῆς Κυβερνήσεώς των, πρὸς καθορισμὸν δὲ τοῦ θέματος τῆς ἀκροάσεως ταύτης ὁ Βάδδιγκτων ἀνέγνω προκαταρκτικὴν πρότασιν, συντεταγμένην μὲν ἐν γενικῇ φράσει, ἀλλ' ὑπισχνουμένην ὑπονοουμένως εὐρεῖαν ἐπέκτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Κατὰ τὸ κείμενον τῆς προτάσεως ταύτης, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως Γεωργίου θὰ εἰσήγοντο εἰς τὴν συνεδρίαν, ὅταν θὰ ἐγίνετο λόγος οὐ μόνον περὶ τῆς χώρας των, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν *ὁμόρων ἐπαρχιῶν*. Αἱ τελευταῖαι αὗται λέξεις ἐδήλουν προφανῶς ἐδαφικὴν αὔξησιν, δίδουσαι τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Ἕλληνας πληρεξουσίους ν' ἀπαιτήσωσι πολλῷ πλείονα ἢ τὴν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων των καὶ ἐνίσχυε τὰς ἐλπίδας ὡς πρὸς τὴν προσάρτησιν ὡρισμένων ἐπαρχιῶν. Τὸ συνέδριον ἐφαίνετο λίαν εὐχαριστημένον, ἡ δὲ εἰρημένη πρότασις ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ δεκτή, ὅτε ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ ἀναστὰς ἀνέγνω ὑπόμνημα, ἐν ᾧ παρουσιάσθη κατ' ἐπίφασιν εὐνοϊκώτερος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ὄνειρα. Ἀπῄτησεν, ἵνα ἐπιτραπῇ καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος νὰ μετάσχωσι τῶν ἐν τῷ μεγάρῳ Ραδζιβὶλ ἔργων, ὁσάκις πρόκειται περὶ ὁμοφύλων αὐτοῖς πληθυσμῶν, ὑπὸ τὴν φιλάνθρωπον πρόφασιν, ὅτι καὶ οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ δέον νὰ τύχωσι τῆς αὐτῆς ὡς καὶ τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα, ὑπερασπίσεως. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἦσαν διεσπαρμένοι καθ' ἅπασαν τὴν τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸ τοιοῦτο σχέδιον, γενόμενον ἀποδεκτόν, θὰ παρεῖχεν εἰς τὸ ἀνακτοβούλιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν τὸ σύνολον τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἦτο ἀπαράδεκτος καὶ ἐξ ἴσου ἐναντία εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Συνεδρίου καὶ εἰς τὴν τῆς Ἀγγλίας αὐτῆς, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ εἶχε τὴν σοβαρὰν πρόθεσιν νὰ δημιουργήσῃ παρόμοιον προηγούμενον. Κλίνω λοιπὸν νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ, προσφέρων τῇ Ἑλλάδι τὴν εἰκονικὴν ἐκείνην ἱκανοποίησιν, οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτει ἢ νὰ ἀπομα-

κρύνῃ αὐτὴν τῆς Ρωσσίας, ἣν προσεποιεῖτο, ὅτι ἐθεώρει ὡς ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένην τοῖς Σλαύοις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὑπόμνημα τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, τὸ ὠθοῦν τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος εἰς πλαγίας ἀτραπούς, χωρὶς νὰ παρέχῃ αὐτῷ οἱανδήποτε πραγματικὴν ὠφέλειαν, παρουσιάζετο ὡς πλειοδοτοῦν δῆθεν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως καὶ διανοῖγον τῷ Ἑλληνισμῷ εὐρυτέρας ἀπόψεις. Οὕτω δ' ἔχον τὸ ἀγγλικὸν ὑπόμνημα ἠκούσθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, ὅπερ μικροῦ δεῖν καὶ παρεσύρετο ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν συλλογισμῶν.

Ὁ Γάλλος πληρεξούσιος ἔσχε τότε τὴν ἀξίαν, ὅτι δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐκείνου, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀναχαιτισθῇ τόσῳ ταχέως καὶ ὅτι ἐνέμεινεν ἐντόνως εἰς τὸ γράμμα τῆς ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθείσης προτάσεως, ἔστω ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ νὰ φανῇ ὀλιγώτερον φιλέλλην ἢ ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ. Ἐδήλωσεν, ὅτι ὁρίζων τὰς *ὁμόρους ἐπαρχίας τοῦ Βασιλείου* ὡς τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Ἀθηναίων πληρεξουσίων, ἔδιδε ταύτῃ ὑλικὴν καὶ καθωρισμένην μορφήν, ἥτις μόνη ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρακτικὴν λύσιν· ἐν ᾧ προσκαλουμένων τῶν πληρεξουσίων *εἰς γενικὰς συζητήσεις*, ὑπῆρχε κίνδυνος ἐν πρώτοις ν' ἀποπλανηθῇ διὰ μέσου ἀναριθμήτων περιστροφῶν ἡ συγκεντρώσεως ἀνάγκην ἔχουσα δρᾶσις των καὶ δεύτερον ν' ἀποξενωθῶσι αὐτοὶ τῆς προσοχῆς καὶ τῶν συμπαθειῶν τῆς Συνελεύσεως. Ὁ Βάδδιγκτων ἐπίστευε λοιπόν, ὅτι ἐξυπηρέτει πολλῷ κάλλιον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, περιορίζων τὸ πεδίον τῆς συζητήσεως καὶ καθορίζων τὸν σκοπὸν τῶν προσπαθειῶν τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων. Ἡ ἐπὶ τούτου πεποίθησίς του ἦτο ἀκλόνητος, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἔκτοτε ἐδήλωσεν, ὅτι ἐλυπήθη, ἐκληφθεὶς ὡς ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων συμπαθῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας διὰ προτάσεως, μᾶλλον μεμετρημένης καὶ σοβαρωτέρας, προητοίμαζεν αὐτῇ βεβαίαν μεγέθυνσιν.

Τὰ μετὰ ταῦτα ἀπέδειξαν τὴν ἐχεφροσύνην καὶ προορατικότητα τῆς γαλλικῆς ταύτης τακτικῆς. Ἐν τούτοις, τὰ ἐφήμερα αἰσθήματα ἐνίων ἐκ τῶν πληρεξουσίων ἐφαίνοντο τότε τόσῳ ζωηρὰ καὶ ἔντονα, ὥστε τὸ Συνέδριον μικροῦ δεῖν προὐτίμα τὸ θεωρητικὸν σχέδιον τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ ἀντὶ τῆς οὐσιώδους προτάσεως τοῦ Βάδδιγκτων. Αἱ ψῆφοι ἔκλινον κατ' ἀρχὰς ἐξ ἴσου πρὸς ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐδέησε δὲ νὰ ἐπέλθωσιν αἱ ἀμερόληπτοι ὑπὲρ τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς δηλώσεις τοῦ πρίγκηπος Γορτσακὼφ καὶ τὸ κῦρος τοῦ προέδρου τοῦ Συνεδρίου Βίσμαρκ, ὅστις κατὰ τὸ σύστημά του προέκρινε πρὸ παντὸς ἄλλου τὰς πραγματικὰς ὠφελείας, ὅπως τὸ σχέδιον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας γείνῃ ὁριστικῶς ἀποδεκτόν.

Φαντάζομαι, ὅτι ἂν συνέβαινεν ἄλλως, ἡ ὑψηλὴ ἐκείνη συνέλευσις θὰ εὑρίσκετο ἐν ποιᾷ τινι ἀμηχανίᾳ διά τε τὸν ζῆλόν της καὶ τὴν ἀνάμιξιν τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων εἰς τὰς ἔριδας τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν· διότι μετά τινας ἡμέρας, ἀφιερωθείσας εἰς τὴν μελέτην τῶν σλαυϊκῶν ζητημάτων καὶ τῶν περιπλοκῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὁ φόβος περὶ ἀποσυνθέσεως τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας

συνέβη νὰ ψυχράνῃ ἐπαισθητῶς τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἀντίδρασις μάλιστα αὕτη κατέστη βαθμηδὸν ἰσχυρά, ὥστε τὸ γαλλικὸν σχέδιον, ὅ περ ἐφάνη κατ' ἀρχάς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, λίαν περιωρισμένον, ἐθεωρήθη μετέπειτα ὑπερβολικῶς εὐρύ, ὑπέρμετρον μάλιστα. Καίτοι ἡ ἰδέα τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἶχε γίνῃ παραδεκτή, ἐν τούτοις ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις συνδιαλέξεσιν ἠγείρετο κατὰ τῆς ἰδέας ταύτης πλῆθος παρατηρήσεων στρατηγικῶν καὶ πολιτικῶν. Ἐπὶ τέλους ἤκουσα περὶ ἐμὲ διατυπουμένας παρατηρήσεις τόσῳ δριμείας κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ὁ Βάδδιγκτων δὲν ἤλπιζε πλέον νὰ ἐπιτύχῃ ἢ ἀντὶ σπουδαίων ἐλαττώσεων τὰς ἃς ἤλπιζεν ἐδαφικὰς προσαρτήσεις· αὗται θὰ προσέκρουον εἰς προσκόμματα ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

* *
*

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πνευμάτων, καταστάσει λίαν σκιερᾷ, τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἐδέχθη τῇ 29 Ἰουνίου τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἀνακτοβουλίου τῶν Ἀθηνῶν. Ἠρέσκετο οὕτω νὰ δέχηται ἐνώπιον αὐτοῦ, ὡς ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος, τοὺς ἀπεσταλμένους τῶ ἡγεμόνων, διότι εἶχε παράσχῃ ἤδη τοιαύτην χάριν εἰς τοὺς Ρωμούνους, ἠκροάσθη δὲ βραδύτερον καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Σάχου τῆς Περσίας. Ἐδέξατο τοὺς Ἕλληνας διπλωμάτας μετὰ μεγίστης ἀβρότητος, ἀλλ' ἄνευ θέρμης . . . . Ὁ εἰσαγαγὼν τοὺς πληρεξουσίους εἰς τὸ Συνέδριον φὸν Ράδοβιτς ὥρισε δι' αὐτοὺς δύο ἕδρας, ἐν αἷς ἐκάθηντο συνήθως οἱ βοηθοὶ γραμματεῖς, ὁ δὲ πρόεδρος προσηγόρευσεν αὐτοὺς διὰ τοῦ «ὡς εὖ παρέστητε». Ὁ κ. Δηληγιάννης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, προὐχώρησεν ἐν τῇ αἰθούσῃ, κλίνων ἐλαφρῶς τὸ ὑψηλόν του ἀνάστημα. Πυκνὸν εἶχε τὸν μύστακα καὶ μακρὰς πολιὰς φαβορίτας, οἱ δὲ ζωηροὶ καὶ ἐταστικοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἐπαγωγὸν μειδίαμά του ἤλεγχον συγκίνησιν καὶ ἀβεβαιότητα, ἀλλ' ἐδήλουν ἅμα σταθερὰν πεποίθησιν ἐπὶ τὸ δίκαιον τῆς ὑποθέσεώς του. Ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆς, πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως ἐν Βερολίνῳ, μικρόσωμος, εὐκίνητος, ζωηρὸς ὑπὸ τὴν λευκὴν καὶ βοστρυχώδη κόμην του, ἐχαιρέτισεν ἱλαρῶς τὴν συνέλευσιν, ἔνθα ἠρίθμει πολλοὺς φίλους. Ἀμφότεροι ἐκάθησαν εἰς τὰς ἕδρας των μετὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς σεμνότητος καὶ τῆς συστολῆς, τῆς προσηκούσης εἰς ρήτορας μικροῦ μέν, ἀλλ' ἐνδόξου Κράτους, παρουσιαζομένους ἐνώπιον Συνελεύσεως παντοδυνάμου καὶ ἀφώνου.

Ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἐξ ἡμιεπισήμων ἀνακοινώσεων, ὅτι ὤφειλον πρὸ παντὸς νὰ μὴ διαταράξωσι τὴν εὐαισθησίαν τοῦ ἀκροατηρίου των, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Δηλιγιάννης ἐν τῷ ἐντέχνως συντεταγμένῳ ὑπομνήματι, ὅ περ ἀνέγνω, ἀφίνων κατὰ μέρος τὰς γενικὰς βλέψεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠσπάσθη ὁριστικῶς τὸ

πρακτικὸν σύστημα τῶν Γάλλων πληρεξουσίων. Καὶ ἐζήτησε μὲν βεβαίως ὀλίγῳ πλείονα τῶν ὅσων ἤλπιζε νὰ λάβῃ, διότι προέτεινε σὺν τῇ προσαρτήσει τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου καὶ τὴν τῆς Κρήτης, ὡς τὸ *desideratum* τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀλλὰ διετύπωσε τὰς ἀξιώσεις του ὡς πολιτικὸς ἀνήρ, ἐν γλώσσῃ ἐγκρατεῖ καὶ μεμετρημένῃ, ἐπικαλούμενος ἀποκλειστικῶς τοὺς πολιτικοὺς λόγους καὶ τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης μετ' εὐλαβοῦς πεποιθήσεως. Ὁ λόγος τοῦ Δηληγιάννη περιελήφθη ἐπὶ λέξει ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ.

Μετὰ τὸν κ. Δηληγιάννην ὁ Ραγκαβῆς, γνωστότερος ὡς ποιητὴς ἢ ὡς διπλωμάτης, ἀπήγγειλεν ἐξ ὑπογυίου δημηγορίαν, πλήρη ρητορικῶν ἐξάρσεων καὶ κλασικῶν ἀναμνήσεων, δημηγορίαν, ἣν ἡ συνέλευσις ἤκουσε δι' ἀφῃρημένου ὠτὸς καὶ μάλιστα μετὰ ποιᾶς τινος εἰρωνείας. Ἀγνοῶ ἂν οἱ δύο οὗτοι πληρεξούσιοι ἤλπιζον, ὅτι θὰ ἐγίνετο συζήτησις ἢ τοὐλάχιστον οἱαδήποτε ἐκδήλωσις αἰσθήματος κοινοῦ ἢ ἀτομικοῦ. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ᾐσθάνθησαν βεβαίως ἀπογοήτευσιν, διότι οὔτε λέξις, οὐδὲ κίνημα διερμήνευσε τὴν ἐντύπωσιν τῆς πανδαισίας ἐκείνης, εὐθὺς δ' ὡς ἐπέραναν τοὺς λόγους των ὁ πρόεδρος ἔθεσε πέρας εἰς τὴν παρουσίαν των, διὰ φράσεως, ἥτις μοὶ ὑπενθύμισε τότε τὸν στίχον τοῦ Φλαμινίου ἐν τῷ «Νικομήδει.»

«*Ἤδη ἡ Γερουσία δύναται ν' ἀποφανθῇ* . . . »

Ἴσως ἡ στάσις αὕτη τοῦ προέδρου ὑπῆρξε τακτικὴ ἐπιφυλάξεως καὶ ἀκριβείας, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅ περ ἐφάνη μοι τότε πρωτοφανὲς εἶνε, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰθούσης ἀναχώρησιν τῶν δύο Ἑλλήνων πληρεξουσίων, οὐδὲ ὑπαινιγμὸς ἠκούσθη περὶ τῶν λόγων των, ὡσεὶ δ' ἐπρόκειτο περὶ ἀσημάντου τινὸς ἐπεισοδίου, τὸ ἐπίλοιπον τῆς συνεδρίας ἐκείνης ἀφιερώθη εἰς ὅλως ἄλλα ἀντικείμενα. Μόλις μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδος τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐξητάσθη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βάδδιγκτων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, φωτιζόμενος πληρέστερον, ἐν πρώτοις ἐκ τῆς πλήρους ἀδιαφορίας στάσεως ταύτης τοῦ Συνεδρίου καὶ εἶτα ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ συνδιαλέξεων πρὸς τοὺς συναδέλφους του, περὶ τῆς ὀπισθοδρομικῆς κινήσεως, ἣν ὑφίστατο ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις, ἐνόησε τὸ ἐπεῖγον τοῦ νὰ περιορίσῃ τὴν συνοριακὴν γραμμὴν τοῦ ἀρχικοῦ του σχεδίου καὶ μάλιστα πρὸς πρόληψιν ναυαγίου νὰ μὴ δώσῃ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ προταθεῖσαν λύσιν μορφὴν ἀπολύτου ἀξιώσεως. Καὶ εἰς τοῦτο κατέπεισεν ἑαυτὸν — γινώσκω τοῦτο κάλλιστα — μετὰ λύπης, ἠναγκασμένος ὢν νὰ πείσῃ τὰς ἤδη δυσπίστους, ἀναποφασίστους καὶ ἀναλογήτους γνώμας, ὅπως δεχθῶσι τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐν τούτοις ἐφρόντισεν ἅμα νὰ καθορίσῃ, ἐν σαφεῖ ὑπομνήματι, τὰ κατ' ἐλάχιστον ὅρον σύνορα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ συνέλευσις ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ αὐτό, ὅπως μὴ φανῇ ἀναφανδὸν ἀναποφάσιστος. Καί περ λυπούμενος, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὸ σχέδιόν του τὴν μορφὴν ἐπιτακτικοῦ καὶ ἀμέσως ἐκτελεστέου διατάγματος, περιέβαλεν ἐν τούτοις αὐτὸ διὰ τοῦ χαρακτῆρος σταθεροῦ ἐγγράφου, διαλαμβάνοντος τὴν εὐρωπαϊκὴν θέλησιν. Ἐπὶ τέλους ὁ Βάδ-

διγκτων ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι ὑπεστήριξε τὸ σχέδιον τοῦτο ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 5 Ἰουλίου μετὰ θερμῆς καὶ πειστικῆς εὐγλωττίας, ἐμπνεομένης ὑπὸ τῶν ἀρίστων πολιτικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν παραδόσεων. Ἡ ἀγόρευσις αὐτοῦ, λίαν μεμελετημένη ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἧς αἱ πρόχειροι παρεκβάσεις περιελήφθησαν ἐν συνόψει μόνον ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, ἀνήρπασε τὸ ἀκροατήριον διὰ τῆς ρητορικῆς δεινότητος καὶ τῶν ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων της, προκαλέσασα τὴν ὁμόθυμον συναίνεσιν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι μόνον ἡ ἀρχὴ εἶχε γείνῃ δεκτή· τὸ Συνέδριον, εἴτε ἐκ φόβου κρίσεως ἐν τῷ Αἵμῳ, εἴτε ὅπως μὴ αὐτὸ τοῦτο ἐπιδικάσῃ νέον ἀκρωτηριασμὸν ἐν τῇ ἀκεραιότητι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπίστευεν, ὅτι ἔπραττε καλῶς ποιούμενον ἐκ τῶν προτέρων συνετὴν καὶ ἀβροεπῆ ἔκκλησιν πρὸς τὴν συμφωνίαν τῶν δύο ἐνδιαφερομένων καὶ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μεσολάβησιν. Ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμφέβαλεν, ὅτι αἱ φιλικαὶ αὗται διαπραγματεύσεις δὲν εἶχον ὡς βάσιν τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ ὡς μόνον ἀντεικείμενον τὸν καθορισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῶν συνόρων. Ὀφείλω νὰ εἴπω ὡς ἀκολουθήσας ἐκ τοῦ πλησίον ἅπασαν ταύτην τὴν ὑπόθεσιν καὶ μελετήσας τὸ αἴσθημα πάντων τῶν πληρεξουσίων, ὅτι ἐπίστευον οὗτοι, ὅτι εἶχον λάβῃ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἐπιτακτικὴν ἀπόφασιν.

Βεβαίως οἱ ὅροι τοῦ 24 ἄρθρου τῆς Συνθήκης, λίαν συνοπτικοὶ καὶ λίαν ἀόριστοι, ἔδωκαν λαβὴν βραδύτερον εἰς δυσαρέστους περιπλοκάς, ἃς μείζων ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια θὰ προελάμβανον· ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν Δυνάμεων οὐχ ἧττον ἦτο ἀναντίρρητος καὶ εἰλικρινής, οὐδεὶς δ' ἐνόει νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν εἰς ἀβεβαίους ἑρμηνείας καὶ διαπραγματεύσεις. Αἱ Δυνάμεις ἐβεβαίωσαν ἄλλως τε τὴν θέλησίν των ταύτην ἐκ νέου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 μεσολάβησίν των καὶ ἂν ἐπὶ τέλους ἀφῆκαν τῇ Τουρκίᾳ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἠπείρου, ἧς τὰ δίκαια κατ' οὐδὲν ὑπέφερον τῶν τῆς Θεσσαλίας, εἶνε ἀναντίρρητον ὡσαύτως, ὅτι τὸ Συνέδριον ἀπεφάνθη ἠθικῶς ὑπὲρ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας καὶ ὅτι, ἀναβαλλομένης ἐπί τινα χρόνον τῆς λύσεως, ὅπως ὁ ἀκρωτηριασμὸς φανῇ ὀλιγώτερον ὀδυνηρὸς τῇ Πύλῃ, δὲν ὑπέθετεν, ὅτι αὐτὴ ἡ προσάρτησις θὰ ἠμφισβητεῖτο καὶ ὅτι διὰ πολιτικοὺς λόγους, ὡς καὶ διὰ τὰς βαθμιαίως ἐλαττωθείσας εὐρωπαϊκὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαθείας ἡ προσάρτησις αὕτη ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὀψιαίτερον ὡς ἁπλῆ εὐχή. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος συμπέρασμα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ συστήματος τῶν ἡμιμέτρων, ὅ περ τὸ Συνέδριον ἐφήρμοσε καὶ ἐν ἄλλοις μεγαλειτέροις ζητήμασι, ἦτο σπουδαῖον, καθότι ηὔρυνε καὶ ἐνίσχυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνικοτήτων.

Charles de Moüy.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ἡ Ἤπειρος εἶνε ἡ βορειοδυτικωτέρα ἐπαρχία τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, κεῖται δὲ μεταξὺ τῆς 17′ καὶ τῆς 19′ μοίρας πλάτους καὶ τῆς 40.10′ καὶ τῆς 39.10′ μήκους τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων. Ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτέρα κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς παράγεται ἐκ τοῦ δωρικοῦ **ἄπειρος**, ἀποδοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν παρὰ τὰς μεσημβρινὰς αὐτῆς ἀκτὰς κειμένων νήσων: Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Λευκάδος καὶ Παξῶν, ὡς χώρᾳ στερεᾷ (continent), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς νήσους ταύτας.

Ἐκτὸς τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ὑπάρχει καὶ παράδοσις, ἄλλως ἑρμηνεύουσα τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Παρθενίου, ἡ Ἤπειρος ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ ἐκ Βοιωτίας καὶ ἐκ Σπαρτιατῶν καταγομένου Ἐχίωνος Ἤπειρον, ἀποθανοῦσαν ἐν Χαονίᾳ (1) καὶ ταφεῖσαν ἔν τινι αὐτόθι ὀάσει, λαβόντι ἕνεκα τούτου τὸ ὄνομα αὐτῆς, ὁπόθεν ἀργότερον ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα.

Ἡ χώρα αὕτη, ἧς τμῆμα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἤπειρος, συγχωνευθεῖσα ἐπὶ Πύρρου τοῦ μεγάλου ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ὀνομασίαν, συνορεύει ἀνατολικῶς μετὰ τῆς Θεσσαλίας, δυτικῶς μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους, καὶ ἐν μέρει τῆς Ἰλλυρίας, βορείως μετὰ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἡ ἔκτασις, ἤτοι τὸ μῆκος τῆς χώρας ταύτης ἀπὸ τοῦ νοτιωτέρου ὁρίου, τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, μέχρι τοῦ βορειοτέρου, τοῦ Ἀκροκεραυνίου, ἤτοι τοῦ Ὠρικοῦ, κατὰ μὲν τὸν ἀρχαῖον γεωγράφον Στράβωνα ἀνέρχεται εἰς στάδια 1300, ἤτοι 162½ μίλλια ἰταλικά, καὶ ἕως ἑξήκοντα μίλλια θεωρεῖται τὸ πλάτος αὐτῆς, ὁ δὲ Πουκεβίλλ ὁρίζει τὸ μὲν μῆκος αὐτῆς εἰς τεσσαράκοντα πέντε λεύγας, τὸ δὲ πλάτος εἰς εἴκοσι πέντε, ἤτοι εἰς 1125 τετραγωνικὰς τὸ ὅλον λεύγας.

---

(1) Ἤτοι τῇ ἀπὸ Χιμάρας, μέχρι Βουθρωτοῦ χώρᾳ.

Διαίρεσις τῆς χώρας εἰς Κράτη.

Ἀρχικῶς ἡ χώρα αὕτη διῃρεῖτο εἰς τρία κυρίως κράτη:

1ον Τὴν **Χαονίαν**(1) πρὸς δυσμάς, συνορεύουσαν, βορείως μὲν μετὰ τῆς Ἰλλυρίας, καὶ τῆς Μολοσσίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσπρωτίας, νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ δυτικῶς ἐν μέρει μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ τῆς Ἰλλυρίας

2ον Τὴν **Θεσπρωτίαν**(2) πρὸς ἀνατολάς, συνορεύουσαν βορείως μὲν μετὰ τῆς Μολοσσίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσσαλίας, νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ ἐν μέρει τῆς Ἀκαρνανίας καὶ δυτικῶς μετὰ τῆς Χαονίας.

Καὶ 3ον τὴν **Μολοσσίαν**,(3) πρὸς βορρᾶν, συνορεύουσαν, βορείως μὲν μετὰ τῆς Μακεδονίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσσαλίας, νοτίως μετὰ τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῆς Χαονίας καὶ δυτικῶς μετὰ τῆς Ἰλλυρίας.

Τὰ τρία ὅμως ταῦτα κράτη ἀναλόγως τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικούντων κυριωτέρων φύλων ὑποδιῃροῦντο:

Ἡ μὲν Χαονία εἰς τρία μικρότερα:

α) Τὴν Ἀτιντανίαν (4) β) τὴν Ὀρεστιάδα (5) καὶ γ) τὴν Ἐλυμιῶτιν (6).

Ἡ δὲ Θεσπρωτία εἰς τέσσαρα:

α) Τὴν Κεστρίνην, (7) β) τὴν Ἐλαιάτιν, (8) γ) τὴν Κασσωπαίαν (9) καὶ δ) τὴν Ἑλλοπίαν(10), εἰς τμῆμα τῆς ὁποίας ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡ μετέπειτα κληθεῖσα Ἑλλάς.

Καὶ ἡ Μολοσία εἰς ἕξ;

α) Τὴν Τραγασσαίαν (11) β) τὴν Ἀθαμανίαν (12) γ) τὴν Παρωραίαν (13) δ) τὴν Τυμφαίαν (14) ε) τὴν Παραυαίαν (15) καὶ ς) τὴν Ἀμβρακίαν.

---

(1) Ἀπὸ τῶν Καννίνων μέχρι Βουθρωτοῦ.

(2) Ἀπὸ Βουθρωτοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου.

(3) Ἀπὸ τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Ἀργυροκάστρου, Κουρέντων καὶ Τσαρκοβίστης πρὸς ἀνατολὰς καὶ βορρᾶν καὶ μέχρι Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

(4) Τὴν σημερινὴν περίπου ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου.

(5) Δὲν εἶνε γνωστὰ ἐπακριβῶς τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐπαρχίας, πάντως ὅμως μετέχει αὐτῆς ἡ σημερινὴ ἐπαρχία Κονίτσης.

(6) Βορείως τῆς νῦν ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου.

(7) Ἐπαρχία Φιλιατῶν.

(8) Ἐπαρχία Πάργας—Μαργαριτίου.

(9) Ἐπαρχία Πρεβέζης

(10) Ἡ περὶ τὰ Ἰωάννινα χώρα. (Κούρεντα).

(11) Ἐπαρχία Ραδοβιζίου.

(12) Ἐπαρχία Ἀσπροποτάμου.

(13) Ἐπαρχία Ζαγορίου.

(14) Ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μετσόβου χώρα.

(15) Ἐπαρχία Ἄρτης.

Ὄρη

Ἡ Ἤπειρος εἶνε χώρα ὀρεινή, ἔχουσα ὀλίγας πεδιάδας καὶ πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας.

Τὰ μεγαλείτερα καὶ κυριώτερα ὄρη εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

1ον) Ὁ **Πίνδος**,(¹) τὸ μεγαλείτερον καὶ κυριώτερον ὄρος τῆς χώρας ταύτης, ὅστις, ἔχων ὡς ὑψηλοτέραν αὐτοῦ κορυφὴν τὸν Λάκμωνα(²), ἐκτείνεται βορειοδυτικῶς μὲν μέχρι τοῦ Βοΐου ὄρους(³), τοῦ χρησιμεύοντος ὡς ὁρίου μεταξὺ Ἠπείρου, Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας, ἀνατολικῶς δὲ μέχρι Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ μεσημβρινῶς μέχρις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Τὸ ὄρος τοῦτο λαμβάνει διάφορα κατὰ τόπους ὀνόματα οἷον Λάκμων (⁴), Τύμφη (⁵), Ποῖον (⁶), Λύγγος (⁷), κλπ.

2ον.) Τὸ **Βόϊον** (⁸), ὄρος, κείμενον ἐν τῷ μεταιχμίῳ Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἠπείρου μέρος κατέχον, ὅ περ ἐκτείνεται βορείως μὲν πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν, ἀνατολικῶς δὲ πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

3ον.) Τὰ **Κεραύνια**(⁹) ὄρη, ὀνομασθέντα οὕτω ἐκ τῶν συχνῶν κεραυνῶν, κείμενα δὲ εἰς τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος τῆς χώρας, ἐν Ὠρικίᾳ καὶ Χιμάρᾳ, καὶ ὧν εἷς κλάδος, ὁ κατέχων τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτεινομένην γλῶσσαν, ὀνομάζεται «Ἀκροκεραύνιον».

Ὁ Πίνδος, τὸ Βόϊον καὶ τὰ Κεραύνια ἀποτελοῦσι τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου, χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

4ον.) Ὁ **Τόμαρος**(¹⁰), ὄρος μεσόγειον ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ, διατηρῶν μέχρι σήμερον τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ὀνομασίαν.

5ον.) Τὸ **Κασσώπαιον** (¹¹), ἐν τῇ Κασσωπαίᾳ.

6ον.) Τὰ **Χειμέρια** (¹²).

---

(1) Κοινῶς «Βουνὰ τοῦ Μετσόβου» καὶ «Βουνὰ Ἀσπροποτάμου».
(2) Ἡ παρὰ τὸ Μέτσοβον κορυφή, λεγομένη σήμερον «Κατάρα».
(3) Γράμμος.
(4) Κατάρα.
(5) Μηλιά.
(6) Δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι ἡ τοποθεσία αὐτοῦ.
(7) Βουνὰ τῆς Σαμμαρίνας, τῆς Ἀβδέλλας καὶ τοῦ Περιβολίου.
(8) Γράμμος.
(9) Βουνὰ τῆς Χιμάρας.
(10) Λέγεται καὶ Οὐλίτσικα.
(11) Βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου.
(12) Τὰ παρὰ τὴν Πάργαν ὄρη.

ζ'.) Ὁ **Πολύαινος**(1).
η) Τὸ **Ἀμπρόν**(2).
καὶ ι') ἡ **Μερώπη**(3).

Ἡ Ἤπειρος ἔχει καὶ ἄλλα ἄξια λόγου ὄρη, μὴ μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, τοιαῦτα δὲ εἰσὶν ὁ Βοΐκος τοῦ Ζαγορίου, ἡ Σιούτιστα τῶν Κουρέντων, ἡ Στουγάρα (καὶ Μακρυαλέξη) τῆς δυτικῆς Τσιαμουριᾶς, καὶ τὸ Σοποτὸν μεταξὺ Δελβίνου καὶ Ἀργυροκάστρου.

Θάλασσα.

Ἡ Ἤπειρος ἔχει μίαν καὶ μόνην θάλασσαν, τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, τὸ περιβρέχον αὐτὴν ἀπὸ Ἀμβρακίας μέχρις Ὠρικίας

Λίμναι.

Ἐν Ἠπείρῳ ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς λίμναι:

1ον) Ἡ **Παμβῶτις** (4) ἥτις εἶνε ἡ κυριωτέρα λίμνη τῆς χώρας ταύτης, αὐξηθεῖσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθ'ἃ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐν τῷ βυθῷ αὐτῆς διακρινομένων ἐρειπίων, κειμένη δὲ ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ τῆς Μολοσσίας.

2ον) Ἡ **Ἄορνος**.(5) κειμένη ἄλλοτε πλησίον τῆς Παμβώτιδος ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ, συγκοινωνοῦσα τότε μετ' αὐτῆς ὑπογείως· νῦν δὲ ἐκτεταμένη πεδιάς, ἐξ ἧς ἐπήγαζεν ὁ Θύαμις.

3ον) Ἡ **Ἀχερουσία**, (6) ἡ ὡς λίμνη τοῦ Ἅδου μυθολογουμένη, κειμένη ἐν τῇ Ἐλαιάτιδι τῆς Θεσπρωτίας.

4ον) Ἡ λίμνη **Ἀγχίσης** (7) ἡ καὶ ἄλλως **Πηλώδης** λεγομένη, κειμένη ἐν Κεστρίνῃ τῆς Θεσπρωτίας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Χαονίας καὶ ἀντικρὺ τῆς πόλεως Κερκύρας, εἰς τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ πόλις Βουθρωτόν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων τεσσάρων λιμνῶν, ὑπάρχει καὶ μικρά τις λίμνη παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Βελλᾶς «**Λίμνη τῆς Ζα-**

(1) Τὸ Μιτσκέλι, μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Μετσόβου.
(2) Μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας.
(3) «Τσίμκα» τανῦν λεγομένη, ὁπόθεν ἄρχεται ὁ Θύαμις (Καλαμᾶς)
(4) Λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.
(5) Ἡ ἀποξηρανθεῖσα νῦν πεδιάς, Μετόχιον λεγομένη, 4 ὥρας πρὸς δυσμὰς τῶν Ἰωαννίνων.
(6) Κοινῶς Λίμνη λεγομένη σήμερον.
(7) Λίμνη τοῦ Βουθρωτοῦ, ἡ καὶ Βιβάρι λεγομένη.

ροβίνης» νῦν λεγομένη, ἐξ ἧς λαμβάνει ἤδη τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς κλάδος τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος,(¹) περὶ ἧς ἀγνοοῦμεν ἐὰν εἶνε νέα ἢ ἀρχαία καθὸ μὴ μνημονευομένη.

Ποταμοί

Ἡ Ἤπειρος, λόγῳ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καὶ τῶν ὑψηλῶν της ὀρέων, κέκτηται πολλοὺς ποταμούς, ὧν οἱ ὀνομαστότεροι εἰσίν :

1ον Ὁ Ἀῷος (²) ὁ καὶ Λῷος καὶ Αἴας λεγόμενος, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν κλιτύων τοῦ Πίνδου, καὶ δεχόμενος πλῆθυν ποταμίων βορειόθεν τε καὶ νοτιόθεν, χωρεῖ βορειοδυτικῶς, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου καὶ χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικὴν Θάλασσαν ὑπεράνω τοῦ Αὐλῶνος.

Εἰς τὸν Ἀῷον ἐκβάλλουσιν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἢ κυριολεκτικώτερον βορειοδυτικῶς οἱ ἑξῆς τέσαρες ἄξιοι λόγου ποταμοί :

1ον Ὁ μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, τανῦν *Βοϊδομάτι* ὀνομαζόμενος, ὅστις διασχίζων τὴν Παρωραίαν (³) βορειοδυτικῶς βαίνων, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ ἐν Τριφυλίᾳ, (⁴) κάτωθι ἀκριβῶς τῆς σημερινῆς πόλεως Κονίτσης. (⁵)

2ον Ὁ μὴ ὡσαύτως μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποταμὸς *Ζαγοριά*, ὅστις, ἔχων τὰς πηγάς του ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὄρους τῶν Δρυμάδων, τῆς νῦν ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸ νῦν χωρίον Πέστιανη.

3ον Ὁ ποταμὸς **Δρῦνος**, ὅστις, καίτοι λαμβάνων πολλὰ κατὰ τόπους ὀνόματα,(⁶) διατηρεῖ ὅμως καὶ τὴν ἀρχαίαν του ὀνομασίαν, πηγάζει κυρίως ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν, ὑπωρειῶν τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος ὀρέων, καὶ διερχόμενος εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων πόλεων Φοινίκης (⁷) καὶ Ἀργυρίνης (⁸) διασχίζει ὁλόκληρον τὴν Ἀτιντανίαν καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον, ἀκριβῶς παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἀντιγόνειαν. (⁹)

Καὶ 4ον Ὁ μὴ μνημονευόμενος ὡσαύτως ποταμὸς *Σουνίτσα*, ὅστις, πηγάζων ἐκ

---

(1) Τανῦν Καλαμᾶ λεγομένου.
(2) Βουβοῦσα, Βιῶσα καὶ Βολίνα σήμερον λεγόμενος.
(3) Τὴν νῦν περίπου ἐπαρχίαν τοῦ Ζαγορίου.
(4) Τῇ πρὸς δυσμὰς τοῦ σημερινοῦ Ζαγορίου ἐπαρχίᾳ Πωγωνιανῆς καὶ ἰδίως τῷ βορειοτάτῳ αὐτῆς μέρει, ἔνθα τὸ ἀρχαῖον ὄρος Μερώπη, τανῦν «Τσίμπα».
(5) Τῆς ἀρχαίας Κνωσσοῦ (;) ἢ Ὀρεστικοῦ Ἄργους (;)
(6) Δυροπολίτικος, Ἀργυροκαστρίτικος καὶ Καστρινὸς κλ.
(7) Τοῦ Δελβίνου.
(8) Τοῦ Ἀργυροκάστρου.
(9) Τανῦν Τεπελένι.

τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῶν Κεραυνίων, χύνεται εἰς τὸν 'Αῷον, παρὰ τὰ Κάννινα.

'Οφείλομεν νὰ κατατάξωμεν εἰς τὴν ποταμογραφίαν τῆς 'Ηπείρου δύο ἔτι ποταμοὺς συμβάλλοντας τῷ 'Αῴῳ, ὡς διαβρέχοντας ἠπειρωτικὰ ἐδάφη :

1ον Τὸν μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Σαραντάπορον*, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοτέρων, ὑπωρειῶν τοῦ Πίνδου χύνεται εἰς τὸν 'Αῷον παρὰ τὰ Μεσογέφυρα, ἀντικρὺ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ 'Αῴου κειμένου χωριοῦ Μεσαριᾶς.

Καὶ 2ον τὸν μὴ μνημονευόμενον ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποταμὸν Τσάρσοβαν, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Βοΐου(1) ὄρους, χύνεται εἰς τὸν 'Αῷον, ἀντικρὺ ἀκριβῶς τοῦ νῦν χωρίου Πολύτσανης.

'Υπάρχουσι καὶ ἄλλοι ποταμοί, χυνόμενοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ 'Αῴου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα δι' ἧς διέρχονται δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ἤπειρον, εἶνε ξένοι πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

Μετὰ τὸν 'Αῷον, ὅστις, διασχίζων ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, χωρίζει περίπου τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν 'Ιλλυρίαν, ἔρχονται πέντε ἄλλοι ποταμοὶ ἠπειρωτικοί, πηγάζοντες εἰς τὰ βόρεια τῆς 'Ηπείρου μέρη καί, χυνόμενοι μεσημβρινῶς, ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ 'Ιόνιον Πέλαγος :

Πρῶτος κατὰ σειρὰν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ποταμὸς εἶνε ὁ Ἴναχος, (2) ὅστις, πηγάζων ἔκ τινος παρὰ τὴν Χαλκίδα (3) κορυφῆς τοῦ Πίνδου, ἐν 'Αθαμανίᾳ, διασχίζει τὴν ἀνατολικὴν Ἤπειρον (4) καὶ τὴν Δολοπίαν, ἥτις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο μέρος τῆς 'Ηπείρου, καὶ ἑνοῦται ἐν 'Απεραντίᾳ μετὰ τοῦ 'Αχελῴου,(5) ἐκβάλλοντος εἰς τὸ 'Ιόνιον Πέλαγος, ἀντικρὺ τῆς Κεφαλληνίας.

Δεύτερος κατὰ σειρὰν ἔρχεται ὁ Ἄραχθος, (6) ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν παρὰ τὸν Λάκμωνα καρυφῶν τοῦ Πίνδου, διατρέχει τὴν μεταξὺ Μολοσσίδος καὶ 'Αθαμανίας χώραν, καὶ χύνεται εἰς τὸν 'Αμβρακικὸν Κόλπον.

'Ο Ἄραχθος δέχεται πολλὰ παραποτάμια ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἀλλ' ἀνάξια λόγου, καὶ ἕνα παραπόταμον, τὸν Αὖον, (7) ὅστις, πηγάζων ἐκ τῆς Παρωραίας, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ ὀλίγον κάτωθι τοῦ νῦν χωρίου Ραφταναίων.

---

(1) Γράμμος.

(2) 'Ο ποταμὸς οὗτος λέγεται νῦν 'Ασπροπόταμον, ἐξ οὗ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν ὅλη ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀνήκουσα νῦν ἀνατολικὴ Ἤπειρος.

(3) Χαλίκι νῦν ὀνομαζομένη, ὁ δὲ ἐν αὐτῇ ἑδρεύων δῆμος ὀνομάζεται; «δῆμος Χαλκίδος παρ' 'Ασπροποτάμῳ», ἐνῷ θὰ ἦτο ἀκριβέστερον, ἐὰν ἐλέγετο «δῆμος Χαλκίδος παρὰ Πίνδῳ».

(4) Τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς 'Ηπείρου λέγεται σήμερον Θεσσαλία. Ἡ 'Ηπειρος ἀρχίζει νῦν ἀπὸ τῆς μεταξὺ τῆς ἐπαρχίας Τζουμέρκων καὶ τοῦ τμήματος 'Ασπροποτάμου ὀροσειρᾶς.

(5) Τανῦν Ἄσπρου.

(6) Τανῦν Μπαλντούμας.

(7) Τανῦν ποτάμι τῆς Ἄρτας. Βορειότερον παρὰ τὰ Κατσανοχώρια λέγεται καὶ Διπόταμον, ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ Μετσοβίτικου καὶ τοῦ Μπαλντούμα.

Τρίτος ἔρχεται ὁ Ὠρωπὸς([1]),ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν νοτιανατολικῶν κλιτύων τοῦ Τομάρου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Κοσσωπαίων([2]) ὀρέων ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀλλάσσων διάφορα κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ὀνόματα, χύνεται ὡσαύτως εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον.

Τέταρτος ἔρχεται ὁ Ἀχέρων, ὁ μυθολογούμενος τοῦ Ἅδου ποταμός, ὅστις, ἔχων τὰς πηγάς του ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Τομάρου, λαμβάνει κατὰ τὴν διάβασίν του διάφορα ὀνόματα, ([3]) σχηματίζει, ὀλίγον πρὶν δεχθῇ τὸν Κωκυτόν, τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην ([4]) καὶ χύνεται εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἐν τῷ λιμένι Γλυκεῖ, παρὰ τὴν Ἔφυραν, ἀντικρὺ τῆς Προπάξου. ([5])

Ὁ Ἀχέρων δέχεται εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην, παρὰ τὴν Πανδοσίαν, τὸν ἐπίσης μυθολογούμενον, ὡς ποταμὸν τοῦ Ἅδου, Κωκυτόν.([6])

Πέμπτος καὶ τελευταῖος ποταμὸς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἔρχεται ὁ Θύαμις ([7]) ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ ἀρχαίου ποταμοῦ Κορμοῦ ([8]) τοῦ πηγάζοντος ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Μερώπης ([9]) ὅπου ἀκριβῶς κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Κακόλακκος, καὶ ρύακος τινος, πηγάζοντος ἐκ νῦν λεγομένης, λίμνης τῆς Ζαροβίνης, ἑνουμένων μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Πογδόριανης καὶ Ζαγόριανης, διασχίζων δὲ τὴν Μολοσσίαν, καὶ χωρίζων τὴν Κεστρίνην ἀπὸ τῆς λοιπῆς Θεσπρωτίας, ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Κερκύρας.

Ὁ Θύαμις εἶναι ὁ κεντρικώτερος ποταμὸς τῆς Ἠπείρου,καὶ ὁ μεγαλείτερος μετὰ τὸν Ἀῷον, δέχεται δὲ τὰ ἑξῆς παραποτάμια :

Ἀριστερόθεν μὲν : 1ον τὸν Ὑπόγειον ποταμόν, ὅστις, πηγάζων ὑπογείως ἐκ τῆς λίμνης Παμβώτιδος,([10]) χυνομένης ἐν τῇ μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Ραδοτοβίου καὶ Νεοχωρίου θέσει «**Χωνεῦτρες**», λαμβάνει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν χωρίῳ Βελτσίστᾳ([11]) καὶ διερχόμενος τὰς νοτίας ὄχθας τῆς πάλαι ποτε λίμνης Ἀόρνου, χύνεται εἰς τὸν Θύαμιν, ὀλίγα βήματα βορείως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δώδωνος, ἀντικρὺ τῶν χωρίων Ράϊκου καὶ Σουλίου Χρηστοβασίλη.

---

(1) Τανῦν Λοῦρος.
(2) Κασσώπαια ὄρη εἰσὶ τὰ Βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου.
(3) Λακκιώτικος, Φαναριώτικος, Μαυροπόταμος κλπ.
(4) Λίμνην κοινῶς λεγομένην νῦν.
(5) Τανῦν Ἀντιπάξου.
(6) Τανῦν Βωβὸς καὶ Βάβα λεγόμενος.
(7) Τανῦν Καλαμᾶς.
(8) Καλαμᾶς.
(9) Τανῦν Τσίμπα.
(10)Λίμνης Ἰωαννίνων—Λαψίστας.
(11) Εὐρυμεναί(;)

2ον Τὸν Δώδωνα, (1) ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν τῆς Δωδώνης ὑψωμάτων, διέρχεται τὰ σημερινὰ χωρία Τσαρκοβίσταν, Δραμεσοῦς, Πλέσιαν, Λευτεροχώρι, Ψίναν, Μπέρκου, Δραγοψά, Πογδορά, Σπήλιο, Δραγουμή, καὶ Δελβινακόπουλο, καὶ χύνεται εἰς τὸν Θύαμιν, βορείως τοῦ Σουλίου Πολυχρόνη, ἀντικρὺ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Σουλίου Χρηστοβασίλη καὶ ὀλίγα βήματα νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὑπογείου (2) ποταμοῦ.

Καὶ 3ον Τὸν Θερινόν(3), πηγάζοντα ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Τομάρου καὶ χυνόμενον παρὰ τὸ νῦν χωρίον Βουρσίναν, ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς ἀρχαίας πόλεως Κεστρίνης(4).

Δεξιόθεν δὲ τοὺς ἑξῆς :

1ον) Τὴν Γερομίτσανην, μὴ μνημονευομένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πηγάζουσαν ἐκ τῶν ὑπορειῶν τοῦ ὄρους Σιουτίστης,ἐπίσης μὴ μνημονευομένης,καὶ συμβάλλουσαν βορείως τοῦ νῦν χωρίου Σουλίου Χρηστοβασίλη.

2ον. Τὸν Μεγαλάκκον, ἐπίσης μὴ μνημονευόμενον, συμβάλλοντα μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Τσερκοβίστης (5) καὶ Κουτσίου.

3ον. Τὸν Κάδμον(6), συμβάλλοντα μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Μπράνιας καὶ Ραβενῆς.

4ον Τὸν Φοινικιώτικον, μὴ μνημονευόμενον ὡσαύτως,ὅστις,ρέων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Κεστρίνης, συμβάλλει παρὰ τὸ νῦν χωρίον Βουρσέλλα.

Καὶ 5ον Τὸν Κονισπολίτικον καὶ τοῦτον ἐπίσης, μὴ μνημονευόμενον,πηγάζοντα ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Φαρμακοβουνίου παρὰ τὴν Βάρφανην.

Οἱ δύο οὗτοι ποταμίσκοι Φοινικιώτικος καὶ Κονισπολίτικος,περιβάλλουσι τὸ ἠπειρωτικὸν Ἴλιον(7), ἀποικίαν τοῦ τρωϊκοῦ Ἰλίου, ὁ μὲν βορειόθεν, ὁ δὲ νοτιόθεν.

Ἐκτὸς τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν ποταμῶν, ὑπάρχουσι παρὰ τὸ Βουθρωτὸν καὶ τρεῖς ἕτεροι ποταμοί :

1ον. Ὁ μὴ μνημονευόμενος Μουρσιώτικος, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ νῦν χωρίου Κονισπόλεως, διακλαδίζεται,σχηματίζων ἓν μέγα δέλτα, οὗ τὸ μὲν ἀριστερὸν σκέλος χύνεται εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, τὸ δὲ δεξιὸν εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης Πηλώδους (8).

(1) Τανῦν Σμολίτσα. Πρῶτοι ἡμεῖς καθορίζομεν τὸν ποταμὸν τοῦτον,περὶ οὗ εἰδικῶς θέλομεν γράψει.

(2) Βελτσιστινοῦ τανῦν λεγομένου· τὸν ὠνόμασα Ὑπόγειον,ὡς ὑπογείως ἐκ τῆς Παμβώτιδος πηγάζοντα.

(3) Τανῦν Τίριαν λεγόμενον.

(4) Ραβενῆς.

(5) Ἡ Τσερκοβίστα αὕτη εἶνε ἄλλη, τῆς παρὰ τὸν Δώδωνα κειμένης.

(6) Τανῦν Λαγκάβισταν.

(7) Τανῦν Φιλιᾶτες.

(8) Βιβάρι.

2ον. Ὁ Ξάνθος,(1) πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων πλευρῶν τοῦ ὄρους Στουγάρας, ῥέει ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς χυνόμενος εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης Πηλώδους, πολὺ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σιμόεντος.

καὶ 3ον. Ὁ Σιμόεις(2), πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ λαμβάνων ἀλληλοδιαδόχως διάφορα ὀνόματα, δεχόμενος δὲ καὶ τὸ παραποτάμιον Πίστριτσαν, χύνεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς Πηλώδους λίμνης, πολὺ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ξάνθου.

Ἀκρωτήρια.

Ἡ Ἤπειρος, περιβρεχομένη καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν αὐτῆς πλευρὰν ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, σχηματίζει πολλά, ἀλλ' ἀνάξια λόγου ἀκρωτήρια, ἅτινά εἰσι τὰ ἑξῆς:

Α'. Ἐν τῇ Χαονίᾳ.

1ον. Τὸ **Ἀκροκεραύνιον**, τανῦν «Γλῶσσα» εἰς τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ χώρα. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶνε τὸ μόνον ἄξιον λόγου.

2ον. Ἡ Σπίλα, παρὰ τὴν Χιμάραν, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν.

3ον. Τὸ **Πάνορμον** παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, τανῦν Παλέρμο ἐν Χιμάρᾳ.

4ον. Τὸ Κεφάλι, κάτωθι τῆς Χιμάρας, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

5ον, Τὸ **Ποσείδιον**, παρὰ τὴν λίμνην Πηλώδη, τανῦν Ἁλμυρός.

6ον. Ὁ Στύλος, κάτωθι τοῦ Βουθρωτοῦ, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

7ον. Ἡ Παγανιά, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

8ον. Ἡ Παναγιά, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Β'. Ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ.

9ον Τὸ Σαρούνι, ἄνωθι τῶν Συβότων, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

10ον Ὁ Βαρλάμης, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

11ον Ὁ Μονόλιθος, μὴ μνημονευόμενος, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

12ον Τὸ **Χειμέριον**, τανῦν Τροφάλι, παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

Καὶ 13ον Τὸ **Ἀκρωτήριον**, ὅπου νῦν ἡ πόλις Πρέβεζα.

---

(1) Τανῦν Πόβλα, ὡν ἔχων τὰς πηγάς του παρὰ τὸ χωρίον Πόβλαν.

(2) Τανῦν Καλεσιώτικος.

Λιμένες καὶ Ὅρμοι

Ἡ Ἤπειρος ἔχει πολλοὺς λιμένας, τινὰς μάλιστα καὶ ἀξιολογωτάτους, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχον, οὐδὲ ὑπάρχουσι σχεδὸν παρ' αὐτοῖς παράλιοι πόλεις, εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς :

Α'. *Ἐν Χαονίᾳ*

1ον Ὁ **Ὠρικός**, ὁ βορειότερος τῆς χώρας ταύτης λιμήν, τανῦν Ὄρχα.
2ον Ὁ **Πάνορμος**, τανῦν Παλέρμον, ἐν Χιμάρᾳ.
3ον Ὁ **Ὀγχησμὸς**, τανῦν Ἅγιοι Σαράντα.
4ον Ὁ **Βουθρωτὸς** πρὸ τῆς Πηλώδους λίμνης.

Β'. *Ἐν Θεσπρωτίᾳ*

5ον Ὁ Φτελιᾶς, ὁρμίσκος μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
6ον Ὁ Κάτω-Ἀητός, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
7ον Ἡ Παγανιά, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
8ον Ἡ Χίλδα, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
9ον Ἡ Σαγιάδα, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
10ον Ὁ Μπαλντούμας, λιμενίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
11ον Ἡ Ἡγουμενίτσα, ὁ εὐρύτερος λιμὴν τῆς χώρας ταύτης, τέλειος κόλπος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
12ον Ἡ Πλαταριά, δεύτερος κατὰ τὴν εὐρύτητα λιμήν, τέλειος ὡσαύτως κόλπος, παρακειμένως τοῦ προηγουμένου, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
13ον Ἡ Ἀρίλλα, ὅρμος, ἀντικρὺ τοῦ Λευκοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κερκύρας, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
14ον Ἡ Πάργα, ὅρμος, ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐλαίας, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
15ον Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, λιμὴν ἐντὸς εὐρέως κόλπου, ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐλαίας, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
16ον Ὁ Γλυκύς, ὅρμος, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχέρωνος, τανῦν Φανάρι.
17ον Ὁ Ἅγιος Θωμᾶς, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν Κασσωπαίαν.
18ον Ἡ Καστροσυκιά, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν Κασσωπαίαν.
19ον Ὁ **Κόμαρος**, ὅρμος, τανῦν Μονολίθι.
20ον Ὁ **Ἀμβρακικὸς Κόλπος**, περιέχων τοὺς ἑξῆς ὅρμους.

1ον Τὸν τοῦ Ἀκρωτηρίου (Νικοπόλεως) [1] εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

2ον Τὸν τοῦ Ἀμβράκου, [2] μεταξὺ τῶν στομίων Ὠρωποῦ καὶ Ἀράχθου καὶ τῶν δύο αὐτόθι λιμνῶν.

καὶ 3ον Τὸν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους [3], εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Νῆσοι

Ἡ Ἤπειρος ἔχει καὶ νήσους τινάς, ἀλλ' ἀκατοικήτους, τοιαῦται δὲ εἰσίν :

1ον Ἡ Σάζων, [4] ἀντικρὺ τοῦ Ἀκροκεραυνίου Ἀκρωτηρίου, ἐν τῇ Ἀδριατικῇ.

2ον Τὰ Τετρανήσια παρὰ τὴν Πηλώδη λίμνην, ἤτοι τέσσαρες ἐρημόνησοι, μὴ μνημονευόμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν.

3ον Τὸ Ἐρημονήσι, εἰς τὸ στόμιον τοῦ ὅρμου Μπαλτούμα, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

4ον Τὸ Πρασσούδι, ἔξωθι τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τοῦ λιμένος Μπαλντούμα, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

5ον Τὸ Ἁγιονήσι, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος Ἡγουμενίτσης, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

6ον Ἡ **Ἱεράνησος** εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τοῦ λιμένος τῆς Πλαταριᾶς.

καὶ 7ον Τὰ **Σύβοτα**, τετρὰς νησιδίων, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο μεγαλείτερα, τὰ δ' ἕτερα δύο πολὺ μικρά.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις

Ἡ Ἤπειρος εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Παῦλος Αἰμίλιος, διὰ συνθήματος κατέστρεψεν ἑβδομήκοντα ὅλας ἠπειρωτικὰς πόλεις, ἀλλ' ἐλάχισται ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, αἱ δὲ μνημονευόμεναι εἰσὶν αἱ ἑξῆς :

Α'. Ἐν Χαονίᾳ

1) Ὁ Ὠρκιός [5] ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Αὐλῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος πρὸς

(1) Τανῦν Πρέβεζα
(2) Τανῦν Σαλαώρα.
(3) Τανῦν Καρβασαρᾶς.
(4) Τανῦν Σάζινα.
(5) Τανῦν Ὄρχα.

τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, ἐξ οὗ καὶ ἡ πέριξ χώρα ὠνομάσθη Ὠρικία, καὶ ἐξ ἧς ἄρχεται ἀπὸ βορρᾶν ἡ Ἑλλάς(1). 2) Ὁ Πάνορμος (2) παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, ἀκατοίκητος νῦν· 3) ἡ Χίμαιρα, (3) ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Πανόρμου, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν· 4) ἡ Ἔλυμα, (3) παρὰ τὴν Χίμαιραν· 5) αἱ Παλαῖσαι, (4) ὡσαύτως παρὰ τὴν Χίμαιραν. 6) ἡ Φοινίκη, (5) εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν 7) ὁ Ὀγχησμὸς (6) ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος· 8) ἡ Ἑκατομπεδών· (7) 9) ἡ Φανώτη (8) 10) ἡ Βαιάκη(9) 11) ἡ Ἀντιγόνεια(10) πρὸς τὰ Ἰλλυρικὰ σύνορα· 12) αἱ Κυδριαὶ(11) πρὸς τὰ μακεδονικά· 13) τὸ Ἐλίκρανον(12) 14) ἡ Ἐλαιοῦς (13) 15) ἡ Ἀργυρίνη(14) 16) ἡ Δόκνα, 17) ἡ Μαιανδρία, 18) ἡ Παλαίστη, 19) ἡ Ὄλπη, 20) ἡ Σωρεία κλ.

Β΄. Ἐν Θεσπρωτίᾳ

1) Ἡ Βουθρωτός, ἡ καὶ ἄλλως Ποσείδιον λεγομένη, ἀκατοίκητος νῦν, ἐρημωθεῖσα πρὸ ἑνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος, μετὰ τὴν αὐτόθεν ἔξωσιν τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ διατηροῦσα εἰσέτι παρὰ τῷ λαῷ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα 2) ἡ Τορύνη (καὶ Τορώνη) (15) παρὰ τὸ Χειμέριον ἀκρωτήριον 3) ἡ Πανδοσία (16) μεταξὺ Κωκυτοῦ καὶ Ἀχέρωνος. 4) ἡ Κίχυρος, (17) (ἡ καὶ Ἔφυρα λεγομένη) 5) ἡ Ἐλαία (18) 6) ἡ Ἐλάτρια (19) (ἡ καὶ Ἐλάτεια)· 7) τὸ Βουχαίτιον (20)

---

(1) «Ἀρχὴ Ἑλλάδος ἀπὸ Ὠρικίας» (Πτολεμαῖος) «Ἔνθα καὶ νῦν ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχή.» (Διονύσιος).

(2) Τανῦν **Παλέρμο**, λιμήν.

(3) Τανῦν **Χειμάρα**, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας.

(4) Παρὰ τὴν Χιμάραν, ἀλλ' ἀγνώστου τοποθεσίας.

(5) Τανῦν **Παλάσα**.

(6) Πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως Δελβίνου, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐπιγραφαί.

(7) Τανῦν **Ἅγιοι Σαράντα**, εἷς τῶν δύο μεγαλειτέρων λιμένων τῆς σημερινῆς Ἠπείρου, ἔχων μόνον ἀποθήκας ἐμπορικάς.

(8) Νομίζεται ὅτι κεῖται πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου **Σωποτίου**.

(9) Κεῖται μεταξὺ Φοινίκης καὶ Χιμάρας, παρὰ τὸ χωρίον **Γαρδίκι**.

(10) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(11) Τανῦν **Τεπελένι**.

(12) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(13) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(14) Ἴσως τὸ σημερινὸν ταὐτόσημον χωρίον **Ἐλαιοῦσα**.

(15) Τανῦν **Ἀργυρόκαστον**.

(16) Ἴσως νὰ ἔκειτο παρὰ τὴν πλησίον τῆς σημερινῆς Πάργας κώμην **Ἀγιάν**.

(17) Τανῦν **Παλιοβενετιά**.

(18) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Σπλάντζαν**.

(19) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Βαλανιδόρραχο**.

(20) Παρὰ τὸ ὕπερθεν τοῦ παραλίου χωρίου Ρηνιάσας, χωρίον **Σύνδεκλα**.

8) ἡ Κορώνεια· ([1]) 9) ἡ Ἄσσος ([2]) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ὠρωποῦ ([3]) 10) ἡ Βερενίκη 11) ὁ Ὠρωπός, ([4]) παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, 12) ἡ Νικόπολις ([5]) πόλις νεωτέρα, κτισθεῖσα ἐπὶ ρωμαιοκρατίας, ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης αὐτοῦ 13) ὁ Ἄμβρακος, ([6]) ἐπὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρωποῦ.

Καὶ αὗται μὲν αἱ παράλιαι, αἱ δὲ μεσόγειοί εἰσιν αἱ ἀκόλουθοι :

14) Ἡ Κυτάνη ([7]) 15) τὸ Ἠπειρωτικὸν Ἴλιον, ([8]) καὶ 16) ἡ Κεστρίνη ([9]) ἐν Κεστρίνῃ, 17) ἡ Ἀλμήνη, 18) Ἡ Φωτικὴ ([10]), 19) ἡ Κασσιώπη ([11]), ἐν Κασσωπαίᾳ, 20) ἡ Ἀμβρακία, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ ([12]) μία τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, 21) ὁ Βουλωρός, 22) ἡ Μήλεια, 23) τὸ Βουάνιον, 24) ὁ Πανακός, 25) αἱ Βατίαι.

Πρὸς τούτοις Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει καὶ τὰς ἑξῆς ἠπειρωτικὰς πόλεις, ὡς κειμένας ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ, ὧν ἡ τοποθεσία δὲν καθωρίσθη εἰσέτι οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

1) Ἡ Αἴγυλιψ, 2) ἡ Κροκυλία, 3) τὰ Βούνειμα 4) ἡ Τραπύα καὶ 5) τὸ Βυάντιον.

Καὶ Γ΄. ἐν Μολοσσίᾳ :

1) Ἡ Πασσαρών, ([13]) μία τῶν μεγαλειτέρων πόλεων τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδίως τῆς Μολοσσίας, κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς ἐπαρχίας ταύτης 2) τὸ Ὀμφάλιον, ([14]) κείμενον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Δρυϊνουπόλεως 3) ἡ Εὔροια, κειμένη πλησίον τοῦ

(1) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Καστροσυκιάν**.

(2) Ὑπάρχει κώμη πλησίον τῆς ἀρχαίας Πανδοσίας, **Κορώνη** λεγομένη καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑτέρα **Κορωνόπουλον**. Πιθανὸν ἡ Κορώνη αὕτη νὰ εἶναι ἡ ἀρχαία **Κορώνεια**.

(3) Ἐπὶ τοῦ Ὠρωποῦ (Λούρου).

(4) Κτίσμα Πύρρου τοῦ Μεγάλου, ἀγνώστου τοποθεσίας.

(5) Ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, παρὰ τὴν πολίχνην **Φιλιππιάδα**.

(6) Τανῦν Σαλαώρα.

(7) Ἴσως ἔκειτο ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ **Πλεσίβιτσα**.

(8) Τανῦν **Φιλιάτες**.

(9) Τανῦν **Ραβενή**.

(10) Τανῦν **Παραμυθία**.

(11) Παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον **Ζάλογγον**.

(12) Τανῦν Ἄρτα.

(13) Θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Κρετσουνίστης, 6 ὥρας δυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ Κυκλώπεια τείχη, «Λαχανόκαστρον» λεγόμενα σήμερον.

(14) Ἴσως ἔκειτο ὅπου νῦν τὸ χωρίον Δελβινάκι.

Ἑκατονταπήγου, (1) ἐν τῇ μαγευτικῇ καὶ ἐκτεταμένῃ πεδιάδι τῆς Ἑλλοπίας τῇ ἄλλοτε καλουμένῃ «**Μικρὰ Ἠλύσσεια**» 4) αἱ Εὐρυμεναί, (2) κείμεναι ὡσαύτως ἐν Ἑλλοπίᾳ, πρὸς δυσμὰς καὶ οὐ μακρὰν τῆς Εὐροίας, 5) ἡ Τέκμων, κειμένη εἰς τὰς νοτίας ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, οὐ μακρὰν τῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα ἱδρυθείσης πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, (3) 6) ἡ Δωδώνη, (4) μετὰ τοῦ περιφήμου εἰς τὴν ἀρχαιότητα Δωδωναίου Μαντείου, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ μέγα ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ 7) τὸ Ὠρεῖον (5), 8) ἡ Ἔλα, 9) ἡ Δρῦς, 10) τὰ Τετραπύλαια, τὰ Στύμβαρα, ἡ Κνωσσός, ἡ Χαράδρα, αἱ Δεξαμεναί.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται καὶ αἱ ἑξῆς ἔτι πόλεις: 1) ἡ Μαιανδρία, οἱ Φίλιπποι ἢ Γόμφοι (6), ἡ Μυγδονία, ἡ Φυλάκη, αἱ Κράναι, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἰτώνη, ἡ Λύγκος, καὶ ἡ Μεδεών, περὶ ὧν ἀγνοεῖται, ἐν τίνι ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἠπείρου διαμερισμάτων, Χαονίας, Θεσπρωτίας, ἢ Μολοσσίας εὑρίσκοντο. Ἀναφέρονται δὲ ὡρισμένως ὡς πόλεις τῆς Ἀθαμανίας, ἤτοι τῆς θεσσαλικῆς Ἠπείρου, ἡ Θεοδωρία, ἡ Αἰθοπία, ἡ Ἀργιθέα, τὸ Ἀθήναιον καὶ ἡ Ἄκανθος, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἰνάχου, ἡ Ἡράκλεια καὶ τὸ Αἰγίνιον(7) ἀνατολικῶς τῆς Τυμφαίας, παρὰ τὰ θεσσαλικὰ σύνορα, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἡράκλεια.

Ἠπειρωτικὰ φῦλα.

Τὴν Ἤπειρον κατῴκει λαὸς ἀνέκαθεν ἑλληνικός, ὁμιλῶν καὶ γράφων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀναγνωρίζων τοὺς αὐτοὺς μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος θεούς, ὧν ὁ ὕπατος καὶ δὴ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ὁ Ζεύς, ὀνομαζόμενος Δωδωναῖος καὶ Πελασγικός, καὶ ἔχων τὸν ἀρχαιότατον ναὸν καὶ τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον, ἐν Δωδώνῃ, ἐξ οὗ καὶ «Δωδωναῖος» ἀπεκαλεῖτο, ἀπόδειξις δὲ τούτου τὰ ἄπειρα νομίσματα καὶ οἱ ἄπειροι ἐνεπίγραφοι λίθοι, ἅτινα εὑρέθησαν καὶ εὑρίσκονται, φέροντα ἅπαντα ἑλληνικὰς καὶ μόνον ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, καὶ ἅπαντα τὰ γεωγραφικὰ καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὀνόματα, ὄντα καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικά.

---

(1) Περιληπτικὸν ὄνομα πολλῶν πηγῶν, ἐξ ὧν λαμβάνει τὰ ὕδατα αὐτῆς ἡ λίμνη Παμβῶτις.

(2) Τανῦν Βελτίτσα.

(3) Παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ Καστριοῦ.

(4) Παρὰ τὸ χωρίον Ζόριστα.

(5) Τανῦν Παλαιωρί, νοτιοδυτικῶς καὶ οὐ μακρὰν τῆς Βελτσίστας (Εὐρυμενῶν), ἔνθα ἡ ὁμώνυμος μονὴ Παλαιωρή.

(6) Ἴσως νὰ εἶναι οἱ Γόμφοι, οἱ εἰς τὸ ἄκρον τῆς Ἀθαμανίας ἐπὶ τῶν Θεσσαλικῶν ὁρίων κείμενοι Τανῦν Μουζάκι.

(7) Τανῦν Καλαμπάκα.

Τὰ κατοικοῦντα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικὰ φῦλα ἦσαν τὰ ἑξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν: οἱ **Ἀθαμᾶνες**, οἱ Αἰγεσταῖοι, οἱ **Αἴθακες**, οἱ Ἀρκτᾶνες, οἱ **Ἀμβρακιῶται**, οἱ Ἀμύνιοι, οἱ Ἀμύνται, οἱ Ἀργυρινοί, οἱ **Ἀτιντᾶνες**, οἱ Αὐταριᾶται, οἱ Ἀφείδαντες, οἱ Γενουαῖοι, οἱ Δεξαμενοί, οἱ Δεξάριοι, οἱ **Δρύοπες**, οἱ Δωνεττῖνοι, οἱ Ἐλαιᾶται, οἱ Ἑλλοί, οἱ **Ἑλλοποί**, οἱ Ἐγχελεῖς, οἱ Ἐλυμιῶται, οἱ Ἐλινοί, οἱ ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ, οἱ **Κασσωπαῖοι**, οἱ Κέλαιθοι, οἱ Κεστρῖνοι, οἱ Μαρδόνες, οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, οἱ Μύλακες, οἱ Ὀρέσται, οἱ Πελαγώνιοι, οἱ **Παρωραῖοι**, οἱ **Παραυαῖοι**, οἱ Πλάριοι, οἱ **Περραιβοί**, οἱ Σελλοί, οἱ Συλλίονες, οἱ Τάλαροι, οἱ Τραγασσαῖοι, οἱ Τριπυλίσσιοι, οἱ **Τυμφαῖοι**, οἱ Ὑπαίλοχοι, οἱ Χαῦνοι καὶ οἱ ΧΑΟΝΕΣ, τὸ ὅλον τεσσαράκοντα καὶ δύο.

Ἐκ τούτων πάντων τὰ ἐπισημότερα ἦσαν οἱ **Χάονες**, οἱ **Μολοσσοί**, οἱ **Θεσπρωτοί**, οἱ **Κασσωπαῖοι**, οἱ **Ἀμβρακιῶται**, οἱ **Δρύοπες**, οἱ **Ἀθαμᾶνες**, οἱ **Αἴθικες**, οἱ **Ἀτιντᾶνες**, οἱ **Ἑλλοποί**, οἱ **Παραυαῖοι**, οἱ **Παρωραῖοι**, οἱ **Περραιβοί**, καὶ οἱ **Τυμφαῖοι**, τὸ ὅλον δέκα καὶ τέσσαρα.

Ἐκ τούτων δὲ ἐνδοξότεροι ἦσαν οἱ ΧΑΟΝΕΣ καὶ οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, ὡς ἐξουσιάσαντες ἐκ περιτροπῆς ἅπασαν τὴν Ἤπειρον, ἰδίως οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, διότι οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Διός, τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ Ἡρακλέως, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Πύρρου τοῦ πρώτου, καὶ διότι εὑρίσκετο ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν τὸ περιλάλητον μαντεῖον τῆς Δωδώνης, τὸ μεγαλείτερον ἑλληνικὸν θρησκευτικὸν κέντρον τοῦ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι τῶν Μηδικῶν χρόνων Ἑλληνισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσαράκοντα δύο φύλων, ὀκτὼ μὲν εὑρίσκοντο ἐν Χαονίᾳ: ΧΑΟΝΕΣ, Δεξάριοι, Ἐγχελεῖς, Συλλίονες, Ἀργυρίνοι Ἀμύνιοι, Μύλακες, καὶ Ἀτιντᾶνες· ἑπτὰ ἐν Θεσπρωτίᾳ: ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ, Αἰγεσταῖοι, Χαῦνοι, Κεστρῖνοι, Ἐλινοί, Ἀμβρακιῶται, Πλάριοι καὶ Τραγασσαῖοι· δέκα πέντε ἐν Μολοσσίᾳ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, Ἑλλοποί, Ἀφείδαντες, Δρύοπες, Ἐλαιᾶται, Γενουαῖοι, Δωνεττῖνοι, Ὀρέσται, Πελαγώνιοι, Ἐλυμιῶται, Ὑπαιλόχιοι, Παραυαῖοι, Παρωραῖοι, καὶ Τριπυλίσσιοι, Περραιβοί· ἐννέα ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Ἠπείρῳ: Ἀρκτᾶνες, Ἀθαμᾶνες, Αἴθικες, Μαρδόνες, Τυμφαῖοι, Τάλαροι, Κέλαιθοι, Ἀμύνται καὶ Αὐταριᾶται.

Τὰ ἀρχαιότατα καὶ ἐπισημότατα φῦλα τῆς Ἠπείρου Χάονες, Θεσπρωτοί, Κασσωπαῖοι, Ἀμβρακιῶται, Ὀρέσται καὶ ἄλλα τινα ἦλθον αὐτόθι ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θεσσαλίας, ἐλάχιστα δὲ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τινὰ μὲν ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, τινὰ δὲ πρότερον τούτου καὶ ἄλλα ἀργότερον. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἀκριβῶς ἂν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἐν Ἠπείρῳ, καὶ πόθεν εἶχον ἔλθει, ἓν μόνον γνωρίζομεν ὅτι τὰ κατοικήσαντα τὴν χώραν ταύτην φῦλα ἦσαν πελασγικά, ἤτοι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος ἐθνῶν, ἅτινα ἦσαν γηγενῆ καὶ αὐτόχθονα καὶ οὐχὶ ἐκ ξένων χωρῶν προελθόντα. Ἑπομένως ἡ Ἤπειρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνέκαθεν ἑλληνικὴ χώρα, κατοικηθεῖσα ὑπὸ τῶν πατέρων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους

τῶν Πελασγῶν, καὶ ἔχουσα ὡς μητρόπολιν αὐτῆς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ἀναφέρει ὅτι οἱ Πελασγοὶ εἶχον κατοικήσει τὴν Ἤπειρον πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, καὶ κτίσει αὐτόθι τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμόν, ὅτε ὁ Δευκαλίων ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλίαν, οἱ αὐτόθι Πελασγοί, ἐξωσθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἦλθον καὶ κατῴκησαν τὴν Ἤπειρον.

Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι ὁ Δευκαλίων εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἤπειρον ἐκ Θεσσαλίας μετὰ τὸν κατακλυσμόν, αὐτὸς κτίσας τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης, καὶ ἄλλοι ὅτι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἶχον ἔλθῃ ἐκ Θεσσαλίας δύο βασιλεῖς, ὁ Φαέθων καὶ ὁ Πελασγός, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἔφερον τὴν πελασγικὴν ἀποικίαν. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ, μένει ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου ἦσαν Πελασγοί, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα ἐπὶ πολὺν χρόνον ὠνομάζετο Πελασγία, καὶ πελασγικός, ὁ μεγαλείτερος αὐτῆς θεός, ὁ Ζεύς, λατρευόμενος ἐν τῷ τῆς Δωδώνης μαντείῳ, κτισθέντι τῷ 1529 π. Χ. Δευτέρα πελασγικὴ ἀποικία μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἄνω χρονολογίας καὶ μᾶλλον συγκεκριμένη, ἦτο ἡ ἐξ Ἀρκαδίας ὑπὸ τὸν Θεσπρωτόν, υἱὸν τοῦ Λυκάονος, ἥτις κατῴκησε τὴν ἀντικρὺ τῆς νήσου Κερκύρας παραλίαν, τὴν ἕνεκα τούτου Θεσπρωτίαν ἐπικληθεῖσαν, ἔκτισε δὲ ὁ Θεσπρωτὸς πρώτην πόλιν τὴν Ἔφυραν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἐφύρας, ὀνόματος πελασγικοῦ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πελασγικὰ κέντρα ἀπαντῶντος. Ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τὸν Θεσπρωτὸν πελασγικῆς ταύτης ἀποικίας ἐξ Ἀρκαδίας σύγχρονος σχεδὸν τοιαύτη ἐκ τῆς ἰδίας χώρας ἦτο καὶ ἡ ἀποικία τῶν Κασσωπαίων, τῶν κτισάντων τὰ Βούχαιτα, τὴν Κασσώπην, ἐξ ἧς ἔλαβον μεταγενεστέρως τὸ ὄνομα, τὴν Ἐλάτειαν καὶ ἄλλας. Ἀρκάδες Πελασγοὶ ἦσαν καὶ οἱ μετέπειτα ἐλθόντες εἰς τὴν Ἤπειρον Δρύοπες, ὀνομασθέντες ἀπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Δρύοπος, υἱοῦ τοῦ Μεναλέως, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Πελασγοὶ Ἀρκάδες ἦσαν καὶ οἱ Χάονες, λαβόντες τὸ ὄνομα ἔκ τινος ἀρκαδικοῦ ὄρους, Χάονος.

Μετὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, οἱ Ἄβαντες τῆς Εὐβοίας, φονευθέντος τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Ἐλεφήνορος εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ προὐτίμησαν ν' ἀποικισθῶσιν εἰς ἄλλα μέρη, ἐλθόντες δὲ εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Κερκύρας ἐρημονήσους, διεπεραιώθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν τῆς Ἠπείρου, τῷ 1283 π. Χ., ὅπου ἐγκατασταθέντες ἔκτισαν τὴν πόλιν Ὠρικόν, ἥτις εἶνε τὸ ἀκρότατον πρὸς βορρᾶν ἑλληνικὸν σημεῖον τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν ἀποίκων τούτων ἦσαν καὶ Φωκεῖς καὶ Λοκροὶ καὶ ἐκ τῆς Ὠρικίας ἐσκορπίσθησαν εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἦλθον εἰς τὴν Θεσπρωτίαν καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους Φείδιππος καὶ Ἄντιφος, οἵτινες ἐστρατήγουν τῶν Κῴων, καὶ ὁ μὲν Ἄντιφος, ἑνωθεὶς μετὰ τῶν Δωριέων, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁ δὲ Φείδιππος ἔμεινεν ἐν τῇ τότε πρωτευούσῃ τῆς Θεσπρωτίας Ἔφυραν, ἣν κατέστησεν ἕδραν τοῦ βασιλείου του, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον, ἀφήσας ἕνα υἱόν, τὸν Αἰ-

ατον καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Λάνασσαν καὶ τὴν Πολύκλειαν. Ὁ Αἴατος οὗτος ἐστράτευσε μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Πολυκλείας κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν τότε Αἰολίδα ὀνομαζομένην Θεσσαλίαν Βοιωτῶν, καὶ ἐκδιώξας αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐκυρίευσε τὴν χώραν, νυμφευθεὶς δὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Πολύκλειαν ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Θεσσαλόν, ἐξ οὗ ἀργότερον ἔλαβε τ' ὄνομα αὐτῆς ἡ Θεσσαλία.

Περὶ τὰ 1210 π. Χ. ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ δολοφονίαν τοῦ πατρός του, ἀνεχώρησεν ἐκ Μυκηνῶν, ἄγων ἀποικίαν Μυκηναίων καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν Ὀρεστικὸν Ἄργος, ἐξ οὗ ἀρχηγοῦ ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀποικία Ὀρέστεια.

Ἀρκάδας δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τοὺς Παρωραίους, διότι ὑπῆρχεν ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλις Παρώρεια, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παρωρέως υἱοῦ τοῦ Τρικολώνου

Οἱ Ἑλλοποί, ἐκ τοῦ Ἀθηναίου Ἔλλοπος καταγόμενοι, ἦσαν Θεσσαλοί, ἐλθόντες ἐκ τῆς Ἑστιαιώτιδος τῆς Θεσσαλίας καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλοπίαν.

Θεσσαλοὶ ἦσαν καὶ οἱ Σελλοί, οἱ περὶ τὴν Δωδώνην κατοικοῦντες, ἐξ ὧν ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τοῦ Διός, ὀνομασθέντες οὕτω ἐκ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Σελλοῦ τοῦ Πελασγοῦ.

Θεσσαλοὶ ἦσαν ἐπίσης καὶ οἱ Ἐλλοί, ὀνομασθέντες ἐκ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἐλλοῦ τοῦ Θεσσαλοῦ.

Θεσσαλοὶ ἦσαν ἀκόμη καὶ οἱ Μολοσσοί, οἱ Ἀθαμᾶνες καὶ οἱ Αἴθικες.

Οἱ Ἀργυρῖνοι ἦσαν ἄποικοι Συμαίων καὶ Αἰτωλῶν, ἐκ τῶν στρατευσάντων κατὰ τῆς Τρωάδος, ὁδηγηθέντες εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τοῦ Ἀῴου χώραν ὑπὸ τοῦ Συμαίου Νηρέως, τοῦ περιφήμου διὰ τὴν ὡραιότητά του, καὶ τοῦ Αἰτωλοῦ στρατηγοῦ βασιλέως Θόαντος.

Οἱ δὲ Ἐγχελεῖς ἦσαν Τρῶες, ἐλθόντες μὲ τὸν Πύρρον, υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

Δὲν γνωρίζομεν τὴν προέλευσιν τῶν ἄλλων ἠπειρωτικῶν φύλων, πάντως ὅμως ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλθόντα, ἢ ἐκ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐγκαταστάντων ἤδη ἐπιτοπίως μορφωθέντα.

Τὸ ὅτι οἱ Ἠπειρῶται ἦσαν Ἕλληνες, καὶ μόνον Ἕλληνες, μαρτυροῦσι τὰ μέχρι σήμερον σωζόμενα μνημεῖα, ἤτοι αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα, τὰ ἐρείπια πολλῶν πόλεων καὶ ναῶν, καὶ πρὸ πάντων, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἥτις διεφυλάχθη ἀλώβητος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οὖσα ἡ εὐγενεστέρα ἑλληνικὴ διάλεκτος, εἰς ἣν ἐποιήθησαν τὰ ἀθάνατα ᾄσματα τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου, οἱ Ἠπειρῶται εἶχον νόμους, πολιτισμὸν καὶ ὡς ὁμογενεῖς, Ἕλληνες δηλονότι, συνήρχοντο οἱ βασιλεῖς καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν λαῶν εἰς ὡρισμένας περιόδους, ἐν τῇ κεντρικῇ πόλει Πασσαρῶνι, καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς ὤμνυον πίστιν εἰς τοὺς νόμους οἱ δὲ λαοὶ πίστιν εἰς τοὺς βασιλεῖς, τοὺς δὲ ὅρκους τούτους ἐπεσφράγιζον διὰ λαμπρῶν θυσιῶν καὶ τελετῶν εἰς τὸν ἄρειον Δία.

(*Ἕπεται συνέχεια*)

Χρ. Χρηστοβασίλης.

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ

Ὁ θερμὸς τῆς Ἑλλάδος φίλος Γεώργιος Κλεμανσὼ ἐξακολουθεῖ δημοσιεύων ἐν τῷ ὀργάνῳ αὐτοῦ «Αὐγῇ» θερμότατα ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἄρθρα. Ὁ εὐγενὴς Γαλάτης, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ πράγματα ἅτινα ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐμελέτησε ἐν Κρήτῃ, θέλει καταλήξῃ διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ ἀρθρογραφίας εἰς γενναίαν συνηγορίαν, ὅπως τὸ κρητικὸν ζήτημα λάβῃ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ λύσιν, συμφώνως πρὸς τοὺς προαιωνίους τοῦ Πανελληνίου πόθους.

Τὸ νέον ἄρθρον τοῦ φιλελευθέρου Γερουσιαστοῦ ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Μίαν λέξιν ἀκόμη περὶ τῆς χώρας, πρὶν εἰσέλθωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα τῆς ἡμέρας. Τ' ἀφηρημένα ζητήματα τῶν ἐθνικῶν δικαίων δὲν ἐγγίζουσιν ἢ θεωρητικῶς τὰς διοικούσας Δυνάμεις καὶ τοὺς λαούς, οἵτινες δὲν ἐνδιαφέρονται περὶ αὐτῶν. Τὸ δίκαιον τῶν λαῶν τοῦ ν' ἀνήκωσιν εἰς ἑαυτοὺς εἶνε ὡραία λέξις, ἠχοῦσα καλῶς εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, οὓς καταθλίβει ἡ κατάκτησις ἢ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς, οὓς ἐνθουσιασμὸς ἰδεολογίας ἄγει πρὸς τὴν βοήθειάν των. Ἀλλ' εἴδομεν τοσαῦτα ἐθνικὰ δίκαια παραβιαζόμενα πανταχόθεν, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἔθνος ἄμωμον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Συναισθανόμεθα κατὰ ζωηρότατον τρόπον πάσας τὰς παραβιάσεις τοῦ δικαίου, τὰς διαπραττομένας πρὸς βλάβην ἡμῶν. Πρὸς ἀντεκδίκησιν δὲ αἱ παρ' ἡμῶν προξενούμεναι, ἀξιοῦνται τῆς ἡμετέρας ἐπιεικείας ἄνευ δυσκολίας. Μᾶλλον ἐρωτήσατε τοὺς Ἰνδοσίνας ἢ τὴν βασίλισσαν τῆς Μαδαγασκάρης.

Δὲν ἀποβλέπω λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ζητήσω παρὰ τῶν συμπολιτῶν μου, ἀπορροφημένων ὑπὸ πολλῶν ἐπειγόντων ζητημάτων, ἀποκλειστικῶς γαλλικῶν, ἡρωϊκὴν προσπάθειαν πρὸς ὄφελος τῶν παρεγνωρισμένων δικαίων τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος λαοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῆς Δύσεως. Ἐγενόμεθα πολὺ σκεπτικοί, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ἡ Πολωνία ἐγένετο ἡμῖν προσφιλής. Μετὰ τὰ δυστυχήματα τοῦ 1870—1871 δὲν εὑρισκόμεθα πλέον οὔτε ἐν καταστάσει ἀναλόγου πνεύματος, οὔτε ἐν καταστάσει ἀναγκαίας πολιτικῆς διὰ τὰς ἀρχαίας καθαρὰς ἱπποτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐμάθομεν δυστυχῶς νὰ ὑπολογίζωμεν εἰς βάρος ἡμῶν! Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὀφείλομεν ν' απομακρύνωμεν τῶν μεριμνῶν ἡμῶν πᾶν ὅ τι δὲν φαίνεται ἡμῖν ἀμέσου πολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος; Οὐδὲ εἷς Γάλλος θὰ τὸ ὑπεστήριζε.

«Ἐκληρονομήσαμεν παραδόσεις, ὧν τινες εἰσὶ πολύτιμοι. Καλὸν τὸ ἔχειν πελάτας, καλείτερον ὅμως τὸ ἔχειν φίλους, διότι ἐκτὸς τῶν περιστατικῶν ὠφελημάτων, ἡ καλλιέργεια τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἅτινα τυγχάνουσιν ἡ καλειτέρα μερὶς αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀδιάφορος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν λαοῦ, θέλοντος νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ ἐὰν ἔχωσι φιλίας, ὅσον ταπειναὶ καὶ ἂν ὦσιν αὗται, ἐξ' ὧν ἐλπίζουσι ν' ἀκούσωσιν ἕνα καλὸν λόγον ἐν κακαῖς ἡμέραις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ τοὺς βοηθήσῃ ποτέ, ἢ μόνον κινητοποιῶν στρατιάς;

Ἐν τῇ γελοίως καλουμένῃ «Εὐρωπαϊκῇ Συμφωνίᾳ», τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον περὶ τὴν συνωμοσίαν τῶν γαμψωνύχων διπλωματῶν, δὲν εἶνε ἄνευ δυνάμεώς τινος ἐπὶ τῶν συμβαλλομένων, ὑποχρεωμένων νὰ ὑπολογίζωσι συμφώνως πρὸς τὴν ἀφυπνιζομένην δημοσίαν συνείδησιν. Ἐκεῖνο δέ, ὅπερ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιτύχω παρὰ τῶν κυβερνώντων τὴν ἡμετέραν Δημοκρατίαν εἶνε, ὅταν τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον, ἐν μέσῳ τῶν ἀσχολιῶν τῆς Εὐρώπης, παρουσιάσῃ τὴν ἀγωγήν του, ἡ Γαλλία, ὁ ἀρχαῖος «στρατιώτης τοῦ Θεοῦ», ἐξ ἧς ἡ ἐπανάστασις, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τὸν στρατιώτην τοῦ Δικαίου, νὰ ρίψῃ τὴν φωνὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, χάριν τῆς δικαιοσύνης καὶ χάριν τῆς ἀνθρωπότητος.

«Οὕτω ἐσκεπτόμην τὴν 5ην πρωϊνὴν ὥραν ἐνώπιον τοῦ ξενοδοχείου τῆς Κνωσσοῦ, ἐντὸς τῆς μεγάλης ὁδοῦ τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἡ τουρκικὴ θηριωδία δὲν ἔχει ἀφήσῃ ἢ ἐρείπια οἰκιῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμαζόμην νὰ ἱππεύσω μικρόσωμον ψαρὸν ἵππον, ἡσυχωτάτου ἐξωτερικοῦ, ὅπως τυγχάνει ἕκαστος Κρὴς πρὸ τῆς μάχης. Ἡμίσεια δωδεκὰς συναδέλφων του, φερόντων ἤδη τοῦ μὲν τὸν Νομάρχην, τοῦ δὲ τὸν μουσουλμᾶνον Δήμαρχον, ἄλλου τὸν ἔφορον τῶν Ἀρχαιοτήτων, ἤρχιζον νὰ δεικνύωσι σημεῖα ἀνυπομονησίας. Ἦτο ἡ τιμητικὴ συνοδεία, ἥτις θὰ μὲ προέπεμπε μέχρι τοῦ γειτονικοῦ χωρίου. Διασχίζομεν τὴν πόλιν ὑπὸ τὰ ἀδιάφορα βλέμματα τῶν Τούρκων καταστηματαρχῶν, κυπτόντων πρὸ κυπέλλου καφφέ. Αἱ μικραὶ χριστιαναὶ καὶ μουσουλμᾶναι κορασίδες (αἱ τελευταῖαι γνωρίζονται ἐκ τῶν ὀκναρισμένων ὀνύχων των), παίζουσι πρὸ τῆς μεγάλης ἐνετικῆς βρύσεως, ὅπου μαρμάρινοι λέοντες, οἵτινες νῦν ἐξερεύγονται καθαρὸν ὕδωρ, εἶχον κηλιδωθῇ ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν πατέρων των. Τὸ λιθόστρωτον ἀντηχεῖ ὑπὸ τὰς ὁπλὰς τῶν ὑποζυγίων τῆς ὑπερηφάνως προπορευομένης συνοδείας χωροφυλάκων. Ὁ μαῦρος Ἄραψ τοῦ μουσουλμάνου Δημάρχου ἐπεσκίαζεν ἡμᾶς διὰ τῆς πολυτελείας του, καθήμενος ἐπὶ λαμπροῦ πορφυροῦ βελουδίνου χρυσοκεντήτου ἐφιππίου. Γραφικὴ ἀναχώρησις.

«Ἐντὸς δύο ἡμερῶν δὲν ἔχω πέριξ ἐμοῦ ἢ φίλους, διότι ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀγάπη ἐνυπάρχει ἐν ταῖς παραδόσεσι παντὸς Ἕλληνος. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη λέξις τοῦ Νομάρχου κ. Μαλατάκη, ὅτε ἦλθε νὰ μὲ χαιρετήσῃ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἔχων ἐστημένην ἐπὶ τῆς λέμβου του τὴν τρίχρουν σημαίαν τῆς Γαλλίας. Ἐκπεπληγμένος κατὰ τὴν ἀποβίβασιν, διότι ἤκουον παντοῦ συνομιλίας γαλλιστί, ἐρωτῶ τοὺς περιστοιχίζοντάς με ποῦ εἶχον μάθῃ τὴν γαλλικήν, οἱ πλεῖστοι δὲ μοῦ ἀπε-

κρίνοντο :—«Ἐδῶ, ἐδῶ. Δὲν ἐξήλθομεν ποτὲ ἐκ τῆς νήσου». Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις, ἕκαστος σημαίνων θὰ μοί δώσῃ τὴν ἰδίαν ἀπόκρισιν. Ἠχὼ τῆς Γαλλίας εἰς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ ὄρη!

«Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς πόλεως εἰσερχόμεθα εἰς ὁμοίωμά τι ὁδοῦ, δύο χιλιομέτρων περίπου ἀποστάσεως. Χωρικοί, γυναῖκες, παιδία, καθήμενοι ἐπὶ ὄνων ἔρχονται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐνδυμασίαι μελανόχροαι. Μορφαὶ ἡλιοκαεῖς. Μεγάλοι γλυκεῖς ὀφθαλμοὶ μετ' ἐναλλαγῶν ἀναλαμπῶν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἁπλότης τῆς Ἀνατολῆς. Αἴφνης ὁ δρόμος παύει καὶ πίπτομεν,— εἶνε ἡ περίπτωσις νὰ τὸ εἴπωμεν, — ἐντὸς τοῦ κρητικοῦ δρόμου. Τί ἐστὶ κρητικὸς δρόμος; καὶ πῶς θὰ τὸν περιγράψω; Δὲν βλέπω ἢ μίαν δυνατὴν σύγκρισιν : μίαν κλίμακα μετὰ πολλοὺς σεισμούς.

«Πλᾶκες τῶν χρόνων τῶν Ἑνετῶν, ὀρθούμεναι δίκην μνημείων, ὀπαί, ἄλλαι πλάκες συσσωρευμέναι ἢ κεκλιμέναι ὡς στέγη, διὰ τὸ γλύστρημα, καὶ παρουσιάζουσαι αἰχμηρὰς ἀκάνθας, ἵνα σᾶς δεχθῶσιν ἐν τῇ πτώσει σας εἰς τὸ χεῖλος τῆς παρακειμένης ὀπῆς.

«Ὅταν εἶδον τὸ φοβερὸν αὐτὸ χάος καὶ ὅταν μοὶ εἶπον ὅτι ἦτο ὁ δρόμος, προέτεινα νὰ ὁδοιπορήσωμεν διὰ τῶν ἀγρῶν· ἀλλὰ μοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐλογίζετο ὡς ἀπρεπὴς ὕβρις διὰ τὸ «Τμῆμα τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Κρήτης». Ὑπετάγην λοιπὸν καὶ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ νὰ μὴ ἴδω τὴν τελευταίαν μου στιγμήν· καὶ ὅταν τοὺς ἤνοιξα, ὢ θέαμα! Ὅλη ἡ ἔφιππος συνοδεία εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ καλπάζῃ γοργῶς διὰ μέσου τῆς ταραχῆς ἐκείνης τῶν πετρῶν καὶ τῶν τάφρων, καὶ τὸ ἐκπληκτικώτερον, ὅτι καὶ ἐγὼ ἐκάλπαζον ἀποινεί, τοῦ ψχροῦ ὀρεινοῦ ἵππου μου, θέσαντος τὴν κεφαλήν του μεταξὺ τῶν κνημῶν του, διὰ νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ σώματός μου ὑποθέτω, ἐν περιπτώσει ἀπευκταίου. Πλησίον μου ὁ νομάρχης κ. Μαλατάκης ἤναπτε σιγάρον τόσον ἀπαθῶς, ὡς ἐὰν τὸ ἤναπτε καθήμενος ἐπὶ τῆς καρέκλας του, καὶ ὁ δόκτωρ κ. Χατζιδάκης, ὁ καλὸς ἔφορος, ὅστις θὰ μὲ συνώδευε παντοῦ, ἔσειε τὸ ραβδίον εἰς τὸ κενόν, ὡς ἐὰν ἤθελε ν' ἀπειλήσῃ τὰ νέφη, καὶ ἐξηφανίζετο ἐκ τοῦ ὁρίζοντος.

«Αἱ ὁδοὶ τῆς Πελοποννήσου εἰσὶ παράδοξα πράγματα, ἐπικαλοῦμαι πρὸς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν τοῦ φίλου μου Καζάζη, Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῇ συνοδείᾳ τοῦ ὁποίου διέβην τὸν Ταΰγετον, ὅπως ἀνέλθω μέχρις Ὀλυμπίας. Ἀλλὰ εἰσὶν αὗται φαινόμενα ὁδῶν ρυμοτομημένων, καλῶς ἢ κακῶς, ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἡμιόνων. Αἱ ὁδοὶ τῆς Κρήτης ἦσαν εἰς καιροὺς τῶν Βενετῶν ἀξιοθαύμαστοι λιθόστρωτοι δρόμοι. Ἀλλὰ ἀπὸ πεντακοσίων ἢ ἑξακοσίων ἐτῶν οὐδεὶς ἤγγισεν αὐτούς, εἰμή, ὅπως βαθουλώσῃ περισσότερον τὰς ὀπὰς ἢ νὰ ὑψώσῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς λίθους των.

«Λίαν δυσκόλως ἐξηγεῖται ἡ ἐπιδεξιότης τῶν κρητικῶν ἵππων ἐν τῇ διαβάσει τῶν στενοχώρων τούτων ἐπισφαλῶν ὁδῶν. Οἱ πρόγονοί των ἀρχαιόθεν ἐπέτεινον τὰ καλπάσματά των ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων. Οὐχὶ διότι οἱ λίθοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετοπίσθησαν καὶ οἱ ἵπποι παρεδέχοντο τὴν ταπείνωσιν νὰ χαλαρώσωσι τὸ βῆμα,

ἐξ ἐναντίας ἐξηκολούθουν ἀπό γε ἑας εἰς γενεὰν τὸ βάδισμα τῶν μεμακρυσμένων καιρῶν, καθ' οὓς οἱ δρόμοι ἐδείκνυον ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν. Αἱ ὁπαὶ ἀνεσκάφησαν, οἱ λίθοι ἀνυψώθησαν, οἱ μικροὶ ἵπποι καλπάζουσι πάντοτε, καὶ οἱ ἀναβάται ὑποστάντες τὴν αὐτὴν κληρονομικὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν, πορεύονται διὰ τῶν ἀποκρήμνων τούτων δρόμων, διὰ τῶν ὁποίων μόλις θὰ διεκινδύνευε νὰ διέλθῃ τις πεζῇ. Ἡ κληρονομικότης μοὶ ἔλλειπε. Ἀλλ' ὤφειλον νὰ ἱκανοποιήσω τὴν τιμὴν τῆς Γαλλίας.

«Τὴν ἱκανοποίησα τόσον, ὥστε ὅταν ἡ συνοδεία τῶν ἱππέων, ἥτις μὲ εἶχεν ὁδηγήσῃ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἦλθε νὰ μὲ ὑποδεχθῇ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ, ὁ δήμαρχος ἔλλειπε, ἀφήσας εἰς τὸ βυσσινόχρουν βελοῦδον τοῦ μαύρου ἀραβικοῦ ἵππου του σημαντικὴν μερίδα τοῦ δερματίνου καθίσματός του, ἐνῷ δέκα ὧραι ἡμερησίου περιπάτου, δὲν ἔτριψαν ἢ τὸ πανταλόνιόν μου μόνον.

«Ὡμίλησα ἤδη περὶ τῆς ὑποδοχῆς εἰς τὰ χωρία. Εἶπον διὰ τὰς τριχρόους σημαίας φαινομένας πανταχόθεν, τὴν κωδωνοκρουσίαν τῆς ἐκκλησίας πρὸς δεξίωσιν, τὰς μικρὰς κορασίδας, τὰς λευχειμονούσας, τὰ μικρὰ ᾄσματα, τὰ «*ζήτω ἡ Γαλλία*!» καὶ «*ἡ Ἑλλάς*», τὰς τριχρόους ἀνθοδέσμας, τὰς δημηγορίας, δι' ὧν ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τὰς ἐκ τῆς Γαλλίας χορηγηθείσας ὑπηρεσίας εἰς τὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ζήτημα, τόσον κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μωρέως, ὅσον καὶ κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου. Οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐδήλουν ἐκεῖ ὅλην τὴν καρδίαν των. Ποσάκις δὲν ἐξεπλάγην ἐξ ἀπροσδοκήτων ἐνδείξεων. Συνέπεσεν ἐν τῇ ἐξοχῇ ὁ δόκτωρ Χατζιδάκης νὰ μοὶ δείξῃ λόφον ἐγκρύπτοντα τάφους μυκηναϊκούς. Μόλις ἐλέγετο καὶ ἡ ἐπίσκεψις ἀπεφασίζετο· ἀνεχωροῦμεν διὰ τῶν ἀγρῶν. Καὶ ἰδοὺ μετά τινας περιστροφὰς παρουσιάζετο εἷς χωρικός, ὅστις παρεμόνευεν ἡμᾶς ἀπὸ μακρόθεν. «Ὑμεῖς εἶσθε ὁ Γάλλος, κύριε, ἔλεγεν ἁπλοϊκῶς, ἠθέλησα νὰ σφίγξω τὴν χεῖρα ἑνὸς Γάλλου».

«Καὶ ἄνευ οὐδενὸς πλέον λόγου, ὁ καλὸς Κρὴς ἐπανελάμβανε τὸ ἔργον του. Δὲν δύναμαι νὰ ἀφηγηθῶ πάντα. Χρειάζονται πλεῖσται σελίδες μόνον πρὸς περιγραφὴν τῆς καθόδου εἰς Γορτυνίαν διὰ τῆς ὁδοῦ ἑνὸς χειμάρρου, καθέτου μεταξὺ σωρείας ἀποκρήμνων σκοπέλων, τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἀναβάτου, καὶ τῆς ἀγαστῆς διαμονῆς μεταξὺ τῶν παλαιῶν μαρμάρων, ἅτινα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταφερθῶσι εἰς τὴν φιλόξενον κατοικίαν τοῦ φύλακος τῶν ἀρχαιοτήτων, ὑπὸ τὸ φίλον βλέμμα τῆς δεσποινίδος Γαρουφαλιᾶς, ἐξησθενισμένου ἴχνους τῶν θελγήτρων τῆς Πασιφαοῦς.

«Ἐπιστρέφων εἰς Ἡράκλειον ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς σχολάς. Πανταχοῦ ἡ διδασκαλία τῆς γαλλικῆς, εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὑψωθῶσιν ὑπεράνω τῆς προκαταρκτικῆς παιδεύσεως. Αἱ προπαγάνδαι ἡμῶν δὲν ἔχουσί τι ἐδῶ. Ἐν τούτοις μοὶ ἔδειξαν Μονήν τινα πατέρων Ἰταλῶν, τῆς ὁποίας μία πτέρυξ ἀπὸ δέκα καὶ ὀκτὼ μηνῶν κατῳκεῖτο ἀπὸ γαλλίδας καλογραίας, αἵτινες εἶχον ἀνοίξῃ σχολήν. Ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς συμπατριώτιδας μου, προσδεξαμένας με δι' εὐπροσηγορίας καὶ τιμησάσας με διὰ ἀκροάσεως τῶν μαθημάτων των τριακοντὰς μικρῶν κορασίδων μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὲς ὡμίλουν καθαρῶς τὴν γαλλικήν. Ἡ ἡγουμένη (Βρεττανίς)

μοὶ ἔκαμεν εὐχάριστον ἐντύπωσιν. Ἡ διδασκαλία ὁμοία τῶν προκαταρκτικῶν ἡμῶν σχολῶν. Προσεκλήθην νὰ ἐξετάσω τὰς μαθητρίας· τὰς εὗρον μεμυημένας εἰς τὴν γραμματικήν. Ἀλλ' οὐδεμία ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ, ὅταν ἠρώτησα νὰ μοὶ κάμωσι συνοπτικὴν περιγραφὴν τοῦ προβάτου. Οὐδεμία ἀνάπτυξις, οὔτε ἐκεῖ, οὔτε παρ' ἡμῖν, τῶν εὐκολιῶν, τῶν παρατηρήσεων. Ἡ σχολὴ λαμβάνει ἐκ Γαλλίας ἐπίδομα ἐτήσιον τετρακοσίων φράγκων.

«Ὁμιλῶ, ὡς παρατηρεῖτε, ὅλως κατὰ τύχην. Εἶνε, ἴσως, ὁ καλείτερος τρόπος νὰ δεικνύῃ τις ἀνθρώπους καὶ πράγματα. Τὸ δίκαιον εἶνε οὐσία, ἥτις δανείζεται εἰδικὴν ἀξίαν ἐκ τῆς προσωπικότητος ἐκείνων, οἵτινες τὸ ἐκπροσωποῦσι. Πρὶν ἢ ὁμιλήσω,συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῶν Κρητῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν διάθεσιν, ἐζήτησα νὰ ὑποδείξω συνοπτικῶς τὴν παροῦσαν ἐνεργητικὴν κατάστασιν. Ἐν τῇ στιγμῇ τῆς κατακλεῖδος τοῦ ἄρθρου μου διακρίνω ἐμαυτόν, ὅτι οὐδαμῶς ὡμίλησα ὡς ἔπρεπεν, ἀναφορικῶς εἰς τὴν φιλοξενείαν τοῦ Κρητός. Ἡ μειδιῶσα δεξίωσις, ἡ καλὴ χάρις, ἡ πατριαρχική, μεθ' ἧς δέχεται τὸν ξένον εἰς τὴν ἑστίαν του, αἱ εὐχαὶ τοῦ «*καλῶς ὥρισες*»,ἡ προσφορὰ παντὸς ὅ τι τὸ ἁπλοϊκὸν οἴκημά του δύναται νὰ δώσῃ καὶ ἡ ἀφελὴς εὐχαρίστησις, ὡς μία χάρις διὰ πᾶν ὅ τι ἐδέχθης, ἰδοὺ πᾶν ὅ τι δὲν ἔχω ἀρκούντως δείξῃ ὑμῖν. Ἡ θάλασσα καὶ τὸ ὄρος διετήρησαν τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἔδαφος τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν πεπολιτισμένων μερῶν, συνέπεια τῶν ἐρειπωμένων δρόμων τῶν ἀποκέντρων πόλεων. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐξέμαθον ἀκόμη ἐκεῖ νὰ φοβῶνται καὶ νὰ ἀπεχθάνωνται τὸν ξένον, καὶ ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ὅλως ἀνοικτή, διατηρεῖ τὸ ἄρωμα τῆς ἀρχαιότητός της. Θὰ εἶνε ἀδυναμία μου ἐὰν δὲν κατορθώσω νὰ σᾶς κάμω νὰ ἀγαπήσητε τοὺς ἐξόχους τούτους Ἕλληνας τῆς Κρήτης, ἑνοῦντας τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος των μὲ τὴν λατρείαν τῆς Γαλλίας, ἵνα σᾶς ἐμπνεύσωσι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ τοὺς ἀγαπήσητε.

Γ. Κλεμανσώ

ΣΥΣΤΑΣΙΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Δὲν ἀγνοοῦν βεβαίως οἱ ἀναγνῶσται τῆς ἐπιθεωρήσεως ταύτης, καὶ ἐν γένει οἱ παρακολουθοῦντες τὰς ἀνθελληνικὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐνεργεσίας, ὅτι καὶ ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γενεύῃ πρὸ πολλοῦ ἱδρύθησαν κέντρα, σκοπὸν ἔχοντα κατ' ἐξοχὴν τὴν καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ διὰ τῆς ἀποπλανήσεως τῆς δημοσίας γνώμης τῶν τε λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ἔχων ὑπ' ὄψει ταῦτα ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους, προέβη εἰς συνεννοήσεις μετ' ἐξεχόντων φιλελλήνων ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, πρὸς ἵδρυσιν φιλελληνικῶν συνδέσμων καὶ κομιτάτων, ὧν σκοπὸς θὰ ἦτο ἡ ἄμυνα ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς δημοσίας γνώμης περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῆς Συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ, ὅπου εἶχε μεταβῇ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ὅπου, ὡς γνωστόν, εἶχε λάβῃ τὸν λόγον, προέβει εἰς συνεννοήσεις ἐν Λονδίνῳ, ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ἵδρυσιν φιλελληνικῶν συνδέσμων. Καὶ ἐν μὲν Λονδίνῳ καὶ ἐν Ρώμῃ, ἐτέθησαν ἤδη αἱ βάσεις, ἐν Παρισίοις δὲ, τῇ συμπράξει τοῦ κ. Κλεμανσὼ καὶ ἄλλων εὐγενῶν φιλελλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κ. κ. Ὠμόλλ, Κοσσέν, Ρενάκ, Χουσαΐ, Λοκρουά, καὶ ἄλλοι πολλοί, ἱδρύθη «Σύνδεσμος Ἀμύνης ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», (**Ligue pour la défense des droits de l'Hellénisme**). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐκυκλοφόρησε κατὰ πρῶτον ἡ ἑξῆς ἐγκύκλιος:

Σύνδεσμος ἀμύνης ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἡ προκληθεῖσα ἐν Τουρκίᾳ κρίσις συνεπείᾳ τῶν σφαγῶν τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Κρήτης, ὡς καὶ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, διαρκεῖ ἀπὸ δεκαετίας, χωρὶς ἡ εὐρωπαϊκὴ Διπλωματία νὰ δώσῃ ἓν τέρμα.

«Ἐκεῖνο ὅπερ εὐθὺς ἀμέσως προξενεῖ ἐντύπωσιν, εἶνε, ὅτι αἱ συμπάθειαι, ὧν τὰ θύματα τῆς πολιτείας τοῦ Σουλτάνου εἶνε τὸ ἀντικείμενον, ὀλιγώτερον ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν τούτοις ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οἵτινες ἀφοῦ συνέ-

τειναν ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι εἰς τὴν ἠθικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολῆς, ἠγωνίσθησαν, πρό τινος ἀκόμη χρόνου, κατὰ τῶν καταθλιπτικῶν δυνάμεων τῆς ἀσιατικῆς τυραννίας, ἐν ὀνόματι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

«Ὅσον ἄδικος καὶ ἂν εἶνε ἡ περὶ Ἑλλήνων ἐπικρατοῦσα γνώμη, ἐξηγεῖται ἴσως αὕτη ἐκ τῆς ἀπογοητεύσεως, ἣν γενικῶς προὐκάλεσεν ἡ ἧττα τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι μετ' οὐδεμιᾶς ἐθνικότητος τὰς φυλετικὰς ἐκείνας συγγενείας, αἵτινες ἐξασφαλίζουσι τοῖς Σλαύοις λόγου χάριν, ἐπικουρίας καὶ ἐπιείκειαν, ἃς ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῶν εὑρίσκουσι.

«Πράγματι οὐδὲν τὸ κοινὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν, κατά τε τὰς βλέψεις καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων δυτικῶν ἐθνῶν, ἡ Γαλλία προσελκύει αὐτοὺς πρὸ πάντων, διότι ὀφείλουσιν εἰς αὐτὴν περισσότερον ἢ εἰς πάντα ἄλλον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας αὐτῶν, ἡ δὲ Γαλλία ἐξ ἄλλου, θὰ εὐγνωμονῇ ἴσως πρὸς αὐτούς, διότι μεθ' ὅλα τὰ ἐμπόδια, αὐτοὶ διέδωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς ἰδέας αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν.

«Ὡς ἐκ τούτου καὶ μόνον οἱ Ἕλληνες ἐδικαιοῦντο τῶν συμπαθειῶν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ δικαιοῦνται ἐπίσης τῶν συμπαθειῶν αὐτῆς, διότι αὐτοὶ μόνοι ἀνθίστανται εἰς τὴν κάθοδον τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ πρὸς τὴν Μεσόγειον, θέλοντες δὲ ὅπως ἡ ἑλληνολατινικὴ αὕτη θάλασσα ἀπομείνῃ ἀποκλειστικῶς κτῆμα ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξαν πάντοτε οἰκισταὶ τῶν παραλίων αὐτῆς, ἀμύνωνται οὕτω ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ συμφέροντος.

«Τὸ συμφέρον τοῦτο δύναται νὰ ἐπαπειληθῇ διὰ συμβάντων, ἅτινα εὐχερῶς δύναταί τις νὰ προβλέψῃ, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ μίαν ἐπὶ πλέον αἰτίαν, ὅπως ἡ Γαλλία ὑποστηρίξῃ τὰς νομίμους διεκδικήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Τὸ πρόγραμμα τῶν Ἑλλήνων ἄλλως τε συμφωνεῖ τοσοῦτον πρὸς τὰς βλέψεις τῆς γαλλικῆς Διπλωματίας ἐν Ἀνατολῇ, ὥστε, ὑποστηρίζουσα αὐτὸ ἡ Γαλλία θ' ἀπεδείκνυε καὶ πάλιν τὰς καλὰς διαθέσεις, ὑφ' ὧν ἐμφορεῖται ἀπέναντι τῶν πληθυσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος.

«Οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς δύο σημεῖα :

α). «Ν' ἀποκτήσωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔνθα διαμένουσι τόσον ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἀποτελοῦσι τὰ 2)5 τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ, πραγματικὰς ἐγγυήσεις δικαιοσύνης καὶ ἀσφαλείας, ἐλέγχου τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ κεντρικῆς διοικήσεως, συμμετοχὴν εἰς τὴν διοίκησιν ταύτην, ἀναλόγως τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὴν διανοητικήν, οἰκονομικὴν καὶ ἐμπορικὴν αὐτοῦ ζωτικότητα. (Οἱ δουλεύοντες τῷ Σουλτάνῳ Ἕλληνες ἀνέρχονται περίπου εἰς πέντε ἑκατομμύρια).

β'). «Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο νὰ μετατρέψῃ τὴν ἐν ἰσχύϊ σήμερον διοίκησίν της καὶ ὅπου συνεπῶς ἡ μεταρρύθμισις τοῦ καθεστῶτος θὰ ἐπεβάλλετο, νὰ ἐξασφαλισθῶσι τοῖς Ἕλλησιν, ὅπως καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐθνότησι, τὰ μέσα τῆς αὐτο-

διοικήσεως ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ὅπου κέκτηνται τὸ πλεονέκτημα τῆς σχετικῆς πλειοψηφίας, ἰδίως δὲ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου, ἅτινα καθ' ὁλοκληρίαν κατέχουσι καὶ τὰ ὁποῖα πρέπει ν'ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτούς, ὅπως καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἡ διαβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους χώρα».

Πολλῶν Γάλλων ἔκ τε τῶν Παρισίων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν δηλωσάντων ἐνθουσιωδῶς τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν, ἐξελέγη προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ. κ. Ὡμόλλ, Κλεμανσώ, Χουσαί, Κοσσὲν καὶ Ρεϊνάκ, ἥτις συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν τὴν Κυριακὴν τῆς 9)22 Ιανουαρίου, ἐ.ἔ., καθ'ἣν ἐξελέγη τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Ὡμόλ, Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου.

Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ περιγράφει τὴν ἵδρυσιν τοῦ «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου» ὁ ἐπιστείλας πρὸς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας:

«ΠΑΡΙΣΙΟΙ, 10 Ἰανουαρίου.— Πρὸ πολλοῦ ἦτο γνωστὸν, ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τὰς ἀκαμάτους ἀληθῶς τοῦ κ. Καζάζη, Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ τέως πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, παρεσκευάζετο ἡ ἵδρυσις «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου» πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπιβουλευομένων ἑλληνικῶν δικαίων. Τὴν πρωτοβουλίαν ἔσχον διαπρεπεῖς φιλέλληνες, ὡς ὁ γερουσιαστὴς Κλεμανσώ, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Οὐσαί, ὁ Δενὺ Κοσέν, οἱ ἀδελφοὶ Ραϊνάκ, ὁ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν κ.Γριμανέλλης, ὁ τέως διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Ὡμόλ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι διακρινόμενοι ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ πολιτικῇ.

«Πρὸ μηνὸς δὲ πλέον ὡριμασάσης τῆς ἰδέας τῆς συστάσεως τοιούτου σωματείου, ἐγένετο μικρὰ συνάθροισις τῶν ὁμοφρόνων, καθ'ἣν ἐξελέγη προσωρινὴ ἐπιτροπή, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ σύνταξις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τῆς προκηρύξεως καὶ ἡ σύγκλησις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Φιλελλήνων, πράγματι δὲ ἡ προσωρινὴ αὕτη ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ὡμόλ, ὡς Πρόεδρον, Γριμανέλλη ὡς γραμματέα, Γ. Κλεμανσώ, Δενὺ Κοσέν, Ράϊνακ καὶ Ἐρ. Οὐσαί, (Comité provisoire), ὁρίσασα τὸ ὄνομα τοῦ σωματείου **«Σύνδεσμος πρὸς ἄμυναν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων»**. (Ligue pour la défense des droits de l' Hellénisme) καὶ συντάξασα τὸ καταστατικὸν καὶ τὴν προκήρυξιν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, δι' ἧς ἐκτίθενται οἱ κίνδυνοι τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τοῦ σωματείου, συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς χθές, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάλου Ξενοδοχείου Continental.

«Συνῆλθον περὶ τὰ πεντήκοντα πρόσωπα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ἀνωτάτας κοινωνικὰς τάξεις τῆς πολιτικῆς, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, πολλῶν δηλωσάντων ὅτι ἐκωλύοντο, ἀλλ' ὅτι εὐχαρίστως θ' ἀπεδέχοντο τὸ πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασίας αὐτοῦ. Οὐδεὶς Ἕλλην προσεκλήθη εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην, διότι τὸ σωματεῖον φέρει καθαρῶς γαλλικὸν χα-

ρακτῆρα, παρῆσαν ὅμως ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ὡς ἀκροαταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ κ. Καζάζης, τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἡ παρεπιδημοῦσα οἰκογένεια Βαλσαμάκη. Θὰ παρευρίσκοντο δὲ πολλοὶ Γάλλοι φιλέλληνες, διότι οἱ ἐγγραφέντες ὡς μέλη τοῦ Συνδέσμου ἀνέρχονται εἰς πεντακοσίους, ὡς ἔγγιστα, ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἡ ὑφισταμένη ὑπουργικὴ κρίσις.

«Οἱ κυριώτεροι τῶν παραστάντων ἦσαν οἱ κ.κ. Ὠμόλ, Κλεμανσώ, Κόμης δ' Ὠναὶ γερουσιαστής, Ἐρ. Οὐσσαί, ἀκαδημαϊκός, Ἀλφρ. Κρουαγὲ καθηγητής, δύο ἀδελφοὶ Ρενάχ, Δ. Εἰχτάλ, Γκιρώ, Πρόεδρος τῆς «Ἑταιρίας τῶν ἑλληνικῶν Σπουδῶν» καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τοῦ καθηγητικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόσμου.

«Λαβὼν τὸν λόγον ὁ πρόεδρος τῆς προσωρικῆς ἐπιτροπῆς κ. Ὠμόλλ, εἶπε προλογιζόμενος περίπου τ' ἀκόλουθα ἐν περιλήψει:

—«Ἡ κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην συνάντησις πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα, ὀφείλεται «εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ τέως Πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ.Ν. «Καζάζη. Τὸν ἐγνωρίσαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνταῦθα, ἐλθόντα ν' ἀμυνθῇ ὑπὲρ «τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος του καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ ποικίλων ἐχθρῶν «ἐπιβουλευομένων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐνισχυόμενος ὑπὸ «τῆς φιλοπατρίας του περιῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διάφορα κέντρα τῆς Εὐρώ«πης, ἐργαζόμενος, συνηγορῶν, συνενῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάντας τοὺς φίλους τῆς πατρί«δος του, τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπιβουλευομένων ἑλλη«νικῶν δικαίων. Καὶ κατώρθωσεν οὐκ ὀλίγα.

«Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔνθα ὑπάρχει ἀείποτε ἀκμαῖον τὸ φιλελληνικὸν «φρόνημα, ἐπεσκέφθη πολλοὺς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν γραμμάτων, συνδεδεμένους «διὰ τῶν σπουδῶν αὐτῶν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, προσελκύσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν «τῆς ἱδρύσεως «**Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλλη«νισμοῦ**».

«Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκαλέσαμεν ὑμᾶς κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην «καὶ παρακαλοῦμεν ν' ἀκούσητε τὴν προκήρυξιν τοῦ «**Συνδέσμου**» καὶ τὸ κατα«στατικὸν καὶ νὰ τὰ ἐγκρίνητε, ἂν τὰ ἐπιδοκιμάζητε».

«Μεθ' ὃ ὁ κ. Ὠμόλλ, λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν τῶν παρισταμένων ἱδρυτῶν Ἑταίρων, ἀνέγνωσε τὴν προκήρυξιν, ἥτις ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτή.

«Ἀκολούθως ἀνέγνωσεν ἄρθρον πρὸς ἄρθρον τὸ καταστατικόν, ὅπερ ἐπίσης ἐγένετο δεκτόν, μετά τινας τροποποιήσεις.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Ὠμόλλ ὑπέδειξεν ὅτι ὁ Σύνδεσμος ἔχει ἀνάγκην καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως διὰ νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ.

«Ἀμέσως ἐγείρεται ὁ κ. Ν. Καζάζης λέγων:

— «Ἔχω, Κύριε Πρόεδρε, τὴν ἐντολὴν τοῦ Γάλλου κ. Λεμπλουᾶ, δικηγόρου

«παρὰ τῷ Ἐφετείῳ τῶν Παρισίων, νὰ προσενέγκω ἐκ μέρους αὐτοῦ, μὴ παρισταμέ-«νου ἐνταῦθα, ἕνεκα σπουδαίου κωλύματος, εἰσφοράν του ἐκ φράγκων ἑκατόν, καὶ «ἑκατὸν ἐπίσης φράγκων ἀπό τινα Ἕλληνα τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, ὡς πρόεδρος «δὲ καὶ ἀντιπρόσωπος ἐνταῦθα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, λαμβάνω τὴν τιμὴν «νὰ προσενέγκω χίλια φράγκα διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας τοῦ Συνδέσμου».

«Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ κ. Ἀμαλία Βχλσαμάκη, ἔγκριτον μέλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῆς παροικίας, ἐγερθεῖσα ἐδήλωσεν ὅτι προσφέρει καὶ αὕτη φράγκα πεντακόσια.

«Ὁ κ. Ὡμὸλλ ἐξ ὀνόματος τοῦ Σωματείου, λαβὼν τὸν λόγον, ηὐχαρίστησε τοὺς δωρητὰς καὶ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας.

«Μετ' ὀλίγον διαλύεται ἡ συνεδρία, τοῦ προσωρινοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προκηρύξεως, ἐξουσιοδοτηθέντος νὰ καλέσῃ εἰς γενικὴν συνέλευσιν ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἐκλογὴν τοῦ ὁριστικοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἀποτελεσθησομένου μετὰ τοῦ προεδρείου ἐκ δέκα ὀκτὼ μελῶν.

«Ὁ ἱδρυθεὶς Σύνδεσμος θὰ ἐκτελέσῃ βεβαίως τὸ ἔργον αὐτοῦ, διότι ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἀνθρώπους ὑψηλῆς περιωπῆς, μεγάλης θελήσεως, διακρινομένους ἔν τε τῇ πολιτείᾳ, τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἁγνοὺς φιλέλληνας, δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι θέλει τύχει τῆς ἐνθέρμου συνδρομῆς τῶν τε Γάλλων καὶ τῶν Ἑλλήνων. **Παρεπίδημος»**.

Πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου.

Ὁ ἱδρυθεὶς Σύνδεσμος τῶν Γάλλων φιλελλήνων ἐξέθηκε τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ ἀκολούθου προγράμματος, ὅπερ, ἐν εἴδει ἐκκλήσεως, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος :

«Ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται τοιαύτην κρίσιν, ὥστε ν' ἀνησυχῇ τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες ἐζημιώθησαν ἢ ἠπειλήθησαν ἐν τῇ ὑλικῇ καὶ ἠθικῇ αὐτῶν ὑποστάσει, ἐν αὐτῇ τῇ ὑπάρξει των, ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, ὑπὸ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν γειτνιαζόντων χριστιανικῶν λαῶν, ἀνταγωνιστῶν αὐτῶν, ὑπὸ της ἀδιαφορίας τῆς κοινῆς γνώμης.

«Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προυτάθη ἡ ἵδρυσις **«Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»**. Δὲν πρόκειται οὔτε περὶ προνομίων, οὔτε περὶ συμφερόντων, περὶ οὐδενός, ὅ περ ἤθελεν εἶσθαι ἀποκλειστικὸν καὶ ἐγωϊστικόν, περὶ οὐδενός, ὅ περ ἤθελεν ἐξάψῃ τὰς ἀντιζηλίας καὶ τὰ μίση. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ συμπάθεια, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ εὐγνωμοσύνη, ἣν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἐπιθυμοῦμεν ποσῶς προτίμησιν, οὐδὲ ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν ἔργον μεροληπτικόν, δηλαδὴ ἔργον διενέξεων, ἀλλ' ἔργον εἰρήνης καὶ δι-

καιοσύνης, δὲν ἀπαιτοῦμεν δὲ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐκεῖνο ὅ,περ ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἑτοίμη ν' ἀναγνωρίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀπαιτοῦμεν τὸ δίκαιον.

«Ζητοῦμεν διὰ τοὺς Ἕλληνας, δηλαδὴ συγχρόνως καὶ συνεπῶς δι' ὅλους τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοὺς παντὸς δόγματος καὶ πάσης γλώσσης Ὀθωμανούς, διὰ τοὺς Τούρκους αὐτούς, τοὺς δυστυχεστέρους ἴσως πάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, τὰς κυριωτέρας ἐγγυήσεις τῶν ἀναγκαίων ἐλευθεριῶν, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συζητεῖν ἐν ἐπαρχιακοῖς καὶ δημοτικοῖς συμβουλίοις τὰ ζητήματα τοῦ τόπου καὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα.

«Δὲν ὑπάρχει τι ἐν αὐτοῖς, ὅπερ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν πολιτικὴν τῶν Δυνάμεων, οὔτε τι τὸ ἀπειλοῦν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, διότι ὁ καλείτερος τρόπος πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ, εἶνε τὸ νὰ καταστῇ τοῦτο κατοικήσιμον. Ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἑκάστη ἐθνότης θέλει καταλάβῃ ἑκασταχοῦ τὴν θέσιν, ἣν θὰ ἐξησφάλιζεν αὐτῇ ἡ ἀριθμητικὴ αὐτῆς δύναμις, ἡ πνευματική της κατάστασις, ἡ δραστηριότης της, καὶ ἐὰν ἡμέραν τινὰ συνέβαινεν ἐπανάστασίς τις, ἑκάστης ἐθνότητος τὸ πεδίον τῆς ἐνεργείας θὰ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον, ἐντὸς τῶν ὑπ' αὐτῆς κατειλημμένων καὶ ὑπὸ τῆς πνευματικῆς δυνάμεώς της κεκτημένων χωρῶν.

«Νομίζομεν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο τοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ δικαίου, ἥρμοζε πρὸς τὰς φιλελληνικὰς συμπαθείας, τὰς περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀνθρώπου παραδόσεις τῆς Γαλλίας, ὅτι συνεφώνει πρὸς τὰς πολιτικὰς βλέψεις τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν πολιτικῆς, ὅτι ἀνῆκε τρόπον τινὰ νομίμως εἰς τοὺς πολίτας τοῦ μόνου εὐρωπαϊκοῦ Κράτους, ὅπερ οὐδένα κερδοσκοπικὸν ἢ ἐγωϊστικὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει ἐν Ἀνατολῇ.

«Πρὸς ἐντελῆ τούτου ἐπίτευξιν δὲν ἔχομεν ποσῶς ἀνάγκην ὅπλων, οὔτε πολεμικοῦ ταμείου, δὲν θέλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν ἢ ἐπὶ τῆς ἰδέας, δὲν μεταχειριζόμεθα ἢ τὸν λόγον καὶ δὲν ὑπολογίζομεν ἢ ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀληθείας.

Ἐπίστασθαι καὶ διαδίδειν τὴν ἀλήθειαν ἔσεται ὅλος ἡμῶν ὁ σκοπός. Θὰ φέρωμεν ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἐκθέσει ὅλην τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀμεροληψίας καὶ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Αἱ ἔρευναι ἡμῶν δέον νὰ φέρωσι κριτικὸν χαρακτῆρα ἐφ' ὅλων τῶν πληροφοριῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὰς καταχρήσεις, τὰς ἀδικίας, τὰς βιαιοπραγίας, ἐξ ὧν πάσχουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ γενικῶς οἱ χριστιανοί, ἢ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Τουρκίας, ἐπὶ τῶν ζημιῶν, τῶν παραπόνων, καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν λαῶν, ἐπὶ σχεδίων διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐπὶ τῶν στατιστικῶν, φεῦ, τῶν λίαν ἐπιδεκτικῶν συζητήσεων, δι' ὧν διάφοροι ἐθνότητες προσπαθοῦσι νὰ θεμελιώσωσι τὰ δίκαιά των καὶ τὰς ἀξιώσεις των. Θὰ εὕρωμεν ἐν αὐτοῖς τοὐλάχιστον, τὴν ἔνδειξιν τῆς μοναδικῆς ζωτικότητος, τῆς εὐρυτάτης ἐπικρατήσεως τῶν Ἑλλήνων, τῆς αὐταπαρνήσεως, μεθ' ἧς οἰκοδομοῦσι τὰς ἐκκλησίας των, ἀνεγείρουσι τὰ σχολεῖά των, ὑπερασπίζονται καὶ διαδίδουσι τὴν γλῶσσάν των.

«Ἐὰν στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ἡ πρόοδος τοῦ πλούτου, ἡ ὁρμὴ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, αἱ ἐπιτυχεῖς προσπάθειαι τῶν πολλαπλῶν βιομηχανιῶν, ἡ κίνησις τῆς ἰδέας, τὸ φιλοπερίεργον καὶ ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματος, ἡ ἱκανότης τοῦ μανθάνειν τὰ πάντα, καὶ τοῦ πράττειν τὰ πάντα θὰ παρουσιάσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἀείποτε κατόχους τῶν λαμπροτέρων καὶ τῶν πολυτιμωτέρων αὐτῶν ἰδιοτήτων, θ' ἀποδείξωσιν ἡμῖν, ὅτι ἡ Εὐρώπη ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ἐπιφυλάξῃ αὐτῇ ἐν Ἀνατολῇ ἓν τῶν πρώτων προσώπων καὶ μίαν τῶν καλειτέρων θέσεων.

Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ κεφαλαίων. Ἐπεθυμοῦμεν ταῦτα ἐπαρκῆ διὰ τὰς ἐρεύνας, τὰς δημοσιεύσεις καὶ τὰς διαλέξεις ἡμῶν, μὴ φιλοδοξοῦντες τὸν σχηματισμὸν μεγάλου κεφαλαίου, ὅ περ θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὕποπτον πρὸς ἐξυπηρέτησιν σκοπῶν ἧττον εἰρηνικῶν. Ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῆς συνδρομῆς ἔσται φράγκα πέντε, ὅπερ εἶνε ἐγγύησις τῆς συνέσεως καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν σκοπῶν της. Ἐὰν τυχὸν εὑρεθῶσι καὶ δωρηταί, δυνάμενοι νὰ προσενέγκωσιν ἡμῖν γενναῖα ποσά, καὶ ἐὰν ἔχωμεν διαθέσιμα χρήματα, θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε ἀρκεταὶ δυστυχίαι νὰ παρηγορήσωμεν, ἐρείπια ν' ἀνεγείρωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ὑλικὰ ἡμῶν μέσα ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀψόγως.

Ὅ τι δὲ πρὸ παντὸς χρειάζεται ἡμῖν εἶνε, ἠθικὴ δύναμις, ἡ κατακτῶσα τὴν κοινὴν γνώμην, θὰ ἐπέλθῃ δὲ ἡμῖν αὕτη ἀρωγὸς διὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ κύρους τῶν μελῶν τοῦ Συνδέσμου.

Ἐν Παρισίοις τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου 1906.

Ἡ προσωρινὴ ἐπιτροπὴ

Ὠμὸλλ *πρόεδρος*, **Γριμανέλλης** *γραμματεύς*,

Γ. Κλεμανσώ, Θ. Ρενάχ, Διον. Κοσέν, Ἐρ. Οὐσσαί.

Ὁ Τύπος περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις συστάντος Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου.

Τὸ ἔργον τῆς ἱδρύσεως φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἴς τε τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἐξετιμήθη παρ' ἁπαξάπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ ἐπεκροτήθη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χῶρος τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πλήρη ἀντικατοπτρισμὸν τῆς ἐθνικῆς γνώμης ἐπ' αὐτοῦ, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν ἑπομένων κυρίων ἄρθρων τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων.

Οἱ Φιλέλληνες τῶν Παρισίων

«Ἡ εἴδησις ὅτι κατηρτίσθη ἐν Παρισίοις Φιλελληνικὸς Σύλλογος πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἄγγελμα χαρᾶς, ἀνακουφίσεως καὶ ἑορτῆς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν. Εἴχομεν παρεξηγηθῇ ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τῆς ἐπιβούλου τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐργασίας καὶ εἴχομεν παρασταθῇ ὡς μισελεύθεροι καὶ ὡς ἀπαρνηθέντες τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν. Ὁ Γαλλικὸς Τύπος, διετέλει ἀτυχῶς, κατὰ πλειονότητα, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρεξηγήσεως ταύτης. Ἤδη ἐν τούτοις, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἀναγγελθέντος Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου, θὰ ἀρθῇ μὲν ἡ παρεξήγησις, θὰ ἀναγνωρισθῇ δὲ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἡ ὀφειλομένη δικαιοσύνη.

Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει, ὅτι τοιοῦτος Σύλλογος συνεστήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους. Διότι ἡ Γαλλία, ὅσῳ καὶ ἂν ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μείωσίν τινα, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ θεωρεῖται, δικαίως, μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων Ἐθνῶν, ὡς ἡ λεωφόρος τῆς Ἐλευθερίας, εἶνε δὲ τὸ κέντρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκπορεύονται ἰδέαι γενναῖαι καὶ εὐγενεῖς. Ἡ γνώμη τῆς Γαλλικῆς Διπλωματίας βαρύνει ἀκόμη εἰς τὴν πλάστιγγα, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ ἀναγνωρίσεως δικαιωμάτων εἰς λαοὺς ὑποδούλους. Τὸ «Ἄστυ» ἑπομένως χαίρει ὅτι εἰς τὴν χώραν, ἔνθα ἠκούσθη τοῦ Σατωβριάνδου ἡ φωνὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐνεπνεύσθη ἡ μοῦσα τοῦ Οὐγγὼ καὶ εἰργάσθη ἡ πολιτικὴ Καρόλου τοῦ Ι'., ἀνεγεννήθη πάλιν τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον. Ὁ φιλελληνισμὸς δὲν εἶνε αἴσθημα κενὸν ἐννοίας, ἀλλὰ δύναμις χρήσιμος καὶ τελεσιουργός. Ἡ ἀναβίωσις δὲ αὐτῆς, προώρισται νὰ παράσχῃ σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Καὶ μόνον εἰς τοῦτο ἂν ἀποβλέψῃ τις, ὅτι, χειραγωγούμεναι, ὑπ' αὐτοῦ ἡ Δημοσία Γνώμη καὶ ἡ δημοσιογραφία, θὰ ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἐπιβάλουν τὴν πλάνην καὶ θὰ διαφωτισθοῦν, συμπεραίνει, ὅτι προκύπτει ἤδη ἱκανὸν κέρδος. Ἐξ ἄλλου ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου ἔρχεται ἐπικαιρότατα, ἤδη, ὅτε οἱ Γάλλοι ἀνένηψαν ἀπὸ τὴν τύφλωσιν τῆς πρὸς τὴν Ρωσσίαν ἀφοσιώσεως καὶ κατενόησαν ὅτι ἐκτὸς τῶν σλαυϊκῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λαοὶ εἰς τὸν κόσμον, δικαιούμενοι νὰ τύχουν ὑποστηρίξεως.

Λίαν ἐπιτυχῶς ἡ ἐγκύκλιος, ἡ ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου, μεταξὺ ἄλλων περιγράφει: «Ἐν ᾗ περιπτώσει, θὰ μετεβάλλετο τὸ καθεστώς, πρέπει νὰ ἐξασφαλισθοῦν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ μέσα τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅπου κέκτηνται τὸ πλεονέκτημα τῆς σχετικῆς πλειονοψηφίας, ἰδίως δὲ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἅτινα καθ' ὁλοκληρίαν κατέχουσι καὶ ἅτινα πρέπει ν' ἀποδοθοῦν εἰς αὐτούς, ὅπως καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἡ διαβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους χώρα.»

Ἰδιαιτέραν εὐφροσύνην πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν ὅτι τοῦ Συλλόγου μετέχουν ἄνδρες φέροντες μεγάλα ὀνόματα, οἷοι εἶνε ὁ Κλεμανσώ, ὁ Ὠμόλλ, ὁ δὲ-Μουΰ, ὁ Οὐσσαί, ὁ Ρεϊνάκ, ὁ Λοκρευᾶ, ὁ Κλαρετί, ὁ Μιλλεράν, ὁ Κοσέν, ὁ Ὠλὰρ καὶ ἄλλοι. Οἱ διακεκριμένοι οὗτοι ἄνδρες τῆς συγχρόνου Γαλλίας, εἶνε ἄξιοι νὰ συνεχίσουν τὰς παραδόσεις τοῦ Γαμβέττα, τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη καρδία ᾐσθάνθη ἰσχυρὸν παλμὸν ἀγάπης πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πᾶν ὅ,τι ἑλληνικόν.

Δίκαιος ἐν τούτοις ἔπαινος ἁρμόζει καὶ εἰς τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου αἱ προσπάθειαι ἐπέφεραν τὸ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ εἰς τὸν κ. Ν. Καζάζην, ὅστις ἐπέθεσε λαμπρὰν κορωνίδα εἰς τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἔργον, τοῦ ὁποίου ἀκαταπονήτως ἐπελήφθη.

Οὕτω, μεταβαλλομένων βαθμιαίως τῶν διεθνῶν ὅρων τῆς πολιτικῆς, τροποποιουμένης δὲ καὶ τῆς περὶ Ἑλλάδος ἀντιλήψεως τοῦ φιλελευθέρου εὐρωπαϊκοῦ Κοινοῦ, εἰσερχόμεθα εἰς νέαν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εὑρεθῶμεν ὑπὸ συνθήκας καλλιτέρας, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἀγωνισθῶμεν τελεσφορώτερον καὶ ὠφελιμώτερον.»

(Ἐκ τοῦ «Ἄστεως»)
τῆς 17 Ἰανουαρίου 1908.

Τὸ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον τῶν Παρισίων.

«Ἓν ἐκ τῶν ὀλίγων εὐχαρίστων γεγονότων, τῶν ἀγγελθέντων ἀφότου τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα προσέλαβε τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ὀξύτητα, εἶνε ἡ σύστασις τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων. Εἰς τὸ Κομιτᾶτον τοῦτο συναντῶνται ὅ,τι ἔχει ἐπιφανέστερον ἡ Γαλλία εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν. Ὁ Ὠμόλλ καὶ ὁ Ἐρρῖκος Οὐσσαῖ παρὰ τὸν Κλεμανσῶ καὶ τὸν Κοσσέν· οἱ Ρενὰκ παρὰ τὸν Κλαρετῆ καὶ τὸν Μεζιέρ· ἡ κόμησσα Νοάγιε, ἡ περιπαθὴς ποιήτρια καὶ συγγραφεύς, ἡ Ἐγερία τῆς φιλελληνικῆς αὐτῆς κινήσεως, ἡ μὴ λησμονοῦσα ποτὲ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγήν της, παρὰ τὸν εὔγλωττον σοσιαλιστὴν βουλευτὴν Μπριάν· ὁ Κροαζὲ καὶ ὁ Ποττιὲ παρὰ τὸν Ἰούλιον Δελπὲχ· ὁ Μουῦ καὶ ὁ Κρουππῆ παρὰ τὸν Ποττιὲ καὶ τὸν Ψυχάρην· ὁ Δεσὰμ καὶ ὁ Μπρεὰλ παρὰ τὸν Λοκροᾶ καὶ τὸν Μπουρέ.

Τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης εἰδικῶς καὶ δι' αὐτῆς ἐπὶ τῆς καθόλου εὐρωπαϊκῆς γνώμης, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἱδρυμένον εἰς τοὺς Παρισίους. Δὲν ἔπρεπε δὲ νὰ εἶνε τὸ μόνον. Ἀνάλογον ὄργανον ἐχρειάζετο καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ὁ σὶρ Κάρολος Δίλκε πρό τινων ἑβδομάδων ἔλεγεν εἰς ἐπιφανῆ Ἕλληνα:

Δυστυχῶς ἀπέμεινα ὁ *μόνος φιλέλλην* εἰς τὴν Ἀγγλίαν!

Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοιούτων ἰσχυρῶν συνασπισμῶν, ἀποτελουμένων ἀπὸ τὰς

κορυφὰς τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας, ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς τελεσφόρως νἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐχθρικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς συστηματικῆς, μεθοδικῆς καὶ ἀσυνειδήτου ἐργασίας των, ἐδηλητηρίασαν βαθύτατα τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Εὐρώπην, παρέστησαν δὲ τὸν Ἑλληνισμὸν ὑπὸ τὰ μελανώτερα τῶν χρωμάτων, καταβιβάσαντες αὐτὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον μισθίου ὑπηρέτου τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς.

Δυστυχῶς ἀφήκαμεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν τὸ στάδιον ἐλεύθερον, ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη, καὶ μόλις κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν συνῃσθάνθημεν ποίαν ζημίαν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἀπετέλει ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης τῶν τυχῶν αὐτοῦ ἐρήμην, ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου δικαστηρίου τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ κόσμου.

Ἡ συναίσθησις αὐτὴ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν ἐκ ταύτης κινδύνων, ἥτις εἶνε ὀξυτάτη εἰς τὰς τάξεις τῶν πνευματικῶς προεχόντων Ἑλλήνων εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων, ἀντεπροσωπεύθη μετ' ἐπιμονῆς καὶ σθένους ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος προέδρου τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Τὸ ἐν Παρισίοις συντελεσθὲν ἔργον, ἂν δὲν εἶνε νίκη τις περιφανής, εἶνε ὅμως ἐπιτυχία, τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν μόνοι οἱ γνωρίζοντες τὰ ἐμπόδια, καθ' ὧν οὗτος ἐπολέμησεν, ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν.

Ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία τῶν Παρισίων ἐβοήθησε τὸν κ. Καζάζην εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἡ ἐνέργειά της αὐτὴ δὲν δύναται ἢ τὰ ἐπιβάλλῃ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν δικαίαν ἐκτίμησιν, ἐπειδὴ δὲ συνειθίσαμεν νὰ εἴμεθα δίκαιοι, δὲν διστάζομεν νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκτίμησιν ταύτην.

Ἀλλ' ἡ ἵδρυσις τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων ἀκριβῶς ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔργον δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀσυμπλήρωτον, καὶ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλο μέγα ἠθικὸν κέντρον,—εὐρυτέρας ἴσως σημασίας, ὑπὸ διεθνῆ καὶ δημοσιογραφικὴν ἔποψιν —τὸ Λονδῖνον, ὅπου πρέπει ἐπίσης νὰ γείνῃ ἐργασία περισυλλογῆς τῶν ναυαγίων τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ συμπήξεως ἀναλόγου κέντρου»...

(Ἐκ τοῦ «Νέου Ἄστεως»
τῆς 16 Ἰανουαρίου 1908).

Μία προκήρυξις.

«Τὸ «Σκρὶπ» ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν πρώτων φύλλων αὐτοῦ, στηριζόμενον εἰς σοβαρὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις, διενεργήσαν δαπανηρὰς ἀποστολὰς καὶ συγκεντρῶσαν τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς διευκρίνησιν τῶν Ἀνατολικῶν ζητημάτων ὕλην, ὑπεστήριξεν, ὅτι μία καὶ μόνη, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, ἐνδείκνυται διακανόνισις,

μία καὶ μόνη ὑπάρχει λύσις, λύσις λογικὴ καὶ δυνατὴ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Καὶ ἡ λύσις αὕτη εἶνε ἡ διὰ γενικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ γείτονι χώρᾳ ἐνίσχυσις, ἔνθεν μὲν αὐτῆς τῆς Τουρκίας, ἔνθεν δὲ τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων πληθυσμῶν, ὧν ἡ ἐν παντὶ πεδίῳ ἀνάπτυξις καὶ αὐτοὺς τούτους καὶ τὴν Τουρκίαν θὰ ὠφελήσῃ.

«Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου κατέστη δῆλον, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας εἶνε ζήτημα ὑπάρξεως δι' ἡμᾶς. Καὶ εἶνε ζήτημα ὑπάρξεως, διότι, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ἀκεραία ἡ Τουρκία, αἱ ξέναι καὶ οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν φυλαί, δὲν δύνανται, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ πανισχύρων προστατῶν, νὰ διεκδικήσωσι δικαιώματα ἐπὶ χωρῶν ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατακτητικῷ δὲ δικαιώματι εἰς τοὺς Τούρκους. Πλὴν πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, ἐφ' ὅσον ἡ διοίκησις αὐτῆς, πολλὰ τὰ τρωτὰ ἔχουσα, καὶ ἡ ἔλλειψις σοβαροῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ παρέχουσιν ἀδιαλείπτως ἀφορμὰς καὶ αἰτίας εἰς ξενικὰς ἀναμίξεις καὶ εἰς δημιουργίαν ἐσωτερικῶν περιπλοκῶν, προκαλουσῶν καὶ ἐξωτερικὰς τοιαύτας;

«Ἵνα ἀποβῇ πραγματικὸν δόγμα ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, ἵνα ἐκλείψωσι τὰ προσχήματα γενικῶν ἀναμίξεων, ἵνα μὴ λέγηται, ὅτι ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ πρέπει νὰ κηρυχθῶσιν αὐτονομικαὶ καὶ ἄλλαι ἐλευθερίαι, αἱ ὁποῖαι ὡς συμπέρασμα τελικὸν ἔχουσι τὴν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῶν Σλαύων σφαγίασιν τῶν δικαίων τῆς δῆθεν ἀπελευθερουμένης ἐπαρχίας, δέον ἡ Τουρκία ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἐγγυήσεις τῆς ἀκεραιότητος. Ποῖαι δ' εἰσὶν αἱ ἐγγυήσεις αὗται, ἢ μᾶλλον τ' ἀπαραίτητα τῆς ἀκεραιότητος στοιχεῖα; Αἱ γενικαὶ μεταρρυθμίσεις, δι' ὧν καὶ μόνον θὰ καταπέσωσι τὰ προσχήματα καὶ θὰ ἐκλείψωσιν αἱ πρὸς ἀνάμιξιν ἀφορμαί, διότι δὲν θὰ εἶνε πλέον δυνατὴ ἡ δημιουργία προνομιούχων ἐπαρχιῶν, ἀφοῦ ἅπασαι αἱ ἐπαρχίαι θὰ εἶνε προνομιοῦχοι, ὡς τελοῦσαι ὑπὸ φιλελευθέραν διοίκησιν.

«Καὶ ὁποῖαι πρέπει νὰ ὦσιν αἱ γενικαὶ αὗται μεταρρυθμίσεις; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὁ τῇ φροντίδι τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἄρτι συσταθεὶς ἐν Παρισίοις «Φιλελληνικὸς Σύνδεσμος», ὁ ὁποῖος ζητεῖ διὰ τοὺς «Ἕλληνας καὶ δι' »ὅλους ἐν γένει τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοὺς παντὸς δόγματος καὶ πάσης γλώσσης Ὀ»θωμανούς, διὰ τοὺς Τούρκους αὐτούς, τοὺς δυστυχεστέρους ἴσως πάντων τῶν ὑπη»κόων τοῦ Σουλτάνου, τὰς κυριωτέρας ἐγγυήσεις τῶν ἀναγκαίων ἐλευθεριῶν, τὴν »ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῶν θρησκευτικῶν

»πεποιθήσεων, τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρ- »χεσθαι καὶ συζητεῖν ἐν ἐπαρχιακοῖς καὶ δημοτικοῖς συμβουλίοις τὰ ζητήματα τοῦ »τόπου καὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα.

«Ναί, οὕτω, καὶ οὕτω μόνον δύναται νὰ σωθῇ ἡ Ἀνατολή, ἡ ἑλληνοτουρκική, ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους Σλαύους. Οὕτω μόνον δύναται νὰ λυθῇ πρεπόντως καὶ νομίμως τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Εἶνε δ' εὐνόητον μεθ' ὁποίας καὶ ὁπόσης χαρᾶς τὸ «Σκρίπ», ὑπεραμυνθὲν πάντοτε τῶν τοιούτων ἰδεῶν, χαιρετίζει τὴν νέαν ταύτην ἐθνικωτάτην ἀρχὴν σοβαρᾶς ἐργασίας, ἣν ἅπαντες οἱ σωφρονοῦντες καὶ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ἐπικροτοῦσιν. Οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι παρῆλθεν ἡ πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐποχὴ καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἱ κατακτηθέντες, δὲν εἶνε οἱ μόνοι διεκδικηταί, διότι κατὰ παράδοξον καὶ πρωτοφανῆ τῆς ἱστορίας πλαστογράφησιν καὶ ἄλλοι παρουσιάζονται ὡς κατακτηθέντες, ἐνῷ ὁ κατακτητὴς μίαν καὶ μόνην ἐγνώρισε φυλήν, μίαν καὶ μόνην εἶδε καὶ πρὸς μίαν καὶ μόνην ἐπολέμησε, τὴν ἑλληνικήν.

«Ἐὰν πάντα ταῦτα ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει, ἐὰν ἐμελετῶντο τὰ πράγματα, ἐὰν κατενοεῖτο ὁ ἐκ τῶν διεκδικητῶν κίνδυνος, βεβαίως δὲν θὰ ἠγείρετο ἄλλοτε τόσος θόρυβος, διότι ὑπεστηρίξαμεν γνώμην, ἣν σήμερον Ἑταιρεία τῆς περιωπῆς τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ φιλελληνικὸς Σύνδεσμος, ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν Κλεμανσώ, Ρεϊνάχ, Ὠμόλλ, Κοσσέν, Οὐσσαὶ καὶ Γκριμανέλη, διαπρυσίως κηρύσσουσιν ὡς μόνην ἀληθῆ».

(Ἐκ τοῦ «Σκρίπ»,
τῆς 23 Ἰανουαρίου 1908).

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Κου Ν. ΚΑΖΑΖΗ
ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΥ ΤΟΥ

Ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κ. Ν. Καζάζης, ὡς πράττει καθ' ἕκαστον θέρος τακτικῶς, ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Μαΐου, πολὺ ἐνωρίτερον ἢ ἄλλοτε, εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Σκοπὸς τῆς ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεώς του ἦτο ἡ ἐπείγουσα ἐθνικὴ ἀνάγκη, ὅπως παραστῇ εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ τότε συγκροτηθὲν διεθνὲς ἀνατολικὸν Συνέδριον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Παραστὰς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο καὶ ὁμιλήσας περὶ τῶν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἑλληνικῶν δικαίων, ὑπερήσπισεν αὐτὰ εὐγλωττότατα καὶ λογικώτατα, ἀποσπάσας τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν παραστάντων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λόρδου Ἀμπερντίν, διά τε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ ἁδρὸν τῶν ἐννοιῶν τοῦ λόγου του, περὶ οὗ ὁλόκληρος ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ὡμίλησεν.

Ἐκ Λονδίνου ὁ κ. Πρόεδρος ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν σύστασιν τοῦ ἄρτι ἱδρυθέντος αὐτόθι «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους δὲν ἦτο κατάλληλος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου, ἀνεχώρησεν εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἵδρυσε ὑπὸ τύπον ἐπιτροπῆς (comité) κέντρον φιλελληνικῶν ἐνεργειῶν, ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἀπείρους δυσκολίας κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας.

Τὸ νέον τοῦτο κατόρθωμα τοῦ ἡμετέρου Προέδρου εἶνε ἀντάξιον τῆς μεγάλης αὐτοῦ φιλοπατρίας, τῆς σιδηρᾶς του ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς καὶ τῶν ἀτρύτων κόπων, οὓς ἐπὶ ὁλόκληρον ὀκτάμηνον κατέβαλεν ἐν τῇ ξένῃ. Πάντοτε ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος, ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἑσπερίας, ἔφερεν ἡμῖν καρποὺς τῶν ἐνεργειῶν του, ἀλλ' ὁ πλούσιος ἄμητὸς τοῦ τελευταίου του ταξειδίου ἦτο ἀνώτερος τῶν προσδοκιῶν ἡμῶν, ἦτο ἔργον, ὅπερ μόνον ἡ ἐπιμονὴ ἡ ἀκατάβλητος τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἠδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ.

Ὁ κ. Πρόεδρος, ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων καὶ διελθὼν ἐκ Ρώμης ἔνθα ἔθεσε τὰς βάσεις μελλούσης ἐθνικῆς ἐργασίας, ὁμοίας τῇ ἐν Παρισίοις, ἀφίκετο εἰς Πάτρας τὴν πρωΐαν τῆς 18ης τοῦ παρόντος μηνός. Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἀφίξεώς του, τὸ Συμβούλιον τοῦ αὐτόθι Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας προϋπην-

τησεν αὐτὸν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ καὶ συνεχάρη ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐπανόδῳ του καὶ διὰ τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δράσεώς του. Ἐξελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὅπως ἐπιβῇ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀναχωρούσης ἁμαξοστοιχίας, παρεκλήθη ὑπὸ ἐξεχόντων πολιτῶν τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ποιήσῃ διάλεξιν περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δράσεώς του, ὅ περ καὶ ἀπεδέχθη, ἔχων ἄλλως τε ἀνάγκην μικρᾶς ἀναπαύλας ἐκ τοῦ μακροῦ αὐτοῦ ταξειδίου.

Ἡ διάλεξις ἐγένετο ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου, τὴν 5ην μ. μ. παρόντος τοῦ Δημάρχου κ. Βότση, τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, τοῦ Συμβουλίου τοῦ Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας καὶ ἀπείρου πλήθους.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει μία τῶν ἐν Πάτραις ἐκδιδομένων ἐφημερίδων (ὁ «Νεολόγος» τῆς 19ης Ἰανουαρίου) τὰ περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου καὶ τῆς διαλέξεως αὐτοῦ:

«Διὰ τοῦ ἐξ Εὐρώπης καταπλεύσαντος χθὲς τὴν πρωΐαν ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου, ἀφίκετο ἐνταῦθα ὁ καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου καὶ διαπρύσιος κῆρυξ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν τῷ ἔξω κόσμῳ κ. Νεοκλῆς Καζάζης.

»Τὸν φιλοπάτριδα καὶ μέγαν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἀπόστολον κ. Καζάζην ὑπεδέχθη τὴν πρωΐαν ὁ Πρόεδρος τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Κορύλλος μετὰ τοῦ Συμβουλίου τοῦ Τμήματος. Ὁ κ. Καζάζης κατέλυσεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Πατρῶν.

»Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξίν του ὁ κ. Καζάζης ἐπεσκέφθη τὸν κ. Δήμαρχον, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔμεινε συνδιαλεχθεὶς ἐπ' ἀρκετόν.

»Εἰς τὸν κ. Καζάζην ὑπεβλήθη ἡ παράκλησις, ὅπως δώσῃ μίαν διάλεξιν ἐν Πάτραις πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀναχωρήσεώς του. Ὁ κ. Καζάζης πάνυ εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν παράκλησιν, καίτοι ἦτο κακοδιάθετος. Ἐπειδὴ δὲ ἐπρόκειτο, ὅπως ἀπέλθῃ ἐντεῦθεν σήμερον τὴν μεσημβρίαν, ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Διάλεξις δοθῇ τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δημαρχείου, τὴν ὁποίαν εὐγενῶς παρεχώρησεν ὁ κ. Δήμαρχος.

»Διὰ διανεμηθέντων παραρτημάτων ἐγένετο τὸ ἀπόγευμα τῆς χθὲς γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ Δημαρχείῳ τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν 6ην ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ ὁ κ. Καζάζης καὶ τοῦτο ἤρκεσεν, ὅπως προκαλέσῃ τὴν συρροὴν πλήθους.

»Ἡ αἴθουσα διεσκευάσθη ἐκ τῶν ἐνόντων, ἐτέθησαν καθίσματα καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τὸ βῆμα.

»Τὴν 6ην ἑσπερινὴν ὥραν ὅλη ἡ αἴθουσα ἦτο κατειλημμένη ὑπὸ πλήθους, τὸ ὁποῖον, μὴ ἔχον θέσιν, συνωστίζετο παρὰ τὰς θύρας.

Κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ κ. Καζάζης, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπεδέχθησαν διὰ παταγωδῶν χειροκροτημάτων καὶ ἐν συγκινήσει οἱ ἀκροαταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ κ. Δήμαρχος, ὁ ἐφέτης κ. Ἀμπελᾶς, ὁ Πρόεδρος

καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μέλη τινὰ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου, τινὲς καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων.

«Ὁ κ. Καζάζης εἰς χαμηλὸν τόνον φωνῆς, ἕνεκα κακοδιαθεσίας αὐτοῦ, κάμνει ἔναρξιν τῆς διαλέξεως.

— «Δὲν ἔχω ἢ ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξειδίου μου νὰ εἴπω »ὑμῖν, κύριοι, λέγει. Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ ἐπὶ πολὺ ὄχι μόνον χάριν ὑμῶν, ἀλλὰ ἕνεκα »τῶν πασχόντων βρόγχων μου».

«Καὶ ἐν πρώτοις ὁ κ. Καζάζης ηὐχαρίστησε τὸν κ. Δήμαρχον, διότι παρέσχε στέγην, ἀπὸ τῆς ὁποίας τῷ παρέχεται ἡ εὐκαιρία, ὅπως τὸ δεύτερον ἤδη ἐν Πάτραις λογοδοτήσῃ ἐπὶ τῆς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ὀκταμήνου ἀπουσίας του.

«Ἐπεσκέφθη, λοιπόν, ἀπελθὼν ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, τὸ Λονδῖνον. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μέγα ἀρμενομακεδονικὸν Κομιτᾶτον ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἐν Εὐρώπῃ ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπέστεργε τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἔδει νὰ ὑποδειχθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπεζήτει τὰς μεταρρυθμίσεις ὄχι μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Τοιοῦτόν τι ἐπεδίωξεν, εἶπεν ὁ κ. Καζάζης, νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἐπιφανεῖς, τοὺς ἀναμιχθέντας εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐν Λονδίνῳ ἐπεσκέφθη τὸν μέγαν φιλέλληνα Δίλκε, ὃν εὗρε προθυμότατον εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων. Ἀτυχῶς ὅμως, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς Κας Δίλκε καὶ ἠναγκάσθη ὁ μέγας φιλέλλην νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνεπῶς ὁ Κος Καζάζης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τελείως τοῦ σκοποῦ του. Ἐν τούτοις ἐπεσκέφθη διάφορα ἄλλα ἐπιφανῆ πρόσωπα ἐν Λονδίνῳ πάσης κομματικῆς μερίδος, τὰ ὁποῖα καὶ εὗρε προθυμότατα.

«Ἐνταῦθα ὁ κ. Καζάζης κάμνει παρέκβασιν.

«—Πρὶν ἢ προχωρήσω, εἶπεν, ὀφείλω ν' ἀναφέρω ὑμῖν, κύριοι, ὅτι ἐν τῷ ἔξω κό»σμῳ εὗρον παρ' αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς φίλοις μας ψυχρότητα μεγάλην.

«Καὶ αὕτη ἐπῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἐπονειδίστου ἐκείνου πολέμου τοῦ 97, »διὰ τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξιλεωθῶμεν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, ἀφ' ἑτέρου δὲ »διὰ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ζήτημα τῆς δῆθεν ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης. Οἱ φιλελεύθε»ροι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν, πῶς ἦτο δυνατὸν ἡ Ἑλλὰς νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς »ἀσπόνδου ἐχθροῦ της, τῆς Τουρκίας.

—«Ὅταν ἐπεσκέφθην, λέγει, ἐπιφανῆ ἐν Παρισίοις φιλέλληνα, αἱ πρῶται του »λέξεις ἦσαν: . . .

«— Εἶμαι πολὺ λυπημένος ἐναντίον σας.»

«Καὶ τοῦτο διότι εἶχεν ἀκούσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ συνῆπτε μετὰ τῆς Τουρ»κίας συνθήκην. . . .

«Ἐπεσκέφθη, λέγει, κατόπιν τοὺς Παρισίους, ἔνθα καὶ μετέβη ἀμέσως εἰς συνάντησιν τοῦ ἐξόχου καὶ ἀκραιφνοῦς φιλέλληνος κ. Κλεμανσώ, τοῦ προμάχου αὐτοῦ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τὸν ὁποῖον τελευταίως τόσον θερμῶς ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησεν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Πελοπόννησος. Εἰς τὸν κ. Κλεμανσὼ λοιπὸν κατέφυγεν, ὡς εἰς ὀχύρωμα, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Καὶ εὗρε τὸν εὐγενῆ Γαλάτην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ῥιζοσπαστικοῦ κόμματος ἐνθουσιώδη, ὡς πάντοτε, διὰ τὴν Ἑλλάδα.

«Ἐκθέτει εἶτα ὁ κ. Καζάζης τὰ γνωστὰ ἐκ τῶν ἐφημερίδων γεγονότα τοῦ καταρτισμοῦ ἐν Παρισίοις τοῦ φιλελληνικοῦ Συνδέσμου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ὡμόλλ καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν Συμβουλίου ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Γάλλων, ἀναφέρει τὰ τοῦ προγράμματος καὶ τοῦ Καταστατικοῦ, τὸ ὁποῖον, εἶπε, προσεχῶς θέλει δημοσιευθῇ. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐπισκέψεών του εἰς διαφόρους ἐπισήμους Γάλλους φιλέλληνας καὶ περὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνδιαλέξεων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἑλληνικὰ δικαιώματα, χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς πάντοτε ἔστερξε τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι ἐπιζητεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βερολινείου συνθήκης ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἤπειρον.

«Ἐκ Γαλλίας μετέβη εἰς Ἑλβετίαν, ἔνθα συνεννοήθη μετὰ διαφόρων ἐπισήμων ἐν Γενεύῃ προσώπων εἰς ἄκρον φιλελευθέρων καὶ εὗρεν ἐν αὐτοῖς τὴν προθυμίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ Βουλγάρων Κομιτατζίδων, μεθ' ὧν συνδιελέχθη καὶ τοὺς ὁποίους εὗρε νὰ ὁμιλοῦν καλείτερον καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

«Ἐνταῦθα ὁ κ. Καζάζης λέγει, ὅτι ἐξ ὅσων ἀντελήφθη ἐν τῇ ξένῃ, ἐπείσθη ἀκραδάντως, ὅτι οἱ διὰ τὴν Ἑλλάδα φοβεροὶ ἐχθροὶ εἶνε αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπεισόδιόν τι, συμβὰν αὐτῷ εἴς τινα συνάθροισιν ἐπισήμων, καθ' ὃ Πρέσβυς τις ξένου Κράτους, πλησιάσας αὐτὸν ἰδιαιτέρως, τῷ ὡμίλησεν ἑλληνιστί:

—«Πῶς, ὁμιλεῖτε τὴν ἑλληνικήν;» ἠρώτησε μετ' ἀπορίας ὁ κ. Καζάζης.

—«Μάλιστα, εἶμαι Ἕλλην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.»

—«Καὶ τοῦτο συμβαίνει, λέγει ὁ κ. Καζάζης, διότι οἱ ἔξω Ἕλληνες ἀπεγοητεύθησαν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἀναλαμβάνουσι ξένας ὑπηρεσίας.»

—«Ἐκ τῆς Γαλλίας μετέβην, ἐξακολουθεῖ λέγων, εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα καὶ ἐπεσκέφθην τὸν ἀσθενοῦντα στρατηγὸν Γαριβάλδην μεθ' οὗ καὶ ἐπ' ἀρκετὸν συνδιελέχθην.

«Ὁ φιλέλλην στρατηγὸς μοὶ εἶπεν, καὶ μοὶ ἐτόνισε

—«Πρέπει νὰ ὀργανωθῆτε στρατιωτικῶς. Ἡ δυσαρέσκεια, ἥτις ἐν Ἰταλίᾳ ἐπεκράτει κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν πόλεμον τοῦ 97, ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ. Ἐργάσθητε καὶ ἀναδιοργανωθῆτε.»

«Καὶ ὁ στρατηγὸς ἐφάνη πρόθυμος εἰς τὴν ὑποστήριξιν του ἔργου μας. Συνεννοήθην καὶ μετ' ἄλλων ἐπισήμων ἐν Ρώμῃ προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέψατέ μοι νὰ

μὴ ἀναφέρω, μέχρις οὗ ἐπιτύχωμεν τὸν καταρτισμὸν φιλελληνικοῦ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ Συνδέσμου.»

—«Καὶ ἐξ Ἰταλίας ἐπέστρεψα σήμερον εἰς τὴν φιλτάτην πατρίδα. Τοιοῦτο ἦτο τὸ »ἔργον μου, κύριοι, κατὰ τὴν ὀκτάμηνον ἀπουσίαν μου ἐν Εὐρώπῃ, καθ' ἣν ἔκρουσα »τὰς θύρας τῶν φιλελλήνων.

—«Εἶνε ὀδυνηρόν, κύριοι τὸ ἐπαιτεῖν! Καὶ καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν ἄλλοι πα- »τριῶται ὀργιάζουσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἔθνους μας!»

«Τοὺς λογους αὐτοὺς ὁ κ. Καζάζης ἐκστομίζει ἐν συγκινήσει καὶ κλαίων.

«Ἐξακολουθῶν ὁ κ. Καζάζης λέγει:

—«Καὶ ἤδη, κύριοι, μετὰ πικρίας σᾶς λέγω, ὅτι ἡ Ἑλλὰς διατρέχει τὸν μέ- »γιστον τῶν ἐθνικῶν κινδύνων. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας θὰ ἴδωμεν ἐν Μακεδονίᾳ »τρομακτικὰ γεγονότα. Ἡ Βουλγαρία εἶνε ἕτοιμος νὰ καταφέρῃ τὴν βαρεῖαν πυγ- »μήν της. Ἔχει νὰ παρουσιάσῃ 200 χιλ. στρατοῦ, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει νὰ παρα- »τάξῃ οὐδὲ ἓν τάγμα ἀρτίως συντεταγμένον.» Καὶ ἐκθέτει ὁ κ. Καζάζης τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὴν ἔλλειψιν ὅπλων καὶ τηλεβόλων.

«Ὅτε συνηντήθην, λέγει, μετὰ τοῦ φιλέλληνος Μὰξ Νορδάου, μοὶ εἶπεν ἐν συζητήσει περὶ τοῦ στρατοῦ μας ὁ ἔνθερμος αὐτὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων:

—«Πῶς θέλετε νὰ ἔχητε στρατόν, ἀφοῦ οἱ ἀξιωματικοί σας κατατρίβονται εἰς »τὴν πολιτικήν; Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταργηθῇ αὐτὸς ὁ νόμος τῆς ἀναμίξεως τῶν »ἀξιωματικῶν σας εἰς τὴν πολιτικήν;»

—«Δυστυχῶς, ἀπήντησα, τὸ ἀναγράφει τὸ Σύνταγμα!»

—«Νὰ τὸ σχίσητε τοιοῦτο Σύνταγμα, ἀπήντησεν ὁ Μὰξ Νορδάου, καὶ δέκα ἄλλα »παρόμοια Συντάγματα ἀκόμη ἂν ὑπάρχουν!»

—«Ἔχετε τοὺς ἀξιωματικούς σας, μοὶ εἶπον οἱ πονοῦντες τὴν Ἑλλάδα ἐπίσημοι »ξένοι, εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἀσχολοῦνται εἰς πολιτικὰς φλυαρίας, ἄλλοι δὲ γίνονται »ἀστυνόμοι. Δὲν εἶνε ἡ θέσις των ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην »ἀναδιοργανώσεως, διὰ νὰ ἐπιδειχθῆτε καὶ σεῖς ὡς ἔθνος.»

«Ἀνέφερε κατόπιν τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ Βουλγαρία ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της καὶ ὑπομιμνήσκει τὴν ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Βουλγαρίας πάλην τῆς Ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅταν αὐτη ἐζήτησε τὴν ἐπιψήφισιν πιστώσεώς τινος μικρᾶς διὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὁπότε ἡ χαλυβδίνη χεὶρ τοῦ Πετκὼφ κατέπεσε καὶ κατασυνέτριψε τὴν Ἀντιπολίτευσιν, ἐπεψηφίσθη δὲ ἡ ζητηθεῖσα πίστωσις.—Θὰ ἴδωμεν, προσθέτει, ἴσως μίαν ἡμέραν τὴν Βουλγαρίαν πλησίον τοῦ Ὀλύμπου, ἐνῷ ἡμεῖς θὰ συζητῶμεν περὶ ἐκλογῶν καὶ ψήφων!

«Ὁμιλεῖ κατόπιν ὁ κ. Καζάζης περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἰαπωνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐν διαστήματι 23ετίας διοργανώθη τελείως, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 97 ἀποσυνετέθη. Ἐκθέτει τὰς διοργανώσεις τῶν ξένων στρατῶν, μνη-

μονεύει τὸν ἀγγλομποερικὸν πόλεμον καὶ καταλήγει συνιστῶν, ὅπως ἐργασθῶμεν καὶ ἡμεῖς πλέον καὶ παύσωμεν ἐπαναπαυόμενοι καὶ μνημονεύοντες τὰς προγονικάς μας εὐκλείας, τὰς ὁποίας ἐβαρύνθησαν νὰ ἀκούωσι καὶ αὐτοὶ οἱ φιλέλληνες. Καὶ εὔχεται, ὅπως τὸ σύνθημα δώσουν πρῶται αἱ Πάτραι, αἱ ὁποῖαι κατηγορήθησαν ἄλλοτε, ὡς ἔχουσαι τὸ μονοπώλιον τῆς φιλοπατρίας.

«Τὸν πατριωτικώτατον λόγον τοῦ κ. Καζάζη καλύπτουν ζωηρὰ χειροκροτήματα τοῦ ἀκροατηρίου.

Μετὰ τὸν κ. Καζάζην λέγει τινὰ περὶ τοῦ στρατοῦ μας, ὁ εἰς τὴν Διάλεξιν παριστάμενος ὑποστράτηγος κ. Χατζηϊωάννου, ὅστις καὶ ἀναφέρει μετὰ πόνου, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε λίαν ἐπιδεκτικὸς ὀργανώσεως, ἀρκεῖ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πολιτικῆς.

«Κατόπιν λέγει τινὰ ὁ κ. Κορύλλος καὶ συνιστᾷ, ὅπως σήμερον τὴν μεσημβρίαν, ὅτε θ' ἀναχωρήσῃ ὁ κ. Καζάζης συνοδεύσῃ αὐτὸν ἡ πόλις μέχρι τοῦ σταθμοῦ.»

Τὸ ἑσπέρας τὸ ἐν Πάτραις Τμῆμα τῆς «Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» παρέθεσε πολυτελὲς γεῦμα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου Πατρῶν.

Τὴν δ' ἐπαύριον ὁ κ. Πρόεδρος ἀνεχώρησε μὲ τὴν δευτέραν ἁμαξοστοιχίαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Σύμπασα ἡ πόλις κατέκλυσεν ἐγκαίρως τὸ ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου τῶν «Πατρῶν», ὅπου διέμενε, μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου διάστημα, ἵνα κατευοδώσῃ τὸν προσφιλῆ ἐθναπόστολον, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἤδη τακτικῶς, ὡς πρῶτον σταθμὸν λογοδοσίας τῶν ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν ταξειδίων του ἔχει τὰς Πάτρας.

Ὁ δὲ κ. Ἀνδρ. Μεταξᾶς, συντάκτης τοῦ πατραϊκοῦ «**Νέου Αἰῶνος**» ἐξεφώνησε λαμπρὸν λόγον ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἀποσπάσας τὰ χειροκροτήματα τοῦ παρισταμένου πλήθους. Ὁ κ. Καζάζης ἐν προφανεῖ συγκινήσει, εἶπεν ὀλίγα τινά, εὐχαριστήσας τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ δεξίωσιν, καὶ ἡ ἁμαξοστοιχία, συρίζουσα γοερῶς, ἀνεχώρησεν ἐν μέσῳ ἐκκωφαντικῶν ζητωκραυγῶν καὶ ἐπευφημιῶν.

Ἄφιξις ἐν Ἀθήναις

Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 1ης Ἰανουαρίου εἶχον τοιχοκολληθῆ προσκλήσεις εἰς τὰ φοιτητικὰ κέντρα, ἀγγέλουσαι εἰς τοὺς φοιτητὰς τὴν ἄφιξιν τοῦ Προέδρου καὶ καλοῦσαι αὐτοὺς νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῶσιν ἐν σώματι εἰς τὸν σταθμόν. Ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς Νομικῆς κ.κ. Βάση, Τζωρτζάκη καὶ Μπουφίδου ἐπεστάτησεν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν φοιτητῶν καὶ τὴν ἀγορὰν ἀνθοδέσμης ἐκ φυσικῶν ἀνθέων, τὴν ὁποίαν θὰ προσέφερον εἰς τὸν ἐπανερχόμενον ἐθναπόστολον.

Τὴν 6 μ.μ. ὥραν οἱ φοιτηταὶ ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν 7ην ὥραν ἐκίνησαν ἐν σώματι διὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου, συνήντησαν δὲ ἐκεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλ-

λληνισμοῦ» καὶ πλῆθος κόσμου, ἰδίᾳ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, Κρῆτας, Θρᾷκας, Ἠπειρώτας, Κυπρίους, Μακεδόνας, καὶ Μικρασιάτας, ἀναμένοντας τὴν ἄφιξιν του.

Τὴν 7 καὶ 1)2 ἔφθασεν ἡ ἀναμενομένη ἀμαξοστοιχία, ἡ φέρουσα αὐτὸν καὶ ἐστάθμευσεν ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν.

Τὸν κ. Καζάζην, κατελθόντα τῆς ἀμαξοστοιχίας, προσεφώνησεν ὁ κ. Μιχ. Κατσίμπαλης ἐξ ὀνόματος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν ἑξῆς:

«Ἀγαπητὲ κ. Πρόεδρε,

«Ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, Σοὶ προσφωνῶ τὸ «καλῶς ἦλθες». Οἱ μεγάλοι κόποι, οὓς κατέβαλες αὖθις ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις, ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τῶν τοσούτων θρασέως διαστρεφομένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μας, ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς προσδοκωμένης ἐπιτυχίας.

«Ἐτρέφομεν πάντες ἐνταῦθα τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὰ δίκαια ἡμῶν δὲν θὰ παρεγνωρίζοντο ἐν τῇ φιλελευθέρᾳ Γαλλίᾳ, ἔνθα ὁ φιλελληνισμὸς πολυτρόπως εἰργάσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γωνίας ταύτης.

«Εἰς τὴν ἀκάματον καὶ πεφωτισμένην δρᾶσίν σου ὀφείλονται αἱ τελευταῖαι ἐπιτυχίαι, δι' ἃς σεμνύνεται ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἔχουσα τοιοῦτον Πρόεδρον, οὗ ἀπὸ καρδίας σφίγγομεν τὴν χεῖρα καὶ μὲ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν προσφωνοῦμεν «καλῶς ἦλθες».

Ἐκ μέρους τῶν φοιτητῶν προσεφώνησε τὸν Πρόεδρον ὁ φοιτητὴς τῆς Νομικῆς κ. Βάσης διὰ τῶν ἑξῆς :

«Ἐμπνευσμένε ἐργάτα τῆς μεγάλης ἡμῶν ἰδέας!

«Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦντες τὰς φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ζητήματος, ἀνέθηκαν εἰς ἐμὲ τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ προσφωνήσω ὑμᾶς τὸ «Ὡς εὖ παρέστητε».

«Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ μακρὰ ὑμῶν διαμονὴ ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις κέντροις τοῦ πολιτισμοῦ συντελεῖ κατὰ πολὺ εἰς τὸ ν' ἀκουσθῇ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅ περ διατρέχει κρισιμωτάτην περίοδον.

«Ἡ εἴδησις, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ πρωτίστως ἐκαλλιεργήθησαν αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἐλευθερίας τῶν Λαῶν, ἱδρύθη φιλελληνικὸς Σύνδεσμος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, ἐνέπλησε χαρᾶς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

«Τὸ ἔργον, τὸ ὑφ' ὑμῶν συντελεσθέν, εἶνε ἔργον ἀληθῶς ὑψηλόν, μέγα ἔργον, ἄξιον τῶν θερμοτάτων συγχαρητηρίων καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ παντὸς Ἕλληνος. Εἴθε νὰ ἐμπνευσθῶμεν πάντες ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν πῦρ, τὸ διαφλέγον τὰ στήθη σου, ὅπως ἀποβῇ ὁ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας μας ἀγών σου ἡ ἀφετηρία τῆς ἀπολυτρώσεώς της.

«Χαιρετίζω ἐκ μέρους τῆς ἀκαδημαϊκῆς Νεότητος τὸ ἐλπιδοφόρον τοῦτο γεγονός, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ὑμετέραν φιλοπατρίαν».

Καὶ προσφέρων εἰς αὐτὸν ὁ κ. Βάσης τὴν ἀνθοδέσμην συνώδευσε ταύτην διὰ τῶν ἑξῆς :

«Τὰ εὔοσμα ταῦτα ἄνθη, προσφέρει ὑμῖν ἡ ἀκαδημαϊκὴ Νεολαία, ἐλάχιστον δεῖγμα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς μεγάλας ὑμῶν ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Πατρίδα.

— Ζήτω ὁ κ. Καζάζης !

— «Ζήτω» ἀναφωνοῦσιν οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ πολῖται.

Ὁ κ. Καζάζης βαθύτατα συγκεκινημένος ἐκ τῆς ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἐξέρχεται κλονιζόμενος ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμάξης καὶ ἀντιφωνεῖ τοὺς φοιτητὰς καὶ τὸν λαὸν δι' ὀλίγων λέξεων :

— Σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα, κύριοι, διὰ τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ὁποίαν μοῦ κάμνετε. Λυποῦμαι διότι δὲν δύναμαι τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ τοῦ ταξειδίου μου. Ἐπιφυλάσσομαι ὅμως, νὰ σᾶς καλέσω ἄλλην ἡμέραν, διὰ νὰ σᾶς εἴπω καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λάβωμεν διὰ τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα μας.

— Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλιν καὶ σᾶς παρακαλῶ ν' ἀναφωνήσωμεν:

— Ζήτω ἡ Γαλλία !

— Ζήτω !

— Ζήτωσαν οἱ φιλελεύθεροι λαοὶ τῆς Εὐρώπης !

— Ζήτωσαν !

«Ζήτω ὁ κ. Καζάζης!» ἀναφωνοῦσιν οἱ φοιτηταί, καὶ ἁρπάζοντες αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, τὸν θέτουσιν ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ προσπαθοῦσι ν' ἀποζεύξωσι τοὺς ἵππους.

Ὁ κ. Πρόεδρος παρακαλεῖ αὐτοὺς νὰ μὴ τὸ πράξωσι καὶ τοὺς πείθει, ἡ δὲ πομπὴ ὁδεύει πρὸς τὸ κατάστημα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀνάπτουσιν οἱ φοιτηταὶ βεγγαλικὰ φῶτα καὶ μὲ χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγὰς προπορεύονται καὶ ἕπονται τῆς ἁμάξης του. Ἡ πομπὴ διέρχεται τὴν ὁδὸν Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, τὴν ὁδὸν Σταδίου καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους καταλήγει πρὸ τοῦ καταστήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ κ. Πρόεδρος ἐξελθὼν εἰς τὸν ἐξώστην λέγει πρὸς τὸ συνηθροισμένον πλῆθος τὰ ἑξῆς·

— Ἀγαπητοὶ κύριοι,

Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐκάματε. Νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσω τὴν αὐτὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξα, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἀλλ' ἐργαζόμενοι ἡμεῖς, ἔχομεν ἀνάγκην καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλελευθέρων ἀνθρώπων.

Εἰς ὁποιανδήποτε θύραν καὶ ἂν ἔκρουσα εὗρον παντοῦ θερμὴν ὑποδοχήν. Ζητωκραυγάσωμεν ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης !

— Ζήτωσαν οἱ φιλελεύθεροι λαοί !

— Ζήτω ὁ Ἑλληνισμός !

Ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ἐκάλυψαν τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ κ. Προέδρου καὶ ἐπευφημίαι καὶ χειροκροτήματα ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο τὸ πλῆθος διελύθη καὶ ὁ κ. Πρόεδρος μετέβη ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἅπασαι αἱ ἐφημερίδες τῆς πρωτευούσης ἐλήτησαν μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεις περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ δράσεως αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἀποσπῶμεν ἐνταῦθα τὴν ἐν τῷ «Ἄστει» (21, 22 καὶ 23 Ἰανουαρίου) καταχωρισθεῖσαν ὡς πληρεστέραν:

Ὁ Κος Πρόεδρος εἰς ἐρωτήσεις τοῦ συντάκτου τοῦ «Ἄστεως» ἤρξατο, ὡς ἑξῆς, ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ταξειδίου του:

Τὰ ἐν Λονδίνῳ

—«Πρὸ ὀκτὼ μηνῶν ἐσκέφθην νὰ μεταβῶ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἔμελλε νὰ συνέλθῃ Συνδιάσκεψις, ἀποτελουμένη ἐκ προεχόντων φιλελευθέρων μελῶν τοῦ ἀγγλικοῦ, γαλλικοῦ καὶ ἰταλικοῦ Κοινοβουλίου. Μετέβην εἰς Λονδῖνον, προσκληθεὶς νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν συνδιάσκεψιν καὶ νὰ ἐκθέσω τὰς ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, καθόσον, ἡ Συνδιάσκεψις εἶχε σκοπὸν νὰ συστήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῆς βερολινείου Συνθήκης διὰ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, τουτέστι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἅμα τῇ ἀφίξει μου εἰς Λονδῖνον ἐγνωστοποίησα τοῦτο εἰς τὸν κ. Στήβενσον, ἕνα τῶν πρωτοστατῶν τῆς ἰδέας ταύτης, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον, διότι κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τῆς εἰς Λονδῖνον μεταβάσεώς μου, μοῦ εἶχε κάμει τὴν τιμὴν νὰ προεδρεύσῃ τοῦ γεύματος, τὸ ὁποῖον ἔδωκε πρὸς τιμήν μου ἡ ἐν Λονδίνῳ ἑδρεύουσα «Βυρώνειος Ἑταιρεία».

«Ἡ ἐπὶ τῆς συνδιασκέψεως Ἐπιτροπὴ μὲ προσεκάλεσε νὰ λάβω μέρος· ἤμην ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μολονότι ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ὑπεκινήθη ὑπὸ τοῦ ἀρμενομακεδονικοῦ Κομιτάτου, τοῦ ἔχοντος μὲν ἕδραν τὸ Λονδῖνον, ἀλλὰ καὶ μέλη εἰς Παρισίους καὶ πλείστας ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης.

«Γνωσθέντος ἐν Παρισίοις, ὅτι ἔμελλον νὰ λάβω μέρος καὶ νὰ ὁμιλήσω, ἐξεδηλώθη ἀντίδρασις ἐναντίον μου, μέχρις ἀπειλῆς ἀποχωρήσεως τῶν μελλόντων νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐλάμβανον μέρος. Εὐτυχῶς ἡ ἀντίδρασις ἐναυάγησε καὶ οὕτως ἔλαβον τὸν λόγον ἐν τῷ δοθέντι κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Συνδιασκέψεως γεύματι.

«Ἐνῷ πάντες οἱ κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν ἀγορεύσαντες Ἄγγλοι, Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ βουλευταὶ περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐν τῷ ἐκφωνηθέντι ὑπ' ἐμοῦ λόγῳ ἐζήτησα τὴν ἐπέκτασιν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὐ μόνον διὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀλβανίαν, περὶ ὧν εἶχε προνοήσῃ ἤδη ἐπίσης τὸ βερολίνειον Συνέδριον ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς

νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ διὰ τὴν Ἤπειρον, ἥτις πράγματι ἔπρεπεν ὅπως καὶ ἡ Θεσσαλία ν' ἀνήκῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος.

Ἠγόρευσα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος ὅλων τῶν λαῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος.

«Ἡ ἀγόρευσίς μου, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα γενομένη, ἐπροκάλεσεν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Συνδιασκέψεως, τὰ μετασχόντα τῆς συνεδρίας, ἅτινα μὲ συνεχάρησαν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, φιλοφρονέστατα προσενεχθέντων πρὸς ἐμὲ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

«Ἐνῷ οἱ ἀγορεύσαντες ἐλάλησαν μόνον περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Μακεδόνων, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦντες Βουλγάρους, μόνον ἐγὼ συνηγόρησα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χειραφετήσεως ἁπάντων τῶν λαῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

«Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιασκέψεως ταύτης, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, ἀνέλαβον, τῇ προηγουμένῃ ἐνισχύσει, καθ' ὃν ἤδη χρόνον εὑρισκόμην ἐν Ἀθήναις, τοῦ κ. Καρόλου Δίλκε, βουλευτοῦ ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ, θερμοτάτου δὲ φιλέλληνος, τὴν σύστασιν ἐν Λονδίνῳ μεγάλου φιλελληνικοῦ κομιτάτου, ἀποστολὴν ἔχοντος τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, διότι ὑπάρχει ἤδη τοιοῦτο πρό τινων ἐτῶν συστημένον «Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον», ἐργαζόμενον κυρίως ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῷ Βιλαετίῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀπηυθύνθην εἰς δέκα περίπου πρόσωπα, ὑποδειχθέντα μοι ὑπὸ τοῦ κ. Δίλκε, πολιτικοὺς καὶ ἄλλους ἐξέχοντας ἐν ταῖς ἐπιστήμαις. Ἅπαντες σχεδὸν ἀπεδέχθησαν· ἐν τούτοις δὲν κατωρθώθη νὰ γίνῃ συνεδρία κατὰ μῆνα Ἰούλιον, διὰ νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς ἐργασίας, πολλῶν ἀπελθόντων ἐκ Λονδίνου ἕνεκα τοῦ θέρους καὶ τῶν διακοπῶν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῶν Πανεπιστημίων. Οὕτω κατ' ἀνάγκην ἀνεβλήθη ἡ συνεδρία εἰς τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον, ὁπότε θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἐργασίας των. Δυστυχῶς ἐπῆλθε μετά τινα καιρὸν ὁ θάνατος τῆς Κας Δίλκε, ὁ δὲ καιριώτατα τρωθεὶς τὴν καρδίαν σύζυγος τῆς ἀπαραμίλλου ἐκείνης γυναικὸς ἀπήρχετο εἰς Ἰταλίαν, ζητῶν παρηγορίαν ἐκ τῆς βαρείας θλίψεώς του.

«Τούτου ἕνεκα δὲν κατωρθώθη μέχρι σήμερον ἡ συνέλευσις τῶν ἀποδεχθέντων τὴν πρότασίν μου ἀνδρῶν, καὶ ἡ ὀργάνωσις ἐν Λονδίνῳ Συνδέσμου ὑπὲρ ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ταῦτα ἐν Λονδίνῳ.

Πρὶν ἢ ἐγκαταλίπω αὐτό, καθῆκον ἔχω νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν προσενεγκόντα μοι πάσας τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸν σκοπόν μου κ. Μεταξᾶν, πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ.

Τὰ ἐν Βρυξέλλαις

— Ἐκ Λονδίνου ποῦ μετέβητε, κ. Καζάζη;

— Ἐκ Λονδίνου μετέβην εἰς Βρυξέλλας. Καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰργάσθην δι'

ὅ τι ἦτο ἀνάγκη. Αἱ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ὑποθέσεων ἀνακοινώσεις μου εὗρον φιλοξενίαν ἐν τρισὶν ἄρθρις τῆς φιλελληνικωτάτης «Βελγικῆς Ἀνεξαρτησίας», ἐχούσης κυκλοφορίαν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

—«Σὺν τῷ χρόνῳ ἐλπίζω νὰ κατορθωθῇ καὶ ἐν Βελγίῳ, διότι ἐγένετο ἤδη προκαταρκτική τις ἐργασία, συντρέχοντος εἰς τοῦτο πολυτίμου Ἕλληνος καὶ ἄλλων φίλων φιλελληνικῶς διατεθειμένων, μικρός τις ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων Σύνδεσμος.

Τὰ ἐν Γενεύῃ

—«Ἐκ Βρυξελλῶν μετέβην εἰς Γενεύην. Ἀπηυθύνθην καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν ἡμῶν φίλων, οἵτινες εὐμενῶς μὲ ἠκροάσθησαν καὶ οὕτω κατηρτίσθη καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μικρὸν φιλελληνικὸν κομιτᾶτον ἐκ διακεκριμένων μελῶν τῆς κοινωνίας τῆς Γενεύης.

—«Ὀφείλω νὰ σᾶς εἴπω ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Γενεύῃ, ἔνθα πολυάριθμοι ζῶσι καὶ σπουδάζουσι Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι, μεγάλη ἐγένετο ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων ἐργασία πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν καὶ ἐκδίδονται πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς κοινῆς γνώμης.

—«Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐργασθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ποικιλοτρόπως πρὸς διαφωτισμόν.

Τὰ ἐν Παρισίοις

—«Ἐγκαταλιπὼν τὴν Γενεύην, μετέβην εἰς Παρισίους ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου.

—«Ὁ πολύτιμος φίλος μου καὶ φίλος τῆς Ἑλλάδος κ. Κλεμανσώ, μοὶ εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει μὲ συνδράμῃ πρὸς ἵδρυσιν μεγάλου συνδέσμου ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Συντρεχόμενος ὑπ' αὐτοῦ, φιλοξενήσαντος πλέον ἢ ἅπαξ ἄρθρα μου περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ δικαίων ἐν τῇ ἐφημερίδι του «Αὐγῇ», («*Aurore*») ἤρχισα τὴν ἐν Παρισίοις μακρὰν ὅσον καὶ κοπιώδη ἐργασίαν μου.

—«Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶ τοὐλάχιστον περὶ τὰ ἑκατὸν πρόσωπα· τουτέστι γερουσιαστάς, βουλευτάς, ἀκαδημαϊκούς, καθηγητὰς καὶ ἄλλα προέχοντα μέλη τῆς παρισινῆς κοινωνίας. Ἔπραξα τοῦτο ὄχι ἐπὶ ἑβδομάδας, ἀλλ' ἐπὶ μῆνας, διότι ἦτο δύσκολον νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ καὶ νὰ συνδιαλεχθῶ μετὰ τοιούτων προσώπων, μάλιστα πολυασχόλων. Ἅπαντες σχεδόν, ἐκτὸς ἐλαχίστων, αἰτιολογησάντων τὴν ἄρνησιν των κατὰ τοῦτον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ἀπεδέχθησαν τὴν παράκλησίν μου ἐπὶ τῇ βάσει προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἤδη σᾶς εἶνε γνωστόν, ἅτε δημοσιευθέν.

—«Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ἐννοεῖται, συνετάχθη κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν ἀναλαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου Γάλλων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Κλεμανσώ.

—«Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, συνῆλθόν τινες ἐκ τῶν ἀποδεχθέντων νὰ γίνωσι μέλη τοῦ Συνδέσμου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Κοντινανντὰλ»

καὶ ἐξέλεξαν προσωρινὴν ἐπιτροπὴν (comité provisoire) ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ κ. Ὡμόλλ, πρώην διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀρχαιολογικῆς Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ ἤδη Γεν. Διευθυντοῦ τῶν Μουσείων τῆς Γαλλία., ὡς προέδρου, ἐπιδείξαντος μέγιστον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου.

—«Τοῦ κ. Γριμανέλη, καταγομένου ἐξ Ἑλλήνων, πρώην Νομάρχου Μασσαλίας καὶ ἤδη ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

«Τοῦ Γερουσιαστοῦ κ. Κλεμανσώ.

«Τοῦ βουλευτοῦ κ. Ντενὺ Κοσσέν.

«Τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀνρὺ Οὐσσαί.

«Τοῦ ἀρχαιολόγου Θεοδώρου Ρεϊνάκ.

—«Ὅλα τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα προέβησαν εἰς νέας ἐνεργείας, συντρέχοντά με εἰς τὴν ἐργασίαν μου πρὸς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ Συνδέσμου.

—«Οὕτω, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν πολλῶν προσώπων, ἐγένετο νέα συνάθροισις τῶν μελῶν ἐν τῷ αὐτῷ ξενοδοχείῳ πρὸς ψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Συνδέσμου καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἐκκλήσεως, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξε πρὸς ἀποστολὴν εἰς πάντας τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡμεδαποὺς, τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν Σύνδεσμον.

—«Τοιουτοτρόπως ἐπετεύχθη καὶ τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον τῆς ἱδρύσεως Συνδέσμου ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Γαλλίᾳ, ἀποτελουμένου ἐξ ἐπιφανεστάτων τῆς γαλλικῆς κοινωνίας προσώπων.

—«Ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω ἐπίσης τὸν κ. Δηληγιάννην, πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις διὰ τὴν συνδρομήν, ἣν μοὶ παρέσχε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου μου καί τινας προσωπικοὺς φίλους μου.

Τὰ ἐν Ρώμῃ

—«Ἐκ Παρισίων μετέβην εἰς Ρώμην. Εἶχον μετ' ἐμοῦ πολυτίμους συστάσεις τοῦ ἀνεκτιμήτου μου φίλου κ. Μὰξ Νορδάου πρὸς ἐπιφανῆ πρόσωπα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐπεσκέφθην αὐτὰ καὶ ἐδέχθησαν ἐπίσης νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἵδρυσιν φιλελληνικοῦ συνδέσμου ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπεσκέφθην ἐπίσης καὶ τὸν πάντοτε θερμὸν ἡμῶν φίλον, τὸν στρατηγὸν Γαριβάλδην, κλινήρη διατελοῦντα, ὑποσχεθέντα μοι πᾶσαν τὴν συνδρομήν του πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

—«Ἀτυχῶς ἐν Ἰταλίᾳ ἀπωλέσαμεν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν πολυτίμους φίλους. Τὸν Καβαλόττην, τὸν Μπόβιο, τὸν Ἰμβριάνην καὶ τὸν τελευταίως ἀποθανόντα Δαμιάνην. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὑπολείπονται πολλὰ λείψανα τοῦ παλαιοῦ φιλελληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχω τὴν βεβαιότητα, ὅτι οὐχὶ δυσχερῶς θὰ συγκεντρωθῶσι καὶ θὰ ὀργανωθῶσιν, ἵνα ἀποτελεσθῇ μεγάλη φιλελληνικὴ δύναμις ἐν τῇ ἀδελφῇ χώρᾳ.

—«Θὰ ἔλθω εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ πρόσωπα ταῦτα, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των ἐν-

τεῦθεν, καὶ τοῦτο διότι ὁ καιρὸς δὲν μοὶ ἐπέτρεπε νὰ παραμείνω περισσότερον καιρὸν ἐν Ἰταλίᾳ.

—« Ἐν συντομίᾳ, ταῦτα ἔπραξα κατὰ τὸ ὀκτάμηνον τῆς ἐντεῦθεν ἀπουσίας μου διάστημα. Ὁμολογῶ μετὰ λύπης, ὅτι οἱ κόποι μου καὶ αἱ προσπάθειαί μου θὰ καταλήξωσιν εἰς μηδέν, ἐὰν δὲν σκεφθῶμεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ μεταβῶμεν ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὰ πράγματα.

—« Ἐὰν ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ' ἀντιπαλαίσῃ ἐν Μακεδονίᾳ μόνον πρὸς τοὺς Βουλγάρους, θὰ ἠδύνατο, στρατιωτικῶς συντασσόμενος καὶ ὀργανούμενος, εὐχερέστατα νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ καὶ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τοῦ Μοναστηρίου.

—« Ἀλλ', ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ ἀκατανόητος ἀδράνεια αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπρονοησία καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου νὰ μὴ συντάξῃ τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις καὶ μάλιστα μετὰ τὴν θλιβερὰν καὶ διδακτικὴν καταστροφὴν τοῦ 1897, ἐδημιούργησε νέους ἀπαιτητὰς καὶ ἀντιπάλους ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐκ τούτων οἱ ὀχληρότεροι εἶνε σήμερον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρουμᾶνοι.

Οἱ Σέρβοι

—«Βεβαίως οἱ Σέρβοι δύνανται νὰ διεκδικήσουν ἐθνικὰ δικαιώματα ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κοσσόβου, τῇ ἄλλως τε λεγομένῃ Παλαιᾷ Σερβίᾳ.

—« Ἀρκετοὶ σερβικοὶ πληθυσμοὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίως Μακεδονίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς νομοῖς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου Σέρβοι κατοικοῦσιν ἐλάχιστοι. Ὑπάρχουσι βεβαίως ἐν τοῖς δυσὶ προμνημονευθεῖσι νομοῖς σλαυόφωνοι πληθυσμοί, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων, λαλοῦσι μιγάδα τινὰ γλῶσσαν, ἀποτελουμένην ἐκ λέξεων, ὧν αἱ πλεῖσται ρίζας μὲν ἔχουσιν ἑλληνικάς, καταλήξεις δὲ σλαυϊκάς. Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, ὡς γνωστόν, οὔτε πρὸς τοὺς Σέρβους, οὔτε πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμπαθοῦσιν, ἀποκλίνουσι δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν ἰδέαν.

—«Οἱ Σέρβοι ἄρα δὲν δύνανται νὰ διατυπώσωσι σοβαρὰς ἀπαιτήσεις, εἴτε ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης, εἴτε ἐν τῷ νομῷ Μοναστηρίου.

—«Καὶ ἐν τούτοις μεγάλη γίνεται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν σερβικὴ ἐνέργεια ἐν Μακεδονίᾳ, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ σημερινοῦ Βασιλέως, ἕνεκα γνωστῶν αἰτίων ἐπιθυμοῦντος νὰ δημιουργήσῃ δημοτικότητα ἐν Σερβίᾳ.

—«Φρονῶ μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι Ἕλληνες καὶ Σέρβοι ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν εἰλικρινέστατα ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Δὲν χωρίζουσιν αὐτοὺς ἀντίθετα συμφέροντα· περὶ τούτου πλέον ἢ ἅπαξ συνεζήτησα μετὰ σοβαρῶν Σέρβων εἴτε ἐν Βελιγραδίῳ, εἴτε ἔξω αὐτοῦ· ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδέποτε ἐγένετο περὶ τούτου σκέψις. Οἱ εὖ φρονοῦντες Σέρβοι δὲν ἀποκρούουσι συνεννόησιν μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

—«Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶνε ἀληθές, πολλαὶ κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπό τε τῆς σερβικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως πρός τινα προσέγγισιν τῶν δύο λαῶν, ἀλλ' οὐδὲν σοβαρὸν ἐπετεύχθη.

—«Ἡ παλαιὰ ἀντιπάθεια ἐπικρατεῖ, τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπ' ἐσχάτων ῥήξεις ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων κομιτατζίδων. Εὔχομαι, ὅπως κατανοήσωσι τοῦτο οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες, οἱ μετὰ τοσούτου σθένους ἀντιπαραταχθέντες ἐπ' ἐσχάτων κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν. Καθ' ὃν χρόνον αἱ ὀρδαὶ αὗται ἐξ ἴσου κακουργοῦσι κατά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων, στοιχειῶδες συμφέρον καὶ τούτων καὶ ἐκείνων εἶνε ἡ συνεννόησις καὶ ἡ σύμπραξις· οὐδὲν πορίζονται κέρδος οἱ Σέρβοι ἐκ τῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθέσεώς των. Βλάπτουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' ἑαυτοὺς δὲν ὠφελοῦσιν.

Οἱ Ρωμοῦνοι

—«Μιαρωτέρα ὄντως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶνε ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολιτικὴ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως· ἢ διὰ νὰ ὁμιλήσω μᾶλλον συγκεκριμμένως τοῦ Ρωμούνου Βασιλέως.

—«Διότι τὸ δημόσιον ἐν Ρωμουνίᾳ, καθόσον γνωρίζω, δὲν εἶνε ἀνθελληνικόν, ἀλλ' ὑποθάλπεται ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπὸ ξένων ἐνεργειῶν.

—«Μεγαλοϊδεᾶταί τινες, ὅσον καὶ εὐφάνταστοι Ρωμοῦνοι, ἀπεπειράθησαν νὰ δημιουργήσωσι ρωμουνικοὺς πληθυσμοὺς ἐν Μακεδονίᾳ.

—«Ἐπραγματεύθην πλέον ἢ ἅπαξ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανέλθω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀλλ' ὅ,τι ὀφείλω νὰ παρατηρήσω εἶνε ὅτι, ἡ ρωμουνικὴ πολιτική, μετὰ περισσῆς μοχθηρίας συκοφαντοῦσα καὶ καταγγέλουσα ἡμᾶς ἐν Εὐρώπῃ, εἶνε ἐπιβλαβὴς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐργάζεται διὰ νὰ μᾶς βλάψῃ μονονουχί, καὶ νὰ ὠφεληθῇ, ἐλπίζουσα παραχωρήσεις τινὰς ἐδαφικάς, ὡς ἀνταλλάγματα τῆς πολιτικῆς της ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Ἡγεμονία ἤθελεν ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

—«Ἀλλ' ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ἐμμέσως ὑποστηρίζουσα ἐν Μακεδονίᾳ τὰς βουλγαρικὰς ἐνεργείας, οὐδὲν θέλει ὠφεληθῇ, δεικνύει δὲ μόνον τὴν μοχθηρίαν της.

—«Παρὰ μὲν τῶν Βουλγάρων οὐδὲν ἔχει νὰ λάβῃ, οἱ δὲ ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσόβλαχοι θέλουσι παραμείνει ἀείποτε Ἕλληνες, πρὸς οὓς προσεγγίζουσι μᾶλλον, ἐνῷ μετὰ τῶν Ρωμούνων οὐδὲν συνδέει αὐτούς, οὔτε γλῶσσα, οὔτε ἱστορία, οὔτε κοινότης ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

—«Ἐνώπιον τοιούτων ἀντιπάλων ὀφείλει νὰ παρουσιασθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ν' ἀγωνισθῇ. Οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε δυνάμεις, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῶσιν ὑφ' ἡμῶν· διαθέτουσι πλεῖστα ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ μέσα. Ἡμεῖς βεβαίως δὲν στερούμεθα τοιούτων, ἴσως δὲ ὑπό τινας ἐπόψεις καὶ

πλεονεκτοῦμεν, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν μέθοδον· στερούμεθα συστηματικῆς ἐνεργείας, λείπει ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀνωτάτη ἐκείνη διεύθυνσις καὶ ἑνότης, ἄνευ τῆς ὁποίας οἱαιδήποτε δυνάμεις ἐκμηδενίζονται. Καὶ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι, οἱανδήποτε ἔκβασιν καὶ ἂν λάβωσι τὰ πράγματα, ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ συνταχθῇ, νὰ ὀργανωθῇ, ἵνα περισώσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν· ὅπως διατελεῖ σήμερον δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει.

«Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ μεταξὺ Σλαύων καὶ Ἑλλήνων ἀγὼν ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, δὲν εἶνε παράδοξος εἴτε διεθνὴς πραγματικὴ κατοχὴ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, εἴτε κατάληψις προσωρινὴ ἢ ὁριστικὴ τῆς χώρας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας κατ' ἀπόφασιν τῶν Μ. Δυνάμεων.

Ἡ Κατάστασις μας

«Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ λύσει τοῦ ζητήματος, ἐὰν ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερός τε καὶ ἀλύτρωτος, ἐξακολουθήσῃ τηρῶν τὴν σύγχρονον ἀδράνειαν καὶ ἀδιαφορίαν, μέχρις ἀφιλοτιμίας χωροῦσαν, οὐαὶ εἰς αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν κατοχήν, ὅσον αὕτη καὶ ἂν ὑπάρξῃ ἀμερόληπτος καὶ δικαία, θὰ ἐπικρατήσωσιν οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι, τουτέστιν ἡ Ἰδέα ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐκδηλοῖ μεῖζον σθένος καὶ μείζονα ἐνέργειαν.

«Ὁ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἐπὶ θύραις, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι οὐδεμία ἐγένετο μέχρι τῆς σήμερον σοβαρὰ ἐνέργεια πρὸς σύνταξιν τῶν πολεμικῶν ἡμῶν δυνάμεων, οὐδεμία σοβαρὰ πολιτική, εἴτε ἐν Εὐρώπῃ, εἴτε ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ.

«Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἤπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θρᾴκη διεκδικοῦνται ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων ἀνταγωνιστῶν, οἱ Ἕλληνες, ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι, ὑπνώττουσιν ἀπαισίως. Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς πραγματικῆς ἐξεγέρσεως, κατ' ἀνάγκην ἱστορικήν, ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐλεύθερον Κράτος.

«Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ Πεδεμοντίου, τῆς Πρωσσίας, αὐτῆς τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ἐν διαστήματι δύο μόλις δεκαετηρίδων ἔλαβε τοιαύτην ἐθνικὴν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς της συνείδησιν, ὥστε, μετὰ παρέλευσιν ὀκταετίας μόνης, νὰ προσαρτήσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, περιφρονοῦσα τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἔκτοτε δέ, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν της νὰ διατυπώσῃ μεγάλην ἐθνικὴν πολιτικήν, ἀξιοῦσα νὰ καταλάβῃ ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἡμίσειαν Θρᾴκην ἐπὶ τοῦ παρόντος, διὰ νὰ προβῇ ἴσως περαιτέρω ἀκόμη μέχρι Κωνσταντινουπόλεως-

«Σήμερον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὴν Βουλγαρίαν, καὶ λαμβάνουσιν αὐτὴν ὑπ' ὄψει, διότι εἶνε στρατιωτικώτατα συντεταγμένη. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας γίνεται ἰδιαζόντως ὑποδεκτὸς πανταχοῦ ὅπου μεταβαίνει ἐν Εὐρώπῃ, τιμᾶται δὲ καὶ ἐπιζητεῖται, διότι εἶνε ἰσχυρός.

«Πρό τινων ἑβδομάδων ἔν τινι κηδείᾳ πριγκιπίσσης γερμανικῆς Αὐλῆς, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ παραστῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅ τε Γερμανὸς Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ὁ πρῶτος ἀνήρτησεν ἐπὶ τοῦ στήθους του τὸ γερμανικὸν παράσημον, τιμῆς ἕνεκεν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὁ μὴ διστάζων νὰ καλῇ ἑαυτὸν ἀείποτε σύμμαχον καὶ φίλον τοῦ Σουλτάνου, περιποιεῖται ἀπό τινος ἰδιαζόντως τὴν Βουλγαρίαν. Φαντάζεται ἴσως ὁ μεγαλοπράγμων ἀνήρ, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία εἶνε πρωωρισμένη νὰ παίξῃ ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον παίζει ἐν τῇ ἀπωτέρᾳ ἡ Ἰαπωνία.

«Πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀλλὰ πρωτίστως πρέπει νὰ διδαχθῶμεν καὶ νὰ ὠφεληθῶμεν.

«Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1897, ἡ Ἑλλὰς ἐν ἔπρεπε καὶ μόνον νὰ ἔχῃ ὡς μέλημα, τὴν στρατιωτικὴν ἑαυτῆς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν, γενναίαν ἐθνικὴν πολιτικήν, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ φρόνημα εἰς τοὺς ἀλυτρώτους, ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους κύκλους τῆς Εὐρώπης. Δυστυχῶς ἔπραξε πᾶν τοὐναντίον· ἐρείπια σωρεύονται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων.

Ὁ Στρατὸς καὶ αἱ Ἐκλογαί.

—«Στρατὸς δὲν ὑπάρχει· οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀδιαφοροῦσι διὰ τὸ ἐπάγγελμά των, προτιμῶσι τὸ πολιτεύεσθαι. Πλεῖστοι ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐκτελοῦσι καθήκοντα ἀγορανόμων. Οὕτω θεραπεύουσι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν φιλοτιμίαν.

«Ἐπανελθὼν ἐνταῦθα, καταλήγει ὁ κ. Καζάζης, μετὰ πολύμηνον ἐν Εὐρώπῃ ἀποδημίαν, μετὰ βίον πλήρη ταλαιπωριῶν καὶ θλίψεων, ἤλπιζον νὰ εὕρω ἂν οὐχὶ στρατὸν συντεταγμένον, ἀλλ' ὅπως δήποτε στρατιωτικὸν φρόνημα καὶ ἐνδιαφέρον. Τίποτε δυστυχῶς· ἡ αὐτὴ ἔλλειψις συναισθήσεως τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους διατρέχει τὸ ἔθνος.

«Τὸ Κράτος ἀδιαφορεῖ, ὁ λαὸς κορυβαντιᾷ. Εὑρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς βουλευτικῶν ἐκλογῶν, αἵτινες θὰ διεξάγωνται καὶ θὰ ἐξελέγχωνται ἴσως, καθ' ὃν χρόνον ὁ βουλγαρικὸς ποῦς θὰ πατῇ τὸ ἔδαφος τῆς Μακεδονίας. Ἐν μικρᾷ τινι ἐπαρχίᾳ, ἐκλεγούσῃ ἕνα βουλευτήν, δύο μόνον ὑπάρχουσιν ὑποψήφιοι καὶ οὗτοι στρατιωτικοί· δὲν γνωρίζω μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ποῖος θὰ εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, διὰ νὰ κάμω σύγκρισιν πρὸς τὸν τῶν πολιτικῶν, ἀλλ' ὡς πληροφοροῦμαι, δὲν εἶνε εὐκαταφρόνητος. Ἐν τισιν ἐπαρχίαις στρατιωτικοὶ εἶνε ἀρχηγοὶ ἐκλογικῶν συνδυασμῶν.

«Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἓν μόνον ἔχω νὰ προσθέσω :

—«Εἴθε νὰ μὴ ἐπέστρεφον, διὰ νὰ βλέπω, ὅσα βλέπω καὶ νὰ ἀκούω, ὅσα ἀκούω !

Ἤπειρος καὶ Ἀλβανία

—«Ἅπαντες οἱ φιλέλληνες, ὡς σᾶς ἔλεγον, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μὴ συμπαθῶς πρὸς ἡμᾶς διατεθειμένοι, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθην —πολὺς δὲ εἶνε αὐτῶν ὁ ἀριθμός— εἶνε πεπεισμένοι ὅτι ἡ προσεχὴς ἄνοιξις θὰ παρουσιάσῃ εἴς τινα τμήματα τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας τὸ φαινόμενον σοβαρᾶς ἐξεγέρσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, συγκρούονται σήμερον δύο μεγάλαι ἐπιρροαί, ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ ἰταλική.

«Καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐν Ἀλβανίᾳ θὰ προελαμβάνετο ἢ θὰ ἐματαιοῦτο ἐξέγερσίς τις, μολονότι ὑπάρχουσι πολλαὶ πιθανότητες, ἐν τούτοις δὲν πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ μένωμεν ἀδιάφοροι.

«Εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος νὰ κινηθῇ καὶ τὸ ἠπειρωτικόν· διότι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπιδιώκουσι νὰ παραστήσωσι τὴν Ἤπειρον, ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς Ἀλβανίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἀδιάφορος, κινδυνεύοντος πολυτιμοτάτου μέρους τῆς ἱστορικῆς κληρονομίας του.

«Ἐπληροφορήθην ἐκ θετικωτάτης πηγῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτι ἥ τε Κυβέρνησις, καθὼς καὶ αἱ ἰταλοαλβανικαὶ προπαγάνδαι, δὲν ἐννοοῦσι νὰ ἀφήσωσιν ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος εἰς τὴν αὐστριακὴν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπιρροήν, ἥτις, ὡς γνωστόν, δεξιώτατα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ διευθύνεται.

«Ἀλλὰ καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε κατορθωθῇ νὰ μείνῃ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἥσυχος ἡ Ἀλβανία, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ βορειοδυτικὴ Μακεδονία θέλει καταστῇ καὶ πάλιν στάδιον ἐπιδρομῶν, προερχομένων ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἄριστα ὠργανωμένων βουλγαρικῶν κομιτάτων.

Τὰ Βουλγαρικὰ Κομιτᾶτα.

—«Ὡς γνωστὸν ἤδη ἀπὸ μηνῶν, ἡ λεγομένη ἐσωτερικὴ μακεδονικὴ Ὀργάνωσις, ἡ κέντρον ἔχουσα τὴν Σόφιαν, δεξιώτατα δὲ διευθυνομένη ὑπ' ἀνδρῶν φιλοδόξων καὶ πολυμηχάνων, θὰ ἐπαναλάβῃ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1905, ὅ τι εἶχεν ἀρχίσῃ εἰς τὰ 1902. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη Ὀργάνωσις ἔχει διακηρύξῃ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐπιστεύθη τοῦτο, ὅτι αἱ λεγόμεναι μακεδονικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐναυάγησαν καθ' ὁλοκληρίαν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀνειλικρινείας μερικῶν Δυνάμεων, ἐχουσῶν συμφέρον εἰς τοῦτο, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἀντιδράσεως τῶν ὀργάνων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

«Ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις, μυστικῶς ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἔχουσα εἰς τὴν διάθεσίν της καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, θὰ διαταράξῃ τὴν τάξιν καὶ ἐν τῇ ΒΔ καὶ ἐν τῇ μέσῃ Μακεδονίᾳ.

«Ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ Βουλγαρία σήμερον, ὡς Κράτος στρατιωτικώτατα ὠργανωμένον, ἐξασκεῖ οὐ σμικρὰν ἐπιρροὴν ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ· ἡ δὲ τρομοκρατία τῶν ληστρικῶν ὁμάδων, τῶν περιφερομένων σχεδὸν ἀτιμωρητεί, θὰ προσελκύσῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διὰ τῆς τρομοκρατίας πρὸς τὴν βουλγαρκιὴν ἰδέαν πολλοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἑλληνοφρονέστατα διατεθειμένους. Διότι οἱ ἄνθρωποι συνήθως ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δύναμιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἰδέαν.

«Τοιουτοτρόπως ἡ βουλγαρικὴ ἐπιδρομή, ἐκ τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας προερχομένη, ἐπιτηδειότατα θὰ παρουσιασθῇ ἐν Εὐρώπῃ ὡς δῆθεν ἐξέγερσις τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

«Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, οἱ μέλλοντες νὰ ὑποστῶσι τὰ πάνδεινα ἔσονται οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί. Πᾶσαι αἱ κατ' αὐτῶν τελούμεναι κακουργίαι θὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ποινὴ κατὰ προδοτῶν Μακεδόνων, ἀντιδρώντων πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς μακεδονικῆς ἀπελευθερώσεως ἀγῶνι. Πάντα ταῦτα θὰ ἠχήσωσιν ἀρκετὰ εὐαρέστως εἰς τὰς ἀκοὰς πολλῶν πολιτικῶν κύκλων αὐτῆς τῆς φιλελευθέρου Εὐρώπης καὶ μέγα μέρος ἀναμφιβόλως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου θ' ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν βουλγαρικῶν πραξικοπημάτων.

—«Εἶνε γνωστόν, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, διὰ τίνος τρόπου κατορθοῦται τοῦτο.

«Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων διὰ τῆς πυγμῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας Πετκώφ, ἀξίου διαδόχου καὶ συνεχιστοῦ τῆς σταμπουλωφικῆς πολιτικῆς, κατώρθωσε τὸ ὑπουργεῖον νὰ λάβῃ ἔκτακτον πίστωσιν διὰ μυστικὰς δαπάνας, 280 χιλιάδων φράγκων.

—«Γνωρίζετε πῶς θὰ διατεθῶσι ταῦτα;

—«Ὑπὲρ τοῦ προσηλυτισμοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου.

«Ὡς θετικῶς ἐπληροφορήθην, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλησαν εἰς Εὐρώπην ἐκ Σόφιας ὁ Ράδεφ, ὁ Γεννάδιεφ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, εὑρισκόμενοι πράγματι τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν Εὐρώπῃ. Ἂν δὲν ἤρχισεν, ἐντὸς ὀλίγου ἀρχίζει καὶ πάλιν ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος «**Μακεδονικαὶ Μεταρρυθμίσεις**» τοῦ Ράδεφ, ὡς καὶ ἄλλων συναφῶν δημοσιεύσεων.

«Τὰ ὄργανα ταῦτα τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας κύριον σκοπὸν θὰ ἔχωσι βεβαίως, τὴν συκοφαντίαν τῶν Ἑλλήνων, ὡς συνεργαζομένων δῆθεν ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τῶν Τούρκων. Καὶ οὕτω θέλουσι δικαιολογῇ πάντα τὰ κατὰ τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ τελούμενα κακουργήματα.

«Σᾶς ἀναφέρω ἓν καὶ μόνον παράδειγμα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ Βούλγαροι, ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι, ἐν τῇ προπαγανδικῇ αὐτῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην δράσει. Πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἦλθεν εἰς Παρισίους κύριός τις ἐκ Βουλγαρίας, μὴ ἀποκαλύψας τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ τιτλοφορήσας ἑαυτὸν πρῴην ὑπουργὸν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἔσχε μακρὰν συνέντευξιν μετά τινος συν-

τάκτου παρισινῆς ἐφημερίδος, λίαν διαδεδομένης· ᾤκτειρε χριστιανικώτατα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ τελούμενα κακουργήματα, ἀλλ' ἐδικαιολόγησεν αὐτὰ εἰπών, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ποιναὶ κατὰ Μακεδόνων προδοτῶν ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων.

«Μεταξὺ ἄλλων τερατωδῶν ψευδῶν ἀνεκοίνωσε καὶ τὰ ἑξῆς :

—«Ἐφονεύθη κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔν τινι χωρίῳ τῆς Μακεδονίας Ἕλλην ἱερεὺς ὑπὸ Βουλγαρικῆς συμμορίας.

—«Λυποῦμαι, εἶπεν, ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ. Ἀλλὰ γνωρίζετε τίνα εἶνε τὰ αἴτια ; Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐπαναστᾶται Βούλγαροι μετέβησαν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ᾧ εὑρίσκετο εἷς Βούλγαρος ἱερεὺς καὶ εἷς πατριαρχικός. Οἱ ἐπαναστάται ἐζήτησαν τρόφιμα κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὸν ἐξαρχικὸν ἱερέα, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη νὰ παράσχῃ ταῦτα, δικαιολογῶν τὴν ἄρνησίν του ἐκ τοῦ φόβου ἐκδικήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Ἀποτυχόντες μετέβησαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἱερέα. Οὗτος μετὰ πολλῆς προθυμίας παρέσχεν εἰς τοὺς ἀντάρτας τὰ ζητηθέντα. Μόλις ἀπεχώρησαν τοῦ χωρίου καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ προσενεχθέντα τρόφιμα, εὑρέθησαν ἅπαντες δηλητηριασμένοι.

—«Ἰδοὺ ὁ λόγος, εἶπεν ὁ ἔντιμος πρώην Ὑπουργός, δι' ὃν ἡ ἀνωτάτη δικαιοσύνη τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου ἐτιμώρησε τὸν δηλητηριαστὴν πατριαρχικὸν ἱερέα.

«Μὲ τοιαῦτα τερατώδη καὶ καταχθόνια ψεύδη ἐργάζεται ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα, ὄντως δηλητηριάζουσα τὴν δημοσίαν γνώμην πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

«Ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἄνοιξις καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ὀρδαὶ κατέλθωσι πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐγκληματοῦσαι καὶ ἀνοσιουργοῦσαι, διὰ τοιούτων ψευδῶν θὰ δικαιολογῶνται ἐν Εὐρώπῃ τὰ τελούμενα βουλγαρικὰ ἐγκλήματα ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ἡ βουλγαρικὴ τρομοκρατία θὰ παρασύρῃ πολλοὺς πληθυσμοὺς μὴ βουλγαρικοὺς ἐν Μακεδονίᾳ, ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας καὶ ἰδίᾳ διότι ὄπισθεν τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν ἵσταται στρατὸς ἄριστα συντεταγμένος, ὑπερβαίνων τὰς 200 χιλ. ὁπλιτῶν, ἀριθμὸν ἱκανὸν νὰ καταστῇ σεβαστὸς καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ διὰ τὰς ἀναλαβούσας τὴν καθησύχασιν τῆς δυστυχοῦς χώρας Δυνάμεις.

«Τί θὰ πράξωσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μακεδονίας, οἱ πολιτικοὶ πράκτορες, οἱ στρατιωτικοὶ ὀργανωταὶ τῆς μακεδονικῆς χωροφυλακῆς ;

«Ὅ τι καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων. Ὡς γνωρίζετε τὰ βουλγαρικὰ κακουργήματα ἐπλεόνασαν μᾶλλον ἢ ἠλαττώθησαν κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος.»

Ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου.

Σύμπας ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος ἐξῆρε τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν Παρισίοις, καὶ ἐπειδὴ ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν περαιτέρω ἔκτασιν, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν ἑπομένων κυρίων ἄρθρων:

Ἀνάγκη ἔργων

«Ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ πατριωτικοῦ ἐν Εὐρώπῃ ταξειδίου του ὁ φιλόπατρις Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ἑλληνισμοῦ κ. Νεοκλῆς Καζάζης καὶ εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς περιοδείας αὐτοῦ ἀπήντησεν, ὅτι τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα δὲν ἐμειώθη εἰς τὰς διαφόρους μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται παρ' ὅλων τῶν φιλελλήνων εἰς τοὺς ἐρχομένους εἰς συνάφειαν μετ' αὐτῶν, εἶνε, ὅτι δὲν βλέπουν οὐδεμίαν ἐργασίαν συντελουμένην ἐν Ἑλλάδι ἀνταξίαν τῶν περιστάσεων, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τὰ λοιπὰ κράτη τὰ ἐνδιαφερόμενα ἐπὶ τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα κυρίως εἶνε ἑλληνικὰ ζητήματα.

«Ἡ γνώμη ἢ μᾶλλον ἡ παρατήρησις αὕτη τῶν φιλελλήνων δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεται, μετὰ πόνου ἐκφερομένη παρὰ τῶν κορυφῶν τῶν διαφόρων κέντρων τῆς Εὐρώπης, οὐδὲ τὸ πρῶτον ἡ πατριωτικὴ φωνὴ τοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη ἠκούσθη συμβουλεύουσα τὴν ἀνάγκην νέας ὅλως ἐθνικῆς δράσεως, τὴν ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας, ἀφοῦ τὸ πᾶν δεικνύει, ὅτι ταχέως θὰ εὑρεθῶμεν πρὸ καταστάσεως ἐξωτερικῆς λίαν ἀνωμάλου, τὸ μόνον δὲ Κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ δυνηθῇ ἄλλως, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δικαίων του, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Βουλγαρία θὰ δύναται εὐχερῶς νὰ παρατάξῃ 200,000 στρατόν, θὰ εἶνε τὸ ἡμέτερον.

«Δὲν ὠφελεῖ μόνον ἡ εὐμενὴς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων γνώμη τῆς Εὐρώπης, οὐδὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὅπως μὴ διαταραχθῇ τὸ καθεστώς, ὅπως μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ προβαλλόμεναι ἀπαιτήσεις ἐκεῖ, ὅπου μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀδικουμένου πνίγεται, προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν, ἀλλὰ δὲν εἰσακούεται παντάπασιν, ἐφ' ὅσον ὁ ἀδικούμενος δὲν εἶνε ἕτοιμος, δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμόν, ἔστω καὶ μικρόν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ ἄλλου πεδίου καὶ οὐχὶ τοῦ διπλωματικοῦ θὰ λυθῶσι τὰ μεγάλα ζητήματα, τὸ μακεδονικὸν σήμερον καὶ αὔριον τὸ ἀλβανικόν.

«Καὶ δυστυχῶς οὐδεμία ἐργασία ἐτελέσθη παρ' ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, οὐδεμία ἐργασία ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως τελειοτέρας, ἥτις φυσικῶς θὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἱκανότητα δράσεως ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, καὶ ἀερολογοῦμεν πάντοτε καὶ εἶνε ὀλίγοι οἱ ἐθνικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ κ. Καζάζης, οἵτινες, θέτοντες πᾶσαν ἄλλην σκέψιν ἐκποδών, ἐργάζονται μόνον διὰ τὴν πατρίδα καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς.

«Ἀνάγκη ἔργων πλέον καὶ ὄχι λόγων, ὁμολογοῦμεν μεταξύ μας, ἀνάγκη ἔργων καὶ ὄχι λόγων, μᾶς λέγουν οἱ φιλέλληνες τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἵνα τοῦτο γίνῃ, ἀνάγκη ἡ μέλλουσα ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἰδίως νὰ ἐξαρθῇ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της, εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ νὰ μελετήσῃ καλῶς τὰ μέτρα ἐκεῖνα, διὰ τῶν

ὁποίων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οὐχὶ διὰ μεμψιμοιριῶν, ἀλλὰ δι' ἔργων, διὰ δράσεως θὰ συνηθῇ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια αὐτοῦ, τὰ παρὰ πάντων ἀναγνωριζόμενα, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων καταπατούμενα.

« Ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, ἔχουσα ὡς ἀρχὴν αὐτῆς τὴν θεραπείαν πολιτικῶν συμφερόντων καὶ προσωπικῶν συμπαθειῶν, ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, δουλεύουσα οὐχὶ εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἰς τὸ κόμμα, οὐδὲν ἕτερον ἀποτέλεσμα θέλει ἐπιφέρῃ ἢ τὴν διαγραφὴν παντὸς ἐθνικοῦ πόθου τοῦ Ἑλληνικοῦ.

(**Ἐκ τοῦ «Προσκόπου»**)

•

ΕΘΝΙΚΗΝ ΤΡΟΦΗΝ εἰς ἐθνικὰς συζητήσεις καὶ εἰς πατριωτικὰς σκέψεις παρέσχεν εὐτυχῶς εἰς τὰς στήλας τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου ἡ ἐξ Εὐρώπης ἐπάνοδος τοῦ κ. Καζαζη ἀπὸ τριῶν ἤδη ἡμερῶν. Θὰ ηὐχόμεθα ἡ τροφὴ αὕτη νὰ ἦτο καθημερινή, νὰ ἦτο συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος, διότι τότε καὶ μόνον θὰ ἠδυνάμεθα ἐξ ἑνὸς μέν, νὰ κατανοήσωμεν σαφέστερον ἔτι τοὺς περιστοιχίζοντας πάντοθεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις σοβαροὺς κινδύνους, ἐξ ἄλλου δὲ νὰ ἀποστῶμεν τῶν μικροζητημάτων, εἰς ἃ ἀπὸ μακροῦ δυστυχῶς χρόνου ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτιῶν καὶ λόγων κατατριβόμεθα, καὶ νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ ἀπετρέπομεν ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν ἐθνικὴν καταστροφήν. Παρημελήσαμεν σπουδαίως, ἐὰν δὲν ἐλησμονήσαμεν, τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἐθνικὰς ἡμῶν ὑποχρεώσεις, ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι, καὶ ἰδοὺ ἤδη, ὅτι εὑρισκόμεθα ἀπαράσκευοι καὶ ἀπροετοίμαστοι, ὅπως μετὰ τοῦ λόγου προτάξωμεν εἰς τοὺς ἐκ βορρᾶ ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ τὴν πυγμήν. Διότι ταύτης καὶ μόνης κυρίως ἔχομεν ἀνάγκην σήμερον, καθότι, ὡς λίαν ὀρθῶς ἐν ταῖς ἀνακοινώσεσιν αὐτοῦ λέγει ὁ κ. Καζάζης, οἱ ἄνθρωποι συνήθως ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δύναμιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἰδέαν. Ὅλαι αἱ εἰδήσεις, ἃς κομίζει ὁ κ. Καζάζης σήμερον ἐξ' Εὐρώπης καὶ ὅλαι αἱ γνῶμαι τῶν διακοσίων καὶ πλέον ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἀνεστράφη καὶ ὡμίλησεν ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συμπίπτουσιν εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα ὅτι : ἡ προσεχὴς ἄνοιξις θὰ παρουσιάσῃ εἴς τινα τμήματα τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας τὸ φαινόμενον τῆς σοβαρᾶς ἐξεγέρσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, συγκρούονται σήμερον δύο μεγάλαι ἐπιρροαὶ ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ ἰταλική. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ προσέτι ὅτι εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος νὰ κινηθῇ καὶ τὸ Ἠπειρωτικόν, διότι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπιδιώκουσι νὰ παραστήσωσι τὴν Ἤπειρον ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς Ἀλβανίας. Καὶ αἱ γνῶμαι τῶν ἀνδρῶν τούτων, τῶν εὑρισκομένων ἤδη εἰς πάντας τοὺς σημαίνοντας κλάδους τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς κινήσεως, δὲν εἶνε οὔτε προφητικαὶ προρρήσεις, κινδυνεύουσαι νὰ διαψευσθῶσιν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, καὶ ἑπομένως ἀνάξιαι προσοχῆς, οὔτε φαντασιοπληξίαι φιλοδόξων ἀνδρῶν, ἀναμενόντων τὸ ἑλληνικὸν θυμίαμα. Εἶνε ἀπόρροιαι μελέτης τῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐξελίξεως τῶν

πραγμάτων, καὶ ὡς τοιαῦται δέον νὰ ἐξυπνήσωσιν ἡμᾶς ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς δν ἐρρίφθημεν, δέον νὰ ὁπλίσωσι τὴν χεῖρα ἡμῶν καὶ νὰ καταστήσωσι ταύτην ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταμάχητον ἀμύντορα τῶν ἀπειλουμένων ἐθνικῶν συμφερόντων, τῶν ὑπονομευομένων ἐθνικῶν δικαίων, τῶν κινδυνευόντων νὰ γίνωσιν ἀμαχητὶ λεία λαῶν πεπολιτισμένων ἐν τῇ ὄψει, ἀλλὰ βαρβάρων καὶ ἀγροίκων ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ προθέσει·

« Ὁ κ. Καζάζης, μόνος αὐτός, αὐτόκλητος τῆς πατρίδος ἀπόστολος ἀνὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα, κομιστὴς παντοῦ τῶν ἰδεωδῶν καὶ τῶν πόθων τοῦ ἔθνους, ἐζήτησε νὰ καταδείξῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν πεπολιτισμένον τῆς Εὐρώπης λαόν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἡ διαθρέψασα καὶ διαπαιδαγωγήσασα τὸν λαὸν τοῦτον, ἀδικεῖται ἀφιεμένη μόνη εἰς τὸν ἀρχόμενον ἀγῶνα. Καὶ ἔπεισεν ὄντως ὁ ἀνὴρ καὶ ἐπέφερεν ἐν μέρει τὰ ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ὁ κ. Καζάζης δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐπίσημον τῆς χώρας αὐτοῦ ἐν ταῖς ἑαυτοῦ ἐνεργείαις Κυβέρνησιν, καὶ αἱ προσπάθειαι καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἐν τέλει δὲν δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὰ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν περιστάσεων ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα, ἐὰν παραμείνῃ καὶ πάλιν μόνος αὐτὸς ἐνεργῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐτόνισαν ἰδιαιτέρως τῷ κ. Καζάζῃ ἅπαντες οἱ τῆς Ἑλλάδος φίλοι, εἰπόντες αὐτῷ καθαρῶς, ὅτι ἐφ' ὅσον αἱ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ἐνέργειαι εἶνε ἀσαφεῖς καὶ ἀόριστοι, ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τὸ ἑνιαῖον σύστημα καὶ ἡ σταθερὰ πολιτικὴ πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος πορεία, πᾶσα ἄλλη παντὸς φιλογενοῦς καὶ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς ἐργασία θὰ εἶνε πάντοτε ἐλλιπὴς καὶ δυσανάλογος κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀπειλουμένων ἑλληνικῶν δικαίων. Τοῦτο εἶνε τὸ κυριώτερον συμπέρασμα τῶν ἐξ Εὐρώπης ἐντυπώσεων τοῦ κ. Καζάζη. Τὰ λοιπὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῆς Ἑλλάδος φίλων ἐπιτευχθέντα ἐπ' ἐσχάτων ἐν Εὐρώπῃ εἶνε μεγάλαι ὄντως θεωρητικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, νὰ λάβωσι σάρκα καὶ ὀστᾶ καὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν ἀρξάμενον ἤδη ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα.

(Ἐκ τοῦ «Κράτους»)

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ ΚΑΙ Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

Ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κατὰ τὸ ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ κέντρα ταξείδιόν του πλειστάκις ἤκουσε καὶ ἀντελήφθη τὰ παράπονα καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν τε ὁμοεθνῶν καὶ τῶν φιλελλήνων διὰ τὴν ἀνάμιξιν τῶν ἀξιωματικῶν μας εἰς ἀλλότρια καθήκοντα ἢ εἰς ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἔταξεν αὐτοὺς ἡ πατρίς.

Διερμηνεύων οὕτως εἰπεῖν, τὴν γνώμην τοῦ Πανελληνίου καὶ τῶν φιλελλήνων διὰ λυπηρὰν ταύτην κατάστασιν, τὴν διαλυτικὴν τοῦ στρατεύματος, εἰς τὰς τόσον κρισίμους ταύτας τῆς πατρίδος περιστάσεις, ἐτόνισεν, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του ἐξ Εὐρώπης, τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀποχῆς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξέδοτο πρὸς τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον, δημοσιευθεῖσαν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ τύπου τῆς τε πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εὐμενῶς παρ' αὐτοῦ σχολιασθεῖσαν.

Ἡ ἐγκύκλιος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀριθ. Πρωτ. 42.

ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι κατὰ τὴν μετά τινας ἡμέρας γενησομένην ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐκ ὀλίγοι καὶ πάλιν ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης κατέρχονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη βουλευτικὴ ὑποψηφιότης ἀπορρέει ἀπὸ ρητοῦ ἄρθρου τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος, ἀλλ' ἡ παροῦσα κατάστασις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων, οἱ κίνδυνοι, οὓς διατρέχει κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν λαὸν τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ Κράτους, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον παραμεληθείσης, εἰς δὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης νὰ καταλείπουν πᾶσαν ἀλλοτρίαν ἀσχολίαν καὶ ν' ἀφοσιωθῶσιν ὁλοψύχως εἰς τὸ καθῆκον, ἐφ' ὃ ἔταξεν αὐτοὺς ἡ Πατρίς, εἰς τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν καθῆκον.

Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐχή, οὐχὶ μόνον παντὸς τοῦ Πανελληνίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τῆς τιμῆς ἡμῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μέλλοντος ἀλλοεθνῶν.

Ἀνακοινοῦντες ὑμῖν ταῦτα, παρακαλοῦμεν, ὅπως, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν δράσεως ἐνεργήσητε παντὶ τρόπῳ, ὅπως πεισθῶσιν οἱ κατὰ τὴν ὑμετέραν ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἐκλογεῖς, συναισθανόμενοι τὴν ὑπερτάτην τῆς ψήφου αὐτῶν εὐθύνην, ν' ἀρνηθῶσιν αὐτὴν εἰς τοὺς ὑποψηφίους ἀξιωματικούς, ἐξαναγκάζοντες αὐτοὺς τοιούτῳ τρόπῳ ν' ἀναλάβωσι τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν, ἀφ' ἧς τοσαῦτα ἀπεκδέχεται παρ' αὐτῶν τό τε ἐλεύθερον καὶ τὸ ἀλύτρωτον ἔθνος, κατὰ τοὺς κρισίμους τούτους καιρούς, οὓς διέρχεται ἡ ἡμετέρα πατρίς, ἥτις κατ' ἐξοχὴν τὴν σωτηρίαν αὐτῆς καὶ τὴν πλήρη ἱστορικὴν ἀποκατάστασιν ἀναμένει ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, σκοπίμως ὠργανωμένου καὶ συντεταγμένου.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΓ'.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Α'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1904

Κατάστασις τῆς 31 Δεκεμβρίου 1904.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμεῖον (εἰς μεταλλικόν	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,737,322	30	2,149,300	26
	Ὑποκαταστημάτων	»	411,977	96		
(» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης		Δρ.			49,060	—
(» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		Δρ.			1,051,266	—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοί ('Αντίτιμον μεταλ. Τραπ. εἰς τὸ ἐξωτερικόν		Δρ.			21,023,198	53
(Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν ('Ελληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 °/₀ τοῦ 1902.		Δρ.			18,053,141	38
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων		Δρ.			68,778,575	42
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων		Δρ.			11,250,000	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων	(Εἰς χρυσὸν	Δρ.	23,767,036	80	52,894,036	80
	(» τραπ. γραμμ.	»	29,127,000	—		
Συναλλάγματα καὶ γραμμάτια χαρτοφυλακίου	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	8,840,229	08	20,776,995	46
	('Υποκαταστημάτων	»	11,936,766	38		
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	496,055	58	2,637,379	24
	('Υποκαταστημάτων	»	2,141,323	66		
Ἀνοικτὴ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	7,039,223	05	8,093,833	58
	('Υποκαταστημάτων	»	1,054,610	53		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	6,778,654	44	7,217,416	79
	('Υποκαταστημάτων	»	438,762	35		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		Δρ.			2,393,789	—
Δάνειον πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.			2,793,934	36
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	2,304,150	—	5,118,375	02
	('Υποκαταστημάτων	»	2,814,225	02		

Δάνεια χρεολυτικὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	12,080,375	09	21,101,259	44
	('Υποκαταστημάτων	»	9,020,884	35		
Καθυστερήσεις δανείων χρεολυτικῶς ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	278,337	38	525,705	46
	('Υποκαταστημάτων	»	247,368	08		
Δάνεια ἁπλᾶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	9,358,922	89		
	('Υποκαταστημάτων	»	17,485,483	25		
Δάνεια ἐν Ἄρτῃ ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.	821,740	12	27,666,146	26
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομ. πρόσωπα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	161,692,153	12	43,297,149	94
	('Υποκαταστημάτων	»	26,604,996	82		
Καθυστερήσεις δανείων πρὸς δήμους, λιμ. κλπ. νομ. πρόσ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	175,673	44	216,689	57
	('Υποκαταστημάτων	»	41,016	13		
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,243,921	90	9,013,096	05
	('Υποκαταστημάτων	»	7,769,174	15		
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	196,861	30	4,064,441	24
	('Υποκαταστημάτων	»	3,867,579	94		
Καθυστερήσεις ἐκ γραμματίων Πρ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		Δρ.			888,173	—
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας		Δρ.			3,446,016	—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		Δρ.			1,840,000	—
Τοκομερίδια ἐν γένει		Δρ.			1,145,334	37
Καταστήματα Τραπέζης		Δρ.			4,068,919	09
Κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων κατακυρωθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν		Δρ.			4,242,904	70
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	217,296	71	2,608,366	76
	('Υποκαταστημάτων	»	2,391,070	05		
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνης κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	(Κεντρ. Καταστήμ.	»	1,346,977	—	1,618,182	32
	('Υποκαταστημάτων	»	271,205	32		
Ἔξοδα δικαστικά		Δρ.			7,051	65
Καταστήματα Ἰονικῆς Τραπέζης		»			115,105	74
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		Δρ.			3,976,934	51
Διάφοροι λογαριασμοί		»			2,735,822	87
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων		»			1,720,320	—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»			1,280,000	—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»			500,000	—
Ἐκκρεμεῖς δοσοληψίαι Κεντρικοῦ Καταστήματος μετὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων		»			1,165,783	74
					363,023,704	55

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον μετοχικὸν διῃρημένον εἰς 20,000 μετοχάς . . .	Δρ.			20,000,000	—
Κεφάλαιον ἀποθεματικὸν (τακτικόν . . .	Δρ.	4,000,000	—		
(ἔκτακτον . . .	»	7,500,000	—		
(δι' ἀποσβέσεις ἀπαιτήσεων ἐπιστολῶν Πρ. Τραπ. Ἠπειροθεσαλίας	»	2,000,000	—	13,500,000	—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :					
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . .	Δρ.	68,778,575	42		
II. » » » Τραπέζης :					
α) τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης . . . Δρ. 53,463,947,80					
β) τῆς Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας . . » 255,775,—		53,719,722	80	122,498,298	22
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα . . .	Δρ.			11,250,000	—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν . . .	»			3,774,602	13
Καταθέσεις ἄνευ τόκου . . . (Κεντρ. Καταστήμ.	»	8,150,384	36	13,767,255	72
(Ὑποκαταστημάτων	»	5,616,871	36		
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι . . . (Κεντρ. Καταστήμ.	»	96,075	55	948,569	67
(Ὑποκαταστημάτων	»	852,494	12		
Μερίσματα παρελθόντα . . .	»			276,175	—
Μέρισμα Β' ἑξαμηνίας 1904 πρὸς δραχμὰς 90.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς . . .	»			1,800,000	—
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον . . .	»			283,749	94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λογαριασμὸς καταθέσεων ἐκ δημοσίων (ὑπεγγύων προσόδων (Εἰς χρυσὸν . . .	»	493,825	94	1,237,226	28
(» τραπ. γραμμάτια . . .	»	743,400	34		
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν . . .	»			196,399	35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια . . .	»			2,336,209	35
Ὑπηρεσία δανείου 2,600,000 Σιδηροδρόμων Π. Α. Π. . . .	»			2,240	—
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν . . .	»			499,197	15
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια . . .	»			309,221	63
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων . . .	»			18,053,141	38
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων . . .	»			265,276	56
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ΒΨΕ' . . .	»	5,612,166	15		

Κατάθεσις Δημοσίου (κληροδότημα Συγγροῦ) εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»	1,664,134	60		
Καταθέσεις ἔντοκοι (Κεντρικοῦ Καταστήματος Δρ. 68,544,691,16 (Κεφάλαιον.	»	68,365,085	65	77,460,265	16
(Ὑποκαταστημάτων » 1,639,273,25 (Τόκοι	»	1,818,878	76		
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			45,966,690	—
» » » 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			20,495,200	—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			2.328,628	—
» » » » 2 ½ %. εἰς τραπ, γραμμάτια.	»			76,000	—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	2,812,463	92		
(Ὑποκαταστημάτων	»	946,761	98	3,759,225	90
Κομισταὶ συναλλαγμάτων	»			38,150	32
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφιδικῆς Τραπέζης	»			1,287,349	97
Τόκοι χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	»			564,762	82
Κέρδη καὶ ζημίαι, ὑπόλοιπον ἀφιέμενον διὰ τὴν ἐπομένην ἑξαμηνίαν.	»			49,870	—
	Δρ.			363,023,704	55

X Κέρδη καὶ ζημίαι Α' ἑξαμηνίας 1904

Εἰς ἔξοδα διαχειρίσεως	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	336,489	55		
	Ὑποκαταστημάτων »	258,185	06	594,674	61
» » ἐγκαταστάσεως, ἰδίως ἀπόσβεσις ὑλικοῦ τραπεζικῶν γραμματίων . . .	Δρ.			60,093	02
» καταστήματα Τραπέζης, ἀπόσβεσις ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν	»			23,974	99
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς, τὰ ἀποσβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	76,828	05		
	Ὑποκαταστημάτων »	310,940	30	387,768	35
» ἀμοιβὰς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὑποκαταστημάτων	»			52,830	80
» προμηθείας καταθέσεων ἄνευ τόκου, τὰ ἀποσβεννύμενα . . .	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	38,172	59		
	Ὑποκαταστημάτων »	7,613	95	45,786	54
» τόκους καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ, τὰ ἀποσβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	1,427,404	48		
	Ὑποκαταστημάτων »	25,335	30	1,452,739	78
» » καὶ λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου, 3 % εἰς χρυσόν.	»			1,144,978	—
» λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			146,800	—
» » ταμιευτηρίου, τὰ ἀποσβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	52,023	45		
	Ὑποκαταστημάτων »	17,586	45	69,609	90
» ἐξωτερικοὺς λογαριασμούς, ἀπόσβεσις συναλ)κῆς διαφορᾶς πληρωμῶν ἰδίως λαχειοφόρου δανείου Βας ἑξαμηνίας 1904	»			500,000	—
» λ)σμὸν ἐξαγορᾶς συμμ. Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμ. τὰ ἀποσβεννύμενα. . . .	»			71,680	—
» » » προνομίου Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ., τὰ ἀποσβεννύμενα	»			80,000	—
» προμήθειαν τροπῆς λαχειοφόρου δανείου, τὰ ἀποσβεννύμενα	»			50.000	—
» διαφόρους λογαριασμούς, τὰ ἀποβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	93,197	79		
	Ὑποκαταστημάτων »	808	28	94,006	07
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ.	Διατιθέμενα εἰς τὴν παροῦσαν ἑξαμηνίαν Δρ.	1,927,346	65		
	Ἀφιέμενα διὰ τὴν ἑπομένην. . . . »	49,870	—	1,977,216	65
	Δρ.			6,752,158	71

Κέρδη καὶ Ζημίαι Α΄. Ἑξαμηνίας 1904

Π

Ἀπὸ προεξοφλήματα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	330,770	43		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	475,355	60	806,126	03
» ὅμοια χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	38,966	25		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	345 132	29	384,098	54
» τόκους χορηγήσεων δι' ἀνοικτῶν λ)σμῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ. . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	73,770	95		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	78,889	24	152,660	19
» » » » » ἐπ' ἐνεχύρῳ . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	190.261	65		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	29,947	35	220,209	—
» » δανείων ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	187,701	57		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	10,385	85	198,087	42
» » » » ἐμπορευμάτων.		Δρ.			46,949	05
» » δανείου πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν		Δρ.			54.646	85
» » ἁπλῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	244,734	80		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	522,080	39	766,815	19
» » χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	290,000	—		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	224,087	74	514,087	74
» » δανείων πρὸς δήμους, λιμένας κλπ. νομικὰ πρόσωπα.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	438,884	63		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	786,959	75	1,225,844	38
» » ὁμολογιῶν Ἐθνικῶν δανείων		Δρ.			1,021,563	75
» » δανείου πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ. . .		Δρ.			343,879	85
» » » πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων . .		Δρ.			59,541	65
» » καὶ ὠφελείας ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν		Δρ.			337,258	80
» ὠφελείας ἐκ προσόδων κτημάτων Τραπέζης	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	6,354	90		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	60,980	33	67,335	23
» μέρισμα μετοχῶν ἐγχωρίων ἑταιρειῶν.		Δρ.			137,073	25
» φύλακτρα χρηματογράφων		Δρ.			8,996	55
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς (τὰς εἰσπραχθείσας ἐκ τῶν ἀποσβεσθεισῶν).	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	65,700	57		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	14,971	85	80,672	42
» διάφορα κέρδη.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	190,562	—		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	85.609	11	276,171	11
» κέρδη καὶ ζημίας τὸ ἐκ τῆς παρελθούσης ἑξαμηνίας περισσεῦσαν		Δρ.			50,141	71
		Δρ.			6,752,158	71

Διανομὴ τῶν καθαρῶν κερδῶν Α' ἑξαμηνίας 1904 ἐπὶ δραχμῶν 1,938,198 60 ὡς ἀνωτέρω.

Εἰς τακτικὸν μέρισμα πρὸς 3 1/2 τοῖς 0/0 ἐπὶ κεφαλαίου δραχ. 20,000,000. . Δραχ. 700,000.—) » πρόσθετον. . . . . » 1,165,979,35)	Ὁμοῦ Δρ.	1,865,979	35
» ἀμοιβὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κεντρ. Καταστήματος 5 τοῖς 0/0 κατὰ τὸ ἄρθ. 24 τοῦ Καταστατικοῦ	»	61,367	30
	Δραχ.	1,927,346	65

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν.		Δραχ. 1,865,979,35
Ἐκπίπτονται (α') διὰ φόρον Δημοσίου 3 τοῖς 0/0.	Δραχ. 55,979.35	
) β') διὰ χαρτόσημον ἐπὶ μερίσματος 20,000 μετοχῶν. .	» 10,000.—	Δρ. 65,979.35

Μέρισμα καθαρόν, ἤτοι ἐλεύθερον φόρου καὶ χαρτοσήμου, πρὸς Δρ. 90.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς	Δραχ. 1,800,000	—

Τὸ μέρισμα πληρώνεται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι, ἐν Ἀγρινίῳ, Αἰγίῳ, Ἀμφίσσῃ, Ἄρτῃ, Ἀταλάντῃ, Βόλῳ, Γυθείῳ, Δημητσάνῃ, Θήβαις, Θήρᾳ, Καλαβρύτοις, Καλάμαις, Καρδίτσῃ, Κορίνθῳ, Κυπαρισσίᾳ, Λαμίᾳ, Λαρίσῃ, Λεβαδείᾳ, Λευκάδι, Μεγαλουπόλει, Μεσολογγίῳ, Ναυπάκτῳ, Ναυπλίῳ, Πάτραις, Πειραιεῖ, Πόρῳ, Πύλῳ, Πύργῳ, Σπάρτῃ, Σύρῳ, Τρικκάλοις, Τριπόλει, Χαλκίδι, παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης καὶ ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ παρὰ τοῖς Ὑποκαττστήμασι τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ἀπὸ τῆς 15|28 προσεχοῦς Ἰανουαρίου.

Ἐν Βιέννῃ, παρὰ τῇ Wiener Bank-Verein
» *Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Κυρίῳ Λεωνίδᾳ Ζαρίφῃ*
» *Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τῷ Ὑ]ματι τῆς Τραπ. Ἀθηνῶν*
» *Σμύρνῃ, παρὰ τῷ Ὑπ]ματι τῆς Τραπ. Μιτυλήνης*
» *Κρήτῃ, παρὰ τοῖς Καταστήμασι τῆς Τραπ. Κρήτης*

} Ἀπὸ τῆς 6|19 προσεχοῦς Φεβρουαρίου

Εἶνε δὲ ἀπηλλαγμένον τὸ μέρισμα τοῦ φόρου καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ χαρτοσήμου, ὡς προκαταβληθέντοςὑπὸ τῆς Τραπέζης εἰςτὸ Δημόσιον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. ΣΤΡΕΙΤ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. Κουτσαλέξης

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	Δρ.	1.—
2	Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι (ἐξηντλ.)	»	1.—
3	Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, par G. N. Hatjidakis	»	1.—
4	Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ Π. Καρολίδου.	»	2.—
5	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
6	Ἐθνικὰ Ἄσματα.	»	0,50
7	Ἐθνικὰ Ἄσματα, ἔκδοσις β' ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη	»	1 —
8	«Πατρίς» τραγῳδία Ι. Νικολάρα	»	1.—
9	Le Facteur Grec dans le problème oriental, par A. Z. Stephanopoli	»	0.60
10	Nôtes sur la Question d'Orient. par O. de Bezobrazow	»	0 60
11	Ἐθνικὴ Κατήχησις. ὑπὸ Ν. Καζάζη ἔκδοσις Β'.	»	0.10
12	Γουλιέλμος Γλάδστων, τοῦ αὐτοῦ (ἐξηντλημένον)	»	1 -
13	Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, τοῦ αὐτοῦ. (ἐξηντλημένον)	»	2 —
14	Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια, τοῦ αὐτοῦ	»	1.—
15	Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ αὐτοῦ.	»	0.20
16	Προκήρυξις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (ἐξηντλημένον)	»	0 —
17	« **Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα** », βραβευμένον δρᾶμα ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2 —
18	Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ) ὑπὸ Τερτίου Φιλίππωφ	»	0.—
19	Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων)πόλεως περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)	»	0.—
20	Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ἐπικολυρικὸν ποίημα Χ. Χρηστοβασίλη (ἐξηντλ.)	»	0 10
21	Τὰ Διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου, τυπογρ. φύλλ. 52	»	5.—
22	Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν, ὑπὸ Ἡρακλ. Βασιάδου	»	1 50
23	Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2.—
24	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
25	Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή, ὑπὸ Ν. Δουρνοβῶ	»	1.—
26	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
27	L' Hellénisme et la Macédoine par Néoclès Kasasis Paris 1903.	fr.	1.—
28	Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ: ἐθνικὴ λογοδοσία ὑπὸ Ν. Καζάζη	λ.	0 10
29	Ἔθνος καὶ στρατὸς τοῦ αὐτοῦ	»	0,10
30	Μακεδονικὰ Τραγούδια Γεωργίου Στρατήγη	Δρ.	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης	φρ	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας	»	7 —
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	3.—

Στ. Στεφανοπούλης

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η΄ ΤΕΥΧΟΣ 86ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905 — Φεβρουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
„ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Ἴδε προηγούμενον ἄρθρον)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἡ Ἑλλάς.

Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐν ᾧ ἱδρύθη τὸ νέον κράτος μετὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ καταστροφήν, ἐκτὸς τμημάτων τινῶν, ἰδίᾳ τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἦτο τὸ μᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθέν, κατάλληλον, ἵνα συντελέσῃ διὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων πρὸς ταχυτέραν πραγμάτωσιν τοῦ ἱστορικοῦ προγράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἡ Ἑλλάς, κατεστραμμένη ἐξ ὁλοκλήρου, ἐστερεῖτο παντὸς μέσου, ὅπως ἀναπτύξῃ, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τὰς οἰκονομικὰς αὐτῆς δυνάμεις, συμφώνως πρὸς τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων καὶ τὸ ἐν γένει ἐπιχειρηματικὸν αὐτῶν πνεῦμα. Ὑπό τε τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὡς καὶ κατὰ τὸν μέγαν πρὸς τοὺς τούρκους ἀγῶνα, ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο βάρβαρος. Ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς ἡ πλήρης συνείδησις τοῦ δικαίου, οὐδ' ἦτο δυνατὸν τοῦτο ἐν χώρᾳ, ἔνθα ἀσφάλεια, ἰδιοκτησία, ἴση ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης δὲν ὑφίσταντο, ἦσαν ἄρα δυσνόητοι ἔννοιαι ἐν τῇ ἀντιλήψει λαοῦ, περὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνον ζωῆς καὶ συντηρήσεως κηδομένου καὶ μεριμνῶντος. Τοιαύτη κοινωνία δὲν ἦτο δυνατὸν ἀμέσως, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ὀργανώσεως, ν' ἀποτελέσῃ εὔκοσμον καὶ συντεταγμένην πολιτείαν. Καὶ εἰς τὸ αἴτιον τοῦτο ἀποδοτέα ἡ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ἀποτυχία, ἣν κακῶς ἐμελέτησαν καὶ κακῶς ἐνόησαν οἱ ἐρευνήσαντες τὸν σύγχρονον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τοῦτο ἰσχυριζόμενος, δὲν ἐννοῶ ν' ἀμφισβητήσω τὸ γεγονός, ὅτι ἐπαρκῆ, ἄξια λόγου ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ κεφάλαια δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀπελευθέρων ἐκείνων κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, κεκτημένων μὲν οὐ σμικρὸν τὴν συνείδησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ φερόντων τὸν ἀνδραποδώδη χαρακτῆρα μακρᾶς, προαιωνίου δουλείας. *Τὸ ἥμισυ τῆς ἀρετῆς*, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν ἀρχαίου ποιητοῦ, ἔλειπεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τοὺς πρώτους πολίτας τοῦ ἀρτιτόκου ἑλληνικοῦ κράτους. Καὶ ἐτάχθη μὲν πρῶτος κυβερνήτης καὶ ὁδηγὸς τοῦ κοινωνικῶς ἀσυντάκτου τούτου πολιτικοῦ κατασκευάσματος ὁ Κερκυραῖος Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐκλεγεὶς

ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ κυβερνητικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον θυελλώδης, ἀλλὰ καὶ ὀλιγοχρόνιος. Ὁ Καποδίστριας, ὑπηρετήσας πρότερον ἐν Ρωσσίᾳ ὡς ἀνώτατος αὐτῆς λειτουργός, δὲν ἐνέπνεε τὴν προσήκουσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ἑτέρας δύο τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑποπτευόμενος, ἀδίκως, ὡς φίλα φρονῶν τῇ ρωσσικῇ πολιτικῇ, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικὴν ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐπικράτησιν. Τούτου ἕνεκα ἡ κατ' αὐτοῦ ἐξωτερικὴ ἀντίδρασις, ἧς ἀμέσως συμμετέσχον, ἕνεκα ἐσωτερικῶν πολιτικῶν ἀφορμῶν, καὶ τὰ ἰθαγενῆ κόμματα, ὑποβοηθούμενα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ὁ Καποδίστριας οὐχ ἧττον ἐκέκτητο ὑπέροχα, σπάνια πλεονεκτήματα ἀνθρώπου, πολίτου καὶ κυβερνήτου, ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἡ φιλοπατρία, ἡ ἀφιλοκέρδεια καθίστων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν ἄνδρα ἐνάμιλλον πρὸς τὸν Γεώργιον Βασιγκτῶνα. Ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς, εἴτε ἐν τῇ ρωσσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν, εἴτε ἐν Ἑλβετίᾳ μετὰ ταῦτα ἰδιωτεύων, εἴτε ἐπὶ τέλους ὡς κυβερνήτης, μετ' ἀφοσιώσεως, μετ' ἀφιλονεικήτου ἀγάπης. Ὡς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος προσεπάθησε νὰ ὀργανώσῃ τὸ νέον τοῦτο κράτος συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς εὐνομίας καὶ τῆς προόδου. Καὶ ἐστερεῖτο μὲν ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν μέσων ἡ Ἑλλάς, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἦτο ἀραιὸς καὶ διεσπαρμένος καθ' ἅπασαν τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἐλλειπουσῶν ἐξ ὁλοκλήρου πόλεων καὶ μεγάλων κοινωνικῶν κέντρων, ἡ πενία ἄρα ἐβασίλευεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης, αὐτὸς πρῶτος παρέχων τὸ παράδειγμα τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, πᾶσαν τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου ἐργασίαν αὐτοῦ διεξῆγε μετὰ περισσῆς οἰκονομίας. Ἀποβλέπων εἰς τὰ πράγματα, καὶ ὄχι εἰς τὰ φαινόμενα, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λαμπηδόνα, ἐπεδίωκε τὴν κοινωνικὴν ἀναδιοργάνωσιν ἐκ τῶν θεμελίων καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς στέγης, ὡς πλέον ἢ ἅπαξ, ὡς μὴ ὤφειλε, ἐγίνετο μετ' αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι.

Πρώτη μέριμνα τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ πνευματική, ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ μόρφωσις καὶ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοῦτο ἐπιδιώκων, ἵδρυσεν ἀμέσως πανταχοῦ τοῦ κράτους δημοτικὰ σχολεῖα, οὐκ ὀλίγα μάλιστα καὶ οἰκοδομήσας ἐκ τῶν ἰσχνοτάτων πόρων τοῦ δημοσίου ταμείου. Κάλλιστα κατενόει ὁ ἀνὴρ τίνων ἐφοδίων πρὸς πρόοδον εἶχεν ἀνάγκην ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἠθικῆς μορφώσεως πρωτίστως, ἥτις ἦτο πλημμελὴς μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἐκ τῶν αἰτίων, ἅτινα προηγουμένως ὑπηνίχθην. Δημιουργῶν λαόν, κεκτημένον πλήρη τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, θὰ ἐδημιούργει κοινωνίαν συντεταγμένην καὶ ἰσχυράν. Ὁ Μάξιμος Ἀζέλιος ἔλεγε πολλάκις εἰς τοὺς συναγωνιστάς του: *Ἐδημιουργήσαμεν τὴν Ἰταλίαν, καιρὸς ἤδη νὰ δημιουργήσωμεν τοὺς Ἰταλούς*. Τοιοῦτό τι ἐσκέπτετο καὶ ὡμολόγει ἑκάστοτε ὁ Καποδίστριας. Ἀτυχῶς ἐστερεῖτο ἐπαρκῶν, καταλλήλων πρὸς τοῦτο συνεργατῶν. Ἡ παλαιοτέρα γενεά, ἡ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς καὶ τῶν θυσιῶν ἐξαναστήσασα

τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦτο ἱκανή, ὡς ἐκ τῶν λοιπῶν μειονεκτημάτων, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν. Ὅπως εἶχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ πράγματα, πρωτίστως παρίστατο ἀνάγκη λαοῦ ἱκανοῦ, κοινωνικοῦ, κατανοοῦντος πρὸς τοῖς δικαιώμασι τὰ καθήκοντα ἅμα αὐτοῦ καὶ τὰς ὑποχρεώσεις· ἐπεβάλλετο ἡ δημιουργία στερεοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, ἔχοντος ἀσφαλῆ θεμέλια, οὐχὶ ἐπὶ ἄμμου ἐκτισμένου· τὰ δὲ θεμέλια ταῦτα δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε ἄλλα ἢ λαὸς ἠθικὸς καὶ μεμορφωμένος.

Πρὸς τῇ τοιαύτῃ τοῦ λαοῦ μορφώσει ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον, αὐτάρκη, ἐξασφαλίζων οὕτω τὴν πραγματικήν του ἐλευθερίαν. Οὕτως ἐνίσχυσε τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Πρὶν ἢ ἱδρύσῃ ἀνωτέρας σχολάς, ἵδρυσεν ἐγγὺς τῆς πρώτης πρωτευούσης τοῦ νέου κράτους, ἐν Ναυπλίῳ, παρὰ τὴν πολυθρύλλητον Τύρινθα, γεωργικὴν σχολὴν καὶ ἱπποφορβεῖον. Ἐλάχισται ἦσαν αἱ ὑπ' αὐτοῦ διατιθέμεναι δαπάναι· ὁ προϋπολογισμὸς πενιχρότατος. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐπεκράτει φειδὼ καὶ ἀκρίβεια περὶ τὰς δαπάνας, οὕτως ὥστε καὶ στρατὸς ἐπαρκής, καὶ ἀστυνομία καὶ δικαιοσύνη καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεστικὸν πρὸς εὔκοσμον διοίκησιν τοῦ κράτους ὑφίστατο καὶ ἐλειτούργει ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην τοῦ ἀνδρὸς διεύθυνσιν. Ἐν διαστήματι χρονικῷ βραχυτάτῳ ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλλὰς ἐν κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ εὐκοσμίᾳ καὶ τάξει. Ἡ δὲ διοίκησις τοῦ Καποδιστρίου ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἀξέστων καὶ ἀμορφώτων χωρικῶν τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους, ὥστε παρὰ πάντων ἀνεκηρύχθη ὡς πατὴρ τοῦ λαοῦ. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν τουρκομάχος ἀρχηγὸς ἐζήτει παρὰ ποιμένος ὑπὲρ τῶν παλληκαρίων του ἓν πρόβατον. Ἠρνεῖτο ὁ ποιμὴν νὰ παράσχῃ ἄνευ πληρωμῆς τὸ ζητούμενον.

— Θὰ πάρω ὅλα τὰ πρόβατά σου διὰ τῆς βίας, ἠπείλησεν ὁ καπιτάνος. — Τὰ φυλάττει ὁ *Μπαρμπαγιάννης* (ὁ Κυβερνήτης), ἀπεκρίνετο εὐθαρσῶς ὁ νοήμων ποιμήν, ἔχων πεποίθησιν, ἐκ πολλῶν ἤδη προηγουμενων, εἰς τὴν αὐστηρὰν δικαιοσύνην καὶ ἰσονομίαν τοῦ νέου κυβερνητικοῦ συστήματος, μὴ ποιουμένου διάκρισιν μεταξὺ στρατηγῶν καὶ ποιμένων.

Τοιοῦτοι θρῦλοι περὶ τῆς δικαίας καὶ αὐστηρᾶς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου διατηροῦνται μέχρι τῆς σήμερον εὐγνωμόνως παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

Οὕτω κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δὲν εὗρε δικαιοσύνην καὶ τὴν προσήκουσαν ἐκτίμησιν οὔτε παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ πολιτικῇ, τῆς ὁποίας ἀντιπρόσωποί τινες παντὶ τρόπῳ ἀντέδρων προσωπικῶς κατ' αὐτοῦ, συμμαχήσαντες μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἣν ἐξώθουν εἰς τὰ ἔσχατα. Οἱ πολέμιοι οὗτοι τοῦ κυβερνήτου ἐξεπροσώπουν πάντα τὰ ὀλιγαρχικὰ καὶ ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα τῆς κατὰ πρῶτον τότε ἐγκαθισταμένης ἐν Ἑλλάδι νέας κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ κραταιὰ καὶ εἰς μείζονα ἢ σήμερον ἀκμὴν καὶ δύναμιν διατελοῦσα ὀλιγαρχία, θλιβερὸν λείψανον τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας *κοτσαμπασισμοῦ* τῶν Ἑλλήνων προκρίτων, ἀντιπροσωπευόντων

τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν τῶν τότε καιρῶν, προστεθέντων καὶ τινων στρατιωτικῶν, κτησαμένων μεγάλην δύναμιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀντέδρασε μετ' ἐπιμονῆς κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου, ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς ἐπιδιώκοντα νὰ ἐγκαταστήσῃ τυραννικὴν ἐξουσίαν ἐν Ἑλλάδι, οὕτω δὲ προὐκάλεσεν ἐπὶ τέλους τὴν καταστροφήν του, ἐξωθηθέντων εἰς τοῦτο τῶν παθῶν ἐπισήμου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, διακριθείσης ἐπὶ θυσίαις κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, δύο μέλη τῆς ὁποίας προέβησαν εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀνδρός, πρὸς ὃν ἅπασα ἡ Ἑλλὰς τρέφει σήμερον μεγάλην εὐγνωμοσύνην ἐπὶ ταῖς κυβερνητικαῖς ἀρεταῖς, ἃς ἐπεδείξατο κατὰ τὸ βραχυχρόνιον διάστημα τῆς διοικήσεώς του.

Ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἡ ἐγκαινισθεῖσα διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Βαυαροῦ πρίγκιπος Ὄθωνος, ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τούτου δ' ἀνηλίκου ὄντος, διορισθείσης ἐπί τινα χρόνον ἀντιβασιλείας, ἀποτελουμένης ἐκ Βαυαρῶν, ἥκιστα γνωριζόντων τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠκολούθησε δυστυχῶς ἐν πᾶσι τὸ κυβερνητικὸν παράδειγμα τοῦ Καποδιστρίου. Ναὶ μὲν συνέταξεν ἀξίαν λόγου νομοθεσίαν, ἐβελτίωσεν οὐ σμικρὸν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἵδρυσε πανεπιστήμιον, ὅ περ ἐπεβάλλετο πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ φωτισμόν, οὐ μόνον τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ἀλλὰ καὶ τῶν τμημάτων τῆς ἀλυτρώτου, ὠργάνωσε καὶ ἐβελτίωσε τὸν στρατόν, ἀλλὰ δὲν παρέσχε τὴν προσήκουσαν προσοχὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ τόπου. Κατ' ἐλάχιστον προήχθη ἡ συγκοινωνία, ἥ τε κατὰ ξηρὰν καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν, ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις παρέμεινε στάσιμος· ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἐπίσης· ἀπεσκόπησεν εἰς ἀνθρωπιστικὴν μᾶλλον μόρφωσιν, οὐχὶ δὲ πρακτικωτέραν ἀνατροφὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς ἀνάγκας. Ἐν τοιαύτῃ κυβερνητικῇ ἀδρανείᾳ, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1844 ἐγκατάστασιν ἐν Ἑλλάδι συνταγματικοῦ πολιτεύματος, δι' οὗ περιωρίσθη ἡ δρᾶσις τῆς Μοναρχίας ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης ὀλιγαρχίας, κρυπτομένης ὄπισθεν τῶν λαϊκῶν δικαίων, παρῆλθεν ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ὅστις πολλὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ πράξῃ, ἂν δὲν ἐκωλύετο τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διεκδικουσῶν ἐπικράτησιν ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασι τοῦ τόπου, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν περιπλοκῶν, μὴ καταπαυσάσης ἀκόμη τῆς ἐπαναστατικῆς θυέλλης τοῦ ἀγῶνος, τῶν ἐπιζώντων αὐτοῦ πρωτοστατῶν μὴ ἐννοούντων νὰ καταλίπωσι τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους εἰς ἄνδρας ἱκανωτέρους καὶ καταλληλοτέρους. Κατὰ τὸ τριακονταετὲς περίπου διάστημα τῆς βασιλείας ταύτης πλείονες τῆς μιᾶς ἐγένοντο ἐξεγέρσεις ὑπὸ ἀτάκτων στοιχείων, δυσφορούντων νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Καὶ οὕτως ὁ Ὄθων ἀπεδιώκετο ἐπὶ τέλους ἐν ἔτει 1862 ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἣν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἠγάπησεν ὡς ἰδίαν πατρίδα ὁ υἱὸς ἐπιφανεστάτου φιλέλληνος, τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, ἐργασθεὶς κατὰ τὸ ἐνὸν μετὰ πολλοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὅσον ἐλάχιστοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ

τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας, ἥτις ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐδημιούργησε τὸ ἑλληνικὸν κράτος, πρόσκοπον καὶ ἀφετηρίαν μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος συμφώνως πρὸς τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς σύνορα καὶ τὰ ἐθνικὰ δίκαια καὶ καθεστῶτα. Ἐντεῦθεν τὸ διαφέρον αὐτοῦ ἵνα συνεχίσῃ τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ Ὄθωνος, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἐκέκτητο στρατὸν λόγου ἄξιον. Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ ἦτο πολιτικὴ βασιλέως μεγαλοϊδεάτου, ἀποβλέποντος εἰς τὴν συνένωσιν πάντων τῶν στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ βασιλεὺς ἰσχυρὸς καὶ μεγαλόνους. Ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ἀρνηθησόμενος εἰς αὐτὸν τὴν τιμήν, ὅτι ὑπῆρξε, κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολυταράχου βασιλείας του, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων. Συνεμερίσθη τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, τὰ ἰδεώδη τῶν ἀνδρῶν τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως, ἧς ἠρέσκετο νὰ φέρῃ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν, ἣν πολλοὶ τούτων, ὑπείκοντες εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν καιρῶν, ἀπέβαλλον σὺν τῷ χρόνῳ. Τούτων δὲ τῶν ἑλληνικῶν αἰσθημάτων δημιούργημα ὑπῆρξεν ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτική, ἡ πολιτικὴ τῆς *Μεγάλης Ἰδέας*, τῆς δημιουργίας ἑλληνικοῦ κράτους, κέντρον καὶ πρωτεύουσαν ἔχοντος τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως ἐν ἔτει 1853, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου Ἀνατολικοῦ πολέμου, μεταξὺ Ρωσσίας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Τουρκίας, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ὑπείκων εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς φυλῆς, εἰς τὰ ἰδεώδη τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος, δὲν ἐδίστασε νὰ ταχθῇ, τυφλώττων πρὸς τὰ πραγματικὰ τοῦ ἔθνους συμφέροντα, ἅτινα ἀπῄτουν οὐδετερότητα ἐν τῇ συγκρούσει ἐκείνῃ τῶν μεγάλων εὐεργετίδων Δυνάμεων, μετὰ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἧς ἄλλως τε δὲν εἶχον ἐκδηλωθῇ ἔτι ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἀπόρρητοι σκοποί.

Ὅτε μετά τινα χρόνον ἀπεκαλύπτετο εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον ἡ σκέψις τοῦ Ρώσσου αὐτοκράτορος, ὁμολογοῦντος εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα αὐτοῦ, τότε μόνον κατενοεῖτο τὸ σφάλμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ὅστις ἐσκόπει μὲν τὴν ταπείνωσιν, ἂν μὴ τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκίας, ἀλλ' οὐχὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἤδη τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀπεκαλύπτετο. Μόνη ἡ ἐπίσημος ἑλληνικὴ πολιτικὴ εἶχεν ἀμβλυωπήσῃ, ταχθεῖσα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μετὰ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἴσως δὲ ἡ πολιτικὴ ἐκείνη τοῦ Ὄθωνος, ὅσον ἀπό τινος ἀπόψεως καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἐθνικὴ καὶ γενναία, ἔσχεν ἀντίποινα ἀπὸ μέρους φιλεκδίκου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Διάδοχος τοῦ βασιλέως τούτου ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς συγκληθείσης μετὰ τὴν ἔξωσίν του ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὁ ἐκ Δανίας πρίγκηψ Γεώργιος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ συνάμα καὶ τὴν μικρὰν πολιτείαν τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη Συνέλευσις ἐψήφιζε συνταγματικὸν χάρτην φιλελευθερώτατον. Ἐκέκτητο οὗτος πολλὰς ἀρετάς, ἀλλ'

ὁμολογητέον, ἐν πολλοῖς δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ἐστερημένου ἔτι τῆς ἀναλόγου κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς μορφώσεως.

Παρῆλθεν ἤδη τεσσαρακονταετία ἀπὸ τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος τούτου. Βάσεις αὐτοῦ εἶνε ἡ ἰσοπολιτεία, ἡ ἀνεξιθρησκεία, ἡ ἐλευθέρα ἐκπαίδευσις, ἡ πάνδημος ψῆφος, καὶ πάντα τὰ δίκαια, τὰ ἀναγνωρισθέντα ἐν τῷ πολιτικῷ κώδικι τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, τῶν ὀργανωθεισῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς νεωτέρας ἀνθρωπίνης προόδου. Δὲν δύναται νὰ κριθῇ ἀπολύτως τέλειον, ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ, ἀπεσόβησε μεγάλας κρίσεις ἐν τῷ τόπῳ καὶ περιπετείας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, δύναταί τις εἰπεῖν, δὲν παρέσχεν ἴσως μεγάλα ἀγαθὰ εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ παρεκώλυσεν οὐκ ὀλίγα κακά, δυνάμενα νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ τῆς λειτουργίας πολιτεύματος, ἀνικάνου νὰ θεραπεύῃ ἐπαρκῶς ἀκρίτους προσωπικὰς φιλοδοξίας, καὶ δὴ ἐν χώρᾳ, ἐστερημένῃ τῆς προσηκούσης κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ τάξεως.

Ὑπὸ τοιοῦτο κοινοβουλευτικὸν καθεστώς, ἐν ᾧ λειτουργεῖ μία μόνη βουλή, καταρτιζομένη διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἐλλείπει δ' ἐξ ὁλοκλήρου πᾶσα ἄλλη ἀντίρροπος δύναμις, οἷα ἡ Γερουσία, περιορίζουσα ὅπως δήποτε τὰς ὑπερβασίας τῶν ἐκλογικῶν ἐπιρροῶν καὶ ἀξιώσεων, ἡ διοίκησις, ὑφισταμένη κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐνεργείας τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰς ἐπεμβάσεις τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ βουλῇ κόμματος, διατελεῖ περιωρισμένη ἐν τῇ δράσει αὐτῆς, ἄρα ἀνεπαρκής. Ἡ κυβέρνησις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀσχολουμένη εἰς τὴν θεραπείαν κομματικῶν καὶ προσωπικῶν ἀξιώσεων. παραμελεῖ τὰ μεγάλα, τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς χώρας, ὑπόχρεως οὖσα εἰς τοῦτο πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς καὶ βιωσιμότητα. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως εἶνε ἥττων τῶν ἀνατεθειμένων αὐτῇ καθηκόντων ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πολιτείας, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτόμου ἀναπληροῖ ἐν πολλαῖς περιστάσεσι τὴν ἀδράνειαν τῆς διοικήσεως. Ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἰδιωτικῆς ἐνεργείας, ἀπὸ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἀτόμου, μεγάλα ἐπῆλθον τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ὠφελήματα, ὡς θέλει ἀποδειχθῇ κατόπιν ἐκ τῆς βραχείας ἐπισκοπήσεως τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς καταστάσεως, ἥτις καὶ ἂν ἐν τῷ συνόλῳ δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν πεπολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, εἶνε πάντως ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν γειτόνων κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἡ ὁσημέραι μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος προϊοῦσα οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου, ἥτις κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας, αἵτινες διέρρευσαν ἀπὸ τῆς πατικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἦτο ἀναξία λόγου, δι' οὓς ἀνωτέρω ἐξέθηκα λόγους, βραδέως μὲν καὶ νωχελῶς κατὰ πρῶτον, ἀλλὰ ζωηρότερον καὶ δραστηριώτερον κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἀναπτυσσομένη, μαρτυρεῖ ἰσχυρὰν καὶ νωνικὴν πρόοδον καὶ ζωήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσαετίαν αἱ πρόσοδοι τοῦ τόπου ηὐξήθησαν σημαντικώτατα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ πλοῦτος δὲ καὶ ἡ εὐημερία ἁπασῶν τῶν κοινωνικῶν

τάξεων παρέχουσιν εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον τὴν ἑλληνικὴν γῆν, τὴν μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀκόμη παρουσιάζουσαν τὸ θλιβερὸν θέαμα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστώς, ὅπερ ἦτο ἄρνησις πάσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ πάσης διοικήσεως.

Προκειμένου ἐν τούτοις περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι πλούτου, ὡς ἐκ τούτου δὲ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς, ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῶν ἀποταμιευμάτων τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς πλείσταις τῶν χωρῶν, ἀλλὰ μέγα μέρος κεφαλαίων, διατιθεμένων πρὸς κοινωνικὰς ἐπιχειρήσεις, προέρχεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ δὴ ἐκ παντοδαπῶν χωρῶν. Ὁμογενεῖς, εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καταγόμενοι, εἴτε ἐκ τῆς ἀλυτρώτου, εἴτε ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑδρόγειον διασπορᾷ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες, ἐργασθέντες καὶ πλουτήσαντες, ἀποκαθίστανται καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, καὶ δὴ ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς. τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν κομισθέντα καὶ κατ' ἔτος εἰσκομιζόμενα κεφάλαια χρησιμοποιοῦσιν οὐ μόνον πρὸς ἄνετον βίον, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων καὶ πρὸς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ πρῶτον λόγον εὐμοιροῦσι τοιούτων κεφαλαίων, ὧν ἡ ἐν τῷ ἰοστεφάνῳ ἄστει, τῷ ποθεινοτάτῳ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐγκατάστασις συνετέλεσε μὲν ὑπό τινα ἔποψιν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ βίου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ παρέσχε σημαντικὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὰ κεφάλαια ταῦτα διετίθεντο κατὰ πρῶτον εἰς τραπεζιτικὰ καὶ ἀναλόγους χρηματικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἐπίσης, καὶ δὴ ἀπό τινος χρόνου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, καὶ πρωτίστως τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἀνὰ τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ κόσμου, καὶ ἰδίᾳ εἰς Ἀμερικὴν καὶ Αἴγυπτον ἀπερχόμενοι μετανάσται δὲν ἐκπατρίζονται, ἐνθυμούμενοι πάντοτε τὴν γενέτειραν. Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς τὸ εἰσρεῦσαν εἰς Ἑλλάδα χρῆμα ἐκ τῶν εἰς Ἀμερικὴν μεταβάντων μεταναστῶν ὑπολογίζεται κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὸ ποσὸν τῶν εἴκοσι περίπου ἑκατομμυρίων.

Ἄφθονον εἶνε ἐπίσης τὸ χρῆμα, τὸ ἐκ τοιούτων πόρων εἰσρέον καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν θεσσαλικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πηλίου. Ὁ Βόλος, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀσήμαντον ἐπίνειον πρὸ τριακονταετίας, κατέστη ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἡ πρώτη τῶν πόλεων τῆς Θεσσαλίας, ἁμιλλωμένη ἤδη ἐπὶ τῇ ἐμπορικῇ αὐτῆς ὑπεροχῇ πρὸς τὴν γείτονα Θεσσαλονίκην. Ὀφείλεται τοῦτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ εἰσκομιζόμενον ἐξ Αἰγύπτου χρῆμα. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῶν Φαραώ, ἐν ᾗ ἀκμάζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, διεξάγουσι σπουδαιοτάτην οἰκονομικὴν ἐργασίαν οἱ κάτοικοι τοῦ θεσσαλικοῦ τούτου τμήματος, μετὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον πλουτοῦντες καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἐν τῇ γενετείρᾳ, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῇ ἐμπορικῇ πρωτευούσῃ τῆς Θεσσαλίας.

Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἐξηγεῖται οὐ σμικρὸν ἡ καταπληκτική, ἀμερικανικὴ ὄντως αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων τριῶν ἑλληνικῶν πόλεων, Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Βόλου, διότι τῶν λοιπῶν πόλεων ἐν Ἑλλάδι ἡ αὔξησις προβαίνει ὁμαλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ βασιλείου καὶ τοῖς λοιποῖς μεγάλοις κοινωνινικοῖς κέντροις ἐπαισθητῶς ἐκδηλοῦται ἡ προϊοῦσα οἰκονομικὴ πρόοδος τῆς χώρας καὶ ἡ αὐτῇ ἐπακόλουθος εὐημερία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν οὐκ ὀλίγοις ἐξοχικοῖς διαμερίσμασιν ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς συγκοινωνίας, παραγωγικῶν ὀργάνων καὶ τῶν λοιπῶν μέσων τῆς αὐξήσεως τοῦ πλούτου, κρατεῖ τὸν λαὸν ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ ἀπορίᾳ ἔτι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀφορμὴ τῶν ἀθρόων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα μεταναστεύσεων καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως δραστηριωτάτου πληθυσμοῦ ἐν ξέναις χώραις, ἀπωτάταις πολλάκις, οἷαι εἰσὶν ἡ Βόρειος Ἀμερική, ἡ Νότιος Ἀφρική, ἡ Αὐστραλία. Πάντες οὗτοι οἱ μετανάσται ἠδύναντο νὰ εἶνε ἐπωφελέστατοι ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλε, μεταφέρουσιν ἀλλαχοῦ τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν δραστηριότητα καὶ πρωτοβουλίαν. Πολλαχόθεν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς, τῆς Θεσσαλίας, τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀποκαθίστανται ἄποικοι ἁπανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Εὐτυχῶς, ὡς εἶπον ἤδη, διατηροῦσιν ἀκμαιότατον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, τὴν φιλοπατρίαν, πρώτη δ' αὐτῶν μέριμνα, εὐθὺς ὡς ἀποτελέσωσιν ἐπαρκῆ ἀριθμόν, εἶνε ἡ δημιουργία Κοινοτήτων, ἐθνικῶν συνδέσμων. Οὕτως ὑφίστανται σήμερον ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἢ ἀποικίαι πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον, ἔμφυτον ἄλλως τε ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων ἐκδηλώσαντος ἀποδημητικὰς ροπάς, εἶνε μὲν ἐπιβλαβέστατον, προκειμένου περὶ ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, διότι ἀφαιρεῖ ἐξ αὐτῆς καὶ ἀνθρώπους καὶ κεφάλαια, ἀπόλλυνται δ' οὕτω ἐνίοτε ἐς ἀεὶ δραστηριώτατα καὶ ἐπωφελέστατα στοιχεῖα, ὀλίγων ἐπαναχαμπτόντων εἰς τὴν γενέτειραν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐν μεγάλαις διαστάσεσι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, καθ' οὓς ἀπωλέσθησαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἥτις ἄλλως τε, ὡς ἐκ τῶν θλιβερῶν αὐτῆς ἱστορικῶν περιπετειῶν δὲν εἶνε πολυάριθμος, ἑκατοντάδες χιλιάδων πληθυσμοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ μετανάστευσις ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον, ἔλαβε δ' ἀπό τινος καιροῦ δυσάρεστον χαρακτῆρα ἐν Πελοποννήσῳ, τῇ εὐφορωτέρᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐπαρχίᾳ, ἐξ ἧς μέγας ἀριθμὸς κατοίκων ἐξεπατρίσθη ἐπ' ἐσχάτων, μεταναστεύσας ἰδίᾳ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Πλεῖστοι ἄλλοι, ὡς εἶπον ἤδη, ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις, εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἧς αἱ πρωτεύουσαι πόλεις, καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἀλεξάνδρεια, κέκτηνται κατὰ μέγα μέρος ἑλληνικὸν χαρακτῆρα.

Εὐτυχῶς τὰ ἐκ τῶν τοιούτων μεταναστεύσεων κακὰ μετριάζονταί πως δι' ἑτέρων ἀγαθῶν, ἔστω καὶ ἧττονος σημασίας. Ὁ Ἕλλην, ὡς ἐκ τοῦ ἀνησύχου αὐ-

τοῦ χαρακτῆρος, τυγχάνει μὲν φιλαπόδημος, ἀλλ' εἶνε καὶ φιλέστιος. Καταλείπων τὸ πάτριον ἔδαφος, δὲν ἐπιλανθάνεται αὐτοῦ καθ' ὁλοκληρίαν, Ἐν τῇ ξένῃ γῇ θεωρεῖ ἑαυτὸν δυστυχῆ, ἀποθνήσκων δέ, καταλείπει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάραν εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ νὰ μὴ λησμονήσωσι τὴν πατρίδα. Τοιούτου ὄντος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἕλληνος, οὐκ ὀλίγοι τῶν μεταναστευόντων εἰς ξένας χώρας ἐπιστρέφουσιν αὖθις εἰς τὴν γενέτειραν, συναποκομίζοντες τὸ κτηθὲν χρῆμα, τὰς γνώσεις, τὸν ἀνώτερον πολιτισμόν, ἐὰν τυχὸν διεβίωσαν ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον ἐν χώραις, μᾶλλον κατὰ πολιτισμὸν προηγμέναις.

Βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας λαοῦ τινος εἶνε κατὰ πρώτιστον λόγον ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ αἰώνων ἀποφανθῇ ὁ πρόδρομος ἐκεῖνος τῶν *Φυσιοκρατικῶν* «Labourage et patûrage sont les deux mamêles d'Etat» ; Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω μετὰ θλίψεως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς μέχρις ἐσχάτων δὲν κατενόησεν, οὐδ' ἐπραγμάτωσε τὴν ἀναντίρρητον ταύτην οἰκονομικὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία παρημελήθησαν ἐξ ὁλοκλήρου. Τὸ ἄροτρον τοῦ Ἡσιόδου, τὰ πρωτόγονα ὄργανα τῆς καλλιεργείας, ἡ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια ἦσαν εἰς χρῆσιν μέχρι τοῦ τελευταίου τούτου καιροῦ, καὶ ἐνιαχοῦ ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἦτο δυνατὸν ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ νὰ εὐδοκιμήσῃ διὰ τῆς προσηκούσης καὶ ἐπιμεμελημένης καλλιεργείας, συμφώνως πρὸς τὰς προόδους τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἀβελτηρίας οὐκ ὀλίγον χρῆμα ἐξῆλθε καὶ ἐξέρχεται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐκ τοῦ τόπου, τὸ ὁποῖον, ἐὰν ἡ γεωργικὴ καλλιέργεια καὶ παραγωγὴ διετέλουν ἐν τῇ ἀναλόγῳ περιωπῇ, τὸ απομένον κεφάλαιον θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς διεξαγωγὴν διαφόρων οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων, συντελεστικῶν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐν τῇ δημιουργικῇ αὐτοῦ δράσει, κάλλιστα κατενόησε τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν σημασίαν τῆς γεωργίας. Ὡς εἶπον προηγουμένως, πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις γεωργικῆς σχολῆς καὶ ἡ δι' αὐτῆς μετάδοσις γεωργικῶν γνώσεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις ἐπὶ τῆς μακροχρονίου τουρκικῆς διοικήσεως, πράγματι ἐστερημένος ἰδιοκτησίας, δουλοπάροικος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, μὴ διατελῶν ἐν ἀσφαλείᾳ, τρέμων πρὸ τοῦ εἰσπράκτορος, τοῦ διοικητοῦ, τοῦ ἀστυνόμου, τοῦ δικαστοῦ, περὶ παντὸς ἄλλου ἐνδιεφέρετο ἢ περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν, εἴτε τῶν ἰδίων, εἴτε τῶν ὑπὸ ἐκμίσθωσιν, ἐφαρμόζων ἀφελέστατα καὶ λογικώτατα τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῆς καλλιεργείας, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον εὐστόχως ἀπεκάλεσεν ὁ Justus von Liebig *raub: cultur*. Ὅστις ἐπισκεφθῇ χώρας, ἐν αἷς ὑφίσταται ἔτι ἡ τουρκικὴ διοίκησις καὶ ρίψῃ τὸ βλέμμα εἰς ἓν μόνον κτῆμα, ἰδίᾳ ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον, εἴς τι θρησκευτικὸν ἢ ἐθνικὸν ἵδρυμα, vakouf, ἐκεῖνος θὰ κατανοήσῃ τὴν θλιβερὰν εἰκόνα τῆς τοιαύτης καλλιεργείας. Ἡ Ἑλλάς, μετὰ ἑπταετῆ καταστρεπτικὸν ἀγῶνα, ἐξελθοῦσα

τῆς βαρβάρου ταύτης καταστάσεως, κηρύξασα τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, τῆς ἰδιοκτησίας, εἶχε καθῆκον νὰ τείνῃ πᾶσαν τὴν μέριμναν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς δυνάμεων, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Δυστυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον αἱ κυβερνήσεις αὐτῆς παρημέλησαν τὸ στοιχειωδέστατον τοῦτο καθῆκον, ἐξαναγκάσασαι τοὺς κατοίκους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους νὰ τραπῶσιν εἰς ἐλευθέρια κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἥκιστα παραγωγικὰ ἐπαγγέλματα, αὐξανομένων οὕτω τῶν ἀχρήστων καὶ τῶν φυγοπόνων. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἡ οἰκονομικὴ σημασία τῆς γεωργίας ἤρξατο κατανοουμένη. Ἡ χώρα αὕτη ἐπὶ τοῦ προτέρου καθεστῶτος διετέλει εἰς θλιβερωτάτην κατάστασιν. Ἔγγειος κτῆσις δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν χωρικὸν τῆς Θεσσαλίας. Ἡ γῆ ἦτο διανενεμημένη μεταξὺ ἐλαχίστων γαιοκτημόνων, ἰδίᾳ Μωαμεθανῶν, ἐκαλλιεργεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν χωρικῶν δουλοπαροίκων, ἡ ἀσήμαντος καλλιέργεια ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν συντήρησιν τῶν ἰδιοκτητῶν, ὧν ἄλλως τε καὶ αἱ ἀνάγκαι ἦσαν ἐλάχισται ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Μετὰ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Θεσσαλίας οὐκ ὀλίγοι τῶν Ὀθωμανῶν γαιοκτημόνων, δυσφοροῦντες ἐπὶ τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων καταστάσει, ἐξεποίησαν τὰ ἑαυτῶν κτήματα εἰς Ἕλληνας, εἴτε ἐντοπίους Θεσσαλούς, εἴτε ἔξωθεν προσελθόντας καὶ ἐγκατασταθέντας, εἴτε διαβιοῦντας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος. Ἡ ἐκποίησις βεβαίως ἐγένετο ἐπὶ συμφέρουσιν ὅροις. Οὕτως οἱ νέοι γαιοκτήμονες, προοδευτικώτεροι τῶν τέως ἰδιοκτητῶν, εἰσήγαγον πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν τὰς νεωτέρας τεχνικὰς ἐφευρέσεις, καὶ ἤδη ἤρξατο ἡ γεωργία ἐν Ἑλλάδι νὰ προοδεύῃ καὶ νὰ ἐνισχύηται ποικιλοτρόπως. Ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην ἡ Θεσσαλία, ἥτις δύναται θᾶττον ἢ βράδιον νὰ καταστῇ *σιτοβολὼν τῆς Ἑλλάδος*, σοβαρωτάτης μερίμνης, ἰδίᾳ ἀπὸ κυβερνητικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε περιωρισμένη εἰς χεῖρας ὀλίγων, τὸ δὲ πολὺ τοῦ λαοῦ στερεῖται παντὸς δικαίου κτήσεως. Εὐνόητα τὰ ἀποτελέσματα. Τὰ μεγάλα *latifundia* ἀείποτε ἐπιφέρουν βλάβας καὶ ἠθικὰς καὶ οἰκονομικάς. *Γῆ καὶ ἐλευθερία*. Τοῦτο ζητεῖ καὶ ὁ χωρικός. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει καθίσταται ἀδιάφορος, ἂν μὴ ἐχθρός.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μετέβαινον ἀπὸ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας εἰς Λάρισσαν.

Εἰ καὶ ἠδυνάμην νὰ πράξω τοῦτο διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, προὐτίμησα τὴν ἅμαξαν διερχομένην διὰ μεγάλων ἐκτάσεων, καλλιεργημένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐσταμάτησα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν. Μικρὸν ξενοδοχεῖον (χάνι) προσφέρει τὰ χρειώδη εἰς τοὺς διαβάτας. Εἰς τὴν θύραν αὐτοῦ εὑρίσκετο μέγα πηγάδι, ἀλλ' οὐδὲ δένδρον ὑπῆρχε διὰ νὰ σκιάσῃ τοὺς διαβάτας. Ἠρώτησα τὸν ξενοδόχον, ὅστις ἦτο νοήμων ἄνθρωπος, διατί δὲν ἠθέλησε νὰ φυτεύσῃ ὀλίγα δένδρα, ἀφοῦ δὲν ἔλειπε τὸ ὕδωρ. Μοὶ ἀπεκρίθη φλεγματικῶς, ὅτι ἂν ἔπραττε τοῦτο, τὸ χάνι θὰ καθίστατο μᾶλλον περιζήτητον, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης θὰ τὸν ἐξεδίωκεν ἴσως,

δεχόμενος μείζονα προσφορὰν ἑτέρου. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἠθικὰ φαινόμενα τῆς ἀκτημοσύνης. Ὁ χωρικός, θεωρῶν ἑαυτὸν ξένον ἔν τινι χώρᾳ, φροντίζει μόνον περὶ τῆς σήμερον, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν αὔριον.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἤρξατο μεταβαλλομένη. Πολλοὶ τῶν γαιοκτημόνων τῆς Θεσσαλίας, ἐν ᾗ ἰδίᾳ κρατεῖ τὸ σύστημα τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἀκτημοσύνης τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, ἦλθον εἰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς χωρικούς, εἰς οὓς ἐξεχώρησαν τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐπὶ ὅροις. Καὶ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις προέβη εἰς τοιοῦτο μέτρον, ἀγοράσασα ἐπ' ἐσχάτων τὰς κτήσεις μεγάλου γαιοκτήμονος καὶ παρασχοῦσα αὐτὰς ἐπὶ συμφέρουσιν ὅροις εἰς τοὺς καλλιεργητάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρακτικώτατα σύγχρονα συστήματα, προήχθη ἐπ' ἐσχάτων.Πολλοὶ γεωργικοὶ σταθμοὶ ἐγκατέστησαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ διδασκαλία ἀποδεικνύεται ὁσημέραι λυσιτελὴς καὶ καρποφόρος. Ἄξιον μνείας ἰδιαιτέρας παρίσταται τὸ γεγονὸς τῆς πρὸ τριετίας ἱδρύσεως μεγάλης *Γεωργικῆς Ἑταιρείας* ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἧς σκοπὸς τυγχάνει ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι. *Meglio tardi chemai.* Ἡ Ἑλλὰς καὶ οἱ κυβερνῶντες αὐτὴν ὀφείλουσι νὰ κατανοήσωσιν, ὅτι, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ξενοφῶν, *ἄριστος δῆμος ὁ γεωργικός,* ὅτι ἐν ᾗ χώρᾳ εὐδοκιμεῖ ἡ γεωργία, οἱ κάτοικοι, ἀποφεύγοντες τὴν εἰς τὰ μεγάλα κοινωνικὰ κέντρα συρροὴν ἢ τὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μεταναστεύσεις,ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἀπόλλυνται, παραμένουσιν ἐν ταῖς ἐξοχαῖς,ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς,συνδεόμενοι πρὸς αὐτὴν ποικιλοτρόπως,διατηροῦντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν πάτριον χαρακτῆρα. Ὁ γεωργός, καὶ μάλιστα ὁ κεκτημένος ἰδίαν κτῆσιν,εἶνε φειδωλός, νηφάλιος,οἰκονόμος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βιομηχανικὸν ἐργάτην τῶν μεγάλων πόλεων, ὅστις ἀπορῶν πολλῶν μέσων πρὸς συντήρησιν, παρεκτρέπεται πολλάκις, καθιστάμενος ἐπὶ τέλους ἄχρηστος, ἐπέρχεται δὲ μετὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, ὑπὸ τὰς θλιβερὰς συνθήκας, φυσικὰς καὶ ἠθικάς, ἐν αἷς διαβιοῦσιν οἱ ἐργάται τῶν μεγάλων κοινωνικῶν κέντρων, ἡ παντελὴς ἐξαχρείωσις καὶ ὁ ἐκφυλισμός. Τούτου ἕνεκα καθῆκον πάσης κοινωνίας καὶ πάσης κυβερνήσεως τυγχάνει ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας, βεβαίου ὄντος, ὅτι διὰ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης ἐνισχύεται ἅμα καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐκοσμία τοῦ λαοῦ καὶ οἰκονομία.

Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν Ἑλλάδι κλάδοι τινὲς βιομηχανίας, ἰδίᾳ κλάδοι τινὲς αὐτῆς ἐκ τῶν δυναμένων νὰ τύχωσιν ἀναπτύξεως, ἔσχον ἀξίαν λόγου πρόοδον. Ἐν τῇ βιομηχανικῇ ταύτῃ κινήσει πρωτοστατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ πόλις τοῦ Πειραιῶς, διατελοῦσα ὑπὸ ἀρίστας συνθήκας ὡς ἐκ τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας κα τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην συνεκεντρώθησαν ἀπό τινος χρόνου τὰ δραστηριώτατα στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, προερχόμενα ἰδίᾳ ἐκ Πελοποννήσου. Ὁ χαρακτὴρ τῆς βιομηχανικῆς ταύτης πόλεως εἶνε πράγματι διάφορος τοῦ τῆς πρωτευούσης, ἐν ᾗ συγκεντροῦνται καὶ οὐκ ὀλίγοι ἄεργοι,

ἐπιδιώκοντες δημοσίαν θέσιν ἢ ἀταλαίπωρον ἐν γένει βίον. Ὁ Πειραιεὺς διὰ τῶν βιομηχανικῶν αὐτοῦ ἐργοστασίων καταριθμεῖται καὶ ἤδη μεταξὺ τῶν μεγάλων κέντρων τῆς Μεσογείου, ὁ λιμὴν αὐτοῦ διατελεῖ ἀείποτε εἰς ζωηρὰν κίνησιν, ἔτι δὲ μᾶλλον θέλει ἐπεκταθῇ ἡ κίνησις αὕτη, περατουμένης τῆς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲν (ἐντὸς διετίας) θέλει ἑνώσῃ τὸν Πειραιᾶ μετὰ τῆς Λαρίσης, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἡ συνένωσις αὐτῆς μετὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης —Βιέννης, μείζονα οἰκονομικὴν σπουδαιότητα θέλει λάβῃ ἡ πόλις καὶ ὑπὸ ναυτικὴν καὶ ὑπὸ βιομηχανικὴν ἔποψιν. Ἡ βιομηχανία ἐπίσης ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις, ἐν Βόλῳ, ἐν Καλάμαις, ἐν Χαλκίδι καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίᾳ τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι αἱ βιομηχανίαι τοῦ οἴνου, τοῦ κονιάκ, τοῦ ἀλεύρου, τοῦ ἐλαίου, τοῦ πυρηνελαίου, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζομένου σάπωνος, ὡς καί τινων ἄλλων εἰδῶν ἥττονος σημασίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργοστασίων, τῶν ἐν αὐτοῖς χρησιμοποιουμένων κεφαλαίων, τῶν ἐργατῶν, ηὐξήθη ἐπαισθητῶς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν.Πάντα ταῦτα μαρτυροῦσι θέτω ἐνταῦθα, μαρτυρεῖ τὴν σύγχρονον ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν τῆς βιομηχανίας, ἥτις μετὰ τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἐμπορίας συνεργαζομένη, οὐκ ὀλίγον θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον καὶ ἰσχὺν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐλπίζω θὰ συντελέσῃ καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἐκπαίδευσις, ἧς ἡ σημασία ἀνεγνωρίσθη ἀπό τινος χρόνου καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Ἡ ἐμπορία ἐν Ἑλλάδι ἀναπτύσσεται ἀναλόγως τῶν σχέσεων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως. Ἡ τοποθεσία τῆς χώρας εἶνε εὐφυεστάτη πρὸς ἐμπορίαν. Ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου ὁ Ἕλλην εἶνε ἔμπορος· διηγωνίσθη πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Καρχηδονίους. *Φωκαεῖς τε Μασσαλίαν οἰκίζοντες, Καρχηδονίους ἐνίκων ναυμαχοῦντες*, λέγει ὁ Θουκυδίδης, μνημονεύων τὴν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐμπόρων ἵδρυσιν τῆς μεγάλης ἐκείνης γαλατικῆς πόλεως. Κατά τε τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον δὲν ἐξέλιπεν ἐξ ὁλοκλήρου. Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει, ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας θλιβερὰς συνθήκας, ἰδίᾳ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ Ἕλλην δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτως τὸ ἐμπορικὸν αὐτοῦ ἔργον, μετέβαινεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς ξένας χώρας, ἐν αἷς ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀνέτως, προστατευόμενος ὑπὸ τῶν κρατούντων νόμων. Σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ καθεστώς, ἐξασφαλίζον τὴν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἐμπόριον μὴ περιοριζόμενον, μηδὲ παρακωλυόμενον ὑπὸ τῆς νομοθεσίας,λαμβάνει ὁσημέραι μεγάλην ἀνάπτυξιν. Αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ὁ Βόλος, αἱ Καλάμαι, ἡ Κέρκυρα, ὁ Πειραιεὺς διεξάγουσιν ἄξιον λόγου ἐμπόριον, ἐνισχυόμενον ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης συγκοινωνίας κατὰ ξηράν τε καὶ θάλασσαν. Μέγα εἶνε κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐμπόριον τῆς κορινθιακῆς σταφίδος, καταναλισκομένης πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας, ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς χώραις τοῦ βρεττανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ σταφὶς εἶνε πολύτιμον προϊὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος. Εἶνε ὁ πρώτιστος τῶν πόρων αὐτῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἕνεκα τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἐπῆλθε κρίσις οἰκονομικὴ ἐν ταῖς σταφιδοφόροις ἐπαρχίαις, ἥτις δὲν θὰ παρέλθῃ, ἂν τὰ κατ' αὐτὴν δὲν μελετηθῶσι καὶ δὲν κατανοηθῶσιν ἐμβριθέστερον. Ἀποφεύγω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ δώσω οἱανδήποτε γνώμην περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὸ ὁποῖον ἐπ' ἐσχάτων προσέλαβε δυστυχῶς κοινωνικόν τε ἅμα καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, εὐελπιστῶν, ὅτι λίαν ταχέως ἡ σύνεσις τῶν σταφιδικῶν πληθυσμῶν, ὑποβοηθούσης προσηκόντως καὶ τῆς πολιτείας, θέλει ἀποσοβήσῃ τὸν οἰκονομικὸν κίνδυνον, ὅστις ἀπό τινων ἐτῶν ἐπαπειλεῖ τὰς σταφιδοφόρους ἐπαρχίας. Καλὰ μὲν ἴσως πολλὰ προτεινόμενα μέτρα πρὸς διακανονισμὸν τοῦ σταφιδικοῦ ἐμπορίου, ἀλλά, νομίζω, τὸ πρώτιστον πάντων ἔσται ἡ κατανόησις στοιχειωδεστάτης ἀληθείας — νὰ περιορισθῇ ὑπ' αὐτῶν τῶν καλλιεργητῶν ἡ σταφιδικὴ παραγωγή, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, ἢ νὰ ἐξευρεθῶσι τόποι καταναλώσεως τοῦ προϊόντος τούτου, τοσαύτην κεκτημένου οἰκονομικὴν σημασίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τούτου ἐπιτυγχανομένου, ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος θέλει λάβῃ οὐκ ὀλίγην ἀνάπτυξιν, χῶραι δέ, αἵτινες σήμερον μονονουχὶ πένονται καὶ ἀπειλοῦσιν ἐξέγερσιν κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως, θέλουσι καταστῇ πλουσιώταται ἐν βραχεῖ χρόνῳ.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας καθίσταται ἐνταῦθα ἡ ἔξαρσις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας,ἥτις κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν ἔσχεν ἀξίαν λόγου ἐπίδοσιν, κατέστη δὲ μία τῶν σημαντικωτάτων οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ τοῦ νησιωτικοῦ. Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας ἡ Ἑλλὰς εἶνε ναυτικὴ χώρα. Τὰ *ξύλινα τείχη* τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, ἅτινα τοσοῦτον συνετέλεσαν εἰς τοὺς θριάμβους τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἀείποτε ἄγκυρα σωτηρίας καὶ δυνάμεως καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ. Τῇ συνδρομῇ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἵδρυσε τὸ ἀποικιακὸν αὐτῆς σύστημα, ὅ περ τοσοῦτον προήγαγε τὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων ἐκείνων. Κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικαὶ ἦσαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι κατά τε τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Καὶ ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐμπορικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθει ἐπὶ αἰῶνας, χωρὶς νὰ ἐκλίπῃ τέλεον καὶ κατὰ τοὺς δυστυχεστάτους χρόνους τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ἀφανείας. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἀναγεννήσεως,ἰδίᾳ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἔμελλεν αὖθις νὰ λάβῃ ἀξιοσημείωτον ἀνάπτυξιν διὰ τοῦ ναυτικοῦ τῶν τριῶν νήσων, τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρρῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἐπὶ Ναπολέοντος πολέμους εἰργάσθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Τὸ ναυτικὸν τοῦτο μετεμορφώθη κατὰ τοὺς μεγάλους πολεμικοὺς ἀγῶνας τοῦ 1821 εἰς πολεμικόν,καὶ εἰς αὐτὸ ὀφείλονται οἱ ἔνδοξοι θρίαμβοι τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη καὶ ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὕτω καὶ πάλιν τὰ ξύλινα τείχη ἔσωσαν ἀπὸ τῶν νέων Περσῶν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

(*Ἕπεται συνέχεια*). **Ν. Καζάζης**

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

('Ιδε φύλλον Δεκεμβρίου 1904).

Γ'

Διαρρύθμισις τῶν Δανείων τῆς 'Ανεξαρτησίας

Ἡ διασπάθισις τῶν δανείων τῆς 'Ανεξαρτησίας ἑπόμενον ἦτο νὰ φέρῃ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ἡ ἀναστολὴ αὕτη παρετάθη ἐπὶ ἑξήκοντα καὶ πλέον ἔτη, καθ' ὅλον ὅμως τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα οὐδέποτε ἡ Ἑλλὰς ἠρνήθη, ὡς συχνάκις ἐλέχθη, τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἀπ' ἐναντίας ἐπεζήτησεν ἐπανειλημμένως νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ χρέους τούτου ἐρχομένη εἰς συμβιβασμόν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπότισιν τοῦ ὀνοματικοῦ κεφαλαίου, οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν δανειστῶν ἠξίουν αὐτήν, ἀναλογιζόμενοι καὶ τοὺς ἀσθενεῖς πόρους τοῦ κράτους καὶ τὴν ἐλαχίστην ὠφέλειαν, ἣν ἠρύσθη τοῦτο ἐκ τῶν δανείων, κυρίως ὅτι ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἑλλάς, καθ' ὃ ἄλλη ἢ ἡ συνάψασα τὰ δάνεια, εἶχεν ἴσως τὸ δικαίωμα ν' ἀπαρνηθῇ μέρος τῶν ὑποχρεώσεων τῶν κυβερνήσεων τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ καὶ ἁπάσας.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπαιτεῖ τινας ἐξηγήσεις:

Τὰ δάνεια συνήφθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ συνελεύσεων, ἐν αἷς ἀντεπροσωπεύοντο πολλαὶ ἐπαρχίαι, συμμετασχοῦσαι τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ μὴ εὐτυχήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ξένον ζυγόν (1). Ἠρωτᾶτο ἄρα ἂν ἦτο δίκαιον ν' ἀποτίσῃ τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον τὰ χρέη ἐπαρχιῶν, εἰσέτι τουρκικῶν, καὶ ἂν οἱ δανεισταὶ τοῦ 1824 καὶ 1825 δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κερδοσκόποι, ἐν μέρει μόνον ἐπιτυχόντες. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων προέβαλον τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο (2), καὶ ἐὰν μὲν νομικῶς εἰ-

---

(1) Ἡ Κρήτη, ἡ Χίος, τὰ Ψαρά, ἡ Σάμος, ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Νότιος Μακεδονία κτλ. Βλ. ἄλλως τε τὸν χάρτην τῶν ἐξεγερθεισῶν ἑλληνικῶν χωρῶν παρὰ τῷ Blaquières: *The Greek Revolution, its origin and progress* (Λονδῖνον 1824).

(2) Ἰδίως ὁ Λεβέντης: *Περὶ τοῦ Δημοσίου τῶν Ἑλλήνων Χρέους τοῦ 1824*

χον ἄδικον (1), πρακτικῶς ὅμως αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν ἦτο δύσκολον νὰ παραγνωρισθῶσιν (2).

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα παρουσιάζετο καὶ ἄλλως. Ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ οὐχὶ ἂν ὑπῆρχε μονομερής, ἀλλ' ἂν ὑπῆρχεν οἱαδήποτε ὑποχρέωσις ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους πρὸς τοὺς δανειστὰς τοῦ 1824 καὶ 1825. Πράγματι προκύπτει τὸ ἐρώτημα: ἂν δάνεια, συναφθέντα ὑπὸ ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως μὴ ἀνεγνωρισμένης ὑπὸ ξένων κρατῶν, δύνανται νὰ ὑποχρεώσωσι κράτος, ὅ περ συνεστάθη ἔτη τινὰ βραδύτερον.

Τὸ ζήτημα γίνεται ἀμέσως γενικώτερον, ἡ δὲ λύσις αὐτοῦ, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον, εὕρηται ἐν τῷ ἑξῆς τύπῳ (formule), ὃν δίδει ὁ κ. Πολίτης, ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ ἔργῳ Τὰ δάνεια τῶν κρατῶν κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον (3): «Ὅτε μία κυβέρνησις, νόμῳ ἢ βίᾳ, ἐγκαθίσταται ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ γίνεται δεκτὴ ἢ τοὐλάχιστον ἀνεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἔθνους, ἀντιπροσωπεύει τὴν χώραν καὶ ὑποχρεοῖ αὐτὴν διὰ τῶν πράξεων, ἃς συνάπτει ἐν ὀνόματί της, ἀδιάφορον ἂν ἡ κυβέρνησις αὕτη εἶνε ἢ οὐ ἀνεγνωρισμένη διπλωματικῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Δυνάμεων».

Κατὰ τὴν λύσιν ταύτην, ἣν θεωροῦμεν ὀρθήν, αἱ πράξεις τῶν κυβερ-

---

καὶ 1825 καὶ περὶ Νέου Δανείου, σελ. 7 9. Ἡ διατριβὴ τοῦ Λεβέντη, ἔργον μικρᾶς ἀξίας καὶ βρῖθον ἀνακριβειῶν, ἐδημοσιεύθη καὶ γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

(1) Λέγω, ὅτι ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν εἶχον ἄδικον, διότι τῷ 1824 καὶ 1825 εἶχον δοθῇ ὡς ἐγγύησις εἰς τοὺς δανειστὰς ὅλα τὰ ἐθνικὰ κτήματα, ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὄντων ἀλληλενδέτως ὑπευθύνων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὰ κτήματα τῶν ἐλευθερωθεισῶν ἐπαρχιῶν ἤρκουν ὅπως ἀντιμετωπισθῶσιν αἱ δίκαιοι ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ὑποστῶσιν αὗται ἐλάττωσιν.

(2) Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ κ. Γεννάδιος εἶχε προτείνῃ τῷ 1879, ὅπως αἱ εἰς ἀντάλλογμα τῶν παλαιῶν δοθησόμεναι νέαι ὁμολογίαι φέρωσι σχεδιογράφημα μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς: «ὁ πίναξ οὗτος ἐμφαίνει τὰς ἐπαναστατημένας ἑλληνικὰς χώρας, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι συνωμολόγησαν τὰ δάνεια τοῦ 1824 καὶ 1825. Τὸ βαθύτερον χρῶμα δεικνύει τὰ νῦν ὅρια τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὃ περ ἀνέλαβε τὴν διαρρύθμισιν καὶ πληρωμὴν τῶν δανείων ἐκείνων».— Ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης ὅμως, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην, φοβούμενος μήπως τοιοῦτος γεωγραφικὸς χάρτης ὁδηγήσῃ εἰς ὑποθέσεις ἀσχέτους πρὸς τὰ δάνεια. (Βλ. Λευκὴν βίβλον ἀρ. 13 καὶ 16).

(3) *Les emprunts d' états en droit International*, σελ. 135.

νήσεων τῆς ἐπαναστάσεως ἐδέσμευο τὸ ἐλευθερωθὲν ἑλληνικὸν κράτος. Ἡ δὲ λύσις αὕτη ἐπιβάλλεται τοσούτῳ μᾶλλον ἐνταῦθα, καθ' ὅσον ὑπάρχει καὶ λόγος ἠθικὸς προφανὴς (1) ἐπιρρωννύων τοὺς νομικοὺς συλλογισμοὺς τοῦ κ. Πολίτου. Οὐχ ἧττον ὅμως τὸ πρᾶγμα μένει ἀμφισβητήσιμον (2), εἶνε δὲ μεγάλη τιμὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι οὐδέποτε ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀμφιβολίας, διὰ ν' ἀποκλείσῃ τοὺς δανειστὰς αὐτῆς.

Τοὐναντίον μάλιστα ἀρχῆθεν αἱ Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις, ἀναγνωρίζουσαι ἐπισήμως τὰς ὑποχρεώσεις των, ἐπεζήτησαν παντὶ σθένει ἱκανοποιητικὸν δι' ἀμφότερα τὰ μέρη συμβιβασμόν.

Οὕτως ἀπὸ τῆς 8 Ἀπριλίου 1827, ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν σύναψιν δανείου πέντε ἑκατομμυρίων διστήλων πραγματικῶν, οὗ ἡ διαπραγμάτευσις ἀνετίθετο εἰς τὸν Κυβερνήτην. Τὸ δὲ ψήφισμα δηλοῖ ρητῶς, ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο θέλει συναφθῇ ἄνευ ζημίας τῶν δύο προηγουμένων δανείων καὶ θέλει μάλιστα συντελέσῃ εἰς πλήρωμὴν τῶν τόκων αὐτῶν. Ὀλίγῳ βραδύτερον ἡ ἐν Ἄργει Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐθέσπιζε τῇ 26 Ἰουλίου 1829, «Ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει ἀσχοληθῇ ὅσον τὸ συντομώτερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρέος, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ παρουσιασθὲν σχέδιον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, βαίνουσα εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐπιείκειαν θέλει προχωρήσῃ εἰς συμβάσεις μεθ' ὅσων ἔχουσιν ἀποδεικτικὰ τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825, προσπαθοῦσα νὰ τελειώσῃ αὐτὴν τὴν διαπραγμάτευσιν

(1) Πράγματι τὸ νέον κράτος δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαρνηθῇ πράξεις κυβερνήσεων, εἰς ἃς ὤφειλε τὴν ὕπαρξίν του.

(2) Ἡ ἀμφιβολία ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι φαίνεται ἀδύνατον, κράτος μὴ ἀνεγνωρισμένον, ἑπομένως θεωρητικῶς μὴ ὑπάρχον, ν' ἀναλάβῃ νομίμους ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἤθελον βραδύτερον βαρύνῃ καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Εἰς τοὺς ἔχοντας τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς πολιτείας ἰδοὺ πῶς ἀπήντα ὁ κ. **Sarrut** (βλ. τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ περὶ τῆς ὑποθέσεως Balmaceda, καὶ τὴν σύμφωνον ἀπόφασιν τοῦ γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ παρὰ Clunet, 1891, σελ. 868-904)· **Un gouvernement n'est pas une abstraction** théorique, une simple personnalité juridique . . Un gouvernement est surtout un pouvoir, une force agissante, mettant en mouvement tous les rouages de l'état une autorité qui commande et se fait obéir . . . . Peut importe dès lors qu' elle soit reconnue ou non par les états étrangers . . . . En pareille matière c' est surtout le fait qu'il faut consulter»

διὰ νὰ λυτρωθῶσιν ἐντίμως καὶ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ γενικὸν χρέος του, καὶ τὰ ἐθνικὰ κτήματα ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε εἰς ὑποθήκην αὐτοῦ τοῦ χρέους (1)».

Τὸ δὲ σχέδιον, ὃ αἰνίσσεται τὸ ψήφισμα, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τὸ Πανελλήνιον εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπήν, συγκειμένην ἀπὸ τὸν Ζωγράφον, τὸν Παπαδόπουλον καὶ τὸν Κοντουμᾶν, τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως τῶν δανείων καὶ τὴν ἐξεύρεσιν σχεδίου πρὸς ἀπόσβεσιν αὐτῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη ὑπέβαλε τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τῇ 2 Ἀπριλίου 1829. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ, μετὰ πλήρη ἀνάλυσιν τῆς τότε καταστάσεως τῶν χρεῶν, ἡ ἐπιτροπὴ ἐξετάζουσα τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀποσβέσεως παρατηρεῖ ὅτι, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ πρὸ 6—7 ἐτῶν ἐπανάληψις τῆς ὑπηρεσίας τῶν δανείων εἶνε ἀδύνατος, ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκτελεῖται ἡ πληρωμὴ τῶν τόκων, καὶ ἡ πίστις τῆς Ἑλλάδος θέλει ἐλαττωθῇ καὶ τὸ χρέος αὐτῆς γίνεται βαρύτερον.

Ὅθεν ἡ ἐξεύρεσις συνδυασμοῦ τινος ἐπεβάλλετο. Πολλὰ δὲ σχέδια εἶχον προταθῇ. Ἐκ τούτων τὸ σπουδαιότερον συνίστατο α') εἰς τὸ νὰ ἐξαγορασθῇ ἱκανὴ ποσότης τοῦ χρέους πρὸς 20 ο[ο περίπου· β') εἰς τὸ νὰ κηρυχθῇ τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὑπολοίπου χρέους μόνιμον (2) μὲ τόκον 5 ο|ο, τὰ δὲ ἄλλα δύο τρίτα νὰ ἐξοφληθῶσι χωρὶς τόκον καὶ διὰ κληρώσεως εἰς διάστημα 50-100 ἐτῶν, κατὰ τὸ περὶ ἀναβαλλομένων χρεῶν σύστημα τῆς Ὁλλανδίας.

Ἐπὶ τούτοις ἡ ἐπιτροπὴ παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι ἄνευ νέου δανείου δὲν θὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐξαγορὰ ἱκανῆς ποσότητος μετοχῶν· ἐὰν δὲ τὸ νέον δάνειον συναφθῇ, αἱ ὁμολογίαι τῶν προηγουμένων δανείων θὰ τιμῶνται περισσότερον τῶν 20 ο|ο τῆς ἀρχικῆς ἀξίας.

Ὡς πρὸς τὸ β' μέρος τοῦ σχεδίου, ἡ ἐπιτροπὴ νομίζει, ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι, πλὴν τοῦ ὅτι δι' αὐτοῦ ἀθετοῦνται αἱ ὑποσχέσεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ δεκτὸν ὑπὸ τῶν δανειστῶν. Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀπορριπτομένου ἡ ἐπιτροπὴ προτείνει νέον σύστημα ἀρκετὰ περίεργον: ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ

(1) Βλ. τὴν σελ. 61 *τῶν Πρακτικῶν*. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀνετυπώθη ἔν τινι δημοσίῳ ἐγγράφῳ, ἀλλ' ὁ ἀντιγράφων, θεωρήσας τὸ λεκτικὸν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὡς στερούμενον καλλιεπείας, μετέφρασεν ἐν πολλοῖς τὸ ψήφισμα εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

(2) Δηλαδὴ πάγιον.

γίνῃ μετὰ τῶν δανειστῶν συμβιβασμός, δι᾿ οὗ ἡ κυβέρνησις θὰ τοῖς πληρώνῃ 2 ο/ο τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ νὰ δανεισθῇ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς 5 ο/ο 444,960 Λ, ἅς νὰ δανείσῃ εἰς διαφόρους κοινότητας, ἐπαρχίας, καὶ εὐυπολήπτους κτηματικοὺς πρὸς 8 ο/ο. Δανείζουσα δὲ εἰς τόκον ἀνώτερον ἐκείνου, ἐφ᾿ ᾧ ἐδανείσθη, ἡ κυβέρνησις θὰ ἔχῃ καθαρὸν ἐτήσιον εἰσόδημα 35,596 Λ, δι᾿ ὧν θὰ δύναται νὰ πληρώνῃ τὸν συμβατικὸν τόκον τῶν 2 ο/ο (ἤτοι 25,052, καὶ νὰ ἐξαγοράζῃ ἐν τῇ ἀγορᾷ ποσὸν ὁμολογιῶν, ὅ περ θὰ βαίνῃ αὐξανόμενον ἐφ᾿ ὅσον διὰ τοῦ χρεωλυσίου τὸ διὰ τοὺς τόκους ἀπαιτούμενον ποσὸν θὰ βαίνῃ ἐλαττούμενον. Κατὰ μικροσκελεῖς καὶ λεπτομερεῖς ὑπολογισμούς, τὰ δάνεια τῆς ἐπαναστάσεως θ᾿ ἀπεσβέννυντο τοιουτοτρόπως ἐντὸς 42 ἐτῶν.

Καθ᾿ ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ νέου δανείου, ἡ ἐπιτροπὴ ὀλίγον ἐμερίμνα, οὖσα πεπεισμένη, ὅτι ὡς ἐκ τῶν ἀδιακόπως αὐξανομένων προσόδων τοῦ δημοσίου ταμείου, αὕτη θὰ ἦτο λίαν εὔκολος.

Τοιοῦτον σχέδιον δὲν χρῄζει κἂν ἀνασκευῆς, παρατίθεται δ᾿ ἐνταῦθα ἁπλῶς χάριν ἀρχαιολογικῆς περιεργίας (1). Μετ᾿ ὀλίγον χρόνον ὅμως, προετείνετο σχέδιον πολὺ σοβαρώτερον, τὸ τῆς ἀποσβέσεως τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας διὰ παραχωρήσεως εἰς τοὺς δανειστὰς μέρους τῶν ἐθνικῶν κτημάτων τῆς Γαστούνης (2). Τοιαύτη δὲ ἡ λύσις, ἣν παρεδέχθη κατ᾿ ἀρχὴν καὶ ἡ ἐν Προνοίᾳ κατ᾿ ἐπανάληψιν δ᾿ ἐθνικὴ συνέλευσις (3), ἤθελεν εἶνε ἡ εὐτυχεστέρα πασῶν, καθ᾿ ὅσον αἱ μὲν ἐθνικαὶ γαῖαι ἦσαν τότε τόσον ἄφθονοι, ὥστε ὁ συμβιβασμὸς δὲν θὰ

---

(1) Βλ. διὰ πλείονας πληροφορίας τὰ κείμενα τῆς ἐκθέσεως καὶ τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιτροπῆς παρὰ Μάμουκα, τόμ. ια' σελ. 584-602.

(2) Ἡ πρωτοβουλία τοιούτου συμβιβασμοῦ προῆλθεν ἀπὸ τῶν δανειστῶν, οἵτινες ἐπεφόρτισαν τοὺς Λοράνδον καὶ Λουριώτην νὰ διαβιβάσωσιν ἐνταῦθα σχετικὰς προτάσεις. Εἶνε πιθανόν, ὅτι οἱ ἐν Λονδίνῳ ἔμποροι ἐφαντάζοντο τὰ ἐθνικὰ κτήματα ὡς ἔχοντα πολὺ μεγαλειτέραν ἀξίαν τῆς πραγματικῆς. Περιέργως δέ πως καὶ τὰ ἀνακτοβούλια συνεμερίζοντο τὴν πλάνην ταύτην· ὁ de Broglie, ὑπουργὸς ὢν τῶν ἐξωτερικῶν, ὑπελόγισε τὰ κτήματα ταῦτα πρὸς 40 φράγκα τὸ στρέμμα κατὰ μέσον ὅρον.

(3) Βλ. τὸ ψήφισμα 20ης Ἰουλίου: «Ἔργον οὐσιῶδες τῶν πληρεξουσίων θέλει εἶνε νὰ ἐνασχοληθῶσι καὶ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, συμβιβαζομένου μὲ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ τὴν ἐξασφάλισιν ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν χρεῶν».

ἐστοίχιζε σχεδὸν τίποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἐνδεχομένη ἄφιξις ὀλίγων ξένων γεωργῶν θὰ ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐεργετικὴ διὰ τὴν χώραν. Δυστυχῶς αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ἀποφασίσῃ, οὐχὶ ἄνευ δισταγμῶν, νὰ ἐγγυηθῶσι τὸ δάνειον τῶν 60 ἑκατ., τοῦ ὁποίου ἡ ὑπηρεσία ἔπρεπε νὰ γίνηται διὰ τῶν πρώτων εἰσοδημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ αἵτινες δὲν ἤθελον νὰ ἐλαττωθῶσι ποσῶς τὰ εἰσοδήματα ταῦτα, ἐδήλωσαν ἐπισήμως τῇ ἐθνοσυνελεύσει, ὅτι πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀντιβασιλέω· οὐδεμία πώλησις τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἔπρεπε νὰ γίνῃ, οὐδ' ὤφειλε νὰ γίνῃ δεκτὸν οὐδὲν μέτρον, δυνάμενον νὰ γεννήσῃ οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὸ νέον κράτος (1).

Ὑπ' ἀναλόγων σκέψεων φερομένη ἡ ἀντιβασιλεία δὲν ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν μόνον δυνατὸν συμβιβασμὸν τὸν διὰ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν, ὀλίγα δὲ ἔτη ἀργότερον πᾶς συμβιβασμὸς κατέστη ἀδύνατος. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ προϋπολογισμοὶ ἦσαν τόσον ἰσχνοί, ὥστε αὔξησις ἔστω καὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατ' ἔτος ἀντεστοίχει πρὸς αὔξησιν περίπου 8 ο|ο. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ κυρίως ἡ ἀναγνώρισις τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως θὰ συνεπέφερεν ἄλλα βάρη, προϋποθέτουσα τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐν τῷ μεταξὺ διακοπείσης ὑπηρεσίας τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, περὶ οὗ ἐκτενὴς μετέπειτα θὰ γίνῃ λόγος.

Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη κατ' ἀνάγκην καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος· ἐν τούτοις ὅμως ὁ κανονισμὸς τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως καθίστατο ὁσημέραι μᾶλλον ἀπαραίτητος, καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους (2), ὧν οἱ κυριώτεροι εἶνε οἱ ἑξῆς:

α') Τὰ δάνεια τῆς Ἐπαναστάσεως, συναφθέντα ὑπὸ κυβερνήσεων, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν ἐδέσμευον ἡμᾶς, εἶχον ὁπωσδήποτε χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν

---

(1) Βλ. περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ συμβιβασμοῦ διὰ παραχωρήσεως γαιῶν, πλὴν τῶν εἰς ἄκρον συνοπτικῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Προνοίᾳ ἐθνοσυνελεύσεως (σελ. 23), τὴν *Diplomatic history of Greece* τοῦ Parish σελ. 203 καὶ ἐφεξῆς, καὶ τὰς σελ. 65-70 τοῦ παραρτήματος.

(2) Αἱ ὠφέλειαι, ἃς συμβιβασμὸς θὰ συνεπήγετο διὰ τὴν Ἑλλάδα, κατεδείχθησαν ἐπιτηδείως ἔν τινι τεύχει, δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ κ. Edward Haslewood, προέδρου τοῦ συλλόγου τῶν Ἑλλήνων ὁμολογιούχων· βλ. A, letter to his excellency A. Coumoundouros, minister of finance in Greece, 27ῃ Αὐγούστου 1855.

ἀνεξαρτησίας καὶ ἡ συνομολόγησις αὐτῶν ὠφείλετο ἐν πολλοῖς εἰς τὸ τότε ἐν Εὐρώπῃ κρατοῦν φιλελληνικὸν πνεῦμα. Ἡ μὴ ἀναγνώρισις τῶν δανείων τούτων ἦτο συνεπῶς κηλίς (1) τὴν ὁποίαν ὠφείλομεν τοσούτῳ μᾶλλον ν' ἀποσβέσωμεν, καθόσον ἡ παράτασις τῆς καταστάσεως προεκάλει, ἢ ἐδικαιολόγει, μυρίας κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους μεμψιμοιρίας καὶ συκοφαντίας. (2)

---

(1) Ὁ κ. Γιαννόπουλος, ὑπουργὸς ὢν τῶν οἰκονομικῶν, ἔλεγεν εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς τὸν βασιλέα περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ἐκθέσεώς του (6 Ἰουνίου 1866), ὅτι «*καί τοι τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας συνήφθησαν ὑπὸ ὅρους βαρυτάτους, ἡ ἀξιοπρέπειά τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ ν' ἀναγνωρισθῶσι*», βλ. Rapport de M. Jannopoulos, ministre des finances, à S. M. le roi Georges, traduit et commenté par Ph—P. Goussios, σ. 28).

(2) Αἱ συκοφαντίαι αὗται ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ παράτασις καὶ συνεπῶς ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν σύναψιν τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825. Εἴδομεν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἥκιστα βάσιμος. Παρερχομένων ὅμως τῶν ἐτῶν καὶ λησμονουμένων τῶν σκανδάλων τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἡ θεωρία αὕτη, συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένη ὑπὸ τῶν δανειστῶν τῆς Ἑλλάδος, κατήντησε σχεδὸν πανθομολογουμένη ἀλήθεια. Βλ. τὸν About (σελ. 285) «Ces emprunts ont permis à la Grèce de conquérir son indépendance». — Ὁ *Financier* (18 Ἰουνίου 1877) ὁμιλεῖ περὶ the bad faith of Creece to the foreign creditors whose money founded his national independence.— Ὁ Drucker (An appeal to the governments and monarchs of Europe σελ. 3 γράφει: These loans have been of much greater benefit to the borrowing country than any other loan contracted in this century, according to the most authentick authors, the Creeks where sinking when the arrival of large sums restored their spirit of resistance and hope for success. —Ἀπήχησις τῆς θεωρίας ταύτης εὕρηται καὶ ἐν ἔργῳ σοβαρῷ καὶ νεωτάτῳ: Turkey in Europe *by Odysseus* (σ. 318-319).

Τὸ περιεργότερον εἶνε ὅτι αὐτὸς ὁ Times, ὅστις ἐστηλίτευσε τόσον δριμέως τὰ ἆθλα τῆς ἐν Λονδίνῳ τετραρχίας καὶ τῶν ἀμερικανῶν ναυπηγῶν, ἤρξατο, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, νὰ ἐλέγχῃ δριμύτατα τὴν *κακοπιστίαν* τῶν Ἑλλήνων (βλ. τὸν Times τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1863).

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ὡς ἐκ τούτου γενικὴ καθ' ἡμῶν καταφορά, ὥστε τὸ Punch τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1863 ἀνέγραφε τὸ ἑξῆς δίστιχον·

Spell in five letters «Bully, bilk and Sneak
Repudiator, trickster» read it . . . . Creek

Ἐκτὸς τῶν *ἠθικῶν* τούτων λόγων ὑπῆρχον ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ λόγοι *ὑλικοί.*

Ἡ πρώτη ἡμῶν χρεωκοπία, ἀποκλείουσα τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν χρηματιστηρίων τῆς Δύσεως, ἐστέρει τὸ ἀρτιπαγὲς κράτος τῆς χρησιμωτέρας τῶν ἀρωγῶν, τῆς πίστεως. (1) Καὶ τῷ ὄντι, ἄνευ ξένων χρημάτων, οὔτε δημόσια ἔργα δύνανται νὰ γίνωσιν, οὔτε αἱ συγκοινωνίαι νὰ βελτιωθῶσιν, οὔτε τράπεζαι νὰ δημιουργηθῶσιν, οὔτε αὐταὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις νὰ προοδεύσωσιν. Πρὸς τούτοις ἄνευ δανείου εἶνε ἀδύνατον χώρα τις νὰ παρασκευασθῇ ναυτικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Τὴν σήμερον, πολλοὶ βλέποντες ποῦ κατέληξεν ἡ χρῆσις ἢ μᾶλλον ἡ κατάχρησις τῶν δημοσίων δανείων, μακαρίζουσι τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τοιαῦτα δάνεια δὲν ἠδύναντο νὰ συναφθῶσιν. Ἄλλη δ' ὅμως, καὶ πολὺ δικαίως, ἦτο ἡ ἀντίληψις τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὴ δυναμένων μήτε κοινωφελῆ ἔργα νὰ ἐπιχειρήσωσι, μήτε αἰφνιδίους ἀνάγκας ν' ἀντιμετωπίσωσι. Τοῦτ' ἀκριβῶς ἐγένετο καταφανὲς κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ὅτε τὸ κράτος ἐπιέζετο δεινῶς καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ συντηρεῖν τοὺς ἐδῶ καταφυγόντας Κρῆτας καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου τουρκικῆς ἐπιθέσεως.

Πρὸς τούτοις οἱ καθ' ἕξιν μακαρίζοντες τὰ παρελθόντα, ἀληθεῖς laudatores temporis acti, σφάλλονται νομίζοντες, ὅτι τότε τὸ ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ συνάψῃ δάνεια. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι δὲν ἠδύνατο μόνον νὰ συνάψῃ δάνεια ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ περιορισμὸς δ' οὗτος τοῦ κύκλου τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς, ἀντὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σύναψιν δανείων, καθίστα ἁπλῶς ταῦτα ἐπαχθέστερα. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ βαρέων δανείων, τῶν συναφθέντων ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1878. Πολλοὶ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν θὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν φερομένων τότε ὑπὲρ ἐξωτερικοῦ δανείου ἦτο, ὅτι τοιοῦτον δάνειον, συναπτόμενον ἐν εὐ-

(1) Τὴν ἡμέραν τῆς ἐκ Λονδίνου ἀναχωρήσεως τοῦ νεωστὶ ἐκλεγέντος βασιλέως Γεωργίου, ἤτοι τὴν 2(14 Ὀκτωβρίου 1863, συνῆλθον ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ οἱ δανεισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ συνεδριάσει ἐκείνῃ, καθ' ἣν πολλαὶ εὐχαὶ ἐξεφράσθησαν, ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος Haleswood καὶ ἡ ἑξῆς βαρυσήμαντος φράσις : «*Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ πίστις εἶνε ἡ ζωὴ τῶν ἐθνῶν*». (Βλ. καὶ τὸν *Ἐθνοφύλακα* τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1863).

ρυτέρᾳ ἀγορᾷ, θὰ ἐπέτρεπε τὴν μετατροπὴν τῶν ἐπαχθῶν ἐσωτερικῶν χρεῶν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀπορεῖ τις βλέπων, ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἀνεβλήθη ἐπὶ μακρόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναβολὴ αὕτη ἐξηγεῖται πολλαπλῶς. Πρῶτον διότι μέχρι τῆς μεταπολιτεύσεως τοιοῦτος συμβιβασμὸς ἦτο, ὡς εἴδομεν, πρᾶγμα ἀδύνατον· ἀπὸ τοῦ 1863 ἡ εὕρεσις λύσεώς τινος ἐφαίνετο τῇ ἀληθείᾳ εὐχερεστέρα, καὶ διότι ἐπῆλθεν ὁριστικὸς συμβιβασμὸς διὰ τὸ δάνειον τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, καὶ διότι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος εἶχεν ἀναπτυχθῇ, καὶ διότι τέλος ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνοίξεως τῶν πυλῶν τῶν ξένων χρηματιστηρίων ἐγένετο εἰς ἄκρον αἰσθητή. Ἀλλὰ τότε τὸ ζήτημα περιεπλάκη καὶ πάλιν, ἀναφανεισῶν δύο νέων δυσκολιῶν: α') τῆς ἑλληνικῆς ἀπαιτήσεως νὰ συνδεθῇ ἡ ἀναγνώρισις τῶν παλαιῶν δανείων μετὰ τῆς συνάψεως νέου τοιούτου, καὶ β') τῶν παραλόγων ἀξιώσεων ξένων τινῶν ὁμολογιούχων. Οἱ ξένοι ὁμολογιοῦχοι ἦσαν Ὁλλανδοί τινες, οἵτινες ἀγοράσαντες πρὸς κερδοσκοπίαν μέγα μέρος τῶν ὁμολογιῶν δανείων τῆς ἐπαναστάσεως (1) προσεπάθουν μετὰ προφανοῦς κακῆς πίστεως νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν ἀνάγκην, ἣν ἡ Ἑλλὰς εἶχε τῶν εὐρωπαϊκῶν Χρηματιστηρίων (2).

---

(1) Πότε καὶ πῶς ἀκριβῶς οἱ Ὁλλανδοὶ οὗτοι ἐγένοντο κάτοχοι τῶν ἑλληνικῶν ὁμολογιῶν, καίτοι ἐπιμόνως ἀνεζητήσαμεν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἴσως τοῦτο συνέβη ἅμα τῇ ἐκδόσει τῶν δανείων, ὁπότε τὸ χρῆμα ἦτο ἄφθονον καὶ ὁ τόκος μικρότατος ἐν ταῖς Κάτω Χώραις. Αἱ ἀγγλικαὶ δ' ὅμως ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ ἡμέτεροι Λουριώτης, Ὀρλάνδος καὶ Σπανιολάκης δὲν ποιοῦνται μνείαν περὶ Ὁλλανδῶν ὁμολογιούχων.

Εἶνε βέβαιον ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ μετοχέτευσις τῶν ὁμολογιῶν εἰς Ὁλλανδίαν ἐγένετο πρὸ τοῦ 1874, καθ' ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ὁ C. Leconte (Etude Economique de la Grèce, σελ. 185) γράφει : «La presque totalité des obligations a passé entre les mains de spéculateurs Hollandais. Elles se négocient de 5 1/4 a 6 3/4 0/0 du capital nominal sur le marché d' Amsterdam».

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Γενναδίου (Βλ. *Λευκὴν Βίβλον*, σελ. 69) οἱ Ὁλλανδοὶ κάτοχοι, τριάκοντα περίπου τὸν ἀριθμόν, ἦσαν ἐκτὸς τοῦ Drucker τοῦ κατέχοντος ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἀρχαίων τίτλων, κύριοι ἐλαχίστου ποσοῦ.

(2) Τῶν Ὁλλανδῶν ὁμολογιούχων προεξῆρχε κερδοσκόπος τις, ὀνόματι Louis Drucker, ὅστις καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπεσκέφθη καὶ πολλὰ εἰς διαφόρους γλώσσας περὶ τοῦ ζητήματος ἔγραψε. Βλ. κυρίως Quelques documents relatifs aux em-

Ἐν τούτοις τὰ ἔτη παρήρχοντο, κατ' ἀνάλογον δὲ ὅρον ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐπεδεινοῦτο, καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ὀφειλόμενα ποσὰ διὰ τοῦ ἀνατοκισμοῦ ἐπολλαπλασιάζοντο, ἀναπτυσσομένων δ' ἀφ' ἑτέρου ταχέως τῶν πόρων τοῦ κράτους, οἱ δανεισταί, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐγίνοντο ἀπαύστως ἀπαιτητικώτεροι.

Ἦτο ἀπαραίτητος λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μὴ ἐξακολουθῇ παρατεινομένη τοιαύτη κατάστασις. Τοῦτο ἄριστα κατενόησεν ὁ τότε νεώτατος ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένος κ. Γεννάδιος, ὅστις, διπλωμάτης δεξιός, κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς ἄριστος, δεινὸς τοῦ καλάμου χειριστής, κατέπεισε δι' ἐκθέσεων καὶ δι' ἄρθρων τήν τε ἑλληνικὴν κυβέρνησιν (1) καὶ τὸν ἀγγλικὸν κόσμον, ὅτι κοινὸν εἶχον συμφέρον νὰ ἔλθωσιν εἰς συμβιβασμόν. Ἅπαξ δ' ἐπιτυχὼν τοῦτο, κατώρθωσε τὸ ἔτι δυσχερέστερον, νὰ ἐπιτύχῃ συμβιβασμὸν ἱκανοποιητικὸν διὰ τοὺς δανειστὰς καὶ μὴ παραβλάπτοντα τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

Τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα καὶ ἡ μεγάλη ὑπηρεσία, ἣν ὁ κ. Γεννάδιος προσήνεγκε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ κατανοηθῶσι κάλλιον, ἐξε-

---

prunts helléniques contractés à l' étranger, publiés par L. D. 1e série: La Haye 1874.—2e série; Leide 1877.

Ὁ Drucker, ὅστις κατὰ τὸ 1874 ἐδεικνύετο ἀρκετὰ ἤπιος, ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ ἐντεῦθεν ἐξετράπη ἐντελῶς. Τὴν δὲ γλῶσσαν, ἣν μετεχειρίσθη εἴς τινα ἀγγλιστὶ γεγραμμένα φυλλάδια, ἐπιτυχῶς ἐχαρακτήρισεν ὡς ἑξῆς ὁ πρόεδρος τοῦ συνδέσμου τῶν ξένων ὁμολογιούχων, ἐντιμότατος E. Pleydell Bouverie: «Ὑπάρχει ἀξιότιμος Ὀλλανδός, ὀνόματι Drucker, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἐνδιαφέρεται τὰ μάλιστα εἰς τὸ ζήτημα καὶ ὅστις ἐδημοσίευσε πολλὰ φυλλάδια, ἅτινα καταδεικνύουσιν ὅτι εἶνε κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς, ἢ τουλάχιστον εἴδους τινὸς ἀγγλικῆς, διότι ἀναγνοὺς τὰ φυλλάδιά του εὑρίσκω ὅτι ἐξήντλησε τὸ λεξιλόγιον, τὸ ἐν χρήσει ἐν τῇ ἐγγὺς ἰχθυαγορᾷ (fish-market)».

(1) Ἀρυόμεθα ἐκ μιᾶς τῶν ἐκθέσεων τοῦ κ. Γενναδίου τὰς πλείστας τῶν πληροφοριῶν, ἃς δίδομεν παρακατιόντες περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἡ ἔκθεσις αὕτη, γραφεῖσα 17)29 Δεκεμβρίου 1875, ἀποτελεῖ μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιοθαυμάστων οἰκονομικῶν ἐκθέσεων, ἃς ἀνέγνωσά ποτε. Ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς καὶ διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν τῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων, τὴν ἔκθεσιν τοῦ Léon Say περὶ τῆς πληρωμῆς τῆς ἀποζημιώσεως τῶν πέντε δισεκατομμυρίων. Ἡ δημοσιογραφικὴ δρᾶσις τοῦ κ. Γενναδίου ἐπὶ τοῦ ζητήματος εἶνε ἐπίσης γνωστή· παρετάθη ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη διεξαγομένη δια τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ἐν εἴδει ἐπιστολῶν.

ταζομένων λεπτομερέστερον τῶν περὶ συμβιβασμοῦ διαπραγματεύσεων.
Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται, αἵτινες καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος εἶχον θεωρητικὸν χαρακτῆρα, ἤρξαντο ἅμα τῇ μεταπολιτεύσει καὶ δι' οὓς λόγους ἐξεθέσαμεν, νὰ λαμβάνωσι σάρκα καὶ ὀστᾶ. Δὲν εἶχεν ἀκόμη κατέλθῃ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ οἱ ἐν Λονδίνῳ δανεισταὶ συνήρχοντο, ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις διεξήγετο περὶ τοῦ ζητήματος ζωηρὸς δημοσιογραφικὸς ἀγών. (1) Ἐχρειάσθησαν ὅμως εἰσέτι τρία ἔτη, πρὶν ἡ Ἑλλὰς προβῇ εἰς ἐπίσημα πρὸς δανειστὰς τοὺς διαβήματα.

Πράγματι τῷ 1866, διὰ πρώτην φοράν, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Χρηστίδης διεβίβασε διὰ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Σπάρταλη, εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωπον τῶν ὁμολογιούχων Κ. Μέρλιν τὰς ἑξῆς προτάσεις: α') ἐλάττωσιν τοῦ ὀφειλομένου κεφαλαίου εἰς δεκαὲξ ἑκατ. δραχμῶν, καὶ ἐξόφλησιν τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς 36 ἔτη, δι' ἐνιαυσίας δόσεως 960,000 δρ., ὧν αἱ 800,000 ἀντιπροσωπεύουσι τόκον 5 0)0, καὶ αἱ 160,000 χρεωλύσιον 1 0)0· β') σύναψιν δανείου 25 ἑκατ. δρ.

Εἰς ἀπάντησιν οἱ ὁμολογιοῦχοι προέτειναν εἰς τὸν κ. Κεχαγιᾶν, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διαδεχθῇ τὸν κ. Χρηστίδην: α') νὰ μετατραπῇ τὸ παλαιὸν χρέος εἰς νέον χρέος 800,000 Λ. πρὸς 8 0)0· β') νὰ συναφθῇ νέον δάνειον ὀνομαστικῆς ἀξίας 1,100,000 ἐκδιδόμενον πρὸς 80 0(0 (ἤτοι πραγματικῆς ἀξίας 880,000 Λ.), καὶ φέρον 8 0)0 ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου· γ') νὰ ὁρισθῇ κατάλληλον χρεωλύσιον, ὅπως τὰ δύο δάνεια ταῦτα ἀποσβεσθῶσιν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας.

Ἕπεται συνέχεια.

(1) Θέμα τῆς συζητήσεως ἦτο κατὰ πόσον τὰ δάνεια ταῦτα ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ «*Ἐλπὶς*» ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ δάνεια εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν, ὁ δὲ κ. Μέρλιν ἀντέκρουεν αὐτὴν διὰ τοῦ «*Ἐθνοφύλακος*». Ὀλίγον ἀργότερον Ἕλλην ἐκ Λονδίνου, ὁ κ. Δ. Παππᾶς, προέτεινε διὰ τοῦ τύπου τὴν συνομολόγησιν δανείου δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐξεύρεσιν νέων πόρων. Πρὸς ἀνασκευὴν δὲ τοῦ κ. Παππᾶ ἔγραψεν ὁ κ. Λεβέντης τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του.

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Α΄.

Ι. ΣΟΚΟΛΩΦ. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τον ΙΘ΄. αἰῶνα. Τόμος Αος. Ἐν Πετρουπόλει, 1904. I—XXXV+813. Παράρτημα: Τὰ Νεοελληνικὰ 1—150.

Τὸ λίαν εὔογκον τοῦτο σύγγραμμα εἶδε τὸ φῶς ἐπ' ἐσχάτων ἐν Πετρουπόλει καὶ τυγχάνει προϊὸν τοῦ καλάμου τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκλεγέντος καθηγητοῦ τῆς ἐν Πετρουπόλει θεολογικῆς Ἀκαδημίας κυρίου Ἰωάννου Σοκολῶφ, εἰς τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἐν αὐτῇ ἱδρυθεῖσαν ἕδραν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ παρόντος ἔργου ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς εἶχε δημοσιεύσει ἕτερον κατὰ τὸ 1901 ὑπὸ τὸν γενικώτερον μὲν τίτλον «Δοκίμιον ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα». Περὶ τῆς ὑπ' ὄψιν ἐποχῆς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐγράφησαν μὲν ὄντως πολλὰ ὑπό τε ἡμετέρων καὶ ξένων, καὶ Ρῶσσοι δέ τινες ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν εἰδικώτερον περὶ ταύτην, πάντα ὅμως ταῦτα εἴτε ἀφορῶσιν εἰς μεμονωμένας περιόδους ἢ καὶ ἁπλῶς ζητήματα τῆς ἐπισκοπουμένης ἐποχῆς, εἴτε ἐκτιθεῖσι τὰ πράγματα ἐν χρωματισμῷ, καθαρῶς ὑποκειμενικῷ οὕτως, ὥστε ἀποβαίνει δυσχερές, εἰ μὴ καὶ ἀδύνατον, εἰς τὸν βουλόμενον νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχήν, νὰ προσανατολισθῇ δεόντως ἐν τῇ πλουσίᾳ εἰς ὕλην τοῦ ζητήματος φιλολογίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ὅθεν ταύτης τὸ προκείμενον ἔργον φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς πρωτοτυπίας ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ, ὃν ἐπιτείνει τὰ μάλιστα τὸ νέον *ἀνέκδοτον* μέχρι τοῦδε ὑλικόν, οὗτινος ἐπωφελήθη πρώτην ταύτην φορὰν ὁ συγγραφεύς, ἀρυσάμενος αὐτὸ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικοῦ Ἀρχείου καὶ ἄλλοθεν. Διὰ ταῦτα δικαίως ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς λογίζεται ἑαυτὸν εὐτυχῆ καὶ δὴ εὐτυχέστερον πάντων τῶν Ρώσσων συναδέλφων αὐτοῦ, διότι πρώτῳ αὐτῷ δυ-

νάμει ἐπιστολῆς συστατηρίου τῆς Α. Π. τοῦ μητροπολίτου Πετρουπόλεως Ἀντωνίου πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ ἐδόθη συνοδικὴ ἄδεια, ὅπως ἐπωφεληθῇ ἐκείνου τοῦ ἐν τῷ Ἀρχείῳ ὑλικοῦ, ὅ περ ἐθεωρήθη ἐπιτετραμμένον νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ρώσου καθηγητοῦ. Τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο εὑρίσκει ὁ συγγραφεὺς οὐχὶ πλούσιον εἰς ἔγγραφα καὶ νεαρόν, ἕνεκα τῶν δεινῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τῶν ἐν γένει ἀντιξόων περιστάσεων, ὑφ' ἃς ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν ἦν ἠναγκασμένον ν' ἀγωνίζηται τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο κωδίκων, οὓς ἠδυνήθη νὰ μελετήσῃ ὁ κ. Σοκολώφ, οἱ πρῶτοι ἑπτὰ (I—VII) περιέχουσιν ἔγγραφα τῶν XVI—XVII αἰώνων, οἱ δὲ λοιποὶ τριάκοντα καὶ πέντε (VII—XXXV καὶ DCXXXVII—DCXLIII) ἀνάγονται κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Τούτου ἕνεκα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σχετικῶν κενῶν κατέφυγεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Ἰ. Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου καὶ τῶν ἐν Ἄθῳ μονῶν καὶ σκητῶν: Ρωσσικοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, Βατοπεδίου, Λαύρας τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, Ἁγ. Ἀνδρέου καὶ Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου, ἠρύσατο δὲ καί τινα ἐκ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις βιβλιοθήκης τῆς ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος.

Ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* (1-17) ὁ συγγραφεὺς περιγράφει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1453—1789), ἀπὸ τῆς πτώσεως δηλονότι τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ'. Πρὸς σαφῆ κατανόησιν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ γνῶσις τῶν ἀρχῶν καὶ νόμων, ὑφ' ὧν ἐχειραγωγεῖτο τὸ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου ἐγκαθιδρυθὲν νέον κράτος. *Ὡς βάσις τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐτέθησαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κορανίου*, τῆς ἱερᾶς τῶν Μουσουλμάνων βίβλου, ὡς πρωτίστης πηγῆς τῆς μουσουλμανικῆς νομοθεσίας, παρ' ἥν, ὡς ἀπαραίτητον διασαφητικὸν συμπλήρωμα, νοητέον τὸ σιεριάτ. *Θρησκευτικὴν* ἄρα βάσιν ἔχει ὁ ὀργανισμὸς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ *θρησκευτικὸς χαρακτὴρ* καὶ δὴ *μουσουλμανικὸς* τοιοῦτος διήκει δι' ὅλης τῆς ὑποστάσεως τοῦ τουρκικοῦ Κράτους. Ὁ Παδισὰχ ἔχει ἀποστολὴν ἱεράν, πάντα δὲ τὰ θρησκευτικὰ τούτου καθήκοντα, οἷον αἱ τελεταί, ὧν ὀφείλει νὰ μετέχῃ, ἐνισχύουσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ θείου χαρακτῆρος τῆς μοναρχικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. Ἑπομένως τὸ τουρκικὸν Κράτος ἐστὶ *θεοκρατικὴ μοναρχία*. Ἑπόμενον ἐντεῦθεν ἦν αἱ αὐταὶ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ἀρχαὶ καὶ νόμοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς *βάσις καὶ διὰ τὸν ὀρθόδοξον χριστιανικὸν πληθυσμόν*, τὸν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς νέας αὐτοκρατορίας διαβιοῦντα. Αἱ σχέσεις λοιπὸν τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἐκανονίζοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κορανίου, γνωστὸν δὲ ὁποῖαι δέον νὰ ὦσιν αὗται: *πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων*, ἐφ' ὅσον ἢ δὲν ἀσπάζονται τὸ Ἰσλὰμ ἢ ἀρνοῦνται τὴν δουλείαν εἰς

τοὺς πιστούς, ὡς ἐλάχιστον δικαίωμα ἔχοντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν ζωήν, καὶ τοῦτο λίαν προβληματωδῶς.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ Κορανίου ὁρμώμενοι, πρὸς ταύτην ἀκριβῶς ἐρρύθμιζον τὴν διαγωγὴν αὐτῶν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους οἱ κατὰ καιροὺς σουλτάνοι. Κατ' οὐσίαν καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ κατακτητοῦ τοῦ Βυζαντίου *Μωάμεθ τοῦ Β'* ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ Κορανίου καὶ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ, τῶν ὑπὸ τῶν προκατόχων τοῦ Σουλτάνου τούτου συμπληρωθεισῶν δι' ἰδιαιτέρου πολιτικοῦ προγράμματος. Μόνον ἐξαιρετικαὶ τῶν περιστάσεων πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ βλέψεις ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ περιορίσῃ τὴν αὐστηρότητα καὶ ἀκρότητα τῶν ἰσλαμικῶν διατάξεων. Δὲν διέλαθε δηλονότι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀπετέλουν μάχιμον μόνον δύναμιν, ἔχουσαν ἀνάγκην ἐργατῶν, γεωργῶν καὶ ὑποφόρων, δυναμένων νὰ παρέχωσιν αὐτοῖς τὰ μέσα τοῦ ζῆν πρὸς βελτίωσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν θέσεως. Ἀνάγκη λοιπὸν παρίστατο νὰ δημιουργηθῇ διὰ τοὺς κατακτηθέντας χριστιανικοὺς λαοὺς modus vivendi, ἵνα καταστῇ δυνατὸν τοῖς Τούρκοις νὰ λάβωσι παρὰ τούτων τὸ maximum τῆς ὠφελείας. Ἐκτὸς ὅμως τούτου γνωσταὶ ἐτύγχανον τῷ Μωάμεθ καὶ αἱ σχέσεις τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, σκοπὸν ἔχουσαι τὸν διοργανισμὸν σταυροφορίας πρὸς καταστροφὴν τοῦ νέου τούτου μὴ χριστιανικοῦ ἐχθροῦ. Οὕτω δὲ φερόμενος ὁ Σουλτάνος ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ παραλύσῃ τὴν παρατηρουμένην ταύτην πρὸς τὴν Δύσιν κλίσιν. Αὕτη ἀκριβῶς εἶνε ἡ αἰτία, δι' ἥν, ἀπέναντι τοῦ κύρους τοῦ Πάπα ἐν τῇ Δύσει, ὁ σουλτάνος ἔγνω ν' ἀντιπαραθέσῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν ἀνάλογον δύναμιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιουτοτρόπως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατακτηθέντων Χριστιανῶν, ἀναγνωρισθέντων ἐπισήμως ὡς «ρούμ—μιλλετί», ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ὁμολογεῖν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θρησκείαν καὶ τὸ τῆς ἰδίας διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς διοργανώσεως, ἐτέθη ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὡς πνευματικὸς ἀρχηγὸς παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, αὐτῷ δὲ σὺν τῇ περὶ αὐτὸν Ἱερᾷ Συνόδῳ ἀνήκει ἡ ἀνωτάτη διοίκησις πασῶν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ὑπ' αὐτὸ ἱερῶν μονῶν καὶ ναῶν καὶ τῶν εἰς ταῦτα ἀνηκόντων κτημάτων. Τῇ πνευματικῇ ταύτῃ ἀρχῇ, τῇ ἀνηκούσῃ ἄλλως τε τῷ Πατριάρχῃ ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐποχῆς, προσετέθη ἀρκούντως σημαντικὴ *πολιτικὴ* ἐξουσία, διότι ὁ Πατριάρχης ἦν ὁ μόνος πολιτικὸς τῶν Χριστιανῶν ἀντιπρόσωπος (μιλλὲτ—μπασί) ἐνώπιον τῆς Πύλης καὶ ὁ μόνος ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν Χριστιανῶν. Ἡ *νέα* αὕτη τοῦ Πατριάρχου ἰδιότης εἶχεν ἀνάγκην φυσικῶς καὶ ἰδιαιτέρων προνομιῶν, οἷαι φέρ' εἰπεῖν, τὸ ἀσύδοτον τοῦ κλήρου κτλ. Οὕτως ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι χρόνων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας παρουσιάζετο ὑπὸ τὴν ἰδιότητα οὐ μόνον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ *ἐθνικοῦ ἀρ-*

χοντος τῶν Χριστιανῶν, τοῦ «ἐθνάρχου καὶ αὐθέντου καὶ βασιλέως», δηλαδὴ ἰδιότητα, ἧς ἐστερεῖτο κατὰ τὴν βυζαντικὴν ἐποχήν.

Κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἄρα ὀργανισμὸν τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως παρίστα οἱονεὶ κράτος ἐν κράτει, ὡς ἔχον ἰδίαν διακυβέρνησιν καὶ δικαστήρια ἴδια. Καὶ ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μίαν μόνον ὄψιν τῆς θέσεως τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει. Ἡ ἑτέρα ὄψις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπαρουσιάζετο λίαν μάλιστα δυσάρεστος, διότι οἱ χριστιανοὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶνε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Τούρκων λαὸς κατακτηθεὶς καὶ φόρου ὑποτελὴς ἐν τῇ μηδαμηνότητί του ἀντικείμενον τοῦ μίσους αὐτῶν καὶ τῆς ἀποστροφῆς, ἕρμαιον τῶν ἰδιοτροπιῶν καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν διαφόρων ἐξαντλητικῶν καὶ ὀνειδιστικῶν φόρων (χαράτζι, δζιζιέ, παιδομάζωμα) καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ περιφρόνησις καὶ ἐξουθένωσις ἀπὸ κοινωνικῆς θέσεως, ἀφοῦ, ἵνα ἑνὸς μόνον μνησθῶμεν, ἡ μαρτυρία Χριστιανοῦ κατὰ Τούρκου δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἐν τοῖς τουρκικοῖς δικαστηρίοις. Περὶ δικαιωμάτων δέ τινων τῶν Χριστιανῶν οὐδὲ λόγος βεβαίως ἠδύνατο νὰ γείνῃ.

Ἐν τῇ ἀνασκοπῇ τῶν νομικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς οἱ Χριστιανοὶ διετέλουν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καταφανὴς καθίσταται γενικὴ ἐν παντὶ ἀνακολουθία. Καὶ ὄντως· ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἀντικαταστήσασα διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τὴν καταλυθεῖσαν ὀρθόδοξον βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, οὐ μόνον διετήρησε τὴν προτέραν αὐτῆς ἠθικοθρησκευτικὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον, ἀλλὰ προσεκτήσατο καὶ νέας θρησκευτικοπολιτικὰς προνομίας. Ἡ Ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς εἶδός τι κράτους ἐν κράτει μετὰ τοῦ Πατριάρχου-βασιλέως αὐτῆς, τῶν διοικητικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῆς δικαιωμάτων, τῆς ἰδίας ἐθνικῆς ἐπισήμου γλώσσης καὶ θρησκείας, στενῶς πάντων τούτων εἰς μίαν ἑνότητα τὸν ἑλληνικὸν λαὸν συμπηγνύντων. Ἡ τοιαύτη θέσις τοῦ Πατριαρχείου, ἀσχέτως θεωρουμένη, πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς ἀρίστη. Ἐν τούτοις ἡ ἄλλη τοῦ ζητήματος ἄποψις καταστρέφει τὸ πᾶν. Διότι ἀνάγκη νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπετέλει κράτος ἐν *μουσουλμανικῷ* κράτει, ἐν ᾧ ὁ Χριστιανισμός, ἀπὸ ἐπόψεως τῆς μόνης σιγῆς παντὸς νόμου, τοῦ Κορανίου, ἦτο μόνον religia licita. Τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως δωρηθέντα προνόμια δὲν ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀνεξιθρησκείας, οἵα νοεῖται αὕτη σήμερον, καὶ δὲν ὠχυροῦντο ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς τῶν Τούρκων συμπαθείας πρὸς τὴν χριστιανικὴν Κοινότητα ὡς status in statu, ἀλλ' ἐδόθησαν ἐξ ὑπολογισμῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ κανονίσῃ τὴν ἑαυτῆς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς θέσιν ἄλλως, ἐβασίζοντο ἄρα ἐπὶ τῶν δευτερευουσῶν καὶ ἐξαιρετικῶν διατάξεων τοῦ σιεριάτ, παρὰ ταῖς ὁποίαις ἐν τούτοις αἱ οὐσιώδεις καὶ κατηγορηματικαὶ τοῦ Κορανίου διατάξεις ἦσαν πάντοτε ἐν πλήρει ἰσχύϊ κατὰ τὸν ἀπολυταρχικὸν αὐτῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν χαρακτῆρα. Τοιουτοτρόπως ἀφ' ἑνὸς μὲν status in statu, ἀφ' ἑτέρου δὲ πλήρεις ἐκμύζησις καὶ

ἐξάντλησις τῶν ῥαγιάδων διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κράτους ἐκείνου, οὗ δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ θεωρηθῶσι πολῖται. Ἐντεῦθεν κατάδηλον, ὅτι τῇ μιᾷ χειρὶ κατελύετο πᾶν ὅ τι δῆθεν ᾠκοδομεῖτο ὑπὸ τῆς ἑτέρας καί, ἑπομένως, ὁ ὀργανισμὸς τῆς χριστιανικῆς Κοινότητος, ὡς ἑδραζόμενος ἐπὶ ἀρχῶν ἀποκλειουσῶν ἀλλήλας, ἦν τεχνητός. De facto ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ θέσις συνίστατο εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ἐξύβρισιν πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας, διότι δὲν ἦσαν οὗτοι μέλη τοῦ Κράτους, ἀλλὰ δοῦλοι, πρὸς δουλικὰ μόνον καλούμενοι καθήκοντα, καὶ ἐστερημένοι τοῦ δικαιώματος τῆς τιμῆς, ζωῆς καὶ περιουσίας.

Καὶ τοῦτο καταδείκνυται εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τοῦ τὰς προνομίας χαρισαμένου *Μωάμεθ τοῦ Β'* (1453—1481). Ἡ διαγωγὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου ἦτο λίαν ἀπάνθρωπος· μετ' ἐξιδιασμένης σκληρότητος ἐφονεύοντο πάντες οἱ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων χριστιανικῶν οἴκων· αὐτὸς ὁ πατριάρχης Γεννάδιος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἦν ἁπλοῦς τις ἄπιστος καὶ ἡ πρὸς τοῦτον συμπεριφορά του ἦν πονηρὰ καὶ δολία. Διότι μόλις αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι ηὔξησαν τὰς ἐδαφικὰς τῶν Μουσουλμάνων κατακτήσεις καὶ οἱ πρῶτοι φόβοι διὰ τὴν σουλτανικὴν ἐξουσίαν παρῆλθον, ὁ Μωάμεθ ἀποτόμως μετέβαλε τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς πολιτικὴν αὐτοῦ καὶ ἀπέδειξεν ἑαυτὸν πράγματι ἀμείλικτον αὐτοῦ ἐχθρόν. Αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι διαρκῶς μετετρέποντο εἰς τζαμία, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς ἐπεκράτησεν ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἀδικία. Αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τῷ Πατριάρχῃ δωρηθέντα προνόμια ταχέως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατεπατήθησαν, ὅ περ ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην ταχέως νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον, καθ' ὅλον δὲ τὸ εἰκοσαετὲς διάστημα τῆς κυβερνήσεως τοῦ Μωάμεθ *ἐννέα* πατριάρχαι ἀνέβησαν καὶ κατέβησαν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Σουλτάνος *Βαγιαζὶτ ὁ Β'* (1481—1512), ὁ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κληθεὶς κατ' ἐξοχὴν «χριστιανομάχος». Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Σελὶμ ὁ Α'* ηὔξησε τοὺς φόρους καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς μετατροπῆς τῶν χριστιανικῶν ναῶν εἰς τζαμία καὶ τοῦ ἐκμωαμεθανισμοῦ καὶ τῆς παντελοῦς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἐχθρῶν τοῦ Προφήτου καὶ τοῦ Κορανίου, καθ' ἃ ἐξ αὐτῶν τῶν τουρκικῶν πηγῶν ἐξάγεται. Ὥστε οὐδεὶς λόγος δικαιολογεῖ τὴν τάσιν τινῶν τοῦ νὰ ἐκλαμβάνωσι τὸν σουλτάνον τοῦτον ὡς εὐνοϊκὸν τοῖς Χριστιανοῖς, ὅ τι δ' εὐνοϊκὸν ἐπεχείρησε, τοῦτο ἦν ὅλως τυχαῖον καὶ ἐφηρμώσθη λίαν περιωρισμένως, ἡ δὲ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν αὐστηρῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ σουλτάνος *Σουλεϊμὰν ὁ Α'* (1525—1566) ἐπεχείρησε νὰ στερήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ δοθέντα προνόμια καὶ κατέστρεψε καὶ κατωνείδισε τοὺς χριστιανικοὺς ναούς, ἡ τοιαύτη δὲ κατάστασις κατήντησεν ἔτι χείρων ἐπὶ *Σελὶμ τοῦ Β'* (1566—74), ἑκάτερος δὲ τῶν σουλτάνων *Μουρὰτ Γ'* (1574—95) καὶ *Μωάμεθ Γ'* (1595—1609) ἐφιλοτιμήθη τίς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἕτερον ἐν τοῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν σκληροῖς μέτροις. Ἐν γένει μέχρι τῶν ἀρχῶν

τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἱστορία τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ συνεχῆ ἄλυσον ὕβρεων καὶ ἐξουδενώσεων τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, φανερὰν τάσιν πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ καὶ διηνεκῆ σειρὰν διωγμῶν τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ κλήρου, ἀφοῦ ἕκαστος πασᾶς, ἀπεριόριστος ὢν δεσπότης ἐν τῇ διοικητικῇ αὐτοῦ περιφερείᾳ, ἀτιμωρητεὶ διέπραττε πᾶσαν βίαν, ληστείαν καὶ ἀτιμίαν. «Οὐδεὶς λαὸς— λέγει ὁ συγγραφεὺς— ἐβασανίσθη τοσοῦτο σκληρῶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν αὐτοῦ, ὡς οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοί, »οὐδεὶς λαὸς ὑπέστη τοσοῦτο βορὺν δεσποτισμόν, οἷος ὁ τουρκικός, ὑφ' ὃν ὁ Χριστιανὸς δὲν ἠδύνατο ἐλευθέρως καὶ νὰ ἀναπνέῃ καὶ ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τῶν κατακτητῶν τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας, τοὺς ἀγροὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς »τοίχους τῆς οἰκίας του, ἵνα μὴ ὁ σχετικὸς οὗτος αὐτοῦ «πλοῦτος» διεγείρῃ τὴν »ὄρεξιν τῶν Τούρκων· καὶ τὰ τέκνα τοῦ Χριστιανοῦ τούτου,μόλις ἤρχιζον νὰ λαμ»βάνωσι συναίσθησιν τῶν περὶ αὐτά, ὡς πρώτας ἐντυπώσεις εἶχον τὴν βίαν καὶ τὴν »δουλείαν» !

Ἐκ τῆς γενικῆς ἀναθεωρήσεως τῶν γεγονότων τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περιόδου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. Σοκολὼφ ἐξάγει, ὅτι ἡ θέσις τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ παρουσιάζεται εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν λυπηρὰ καὶ εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς περὶ προνομίων ὁρισμοὺς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Θαυμάζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν κατεστράφησαν, ἄγοντες ἄθλιον βίον, ὑπὸ τόσῳ καταστρεπτικὰς συνθήκας,δυναμένας νὰ καταπνίξωσι πᾶσαν ἔκφανσιν χριστιανικοῦ αἰσθήματος καὶ ἠθικῆς αὐτοσυνειδησίας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐτήρησαν τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν, ὑπερήσπισαν γενναίως τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ διέσωσαν πλήρη τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἐν τούτῳ ἀκριβῶς δικαίως διορᾷ τὴν μεγίστην ἱστορικὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἑλλήνων,τῶν δούλων τούτων τοῦ βαρβαρωτάτου τῶν ζυγῶν, παρ' ὅλην τὴν βαρύτητα τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως οὐ μόνον ἐτήρησε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπερίσχυσε μάλιστα τοῦ δολίου Ἰσλάμ.

Ἡ κατὰ τὴν τουρκικὴν ταύτην περίοδον ἱστορία αὐτῆς εἶνε ἐποχὴ ἀγώνων οὐχὶ ὑπὲρ πίστεως μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ὡς Ἐκκλησίας, ἐποχὴ μονομαχίας δύο πολιτισμῶν, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ, ἱστορία θριάμβου τοῦ ὑποκειμένου καὶ παντὶ τρόπῳ καταδιωκομένου Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ κρατοῦντος Μωαμεθανισμοῦ,περιλαμβάνουσα πλείστας θαυμασίας διὰ τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ σελίδας, ἐν αἷς οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἔπλεξαν ἑαυτοῖς τε καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἄφθιτον στέφανον ἱστορικῆς δόξης, ὡς ἄξιοι ἱεράρχαι, μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπερασπίσαντες τὰ δίκαια καὶ τὰς προνομίας αὐτῶν. Βεβαίως δὲν δύναται τοῦτο νὰ λεχθῇ *περὶ ὅλων ἀνεξαιρέτως* τῶν πατριαρχῶν τῆς θεωρουμένης περιόδου, ἀλλ' ὁ ἱστορικός, ὡς δικαίως ὁ συγγραφεὺς παρα-

τηρεῖ, πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἱστορικῶν παραγόντων ὑπάρχουσι πολλὰ μὴ *ἀμέσως* ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν θελήσεως, ἀλλ' ἐκτυλισσόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ἐξωτερικῶν ἀντιξόων περιστάσεων, ἡ ὑπερπήδησις τῶν ὁποίων κεῖται ἔξω τῆς σφαίρας τῆς ὑποκειμενικῆς δυνατότητος. Τὸ κριτήριον τοῦτο ἀκριβῶς ἐφαρμόζων ὁ ἱστορικὸς ἐν τῇ περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐκκλησιαστικῶν προσώπων καὶ γεγονότων κρίσει αὐτοῦ, ἀναγκάζεται νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ μόνον πραγματικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀτυχήμασι τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ'—ΙΗ' αἰῶνος περιόδου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔπταιεν αὐτὴ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐπίτηδες δημιουργήσασα τοιαύτην ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν ἀφεύκτως ὤφειλε νὰ γεννηθῇ ἡ ἐκ διαμέτρου ἀσυμφωνία μεταξὺ τοῦ δικαίου καὶ τῆς πραγματικότητος μετὰ πάντων τῶν ἀρνητικῶν ἐπακολουθημάτων διὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν Χριστιανῶν βίον. Καὶ ὅμως δυστυχῶς ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορικῇ φιλολογίᾳ εὑρέθησαν Ρῶσσοι συγγραφεῖς ἀταλαιπώρως καὶ ἐξ ἐπιπολῆς, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἀπὸ σκοποῦ περὶ τῶν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν ἀνωμαλιῶν κρίναντες, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ταύτας μόνον ἐκ παντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας σημειωσάμενοι καὶ τονίσαντες, ἐν αὐτοῖς μόνον διεῖδον καὶ ἐκ τούτων μόνον ἔκριναν περὶ τοῦ καθόλου χαρακτῆρος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ἐάν, τῶν Ρώσσων νικώντων τὸν τουρκικὸν στρατόν, οἱ Τοῦρκοι ἀπαγχονίζουσι τὸν Πατριάρχην, ἐάν, διότι οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται ἐξανίστανται κατὰ τοῦ τυράννου, οἱ Τοῦρκοι ἐκδιώκουσι τοὺς πατριάρχας ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐξαναγκάζωσιν τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπανισταμένων Γενιτσάρων, ἐὰν εἰς πάσας ταύτας καὶ τὰς παραπλησίας περιπτώσεις κατηγορηματικῶς βεβαιοῦται ὑπὸ τῶν συγγραφέων τούτων, ὅτι πταίουσιν οἱ πατριάρχαι, δικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι πολὺ ἐλαστικὴν ἔχουσι τὴν συγγραφικὴν εὐσυνειδησίαν. Οὐδεὶς πάντως δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ἀπεριόριστος πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξουσία, ἣν περιεβλήθη ὁ Πατριάρχης κατὰ τὴν τουρκικὴν ταύτην περίοδον, κατέστησε τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα καὶ τὸν θρόνον ἐπίφθονα καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν ἔν τισι περιστάσεσι παρεκτροπὰς καὶ ἔριδας ἀνθρώπων φιλοδόξων καὶ ἰδιοτελῶν πρὸς κατάληψιν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας (π. χ. ὁ πατριάρχης *Συμεών*, 1472—1475). Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητον παρὰ τῇ τουρκικῇ κυβερνήσει, ἥτις ἐν τῇ συχνῇ τῶν πατριαρχῶν μεταλλαγῇ εὕρισκεν εὔλογον ἀφορμὴν νὰ χρηματίζηται ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερον. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοιαύτης τῶν Τούρκων διαγωγῆς ταχέως τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἀπώλεσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν γοητείαν καὶ κατέστη ἥκιστα ἐπιθυμητόν, ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐφαρμόζωσι σχεδὸν πάντοτε πᾶν μέσον, οἷον συκοφαντίας, καταλαλιάς, ταραχάς, πολλάκις δὲ καὶ βίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐπωφελοῦς αὐτοῖς πρακτικῆς. Ἐνίοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις κατέφυγον εἰς τὴν βεβιασμένην ἢ καὶ πρόθυμον ἀρωγὴν τῶν ἰσχυρῶν παρὰ τῇ Πύλῃ Φαναριωτῶν, οἵτινες ἐνόουν ν' ἀναμιγνύωνται καὶ εἰς

τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἕνεκα προσωπικῶν,ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ,συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, ἀλλὰ «τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦν ἄλλως μερικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν *καὶ ἐν «ἄλλαις χριστιανικαῖς Κοινότησι*—δὲν διστάζει ὁ κ.Σοκολῶφ νὰ παρατηρήσῃ—πολ«λάκις παρατηρούμενον καὶ δὴ *καὶ ὑπὸ συνθήκας κατὰ πολὺ εὐνοϊκωτέρας*, ἐστερη«μένον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συνήθους καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων καταδι«καζόμενον καὶ ἀποδοκιμαζόμενον». Μὴ ἀπατώμεθα ὅμως καὶ μὴ διαστρέφωμεν τὰ πράγματα· ἡ σφόδρα πρόθυμος τῇ Πύλῃ ἀρωγὸς ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἦτο ἡ γηραιὰ Ρώμη, εἰς τὸν θερμὸν τῆς ὁποίας πόθον τοῦ νὰ καταστήσῃ ὑποχείριον τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν, οὐδέποτε κατέστη δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ ποιά τις ὕφεσις. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποδεικνυσιν,ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Παπισμοῦ οὐχ' ἧττόνων τῶν ἃ προὐξένησαν οἱ Τοῦρκοι κακῶν ἐγένετο παραίτιος εἰς τὴν πολυπαθῆ Ἀνατολήν.Τῇ ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέθορεν εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε ὑπὸ τὸ παπικὸν προσκεφάλαιον ἡ ἐλπὶς τῆς καθυποτάξεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔκτοτε ὁλόκληρος στρατιὰ μελανειμονούντων προπαγανδιστῶν ἐξαφίεται ἐκ τοῦ Βατικανοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν παπικῶν ὀνείρων μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου,ἰδίᾳ δέ, ἵνα εὐθὺ βάλωσι τοῦ σκοποῦ, πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ ὀρθοδόξου Κέντρου πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὅπως οὕτω διὰ τῆς ἀποκεντρώσεως ταύτης κατορθώσωσιν εὐχερῶς νὰ καταστῶσι κύριοι τῶν ἀπροστατεύτων ῥαγιάδων.

Περὶ τῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου μέσων μαρτυρεῖ τρανώτατα ἡ ἱστορία *Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως*, αἱ περιστάσεις τοῦ θανάτου τοῦ *Παρθενίου Β'* καὶ *Παρθενίου Γ'*. Αὐτὸς ὁ σουλτάνος *Μουσταφᾶς* ὁ *Γ'* ἐμαρτύρησε περὶ τῆς πονηρᾶς ἐπεμβάσεως τῶν «Φράγκων» εἰς τὰς συχνὰς «ἀλλαξοπατριαρχίας».Δῆλον ὅθεν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἦν ὁ ὀλιγώτερον πταίων, ἀδικοῦσι δὲ βαρέως τὴν ἀλήθειαν, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅσοι ἐπὶ μερικῶν καὶ μονομερῶν ἐλλείψεων στηριζόμενοι ἐγείρουσιν ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν ἱστορικῆς ἐκκλησιαστικῆς περιόδου. «Εἶνε ἀνεπιστημοσύνης ἴδιον— λέγει αὐτολεξεὶ ὁ κ. Σοκολῶφ— «τὸ περιορίζεσθαι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ κατ' ὄψιν ἔκφανσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ «βίου, ἐνῷ εἶνε ἀπαραίτητον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐ«τοῦ ὄψιν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς διαλεύκανσιν καὶ διασάφησιν τῶν τυ«χαίων ἐξωτερικῶν ἀνωμαλιῶν . . .» Τὰς αὐτὰς ὑγιεῖς κρίσεις ἐκφέρει ὁ συγγραφεὺς, ἐπισκοπῶν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἐβίου ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἀρίστην πηγὴν πρὸς τοῦτο ἔχων τὸ διδακτικώτατον ἑλληνικὸν μαρτυρολόγιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ἐν ᾧ ἀπορεῖ τις τί πρότερον νὰ θαυμάσῃ», τὴν τῆς «πίστεως δύναμιν καὶ τὴν ἔξοχον τοῦ λαοῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πα«τέρων αὐτοῦ,ἢ τὴν ἀνεξάντλητον αὐτοῦ ὑπομονὴν ἐν ταῖς κακουχίαις, αἵτινες ἦσαν «ἱκαναὶ νὰ κάμψωσι τὴν μᾶλλον ἄκαμπτον καὶ ἀλύγιστον θέλησιν καὶ καταφθείρωσι

«καὶ τὰ ἁγιώτερα αἰσθήματα, ἢ τὴν ἀμεμψίμοιρον ἀνοχὴν τῶν κακώσεων. Τὸ μαρ-«τυρολόγιον τοῦτο ἀληθῶς χρανθὲν διὰ τοῦ αἵματος τῶν πατριαρχῶν, τῶν ἐπισκό-«πων, τῶν κληρικῶν, τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ λαοῦ ἐν γένει, τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ «πατρίδος παραδόντων τὰ ἑαυτῶν σώματα, χρησιμεύει ἡμῖν ὡς τὸ ὕψιστον πειστή-«ριον περὶ τῆς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἑνότητος καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὑπὸ «τοὺς Τούρκους Χριστιανῶν, οὓς δὲν ἴσχυσε νὰ καταβάλῃ οὔτε τὸ ξῖφος, οὔτε τὸ «πῦρ, οὐδὲ ἡ συστηματικὴ αὐθαιρεσία τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ φανατι-«σμοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τῶν ὀστῶν τῶν νέων τούτων μαρτύρων ἡ ἑλληνικὴ «Ἐκκλησία ἔπηξε τὸ θεμέλιον αὐτῆς, διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐξηγόρασεν αὕτη τὸν «ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων ἀγῶνα, τὰ δὲ ἔνδοξα αὐτῶν ὀνό-«ματα ἐπὶ αἰῶνας θὰ μαρτυρῶσι περὶ τοῦ θριάμβου τοῦ καταδιωκομένου πνεύματος «κατὰ τοῦ ἀκράτου δεσποτισμοῦ». Δὲν παραγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δρᾶσις τῶν Φαναριωτῶν, τῶν τόσῳ ἀδικηθέντων ὑπὸ πλεί-στων ἱστορικῶν καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν Ρώσσων τοιούτων· οἱ ἀριστοκράται οὗτοι τοῦ πνεύματος ἐχρησίμευον κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους τοῦ σκότους ὡς ἀληθεῖς φορεῖς τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐ-τῶν, ἀφιερώσαντες κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν καταδυναστευομένην Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαόν, τοὺς μὲν πατριάρ-χας ὑποστηρίζοντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἐν τῷ πρὸς τὴν Πύλην ἀγῶνι αὐτῶν καὶ με-σιτεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῷ Διβανίῳ, διὰ τὸν λαὸν δὲ ἱδρύοντες σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκας. Ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι οὐχὶ πάντοτε ἡ δρᾶσις τῶν Φαναριωτῶν ἦτο ἐπωφελής, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτιμήσει αὐτῆς ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν τὰς ὑφ' ἃς ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ δρῶσι συνθήκας, ἀφ' οὗ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ᾐσθάνοντο πάντοτε τὴν ἐπαφὴν τοῦ δαμοκλείου ξίφους.

Τὸ δεινὸν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θέσεως τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ ὑπὸ τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας, διότι με-ταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν προστριβῆς, ἀνεπτύχθησαν ἰσχυροὶ δεσμοὶ ἱστορικοὶ καὶ πολιτικοὶ μέχρι τῆς πτώ-σεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὴν πτῶσιν ταύτην μεῖζον πάντων ἐθρήνησεν ἡ καρδία τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ, διότι τὸ Βυζάντιον ἦτο δι' αὐτὸν τὸ κέντρον καὶ ἡ κεφαλὴ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Τοιούτου σεβα-σμοῦ ἀπέλαυε ἀληθῶς παρὰ τοῖς Ρώσσοις τὸ ἐκκλησιαστικὸν Βυζάντιον, ἀλλ' ἐν χρόνοις ἀρκούντως ἀπέχουσι τοῦ σημείου τῆς πτώσεως αὐτοῦ. Κυρίως εἰπεῖν τὸ γόητρον τοῦ μεγάλου τούτου κέντρου, ὡς κέντρου πανορθοδόξου, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ καταπέσει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ρώσσων, ἕνεκα διαφόρων ἱστορικῶν λόγων, καὶ μά-λιστα ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ ὡς μητροπολίτου Μόσχας τοῦ περιλαλήτου ἐκείνου *Ἰσι-δώρου* καὶ μετέπειτα ἕνεκα τῆς ἐν Φερράρᾳ Συνόδου.

Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ δὲ τούτου σημείου χρονολογεῖται ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις καὶ

μόρφωσις ἰδίᾳ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς μᾶλλον πεφωτισμένης καὶ ἐπισήμου ρωσσικῆς κοινωνίας νέας τινὸς θεωρίας, τῆς θεωρίας περὶ τῆς «Τρίτης Ρώμης», περὶ ἧς ἐλπίζομεν σὺν Θεῷ νὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ. Ὥστε, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, οἱ Ρῶσσοι δὲν ἐλυπήθησαν καὶ τοσοῦτον διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, διότι ἐπίστευσαν ἔκτοτε, οὐχὶ ἄνευ τινὸς ἐθνικῆς διαθρύψεως, ὅτι, πεσούσης τῆς «Νέας» καὶ «Δευτέρας Ρώμης», τῆς διαδεξαμένης τὴν ἐν τῇ Δύσει «Πρώτην», κατὰ θείαν οἰκονομίαν ἀνέστη ἡ «Τρίτη Ρώμη»—ἡ *Μόσχα*, ἥτις ἀντικαθίστησιν ἔκτοτε ὡρισμένως μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον Βυζάντιον καὶ εἰς ἐν μετατίθεται τὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀναφαινομένη οὕτω — ἡ Τρίτη δηλονότι αὕτη Ρώμη—ὡς ὁ μόνος ὑπερασπιστὴς καὶ ἄγρυπνος φρουρὸς τῆς καθόλου Ὀρθοδοξίας· ἡ δὲ τρίτη Ρώμη «Μόσχα» εἶνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ μοναδικοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὀρθοδόξου Κράτους, τοῦ ρωσσικοῦ, τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἐλευθέρου καὶ θάλλοντος. Ἐν τῇ Τρίτῃ ταύτῃ Ρώμῃ, καὶ ἐν μόνῃ ταύτῃ, κατὰ τὴν ρωσσικὴν θεωρίαν, ἐτηρήθη καὶ τηρεῖται ἀμίαντος ἡ Ὀρθοδοξία, ὁ δὲ Μέγας Δοὺξ τῆς Μόσχας ἐθεωρεῖτο ὡς ἄμεσος διάδοχος καὶ δὴ καὶ ἔκγονος τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Φυσικὴ συνέπεια τῆς θεωρίας ταύτης ἦτο, ὅτι ἡ Ρωσσία μετὰ τοῦ Τσάρου ἐπὶ κεφαλῆς ἀνέλαβεν ἴδια προστατευτικὰ καθήκοντα ἀπέναντι τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ἐκ πλήρει συναισθήσει τῆς νέας ταύτης ἀποστολῆς της ἡ Ρωσσία καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ΙΕ'—ΙΗ' αἰώνων μετὰ προθυμίας προσέτρεχεν ἀρωγὸς τοῖς ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανοῖς εἰς ὑλικὴν συνδρομήν, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπεφάσισε καὶ πολιτικῶς νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ τοῦτο, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ἦτο πολὺ φυσικόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἄλλης βεβαίως ἀπόψεως πρὸς τῇ ὑφ' ἡμῶν ἀνωτέρω σημειωθείσῃ. Ἡ ἀρχαία δηλονότι Ρωσσία πνευματικῶς ἐτράφη ἐν ταῖς ἰδέαις τοῦ Βυζαντινισμοῦ· τὴν Ἀνατολὴν ἐθεώρει ὡς πνευματικὴν πατρίδα· ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὴν Ἐκκλησίαν, τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς θεωρίας, καὶ ἐν γένει τὰ πάντα ἐδιδάχθη καὶ ἐδανείσατο παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βυζαντίου. Οὕτω δὲ μεταξὺ τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνεπτύχθη καὶ ἐπιστώθη ἀληθὴς πνευματικὴ συγγένεια ἐν ἀμοιβαιότητι σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἕτερον τῶν μερῶν τούτων εὑρέθη ὑπὸ δυσμενεῖς ἱστορικὰς συνθήκας, τὸ ἕτερον ἐθεώρησεν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ καθῆκον νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθείας, ὑπερασπίσεως καὶ ὑποστηρίξεως καὶ ἰδίᾳ ὅτε ἡ Ρωσσία ᾐσθάνθη ἑαυτὴν ἐσωτερικῶς ἰσχυρὰν καὶ πολιτικῶς βαρύνουσαν ἐν τῇ παγκοσμίῳ διπλωματικῇ πλάστιγγι.

Ἡ περίοδος τῆς πολιτικῆς ταύτης ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς *Πέτρου τοῦ Μεγάλου* (1685—1722). Καίτοι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν Πρςυθικῶν δὲν ἐφάνη εὐνοϊκὸν τῷ Πέτρῳ, ἐν τούτοις οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ γόητρον τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὑποδούλων τῇ Τουρκίᾳ Χριστιανῶν. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς τολμηρᾶς ταύτης ὑπὲρ αὐτῶν ἐπεμβάσεως τοῦ Πέτρου ἐβάδισε καὶ ἡ *Αἰκατερίνα Ἰβάνοβνα* (1730 — 1740), καίτοι ἀνε-

πιτυχῶς. Αἱ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συμπάθειαι τῶν Χριστιανῶν ἐνισχύθησαν ἐπὶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς *Ἐλισαβέτας Πετρόβνας* (1741—1761), ἰδίᾳ ὅμως μεγαλοπράγμονα πολιτικὴν ἀνατολικὴν ἀπαντῶμεν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας *Αἰκατερίνης τῆς Β'* (1762—1769). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ ἔκκλησις τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸ 1769 πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ ἐγένετο αὕτη ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ἠπείρῳ καὶ Πελοποννήσῳ οὐ μόνον Κλέφτες καὶ Ἁρματωλοί, ἀλλὰ καὶ σύμπας ὁ λαὸς μετὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἔδειξαν ἑαυτοὺς προθύμους εἰς συνεργασίαν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἡ τοιαύτη ὅμως αὐτῶν προθυμία, καὶ ἐν ἔργοις δειχθεῖσα, φρικτὰ δεινὰ ἐπεσώρευσεν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. Καὶ ἐπηκολούθησε μὲν ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσιοὺχ—Καϊναρτζῆ (10 Ἰουλίου 1779), καθ' ἣν ἡ Ῥωσσία πρώτην φορὰν ἐκτήσατο τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα, ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη οὐδὲν οὐσιῶδες ἔδωκε τοῖς Χριστιανοῖς καὶ διὰ τοῦτο ἡ Αἰκατερίνη, περαιτέρω χωροῦσα, κατήρτισε τὸ περίφημον ἐκεῖνο «ἑλληνικὸν σχέδιον» (1782) τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους μὲ πρωτεύουσαν τὴνΚωνσταντινούπολιν καὶ μὲ αὐτοκράτορα τὸν διάδοχον αὐτῆς, τὸν ἐπὶ τούτῳ Κωνσταντῖνον ὀνομασθέντα. Ἀλλ' ἡ *μεγάλη ἰδέα*, ἣν μετ' ἀφάτου, ἐννοεῖται, ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέξαντο οἱ Ἕλληνες, ἐπέπρωτο νὰ μείνῃ μόνον ἐν σχεδίῳ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξαλείψωσι διὰ παντὸς αἱ νέαι πολιτικαὶ τῆς Ῥωσσίας περιπλοκαί.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἣν ἐκτίθησιν ὁ συγγραφεὺς λεπτομερέστατα *ἐν τρισὶ τμήμασιν*, ὧν τὸ *πρῶτον* πραγματεύεται περὶ τῆς «ἐξωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως» (σελ. 72—406). Καίτοι ὁ νέος σουλτάνος Σελὶμ ὁ Γ' εἶχε σχετικῶς ἀρετὰς τοιαύτας, παρ' ὧν τὸ ὑπήκοον θὰ ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ ποιάν τινα βελτίωσιν τῆς θέσεώς του, ἐν τούτοις ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἦν ἐποχὴ ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ πολέμων, ὧν προεῖχε βεβαίως ὁ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀγών. Οἱ Τοῦρκοι, τρέφοντες μῖσος ἄσβεστον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἠξίου ν' ἀναμιγνύηται ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐξέχεον τὴν ὀργὴν αὐτῶν κατὰ τῶν ἀθώων Ἑλλήνων, διόπερ καὶ ἡ ρωσικὴ Κυβέρνησις εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ λαμβάνῃ ἑκάστοτε πρὸς προφύλαξιν τούτων ἀπὸ τοῦ φανατισμοῦ τοῦ μωαμεθανικοῦ λαοῦ ἰδιαίτερα μέτρα, τὰ ὁποῖα, ἐννοεῖται, ὅτι οὐδέποτε ἦσαν ἀποτελεσματικά. Ὁ τότε πατριαρχεύων *Προκόπιος*, ἠναγκασμένος νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Κυβερνήσεως εἴς τε χρήματα καὶ ναύτας ὑπὲρ τῶν Ῥώσσων, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων, κατὰ τὸν Μακραῖον, διήνυεν ἡμέρας θλίψεως καὶ ὀδύνης. Ἄλλα βεβαίως ἦσαν τὰ συμφέροντα τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὀρθῶς κρίνει ὁ κ. Σοκολὼφ λέγων, ὅτι ὅ τε πατριάρχης καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὑπὸ τὸν τρόμον ὄντες τῶν κυβερνητικῶν ἀπειλητικῶν ἐπιβολῶν, ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀμετακλήτους ταύ-

τας διαταγὰς ἄκοντες. Τοιαύτας διαταγὰς δυστυχῶς οὐχ ἅπαξ ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελέσῃ ἡ Ἐκκλησία, οἱ δὲ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης (Ὑψηλάντης, Μακραῖος) δὲν εὑρίσκουσι λόγους νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν εἰς ἄκρον δεινὴν θέσιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ἧς ἰδιαίτατα πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ *Ἀδαμαντίου Κοραῆ*, ὅστις, ἐγκαταλιπὼν τὴν Σμύρνην, ἀπεμακρύνθη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἵνα μὴ καθίσταται καθ' ἑκάστην μάρτυς τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ζωηρότατα διαζωγραφεῖ τὴν τότε κατάστασιν, καθ' ἣν ὅμως, μεθ' ὅλην τὴν παμμερῆ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων κατάπτωσιν, εἰς ἣν ὤθουν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι, δὲν κατεστράφησαν ὁλοτελῶς· ἐν τῷ βάθει τοῦ στήθους ἐσώζετο ἔτι ἀρκοῦσα δύναμις πρὸς ἀναγέννησιν, ὥστε ἡ βαθμιαία ἀνάστασις ἐφαίνετο καὶ ἐφικτή, ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτος. Τὴν ἀφόρητον κατάστασιν τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν αὐτῶν χρωμάτων περιγράφουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι, οἱ οὕτως ἢ ἄλλως λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐπιτοπίως νὰ σπουδάσωσι τὰς συνθήκας τοῦ ἐν Τουρκίᾳ βίου τῶν Χριστιανῶν. «Ἡ βάρβαρος τῶν Τούρκων «ἐξουσία—λέγει ὁ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρόξενος τῆς Ἀγγλίας Eton—ἡ ἐπὶ «ἔτη μακρὰ πιέζουσα τοὺς Ἕλληνας, κατ' ἀνάγκην ἐγένετο πρόξενος λυπηρῶν φαινομένων «ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις, ἐφρόνει ὁ Eton, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐλευθερωθῶσί ποτε τοῦ ζυγοῦ τούτου καὶ ὁ δεσποτισμὸς παύσῃ νὰ ὑποκρατῇ «ὑπὸ τὴν βαρείαν αὐτοῦ πίεσιν τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, τὸ ἐθνικὸν αὐ«τῶν πνεῦμα ἀμφιλαφὲς καὶ αὖθις θ' ἀναπτυχθῇ καὶ θὰ ἐκδηλωθῇ. Ἄξιον μάλιστα πολλῆς ἀπορίας τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἕλληνες, μεθ' ὅλην τὴν πίεσιν, ἣν αἰσθάνονται ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν, διετήρησαν τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ Ἕλληνες καὶ τανῦν ἔτι μετὰ μακρὰν δουλείαν ὁμοιάζουσι τοῖς Εὐρωπαίοις κατά τε τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα, ἐν ᾧ ἡ μεταξὺ Εὐρωπαίων καὶ Τούρκων διαφορὰ εἶνε φοβερά». «Οὐχί,» ἐπιλέγει ὁ εὐγενὴς Ἄγγλος, «οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε ἄξιοι »τῶν μομφῶν, ἃς ἐνίοτε κατ' αὐτῶν ἐπιρρίπτουσι . . . .» Τὰς αὐτὰς καὶ παρομοίας κρίσεις ἐκφέρουσι καὶ ὁ Γαλάτης Savary, ἡ Ἀγγλὶς κυρία ***Κραβέν***, ὁ Sonnini, ὁ Castelane, ὁ κόμης Choiseul Gouffier καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ παραφωνίαι τινὲς ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ ὁμοφωνίᾳ τῶν κρίσεων τῶν ξένων περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὅτε δὲ ἡ ἀγγλικὴ Βουλὴ ἤγειρε κατὰ τὸ ἔτος 1791 τὸ ζήτημα τοῦ κατὰ τῆς Ρωσσίας πολέμου, ὁ διάσημος ***Σεριδάν***, ὑψώσας τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ πολέμου τούτου, ὃν ἔκρινε καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας καταστρεπτικόν, ἐπέπεσε λάβρος κατὰ τῶν βουλομένων νὰ παραστήσωσι τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὡς ἀνάξιον ἐλευθερίας καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπενόει βεβαίως τὸν Γερμανὸν Ρακῶ, γράψαντα τότε, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε ἀνάξιοι νὰ καλῶνται ἀπόγονοι τῶν διασήμων αὐτῶν προγόνων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς. Ἀλλ' ὁ Sonnini καὶ ὁ Κοραῆς ἔσπευσαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Γερμανὸν τοῦτον τὸ ἀνῆκον μάθημα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Γ. Παπαμιχαήλ.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

(Τὸ ἑξῆς περισπούδαστον ἄρθρον γνωστοτάτου συγγραφέως τοῦ κ. Καρόλου **Blind** *καταχωρίζει ἡ ἀγγλικὴ «***St jame's Gazétte***» ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐνεργείας τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου :)*

«Πρόκειται ἴσως νὰ παραστῶμεν εἰς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐντῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ; Δὲν εἶνε τρομεραὶ αἱ σφαγαὶ τῆς ἄπω Ἀνατολῆς;

«Νέα Συνδιάσκεψις τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος συνεκλήθη διὰ τὴν σήμερον. Ὡς εἰδικὴ καὶ ἐπείγουσα δικαιολογία ἀναφέρεται ἡ ὁμολογουμένη ἀποτυχία τοῦ αὐστρορρωσσικοῦ σχεδίου τῶν μεταρρυθμίσεων. Προσετίθετο ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ ληφθοῦν τὰ μᾶλλον δραστήρια μέτρα τὰ ὁποῖα ἐδήλωσεν ὅτι ἡτοίμασεν ὁ Λόρδος Λανσδόουν.

«Ὅτι θ' ἀπετύγχανε τὸ μέτρον τοῦτο, δηλαδὴ ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν ἡ λύσις τοῦ πολυπλόκου τούτου προβλήματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται **Μακεδονία**, τὸ πρεσεῖπον. Ὁ Τσάρος, ὡς μεταρρυθμιστὴς εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἵμου, φαίνεται καθὼς ὁ περιώνυμος τράγος ὡς ἀρχικηπουρός.

«Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, εἰς τὴν πολιτικὴν δίκην τοῦ Kônigsberg ἐδόθη τρανωτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀτασθάλου ρωσσικῆς διπλωματίας καὶ τῶν ἄλλων πρακτόρων της, ὅτι δηλονότι ἔχει αὕτη ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς δολοφονικὰς συνωμοσίας, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατορθώσῃ ὅπως χάσῃ ἡ Βουλγαρία τὸ γόητρον καὶ ἀποκτήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς διοικήσεως ἐπικυριαρχίαν αὐτῆς, καὶ οὕτω νὰ δυνηθῇ ἡμέραν τινὰ ἡ ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῶν χωρῶν τοῦ Αἵμου καὶ ν' ἀνοίξῃ δίοδον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Ὡς πρὸς τὴν Αὐστρουγγαρίαν, ὑπάρχουν τόσα φυλετικὰ προβλήματα εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ὥστε μᾶς ἐνθυμίζει τὸ ρητὸν «Ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτόν».

«Μᾶς εἶνε ἄγνωστον ὅτι οἱ Μαγιάροι, περικυκλωμένοι ὡς εἶνε ὑπὸ τῶν σλαυϊκῶν φυλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ρῶσσοι ἀπόστολοι πολλάκις εἰργάσθησαν δραστηρίως, παρατηροῦν πολὺ ὑπόπτως οἱανδήποτε συνεργασίαν τῶν δύο Κυβερνήσεων, Πετρουπόλεως καὶ Βιέννης. Σκοποῦσι τὴν διευκόλυντιν τῶν δεσποτικῶν βλέψεων τοῦ σλαυοφώνου πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας;

«Ἡ Οὐγγαρία εἶνε ἀρχαία κοινοβουλευτικὴ χώρα. Ἔχει ὑψίστην σημασίαν ἐν περιπτώσει εὐρωπαϊκῆς πάλης κατὰ τῆς φιλοδόξου ἐπιδρομῆς τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ὅ τι δήποτε ὑπελογίσθη, ὅπως τεθῇ εἰς κίνδυνον ἡ Οὐγγαρία, μὲ τὰς τέσσαρας φυλάς της, τὰς ὁποίας χωρίζει ἡ γλῶσσα καὶ τὸ αἷμα, τόσον, ὅσον ἀπέχει ὁ Τοῦρκος τοῦ Μοσχοβίτου ἢ ὁ Γερμανὸς τοῦ Ἰταλοῦ, φυλάς, αἵτινες διὰ ν' ἀποχωρισθοῦν δὲν δύνανται ἢ νὰ φέρουν ὁλοσχερὲς χάος εἰς τὴν χώραν, ἀξίζει νομίζομεν δεόντως νὰ σταθμισθῇ.

«Ὑπῆρξαν μωροὶ καὶ δόλιοι λαοί, οἵτινες ἐπανειλημμένως συνεβούλευσαν τὴν εἰσβολὴν αὐστρορρωσσικῶν στρατευμάτων εἰς Μακεδονίαν πρὸς ἵδρυσιν συγκυριαρχίας.

«Τί καλλίτερα ἀληθῶς μέσα ἠδύναντο νὰ ἐξευρεθοῦν, ὥστε νὰ ἐμβάλουν εἰς ἔριδα τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν—ἀποκλειομένων τῶν γειτόνων, οἵτινες τότε φυσικὰ θὰ τοῖς ἦσαν ἀντίπαλοι ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ—καὶ νὰ τὰ θέσουν πρὸς τὸν μεταξύ των πόλεμον; Ἄφευκτος συνέπεια τούτου θὰ ἦτο ὁ ἀναπόφευκτος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Μεταξὺ τῶν πολλῶν, οἵτινες συνεβούλευσαν τὴν εἰσβολὴν τοῦ αὐστρορρωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὑπάρχουν δυστυχῶς καὶ πολλοὶ κληρικοὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες ἐπαγγέλλονται τὸν διδάσκαλον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ τοὺς ὁποίους ἤκουσα νὰ κηρύττουν *σταυροφορίαν* κατὰ τοῦ *ἀπίστου Τούρκου*. Ἐκήρυξαν δὲ τοῦτο τόσον διὰ τοῦ λόγου, ὅσον καὶ διὰ τῆς γραφῆς. Ἀλλ' ἰδοὺ ἀληθῶς ἓν ἔξοχον μέσον τοῦ ν' ἀναφθῇ τρομερὰ φλὸξ φανατισμοῦ, ἐκπεμπομένη πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ Ἰνδοστὰν πρὸς ἀποκλειστικὸν ὄφελος τῆς *μεγίστης μωαμεθανικῆς Δυνάμεως* !

«Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦν τὰ γεγονότα ταῦτα, θ' ἀντελήφθησαν πολλάκις κατὰ τὸ παρελθόν, ὅτι ἐμφανίζεται πάντοτε κάποιος, ὅστις, σπουδάσας τὴν πανοῦργον πολιτικὴν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Πετρουπόλεως, προσπαθεῖ συστηματικῶς νὰ δημιουργῇ ἐχθρότητα μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας, φρονῶν ὅτι οὕτω θὰ ἐξεπληροῦντο καλλίτερον αἱ ρωσσικαὶ βλέψεις ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ ἀκόμη μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἐγένετο ἐκμετάλλευσις τῶν φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων τῶν ἄλλων λαῶν, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο καὶ εὑρίσκονται εἰς πλήρη ἄγνοιαν τῆς φυλετικῆς συγχύσεως, τῆς ἐπικρατούσης εἰς τὰ τουρκικὰ βελαέτια, τὰ γνωστὰ εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονία, διὰ νὰ συγκαλύψουν τὰ βδελυρὰ σχέδια καὶ τὰ κακουργήματά των. Ὁ ὑπολογισμός των ἦτο ὅπως μὲ τὸν διαπληκτισμὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἀχθῶσιν εὐκόλως εἰς αἴσιον πέρας οἱ κατακτικοὶ σκοποί των ; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλεῖται Μακεδονία συνίσταται ἀπὸ 6 ἢ 7 φυλὰς διαφόρους, πλεῖσται τῶν ὁποίων διαπληκτίζονται μεταξύ των, διὰ νὰ εὑρεθῶσι πάλιν αὔριον συνηνωμέναι. Ὑπάρχουν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί,— ἵνα μὴ μνημονεύσωμεν τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι συχνάκις ἀπαντῶνται εἰς πυκνὰς ὁμάδας, καὶ οἵτινες ἐν Ἀνατολῇ ὑπολογίζονται ὡς ἰδιαιτέρα ἐθνικότης. Συχνάκις ὁ γλωσσολογικὸς καὶ φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς περιορίζεται καὶ συνδιαπλέκεται περιέργως. Ἡ δυσχέρεια εἶνε, ὅτι οἱ Βούλγαροι, φυλὴ μογγολικὴ ἢ τουραννικὴ ἀπὸ τὸν Βόλγαν (ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν. Bulgars, Bolgars ἢ Bulgars) οἵτινες τὴν σήμερον ὁμιλοῦν τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν, ἀπαιτοῦν τὴν Μακεδονίαν,—λέξιν ἄγνωστον εἰς τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων της— δι' ἑαυτούς, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς ὁλόκληρον τὸ νότιον μέρος τῆς χώρας, εἰς τὰ βελαέτια δηλονότι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, ἡ ἑλληνικὴ φυλή, γλῶσσα καὶ δρᾶσις ὑπερισχύουν.

«Δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ἡ Ρωσσία εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ Βουλγαρία ἐπρόκειτο νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀποκλείουσα οὕτω τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ οἱανδήποτε εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδα διευθύνσεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο ἐγένετο, ἢ μᾶλλον ἐπροτάθη, ὅταν ὁ Τσάρος ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ ὑπήγετο εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Ἡ συνθήκη τοῦ

Βερολίνου ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θὰ παρεῖχε εἰς τὴν Ρωσσίαν ναυτικὸν σταθμὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔξωθεν τῶν Δαρδανελίων. Ἂς μὴ λησμονηθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι, ὅταν τὰ στρατεύματα τοῦ Τσάρου εὑρίσκοντο πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Σουλτάνος παρεκινήθη *νὰ κηρύξῃ τὴν λῆξιν* τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχε θεσπισθῇ πρὸ δύο μόλις ἐτῶν καὶ ὅπερ κατώρθωσεν ἀρκετὰ καλὰς μεταρρυθμίσεις.

«Διὰ τὴν μοσχοβιτικὴν Αὐτοκρατορίαν, κοινοβούλιον ἐν Τουρκίᾳ θὰ ἦτο ἀνυπόφορον κάρφος εἰς τὰ ὄμματα αὐτῆς. Ἀλλά, μόνον ἡ λῆξις ἐκηρύχθη, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ κατάργησις.

«Ὡς πρὸς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ, τελευταίως ἐξεδόθη ἓν φυλλάδιον ἑλληνιστί, γράφον μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς. «Τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγαρικῶν ὁμάδων «ἐναντίον λαοῦ, ἐνεργοῦντος πρὸς ἄμυναν αὐτοῦ, διαφεύγουν τὴν κλίμακα τῶν ὀφθαλ«μῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ αἷμα ἑκατοντάδων θυμάτων ζητεῖ ἱκανοποίησιν τῶν φοβε«ρῶν τούτων ὀργίων, ἅτινα διεπράχθησαν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας. Ἐκηρύχθη πό«λεμος οὐχὶ ἐναντίον τῶν ἀκατονομάστων *Τούρκων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν*». Τὰ δολοφόνα ὄργανα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐφόνευσαν εἰς τὸ διάστημα τῶν 6 τελευταίων ἐτῶν περὶ τοὺς 461 Μακεδόνας Ἕλληνας καὶ ἐπλήγωσαν 58 ἄλλους, μὴ φεισθέντων ἀκόμη οὐδ' αὐτῶν τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν.

«Αὐξάνει ἡ ἀπέχθεια ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κομιτάτου τούτου ἐξ αἰτίας τοῦ βαρβάρου καὶ σκληροῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὀργίων των καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐναντίον ἀθώων γυναικῶν, παιδίων καὶ ἱερέων!! Καὶ πραγματικῶς δὲν διεξάγεται μόνον φυλετικὸς ἀγών, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικός. Εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδιον ἀναφέρονται λεπτομερῶς τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπαγγέλματα, αἱ χρονολογίαι καὶ τὸ μέρος ἀκόμη ὅπου ἔλαβε χώραν τὸ ἔγκλημα.

«Ἐπίσης ἔχω ἐνώπιόν μου ἕνα χρωματιστὸν χάρτην τῶν ἑλληνικῶν, βουλγαρικῶν, ρωμουνικῶν καὶ σερβικῶν σχολείων, ἅτινα ὑπάρχουν ἐν Μακεδονίᾳ. Πασιφανέστατα ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπικρατεῖ παντοῦ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἀπὸ ὅλα ταῦτα ἐξάγεται, ὅτι τὸ πολύπλοκον αὐτὸ μακεδονικὸν ζήτημα δὲν προώρισται νὰ λυθῇ ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου, εἰς τὴν συνεδρίασιν τοῦ ὁποίου προσεκλήθην καὶ ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὁποίου τὰς βλέψεις ἀδυνατῶ νὰ συμμερισθῶ.

«Ἐάν, κατὰ τὴν γνώμην μου, δύνανται νὰ συστηθῶσι *δραστήρια* μέτρα, ταῦτα δέον νὰ εἶνε, ὅπως πιεσθῇ ὁ Σουλτάνος καὶ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὸ Κοινοβούλιον, ὅπερ ἄλλως τε πασιφανῶς ὑπεσχέθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ κατὰ τὸ 1878 πρέσβεώς της ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ κακουργήματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἔχουν ἀνάγκην θεραπείας ἐν τῇ πηγῇ των. Τὸ Κοινοβούλιον, συγκαλούμενον ἅπαξ ἔτι ἐν τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ, θὰ ἦτο ἐξαίρετος βοηθὸς τῶν Ρώσσων μεταρρυθμιστῶν, τῶν ὁποίων τὸ κίνημα ἐξωθήθη ἀπὸ τὰς ἥττας, τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἡ τσαροκρατία ἀπὸ μίαν ἀπομεμακρυσμένην ἀσιατικὴν Δύναμιν, ἡ ὁποία ἔχει ἤδη κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ "ΝΟΒΟΕ ΒΡΕΜΙΑ„

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΩΝ ΟΡΓΙΩΝ

Ἐν τῷ ἄρθρῳ τῷ δημοσιευθέντι ἐν τῷ ἀριθ. 347 τῶν «Νόβοστι» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπὶ πλέον περὶ τῶν μακεδονικῶν ταραχῶν» ἡ κόμησσα Ἴνα Καπνίστ λέγει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ριψοκίνδυνον νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ «Νόβοε Βρέμια» ἀπαιτούμενα γεγονότα (διδόμενα), τὰ ὁποῖα σχετίζονται πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων διαπραχθέντα ἐγκλήματα, ἐπειδὴ αἱ ἐφημερίδες μας ἀναγινώσκονται ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ ἐὰν οἱ κομιταζῆδες μάθουν ποῖος ἔδωκε τὰς πληροφορίας ταύτας ἢ ποῖος ἀκόμη ἀπὸ τὰς παθούσας οἰκογενείας ἔμεινεν ἐν Μακεδονίᾳ, οὐαὶ εἰς αὐτούς.»

Διὰ τοὺς ἀκολούθους λόγους, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ μὴ συμμερισθῶ τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἀξιοτίμου κομήσσης.

Πρῶτον ἐφ' ὅσον τοιαῦτα διδόμενα δὲν δημοσιεύονται, ὄχι μόνον τὸ «Νόβοε Βρέμια», ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἅπασα ἡ ρωσσικὴ κοινωνία, δικαιοῦται νὰ βλέπῃ κάπως σκεπτικῶς τὴν ἀόριστον δημοσίευσιν γεγονότων τινῶν, τῶν ὁποίων ὁ καθορισμὸς εἶνε πάντως ἀπαραίτητος ἐν τόσον σπουδαίῳ ζητήματι, ὡς ἡ κατηγορία βουλγαρικῶν ὁμάδων ἐπὶ θηριωδῶν ἐγκλημάτων. Πρὸς τούτοις οἱ ἀληθεῖς οὗτοι μάρτυρες τῆς Μακεδονίας τοῦτο ἐπακριβῶς ἐπιθυμοῦσι καὶ τοῦτο ἀναγγέλλουσιν εἰς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον· ὑπὲρ πᾶν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ μάθῃ, ἡ ρωσσικὴ κοινωνία περὶ τῆς δεινῆς καταστάσεώς των. Οἱ Ἕλληνες προσδίδουν μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν γνώμην καὶ εἰς τὰς συμπαθείας τοῦ ρωσσικοῦ ὁμοθρήσκου λαοῦ, ὁ ὁποῖος πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεκρίθη εἰς τὰς ἐκκλήσεις των ἐν δειναῖς περιστάσεσι καὶ ἠγέρθη πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων των.

Πρὸς τί λοιπὸν νὰ κρύπτῃ τις ἀπὸ τὴν ρωσσικὴν κοινωνίαν τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, πρὸς τί νὰ διαστρέφῃ τὰ γεγονότα, ὅπως δὲν ἐντρέπονται νὰ πράττωσι μερικὰ ὄργανα τοῦ τύπου, ἀρυόμενα τὰς πληροφορίας των ἀπὸ τὰς ἐμπαθεῖς (μεροληπτικὰ) βουλγαρικὰς ἐφημερίδας, καὶ πρὸς τί νὰ ἀπατᾷ τις τὸ ρωσσικὸν κοινόν;

Δεύτερον: δὲν πρέπει νὰ φοβηθῇ τις, ὅτι συνεπείᾳ τῆς κατανοήσεως τῶν ρωσσικῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ κομιτατζῆδες θὰ ζητῶσι πληροφορίας περὶ τῶν ἐπιζησάντων διὰ νὰ «λογαριασθῶσι» καὶ μαζῇ των. Ἢ μήπως ἡ κόμησσα

Καπνίστ νομίζει, ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι κομιτατζῆδες δὲν γνωρίζουσί τι περὶ αὐτῶν, ἀφοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀναγινώσκονται καὶ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά; 'Αλλὰ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶνε γνωστὰ πάντα τὰ γεγονότα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικῶν θηριωδιῶν καὶ ἐσχηματίσθησαν μάλιστα ἐπίσημοι πίνακες αὐτῶν, μὲ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα ἐπακριβῶς καὶ μὲ ἐκείνας τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν τάξιν, τὰς ὁποίας ἐπιθυμεῖ τὸ «Νόβοε Βρέμια». Ἰδοὺ διατὶ πάντες οἱ γνωρίζοντες τοιαῦτα διδόμενα ὑποχρεοῦνται νὰ τὰ δημοσιεύσωσιν εὐρέως, πρὸς γνῶσιν ὅλων ἐκείνων οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων· καὶ ἐγὼ ἐπίσης χαίρω πολὺ νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ «Νόβοε Βρέμια» τὰ ἀπαιτούμενα γεγονότα, ληφθέντα ἀπὸ αὐθεντικωτάτας καὶ ἐπισήμους πηγάς. Καὶ διὰ νὰ μὴ καταχρῶμαι τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος, περιορίζομαι μόνον εἰς τὰ μᾶλλον πρόσφατα γεγονότα, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον **1903** ἕως τὸν Νοέμβριον **1904**. (1)

Α'. Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης.

157 φόνοι (μετὰ λεπτομερειῶν).

Β'. Βιλαέτιον Μοναστηρίου.

133 φόνοι (μετὰ λεπτομερειῶν).

Καὶ ἔχομεν λοιπὸν ἐνώπιόν μας τὸν ἀρκούντως ἐπιβάλλοντα ἀριθμὸν **290** ἐγκλημάτων, διὰ τόσον βραχὺ διάστημα. 'Αλλ' οἱ πρὸ τοῦ **1903** φόνοι; 'Απὸ τοῦ **1897** ἕως τὸ **1903** εἰς μόνον τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης διεπράχθησαν **94** φόνοι καὶ **134**, εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου, ἀπὸ τοῦ **1900** ἕως **1903**, ἤτοι ἐν ὅλῳ **518** φόνοι. 'Αλλὰ οἱ πολυπληθεῖς φόνοι Σέρβων, οἱ διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων; Δὲν θέλει τὸ «Νόβοε Βρέμια» νὰ βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν σερβικῶν τούτων θυμάτων;

Μὲ τοιαύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐρωτῶμεν: Μήπως δὲν ἔχουν μετὰ ταῦτα τὸ δικαίωμα οἱ καταδιωκόμενοι εἰρηνικοὶ καὶ ἀπροστάτευτοι Ἕλληνες, οἱ ἀφεθέντες εἰς τὴν τύχην των καὶ οἱ εὑρισκόμενοι «μεταξὺ δύο πυρῶν», ὡς ἐκφραστικῶς γράφει ἡ κόμησσα Καπνίστ, δὲν ἔχουν, λέγομεν, τὸ δικαίωμα νὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν θηριωδῶν τούτων καὶ ἀτίμων ἐπιθέσεων τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ τόπου των, τῆς ζωῆς των, τῆς περιουσίας των καὶ τῆς τιμῆς των;

Γρηγόριος Παπᾶ-Μιχαὴλ

---

(1) Ἐνταῦθα ὁ ἀρθρογράφο. ἐκτείνεται εἰς λεπτομερείας τῶν διαφόρων δολοφονιῶν μὲ τὰ ὀνόματα, τὸν τόπον καὶ τὰς χρονολογίας, είλημμένας ἐκ τῶν ἐσχάτως ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπισήμων πινάκων, ἅς ὡς γνωστὰς παραλείπομεν χάριν συντομίας. Σ. Δ.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ
ΕΝ ΤΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

(Μεγίστης σπουδαιότητος περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος συζήτησις ἐγένετο ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ, παραταθεῖσα ἐπὶ τέσσαρας συνεχεῖς ὥρας, ἣν μεταφέρομεν ἐνταῦθα, μετὰ δικαίας. ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ ὑπερηφανείας, ὅτι αἱ ἰδέαι τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως συμφωνοῦσιν ἤδη πληρέστατα μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Ν. Καζάζη ἐξενεχθείσας ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ συγκροτηθέντι τὸν περυσινὸν Ἰούνιον Ἀνατολικῷ Συνεδρίῳ, εἰπόντος ὅτι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων ἔδει αἱ Δυνάμεις ν' ἀναθέσωσιν εἰς οὐδέτερα καὶ μικρὰ εὐρωπαϊκὰ Κράτη καὶ οὐχὶ εἰς ἑαυτάς, ποικιλοτρόπως ἐνδιαφερομένας).

Ὁ κ. **Στήβενσον** ἤρχισε τὴν συζήτησιν διὰ τῆς ἑξῆς τροποποιήσεως εἰς τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν βασιλικὸν Λόγον : «Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν κρατοῦσαν ἔλλειψιν «πάσης ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρα«τορίας, ὑποβάλλομεν ταπεινῶς πρὸς τὴν Υ.Μ. τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε λη«φθέντα μέτρα εἶνε ἀνεπαρκῆ, δεδομένου δὲ ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ «Δυνάμεις, αἱ συνυπογράψασαι τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἀνέλαβον σοβαρὰς ὑπο«χρεώσεις, φρονοῦμεν, ὅτι ἔφθασεν ὁ χρόνος ὅπως ληφθῶσι περαιτέρω μέτρα πρὸς τὸν «σκοπὸν τοῦ ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐπαρ«χίας εἰς Διοικητὴν ἢ Διοικητάς, ἢ ἄλλους ἀξιωματικοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντι τῶν «Δυνάμεων».

Ὑποστηρίζων τὴν πρότασιν ταύτην ὁ κ. Στήβενσον ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱαιδήποτε προτάσεις ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων παρελκύονται καὶ καταστρατηγοῦνται ὑπὸ τῆς Διπλωματίας τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ ἀνακεφαλαιώνων τὰς δυσχερείας καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν τῆς Πύλης ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ξένων ἀξιωματικῶν ἐν τῇ μακεδονικῇ χωροφυλακῇ, παραπονεῖται ὅτι οὐδεμία βελτίωσις ἐπῆλθε μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ ὅτι ὁ Χιλμῆ-πασσιᾶ; φαίνεται προσπαθῶν νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς γνωμῶν, διὰ νὰ καταστήσῃ ἔτι μᾶλλον δυσχερῆ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως.

—«Ἔχομεν καθήκοντα, λέγει, πρὸς ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐγκαταλείψωμεν δικαίωμα, χορηγηθὲν ἡμῖν διὰ συνθήκης ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἄλλων Δυνάμεων, πρὸς

ὄφελος δύο μόνον ἐκ τῶν πέντε ἢ ἕξ συνυπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ λόρδος Λανσδόουν δὲν ἀπεδέχθη ἀνεπιφυλάκτως τὸ πρόγραμμα τοῦ Μύρστεγ, ἐπρότεινε δὲ τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ διοικητοῦ, ἢ ἔστω καὶ Μουσουλμάνου τοιούτου, βοηθουμένου ὅμως καὶ παρὰ Εὐρωπαίου παρέδρου.

«Δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἰσχύει σήμερον, ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα ἀποδεικνύουν εἰς πάντα ἀμερόληπτον, ὅτι τὸ ἐν ἐφαρμογῇ σχέδιον ὑπῆρξεν ἄκαρπον. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσφύγωμεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς προτάσεως τοῦ λόρδου Λανσδόουν, νὰ ζητήσωμεν δηλονότι τὸν διορισμὸν διοικητοῦ ἢ διοικητῶν, οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐνεργούντων κατὰ τύπους μὲν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀπηλλαγμένων ὅμως κατ' οὐσίαν οἱασδήποτε ἐπιρροῆς ἐκ μέρους τῆς Πύλης καὶ τοῦ Γιλδίζ. Δικαιοῦται δὲ ἡ Βουλὴ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς εἰσηγήσεως τοιαύτης προτάσεως καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις».

Ὁ κ. Στήβενσον φρονεῖ, ὅτι αἱ περὶ οἰκονομικῆς βελτιώσεως τῆς χώρας νέαι αὐστρορωσσικαὶ προτάσεις,ὅσης σοβαρότητος καὶ ἂν εἶνε, δὲν δύνανται νὰ συζητηθῶσι παρὰ μόνον μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἀμερολήπτου διοικήσεως καὶ σοβαροῦ ἐλέγχου.« Ἠθικοὶ λόγοι,λέγει, δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ν'ἀφήσῃ τὸ ζήτημα εἰς χεῖρας τῶν δύο ἀνατολικῶν Αὐτοκρατοριῶν, πρέπει δ' ἐπίσης ἡ τοιαύτη περὶ γενικοῦ διοικητοῦ γνώμη τοῦ λόρδου Λανδόουν νὰ τύχῃ κατ' ἀρχὴν καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν. Ἔχομεν δὲ τοιαῦτα προηγούμενα, διορισμοὺς δηλ. διοικητῶν, μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ Σουλτάνου, ἐν Σάμῳ,Κρήτῃ, Λιβάνῳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ».

Μετὰ τὸν κ. Στήβενσον, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ λόρδος Ε. Φιτσμώρις, ὅστις παρέστησε τὸ ἐπαχθὲς τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὴν Βουλγαρίαν,ἥτις ἐντὸς ὀλίγων χρόνων ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της κατώρθωσε νὰ προαχθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον.Πάντα δὲ ταῦτα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἐξασφάλισιν ἀγαθῆς διοικήσεως, τόσον ἐν Μακεδονίᾳ,ὅσον καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, ὀφείλει νὰ εἶνε ὁ περιορισμὸς τῆς ἰσχύος τῆς Πύλης. Δὲν ἀποκρύπτει ἐν τούτοις ὁ εὐγενὴς λόρδος, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας μέρος τῶν διαπραττομένων ἐν Μακεδονίᾳ θηριωδιῶν διαπράττονται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων· τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἐπιχείρημα ἐναντίον τῶν μεταρρυθμίσεων. Τὸ πιθανώτερον, λέγει, εἶνε ὅτι ἡ κακὴ διοίκησις εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῶν τοιούτων βιαιοπραγιῶν, παρὰ ὅτι αἱ βιαιοπραγίαι φέρουν τὴν κακοδιοίκησιν.

Τὸ γεγονὸς ἄλλως τε, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὰς βιαιοπραγίας ταύτας εἶνε ἀπόδειξις ἀνεπαρκείας. Ὁμολογεῖ ὅμως ἐξ ἄλλου ὁ λόρδος Φιστμώρις, ὅτι ὁσονδήποτε κακὴ καὶ ἂν εἶνε ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀποπειρωμένη νὰ ἐνεργήσῃ μεμονωμένως, χωρὶς δὲ νὰ ἔχῃ

κἂν πρὸς τοῦτο ἐντολὴν ἐκ μέρους καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, δὲν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὠφέλειάν τινα.

Ἀναγνωρίζει ἐπίσης τὸ δύσκολον τῆς θέσεως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ὑφ' ἃς μάλιστα περιστάσεις διατελεῖ σήμερον μεγάλη τις Δύναμις ἐκ τῶν ἀμεσώτερον ἐνδιαφερομένων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, οὐδ' ἀποπειρᾶται νὰ κρύψῃ τὸν φόβον, μὴ τυχὸν μεμονωμένη ἀγγλικὴ ἐνέργεια διὰ τὴν Χερσόννησον τοῦ Αἵμου χαρακτηρισθῇ ὡς μὴ φιλικὴ πρὸς τὴν ἐν λόγῳ Δύναμιν.

Καὶ καταλήγει, ἐξηγῶν ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Στήβενσον θέλει σημάνῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἶνε βεβαία περὶ τῆς πλήρους ὑποστηρίξεως τῆς Βουλῆς εἰς οἱανδήποτε ἐνέργειάν της πρὸς ἐπιβολὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ καλῆς διοικήσεως, τόσον ἐν Μακεδονίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, ἐφ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἐνέργεια δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς λεπτῆς θέσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὡμίλησε κατόπιν καὶ ὁ κ. Μπόνε, ἐκφράσας τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες θεωροῦνται ὡς αἱ ὀλιγώτερον ἔχουσαι συμφέρον ἐν τῷ ζητήματι Δυνάμεις, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσι πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως.

Κατόπιν ὁ κ. Μοὺν λέγει ὅτι συμφωνεῖ κατ' ἀρχὴν πρὸς τοὺς προλαλήσαντας, ἐφιστᾷ ὅμως τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῶν συγκρούσεων, αἵτινες συμβαίνουν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπαναστατῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνων.

Συμφωνεῖ ἐπίσης καὶ μὲ τὸν λόρδον Λανσδόουν, ὅτι εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ διοικητικὸς χαρακτὴρ καὶ θεωρεῖ τὸν διορισμὸν Ὀθωμανικοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὡς προηγούμενον πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἐπιτυχίαν ὑποσχόμενον. Ἐν τέλει ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ οὐχὶ παρ' ἀντιπροσώπου τῶν Ἐπικρατειῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οὔτε δὲ καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλὰ ν' ἀναζητηθῇ ὁ καταλληλότερος μεταξὺ τῶν μικροτέρων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τῆς Ἑλβετίας αἴφνης ἢ τῆς Νορβηγίας.

Μετ' αὐτοὺς λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Κόμης Πέρσυ:

«Ἡ προκληθεῖσα συζήτησις, λέγει, ἐνέχει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀγορευσάντων ἔχουσιν ἰδιαιτέρως ἐγκύψῃ εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὴν ἀληθῆ σημερινὴν κατάστασιν τῆς ὑπὸ συζήτησιν χώρας.

«Διὰ νὰ ὁμιλήσῃ τις τεχνικῶς, ἡ συζήτησις ἐσκόπει κατ' ἀρχὴν τὴν ἔκφρασιν μομφῆς κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς της· καὶ ὅμως ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς συζητήσεως ὄχι μόνον δὲν διακρίνει τις μομφήν, ἀλλ' οὔτε κἂν ἐπίκρισιν τῆς ἐν τῷ ζητήματι πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

«Αἱ πλεῖσται τῶν ἀγορεύσεων ἦσαν μᾶλλον συνετὸν μῖγμα συγχαρητηρίων καὶ συλλυπητηρίων.

Ἀλλ' ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν τεχνικὴν ταύτην ἄποψιν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ὀλί-

γον τολμηρὰν διατύπωσιν τῆς τελευταίας ἐννοίας τῆς τροποποιήσεως, ὁμολογῶ, ὅτι δὲν βλέπω τὸν λόγον, οὐδὲ ἔχω ἐπιθυμίαν νὰ διατυπώσω γνώμην διάφορον τῶν προλαλησάντων.

«Τὸ ἔντιμον μέλος, ὅ περ ἔλαβε πρῶτον τὸν λόγον, ἐξέφρασε λίαν δικαιολογημένην περιέργειαν ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐδημοσιεύθη τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἡ Κυανῆ Βίβλος, ἀφηγουμένη τὰ πράγματα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

«Ἀναφέρει εἶτα λεπτομερῶς ὁ Πέρσυ τὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς ἑστίας των τῶν προσφύγων τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως καὶ κάμνει εὔφημον μνείαν περὶ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐκεῖ σταλέντος Ἄγγλου στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας προσηνέχθησαν πολὺ καλὰ πρὸς τοὺς πρόσφυγας. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Προξενεῖον, οὗτινος ἡ ἔλλειψις ἐγένετο ἤδη καταφανής.

—«Ἓν νέον γεγονὸς—ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος Πέρσυ—τὸ ὁποῖον δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν Κυανῆν Βίβλον εἶνε καὶ τὸ ὅτι ἡ Πύλη παρεδέχθη τὴν ζητηθεῖσαν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν τῆς μακεδονικῆς Χωροφυλακῆς εἰς 48. Ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶνε ἱκανοποιημένη βεβαίως μὲ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθεῖσαν πρόοδον, ἡ ὁποία οὔτε τόσον ταχεῖα, οὔτε πολὺ βαθέως, ὅσον ἤλπιζεν, ἐχώρησεν.

«Ἡ μόνη πραγματικὴ πρόοδος μέχρι τοῦδε ἐπετελέσθη ἐν τῷ σχεδίῳ τῆςΧωροφυλακῆς.Ὅλα τὰ μεγαλείτερα προβλήματα τῆς διοικητικῆς, δικαστικῆς καὶ οἰκονομικῆς διοργανώσεως μόλις ἀκροθιγῶς ἐθίχθησαν.Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐγένετο ἔναρξις μὲ τὴν εἰσαγωγὴν νέου συστήματος εἰσπράξεως τῆς δεκάτης, τὸ ὁποῖον ἐφαρμοσθὲν ἐν μικρᾷ κλίμακι ἐπέτυχεν, ἀλλ᾿ ἡ ἐφαρμογή του γενικῶς προσκρούει εἰς τὸ ὅτι ἡ εἴσπραξις σχετίζεται μὲ τὸ δημόσιον ὀθωμανικὸν χρέος καὶ πᾶσα μεταρρύθμισις εἰς τὸν τρόπον αὐτῆς ἀπαιτεῖ νέας ἐγγυήσεις.

«Τὸ μεγαλείτερον πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, ὁ ἔλεγχος τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ, ἡ ἐποπτεία εἰς τὰς δαπάνας καὶ ἡ τακτικὴ πληρωμὴ τῶν μισθῶν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ στρατοῦ ἔμεινε μέχρι τοῦδε κατ᾿ οὐσίαν ἄλυτον.

«Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο ἀποχρῶν λόγος νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι καὶ παρωράθη. Τοὐναντίον ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον προσεκτικῆς καὶ λεπτεπιλέπτου ἐξετάσεως ὑπὸ τῶν Πολιτικῶν Πρακτόρων καὶ ἡ ρωσσικὴ καὶ αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἐξεπόνησαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν Πύλην σχέδιον οἰκονομικῆς διοργανώσεως, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο πρόωρος πᾶσα γνώμη ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπόκειται ἤδη εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἐξέτασιν ὅλων τῶν Δυνάμεων καὶ πᾶσα γνώμη καὶ ἐπίκρισις τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μ. θὰ γίνῃ εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν δύο Κυβερνήσεων,αἱ ὁποῖαι ἐπρότειναν τὸ σχέδιον.

«Εἶνε ὅμως φανερὸν εἰς πάντα γνώστην τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆςΤουρκίας,

ὅτι οὐδὲν οἰκονομικὸν μεταρρυθμιστικὸν σύστημα θὰ ἦτο ἱκανοποιητικόν, ἂν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ὑπαρχόντων οἰκονομικῶν ὅρων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὸ λίαν ἐπαχθὲς βάρος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπορροφοῦν τοὺς πόρους τῆς χώρας ταύτης.

«Ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἐπίσης φανερὸν ἐν τῇ παρούσῃ ἐσωτερικῇ καταστάσει τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς παρασκευὰς τῶν γειτονικῶν Κρατῶν, ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα ὅπως παραπεισθῇ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, ὅτι ἡ παροῦσα ἐν Μακεδονίᾳ στρατιωτικὴ δύναμις εἶνε ὑπερβολική, θὰ ἐναυάγει.

«Τὸ ὅτι ἡ ἐπιτελεσθεῖσα πρόοδος ἐν ταῖς μεταρρυθμίσεσι δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε μεγάλη, δὲν σημαίνει ὅτι αὗται ἀπέτυχον ἢ ὅτι πρέπει ἡμεῖς, χωριζόμενοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων, νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν πλήρη αὐτῶν ἐφαρμογήν.

«Τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ μόλις πρὸ ἔτους ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Ἐχρειάσθησαν τρία ἔτη ὅπως διοργανωθῇ ἡ κρητικὴ χωροφυλακὴ καὶ τὰ ἔντιμα μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἅτινα τόσον εὐχαρίστως παρέστησαν τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ὡς σταῦλον τοῦ Αὐγείου ὑπὸ ἔποψιν διαφθορᾶς, δὲν θὰ εἶχον βέβαια τὴν ἀξίωσιν ἡ ἐργασία τοῦ καθαρισμοῦ νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς μιᾶς μόνης ἡμέρας.

«Ὁ σκοπὸς τοῦ σχεδίου τοῦ Μύρτζεγ ἦτο ἡ διατήρησις τοῦ καθεστῶτος καὶ ἡ παροχὴ πάσης συνδρομῆς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ συνδρομὴ αὐτὴ δὲν ἐγένετο εὐμενῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ συμβουλευτικὴ γνώμη τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἡ ἀπόπειρα πρὸς μεταβολὴν μακροχρονίων καὶ βαθέως ἐρριζωμένων παραδόσεων ὑπῆρξε πάντοτε δύσκολος καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως.

Ἑπομένως ἀσυγκρίτως δυσκολώτερον εἶνε τὸ ἐγχείρημα, προκειμένου περὶ ἀνατολικῶν λαῶν. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ μετριάσω τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου κωλυσιεργοὺς ἐνεργείας τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἀπέδωκεν εἰς καταδικαστέαν κακοβουλίαν ἐκ μέρους ἀνατολικῆς κυβερνήσεως ὅτι δικαιότερον θὰ ἦτο ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐπιμονωτάτην καὶ κινοῦσαν βεβαίως τὴν ἀγανάκτησιν συντηρητικότητα τοῦ ἀνατολικοῦ λαοῦ. (Γέλωτες καὶ χειροκροτήματα). Δὲν εἶνε ὀρθόν, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀφοῦ ἅπαξ ἀνελάβομεν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ ἔργον, ὅ περ ἀνέλαβον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία, νὰ ἐπικρίνωμεν τὸ ἔργον τῶν πολιτικῶν πρακτόρων τῶν Δυνάμεων τούτων, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς πολὺ σοβαρὰς δυσχερείας, ἐφ' ὧν πάντως θὰ προσέκοπτον, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολῆς των.

«Ἐλέχθη ὅτι ἔδωσαν πολὺ περιωρισμένην ἐξήγησιν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ. Τοὐναντίον, ἂν ὑπάρχῃ τι τὸ ὁποῖον πρέπει τις νὰ κατακρίνῃ, εἶνε ὅτι ἔδωσαν εἰς αὐτὸ ὑπερμέτρως τὴν εὐρεῖαν μάλιστα ἔννοιαν. Ἡρμήνευσαν τὰ καθήκοντά των ὡς παρέχοντα αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ προβάλουν νέον σχέδιον οἰκονομικῆς διοργανώσεως τῶν διαμερισμάτων των. Τὰ ἔντιμα μέλη τῆς Βουλῆς ἐφάνησαν ἐκπλησ-

σόμενα, διότι οἱ Πολιτικοὶ Πράκτορες δὲν ἐπρόβαλαν πρὸ πολλοῦ πλῆρες σύστημα μεταρρυθμίσεων. Φρονῶ ὅμως, ὅτι ὑπάρχουν ἀρκετὰ σχέδια ἐν γραπτῷ διά τε τὴν ἐγγὺς Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀρμενίαν καὶ οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες, νομίζω, ὅτι δὲν γνωρίζουν τί ζητοῦν, δὲν ἐπιθυμῶ δὲ νὰ κατακρίνω ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἐξ ὅλων ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν εἰς ἄμεσον γνωριμίαν διὰ ταξειδίων αὐτοπροσώπων καὶ ἐντοπίου ἐξετάσεως, μὲ ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ζητήματος καὶ μὲ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἤθελε συναντήσῃ τὸ σχέδιόν των, καὶ ἄφησαν τὴν συρραφὴν ἀκαδημαϊκῶν σχεδίων λύσεως εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος πολιτικοὺς ῥήτορας τῆς πατρίδος των. (Γέλωτες)......»

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Χωροφυλακῆς ὁ λόρδος Πέρσυ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδόλως παρακωλύουν τὸ ἔργον αὐτῆς, τοὐναντίον δέ, καθὼς ἀνέφερεν ὁ συνταγματάρχης Φαιερχόλμ, ἡ ἐξουσία του ἦτο τόσον μεγάλη, ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς διοικήσεως καὶ ἡ χρησιμότης του ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα, διότι δὲν ἀφιέρονε τὴν προσοχήν του εἰς μικρὰς καὶ ἀσημάντους λεπτομερείας.

«Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος λόγος, ἐξηγῶν τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν· εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ἄλλα μέρη, διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἄλλων Δυνάμεων, κατοικοῦν πολὺ περισσότερα «δυσηρεστημένα» στοιχεῖα τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ὅσα εἰς τὴν Δράμαν».

«Δὲν νομίζω δὲ ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ τις, ἀμερολήπτως θίξας τὸ ζήτημα, ὅστις νὰ κατέληξεν εἰς οἱονδήποτε συμπέρασμα ἢ ὅτι ἡ κυριωτέρα εὐθύνη διὰ τὴν βραδεῖαν πρόοδον τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης βαρύνει τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων

«Διότι τὰ κομιτάτα ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τοιαύτης ὑπερόγκου στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ καταναλισκούσης εἰσοδήματα, ἅτινα ἄλλως θὰ διετίθεντο εἰς τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις. Οὐδεὶς ἄλλος ἀπὸ τὰ κομιτάτα ἐπιβραδύνει τὴν εἰρήνευσιν τῆς χώρας, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία ἐφαρμογὴ διοικητικῆς ἢ δικαστικῆς μεταρρυθμίσεως εἶνε ἐφικτή.

«Δὲν φρονῶ βεβαίως, οὔτε εἶπον ποτέ, ὅτι αἱ ἐκ μέρους τοῦ χριστιανικοῦ πληπληθυσμοῦ βιαιοπραγίαι ἀπαλλάσσουσι τὴν Πύλην τῆς εὐθύνης τῆς κακοδιοικήσεως.

«Τὰ ἐγκλήματα τῶν κομιτάτων οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τὴν εὐθύνην τῆς Κυβερνήσεως. Καθῆκον τῆς Τουρκίας εἶνε νὰ κυβερνᾷ καλῶς τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της χώρας. Ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅτι αἱ ἐκ μέρους τοῦ χριστιακοῦ πληθυσμοῦ βιαιοπραγίαι ἔχουσιν ὡς πραγματικὸν λόγον τὴν κακοδιοίκησιν τῶν Τούρκων δὲν μοῦ φαίνονται ἀκριβεῖς».

Καὶ ὁ λόρδος Πέρσυ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐνῷ ἀνέρχονται εἰς ἑκατομμύρια οἱ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Χριστιανοί, ὁ ἀριθμὸς τῶν δυσηρεστημένων εἶνε σχετικῶς μικρός.

Κατόπιν στρέφει τὸν λόγον ἐπὶ τῶν βλέψεων τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων,

ἂς διηρμήνευσαν οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ συνήγοροί των καὶ συμπεραίνει, ὅτι τὰ κομιτᾶτα οὐδὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ λέγουν, ὅτι ἐκπροσωποῦν τὸν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικὸν πληθυσμόν.

—«Ὁποία ἦτο ἡ ἐν Ἀρμενίᾳ κατάστασις; Χίλιαι δύο ἱστορίαι εἶχον κυκλοφορήσει περὶ βιαιοπραγιῶν, ἃς διέπραττον οἱ Κοῦρδοι καὶ οἱ συνήθεις φιλιππικοὶ ἀπερρίφθησαν ἀνεξετάστως κατὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Δύο Ἄγγλοι πρόξενοι ἐξεπέμφθησαν τότε πρὸς ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τόπου. Καὶ τί ἀπεδείχθη; Ὅτι τὸ ἀρμενικὸν ἐπαναστατικὸν Κομιτᾶτον ἐπεδίωκε μεμελετημένως νὰ προκαλέσῃ σφαγὰς κατὰ τῶν Ἀρμενίων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ὅπως ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι διὰ τὰ πυρποληθέντα χωρία ὑπῆρχον λόγοι νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἐπυρπολήθησαν παρ' αὐτῶν τούτων τῶν χωρικῶν.

Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ δὲ δημιουργοὶ τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶνε ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ συλλαλητήρια ἐν Ἀγγλίᾳ συνεκροτήθησαν καὶ λόγοι φλογεροὶ ἀπηγγέλθησαν, παριστῶντες ὡς μόνην των βλέψιν τὴν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀνέλαβον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου, ἐγκλήματα ἐπὶ ἐγκλημάτων διεπράχθησαν ἐκ μέρους Χριστιανῶν ἐναντίον ἀδελφῶν των, ὅπως ἀποδείξουν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ὁσονδήποτε καὶ ἂν μισοῦν τοὺς Τούρκους, μισοῦνται ὅμως περισσότερον μεταξύ των. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶνε, ὅτι οὐδεμία σχεδὸν ἐθνότης ὑπάρχει ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις δὲν θ' ἀπέρριπτε μετὰ περιφρονήσεως ἐνδεχομένην πρότασιν περὶ ἀνταλλαγῆς τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ διὰ τῆς διοικήσεως αὐστριακῆς ἢ ρωσσικῆς.

Ἐξακολουθῶν ὁ λόρδος Πέρσυ λέγει, ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων δὲν μειόνουν βεβαίως τὴν βαρεῖαν εὐθύνην, ἣν ἐπέχει ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ Μακεδονία. Ἀλλὰ φρονεῖ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιρρίπτηται ὁλόκληρος ἡ εὐθύνη εἰς τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν φιλερίδων τούτων φυλῶν. Καὶ ἐξακολουθεῖ:—«Εἶνε ἀναγκαῖον διὰ τὴνΒουλὴν ν' ἀποδειχθῇ εἰς τί ἀποβλέπουν τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα».

—«Τὸ μέγα μέρος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας δὲν συμπαθεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα, ὧν σκοπὸς εἶνε νὰ ἐκβιάσουν τὸν ἀτυχῆ λαὸν εἰς ἐπανάστασιν ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

«Ποῖος εἶνε ὁ μόνος τρόπος, δι' οὗ ἠθέλομεν ἀποθαρρύνῃ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα; Ν' ἀποδείξωμεν εἰς αὐτὰ καθαρώτατα, ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν νὰ παρασυρθῶμεν ὑπὸ τῶν τεχνασμάτων αὐτῶν, ὅτι αἱ Δυνάμεις εἶνε ἀποφασισμέναι νὰ ἐξακολουθήσουν ἐνεργοῦσαι ἐκ συμφώνου καὶ νὰ ἐφαρμώσουν τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων, καθ' ἣν ὑποχρέωσιν ἀνέλαβον, ὁπόταν καὶ ὅπως αὐταὶ ἐννοοῦν.

«Ἀλλ' εἶνε ὑπερμέτρως δύσκολον νὰ ἐμπνεύσωμεν τὴν πεποίθησιν αὐτὴν εἰς τοὺς

ἐπαναστάτας, ἐφ' ὅσον ἀπαγγέλλονται ἐν Ἀγγλίᾳ λόγοι, ἐν οἷς δηλοῦται, ὅτι ἀντιζηλία ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, γνώμη ἄλλως, ἥτις εἶνε ἐντελῶς ἀνακριβής—καὶ δι' ὧν προβάλλονται νέα σχέδια, ὡς τὸ τοῦ διορισμοῦ Χριστιανοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, τὸ ὁποῖον, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἐξαίρετον καθ' ἑαυτό, εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ.

«Καὶ τὰ ἔντιμα μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως φαίνονται ἐμπνεόμενα ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ καταλληλοτέρα λύσις τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἔγκειται εἰς τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ Διοικητοῦ. Ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν εἶνε εὔκολον νὰ εὕρωμέν τινα, μὴ συνδεόμενον μὲ τὰ Κράτη τοῦ Αἵμ-υ, ἐπιθυμοῦντα ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν φιλοταράχων τούτων φυλῶν.

«Ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν ὁ Σὶρ Ἄντωνυ Μὰκ-Δόννελ ἤθελε δεχθῇ τὴν θέσιν, ἂν τῷ προσεφέρετο αὕτη, ὅπως προὐτάθη ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς λόρδου Φίτς-Μῶρις.

«Ἀλλά, ὁσονδήποτε πρακτικὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ λύσις αὕτη, οὐδέποτε ἐφηρμόσθη ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει ἄνευ προηγουμένης στρατιωτικῆς κατοχῆς ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ Διοικητοῦ εἶνε τὸ ἰδεῶδες λύσεως ἢ ἡ μόνη λύσις τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Ἡ Κυβέρνησις οὐδέποτε εἶπε τοιοῦτόν τι. Πρὶν τοῦ προταθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ εἶχε προτείνῃ εἶδός τι ἐλέγχου ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, καὶ ὁ λόρδος Λανσδόουν ὑπέδειξε τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ Διοικητοῦ ἢ δύο πολιτικῶν πρακτόρων τῶν δύο ἐντεταλμένων Δυνάμεων. Ἐκ τῶν δύο τούτων προτάσεων ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἡ δευτέρα· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος οὐδεμίαν ἔδειξε προτίμησιν πρὸς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν δύο μέτρων.

Ὁ λόρδος Πέρσυ ἐξακολουθῶν φρονεῖ, ὅτι τὸ ἐν συζητήσει θέμα δὲν εἶνε κομματικόν, ἀλλ' ἐρωτᾷ τί θὰ συνέβαινεν, ἂν ῥήτορες Ἄγγλοι, ἔστω καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς, ἤθελον παράσχῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν μακεδονικὸν κόσμον, ὅτι ἂν ἤθελεν ἐκραγῇ ἐπανάστασις ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ αὔριον, ὁπότε ὑποτεθείσθω θὰ ἦσαν αὐτοὶ εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δώσουν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ τὴν βοήθειαν εἰς τὸ κίνημα; Ἢ θὰ περιέπλεκον τὴν Ἀγγλίαν εἰς σταυροφορίαν, εἰς ἣν δὲν θὰ εἶχε σπουδαῖον συμφέρον ν' ἀποδυθῇ, ἢ θ' ἄφιναν εἰς τὴν τύχην του λαόν, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν ἀγορεύσεών των ἐνεθάρρυναν εἰς ἀπηλπισμένα διαβήματα.

—«Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, λέγει, φρονῶ, ὅτι εἶνε τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρον ν' ἀποθαρρύνωμεν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἀπὸ πάσης τοιαύτης φαντασιοκοπίας, καὶ νὰ ἐμβάλωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱονδήποτε κόμμα καὶ ἂν εἶνε ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς χώρας ταύτης, τὸ κόμμα αὐτὸ θὰ παράσχῃ πᾶσαν ὑποστήριξιν εἰς τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ὁποῖον αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἔχουν ἤδη ἀνὰ

χεῖρας. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος φρονῶ, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μετέλθῃ μεμονωμένην πολιτικὴν εἰς ζήτημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ χώρα αὐτὴ δὲν ἔχει πρωτεῦόν τι συμφέρον.

«Τὸ ὅτι βεβαίως ἔχομεν εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου, δὲν τὸ ἀρνούμεθα· ἀλλ' εἶνε εὐθύναι καὶ ὑποχρεώσεις, βαρύνουσαι ὅλας τὰς συνυπογραψάσας τὴν βερολίνειον συνθήκην Δυνάμεις καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα ἐνέργεια ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις πρέπει νὰ εἶνε κοινὴ καὶ ὄχι μεμονωμένη, καὶ ὅστις δήποτε ἤθελε παρορμήσῃ ἡμᾶς εἰς λῆψιν μεμονωμένης ἐνεργείας, ἤθελεν ἐπικαλεσθῇ ὄχι τὴν συνθήκην αὐτήν, ἀλλὰ κἄτι τι ἄλλο.

«Ποῖον δὲ εἶνε αὐτὸ τὸ *ἄλλο* ; Θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις,ὅτι εἶνε αἱ πρὸς τὴν ἁπλῆν φιλανθρωπίαν ὑποχρεώσεις μας. Ἀλλὰ φρονοῦμεν, ὅτι ἀκριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀναλάβωμεν μονομερῆ ὑποχρέωσιν ἐν τῷ ζητήματι καὶ νὰ παράσχωμεν ἀμέριστον τὴν ὑποστήριξίν μας εἰς ὅλας τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας καταβάλλουν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία — αἱ δύο αὐταὶ Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι λόγῳ τῆς γειτνιάσεως αὐτῶν, τῆς φυλετικῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς διατελεῖ ἡ χώρα, ἐνδεικνύονται κάλλιον ἡμῶν εἰς οἱανδήποτε ἀνάμιξιν ἐν τῷ μηχανισμῷ τῆς διοικήσεως, καὶ μολονότι εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ἐπιφέρωμεν οἱανδήποτε τροποποίησιν καὶ βελτίωσιν εἰς τὸ σχέδιον αὐτῶν, δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ προβῶμεν εἰς μεμονωμένην πολιτικήν, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ ὄχι ἐπιτυχῶς καὶ θὰ ἐδημιούργει εὐθύνας, ὧν τὸ μέγεθος καὶ τὴν σημασίαν δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ». (Χειροκροτήματα.)

Ὁ κ. **Μπράϊς**, ὁ καὶ πρόεδρος τοῦ φιλοβουλγαρικοῦ Κομιτάτου, λαμβάνων εἶτα τὸν λόγον, λέγει ὅτι ὁ λόγος τοῦ εὐγενοῦς λόρδου τὸν ἐξέπληξε, καθότι εἶνε ὅλως διαφόρου τόνου, ἐν παραβολῇ μὲ τὸν τόνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξετέθη τὸ αὐτὸ θέμα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Λανσδόουν, ὅστις ἐξέφρασε τὴν συμπάθειάν του ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων χριστιανικῶν λαῶν καὶ δριμύτατα ἐπετέθη κατὰ τῆς στάσεως τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, βεβαιώσας, ὅτι θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν ἵνα ὅλαι αἱ δυνάμεις τῆς χώρας ταύτης ἐνετείνοντο, ὅπως ὑποχρεωθῇ ἡ Τουρκία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεών της καὶ εἰς ἐξασφάλισιν καλειτέρων ὅρων διοικήσεως ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς μακεδονικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐνῷ τοιαῦτα εἶπεν ὁ λόρδος Λανσδόουν, ὁ λόρδος Πέρσυ προσεπάθησε τὴν ἑσπέραν ταύτην νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἐκ τῶν εὐθυνῶν της.

Καὶ ἐπακολουθεῖ μακρὰ διαλογικὴ συζήτησις μεταξὺ τοῦ Μπράϊς καὶ τοῦ λόρδου Πέρσυ, καθ' ἣν ὁ μὲν ὑφυπουργὸς διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῆς μομφῆς τοῦ Μπράϊς, ὅτι προσεπάθησε νὰ μειώσῃ τὴν εὐθύνην τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ὁ δὲ Μπράϊς ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ κακοδιοίκησις εἶνε ἀφόρητος καὶ περιέγραψε διὰ ζωη-

ροτάτων χρωμάτων τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν ἐν Μακεδονίᾳ (χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδώσῃ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ τούτων εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα).

Ἐκφράζει δὲ τὴν λύπην του, διότι ὁ λόρδος Πέρσυ διὰ τοῦ λόγου του ἐξεμηδένισε τὴν λαμπρὰν ἐντύπωσιν ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν τηλεγραφημάτων τοῦ προϊσταμένου του ὑπουργοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Κυανῆν Βίβλον καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουν, ὅτι ἡ Ἀγγλία μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας σκέπτονται περὶ τῆς εὐθύνης, ἣν ἔχουσιν, ὡς συνυπογράψασαι τὴν βερολίνειον συνθήκην, ἄλλως πως παρὰ ὅπως διερμήνευσεν ὁ λόρδος Πέρσυ καὶ καταλήγει συνιστῶν ὅπως πᾶσαι ὁμοῦ αἱ Δυνάμεις λάβουν ἐνεργότερον μέρος πρὸς ἐξασφάλισιν διοικήσεως ἐν Μακεδονίᾳ, μὴ ἐξαρτωμένης ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ τελούσης ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (χειροκροτήματα). Εἰς τὸν κ. Μπράϊς ἀναγκάζεται ν' ἀπαντήσῃ αὐτὸς ὁ πρωθυπουργὸς κ. Μπάλφουρ.

Μπάλφουρ.—«Ἠκροάσθην μετὰ πολλῆς προσοχῆς τῶν λόγων τοῦ ἐντιμοτάτου βουλευτοῦ, ὅστις ἐπέκρινε τὸν ἀξιότιμον συνάδελφόν μου καὶ τὸν ἐπέκρινεν ἀδικώτατα κατ' ἐμὴν γνώμην. Ἀλλ' ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω ἐν τῇ ἀγορεύσει του κατὰ τί τὸ οὐσιῶδες διαφέρει ἡ πολιτική, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, ἀπὸ τὴν πολιτικήν, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μεγαλειότητος.

«Ὁ ἔντιμος βουλευτὴς φρονεῖ, ὅτι ἔγειναν πολλὰ λάθη. Θεωρεῖ σφάλμα τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπίσης σφάλμα τὴν βερολίνειον συνθήκην.

Μπράϊς.—«Δὲν εἶπον, ὅτι εἶνε σφάλμα. Εἶπον ὅτι ἦτο σφάλμα τὸ νὰ παραδοθῇ ἡ Μακεδονία πάλιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Τούρκων.

Μπάλφουρ.—«Συμπεραίνω ἐκ τῆς βραχείας ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του ὁ κυριώτερος παράγων διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ὑπῆρξεν ἡ ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία. Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην ταύτην.

Μπράϊς.—«Ἀλλ' οὔτε ἐγὼ τὸ πιστεύω.

Μπάλφουρ.—«Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ συμφωνήσω μὲ τὴν γνώμην τοῦ ἐντιμοτάτου βουλευτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ κριμαϊκῷ πολέμῳ καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συντηρητικοῦ Κόμματος κατὰ τὸ 1878. Καὶ ἐρωτῶ ἐμαυτόν: τί εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμει ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς νὰ κάμῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κάμῃ;

Μπράϊς.—«Δὲν κατέκρινα τὸν λόρδον Λάνσδοουν. Οὐδεὶς κατέκρινε τὸν λόρδον Λάνσδοουν. Ἐξέφρασα τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ λόρδος Λάνσδοουν θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν χαραχθεῖσαν ἤδη πολιτικήν, καὶ ὅτι εἶνε ἀνάγκη περισσοτέρας ἐνεργητικότητος, διότι αἱ περιστάσεις ἐχειροτέρευσαν.

Μπάλφουρ.—«Ὁμολογῶ, ὅτι παρεξήγησα τοὺς λόγους σας. Ἐνόμιζον, ὅτι ὁ ἐντιμότατος βουλευτὴς ὑπεστήριξε πλαγίαν μομφὴν κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερ-

νήσεως. Ἐνῷ τώρα βλέπω, ὅτι εἶνε ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος.

«Ἐντεῦθεν συμπεραίνω, ὅτι ὁ ἐντιμότατος βουλευτὴς συμφωνεῖ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ λόρδου Λάνσδοουν.

Μπράις. «Δὲν εἶπον ὅτι συμφωνῶ καθ' ὁλοκληρίαν μὲ αὐτήν. Ὁ ἐντιμότατος πρωθυπουργὸς δὲν παρηκολούθησεν ὁλόκληρον τὴν συζήτησιν καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ συζήτησις ἐστρέφετο κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ λόρδου Λάνσδοουν. Δὲν συμφωνοῦμεν βεβαίως ἐφ' ὅλων τῶν σημείων τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἀλλ' ἐν συνόλῳ φρονοῦμεν, ὅτι εἶνε πολιτική, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ἐγκαρδίως.

Μπάλφουρ. «Χαίρω διὰ τοῦτο. Καὶ συμπεραίνω ἐπομένως, ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς θὰ ἔχῃ ἁπλῶς διαφοράν τινα μὲ τὸν παρακαθήμενον εὐγενῆ μου φίλον, (τὸν λόρδον Πέρσυ) φρονῶν ὅτι δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν γνώμην τοῦ λόρδου Λάνσδοουν. Καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας ὅμως ταύτης λεπτομερείας σφάλλεται καθ' ὁλοκληρίαν. Ὁ εὐγενής μου φίλος οὐδέποτε ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ Διοικητοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε κακὸν μέτρον. Τοὐναντίον φρονεῖ, ὅτι θὰ ἦτον ἐξαίρετον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν εἶνε, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε πολὺ δύσκολον ἐν τῇ πραγματοποιήσει.

«Πᾶς ὅστις γνωρίζει τι περὶ τοῦ ζητήματος, καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας, ὅστις ἐμελέτησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπισταμένως αὐτό, γνωρίζει, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ζητεῖ, προσκρούει ἐπὶ μεγίστων δυσχερειῶν. Εἶνε δὲ μέγισται αὗται διὰ τρεῖς λόγους :

«Ὁ πρῶτος εἶνε, ὅτι ἔχει τις νὰ κάμῃ μὲ Τούρκους, οἵτινες δεικνύουν τὴν πασίγνωστον δυστροπίαν εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φρονῶ ὅτι εἶνε καὶ καθῆκόν των καὶ συμφέρον αὐτῶν.

«Ἄλλη δυσχέρεια προέρχεται ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ προτοῦ ἀκόμη ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι ἐν Εὐρώπῃ, πρὸ τῆς 14ης καὶ 15ης ἑκατονταετηρίδος, ἦσαν διῃρημένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ προέβαινον εἰς ἀμοιβαῖα ἐγκλήματα, ὅ περ ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς καθόδου τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐξακολουθοῦν δὲ καὶ σήμερον νὰ εἶνε ἡ αἰτία ὅπως μένουν οἱ Τοῦρκοι ἐν αὐτῇ.

«Ἡ τρίτη δυσχέρεια, δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι εἶνε ἡ μεγαλειτέρα, ἀλλ' εἶνε ἐξ ἴσου μεγάλη. Εἶνε ἡ δυσχέρεια τοῦ νὰ λειτουργῇ διὰ μέσου τόσων ἐμποδίων εἰς μηχανισμὸς ὡς ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία.

«Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία εἶνε μηχανὴ πολὺ δύσχρηστος, ὅτι εἶνε δυσκολώτατον νὰ φθάσουν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐνεργήσουν τάχιστα καὶ ἁρμονικῶς δι' ἕνα κοινὸν σκοπόν· καὶ ὅταν τινὲς ἐξ αὐτῶν

ἔχουν διάφορα συμφέροντα, ἢ νομίζουν ὅτι ἔχουν τοιαῦτα, τὸ ἐγχείρημα καθίσταται ἀδύνατον σχεδόν.

«Ν' ἀποχωρισθῶμεν λοιπὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας; Ἢ ἐπειδὴ νομίζομεν ἰδιαιτέραν τινὰ μεταρρύθμισιν καλειτέραν, σχέδιόν τι καλείτερον προσαρμοζόμενον εἰς τὴν κατάστασιν, ἢ ριζικώτερον, πρέπει διὰ τοῦτο ν' ἀποσπασθῶμεν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας;

«Αὐτὸ εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ συνεβούλευε πολιτευτὴς ἔχων τὴν εὐθύνην τῶν λόγων του, ἀδιάφορον ἂν εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πτέρυγα τῆς Βουλῆς ἀνήκει.

«Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας δὲν θὰ συνεβούλευε τοιοῦτόν τι.

«Δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικρίνῃ τὴν ἀτέλειαν τῶν μεθόδων τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας, ὡς νὰ εἴμεθα ἡμεῖς ὑπεύθυνοι δι' αὐτήν· ἀλλ' ὅταν ἀπ' εὐθείας ἠρωτᾶτο, εἶμαι βέβαιος, ὅτι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ πᾶς λογικὸς ἄνθρωπος, θὰ παρεδέχετο ὅτι, ὅσον δυσκίνητος καὶ ἂν εἶνε ἡ μηχανὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας, ὅσον ὀλίγον ἱκανοποιητικὰ καὶ ἂν εἶνε τὰ ἀποτελέσματά της, ὅσον βραδέως καὶ ἂν ἐνεργῇ, εἶνε ὀλιγώτερον κακὸν ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέσον καὶ ὅτι ἀσυγκρίτως μεγαλείτερα κακὰ θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ θὰ περιεπλέκοντο καὶ αὐταὶ αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, ὑποτιθεμένου, ὅτι ἐχωριζόμεθα τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας καὶ ἐλαμβάνομεν χωριστὰ μέτρα ἐν σχέσει πρὸς τὰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας.

«Φαντάζεσθε, ὅτι ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Αὐστρίας καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Ρωσσίας, ὅταν αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις εἶνε ἀδιάφοροι, θὰ ἠδυνάμεθα πρακτικῶς ἢ καὶ θεωρητικῶς μόνον νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν ἐφαρμογὴν μεγάλου τινὸς μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου;

«Ἤκουσα γέλωτά τινα, ὅταν ὁ εὐγενής μου φίλος (ὁ ὑφυπουργὸς) εἶπεν, ὅτι ἔχομεν ἤδη ἀρκετὰς ὑποχρεώσεις, ὥστε νὰ μὴ θελήσωμεν ν' ἀναλάβωμεν καὶ ἄλλην νέαν. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι ἡ παρατήρησις εἶνε ἀξία γέλωτος. Τὰ βάρη τὰ ὁποῖα ἡ χώρα αὐτὴ (ἡ Ἀγγλία) φέρει ἤδη εἶνε ἀρκούντως μεγάλα καὶ ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἐν οἱαδήποτε περιστάσει δὲν ἤθελε νὰ προσθέσῃ εἰς ταῦτα καὶ ἄλλα διὰ παράλογον πολιτικὴν τυχοδιωκτικῆς φιλανθρωπίας ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Καὶ τολμῶ μάλιστα νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ αἱ διάδοχοι αὐτῆς Κυβερνήσεις, ὅταν ἔλθουν πλησιέστερον εἰς τὸ περίφραγμα καὶ ἴδουν τοὺς ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς αὐτοῦ ὑπάρχοντας κινδύνους, θὰ ὀπισθοχωρήσουν πρὸ αὐτῶν μετὰ μεγαλειτέρας ὁρμῆς, παρὰ ἐὰν τοὺς ἐμάνθανον αὐτὴν τὴν στιγμήν.

«Φρονῶ λοιπόν, ὅτι δὲν πρέπει ἑκάστοτε, ὁπουδήποτε ἤθελε συμβῇ νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἀτέλεια εἴς τινας λεπτομερείας τῶν σχεδίων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡμεῖς νὰ προβαίνωμεν χωριστὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλωμεν τὸ ἰδικόν μας σχέδιον διὰ τῆς πυγμῆς. Τὸ τοιοῦτο δὲν θ' ἀπετέλει ἐκδούλευσιν διὰ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς· θὰ

ἦτο τοὐναντίον μεγίστη ζημία, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην καὶ εἰς πᾶν ὅ τι σχετίζεται μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην.

«Διὰ τοῦτο τολμῶ νὰ πιστεύω, ὅτι λόγοι, ὡς οἱ τοῦ ἐντιμοτάτου προλαλήσαντος, μολονότι ἐλέχθησαν, ὡς ἤδη ἐπληροφορήθην ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ἐξεγείρουν ἐλπίδα τινὰ εἰς μέρος τι τοῦ κόσμου, ὅτι μία μεταβολὴ ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας ταύτης θὰ προκαλέσῃ ἀλλαγὴν πολιτικῆς ἐν σχέσει μὲ τοὺς ἀτυχεῖς τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς λαοὺς—λόγοι τοιοῦτοι, μολονότι δὲν ἀποβλέπουν εἰς κακὸν σκοπόν, εἶνε κατ' οὐσίαν ἐπιβλαβεῖς.

«Ἐὰν θέλητε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πολιτική σας καὶ νὰ εἶνε καρποφόρος εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνητε ὑπ' ὄψει μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠθέλετε κάμῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα, ἅτινα διαθέτετε διὰ νὰ τὸ κάμητε καὶ πῶς τὰ μέσα αὐτὰ θὰ ἐφαρμοσθοῦν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ποθουμένου σκοποῦ.

«Ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας μάτην προσεπάθησε νὰ κάμῃ τὴν Βουλὴν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει διαφορά τις γνωμῶν μεταξὺ τοῦ εὐγενοῦς μου φίλου, τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ (τοῦ λόρδου Πέρσυ) καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ἐχειρίσθησαν ἀμφότεροι τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐσύστησαν ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν πολιτικήν.

«Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη εἶνε τόσον στερρῶς θεμελιωμένη ἐπὶ ἐξηκριβωμένων γεγονότων, ὥστε οὐδεμία κομματικὴ μεταβολὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θὰ ἠδύνατο ἀπ' εὐθείας νὰ μεταβάλῃ τὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀπόφασιν ν' ἀκολουθήσωμεν» (Χειροκροτήματα).

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω τετραώρου συζητήσεως ἡ τροποποίησις, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Στήβενσον προέτεινεν εἰς τὴν σχετικὴν παράγραφον τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν Λόγον ἀπαντήσεως, ἀπερρίφθη.

ΣΗΜ. τῆς Δ. τοῦ Ε. Ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς λόρδος Μπάλφουρ ἐν τῇ πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ φιλοβουλγαρικοῦ Κομιτάτου βουλευτὴν κ. Μπράϊς ἀπαντήσει του, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐξήνεγκε καὶ μίαν σοβαρὰν ἀλήθειαν εἰς βάρος βεβαίως τῶν Βουλγάρων, ὡς προκαλεσάντων τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος. Ἀναπτύσσοντες ἱστορικῶς τὴν κεκαλυμμένην ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ, συμπληροῦμεν αὐτὴν λέγοντες, ὅτι ἐὰν οἱ Βούλγαροι δὲν ἐπετίθεντο ἀεννάως ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, τῶν συνεχῶς πολεμούντων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ χρησιμευόντων ὡς προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης, οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἧς ὑποδουλώσεως αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα θύματα, ἀποτίσαντες δικαίως τὰ ἀντίποινα τῶν ἁμαρτιῶν των.

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ„

ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἑρμηνεύουσα τὴν γνώμην τῶν εὐμενῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένων Εὐρωπαίων,τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσιν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος, ὅπως ἀσχολῶνται οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὸ κύριον αὐτῶν καὶ μόνον ἔργον, ἐξέδοτο μετὰ τὴν πρὸς τὰ Τμήματα αὐτῆς ἐγκύκλιον, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιον, καὶ ἰδιαιτέραν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Διὰ ταύτης ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν ἐκλογέων, προκειμένου νὰ προσέλθωσι πρὸ τῶν καλπῶν τῶν ὑποψηφίων ἀξιωματικῶν. Διότι οἱ ἀξιωματικοὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰς ἄλλα καθήκοντα, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς ρητορείας καὶ κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις.

Ὁ στρατιώτης ὀφείλει ν' ἀφοσιῶται εἰς τὸ καθῆκον αὐτοῦ περισσότερον παντὸς ἄλλου πολίτου,διότι εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη ἡ πατρὶς ὅ τι ἱερώτερον καὶ ὁσιώτερον ἔχει. Πᾶσα δὲ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἐκεῖθεν συντείνει εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς ἐπιτελέσεως τῶν στρατιωτικῶν του καθηκόντων πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ὅλου στρατεύματος.

Ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁρμωμένη ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐξέδοτο τὴν κάτωθι ἔκκλησιν, τονίζουσα δεόντως τὸ ζήτημα. Ἡ εὐμενὴς δὲ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχε παρὰ σύμπαντος τοῦ τύπου τῆς τε πρωτευούσης καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν δεικνύει, ὅτι ἤρχισε νὰ ὡριμάζῃ τὸ ζήτημα καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει. Διότι καθ' ἣν στιγμὴν πᾶσα ἡμῶν ἡ προσοχὴ στρέφεται πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα,ἀπορροφῶντα τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν, εἰς λεπτομερείας πολλάκις μικρολόγους, οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν στρατεύονται καὶ ἐξοπλίζονται, ἕτοιμοι εἰς ἑκάστην στιγμὴν νὰ κατέλθωσι πάνοπλοι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Παραθέτομεν ὧδε τὴν ἐν λόγῳ ἔκκλησιν καὶ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων, ὅσαι ἠσχολήθησαν ἐνδιαφερόντως περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο :

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Λαὲ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος!

Μετὰ δύο ἡμέρας θὰ προσέλθῃς εἰς τὰς κάλπας διὰ νὰ ἐκλέξῃς τοὺς ἀντιπροσώπους σου ἐν τῇ Βουλῇ.

Δὲν ἀγνοεῖς, ὅτι κρίσιμοι εἶνε αἱ περιστάσεις καὶ μεγάλαι συμφοραὶ ἐπικρέμανται ἐπὶ τῆς Πατρίδος, ἥτις κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἑνότητα καὶ τιμήν.

Οἱ διεκδικοῦντες ἑλληνικὰς χώρας ἀλλόφυλοι εἶνε πλείονες τοῦ ἑνός, ὅλοι δὲ κέκτηνται ἀρίστην στρατιωτικὴν σύνταξιν, εἶνε ἕτοιμοι νὰ κατέλθωσιν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐξέλθωσι νικηταί. Διότι ὁ Θεὸς βοηθεῖ τοὺς ἰσχυρούς.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τί πράττομεν; Ἐλησμονήσαμεν τὰ τρόπαια τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων προγόνων καὶ κυλιόμεθα εἰς τὸν βόρβορον τῶν κομματικῶν καὶ τῶν ἐκλογικῶν ὀργίων.

Δὲν ἔχομεν στρατόν. Οἱ ἀνταγωνισταί μας δύνανται νὰ παρατάξωσιν ἑκατοντάδας χιλιάδων συντεταγμένων πολεμιστῶν, καὶ ἡμεῖς οὔτε δεκάδας χιλιάδων ἀσυντάκτων.

Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης πολιτεύονται, πλεῖστοι ἀστυνομεύουσι καὶ οἱ λοιποί, πρὸ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἀντεθνικοῦ τούτου φαινομένου, θλίβονται ἐν σιγῇ ἢ ἀδιαφοροῦσιν.

Ἐλησμονήσαμεν τὴν ἐθνικὴν αἰσχύνην τοῦ 1897, κατέστημεν ὄνειδος τοῖς φίλοις ἡμῶν καὶ τοῖς ἐχθροῖς.

Λαὲ τῆς Ἑλλάδος! Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῶν στρατιωτικῶν ἡμῶν δυνάμεων, καθ' ὃν χρόνον ἡ χθεσινὴ Βουλγαρία προπαρασκευάζει τριακοσίας χιλιάδας ἀλκίμου στρατοῦ καὶ ἐπαπειλεῖ τὴν κατάληψιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης. Ἡμεῖς οὔτε τριάκοντα χιλιάδες ἀσυντάκτων καὶ ἀόπλων δυνάμεθα νὰ παρατάξωμεν.

Μετὰ δύο ἡμέρας θὰ προσέλθῃς εἰς τὰς κάλπας πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων σου. Ὅπου κάλπη ἀξιωματικοῦ, ρίψον ἐντὸς αὐτῆς μαύρην ψῆφον. Μόνον οὕτω θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἀπανέλθῃ εἰς τὸ καθῆκόν του. Ἀξιωματικὸς πολιτευόμενος, προτιμῶν τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς ἀπὸ τὰς ἀσκήσεις τοῦ στρατεύματος, δὲν εἶνε στρατιώτης. Εἶνε ἄξιος τῆς καταδικαστικῆς ἐτυμηγορίας παντὸς φιλοπάτριδος ἐκλογέως.

Ζήτησον ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἐκλεχθησομένους ἀντιπροσώπους σου τὴν ταχίστην κατάργησιν τῆς στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας, ἥτις οὐκ ὀλίγον ἐξευτελίζει καὶ διαφθείρει τὴν στρατιωτικὴν ἀξιοπρέπειαν· ζήτησον τὴν ψήφισιν νόμων, ἀνακοπτόντων τὴν πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι τάσιν τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον μεγαλοφωνότερον καὶ ἐπιτακτικώτερον τὴν ἄμεσον παρὰ τῶν ἁρμοδίων σύνταξιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν στρατιωτικῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν, χωρὶς ἀσκόπους συζητήσεις καὶ ἐπιτροπάς, λαοὶ πρακτικώτεροι συνεπλήρωσαν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν σύνταξιν. Ἡμεῖς συζητοῦμεν

καὶ ἀσχολούμεθα δι' ἐπιτροπῶν καὶ πολυδαπάνων ἀποστολῶν, τίς ὁ καλείτερος ὁπλισμὸς καὶ τὸ καταλληλότερον ὅπλον.

Ὁ καιρὸς παρέρχεται καὶ ἡ Ἑλλὰς μένει ἀσύντακτος. Ποῖος θὰ τὴν λάβῃ ὑπ' ὄψει; ποῖος θὰ τὴν ἐμπιστευθῇ κατὰ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν τῆς κρίσεως;

Λαὲ τῆς Ἑλλάδος! Ἀπόδειξον διὰ τῆς ψήφου σου, ὅτι γινώσκεις νὰ τιμωρῇς τοὺς παραμελοῦντας τὸ καθῆκόν των, ἀξίωσον παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων σου μίαν μόνην ὑπόσχεσιν.

Αὕτη περιλαμβάνεται ἐν ταῖς λέξεσι: «**Στρατός, Στόλος**».

Χωρὶς στρατὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχάθη!

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1905

(Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον)

---

*Τὸ «**Ἄστυ**» τῆς 20 Φεβρουαρίου ἐδημοσίευσε τὸ ἀκόλουθον κύριον ἄρθρον περὶ τοῦ ἰδίου τούτου ζητήματος:*

ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

«Καὶ πάλιν ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς ἐκλογεῖς τὴν ἔκκλησιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Ἀνάγκη σήμερον ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ καταψηφίσουν ἀμειλίκτως, σκληρῶς, ἀθρόως, ἀποτελεσματικῶς πάντα στρατιωτικὸν ὑποψήφιον. Κηρυσσόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπολύτως ὑπὲρ τῆς ἐξόχως πατριωτικῆς ἰδέας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας φλογερώτατα συνηγόρησεν ὁ «Ἑλληνισμός». Καὶ τοῦτο διότι ἀκριβῶς ἐκτιμῶμεν καὶ ὑπολη πτόμεθα αὐτοὺς τούτους τοὺς ὑποψηφίους.

«Ἂν δὲν ἐτρέφομεν δι' αὐτοὺς τοιαῦτα αἰσθήματα, ἂν τοὺς ἐφανταζόμεθα ἀχρήστους καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸ στράτευμα, δὲν θὰ ἐδεικνύομεν τοιοῦτον ἐνδιαφέρον. Γνωρίζομεν ὅτι, ἂν μὴ ὅλοι, οἱ πλεῖστοι ὅμως τοὐλάχιστον τούτων εἶνε πολύτιμοι εἰς τὰς τάξεις των, ὅτι ἡ ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν καθηκόντων ἀπομάκρυνσίς των εἶνε τόσον πολὺ ἐπιβλαβής, ὅσον ὀλίγον ὠφέλιμος ὑπῆρξε καὶ εἶνε εἰς τὸ ἔθνος ἡ ἀνάμιξίς των εἰς τὴν πολιτικήν.

«Ἔχομεν τόσους πολλοὺς ἀχρήστους πολιτευομένους, ὥστε νὰ μὴ ποθῶμεν τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ των. Καὶ ἔχομεν τόσον κακῶς συντεταγμένον στράτευμα, ὥστε νὰ εἶνε μεγάλη ζημία δι' αὐτὸ ἡ στέρησις καὶ ἑνὸς ἔστω ἀξιωματικοῦ, δυναμένου νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

«Καὶ διὰ ταῦτα διαμαρτυρόμεθα καὶ ἡμεῖς στεντορείως: Ὅσοι πονεῖτε αὐτὸν τὸν τόπον, ὅσοι ἔχετε μέσα σας καὶ κόκκον φιλοπατρίας, ὅταν εὑρεθῆτε πρὸ τῆς κάλπης Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ, διώξατέ τον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀμειλίκτως διὰ τῆς μαύρης ψήφου σας.

«Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἔννοια τῆς παρούσης ἐκλογῆς. Καὶ ὅσῳ περισσότεροι μαυρισθοῦν, τόσῳ ταχύτερον θὰ κατωρθωθῇ νὰ συνηθίσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς εἶνε περιττὸς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ ἔθνος, ὅταν δι' αὐτὴν ἀφίνει τὰς μελέτας του καὶ τὰς τάξεις του».

Οἱ δὲ «**Καιροί**» *τῆς 19 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐδημοσίευσαν ἐπίσης τὸ ἑξῆς κύριον ἄρθρον κατὰ τῆς ὑποψηφιότητος τῶν ἀξιωματικῶν :*

ΜΑΥΡΟ!

«Φιλόπατριν καὶ εὐγενῆ κατ' ἐξοχὴν ἀγῶνα ἀνέλαβεν ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», δημοσιεύουσα κηρύγματα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ συνιστῶσα πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς τὴν καταψήφισιν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων. Αὐτὸ τὸ φρενοκομεῖον τῆς Β'. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως διέπραξε κακουργήματα μέγιστα κατὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους, ἐπιψηφίσασα ἐπιβλαβεῖς καὶ ἀτελεστάτους συνταγματικοὺς θεσμούς. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν κακουργημάτων της διακρίνεται, κατὰ δυστυχίαν, τὸ χορηγηθὲν δικαίωμα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν καὶ νὰ ζητοῦν τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Μὲ αὐτὸ τὸ ὀλέθριον δικαίωμα οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ διαφθείρονται πολιτικῶς, εἰσέρχονται εἰς σκηνὴν όργιασμῶν, παραλύουσι τὸ στράτευμα καὶ συντρίβουσι τῆς πειθαρχίας τοὺς δεσμούς.

«Ἀπὸ τοῦ ἐλεεινοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ἀπέρρευσαν καὶ ἀπορρέουσι, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐν τῇ πολιτείᾳ κακά, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀνέφικτος ἡ ὀργάνωσις εὐκόσμου καὶ ἀξιομάχου στρατοῦ. Ἐπειδὴ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπλεόνασεν ἐν ἐπιφόβῳ βαθμῷ τὸ πολιτικὸν τοῦτο κακὸν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, ὁ μακαρίτης Τρικούπης ἠθέλησε νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς αὐτό, καταναγκάζων τοὺς στρατιωτικοὺς διὰ νόμου νὰ ἀπέχωνται ἀπὸ τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς.

«Διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου οἱ ποιούμενοι χρῆσιν ἀξιωματικοὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαιώματος, νὰ κατέρχωνται εἰς ἀγῶνας ἐκλογικούς, ἔχανον τὸ δικαίωμα τῆς κατ' ἀρχαιότητα προαγωγῆς, καὶ τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθησαν ἐμμέσως νὰ προτιμῶσι τὴν ἐν τῷ στρατῷ συνεχῆ ὑπηρεσίαν τῶν ἀναρμόστων αὐτοῖς ἐκλογικῶν ἀγώνων, καὶ τῆς σκανδαλώδους ἐμφανίσεώς των εἰς τὸ βουλευτήριον. Δυστυχῶς, ὁ σωτήριος οὗτος νόμος, ὅστις ἠδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀκοσμίαν καὶ παραλυσίαν, κατηργήθη καὶ ἀφέθη πάλιν τὸ στάδιον ἐλεύθερον τῶν ἐκλογῶν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς.

«Διὰ τοῦτο βλέπομεν σήμερον πλήθη ἀξιωματικῶν νὰ δημιουργοῦν κομματικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας, παραλύοντες καὶ διαφθείροντες τοὺς στρατιώτας, νὰ κατέρχωνται δὲ εἰς τὰς ἐκλογὰς κατὰ τρόπον ἀσύστολον καὶ νὰ ζητοῦν ν' ἀπελάσουν ἐκ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τὰ πολιτευόμενα πρόσωπα. Τοιούτῳ τρόπῳ ἐπιδιώκουν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὸν ἀτυχῆ τοῦτον λαὸν ἀφόρητον καὶ αὐθαίρετον στρατοκρατίαν. Ἔχει λοιπὸν μέγα δίκαιον ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», συνιστῶσα εἰς τὸν λαὸν τὴν καταψήφισιν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, οἵτινες ἐπικινδύνως ηὐξήθησαν κατὰ τὰς παρούσας ἐκλογάς.

«Μαῦρο λοιπὸν πρέπει νὰ δώσωσιν εἰς τούτους οἱ ἐκλογεῖς, ὅσοι συναισθάνωνται τὸ προσγινόμενον εἰς τὸ ἔθνος μέγιστον κακὸν ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Ἂς γίνῃ τοῦτο πάγκοινον σύνθημα, ὅπως περιορισθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς ἐκλογικῆς ἀποτυχίας εἰς τὰ στρατιωτικά των καθήκοντα. Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἐ[illegible]γεὺς λαὸς δὲν καταψηφίσῃ τοὺς στρατιωτικοὺς ὑποψηφίους κατὰ τὰς ἐπικειμένας [illegible]λογάς, μὴ ἐπαρκῶς φωτισθείς, ἔχει καθη-

κον ἱερὸν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τὴν μέλλουσαν βουλευτικὴν Σύνοδον τὸν καταργηθέντα νόμον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθησαν καὶ οἱ προκάτοχοι ὑπουργοί, συντάξαντες τὸ προσῆκον νομοσχέδιον καὶ εἰσαγαγόντες αὐτὸ πρὸς ἐπιψήφισιν κατὰ τὴν τελευταίαν Σύνοδον τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.»

---

*Τὸ «**Κράτος**» τῆς 20 Φεβρουαρίου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐδημοσίευσε ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τ' ἀκόλουθα :*

. . . « Ὡς ἀπαρχὴν δὲ μιᾶς τοιαύτης δημοσθενείου ἐργασίας δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν τὸ δεύτερον ἤδη εἰς τὴν δημοσιότητα ριπτομένην ἔκκλησιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ« Ἑλληνισμοῦ», ὅπως καταψηφισθῶσιν οἱ στρατιωτικοὶ ὑποψήφιοι καὶ δυνηθῇ οὕτω νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ ἔθνος κωλύματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ ὀργανώσῃ μέχρισήμερον τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ παρασκευήν. Ἡ ἀπαρχὴ αὕτη ἴσως νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἐπιφέρῃ τελειωτικὰ καὶ ἄμεσα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς σήμερον. Ἀποτελεῖ ὅμως σπουδαῖον πρὸς τὰ πρόσω βῆμα καὶ προοιωνίζεται τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐθνικῆς ζωτικότητος, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως καὶ τὸ σύστημα τοῦ πολιτεύεσθαι ἐν Ἑλλάδι καθόλου κατέστησεν ἀσθενικὴν μέχρι σήμερον καὶ ἀνίκανον νὰ ὑψώσῃ κεφαλὴν καὶ νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἀπειλούμενα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δικαιώματα. Πάντα τὰ νεώτερα κράτη ἐπεδείξαντο μὲν τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν καὶ διὰ τῶν λοιπῶν τῆς ἑαυτῶν χώρας δυνάμεων, οἷαι εἰσὶν ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ὅμως τὸ ἐθνικὸν ἑαυτῶν σθένος δὲν ἐπεφάνη ἢ διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ περιστάσει ἐξεπροσώπησεν ὁ στρατὸς καὶ μόνος ὁ στρατός. Ἂς ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ πρώτου τούτου βήματος σήμερον, ἂς ὑποδείξωμεν τοῖς στρατιώταις τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ὅτι ἡ θέσις αὐτῶν δὲν εἶνε εἰς τὸ πεδίον τῆς κομματικῆς διαπάλης, ἀλλ' εἰς τοὺς θαλάμους τῶν στρατώνων καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἐκ τούτου θὰ προκύψωσιν ἀμεσώτατα καὶ τὰ λοιπά. Ὁ στρατὼν δὲν ταπεινοῖ, οὐδ' ἐξευτελίζει, οὐδὲ διαφθείρει τὸ φρόνημα, τοῦθ' ὅ περ λάθρα ἀπεργάζονται πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ἔθνους, σήμερον τόσον ἡ αἴθουσα τοῦ Κοινοβουλίου ὅσον καὶ οἱ ἀντιθάλαμοι τῶν διαφόρων ὑπουργείων. Μέλαινα κατ' ἀκολουθίαν ψῆφος ἂς προορισθῇ σήμερον διὰ τοὺς πολιτευομένους ἀξιωματικοὺς καὶ ἂς διδαχθῇ ὁ λαός, ὅτι ἐκ τῆς μελαίνης ταύτης ψήφου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ τύχη».

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ἡ Ἤπειρος μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ αὐτοχθόνων Ἑλλήνων βασιλέων, ἐξ ὧν Πύρρος ὁ μέγας ἔτυχε πανελληνίου φήμης διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν καὶ κατορθωμάτων, ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, οὓς πλέον ἢ ἅπαξ ἐνίκησεν ἐπεκτείνας δὲ τὴν ἠπειρώτικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, κατέστησεν ἕδραν αὐτοῦ τὰς Αἰγὰς (Ἔδεσσαν-Βοδενὰ) τότε πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας.

Τῷ 168 π. Χ. ὁ Παῦλος Αἰμίλιος, ὕπατος τῆς Ρώμης, νικήσας τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα, ἀπέστειλε κατὰ τῆς δημοκρατικῆς πλέον τότε κυβερνήσεως τῆς Ἠπείρου τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Ἀνίκιον, καὶ δι᾽αὐτοῦ ἐκυριεύθησαν ἀλληλοδιαδόχως αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις Πασσαρών, Φανωτή, Τέκμων, Φυλάκη, Ὤριον, καὶ ἕτεραι, καταβὰς δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐκ Μακεδονίας διέταξε καὶ ἐξετέλεσε, τὴν μοναδικὴν ἐκείνην εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐθνῶν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀδικίαν, αἰχμαλωτίσας κατὰ προδιαγεγραμμένον σχέδιον, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ψυχῶν ἐκ τῶν συμμαχησασῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα ἠπειρωτικῶν πόλεων καὶ μετὰ τοῦτο κατηδάφισε καὶ ἐλεηλάτησε ἑβδομήκοντα πόλεις, μολοσσικὰς κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐκ τοῦ πλούτου αὐτῶν, διανεμηθέντος μεταξὺ τῆς πολυπληθοῦς ρωμαϊκῆς στρατιᾶς, ἔλαβεν εἰς ἀναλογίαν του ἕκαστος στρατιώτης ἐὰν μὲν ἱππεὺς τετρακόσια δηνάρια, ἐὰν δὲ πεζὸς διακόσια.

Ἡ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης ὑπαγωγὴ τῆς Ἠπείρου, μειώσασα μόνον τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, οὐδόλως μετέβαλε τὸν ἐθνολογικόν της χαρακτῆρα, ὡς δὲν μετέβαλε καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὅτε καὶ αὕτη μετ᾽ ὀλίγον (146 π. Χ.) μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα, διὰ τῆς παραδόσεως τῆς Κορίνθου εἰς τὰς φλόγας καὶ τῆς διαλύσεως τῆς ἀχαϊκῆς καὶ τῆς βοιωτικῆς Ὁμοσπονδίας.

Ἡ ρωμαιοκρατία ἐν Ἑλλάδι διήρκεσε μέχρι τοῦ 315, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ μέγας διήρεσε τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν Κράτος ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον λαμβάνον ἑλληνικὴν μορφὴν μέχρι τοῦ Ἡρακλείου (610 μ. Χ.), ὅτε τελείως μετεβλήθη εἰς ἑλληνικόν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς καθαρᾶς ρωμαιοκρατίας (146—315) ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ρωμαϊκὰς ἐν Ἑλλάδι ἀποικίας ἢ ἐλαχίστας, ὡς ἐν Κορίνθῳ, Πάτραις, Δύμῃ καὶ Νικοπόλει, αἵτινες, πρὶν ἢ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος διαιρεθῇ εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν, εἶχον ἐξαφανισθῇ. Ἑπομένως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ Ἤπειρος οὐδένα ἐθνολογικὸν κλονισμὸν καὶ οὐδεμίαν ἐθνολογικὴν μεταβολὴν ὑπέστη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ρωμαιοκρατίας, διότι οὐδεμία ξενικὴ εἰσβολὴ ἢ ἐπιδρομὴ σημειοῦται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἐκτὸς τῶν ἁπανταχοῦ τῆς χώρας ἐστρατωνισμένων ρωμαϊκῶν λεγεώνων, οἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ τόπου. Τὰ δεινὰ τῆς Ἠπείρου, ἅτινα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν κατ' ἀριθμὸν καὶ οὐχὶ κατὰ ποιότητα μείωσιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχεγόνου Ἑλληνισμοῦ, ἄρχονται κυρίως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅτε ἐπὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀπαντῶνται μόνιμοι ἑνόγλωσσοι συνοικισμοί, ἡ χώρα αὐτὴ ὑπέστη τὰς ἑξῆς εἰσβολὰς καὶ ἐπιδρομάς:

Τῷ 396 μ.Χ. εἰσέβαλε καὶ ἐπέδραμεν ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ κεφαλῆς ἀγρίων γοτθικῶν ὀρδῶν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀλάριχος, ὅστις ἐπὶ τετραετίαν κατέλαβε τὴν Ἤπειρον, μεθ' ὃ καὶ ἀπῆλθε.

Τῷ 447 μ. Χ. ἐπέδραμε τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὁ σύμπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἐκπορθήσας φοβερὸς Ἀττίλας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου, συμβάντα τῷ 450, διαλυθείσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εἰς τὰ ἐξ ὧν εἶχε συντεθῇ ἔθνη, δύο τῶν ἐθνῶν τούτων, οἱ Σαρμάται καὶ οἱ Οὖννοι, ἐκ τῶν ἐγκαταλειψάντων τὴν Ἤπειρον ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν.

Τῷ 551 μ. Χ. ἀνεφάνη ἐπὶ τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων γοτθικὸς στόλος μετὰ 300 πλοίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τοτίλα, ὅστις κατέστρεψε τὸν Ὀγχησμόν (1), τὴν μόνην κατοικουμένην ἠπειρωτικὴν νῆσον Σύβωτα καὶ τὴν Νικόπολιν (2).

Τῷ 877 ἀφρικανικὸς στόλος Σαρακηνῶν ἐλεηλάτησε μεταξὺ ἄλλων ἑλληνικῶν παραλίων καὶ τὰ ἠπειρωτικά.

Τῷ 1034 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Διολιανός, ἐπιδραμὼν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ κυριεύσας τὸ Δυρράχιον, ἐπέπεσε καὶ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἠπειρωτικὴ ἐπαρχία Νικοπόλεως ἠρημώθη τελείως.

---

1) Τανῦν Ἁγίους Σαράντα.
2) Τανῦν Πρέβεζα.

Τῷ 1059 ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος οἱ Οὖζοι, ἔθνος σερβικόν, καὶ μεγίστην φθορὰν προὐξένησαν.

Τῷ 1082, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπὶ κεφαλῆς στρατιᾶς Νορμανδῶν καὶ ἐκυρίευσε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλας ἠπειρωτικὰς πόλεις ὁ Βαϊμοῦνδος, υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, νικηθεὶς δὲ ἔξωθι τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀπεχώρησεν εἰς Ἀπουλίαν τὴν πατρίδα του.

Τὴν ἧτταν καὶ φυγὴν τοῦ Βαϊμούνδου ἐπηκολούθησε νέα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Ἠπείρου, ὡς ἑλληνικῶν χωρῶν, ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ροβέρτου, ὅστις, νικηθεὶς καὶ κατατροπωθεὶς ἐν τοῖς ἠπειρωτικοῖς παραλίοις, ἀπέθανε τέλος τὴν 17ην Ἰουλίου 1083.

Τῷ 1147 ὁ Ρογῆρος, ἕτερος υἱὸς τοῦ εἰρημένου Ροβέρτου Γυσκάρδου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, δυνάστης τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως, ἐπιδραμὼν μετὰ πειρατικοῦ στόλου, ἐδῄωσε τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν.

Τῷ 1185, νορμαννικὰ στίφη ἐκ τῶν μετὰ Γουλιέλμου του Β' Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, ἐγγόνου τοῦ εἰρημένου Ρογήρου, ἐκστρατευσάντων, ὑποκινήσει τοῦ ἐξορίστου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Δυρραχίου παρ' αὐτοῦ, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἤπειρον, ἐδῄωσαν αὐτὴν καὶ κατέστρεψαν μέχρις ἐρημώσεως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ πέριξ, μεθ' ὃ ἀπῆλθον πλήρεις λαφύρων εἰς τὴν πατρίδα των.

Αὗται εἰσὶν ἐν συνόλῳ αἱ σπουδαιότεραι κατὰ τῆς Ἠπείρου ξενικαὶ εἰσβολαὶ καὶ ἐπιδρομαὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1201, ὅτε, καταχτηθείσης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεθ' ὃ ἐξώσθη ἐκεῖθεν ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἐγκατέστη ἐν Νικαίᾳ, ἡ Ἤπειρος ἀνέλαβε τὸν καθ' ὅλου ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τῆς λατινοκρατίας. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἀμέσου καταλύσεως τοῦ ὑπὸ τὸν Βονιφάτιον ἱδρυθέντος τότε λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ἐξασθένησις τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε νὰ περιέλθῃ αὕτη καὶ πάλιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χεῖρας τῷ 1261. Τοιοῦτον ἀπεδείχθη τὸ ἑλληνικὸν σθένος τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1204—1261 χρονικὸν διάστημα, ὥστε τὰ ὅρια αὐτῆς ἔχουσι φθάσῃ, ἐπὶ τοῦ Δεσπότου αὐτῆς Θεοδώρου τῷ 1229 μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης (Βηζύης) καὶ μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης (1261), ὅτε ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατελύθη ἡ ἐν αὐτῇ λατινοκρατία, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶχεν ἀποβάλῃ τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ξενικῶν ἐν αὐτῇ εἰσβολῶν καὶ ἐπιδρομῶν, διότι τὰ ἑκάστοτε ἐπιδραμόντα ἐπ' αὐτὴν ἁρπακτικὰ καὶ λῃστρικὰ στίφη ἀπὸ τοῦ Ἀλαρίχου (396) μέχρι τῶν Νορμαννῶν τοῦ Γουλιέλμου Β', δυνάστου τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, οὐδὲν ἄλλο διέπραξαν αὐτόθι ἢ φόνους, ἐμπρησμοὺς καὶ δῃώσεις, ἀπερχόμενα ἐξ αὐτῆς, εὐθὺς

ὡς ἡ χώρα αὕτη ἐξηντλεῖτο ὑλικῶς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Αἱ εἰσβολαὶ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἐξησθένησαν βεβαίως κατὰ καιροὺς τὴν κατ' ἀριθμὸν ἐθνικὴν (ἑλληνικὴν) δύναμιν τῆς ἀνέκαθεν ἑλληνικωτάτης ταύτης χώρας, ἀλλὰ δὲν μετέβαλον τὴν ποιότητα αὐτῆς ἀπὸ ἑλληνικῆς εἰς ρωμαϊκήν, γοτθικήν, λατινικήν, ἢ σλαυϊκήν.

Ἀπὸ τοῦ 1261, ὅτε ἡ Ἤπειρος περιελάμβανεν οὐκ ὀλίγα μακεδονικὰ τμήματα, ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας, μέχρι τοῦ 1318, ὅτε ἐγένετο ἡ δολοφονία τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Δεσπότου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Α'. παρὰ τοῦ Ἰωάννου, Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, ἐκυβερνᾶτο αὕτη παρ' Ἑλλήνων Δεσποτῶν, ἀποτελοῦσα ἴδιον ἑλληνικὸν κράτος, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν κατὰ καιροὺς αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινοπόλεως, καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανόρμου,(1) τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Ἡγουμενίτσας καὶ τῶν Συβότων, ἅτινα παρεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς ἐξασκούσης τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα Ἄννης ὑπὲρ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Θωμᾶ, τῷ 1306 πρὸς τὸν Φίλιππον, Δοῦκα τοῦ Ταράνδου, υἱὸν τοῦ Καρόλου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, ὡς προῖκα τῆς συζευχθείσης αὐτὸν θυγατρός της Θάμαρ, οὐδέποτε σπιθαμὴ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς ρωμαιοκρατίας κατεκτήθη μονίμως ὑπὸ ξένου ἔθνους καὶ οὐδεμία ἐγκατάστασις ξένης φυλῆς, μνημονευομένη ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἐγένετο, οὐδὲ ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις τῆς ὅλης χώρας ὑπέστη μείωσίν τινα, ἐκτὸς ἐσωτερικῶν μεταβολῶν, μεταβληθεισῶν οὐσιωδῶς τῶν ἐπαρχιακῶν αὐτῆς διαιρέσεων, ὧν δὲν ἔχομεν ἀσφαλῆ γνῶσιν, οὐδὲ ἐνδιαφέρει τὸ τοιοῦτον ἐθνολογικῶς τὴν χώραν.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀναφέρονται ἀλβανικοὶ συνοικισμοὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Πογωνιανῆς ἐν Ἠπείρῳ, οἵτινες ἐλήϊζον τὰς παρακειμένας ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας. Πρὸς κατάπαυσιν δὲ καὶ ἀποφυγὴν τῶν δηώσεων καὶ λοιπῶν καταστροφῶν, ἃς προὐξένουν οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι κατὰ τῆς Ἠπείρου, διατελούσης τότε ἐπ' ὀλίγον καιρὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Ἠπειρῶται ἠναγκάσθησαν τῷ 1339 νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἣν οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσενέγκῃ αὐτοῖς, ἕνεκα τῆς μεγίστης ἀδυναμίας, εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀλβανικῶν τούτων ἀποικίσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀναφέρεται ὡς ἐγκατεστημένος εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ μεθόρια καὶ λαός τις, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Βλάχων ἐξυπακουόμενος, λαλῶν λατινοφανές τι ἰδίωμα, ὅστις μέχρι σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὰ ἴδια ταῦτα μέρη, ὁμιλεῖ σὺν τῇ ἑλληνικῇ τὴν ἰδίαν ταύτην γλῶσσαν, τὴν λεγομένην βλαχικήν, οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐγκαταστάσεώς του αὐτόθι θεωρηθεὶς ὡς ξένος καὶ ἐχθρικός, ἀλλὰ τοὐναντίον ταυτίσας τὴν τύχην του μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἑλληνικὸς ἀείποτε θεωρούμενος.

---

(1) Τανῦν Πάλερμο, ἐπίνειον τῆς Χιμάρρας

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον ἐξησθένιζεν ἡ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἡ Δεσποτεία τῆς Ἠπείρου, αἱ ἀλβανικαὶ εἰσβολαί, ἐπιδρομαὶ καὶ ἐγκαθιδρύσεις ἐγένοντο συχνότεραι, ὁ δὲ ἰσχυρὸς τότε Κράλης τῆς Σερβίας Στέφανος Δουσιὰν (Ἐλεήμων), δραξάμενος κατὰ τὸ 1346 ὡς πρόσφορον περίστασιν τὰς μεταξὺ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ διενέξεις καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἰσέβαλε διὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐκυρίευσεν εὐκόλως κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν Ἰλλυρίαν, ἀκολούθως δὲ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἅπασαι αἱ ὑπὸ τοῦ κατ' εὐφημισμὸν καὶ πρὸς εἰρωνείαν τῆς κυρίας σημασίας τῆς λέξεως Στεφάνου τοῦ Ἐλεήμονος ἑλληνικαὶ αὗται χῶραι, ἰδιαίτατα δὲ ἡ Ἤπειρος, ἐδῃώθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ν' ἀλλάξωσι καὶ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν ὀνομασίαν τὰ πλεῖστα τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων αὐτῶν, καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ σλαυϊκῶν ἢ σλαυοφανῶν, οἱ δὲ κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὰ δάση καὶ τὰ σπήλαια. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον σκληρότητος εἶχε φθάση ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσιὰν σερβοκρατία ἐν Ἠπείρῳ, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ μεσόγεια, ἵν' ἀποφύγωσι τὸν σερβικὸν ζυγόν, κατήρχοντο εἰς τὰ παράλια, ὁπόθεν περιέπλεον πειρατικὰ πλοῖα πρὸς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνθρωπεμπορίαν καὶ παρεδίδοντο ἑκουσίως ὡς δοῦλοι εἰς αὐτά, προτιμῶντες τὴν δουλείαν ἐκείνην τῆς σερβοκρατίας.

Τὸν σκληροκάρδιον Σέρβον βασιλέα Στέφανον Δουσιὰν διεδέχθη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἠπείρου ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Συμεών, ἐπὶ τίτλῳ Δεσπότου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀνηγορεύθη Κράλης, ἤτοι βασιλεύς, καὶ πρὸς τῷ βασιλικῷ τίτλῳ ἔφερε κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος (*«βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων καὶ Σέρβων»*). Ὁ Συμεὼν μετέβαλεν ὁπωσοῦν τὴν διοίκησιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον καὶ ἤρξατο νὰ συνοικίζηται πάλιν ἡ χώρα.

Κατὰ τὴν σερβοκρατίαν μεθ' ὅλα τὰ δεινά, ἅτινα ὑπέστη ἡ Ἤπειρος, δὲν ἀπώλεσε τὸν ἀνέκαθεν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι οἱ Σέρβοι, καίτοι ἐπενεγκόντες ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, δὲν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ σερβικὰς ἀποικίας, καὶ ἐκτὸς τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως οὐδεὶς ἄλλος ἐλάλει τὴν σερβικὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τοῦτο πιστοποιεῖ χρυσόβουλλον τοῦ Κράλη Συμεών, χορηγηθὲν τῷ 1361 πρὸς τὸν Ἰωάννην Τσάφαν Οὐρσῖνον Δούκαν, μέλος τῆς ἐπὶ τῆς Λευκάδος αὐθεντευούσης γνωστῆς φραγκικῆς οἰκογενείας, γεγραμμένον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅ περ, χάριν περιεργείας, παραθέτομεν ἐνταῦθα, εἰλημμένον ἐκ τῆς πολυτίμου ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ μακαρίτου Π. Ἀραβαντινοῦ: (ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ 1856)

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ (1)

«Ἐπειδὴ ψήφῳ Θεοῦ ἐπέστη ἐμπρησμὸς τῇ Θεοσώστῳ πόλει Ἄρ-
»της, καὶ τὰ ὡραῖα αὐτῆς φεῦ κατέφαγε καὶ κατέφλεξε καὶ κατέφθει-
»ρεν αὐτῶν. πάντα ὅσα κατεῖχεν ἀνέκαθεν χαρτία καὶ δικαιώματα, διὰ
»τοῦτο ἀνέφερεν ὁ περιπόθητος καὶ γλυκύτατος πατὴρ καὶ σύντεκνος
»τῆς βασιλείας μου μέγας Κοντόσταυλος, Κύριος Ἰω. Τσάφας, Οὔρ
»σῖνος, Δούκας. ἵνα πορίσηται καὶ ἀνακτηθῇ διὰ Χρυσοβούλλου αὐτῆς
»προστάγματος. εἰς ἐπανάκλησιν τῶν φθαρέντων αὐτοῦ Χρυσοβούλλων
»καὶ δικαιωμάτων, ἅτινα εἶχεν ἀνέκαθεν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων βα-
»σιλέων καὶ δεσποτῶν ἐκείνων, αὐθεντῶν καὶ προγόνων τῆς βασιλείας
»μου. ἤγουν, τὸ κάστρον τοὺς Ρωγοὺς. μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ
»τῆς περιοχῆς αὐτοῦ. ἤτοι ἀπὸ τὴν ἄκραν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ τὸ
»Μαυροβούνιον ἀπέσω. ἐρχόμενον εἰς τὴν Ἄμπραν, καὶ εἰς τὸ Κα
»ρυδάκι, καὶ εἰς τὸ Ἐζόμενον, καὶ εἰς τὸν Φανοῦτον, ἀκουμβίζονται
»εἰς τὴν Ἐμπερινήν. καὶ εἰς τῆς Εἰρήνης τὸ ξενοδοχεῖον, καὶ εἰς τὰ
»Τρινόβιανα, καὶ τὴν Ζώρισταν, καὶ εἰς τὸ Σειστρούτι, καὶ εἰς τὸν
»Κακὸν Τάφον, καὶ εἰς τὸ Γλυκὺ, καὶ τὸν παταμόν. καὶ εἰς τὸ Μαρ-
»μάρι, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἀπέσω, μετὰ τῶν κτημάτων πάντων. καὶ
»δικαίων καὶ προνομίων τῆς αὐτῆς περιοχῆς. ἐπικρατήσεως. καὶ χώ-
»ρας καὶ συνόρων τοῦ αὐτοῦ τόπου, καθὼς ἐδόθη τοῦτο συνορολογη-
»μένον πρὸς αὐτὸν διὰ Χρυσοβούλλου. παρὰ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακα-
»ρίτου αὐθέντου καὶ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως ἐκείνου Κυρίου Στε-
»φάνου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ὅσον κατέχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἄρτης μέ-
»χρι τοῦ νῦν. Ὡσαύτως τὴν Ἁγίαν Μαύραν μετὰ τῆς Λευκάδος, τὴν
»Περατίαν ἐν τῷ θέματι Ξηρομέρου, μετὰ τοῦ Παραδείσου καὶ τῶν
»Ζαβερδῶν. Ὡσαύτως ἐν τῷ θέματι τῶν Ἰωαννίνων χωρίον τὰ
»Σουδενά, τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω σὺν τῷ Τσερβάριν, καὶ τῶν Νεγκαρά-
»δων. καὶ τὸν Μανιάκην. τὸν Ριζόν τὴν Γλίναν σὺν τῇ τῆς Βελίτζιος,
»σὺν τῇ τῶν Γσονοβαλσενάδων. Ἔτι καὶ ἐν τῷ θέματι τῆς Βαγενιτίας
»χωρίον τὴν Σελιανὴν, τοὺς Κορτούς. τὸ Δοχώριον, τοὺς Βαριάδας,
»σὺν τῇ τοῦ Βουδέσι. τὸν Στύλον τοῦ Ἐρημίτου μετὰ τοῦ Μαυροποτα-
»μοῦ, τὸν Πρινέα σὺν τῇ τοῦ Κακοῦ Πηλοῦ σὺν τῇ τῆς Ἡγουμενίτζας,
»τοὺς Δολιανούς. τοὺς (Ν)ε)τζιούς. καθὼς δέδωκεν αὐτοὺς προῖκα πρὸς
»τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν Πρωτοσπαθάριον. καὶ τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν
»Κιστέρναν, καὶ τὴν Ἀρλίσκαν, καὶ τὴν Νιστάν. τὴν Κωσόβαν, τὴν
»Πετρώδαν. τὴν Σφίναν σὺν τῇ ...., τοὺς Γιαννιτζοπούλους. τὴν
»Φιάτζαν. καθὼς δέδωκεν αὐτὴν τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ
»Τσάφᾳ Οὐρσίνῳ διὰ προνοίας καὶ τὴν Βράσπαν. Ἡ βασιλεία μου γοῦν
»τὴν αἴτησιν αὐτοῦ οὐ παρεῖδεν, ἀλλ' ἀποδεξαμένη ἀσμένως ταύτην,
»τὸν παρόντα Χρυσόβουλλον ἐπιχορηγεῖ καὶ βραβεύει αὐτῷ, δι' οὗ καὶ

(1) Ἐτηρήθη πιστῶς ἥ τε ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ κειμένου ὡς ἔχει ἐν τῇ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, ἐξ ἧς παρελάβομεν αὐτόν.

»ἔχει θέλημα καὶ προστάζει καὶ διορίζεται, ἵνα ὁ εἰρημένος περιπόθη
»τος γλυκύτατος πατὴρ καὶ σύντεκνος τῆς βασιλείας μου. Μέγας Κοντό-
»σταυλος Κύριος Ἰω. ὁ Τσάφας,Οὐρσῖνος. Δούκας, κατέχῃ καὶ ἐπικρατῇ
»καὶ νέμηται καὶ δεσπόζῃ τὰ ἄνωθεν εἰρημένα ἅπαντα τά τε κάστρα,
»καὶ τόπους, καὶ περιοχάς. καὶ κτήματα. ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ ἀδια-
»σείστως, ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως κατὰ τελείαν αὐτοῦ κληρο-
»νομίαν καὶ δεσποτείαν καὶ κυριότητα. αὐτός τε καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τε-
»χθησόμενοι παῖδες καὶ κληρονομοδιάδοχοι, ἔχειν τε ἐπ᾿ἀδείας ποιεῖν
»ἐπ᾿ αὐτά εἴτε ἄρα καὶ βούλοιτο ἤγουν, πωλεῖν, χαρίζειν. προικίζειν,
»ἀνταλλάττει. θείοις ναοῖς ἀφιεροῦν. καὶ πάντα ὅσα οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ
»νόμοι, τοῖς ἀληθέσι καὶ εὐσεβέσι δεσπόταις ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πράττειν
»διακελεύονται καὶ ἵνα μὴ εὕρῃ τὸ σύνολον τινὰ διενόχλησιν ἢ κατα
»δυναστείαν ἐπὶ τῇ νομῇ καὶ περιοχῇ αὐτῶν. ἀλλὰ διαμένωσιν ἀνενό-
»χλητα πάντα καὶ ἀδιάσειστα παρ᾿ αὐτοῦ, τῇ δυνάμει καὶ ἐμφανείᾳ
»τοῦ παρόντος Χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου. Διατηρηθήσονται δὲ
»καὶ τὰ ἄνω εἰρημένα ἅπαντα κάστρα καὶ κτήματα ἀνενόχλητα ἀπὸ πά-
»σης ἐπηρείας καὶ συζητήσεως. ἀπό τε ἀγκαρείας, βιολογίας. καπνολο-
»γίας, πρεβέντας, ζημίας, ψωμοζημίας, βελανιδίου, πρινοκοκκίου, καὶ
»πάσης ἄλλης τῆς οἱασδήποτε ἐπηρείας τῆς νῦν ἐνεργουμένης, καὶ εἰς
»ὕστερον ἐπινοηθησομένης. καὶ οὐδεὶς τολμῆσαι τοῦ ἐμβαλεῖν ἐπ᾿ αὐτὰ
»πόδα κακωτικὸν ἢ ἐπιζήμιον. ἀλλὰ πόρρω φεύξονται ἀπ᾿ αὐτῶν, ὡς
»ἀπὸ καμίνου πυρός. καὶ ἵνα μὴ ἔχῃ κρίσιν μετά τινος ἐπ᾿ αὐτῶν, κἂν
»ἔχῃ τις δίκαιον ἐπ᾿ αὐτοῖς, ἀλλ᾿ ἵνα κατέχῃ αὐτὰ χωρὶς κρίσεως καὶ
»ἀμφιβολίας τῆς οἱασδήτινος Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν
»Χρυσόβουλλος τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεδόθη τῷ προειρημένῳ καὶ
»γλυκυτάτῳ πατρὶ καὶ συντέκνῳ αὐτῆς, Μεγάλῳ Κοντοσταύλῳ Κυρίῳ
«Ἰω. τῷ Τσάρᾳ Δούκᾳ τῷ Οὐρσίνῳ καὶ πᾶσι τοῖς παισὶ καὶ κληρονο-
«μοδιαδόχοις αὐτοῦ εἰς ἀσφάλειαν καὶ δικαίωσιν τὴν αἰωνίζουσαν,ἀπο-
«λυθεὶς κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς ἐνισταμένης τέσσαρα καὶ δεκάτης
«ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξάκις χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνηκοστοῦ ἐννάτου
«ἔτους, (1) ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐλαβὲς καὶ θεοπρόβλητον ἐπεσημή-
«νατο κράτος.

ΣΥΜΕΩΝ

ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ

Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων καὶ Σέρβων

ὁ Παλαιολόγος.

(Ἕπεται συνέχεια)

———

1)=1361.

Ο ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος, κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐν Ἑσπερίᾳ διαμονήν, ἡ ἵδρυσις δηλονότι τοῦ φιλελληνικοῦ ἐν Παρισίοις Συνδέσμου, τὸν ὁποῖον ἀπήρτισαν οἱ ἐξοχώτεροι φιλέλληνες, προὐκάλεσεν εὐάρεστον ἐντύπωσιν εἰς πάντας τοὺς ξένους, τοὺς παρακολουθοῦντας μετ' ἐνδιαφέροντος τὰς τύχας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἡ εὐμενὴς ὑπὸ τοῦ τύπου ὑποδοχὴ αὐτοῦ καὶ ὁ ὑπὸ πλείστων πολιτικῶν χαρακτηρισμός του ὡς μεγάλου διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν γεγονότος, ἔρχονται ν' ἀμείψωσι τοὺς ἀτρύτους κόπους, οὓς ὁ Πρόεδρος κατέβαλεν ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, μοχθῶν καὶ ἀκαμάτως ἐργαζόμενος, ὅπως διαφωτίζῃ καὶ ὑπερασπίζῃ παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια.

Πρὸ παντὸς δὲ ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο εὐμενῶς ἀποδεκτὴ ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου τούτου, ὅστις διὰ τῆς προκηρύξεώς του ἀνερρίπισε καὶ πάλιν τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τῶν Γάλλων, τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις οὐδέποτε ἔπαυσεν ἀγαπῶν καὶ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ ἐνδιαφέρον τοῦτο ἐξεδηλώθη τελευταίως καὶ διὰ τῆς ἀθρόας ἐγγραφῆς ὡς μελῶν τῶν ἐξοχωτέρων προσώπων τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης.

Παραθέτομεν ἀμέσως κατωτέρω κατάλογον τῶν ὀνομάτων τούτων, διὰ ν' ἀποδειχθῇ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἔργου τοῦ ἡμετέρου Προέδρου εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐνδελεχῆ τοῦ ὁποίου φροντίδα, ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου, ἥτις, ἐτάραξε οὐκ ὀλίγον τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν συνειθισμένους νὰ μᾶς βλέπωσιν ἀπρακτοῦντας καὶ ἐγκαταλείποντας αὐτοῖς τὸ πεδίον ἐλεύθερον.

Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου ὁ Βουλγαρικὸς τύπος, ἔγκριτον ὄργανον τοῦ ὁποίου ἡ ἐφημερὶς «*Mir*» σχολιάζουσα τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ εἰρωνεύεται τὰς δηλώσεις, ἃς ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σαββώφ ἔκαμεν εἰς τὴν Σοβράνιε, εἰπὼν ὅτι αἱ πολεμικαὶ παραγγελίαι ἐγένοντο εἰς Γαλλίαν χάριν πολιτικῶν λόγων. Ἐξαίρουσα δὲ τὴν σημασίαν τοῦ συνδέσμου καὶ τὴν ἀξίαν τῶν προσώπων τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν ἐπιλέγει μὲ πικρίαν: «Καὶ τὰς συμπαθείας αὐτὰς τὰς ἔχει ἡ Ἑλλὰς χωρὶς νὰ ἔχῃ παραγγείλῃ οὔτε φυσίγγια Hep οὔτε τηλεβόλα».

Μεταξὺ τῶν νεωστὶ ἐγγραφέντων μελῶν τοῦ Συνδέσμου εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΩΛΑΡ (Alphonse Aulard), καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Σορβώννης.

ΚΟΜΗΣ Δ' ΩΝΑΙ (Comte d'Aunay), γερουσιαστής.

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΜΠΑΓΕ (Alfred Bayet) διευθυντὴς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως.

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΒΕΡΛ (Alfred Berl), δημοσιογράφος, δικηγόρος ἐν τῷ Ἐφετείῳ.

Α. ΜΠΕΡΝΑΡ (A. Bernard), γερουσιαστής.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΖΕ (Jacques Bizet).
ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΜΠΟΥΡΕ (Albert Bourée), πρεσβευτής.
ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΡΕΑΛ (Michel Bréal), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
Α. ΜΠΟΥΑΓΕ (Antide Boyer), βουλευτής.
ΑΡ. ΜΠΡΙΑΝΔ (Aristide Briand), βουλευτής.
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΜΠΟΥ·Ι·ΣΟΝ (Ferdinand Buisson), βουλευτής.
ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΛΑΡΕΤΙ (Jules Claretie), Ἀκαδημαϊκός.
Λ. ΚΛΑΡΕΤΙ (Léo Claretie), συγγραφεύς.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΑ·Ι·ΦΤΗ (Georges Cleiftie), ἀρχαῖος νομάρχης.
ΜΑΞ ΚΟΛΛΙΝΟΝ (Max Collignon), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΒΑΡΩΝΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ΔΕ-ΚΟΥΒΕΡΤΕΝ (Baron Pierre de Coubertin).
ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΚΡΟ·Ι·ΖΕ (Alfred Croiset), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΡΟΥΠΗ (Jean Cruppi), βουλευτής.
ΙΟΥΛΙΟΣ ΝΤΕΛΑΦΟΣ (Jules Delafosse), βουλευτής.
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΝΤΕΛΠΕΣ (Auguste Delpech), γερουσιαστής.
ΓΑΣΤΟΝ ΝΤΕΣΙΑΝ (Gaston Deschamps), συγγραφεύς.
ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΤΕΜΟΝ (Frédéric Desmons), ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας.
ΚΑΡΟΛΟΣ ΔΙΗΛ (Charles Diehl), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
Μ. ΔΕ·Ι·ΧΤΑΛ (M. d'Eichstal), καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Σορβώννης.
ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ ΦΩΡ (Maurice Faure), γερουσιαστής.
ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΦΟΥΖΕΡ (Gustave Fougères), καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Σορβώννης.
ΠΑΥΛΟΣ ΖΙΡΑΡ (Paul Girard), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΠΕΤΡΟΣ ΓΚΟΥΖΙΩΝ (Pierre Goujon), δικηγόρος.
ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΙΡΩ (Paul Guiraud), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΡΑΝΕ (Paul Granet).
Β. ΩΣΟΥΛΙΕ (B. Haussoulier), διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν.
ΑΜ. ΧΩΒΕΤΤ (Am. Hauvette), ὑφηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΑΒΕΛ ΧΕΡΜΑΝ (Abel Hermant), συγγραφεύς.
ΚΛΟΒΙΣ ΧΙΟΥΓΓ (Clovis Hugues), βουλευτής.
ΛΟΥΔ. ΛΕΜΠΛΟΑ (Louis Leblois), δικηγόρος παρ' Ἐφέταις.
ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΛΕΝΤΙΛΑΚ (Eugène Lintilhac), γερουσιαστής.
ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΛΟΚΡΟΥΑ (Edouard Lockroy), ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.
ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΜΕΖΙΕΡ (Alfred Mézières), Ἀκαδημαϊκός, Γερουσιαστής.
ΚΟΜΗΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΝΤΕΜΟΥ·Ι· (Comte Charles de Mouy), ἀρχαῖος πρεσβευτής.
ΚΟΜΗΣΣΑ ΜΑΤΘ. ΝΤΕ-ΝΟΑΛΛ (Comtesse Mathieu de Noailles), ποιήτρια.

ΚΟΜΗΣ ΜΑΤΘ. ΝΤΕ-ΝΟΑΛΛ (Comte Mathieu de Noailles).
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΓΙΑΡΕΣ (Michel Paillarès), δημοσιογράφος.
ΕΔΜΟΝΔΟΣ ΠΟΤΤΙΕΡ (Edmond Pottier), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΟΥΒΕΡΤΟΣ ΠΕΡΝΩ (Hubert Pernot), καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν.
ΙΩ. ΨΥΧΑΡΗΣ, καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν.
ΙΩΣΗΦ ΡΕΪΝΑΧ (Joseph Reinach), ἀρχαῖος βουλευτής.
ΣΟΛΟΜΩΝ ΡΕΪΝΑΧ (Salomon Reinach), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΡΟΝΤΕΝ (Louis Rodin), μέλος τῆς Ἑταιρείας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.
ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΣΑΜΠΑΤ (Marcel Sembat), βουλευτής.
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΟΡΜΣ (Emile Worms), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΡΕΝΕ ΒΟΡΜΣ (René Worms), μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Εὐτυχῶς ἡ σημασία τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου κατενοήθη, ὡς ὤφειλε, δεόντως καὶ παρ' ἡμῖν, τὰ ἄπειρα δὲ συγχαρητήρια καὶ τὰ εὐμενῆ, ὡς εἴπομεν, σχόλια ὁλοκλήρου τοῦ τύπου τεκμηριοῦσι πολλαχῶς τοῦτο.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς παγκοίνου ταύτης ἐπικροτήσεως τῆς ἀποτελεσματικῆς δράσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἔσπευσαν καὶ πλεῖστοι νὰ εἰσφέρωσι τὸν ὀβολόν των ὑπὲρ τοῦ ἀρξαμένου ἔργου τοῦ Συνδέσμου

Διότι ἡ τοιαύτη παρ' ἡμῶν ἠθικὴ καὶ χρηματικὴ ἀρωγή, οὐ μόνον διατρανοῖ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐκτίμησιν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ εὐγενὲς ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον οἱ ἱδρυταὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ συντελεῖ καὶ εἰς τὴν εὐόδωσιν αὐτοῦ, ἥτις βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ ἄνευ τῶν ὑλικῶν μέσων.

Οὕτω συνεισέφερον:

1) Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.		φρ. χρ. 1000
2) Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἀδελφότης ἐν Ἀθήναις		» » 100
3) Κ. Χατζηϊωάννου ὑποστράτηγος	δρ. 200.—	
4) Ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος ἐν Ἀθήναις	» 100.—	
5) Τὸ ἐν Φαλήρῳ ἐργοστάσιον τοῦ Ἠλεκτρικοῦ φωτὸς διὰ τοῦ κ. Γιαλούση	δρ. 65.—	» » 300
6) Τὸ Γυμνάσιον Πειραιῶς διὰ τοῦ Γυμνασιάρχου του κ. Ἀπ. Καραπαναγιώτου	δρ. 17.75	
	Τὸ ὅλον	φρ. χρ. 1400

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩι

Ὁ ἐν Κύπρῳ Ἕλλην Πρόξενος ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν μακρὰν ἔκθεσιν, περιγράφουσαν τὰ τῆς ἐκεῖ ὑποδοχῆς τοῦ Δουκὸς τοῦ Κοννώτ, ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νήσου.

Ὁ Δούξ, ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν Δυνάμεων τῆς Ἀγγλίας, μετέβη εἰς τὴν Κύπρον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐκεῖ ἀγγλικῶν φρουρῶν, ἀποβιβασθεὶς εἰς Λεμησσὸν τὴν 18ην τρέχοντος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Λουΐζης καὶ τῶν θυγατέρων του, πριγκηπισσῶν Μαργαρίτας καὶ Πατρικίας.

Ἡ εἴδησις τοῦ κατάπλου τῆς βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Ἔσσεξ», γνωσθεῖσα καθ' ἅπασαν τὴν Νῆσον, ἐνέπλησε χαρᾶς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, σπεῦσαν ἀθρόον νὰ δεξιωθῇ τὸ δουκικὸν ζεῦγος καὶ νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ τὰ σέβη του. Ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσεν ὁ Ἁρμοστὴς τῆς Κύπρου κ. Βίδωλφ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προκρίτων.

Ὁ Ἁρμοστὴς προσεφώνησε τὸν Δοῦκα ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ αὐτοῦ ἀφίξει, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ δήμαρχος τῆς πόλεως κ. Καραγεωργιάδης καὶ κατόπιν τούτου ὁ βουλευτὴς Λεμεσοῦ κ. Σῶζος ἀπὸ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὡς ἑξῆς :

« Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κύπρου μετὰ χαρᾶς ὑποδέχεται τὴν Υ.Β.Υ. τὸν «Βρεττανὸν πρίγκηπα καὶ ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Κύπριοι, καθὸ «ἀνήκοντες εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, πολλὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ λή«ξαντος αἰῶνος ὀφείλουσι χάριτας πρὸς τὴν Βρεττανίαν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν σεπτὸν οἶκον «τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν ἀοίδιμον μητέρα αὐτοῦ ὀφείλουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῶν Κυπρίων «Ἑπτανήσιοι τὴν ποθητὴν αὐτῶν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ πρὸς τὴν Μεγάλην «Βρεττανίαν αἰσθήματα σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συμμεριζόμενοι καὶ οἱ Κύ«πριοι παρακαλοῦσιν εὐσεβάστως τὴν Υ. Β. Ὑψηλότητα νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὴν Α. «Μ. τὸν Βασιλέα, τοῦ ὁποίου ἡ σημαία προστατεύει σήμερον τὴν Νῆσον. Ὑπὸ τὴν «αἰγίδα δὲ τῆς Α. Μεγαλειότητος ἐλπίζουσιν οἱ Κύπριοι, ὅτι ἡ πατρίς των θὰ τύχῃ «τῆς εὐημερίας αὐτῆς, αἰρομένου παντὸς ὑπάρχοντος οἰκονομικοῦ κωλύματος, καὶ ἡ «Α. Μεγαλειότης θὰ ἐνωτισθῇ τῆς μυχίας φωνῆς τῶν κυπριακῶν καρδιῶν, συνεχί«ζουσα ἐνδόξους καὶ φιλελευθέρους παραδόσεις».

Εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Ἕλληνος βουλευτοῦ ἀπαντῶν ὁ Δοὺξ εἶπε :

— «Χαίρω πολὺ συνηθεὶς νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἀρχαίαν ταύτην Νῆσον καὶ μετὰ πολ-

«λῆς εὐαρεσκείας ἤκουσα τὰς διαβεβαιώσεις περὶ νομιμόφρονος πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πρὸς τὸν Ἄνακτα ἀδελφόν μου καὶ μετὰ πολλῆς «εὐχαριστήσεως θέλω διαβιβάσῃ τῇ Α. Μ. τὰς παρακλήσεις ὑμῶν, ἐλπίζω δέ, ὅτι «ὑπὸ τὴν βασιλείαν Αὐτῆς ἡ Νῆσος θέλει ἀπολαύσει τῆς ποθητῆς εὐημερίας;».

Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους τοῦ Δουκὸς ἐκάλυψαν ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ συρρεύσαντος ἐκεῖ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Κατόπιν τὸ δουκικὸν ζεῦγος ἐπεσκέφθη τὸν ἐκεῖ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ναόν, ἐκφρασθὲν μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτοῦ σημασίας καὶ τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ οἱ ἡμέτεροι εἶχον ἀναρτήσῃ ἑλληνικὴν σημαίαν, ἥτις ἐκάλυπτεν αὐτὸν ὁλόκληρον.

Τὸ πλῆθος παρηκολούθει εἰσέτι τὸ δουκικὸν ζεῦγος, διαρκῶς ζητωκραυγάζον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δοὺξ κατόπιν ἀπῆλθεν εἰς Πολεμίδιον, ὅπου ἐπεθεώρησε τὸ αὐτόθι ἀγγλικὸν στρατόπεδον.

Η ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΧΙΛΜΗ ΠΑΣΣΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸ ἐν Βιέννῃ τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον τῆς Αὐστρίας ἐξήγγειλεν ἀνὰ τὸν κόσμον διὰ τηλεγραφήματός του, ὅτι ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ὑπέβαλεν εἰς τὸν Σουλτάνον νέαν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ὅλοι κάτοικοι τῶν τριῶν βιλαετίων τῆς χώρας, ἤτοι Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Σκοπείων ἀνέρχονται εἰς 3,171,690. Τὸ αὐστριακὸν Πρακτορεῖον ἐσημείου ἐν τῷ τηλεγραφήματι ἐκείνῳ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ 1,720,007 ἦσαν Ὀθωμανοὶ καὶ 48,270 ἦσαν Ἑβραῖοι. Περὶ τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ σημειούμενοι ἀριθμοὶ δὲν θ' ἀρέσουν εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἀνταγωνιζομένας ἐθνικότητας καὶ θὰ προκαλέσουν ἀμφισβητήσεις καὶ ἔριδας.

Ὁ γνωρίζων τὰς διαθέσεις τῶν ἐπισήμων διπλωματικῶν ὀργάνων τῆς Αὐστρίας καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Μύλλερ, ἀποδειχθέντος ἐσχάτως μὲ τὸν ὑποδειχθέντα μέχρι τοῦδε τοῖς ἐν Αὐστρίᾳ Ἕλλησι φιλελληνισμόν του ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ αὐστριακοῦ στόλου κωμικὴν διαγωγήν του πρὸς τὸν Ἕλληνα πρόξενον πρώτης τάξεως ὑποκριτοῦ, δύναται νὰ εἰδῇ ἐν ταῖς γραμμαῖς αὐταῖς τοῦ αὐστριακοῦ Πρακτορείου τὴν δυσαρέσκειαν, ὑφ' ἧς κατελήφθησαν οἱ αὐστριακοὶ πρόξενοι καὶ πράκτορες, διότι ἡ στατιστικὴ τοῦ Χιλμῆ πασᾶ ἀπέδειξεν εἰς

αὐτοὺς—τίποτε ἄλλως τε νέον—ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὑπερτερεῖ τῶν βουλγάρων! Καὶ διὰ τοῦτο τὸ Πρακτορεῖον ἔκρινε καλὸν νὰ μὴ ἐξαγγείλῃ πρὸς τὸν παγκόσμιον τύπον εἰς πόσους ἀνέρχονται οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες κατὰ τὴν τουρκικὴν στατιστικὴν καὶ ὄχι καθ' ἑλληνικήν.

Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν τοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου ἦλθε ν' ἀναπληρώσῃ μετὰ πέντε ἡμέρας τὸ ἕτερον ὄργανον τῶν αὐστριακῶν προξένων, ἡ «Πολιτικὴ Ἀνταπόκρισις» τῆς Βιέννης. Εἰς τὸ φύλλον τῆς 13 Μαρτίου (ν. χ.) ἀναδημοσιεύει αὕτη τὴν στατιστικὴν τοῦ Χιλμῆ πασσᾶ καὶ ἀναφέρει ὅτι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ 3,171,690 εἰς ὃν ἀνέρχονται οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν βιλαετίων τῆς Μακεδονίας, 1,720.007 εἶνε Μωαμεθανοί, **647,962 Ἕλληνες**, 557,734 εἶνε Βούλγαροι 167,601 Σέρβοι, 48,270 Ἑβραῖοι καὶ 30,116 Βλαχόφωνοι. Ἐξ αὐτῶν δὲ 487,555 Τοῦρκοι κατοικοῦν εἰς τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 480,018 εἰς τὸ τοῦ Μοναστηρίου καὶ 752.434 εἰς τὸ τῶν Σκοπείων. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων 373,227 κατοικοῦσι τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 261,283 τὸ τοῦ Μοναστηρίου καὶ 13,452 τὸ τῶν Σκοπείων. Ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων 277,317 κατοικοῦσι τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 178,412 τὸ τοῦ Μοναστηρίου, καὶ 172.005 τὸ τῶν Σκοπίων. Ἐκ τῶν Σέρβων παραδόξως σημειοῖ μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Σκοπείοις κατοικούντων εἰς ὁλικόν, ἐπίσης δὲ καὶ τῶν Βλαχοφώνων μόνον τοὺς ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ κἄπως ἐνθαρρυντικώτερον τοὺς Ρωμούνους τὸ αὐστριακὸν φύλλον καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀερολόγον πολιτικήν των, σημειοῖ, ὅτι ἀναμφιβόλως ὁ ἀριθμὸς τῶν βλαχοφώνων δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι ἡ στατιστικὴ ἔγεινε, λέγει, κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ βλαχόφωνοι συνεχέοντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἢ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς τοιούτους (ὡς Ἕλληνας δηλαδὴ!)

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 25 Ἰανουαρίου. — Ἡ ἀπόπειρα τῶν Κομιτάτων ὅπως ἀρχίσωσιν ἐγκληματικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ μεταξὺ Διδυμοτείχου καὶ Δεδεαγὰτς τμήματι τῆς Θράκης φαίνεται τελείως ἀποτυχοῦσα, τὸ μὲν ὡς ἐκ τῆς αὐστηρᾶς καταδιώξεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, τὸ δὲ ἐκ τῆς μεταξὺ αὐτῶν τῶν συμμοριῶν ὑπαρχούσης ἀντιζηλίας.

Οὕτως εἰς τὸ Καγιατζὴκ τοῦ Καζᾶ Σουφλίου δύο συμμορίαι συνεπλάκησαν μεταξύ των πρὸ καιροῦ, τρεῖς δὲ δολοφονίαι Βουλγάρων διδασκάλων τοῦ χωρίου Καγιατζὴκ, Μπὼς Κλεισὲ καὶ Μαρχαμλῆ διεπράχθησαν διαταγῇ τοῦ Κομιτάτου. Ἡ καταδίωξις ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐξακολουθεῖ δραστηριωτάτη καὶ ἀποτελεσματικὴ χάρις εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔδωκεν εἰς τὰς ἀρχὰς Βούλγαρος, προσφυγὼν εἰς αὐτάς, ὅστις εἰκάζεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Τάκην ἐνδεκαμελῆ συμμορίαν, τὴν παρασκευάσασαν τὴν δυναμιτιστικὴν ἀπόπειραν κατὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀδριανουπόλεως-Δεδεαγάτς, καὶ γενόμενος ὕποπτος εἰς τὸ Κομιτᾶτον ἔφυγεν ἐξ αὐτῆς, ἀφ' οὗ ἔρριψεν ἐκρηκτικὴν βόμβαν κατὰ τῶν ἐργαζομένων παρὰ τὴν γραμμὴν συντρόφων του καὶ προσῆλθεν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

Διακόσιοι περίπου συνελήφθησαν μέχρι τοῦδε ὡς ὕποπτοι ἐκ τοῦ Καζᾶ Σουφλίου καὶ ἄλλοι τόσοι περίπου ἐκ τοῦ Καζᾶ Διδυμοτείχου καὶ κρατοῦνται εἰς τὰς φυλακάς.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 26 Ἰανουαρίου. — Ἔρευνα τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν συνεπείᾳ καταγγελίας, ὅτι ἐν αὐτῇ κρύπτεται ὁ ἐσχάτως ἐκ Βουλγαρίας ἐλθὼν λήσταρχος Βελκώφ, ἀπέβη ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦτο καὶ ἀνεμένετο, καθόσον περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰς 150 βουλγαρικαὶ οἰκίαι, συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, εἰς τρόπον ὥστε εἶνε ἀδύνατον καὶ ἡ αὐστηροτέρα ἔρευνα ν' ἀνακαλύψῃ τὸν καταδιωκόμενον.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 26 Ἰανουαρίου. — Στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐξ 25 στρατιωτῶν μεταβαῖνον ἐκΡασλὸγγ εἰς Ἄνω Τσουμαγιὰν ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν βουλγαρικῆς συμμορίας. Τρεῖς στρατιῶται ἐφονεύθησαν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς ἐτραυματίσθη. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγνώσθησαν.

Εἰς Ἐγρὶ-Παλάγκα, παρὰ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, χωρικοὶ ἐκ Βουλγαρίας ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ σταθμοῦ καὶ ἐφόνευσαν 6 στρατιώτας.

Κατά τινα ἀσφαλῆ πληροφορίαν εἰσήχθησαν ἐκ Βουλγαρίας εἰς Θεσσαλονίκην βόμβαι λυδίτιδος. Ἡ ἀστυνομία ὑποπτεύει κυρίαν τινά, ἐλθοῦσαν ἐσχάτως ἐκ Σόφιας, ἧς κάνιστρά τινα, μεταξὺ τῶν ἀποσκευῶν της δὲν ἐξητάσθησαν, δηλωθέντα ὅτι περιέχουν τρόφιμα. Ἤδη καταζητεῖται ἡ κυρία αὕτη.

Παρὰ τὸ χωρίον Στοσετὲρ τοῦ Καζᾶ Κιρτσόβου τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατέστρεψε τὴν συμμορίαν Ἄρσωφ, φονευθέντος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ 6 ὀπαδῶν καὶ συλληφθέντων δύο.

Εἰς τὸ χωρίον Στογιάννοβο τοῦ Καζᾶ Γευγελῆ συνελήφθησαν 3 χωρικοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν πρὸ ἡμερῶν συμπλακεῖσαν μετὰ τοῦ στρατοῦ συμμορίαν τοῦ Ἀργύρη.

Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐδόθη ἡ πληροφορία, ὅτι τραυματισθεὶς εἰς Μραβίτσαν καὶ κατόπιν εἰς Ἴσμολον ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων.

Κατ' εἰδήσεις ἐκ Γιαννιτσῶν οἱ Βούλγαροι ἀρχικομιτατζίδες Ἀποστόλης καὶ Γιοβάνης, ἑνωθέντες καταρτίζουσι μεγάλην συμμορίαν πρὸς εὐρυτέραν ἐνέργειαν.

Ἐν τῷ χωρίῳ Πέτζᾳ τῆς Γουμέντζης ἐπῆλθε συμπλοκὴ μεταξὺ 12μελοῦς συμμορίας ὑπὸ τὸν περιβόητον κομιτατζῆν Χρῆστον Μπαμπιανλῆν καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Τέσσαρες ἐκ τῆς συμμορίας,ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγός,ἐφονεύθησαν καὶ ἕτεροι 4 ἐτραυματίσθησαν. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐτραυματίσθησαν δύο.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου.— Ἐξ ἀσφαλεστάτης πηγῆς κατέχω τὰς ἑξῆς λεπτομερείας περὶ τῆς μεγάλης παρὰ τὴν Στρωμνίτσαν συμπλοκῆς.

Αἱ ἀρχαὶ Στρωμνίτσης,πληροφορηθεῖσαι,ὅτι εἰς τὸ χωρίον Κοκλὶς κρύπτεται βουλγαρικὴ συμμορία,ἀπέστειλαν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς. Παρὰ δὲ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ μουχτάρη ὅτι οὐδεμία συμμορία κρύπτεται ἐν τῷ χωρίῳ, οἱ στρατιῶται ἤρξαντο ἐρευνῶντες τὰς οἰκίας, ὁπότε ἔκ τινος ἐξ αὐτῶν οἱ ἐντὸς κεκλεισμένοι ἤρχισαν νὰ ρίπτουν βόμβας καὶ νὰ πυροβολῶσι κατὰ τοῦ στρατοῦ.

Τὸ ἀπόσπασμα περιεκύκλωσε τότε τὸ χωρίον καὶ διὰ κηρύκων ἐκάλεσε πάντας τοὺς μὴ συμμεριζομένους τὰς ἰδέας τοῦ Κομιτάτου νὰ ἐξέλθουν τοῦ χωρίου. Ἐξῆλθον ὅμως μόνον μερικὰ γυναικόπαιδα.

Ἐπηκολούθησε φονικωτάτη συμπλοκή, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 10 ἐκ τῶν χωρικῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ συμμορίας, καθὼς καὶ μία νεᾶνις ἐκ λάθους. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν 4 καὶ ἐπληγώθησαν 11, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀποσπάσματος.

Τρεῖς ἐκ τῶν χωρικῶν ἐξηφανίσθησαν, ἀπελθόντες, ὡς ὑποτίθεται, μετὰ τῶν ληστῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 15—20. Τεσσαράκοντα ἐκ τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου ἐπυρπολήθησαν.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου.—Εἰς ἄκρον ἐπισφαλὴς εἶνε ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἰδίᾳ τμῆμα τοῦ Βιλαετίου τοῦ Κοσσόβου.Αἱ Βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἐξακολουθοῦσιν ἐνσπείρουσαι τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους καὶ καθ' ἑκάστην νέα ἐγκλήματα διαπράττονται.

Οὕτως ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Κουμανόβου καὶ Ἐγρὶ Παλάγκα ὁδοῦ λησταὶ Βούλγαροι ἐφόνευσαν τρεῖς Βουλγάρους ἐπίσης ἀγωγιάτας, διότι παρὰ τὴν ρητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κομιτάτου εἶχον ἀναλάβῃ νὰ μεταφέρωσι πράγματα τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Τὰ πτώματα εὑρέθησαν ὑφ' ἑνὸς τῶν Αὐστριακῶν ἀξιωματικῶν μεταβαίνοντος ἐκ Κουμανόβου εἰς Ἐγρὶ Παλάγκα.

Ἐπίσης συμμορία ἐξ 80 ληστῶν προσέβαλε τὸ ταχυδρομεῖον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Παλάγκαν. Χάρις ὅμως εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν συνοδευόντων τὸ ταχυδρομεῖον 6 ἱππέων καὶ 3 πεζῶν Τούρκων στρατιωτῶν οἱ λησταὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες τὴν λείαν των. Ἐφονεύθησαν ὅμως δύο ἐκ τῶν συνοδῶν τοῦ ταχυδρομείου καὶ ἐτραυματίσθησαν 4.

Ἕνδεκα λησταὶ ἐκ τῆς συμμορίας ταύτης εἰσελθόντες εἰς τὸ χωρίον Κουτλιμπέ,

ὅπως φονεύσωσι τὸν Σέρβον ἱερέα, μὴ εὑρόντες τοῦτον ἐφόνευσαν τὸν πατέρα του. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατεδίωξε τοὺς ληστὰς μέχρι τοῦ χωρίου Πεζόβα, ὅπου τῇ βοηθείᾳ καὶ ἄλλων ἀποσπασμάτων ἡ συμμορία ἐξωντώθη.

Οἱ Βούλγαροι καταδιώκουσιν ἰδιαιτέρως τοὺς Σέρβους ἱερεῖς. Οὕτως ὁ Σέρβος ἀρχιμανδρίτης τῆς Κοτσάνης ἐπιστρέφων ἔκ τινος χωρίου ὑπέστη ἐπίθεσιν ληστῶν καὶ ἐτραυματίσθη καιρίως.

Παρὰ τὸ χωρίον Νερέτι τοῦ Καζᾶ Φλωρίνης βουλγαρικὴ συμμορία ἐνεδρεύουσα ἐπυροβόλησε κατὰ τριῶν Τούρκων χωρικῶν καὶ ἐφόνευσε τὸν ἕνα.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου. — Λέγεται ὅτι ὁ Γ. Διοικητὴς Χιλμῆ-πασσᾶς πρόκειται ν' ἀπευθύνῃ ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις, καταγγέλλων τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγάρων διδασκάλων εἰς τὰ κακοῦργα σχέδια τοῦ Κομιτάτου.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου. — Ἐγένετο προχθὲς ἡ δίκη τῶν συλληφθέντων διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Σέρβου ἱερέως Παπα-Τάσκου Βουλγάρων.

Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τρεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς θάνατον, τέσσαρας εἰς πέντε ἐτῶν εἱρκτὴν καὶ ἕνα ἠθώωσε.

Οἱ Βούλγαροι ἐκμανέντες διαδίδουσιν, ὅτι οἱ Σέρβοι ἐδωροδόκησαν πάντας τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς μάρτυρας. Θὰ κινήσουν δὲ πάντα λίθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ματαιώσωσι τὴν ἔγκρισιν τῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἀναμένεται διὰ νὰ γείνῃ ἡ ἐκτέλεσις.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρ.—Κατὰ πληροφορίας τουρκικῆς πηγῆς, βουλγαρικὴ συμμορία ἐφόνευσεν εἰς τὸ χωρίον Κότσανα νοτίως τῆς Ἐγρὶ Παλάγκας τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἕλληνος Μητροπολίτου.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου.—Συνελήφθη χθὲς ἐν Καλκάνδερε νεανίας Βούλγαρος φέρων ἓξ βόμβας. Ὁ συλληφθεὶς κατέθεσεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν τὰ ὀνόματα ἕνδεκα Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου, οἵτινες τῷ ἔδωσαν τὰς βόμβας, αἵτινες θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἀνατίναξιν τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας.

Πάντες οἱ καταγγελθέντες συνελήφθησαν.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου. — Τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ Μουχτάρηδες χωρίων ἐφάνησαν μέχρι τοῦδε εὐνοϊκοὶ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν συμμοριῶν καὶ παρέχουν πρὸς αὐτὰς ὑποστήριξιν, προυκάλεσε διαταγὴν τῆς διοικήσεως Θεσσαλονίκης, ὅπως εἰς τὰς κατὰ Μάρτιον ἐκλογὰς νέων Μουχτάρηδων ἐν τῷ Νομῷ οὐδεὶς ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων ὡς τοιούτων θέσῃ ὑποψηφιότητα.

ΚΟΖΑΝΗ, 8 Φεβρουαρίου.—Τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Φεβρουαρίου τὸ Διοικητήριον τῆς πόλεώς μας, ἰδιοκτησία τῆς Ἑλλ. Κοινότητος, κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς, τεθείσης ὑπὸ ἐχθρικῆς βεβαίως χειρός, καθόσον τὸ κτίριον ἦτο ἀνασφάλιστον, ἡ δὲ Κοινότης μας διὰ τῆς καταστροφῆς του χάνει 40 λίρας ἐτησίως.

Καὶ ὅμως αἱ ἐνταῦθα Ἀρχαί, ἐξ Ἀλβανῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐχθρικῶς διακείμεναι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ζητοῦσι νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν ἐνοχὴν εἰς τὴν Κοινότητα καὶ προέβησαν μάλιστα εἰς ἐρεύνας κατ' οἶκον, κατασχοῦσαι 50 λίρας εἰς τὴν οἰκίαν καρραγωγέως καὶ ζητοῦσαι νὰ μάθωσι τὴν προέλευσίν των.

ΣΟΦΙΑ, 10 Φεβρουαρίου.— Οἱ ἐν Βάρνῃ Βούλγαροι Θρακο-Μακεδόνες, συνελθόντες ἐπανειλημμένως, ἀπεφάσισαν τὸν καταρτισμὸν 7 ἀδελφοτήτων διὰ τὰς περιφερείας Μοναστηρίου, Ἀχρίδος, Καστορίας, Φλωρίνης, Θεσσαλονίκης, Σκοπίων καὶ Θρᾴκης καὶ ἀνέθεσαν εἰς 14μελῆ ἐπιτροπὴν τὴν ἐπεξεργασίαν καταστατικοῦ καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν συμφερόντων τῶν ἀδελφοτήτων.

Σκοπὸς τῶν ἀδελφοτήτων ὁρίζεται «ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξις τῶν δούλων ἀδελφῶν».

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 13 Φεβρουαρίου. — Κατὰ πληροφορίας ἀσφαλεῖς, πάντες οἱ ἔφεδροι τοῦ τε παρελθόντος καὶ τρέχοντος ἔτους τοῦ 3ου ἐν Ἀνατολῇ στρατιωτικοῦ σώματος ὑπολογιζόμενοι εἰς 150 χιλιάδας θὰ μεταφερθῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην.

Οὕτω, προστιθεμένων τῶν κληρωτῶν τῆς Μακεδονίας διὰ τὰ δύο ἔτη καθὼς καὶ τῶν ἤδη ὑπηρετούντων ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς θέλει ἀνέλθῃ εἰς 300 χιλιάδας.

Ἡ μεταφορὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς θ' ἀρχίσῃ προσεχῶς.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 14 Φεβρουαρίου. — Φρικαλέον κακούργημα διεπράχθη καὶ πάλιν τὴν ἑσπέρας τῆς 1ης τρέχοντος ἐναντίον Ἑλλήνων παρὰ μελῶν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Ἑβδομηκονταετὴς πλούσιος Ἕλλην χωρικός, ὁ Χρῆστος Τράϊτσος, προὔχων μέγα σημαίνων μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων χωρίων τῆς πεδιάδος τοῦ Μοναστηρίου, μετέβαινεν ἐντεῦθεν εἰς τὸ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον χωρίον του, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀγγέλου, πατρὸς ἐπίσης οἰκογενείας· καθ' ὁδὸν καὶ μόλις εἶχον προχωρήσῃ πέραν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου των κειμένου βουλγαρικοῦ χωρίου Χρίστοφορ, συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐνεδρευόντων δολοφόνων καὶ κατεσφάγησαν.

Τὰ πτώματα ἀμφοτέρων ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς χιόνος, φέροντα πολλὰς πληγὰς ἕκαστον δι' ὀξέος ὀργάνου. Τὰ πρόσωπά των ἦσαν φρικαλέως παραμεμορφωμένα, οἱ ὀφθαλμοί των εἶχον ἐξορυχθῇ ὑπὸ τῶν δολοφόνων, τὰ δὲ ὦτα καὶ αἱ ῥῖνες των ἀποκοπῇ.

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἠρκέσθησαν, ἕνεκα τοῦ Μπαϊραμίου των, νὰ διαπιστώσουν μόνον τὸ ἔγκλημα, τὰ δὲ πτώματα ἀφῆκαν ἐγκαταλελειμμένα πλησίον τοῦ δρόμου.

Ἐλήφθη ὅμως περὶ αὐτῶν ἔγκαιρος φροντὶς ὑπὸ τῶν ἐν ζωηρᾷ ἀγανακτήσει διατελούντων Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ Μοναστηρίου, οἵτινες τὰ μετέφεραν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐκήδευσαν ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης τοῦ στυγεροῦ κακουργήματος.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 14 Φεβουαρίου. — Ὡδηγήθησαν δέσμιοι ἐνταῦθα ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς τοῦ χωρίου Κορνισὸρ τῶν Γιαννιτσῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι σχισματικοὶ χωρικοί, κατηγορούμενοι ὡς διατελοῦντες ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Κομιτάτου.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 14 Φεβρουαρίου.— Ὁ γνωστὸς κομιτατζῆς Λούκας, ὅστις πρὸ τριῶν μηνῶν ἀπουσίαζεν ἐντεῦθεν, μεταβὰς καὶ εἰς Βουλγαρίαν, ἐξεγερθεὶς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἡμετέρων, ἔκρινε πρόσφορον τὸν χρόνον, ὅπως ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ Τάσσου καὶ τῶν ἄλλων Βουλγάρων κομιτατζήδων. Τῇ παρελθούσῃ Πέμπτῃ μεταβὰς εἰς τὸ Γενίκιοϊ τῆς Καρατζόβας, συνεκέντρωσε περὶ τοὺς 30 ἄνδρας καὶ ἐξεκίνησε διακηρύττων, ὅτι μεταβαίνει νὰ καύσῃ τὴν Νιάουσταν καὶ καταστρέψῃ τὰ πέριξ χωρία. Καθ' ὁδόν, ἐν Τσερμορκόβῳ καὶ Γκολεσιάνῃ, ἀνέμεινε τὰ ἐκ τῆς πεδιάδος τῶν Γιαννιτσῶν ἐπικουρίας, σχηματίσας διὰ τούτων δύο ἀκόμη ὁμάδας. Ἔχων

ἐν ὅλῳ ὀγδοήκοντα περίπου ἄνδρας, ἀνῆλθε τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν (30 Ἰανουαρίου) ἐκ Γκολέσιανη, ὑπὲρ τὴν Νιάουσταν, ἵνα προσβάλῃ σῶμά τι μακεδονικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀκτὼ μέλη μόνον εὑρίσκοντο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἡ συμπλοκὴ διήρκεσε τέσσαρας ὥρας. Δύο Μακεδόνες ἔκαμαν ἔξοδον, ἵνα καταλάβωσι θέσιν ἐκ τῶν νώτων, εἶτα δ' ἐξῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι ἕξ. Τότε οἱ Βούλγαροι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἀφέντες 13 νεκροὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλὰ συναποκομίσαντες τοὺς τραυματίας των περὶ τοὺς 20 περίπου. Ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀφέθησαν κάππαι καὶ ἓν πιλίκιον τοῦ βουλγαρικοῦ πεζικοῦ, φέρον σφραγῖδα χρονολογίας ἀποθήκης 1898. Λέγεται, ὅτι ἐπληγώθη ὁ Λούκας, ἐφονεύθη δὲ εἷς ὑπαρχηγός. Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐπληγώθησαν ἐλαφρῶς οἱ δύο πρῶτοι ἐξελθόντες. Οἱ ἡμέτεροι διέκριναν, ὅτι 40 τοὐλάχιστον τῶν Βουλγάρων ἔφερον ὅπλα Μάνλιχερ ὑποδείγματος 1894. Οἱ κάλυκες εἶνε τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διότι ἔχουσι διαμέτρημα 8, 5 χιλ.

Δυστυχῶς οἱ λησταὶ ἐξεδικήθησαν διὰ τὴν ἧττάν των ταύτην ἐπὶ ἀόπλων θυμάτων, ὡς συνηθίζουν.

Μερικοὶ ἐκ τῶν διασωθέντων, ἐνεδρεύσαντες παρὰ τὸ χωρίον Μεσημέρι, ἐπετέθησαν τὴν 2αν Φεβρουαρίου κατὰ χωρικῶν τοῦ χωρίου τούτου 60 τὸν ἀριθμὸν μετὰ τῶν γυναικῶν των καὶ τῶν παιδίων των, ἐπιστρεφόντων ἐκ γειτονικῆς πανηγύρεως.

Ὁ ἱερεὺς Στοϊάνος, ὁ ἀδελφός του Ἀθανάσιος καὶ οἱ χωρικοὶ Τρύφων Δήμου, Κ. Παπακώστας, Νικόλαος Δήμου καὶ Βοζίκας εὗρον τὸν θάνατον ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν δολοφόνων, δύο δὲ ἄλλοι ἐτραυματίσθησαν.

Οἱ νεκροὶ ἐκηδεύθησαν ἐν πομπῇ ἱερουργοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν, ὅστις μετέβη ἐπίτηδες εἰς τὸ χωρίον Μεσημέρι.

Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν πόλιν μας ὁ συντάκτης τῆς «Βετσέρνα Πόστα» Ραδέφ, ὅπως μελετήσῃ τὰ τῆς καταστάσεως καὶ ἰδιαιτέρως τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὅπερ, ὡς ἀπροκαλύπτως ἐδήλωσεν, εὗρεν ἀκμάζον καὶ ἐπικρατοῦν.

Καὶ τούτου ὅμως σκοπὸς τῆς ἐλεύσεως μυστικὸς φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ συλλογὴ ἐράνων ὑπὲρ τῶν κομιτάτων, μεθ' ὧν ὡς γνωστὸν στενῶς συνδέεται.

Ὑπόνοιαι ὑπάρχουν ὅτι σοβαρόν τι κίνημα τῶν Κομιτάτων παρασκευάζεται διὰ τὴν Θρᾴκην.

ΣΚΟΠΙΑ, 15 Φεβρουαρίου.— Δὲν συνεπληρώθη μὴν εἰσέτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὄργανα τοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν τὸν τοποτηρητὴν Παπα-Τάσκον, καὶ οἱ Σέρβοι ἐκδικοῦνται. Κατὰ τηλεγράφημα ἐκ Κουμανόβου, ἐνῷ χθὲς ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου Παπᾶ-Ἀλέξανδρος ἐξήρχετο τῆς οἰκίας του, δύο Ὀθωμανοὶ ἐξελθόντες ἐκ τοῦ ἀντικρὺ κειμένου σερβικοῦ σχολείου ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Οἱ φονεῖς συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν προσδραμόντων. Καί τοι δὲ εἶνε Ὀθωμανοί,

οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι πρόκειται περὶ ἐκδικήσεως τῆς σερβικῆς προπαγάνδας.

Χθὲς ἐνῷ εἷς Ὀθωμανὸς ὡδηγεῖτο δέσμιος ὑπὸ Χριστιανοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπαλλήλου, ἐξήγαγε περίστροφον καὶ ἐπυροβόλησε κατ᾽ αὐτοῦ τραυματίσας αὐτὸν εἰς τὸν βραχίονα.

ΣΟΦΙΑ, 15 Φεβρουαρίου. — Ἡ μεταξὺ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Σερβίας κ. Πάσιτς καὶ τοῦ γραμματέως Πέτρου κ. Μπάλουκσιτς διαφορὰ ἔκαμεν ὥστε νὰ δημοσιευθῶσι παρὰ τοῦ τελευταίου ἐν τῷ «Ν. Ἐλ. Τύπῳ» τῆς Βιέννης ἀνταποκρίσεις, ἀποκαλύπτουσαι μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ὕπαρξιν σερβοβουλγαρικῆς πολιτικῆς συνθήκης ἐκ 4 ἄρθρων, συνομολογηθείσης κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν δύο Ἡγεμόνων τὸ παρελθὸν ἔτος. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται, σκοποῦσαι νὰ προκαλέσωσιν ἐν Σερβίᾳ ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τοῦ ὑπουργείου Πάσιτς, ὡς ἐκχωρήσαντος δῆθεν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὰς ἐπὶ τῆς Μακεδονίας σερβικὰς ἀξιώσεις, προὐκάλεσαν καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου τὴν προσοχήν, χαρακτηρίσαντος αὐτὰς ὡς ὑποσκαπτούσας τὴν θέσιν πάσης σερβοβουλγαρικῆς προσεγγίσεως καὶ διαψεύσαντος ὅτι ὑπάρχει πᾶσα ἄλλη πλὴν οἰκονομικῆς συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων Κρατῶν.

Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα γράφω ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος κ. Δασκαλὼφ εἰς τὸν «Ἑσπερινὸν Ταχυδρόμον» τῆς Σόφιας ἐπιλέγει:

«Ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία δὲν δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς συμφωνίας διὰ λογαριασμὸν τῆς Μακεδονίας. Ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικοὶ διὰ τοιαύτην πολιτικὴν μόλις θὰ εὑρεθῶσι, καὶ ἐὰν ἐν Σερβίᾳ ὑπάρχωσιν ἀφελεῖς δημόσιοι ἄνδρες, ἀποκοιμώμενοι μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν Μακεδονίαν διὰ συνεννοήσεως πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, τοῦτο εἶνε ὄνειρον, ἐξ οὗ οὗτοι πρέπει ἐνωρίτερον ν᾽ ἀφυπνισθῶσιν, ὅπως προσβλέψωσι ψυχραιμότερον πρὸς τὰ πράγματα».

Ὁ πρωθυπουργὸς κ. Πετρὼφ ἐρωτηθείς, ὡς ἀσφαλῶς γνωρίζω, παρά τινος διπλωμάτου περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἀνταποκρίσεων τοῦ «Ν. Ἐλ. Τύπου», ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως, ὅτι αἱ σχέσεις τῆς Βουλγαρίας πρὸς τὴν Σερβίαν κατέστησαν πράγματι φιλικαὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπελθούσης οἰκονομικῆς συμφωνίας, ἀλλ᾽ ὅτι πολιτικὴ συμφωνία οὐδεμία ἐπῆλθε δικαιολογοῦσα τὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου».

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 18 Φεβρουαρίου.—Κατηρτίσθη ἐνταῦθα ἐπιτροπὴ ἐξ ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων πρὸς καταρτισμὸν σχεδίου καὶ κανονισμοῦ μεταρρυθμίσεως τῆς χωροφυλακῆς ἐν Θρᾴκῃ.

Ἡ ἐπιτροπή, ἧς ἀποτελεῖ μέλος καὶ ὁ διευθύνων τὸ πολιτικὸν τμῆμα τοῦ Βιλαετίου, θέλει ἀρχίσῃ τὸ ἔργον της ἅμα τῇ ἀφίξει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἐν τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Ἰταλοῦ ταγματάρχου Tomassi βέη, ὅστις εἶνε τὸ ἐνεργὸν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰανουρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰανουαρίου 1905	31 Δεκεμβρίου 1904
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,967,971.53	2,149,300.26
Ταμεῖον { » τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	62,575.—	49,060.—
Ταμεῖον { » κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,023,517.—	1,051,256.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν	»	24,550,842,58	21,023,198.53
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	22,090,968.83	18,053,141.38
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,894,036.80	52,894,036.80
Προεξοφλήσεις	»	20,869,355.98	20,776,995.46
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,863,635.14	2,637.379.24
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	15,119,160.59	15,311,250.37
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,841,580.50	2,393,789.—
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,699.648.72	2,793,934.36
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	54,589,083.33	54,411,486.18
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,722,417.36	43,513,839.51
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	9,257 ,83.79	9,013,096.05
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,874,395.79	4,952,614.24
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,446.016.—	3,446,016.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ. τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,836,000.—	1,840,000.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	338,426.87	1 145,334.37
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,301.761.93	8,311,823.79
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,623,763.48	2,608.366.76
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,621,312.02	1,618.182.32
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,815,865.94	2,735,822·87
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,041,404.75	3,976,934.51
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Πρων. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	652,629.79	1,287,941.13
	Δρ.	368,133,099.14	363,023,704.55

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ : I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42 II. » » Τραπέζης . . . » 51,221,980,83	»	120,000,556.25	122,498,298.22
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,730,674.81	3,774,602.13
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,862,495.47	13,767,255 72
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	635,188.19	948,569.67
Μερίσματα πληρωτέα	»	819,245.—	2,076,175.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ‚ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσόν . . Δρ. 574,325.94 » τραπ. γραμ. » 4,904,981.39 }	»	5,479,307.33	1,237,226.28
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	106,094.20	196,399.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	731,893.55	2,336,209.35
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	716,922.81	499,197.15
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	309,221.63
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	22,090,968,83	18,053,141.38
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	128,434.21	265,276.56
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	71,453,317.84	71,848,099.01
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσόν	»	45,966,690.—	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,495,200.—	20,495,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσόν	»	2,034,964.—	2,328,628.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	7,000.—	76,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	3,837,449.88	3,759,225.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,243 833.37	1,287,349.97
Διάφορα	»	1,136,579.33	655,023.14
	Δρ	368,133,099.14	363,023,704.55

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

Σ. Π. Επαμινώνδας

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η' ΤΕΥΧΟΣ 87ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905 — Μάρτιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
„ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχειαν ἴδε προηγούμενον τεῦχος).

Μετὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν ἡ Ἑλλάς, μνήμων τοῦ παρελθόντος, δὲν παρημέλησε τὴν ναυτικὴν αὐτῆς δύναμιν. Ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία εἰσεκόμιζεν εἰς τὸν τόπον ἄφθονον χρῆμα. Ἀλλ' αἱ συνθῆκαι τοῦ ναυτικοῦ βίου μετεβλήθησαν, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Τὸ ἱστίον ἀντικαθίστατο ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κατόχους ἱστιοφόρων πλοίων νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς νέας τοῦ ναυτικοῦ βίου συνθήκας. Δυστυχῶς παρημελήθη τοῦτο ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον· ἐν δὲ τῷ ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν ἀτμήρη ἡ ἱστιοφόρος ὑπέκυψεν. Οὕτω κατεστράφη ἡ δύναμις οὐκ ὀλίγων ναυτικῶν κέντρων ἐν Ἑλλάδι, ἅτινα ἀπέζων καὶ ἐπλούτουν ἀπὸ τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας. ἐρήμωσις καὶ πενία κατέλαβον τὰς χθὲς καὶ πρώην θαλλούσας ἐκείνας κοινότητας. Καὶ ἄν τινες ἐκ τῶν τέως κατόχων ἱστιοφόρων πλοίων ἐπεθύμουν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν νέαν μεταβολήν, τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν μέσα δὲν ἐπέτρεπον τοῦτο, οὐδ' ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι διαθέσιμα κεφάλαια, ὁ δὲ συνεταιρισμός, ὡς θέλω ἐκθέσῃ παρακατιών, δὲν ἔσχεν εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτου σκοποῦ. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατενοήθη ἐπὶ τέλους ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ συμφέρον τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας, καὶ πολλοὶ τῶν κεφαλαιούχων, εἴτε τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμενόντων καὶ πλουτησάντων, ὅπως ἐμπορικοί τινες ἑλληνικοὶ οἶκοι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, εἴτε τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, διὰ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν συνδρομῶν ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας συνθήκας τοῦ ἐμπορικοῦ βίου. Ἤδη ἡ ἑλληνικὴ σημαία εἶνε μία τῶν κυριαρχουσῶν, ἰδίᾳ ἐν τῇ μεσογείῳ θαλάσσῃ, διότι ὁ Ἕλλην, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, εἶνε κατ' ἐξοχὴν ναυτικός. Τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν ἀτμόπλοια πολλαπλασιάζονται ὁσημέραι, χωρὶς νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει καὶ πολλὰ ἄλλα ἀτμόπλοια ὑπὸ ξένην σημαίαν, ἀλλ' ἑλληνικὰ μεταγωγικά, ταχυδρομικά. Εὐελπιστῶ, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γενομένην πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, ὅτι αὕτη, ἡ τοσοῦτον ὑποσχομένη νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, θέλει ἐνισχυθῇ προσηκόντως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων διὰ καταλλήλων νομοθετικῶν μέτρων,

ἀλλ' ἰδίᾳ διὰ τῆς ἱδρύσεως ναυτικῆς τραπέζης, ἥτις μονονουχὶ ἐλλείπει τῇ στιγμῇ ταύτῃ.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν οἱασδήποτε χώρας, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐμπορίας, συντελεῖ πρωτίστως ἡ συγκοινωνία. Αὕτη ἦτο ἐλαχίστη κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Πολλὰ τὰ αἴτια: τὸ ἀραιὸν τοῦ πληθυσμοῦ· ἡ πενία αὐτοῦ μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας· ἡ ἔλλειψις αὐστηρᾶς διοικήσεως, οὗ ἕνεκα ἤκμαζεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ ληστεία, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον ἄλλοτε ἐζημίωσε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν παρὰ τοῖς ξένοις, μὴ μελετήσασιν ἐπαρκῶς τὰ αἴτια τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου. Παροδικὸν φαινόμενον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐχαρακτηρίσθη πολλάκις ὑπὸ τῶν δυσμενῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διατεθειμένων ὡς ἐκδήλωσις τῆς ἠθικῆς φύσεως τοῦ Ἕλληνος καὶ ὡς ἔλλειψις πάσης ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης. Ἤδη ἡ ληστεία ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ὁσάκις δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη σποραδικῶς ἐνεφανίσθη, ἐπατάχθη παραχρῆμα. Καὶ οὕτω σήμερον ἡ ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνία λειτουργεῖ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου κωλύματος. Ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσαετίαν ἀνεπτύχθη ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, διότι ἡ διὰ τῶν ἀτμοπλοίων ὑφίσταται ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπάρχουσιν ἐστρωμέναι ἱκαναὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ στενοῦ πλάτους, μία δὲ καὶ μόνη γραμμή, περὶ ἧς ἤδη εἶπον προηγουμένως, ἡ γραμμὴ Πειραιῶς-Λαρίσης εἶνε πλατεῖα. Περατουμένης ταύτης καὶ συνενουμένης διὰ τῆς Μακεδονίας μετὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἡ Ἑλλὰς καθίσταται πράγματι εὐρωπαϊκὴ ἐπαρχία, ἐνῷ ἤδη, ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Εὐρώπης θαλασσίας μόνον ἐπικοινωνίας, ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ μονονουχὶ ξένη πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν κίνησιν, πρὸς αὐτὴν τὴν σύγχρονον ἐκπολιτιστικὴν κίνησιν τῶν ἑσπερίων λαῶν. Ἐν διαστήματι 62 ὡρῶν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ μεταβαίνῃ τις ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας, διερχόμενος διὰ πλείστων χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Οὕτως ὁ Πειραιεὺς θὰ συνδεθῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Εὐρώπης, πλησιέστατα κείμενος εἰς τὸ Πόρτ-Σαΐτ, πλησιέστερον ἢ ὁ τοῦ Βρεντησίου.

Διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης γραμμῆς, τῆς Ἑλλάδος ἐπικοινωνούσης καθ' ἑκάστην πλέον πρὸς τὴν Εὐρώπην, οὐ μόνον θέλει διευκολυνθῇ ἡ εἰς αὐτὴν εἰσροὴ ἀνθρώπων, κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ οἱ πόροι αὐτῆς θέλουσιν αὔξησιν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἑλληνικὴ δραστηριότης καὶ φιλοπονία θέλουσιν ἐκδηλωθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀληθῶς δὲ νέα περίοδος ἐκπολιτιστὴ ἐγκαινίζεται ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Ἀνεπαρκῶν ὄντων τῶν κεφαλαίων ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐτελέσθησαν μέχρι τοῦδε πολλοῦ λόγου ἄξια δημόσια ἔργα. Πλεῖστα τούτων ἐτελέσθησαν διὰ ξένων κεφα-

λαίων, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὰ ἰθαγενῆ κεφάλαια δὲν καθυστεροῦσιν ἐν τῇ ἐπιτελέσει ἀξίων λόγου δημοσίων ἔργων. Ὡς μὴ ὤφειλεν, ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμός, ἡ μεγάλη αὕτη κοινωνικὴ δύναμις τῶν νεωτέρων χρόνων, δὲν ἔσχεν ἐν Ἑλλάδι σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἴτια, ὧν τὸ πρώτιστον ὁ ἀτομιστικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἕλληνος, ὅ περ ἀποδοτέον οὐ μόνον εἰς τὴν φύσιν αὐ-αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐλλιπῆ ἀνατροπήν. Ὁ συνεταιρισμὸς βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, ὅπου δὲ οὗτος ἐπαρκῶς δὲν ἀνεπτύχθη ἐκ διαφόρων ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν αἰτίων, ὁ ἠθικὸς καὶ οἰκονομικὸς σύνδεσμος τῶν ἀτόμων δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὁ Ἕλλην κέκτηται λίαν ἰσχυρὸν τὸ αἴσθημα τῆς ἀτομικότητος, ἡ ἰδιότης δ' αὕτη, ἥτις ἐν ταῖς συντεταγμέναις κοινωνίαις καθίσταται ἔλλειψις οὐσιώδης, παρακολουθεῖ τὸν Ἕλληνα καὶ ἐν τῇ ξένῃ γῇ, ἐν ᾗ προσπαθεῖ ν' ἀναδειχθῇ, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, ἐμπιστευόμενος μόνον εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Οὐχ ἧττον, παρὰ τὴν ἀτελῆ ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξιν μέχρι τοῦδε τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἀξία λόγου ἐπῆλθε μεταβολή, ἰδίᾳ διὰ τῆς εἰς τὴν χώραν καθόδου καὶ ἐγκαταστάσεως ὁμογενῶν, διαβιωσάντων καὶ ἀνατραφέντων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, οἵτινες πρὸς τοῖς κεφαλαίοις αὐτῶν μετένεγκον καὶ τὰς προσηκούσας γνώσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴν μόρφωσιν. Μεγάλη ἐτελέσθη οὕτως οἰκονομικὴ πρόοδος κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν. Πιστωτικὰ ἱδρύματα, βιοχηχανικοὶ καὶ ναυτικοὶ σύνδεσμοι κατηρτίσθησαν, προσφέροντες τὰ μέσα τῆς τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων, ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐστερημένους τοιαύτης. Ἂν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐμφανείας τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐγένοντο ἐκτροπά τινα, ἅτινα ἐχαρακτήρισαν καὶ τὸν συνεταιρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, τὰ παθήματα ἐγένοντο μαθήματα. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καθόσον ὁ τόπος προβαίνει εἰς πολιτισμὸν καὶ πρόοδον, καθ' ὅσον ἥ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ συγκοινωνία ἀναπτύσσεται, κατανοεῖται δὲ πρεπόντως ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων, οἵτινες δὲν ἐλλείπουσιν ἐν Ἑλλάδι, ὁ συνεταιρισμὸς ἑλληνικῶν κεφαλαίων, ἅτινα εἶνε ἀφθονώτατα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, δύναται ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν τῆς χώρας, διὰ δὲ τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν συναφῶν αὐτῇ εὐκολιῶν νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Ἰταλίαν ἅμα καὶ Ἑλβετίαν, ἐνδιαίτημα τῶν φιλαποδήμων ξένων κατὰ πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Τούτου ἐπιτελουμένου, αὐξανομένου διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, τουτέστι τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνικῶν πόρων, τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου δυστυχῶς δὲν διατελοῦσιν εἰς ὁμαλὴν κατάστασιν, τάχιστα θέλουσι βελτιωθῇ, ἀποκαθισταμένης ὁριστικῶς τῆς οἰκονομικῆς τάξεως. Δὲν ἐλλείπει εὐτυχῶς ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις κυβερνώντων τε καὶ κυβερνωμένων. Ἅπαντες κατανοοῦσι τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα θὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῆς χώρας ἡ προσήκουσα σύνταξις καὶ ὀργάνωσις τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς

πραγμάτων. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἀγαθὴ διοίκησις. Πρὸς αὔξησιν τῶν τε ἰδιωτικῶν καὶ τῶν δημοσίων πόρων ἐν Ἑλλάδι ἀπαιτεῖται πρωτίστως ἡ βελτίωσις τῆς διοικήσεως, πλήρης ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη. Τὰ κεφάλαια θὰ θαρρήσωσιν ἔτι μᾶλλον, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία θέλει λάβῃ μείζονα ἔξαρσιν, ἡ δὲ ἐργασία, ἥτις κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐπιζητεῖ στάδιον ἐν χώραις ἀπομεμακρυσμέναις, θὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς οἰκονομικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Οἱ πόροι τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου αὐξάνουσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἄνευ μεγάλης αὐξήσεως τῆς φορολογίας, καὶ ἐν τούτοις ἡ κατάστασις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐβελτιώθη. Καὶ ἡ κοινωνία καὶ τὸ κράτος κατατρύχονται δεινῶς ὑπὸ τοῦ καρκίνου τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης ἀνισορροπίας τῆς ἐπικαταλλαγῆς. Ζημία φοβερὰ ἐπιβαρύνει πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τὸ δημόσιον. Ἡ ἑλληνικὴ χώρα παράγει ἐλάχιστα εἴδη ἐκ τῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης· καὶ αὐτὸς ὁ σῖτος κατὰ μέγα μέρος εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐκτὸς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου καί τινων ἄλλων ἀντικειμένων κοινωνικῆς καταναλώσεως, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς προμηθεύεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ οὐκ ὀλίγα τῶν χρειωδῶν. Ζάκχαρις, καφές, πετρέλαιον, εἴδη τινὰ παστῶν ἰχθύων καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη ἐνδυμασίας, οἰκοδομῆς, εἰσάγονται ἐκ τῶν ξένων χωρῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι πάντα ταῦτα, διὰ τὸ εὐχερὲς τῆς εἰσπράξεως, φορολογοῦνται, καὶ φορολογοῦνται βαρύτατα, προστιθεμένης δὲ καὶ τῆς συναλλαγματικῆς διαφορᾶς, ὁ βίος, ἰδίᾳ τῆς μέσης καὶ κατωτάτης τάξεως, καθίσταται δυσχερέστατος καὶ πολυδάπανος. Πάντα ταῦτα πρέπει ν' ἀποδοθῶσι βεβαίως εἰς τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον πλημμελῆ διοίκησιν τῆς τε κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ δαπάναι ὑπερβαίνουσι τὰς προσόδους, ἀναμφιλέκτως θέλει ἐπέλθῃ ἔλλειμμα ἔν τε τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ προϋπολογισμῷ. Τὸ ἑλληνικὸν ἰδίᾳ δημόσιον, ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν, εἰς ἃς πολλάκις προέβη ἐξ ἐθνικῆς ἀνάγκης, ἐπιστρατεύσεων, τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων, ἐξηναγκάσθη εἰς συνομολόγησιν πολλῶν καὶ βαρυτάτων δανείων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δι' ἃ κατέβαλε δυσαναλόγους πρὸς τὰς οἰκονομικὰ αὐτοῦ δυνάμεις τόκους, ἀπορροφωμένου οὕτω μεγάλου μέρους τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τόκων τούτων. Ὡς ἐκ τῆς ὑποχρεωτικῆς καταβολῆς τῶν τόκων τούτων ἡ κυβέρνησις ἠδυνάτει νὰ θέσῃ μέρος τῶν προσόδων τοῦ κράτους πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς ἄλλας κοινωφελεῖς ἀνάγκας, καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἐκτὸς τούτου, ἕνεκα τῆς ἐξαγωγῆς ἐκ τῆς χώρας χρυσοῦ, πλείονος τοῦ εἰσαγομένου, καὶ ἀρνουμένων ἐπὶ πλέον τῶν ἐξωτερικῶν ἀγορῶν εἰς συνομολόγησιν δανείων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἠναγκάσθη αὕτη ἐν ἔτει 1892 νὰ κηρύξῃ πτώχευσιν. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο πραξικόπημα, ἀνοσιούργημα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατὰ τῆς τιμῆς τῆς χώρας, ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα πολλῶν συμπαθειῶν ἐν

τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο τοποθετημένα οὐκ ὀλίγα αὐτῆς χρεώγραφα. Πρὸ τοῦ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων πιστωτῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐξερράγη ἀσκόπως καὶ ἀκαίρως ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, καταλήξας μετά τινας συγκρούσεις, τὸ πρῶτον παρὰ τὰ σύνορα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Θεσσαλίᾳ, εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐντεῦθεν τῆς Θεσσαλίας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς προέβη μέχρι Λαμίας, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν, τῇ παρεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ Ἑλλὰς ὡς ἐκ τούτου ὑπεβλήθη εἰς βαρείας ὑποχρεώσεις, μία τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν καὶ ἡ ἀναγνώρισις Ἐπιτροπῆς οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐπιβλεπούσης καὶ κηδεμονευούσης τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συμφερόντων τῶν Εὐρωπαίων ὁμολογιούχων. Τοιοῦτον τραγικόν, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τέλος ἔσχε πλημμελὴς διοίκησις τῶν ἑλληνικῶν οἰκονομικῶν. Ἡ διοίκησις αὕτη, ἥτις οὐ σμικρὸν ὀφείλεται εἰς τὴν πλημμελῆ ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ προσαγάγῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις, οὐχὶ ἀναξίας προσοχῆς. Ὡς εἶπον, αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ ὁμοφύλους κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας περιπετείας τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, αἱ ἐκ τούτων ἐπιστρατεύσεις, ἡ κατηναγκασμένη συνδρομὴ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος εἰς τὰς τελευταίας κρητικὰς ἐπαναστάσεις ἐπήνεγκον πλήρη διατάραξιν τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς λειτουργίας. Οὕτως ἐξελιχθέντων τῶν πραγμάτων, διατελεῖ σήμερον ὁ τόπος ὑπὸ τὸν κηδεμονευτικὸν ἔλεγχον Ἐπιτροπῆς ξένων, οἱονεὶ οἰκονομικῶν ἀνθυπάτων, δικαιουμένων νὰ ἐπεμβαίνωσιν οὕτως ἢ ἄλλως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικήν. Καὶ εἶνε ὑπέρτατον καθῆκον καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολιτευομένων νὰ μεριμνήσωσι παντὶ τρόπῳ διὰ τῆς αὐστηρᾶς διοικήσεως τῆς τε ἰδιωτικῆς καὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν, ἐξ ἧς θᾶττον ἢ βράδιον δύναται, προσφόρως πολιτευομένη ἡ Ἑλλάς, ν' ἀπαλλαγῇ τέλεον τῆς ἐξευτελιστικῆς ταύτης κηδεμονευτικῆς ἐξουσίας τῶν ξένων.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀστόχου ταύτης διοικήσεως τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας τυγχάνει καὶ ἡ θλιβερὰ παραμέλησις τῆς ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἐν ᾗ καταστάσει διατελοῦσι σήμερον τὰ πράγματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις διαμάχαις καὶ συγκρούσεσι τῶν κατοικούντων αὐτὴν λαῶν, ἐν τῇ ἀμέτρῳ φιλοδοξίᾳ, ἐξ ἧς ἕκαστος τῶν λαῶν τούτων κατέχεται, ἀξιῶν νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῶν λοιπῶν λαῶν, καὶ τοῦτο οὐχὶ διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἁμίλλης, ἀλλὰ διὰ τῆς βίας, ἐπεβάλλετο εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν ὁμοφύλους, ἢ τοὺς ἐπιβουλευομένους ὑπὸ ἄλλων κατακτητικῶν διαθέσεων, νὰ συντάξῃ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις σκοπιμώτερον, κατά τι πρα-

κτικὸν σύστημα στρατιωτικῆς συντάξεως, ὅπως ἐν καιρῷ διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ καὶ ἱστορικὰ δίκαια. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, καὶ ἰδίᾳ ἡ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, μεγάλη ἰδέα, οἵα εἶνε ἡ πολιτικὴ ἑνότης λαοῦ τινος, δὲν δύναται νὰ τύχῃ πραγματώσεως ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῶν ὅπλων. Ἡ πολιτικὴ ἑνότης τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἀναγκαῖος ὅρος τῆς ἱστορικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καθισταμένου ἰσχυροτέρου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ δυναμένου ν' ἀποκρούσῃ τελεσφόρως τοὺς κινδύνους, ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται. Πῶς ἐπελάθετο τῆς ἀληθείας ταύτης τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἀκατανόητον. Καὶ ἔπρεπε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἅμιλλαν αὐτοῦ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας. Εὐελπιστῶ, ὅτι τάχιστα ἄρξεται ἡ στρατιωτικὴ προπαρασκευὴ καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δὲν ἀρκεῖ, πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκπολιτιστικῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δυνάμεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἐργασία, πρὸς ἣν ὁμολογουμένως δὲν δύναται ν' ἁμιλληθῇ ἡ παρομοία ἐργασία τῶν λοιπῶν συνοίκων λαῶν. Ἵνα καταστῇ ἡ δύναμις αὕτη ἰσχυρὰ καὶ σεβαστὴ παρά τε τοῖς ἰθαγενέσι καὶ τοῖς ξένοις, τοῖς διεκδικοῦσιν ἐπίσης λαθραίως ἢ δημοσίᾳ τὴν κληρονομίαν τοῦ *μεγάλου ἀσθενοῦς*, δέον νὰ καταστῇ σεβαστὴ καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐλπίζω ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ ἑλληνικὴ βουλὴ θὰ σκεφθῇ ὡριμώτερον περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος. Καθῆκον αὐτῆς πρώτιστον τυγχάνει ν' ἀφοσιωθῇ ὁλοψύχως εἰς ἐξεύρεσιν τῶν οἰκονομικῶν πόρων, δι' ὧν θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ σύνταξις καὶ ἡ προσήκουσα ὀργάνωσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ὑπὸ τὸ ἀβέβαιον πολιτικὸν καθεστώς, ὑφ' ὃ διατελεῖ αὕτη, μόνον τὸ κράτος ἐκεῖνο, τὸ κεκτημένον ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, θέλει προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ φυλετικὰ στοιχεῖα, ἅτινα σήμερον διατελοῦσι κυμαινόμενα, ἀναμένοντα νὰ κλίνωσι πρὸς τὴν πλάστιγγα τοῦ ἰσχυροτέρου. Δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τοῦτο μόνον ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπαιτεῖται ἐπίσης καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ ἐπιβολὴ ἐν καταστάσει πραγμάτων ἀβεβαίων καὶ ἀνωμάλων, καθ' ὃν χρόνον ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τάξις τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐξασκεῖ τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ ἥτις ἀνήκει αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου καταστάσεως, διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων ἐκ τῶν κατακτητικῶν φιλοδοξιῶν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως, μικρᾶς ἢ μεγάλης. Μεγάλη εὐθύνη βαρύνει ὡς ἐκ τούτου τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἂν ἐξακολουθήσῃ δεικνύουσα τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν ἐν τῷ ζητήματι τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως αὐτοῦ. Εἶνε καιρὸς ἐπὶ τέλους ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πολιτικῆς, ἀφοσιούμενος εἰς τὰ πραγματικά, τὰ στρατιωτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ἃς μεριμνήσωσι περὶ τούτου οἱ ἁρμόδιοι, διαμαρτυρόμενοι καὶ καταγγέλλοντες τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν τῆς στρατιωτικῆς

ἀσυνταξίας. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, φιλότιμος ὢν καὶ πεφωτισμένος, θὰ παράσχῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις, πατάσσων τὰς ἔν τισι πολιτικοῖς κύκλοις κυκλοφορούσας παραδόσεις, ἤθελεν ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ ἀναλάβῃ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἐξαναγκάσῃ δὲ τοὺς ἐν τῷ ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ παρεδρεύοντας στρατιωτικοὺς νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν νοημοσύνην αὐτῶν καὶ τὴν φιλοπατρίαν οὐχὶ ἐν ταῖς ἀγόνοις συζητήσεσιν ἀσχέτων πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Οὐχὶ τὸ Κοινοβούλιον, ἀλλ' ὁ στρατὸς ὡρίσθη διὰ τὸν στρατιώτην. Τοῦτο δέον ὡς τάχιστα μεγαλοφώνως ν' ἀξιώσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Εἶνε δι' αὐτὸν ζήτημα ἰσχύος καὶ ἐθνικῆς προόδου.

Ὡς ὑπέδειξα ἤδη ἀνωτέρω, κατὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν ἡ Ἑλλὰς παρίστα τὸ φαινόμενον τραγικῆς ἐρημίας. Ἡ χώρα εἶχε δενδροκομηθῆ, αἱ πόλεις, ἂν ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι πόλεις τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας κοινωνικὰ κέντρα, εἶχον κατασκαφῆ κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου. Αὐτὸς δὲ ὁ πληθυσμὸς φυσικῷ τῷ λόγῳ εἶχε δεκατισθῆ ἐκ τῶν φρικωδῶν κακουχιῶν. Μόλις 800,000 ἀνθρώπων ἀπετέλουν τὸ νέον κράτος, οὐδεμία δὲ πόλις καὶ κοινωνικὸν κέντρον ἄξιον λόγου. Ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, μετεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου. Βραδύτερον, διὰ τῆς ἐν ἔτει ἔτει 1863 προσαρτήσεως τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῆς ἐν ἔτει 1881 προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου, ὧν ἀμφοτέρων ὁ πληθυσμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς 600,000, τὸ ἑλληνικὸν κράτος μονονουχὶ ἐδιπλασιάσθη. Ἤδη ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ προσεγγίζει τὰ 2,800,000. Εἰ καὶ παρετηρήθη δέ, καθὰ εἶπον ἀνωτέρω, ἐκ ποικίλων αἰτίων μεταναστευτική τις ῥοπὴ παρὰ τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς τμημάτων τινῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλ' ἡ μετανάστευσις αὕτη δὲν ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ θνησιμότης ἐπίσης δὲν εἶνε μεγάλη ἐν τῇ χώρᾳ, ἕνεκα τοῦ εὐκραοῦς καὶ ὑγιεινοῦ αὐτῆς κλίματος. Καθ' ὅσον δὲ ἡ γῆ καλλιεργεῖται, τὰ τέλματα ἀποξηραίνονται, ἡ συγκοινωνία ἀναπτύσσεται, οὕτω δὲ ἐπέρχεται ἡ εὐπορία, θὰ αὐξάνηται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Καὶ θὰ διετέλει ἐν κρείττονι καταστάσει, ἂν ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἦτο συνετωτέρα καὶ πρακτικωτέρα.

Ἡ φυσικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἕλληνος καταδείκνυται ἰδίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων. Δύναται ὁ Ἕλλην νὰ εἶνε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀτελὴς ὡς *πολιτικὸν ὄν*, ἀλλ' ὡς ἰδιώτης κέκτηται ποικίλας ἀξίας λόγου ἀρετάς. Πρωτίστη τούτων εἶνε ἡ ῥοπὴ αὐτοῦ πρὸς πρόοδον. Ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου συνείθισε νὰ ἀφίηται εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀντὶ ν' ἀναμένῃ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν τοῦ κοινωνικοῦ ἢ πολιτικοῦ καθεστῶτος, ἐν ᾧ εὑρίσκεται. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ κέκτηται πληρεστάτην τὴν συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων. Ἡ φιλανθρωπία, ὁ ἀλτρουϊσμός, εἶνε ἔμφυτα ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους

καιρούς, ἵνα παραλίπω τὸ παρελθόν, πλεῖστοι Ἕλληνες διήγαγον τὸν βίον αὐτῶν ἐν μεγάλαις στερήσεσι, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δημιουργήσωσι περιουσίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταλίπωσιν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των ἢ εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα, ἧς τὸ ἠθικὸν κέντρον εἶνε ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, πρὸς ἵδρυσιν φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἱδρυμάτων. Βρίθουσιν αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες ἐν τούτῳ ἁμιλλῶνται πρὸς τὰς καλλίστας εὐρωπαϊκὰς πόλεις, τοιούτων ἱδρυμάτων, προερχομένων ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοιούτων ὁμοφύλων, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὰ ἄλλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Σμύρνη, ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν ᾗ τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον, λόγῳ πλούτου καὶ ἀναπτύξεως, εἶνε τὸ ἑλληνικόν, ἡ ὁμογενὴς Κοινότης κέκτηται ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα πρώτης τάξεως, ὀφειλόμενα εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἑνὸς ἢ δύο Ἑλλήνων.

Ἡ ἀρετὴ αὕτη τοῦ Ἕλληνος, ἀφοσιουμένου ὁρμεμφύτως εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ὁμοίων του, καταδείκνυται ἰδίᾳ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ. Παρ' οὐδενὶ ἴσως ἄλλῳ λαῷ ἡ ἰδέα τῆς οἰκογενείας τυγχάνει τοσοῦτον ἁγνή, ὅσον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ. Μέχρις ὑπερβολῆς ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ εἶνε διὰ τὸν Ἕλληνα τὸ πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα· προβαίνει μέχρις ἐγκλήματος διὰ πᾶσαν αὐτῆς προσβολήν. Ἀλλ' ὅ τι χαρακτηρίζει τὴν οἰκογένειαν ταύτην εἶνε ἡ ἀλληλεγγύη, ἠθική τε καὶ οἰκονομική. Οἱ γονεῖς μετὰ τῶν τέκνων συνοικοῦσιν, ἀλληλοβοηθοῦνται· ὁ δυνάμενος ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ μὴ δυναμένου, οὐδ' ἀποχωρίζονται ἀλλήλων πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἀποκαταστάσεώς των. Κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῷ ἁπανταχοῦ ἑλληνικῷ κόσμῳ ἤθη, ὁ ἀδελφὸς δὲν δικαιοῦται ν' ἀποκατασταθῇ, νὰ δημιουργήσῃ ἰδίαν οἰκογένειαν, πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀδελφῶν του, ἃς ὀφείλει νὰ ὑπανδρεύσῃ ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεως τῆς οἰκογενείας. Ὁ Ἕλλην, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐβίωσαν μεταξὺ ξένων πολιτισμῶν καὶ κοινωνιῶν, ὧν τὰ ἤθη ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ αἵτινες δικαίως ἢ ἀδίκως θεωροῦνται παρὰ τῶν πραγματικῶν Ἑλλήνων ἔκφυλοι, παραμένει πιστὸς εἰς τὰ πάτρια, ἰδίᾳ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἅτινα συνδέει μετὰ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κέντρων τῶν διαφόρων χωρῶν, ἐν αἷς ὁ ἄποικος Ἕλλην ἔπηξε τὴν φωλεάν του, πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα τυγχάνει ἡ ἵδρυσις Κοινότητος, ἐχούσης φυσικῷ τῷ λόγῳ σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν. Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ καταστάσει δὲν ἐγκαταλείπει τὰ πάτρια, ἀλλὰ τηρεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὅστις κατ' ἐξοχὴν ἐκδηλοῦται ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ βίῳ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ὁ Ἕλλην εἶνε μὲν φιλόθρησκος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μισαλλόδοξος, ὅπως τυγχάνουσι πλεῖστοι λαοὶ αὐτῆς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης. Ἐπὶ παραδείγματι: Ὁ ἀντισημιτισμός, ἀποτέλεσμα νοσηρᾶς κοινωνικῆς καταστάσεως λαῶν τινῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ μεταξὺ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὁποίου τοιαῦτα ἐτελέσθησαν ἐγκλήματα, ἀτιμάζοντα τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ κοινωνικὰ ἤθη κατὰ τὸν τελευταῖον

τοῦτον καιρόν, οὐδαμῶς ἐξεδηλώθη ἐν Ἑλλάδι. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπολαύουσιν ἐν αὐτῇ πάντων τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων, οὐ μόνον κατὰ νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις οὐδέποτε ἐδείχθη μισαλλόδοξος. Ἐὰν αἱ νομοθεσίαι νεωτέρων τινῶν πολιτειῶν παρεμβάλωσι τοσαῦτα προσκόμματα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἰδιωτικῶν σχέσεων ἀνθρώπων ἀλλοφύλων ἢ ἀλλοθρήσκων, ἐάν τινες τούτων ἀρνῶνται καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον τῆς κτήσεως περιουσίας καὶ ἰθαγενείας, ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία, ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, οὐ μόνον δὲν ἀποδέχεται, ἀλλὰ καὶ ἀποτροπιάζεται τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα κατὰ τοῦ δικαίου τῶν προσώπων.

Ἡ νέα Ἑλλάς, ἡ ἀπὸ μακρῶν αἰώνων διατελέσασα ὑπὸ τὴν δουλείαν ἐν στυγερᾷ κοινωνικῇ καταστάσει, ἀλλὰ μηδέποτε ἀπολέσασα τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς φρόνημα καὶ τὴν συνείδησιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν ἱστορικὴν ζωὴν διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς μορφώσεως, διὰ τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ πνεύματος αὐτῆς, ὅ περ ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἡ δύναμις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς θέλω ἐκθέσῃ παρακατιών, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα δὲν ἔμεινε ξένη καὶ ἀδιάφορος ἐν τῇ ἱστορικῇ λειτουργίᾳ τοῦ νεωτέρου βίου.Δεν ἐπρωταγωνίστει βεβαίως, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς. Τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων τῆς δουλείας ἀτιμωρητεὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὰ γράμματα ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ πρὸ τῶν καχυπόπτων ὀμμάτων τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας· καὶ ἔπραττον τοῦτο ἐν καιρῷ νυκτός. Ὑπάρχει ἐν τῇ δημώδει ποιήσει τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων τὸ ἑπόμενον ἑξάστιχον, ὅπερ ᾖδον οἱ υἱοὶ Ἑλληνόπαιδες, ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν διωγμὸν καὶ τὴν τουρκικὴν τρομοκρατίαν. Εἶνε ἐπίκλησις πρὸς τὴν σελήνην:

«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολειό,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα, σπουδάμματα
τοῦ Θεοῦ τὰ πράμματα...»

Διὰ τῆς ἐπιμονῆς ταύτης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν ἐνισχύθη ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ἵνα διεκδικήσῃ ἐπὶ τέλους καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπόστασιν καὶ αὐτονομίαν.

Ἐν τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων τὸ ἑλληνικὸν κράτος πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα ἐθεώρησε τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως διὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως· ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ἐν ἔτει 1837, ἱδρύθη τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ κτιρίου κτισθέντος διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁμοφύλων, ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Γεωργίου ἐδόθη μείζων ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν ὤθησις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σπουδῶν ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἰδίᾳ τῶν θετικωτέρων, τῶν κοινωφελεστέρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὸν τε-

λευταῖον ἰδίᾳ καιρόν, κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δεκαετίαν, αἱ πρακτικαὶ σπουδαί, ἐνισχυόμεναι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑποστηριζόμεναι διὰ τῶν χρηματικῶν συνδρομῶν πλείστων ἰδιωτῶν, ἔσχον τὰ μάλιστα ἀξίαν λόγου ἐπίδοσιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ Κράτει. Ἔλαβον ἀφορμὴν πολλάκις νὰ παρατηρήσω ἐπ' ἐσχάτων, ὅτι πολλάκις οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Ἑλλάδι Πολυτεχνικῆς Σχολῆς ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ κατ' οὐδὲν ὑπολείπονται τῶν ἀποφοίτων ὁμωνύμων Σχολῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἐλευθέρου κράτους καλλιεργοῦνται ἀνετώτερον καὶ λυσιτελέστερον παντὸς ἄλλου ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ κέντρου τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, περιλαμβάνον ἐπὶ τοῦ παρόντος πέντε Σχολάς, τὴν Θεολογικήν, τὴν Νομικήν, τὴν Ἰατρικήν, τὴν Φιλοσοφικὴν καὶ τὴν τῶν Φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, διατρέχον ἤδη τὴν ἑβδόμην δεκαετηρίδα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, προσελκύει ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτοῦ μαθητὰς καὶ προσηλύτους ἐκ πάσης Ἀνατολῆς, καὶ πολλάκις ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ Ἀλβανούς, καὶ Σλαύους, καὶ Ρωμούνους. Ἡ ἑλληνικὴ παίδευσις εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐρεῖα καὶ γενναία. Ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας εἶνε ἀνεγνωρισμένη, οὐδ' ὑπάρχει παράδειγμα διωγμοῦ ἐπὶ ἐλευθεροφροσύνῃ ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Πανεπιστημίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διδάσκουσιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ περὶ τοὺς *ἑξήκοντα* καθηγηταί, ἕτεροι τοσοῦτοι ὑφηγηταί, καὶ προσέρχονται εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν μαθημάτων περὶ τοὺς *τρισχιλίους* σπουδαστάς, ἐκ πάσης ἑλληνικῆς χώρας προερχομένους, ἐν οἷς καταλέγονται καὶ τινες γυναῖκες, ἰδίᾳ ἐπιδιδόμεναι εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ οὐδεμία γυνὴ ἐνεγράφη εἰσέτι.

Τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἡ δρᾶσις θὰ ἦτο μερικὴ καὶ ἀτελὴς ἐν γένει ἡ ἀνωτέρα ἐθνικὴ ἐκπαίδευσις, ἂν δὲν συνειργάζετο μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ Σχολὴ τῶν Βιομηχάνων Τεχνῶν (École Polytechnique), καὶ αὕτη, ὡς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον, ὠργανωμένη κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα. Ἅπαντες οἱ κλάδοι τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν κατὰ τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον διδάσκονται ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς. Τὰ δύο ταῦτα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως, προσεπικουρούντων πλείστων ἄλλων δευτερευόντων, ἐδημιούργησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ἀπὸ τῆς παλιγγενεσίας χρόνους ἰσχυρὰν κοινωνικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἀναμφιβόλως προῆλθεν τὸ σύγχρονον σφρῖγος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁμολογητέον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας, οὐ μόνον εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος, οὐ μόνον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν ἐξ αὐτῆς δημιουργηθέντων κρατῶν, ἰδίᾳ τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας, αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἀνωτάτων τούτων ἐκπαιδευτικῶν σχολῶν, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Πολιτεχνικῆς Σχολῆς, τελείως ἢ ἀτελῶς παρεσκευασμένοι, ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπαρκῶς ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις, στερουμέ-

ναις τῶν ἀναγκαίων αὐταῖς ἐπιστημόνων, ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἰσχυροτάτην κοινωνικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἀναμφιβόλως προῆλθεν ἡ σύγχρονος ἐξέγερσις καὶ ἐνέργεια, τοῦ ἔξω τῆς ἐλευθέρας πατρίδος Ἑλληνισμοῦ. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν εἶνε ἁπλῶς *ἐθνική* ἀλλὰ *κοινωνική* κατὰ τὴν πλήρη αὐτῆς ἔννοιαν, ἐκπολιτιστική. Ἐργαστήριον δὲ τῆς ἐνεργείας ταύτης εἶνε πρωτίστως ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα διὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς ἱδρυμάτων, εὐλόγως τιμωμένη ὡς τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ τὸ πρώτιστον κέντρον.

Ἡ μέση ἐκπαίδευσις διαιρεῖται εἰς κλασικὴν καὶ πρακτικήν. Μέχρις ἐσχάτων ἐπεκράτησεν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἰδεῶν τῆς κλασικῆς φιλολογίας, θεωρητικωτέρα ἡ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κατ' ἐξοχὴν βίον ἀφορῶσα παίδευσις τῶν Ἑλληνοπαίδων. Οὕτως οἱ πλεῖστοι ἐπεδίδοντο εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα· καίπερ δ' εὑρισκομένων σταδίων ἐργασίας ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ, οὐχ ἧττον οὐκ ὀλίγοι διετέλουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνευ θέσεως, ἀποβλέποντος ἰδίᾳ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τῶν παντοίων θεσιθηρῶν τὸ σμῆνος. Ἐντεῦθεν ἐπήρχετο κοινωνική τις καὶ πολιτικὴ ἀκοσμία. Οὐχ ἧττον ἐπ' ἐσχάτων ἡ προσοχὴ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων ἐστράφη πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πρακτικωτέρας ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων διὰ τῆς ἱδρύσεως βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχολῶν. Εὐελπιστῶ ὅτι τὰ σχολεῖα ταῦτα θὰ παραγάγωσι γενναίους καὶ ἀγλαοὺς καρπούς. Ὁ Ἕλλην, ὁ φύσει ἀπόδημος καὶ ἐπιχειρηματίας, ἐνισχυόμενος διὰ τῆς προσηκούσης παιδεύσεως, θὰ συντελέσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει, καθιστάμενος ἰσχυρότερος παράγων προόδου καὶ εὐημερίας.

Ἰδίᾳ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἔσχε τὴν μείζονα ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Ὠργανώθη σκοπιμώτατα, καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων, ἐχειραφετήθη ἀπὸ τὴν πολιτικήν. Ὑπάρχουσιν ἱκανὰ διδασκαλεῖα, προωρισμένα νὰ μορφώνωσι διδασκάλους ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ὁ Ἕλλην εἶνε φύσει φιλομαθής· καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστῃ δὲ τῶν κωμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους διατηροῦνται γραμματοδιδασκαλεῖα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν **ἀναλφαβήτων** ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἐλάχιστος, παραβαλλόμενος καὶ πρός τινας εὐρωπαϊκὰς χώρας.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παρέχει μόνον τὴν συνήθη ἐπιστημονικὴν παίδευσιν πρὸς παραγωγὴν θεωρητικῶν καὶ ἔτι μᾶλλον πρακτικῶν ἐπιστημόνων. Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, φιλόκαλον καὶ καλλιτεχνικόν, δὲν στερεῖται ἱδρυμάτων θεραπείας. Αἱ Μοῦσαι ὑπῆρξαν Ἑλληνίδες καὶ θεραπεύονται πᾶσαι ἐναμίλλως. Ἰδίᾳ αἱ καλαὶ τέχναι, αἱ εἰκαστικαί, ἡ μουσική, καλλιεργοῦνται μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις Σχολεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἱδρυμένον, παραγαγὸν δ' οὐκ ὀλίγους καλλιτέχνας, ζωγράφους τε καὶ γλύπτας, διακριθέντας καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω βεβαίως, ὅτι ὑπάρχει σήμερον ἑλληνικὴ καλλιτεχνικὴ σχολή· τοῦτο δὲν εἶνε εὐχερὲς ἐν χώρᾳ, ἥτις πρὸ

ὀλίγου μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ εὐτελοῦς κοινωνικῆς καταστάσεως, καὶ πρῶτον αὐτῆς μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἐξασφάλισις τῶν χρειωδῶν· οὐχ ἧττον πλέον ἢ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ καλλιτεχνία ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶνε ἀναξία λόγου. Πᾶσα καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἐπ' ἐσχάτων περιοδικῶς τελουμένων ἐν Ἀθήναις καλλιτεχνικῶν Ἐκθέσεων (Salons). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον θεραπεύεται ἡ μουσική, εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ἐν Ἑλλάδι συντελεῖ τὸ *Ὠδεῖον* καὶ οὐκ ὀλίγαι μουσικαὶ καὶ φιλαρμονικαὶ ἑταιρεῖαι, ἱδρυμέναι ἐν πολλαῖς πόλεσι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα ἐν Ἑλλάδι καλλιεργεῖται ἔτι μᾶλλον καὶ τελεσφορώτερον διὰ τῆς ἀρχαίας διδασκαλίας. Ἐννοῶ τὰ πολλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης ἐπίσης εὑρεθέντα καὶ εὑρισκόμενα ἑκάστοτε ἀπαράμιλλα καλλιτεχνικὰ λείψανα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, τοποθετούμενα ἐν εἰδικοῖς μουσείοις. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν τὰ ἑλληνικὰ μουσεῖα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μεταξὺ τῶν κρατίστων ἐν Εὐρώπῃ· ταῦτα δὲν ἀποβλέπουσι βεβαίως μόνον εἰς τὴν παράστασιν τοῦ πνεύματος τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν μόρφωσιν καλλιτεχνικοῦ παρ' αὐτῷ αἰσθήματος. Ἐξ ἐθνικοῦ καθήκοντος ἅπαντες συντελοῦσιν εἰς τοῦτο, εἰς τὴν φύλαξιν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἅτινα θεωροῦνται ἱερά. Ἰδίᾳ δὲ μεγίστας προσήνεγκεν ἐν τούτοις ὑπηρεσίας ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἐν ἴσῃ μοίρᾳ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας συνεργαζομένη μετὰ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, τῶν ἱδρυμένων ἐν Ἀθήναις ὑπὸ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, πρὸς πρακτικωτέραν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν, αἵτινες κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐξήγαγον εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μνημεῖα μοναδικῆς σημασίας.

Ἡ γραμματολογία ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλλάδι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναξία λόγου. Τὰ γράμματα ἐθεραπεύοντο ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καὶ πρὸ τῆς παλιγγενεσίας, εἷς τῶν εὐγενεστάτων δ' αὐτῆς κλάδων, ἡ *ποίησις*, ἔσχε καὶ σημαντικὴν ἔξαρσιν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὰ *δημοτικὰ ᾄσματα* τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὧν οὐκ ὀλίγα μετεφράσθησαν καὶ εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ ἐθαυμάσθησαν ὑπὸ τῶν μεγίστων ποιητικῶν πνευμάτων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὡς ὁ Göthe, ὅστις καὶ μετέφρασεν ἓν τῶν ὡραιοτάτων, τὸ ᾆσμα τοῦ Ὀλύμπου, μαρτυροῦσι προδήλως τὸ ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα οὐκ ὀλίγοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι διέπρεψαν, καλλιεργήσαντες ἐπιτυχῶς τὴν γραφομένην γλῶσσαν, ἐπὶ τὰ ἴχνη βαίνουσαν τῆς ἀρχαίας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καταληπτὴν δὲ καθ' ὅλα τὰ στρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἅπαντα τὰ εἴδη τοῦ λόγου, τοῦ τε ἐμμέτρου καὶ τοῦ πεζοῦ, ἔχουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἑλληνικῇ Γραμματολογίᾳ, ἥτις ἂν δὲν ἔχῃ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς

Γραμματολογίας, δὲν διατελεῖ ξένη πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ὁποίου οὐκ ὀλίγον συντελεῖ καὶ αὕτη. Ἰδίᾳ μεγάλας ὑπηρεσίας προσφέρει εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν διάπλασιν τοῦ ἔθνους τὸ θέατρον. Τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν δρᾶμα, τραγῳδίᾳ τε καὶ κωμῳδία, ἐπαρκῶς καὶ ἐνίοτε ἐπιτυχῶς ἐκαλλιεργήθη ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καὶ πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ. Πρὸ τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως τοῦ 1821 πρωτότυπα καὶ μεταπεφρασμένα δράματα παρίσταντο ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς θεάτροις τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ Ἰασίου, τῆς Ὀδησσοῦ, ἔνθα οἱ Ἕλληνες, ἀπολαύοντες ἐλευθερίας τινός, ἠδύναντο νὰ ἐκφράζωσι τοὺς ἀπορρήτους αὐτῶν πόθους καὶ τὰ διανοήματα διὰ τῆς ποιητικῆς Μούσης. Ἤδη ἡ δραματικὴ τέχνη καλλιεργεῖται μετά τινος δεξιότητος. Νέοι δραματικοὶ ποιηταὶ φιλοτιμοῦνται νὰ δρέψωσι τὴν δάφνην τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Μενάνδρου. Ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα ἑλληνικὰ θέατρα. Ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καταδείκνυται ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ ἐπιρροῇ, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὁμογενῶν Κοινοτήτων. Οἱ μῦσται τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς περιάγουσιν αὐτὴν πανταχοῦ ὅπου ἑλληνικὴ κοινότης, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ χώρᾳ, εἴτε ἐν ταῖς παροικίαις τῆς διασπορᾶς. Ἀνεγίνωσκον πρὸ ὀλίγου χρόνου, ὅτι Ἕλλην ἠθοποιός, διακριθεὶς ἐν τῷ θεάτρῳ, καταρτίσας θεατρικὸν θίασον, περιήγαγεν ἐπ' ἐσχάτων τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς Κοινότητας, ἐπευφημούμενος καὶ προκαλῶν τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Ἔλαβον πλέον ἢ ἅπαξ ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ σκηνὴ συντελεῖ οὐ μόνον εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν συνοίκων αὐτοῖς λαῶν, κατωτέρου πολιτισμοῦ, ὧν οἱ πλεῖστοι γινώσκουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ οἵτινες, στερούμενοι ἰδίου θεάτρου, προσφεύγουσιν εἰς τὸ ἑλληνικόν. Τὸ τοιοῦτο παρατηρεῖται ἰδιαζόντως ἐν τοῖς λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ πολιτισμοῦ δύο μεγίστοις ἑλληνικοῖς κέντροις τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Σμύρνῃ.

Ἡ κοινωνικὴ αὕτη κατάστασις καὶ πρόοδος ἐν Ἑλλάδι ὀφείλεται μὲν πρωτίστως εἰς τὴν νέαν πολιτικὴν τάξιν, ἥτις ἐγκατέστη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου κράτους, ἀλλ' ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἔσχε πολλοῦ λόγου ἄξια ἀποτελέσματα. Ἐπαναλαμβάνω πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Ἕλλην ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ εἶνε κατὰ πρῶτον ἄτομον, καὶ εἶτα πολίτης. Τοῦτο ἀποδοτέον εἴς τινας ἐθνικὰς ἀποτυχίας, ἃς ἔσχε κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη ἔτους τῆς κηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας της ἐπεζήτησε πολίτευμα, ὅ περ δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας, ἐν αἷς διετέλει, ἐν μέσῳ τοῦ ἀνίσου ἀγῶνος, ὃν διεξῆγε πρὸς τὴν κραταιοτάτην τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ὠνειροπόλει συνταγματικὴν πολιτείαν κατὰ τὰ πρότυπα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων, τῶν μᾶλλον ἐλευθέρων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν πολιτειῶν. Ἀντὶ ν' ἀναγορεύσῃ ἕνα πολιτικὸν ἀρχιστράτηγον, εἰς ὃν νὰ παραδώσῃ τὴν ἀνω-

τάτην ἀρχηγίαν, συνέτασσε καὶ κατήργει πολιτικὰ συντάγματα, ἀκατάληπτα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἰς τὸν στρατευόμενον ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀντέγραφεν ἐν τοῖς πολιτικοῖς τούτοις συντάγμασι τὰς θεωρίας τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Βένθαμ, ἃς μετέδιδον εἰς τοὺς ἀξέστους νομοθέτας τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γαλλικῶν Πανεπιστημίων Ἑλληνόπαιδες. Ἀναμφιβόλως δὲ οἱ καρποὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ταύτης, παρὰ τοὺς ὑπερφυεῖς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας, αἵτινες προσηνέχθησαν κατὰ τὸ ἑπταετὲς χρονικὸν διάστημα, θὰ ἦσαν ἀνώτεροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἂν ἀνεγνωρίζετο εἰς γενικὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὑφ' ὃν νὰ ὑποκύψωσιν αἱ λοιπαὶ ἐθνικαὶ δυνάμεις.

Περατωθείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποκατασταθείσης πολιτικῆς τινος τάξεως ἐν Ἑλλάδι, ἡ συνταγματικὴ ἰδέα ἐθεωρήθη ὡς ἡ μόνη πανάκεια τῶν ὑπὸ τῆς δουλείας καὶ τοῦ πολέμου ἐπελθόντων κοινωνικῶν δεινῶν. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δημοκρατικὸς τὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἀνατραφεὶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ σχολῇ τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων, δὲν ἔσπευδεν εἰς τὴν παραχώρησιν συνταγματικοῦ χάρτου, οἷον ἠξίουν παρ' αὐτοῦ τὸ μὲν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, ἐνθουσιώδεις θιασῶται τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, τὸ δὲ οἱ ἐκ τῶν μεμεγάλων περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος ἐξελθόντες ἰσχυροὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, ἥκιστα στέργοντες τὴν αὐταρχικὴν διοίκησιν τοῦ Κυβερνήτου, ὅσον καὶ ἂν ἦτο αὕτη λαϊκὴ καὶ προοδευτική. Ἐκ τούτου ἐπῆλθε δεινὸς ἀγὼν μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὀλιγαρχικῶν καὶ φιλελευθέρων στοιχείων, καταλήξας ἐπὶ τέλους εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν πρόωρον ἀνατροπὴν πολιτικοῦ συστήματος, οὐκ ὀλίγα ἀγαθὰ ὑποσχομένου τῇ Ἑλλάδι.

Τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν διεδέχθη, ὡς εἶπον πρότερον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, καταστάσης βασιλείου, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Ὄθων, οὗ ἀνηλίκου ὄντος διεξῆγε τὰ τοῦ Κράτους ἀντιβασιλεία ἐκ Βαυαρῶν συμβούλων. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ βασιλέως, ἡ κυβέρνησις ἦτο μοναρχική, ἀλλ' ἐν ἔτει 1843, ἐπελθούσης ἐξεγέρσεως ἐν Ἀθήναις, στρατιωτικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικὸν φερούσης χαρακτῆρα, ἐξηναγκάσθη ὁ βασιλεὺς νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ κελεύσματα τῶν πρωτοστατῶν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ νὰ ὑπογράψῃ συνταγματικὸν χάρτην, οἷος ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν Συνταγματικῶν. Ὁ βασιλεὺς ὑπέγραψεν, *ἡ γλῶττα ὀμώμοκεν, ἀλλ' ἡ φρὴν ἀνώμοτος*. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου δεινὸς διεξήγετο ἀγὼν μεταξὺ τοῦ βασιλέως, ἀποκλίνοντος εἰς αὐταρχίαν, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συνταγματικῶν ἰδεῶν, ἄκρων ἢ μετριοπαθῶν, οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἔμενον πάντοτε πιστοὶ εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν πρόγραμμα, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἐγκατέλιπον αὐτό, ἵνα ἐπαναλάβωσιν αὖθις. **Honny soit qui mal y pense !** .. Ἐν ἔτει 1862 ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων ἠναγκάζετο ὑπὸ ἐπαναστάσεως, ἐκραγείσης ταυτοχρόνως σχεδὸν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, νὰ καταλίπῃ τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον

ἠγάπησε καὶ ὑπὲρ οὗ εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου, ἔστω καὶ ἐνίοτε ἀνεπιτυχῶς, χωρὶς νὰ μνησικακήσῃ τὸ παράπαν. Ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ ψυχὴ παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν ἔτει 1864 ἐψηφίζετο τὸ νέον πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, φιλελευθερώτερον τοῦ πρώτου. Καταργηθείσης τῆς Γερουσίας, ἀπέμεινε μία μόνη Βουλή, ἐκλεγομένη ὑπὸ καθολικῆς ψηφοφορίας. Συμβούλιον Ἐπικρατείας, ἱδρυθὲν δυνάμει ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, κατηργεῖτο μετά τινα χρόνον δυνάμει νεωτέρας διατάξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ Συνταγματος. Οὕτω δὲ τὸ ἑλληνικὸν πολίτευμα κατέστη ἐν τῶν δημοκρατικωτάτων καὶ φιλελευθερωτάτων τῶν ἐν Εὐρώπῃ συνταγμάτων.

Τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ κυριολεκτικῶς, ὅτι εἶνε γνήσιον προϊὸν τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καρπὸς τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ὡριμότητος. Ἀντεγράφη καὶ τοῦτο, ὅπως τὰ τῶν πλείστων πολιτειῶν τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἐκ τῶν πολιτευμάτων ἄλλων χωρῶν, μᾶλλον κατὰ πολιτισμόν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὡριμότητα, προηγμένων. Ἀλλ' αἱ θεμελιώδεις αὐτοῦ διατάξεις δὲν δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι εἶνε ξέναι πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀνεξιθρησκείας εἶνε ἰδέαι σύμφυτοι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῶν ἀρχῶν τούτων οὐδέποτε παρεξετράπη. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δύναταί τις νὰ ψέξῃ αὐστηρότατα ἐν τῷ πολιτεύματι τούτῳ, ἐν τῇ συναρμολογῇ τοῦ ὁποίου ἐπρωτοστάτησαν οὐκ ὀλίγοι κατώτεροι στρατιωτικοί, εἶνε ὅτι, ἐνῷ ἀποκλείει ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Βουλὴν οἱονδήποτε πολιτικὸν ὑπάλληλον μέχρι τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν μελῶν τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου, ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον καὶ εἰς τὸν κατώτατον ἀξιωματικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1864 ἐπέδρασε καιριώτατα ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως ἐν Ἑλλάδι. Ὁ στρατὸς ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ, ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι, φιλοδοξοῦσι τὴν δάφνην τοῦ νομοθέτου μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ στρατιωτικοῦ. Ἡ δὲ σημερινὴ χαλάρωσις τῆς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας ἐν Ἑλλάδι ἀποδοτέα οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἔκτροπον ταύτην διάταξιν τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου. Γερουσία ἐπίσης δὲν ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι. Βεβαίως ἕνεκα τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν τοῦ παρελθόντος δὲν ὑφίστανται ἐν τῷ τόπῳ λόγοι ἱδρύσεως ἄνω Βουλῆς. Τὸ δὲ δημοκρατικὸν καὶ πρὸς ἰσότητα ἀποκλῖνον πνεῦμα τοῦ ἔθνους ἀπεχθάνεται τὰς κοινωνικὰς διακρίσεις. Ἀλλ' οὐχ ἧττον, ἠδύνατο ἴσως, παρὰ τὴν Βουλὴν τῆς πανδήμου ψήφου, νὰ δημιουργηθῇ ἐν Ἑλλάδι ἀνώτερόν τι πολιτικὸν σῶμα πρὸς παρακώλυσιν τῶν ὑπερβασιῶν τῆς βουλευτικῆς παντοδυναμίας. Καὶ εὐχόμενος τοῦτο, ἐννοῶ τὸ ἀνώτερον τοῦτο βουλευτικὸν σῶμα νὰ μὴ ἐκπροσωπῇ συνέδριον κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν ἀπομάχων, ἀχρήστων καὶ ἐπιβλαβῶν ἐνίοτε πρὸς σοβαρὰν πολιτικὴν δρᾶσιν, ἀλλ' ὅμιλον ἀνδρῶν ὑγιῶν καὶ εὐρώστων κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα, ἐκλεγομένων κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, οὐχὶ δὲ χειροτονουμένων

αὐθαιρέτως ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως. Μόνον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Γερουσία δύναται νὰ ὑπάρξῃ λυσιτελὴς ἐν Ἑλλάδι.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω μετὰ πεποιθήσεως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἂν τὸ πολίτευμα τοῦτο ἐπέδρασεν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου καὶ ἂν παρέσυρεν αὐτὸν εἰς μεγάλα ἐθνικὰ ἔκτροπα, ὡς ἰσχυρίζονται πολλοὶ ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, ὁμογενεῖς καὶ ἀλλόφυλοι. Ὑπὸ πολλῶν κατεκρίθη· καὶ ἂν δὲν ἀπατῶμαι, Γάλλος δημοσιολόγος ἀπεκάλεσέ ποτε τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο πολίτευμα triste plaisantarie. Βεβαίως πλέον ἢ ἅπαξ παρουσίασεν ἡ σύγχρονος πολιτικὴ Ἑλλὰς τὴν δυσάρεστον ὄψιν *Κοινοβουλευτισμοῦ* ἐν τῇ θλιβερωτάτῃ αὐτοῦ ἐκφάνσει. Ἡ πάνδημος ψῆφος προϋποθέτει λαόν, κεκτημένον πολιτικὴν ἀρτιότητα, ταύτην δὲ προπαρασκευάζει μακρὰ προηγουμένη κοινωνικὴ ἀνατροφὴ αὐτοῦ, ἥτις ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑφίσταται βεβαίως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Τὸ πολίτευμα προϋποτίθησι πολίτας, τουτέστιν ἀνθρώπους προσηκόντως κατηρτισμένους πρὸς τὸ *πράττειν τὰ πολιτικά*, λαὸν δέ, ἂν μή τι ἄλλο, ἔχοντα τοὐλάχιστον πεφωτισμένην συνείδησιν τῶν καθηκόντων ἑαυτοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων. Ἐνθυμοῦμαι τὸν ἀπαράμιλλον διάλογον Σωκράτους καὶ Γλαύκωνος, ὃν διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς *Ἀπομνημόνευσιν*. Ἵνα ἀποκτήσῃ τις πολιτικὰς τιμάς, οἷα εἶνε ἡ διοίκησις τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων, πρέπει νὰ εἶνε ἄξιος αὐτῶν. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν δικαιοῦνται βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι κατέστησαν ἠθικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἄξιοι τῆς ἑαυτῶν κλήσεως. Ἀλλὰ καὶ πόσοι ἄλλοι κυβερνῆται συγχρόνων πολιτειῶν, μᾶλλον προηγμένων, ἀπὸ αἰώνων ἀπολαυουσῶν κοινωνικῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας, δύνανται νὰ εἴπωσι περὶ ἑαυτῶν, ὅτι κατέχουσι τὴν ἱκανότητα τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, οἵαν ἐζήτει ὁ παλαιὸς Σωκράτης ὑπὸ τὸν νεαρὸν Ἀθηναῖον Γλαύκωνα; Ἡ κοινοβουλευτικὴ ἱστορία τοῦ νεωτέρου κόσμου δὲν παρουσιάζει ἐποικοδομητικὰ φαινόμενα πρὸς ἀναγνώρισιν πολιτεύματος, περὶ οὗ τοσοῦτον δυσμενῶς ἐξεφράσθησαν πλεῖστοι τῶν συγχρόνων κοινωνιολόγων, πολλάκις καὶ τῶν ἐκπροσωπούντων τὰς δύο μᾶλλον ἀντιθέτους ῥοπὰς τῆς πολιτικῆς θεωρίας. Ὁ Ἄγγλος φιλελεύθερος Herbert Spencer ἀποκαλεῖ που αὐτὸ la grande superstition τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ δὲ ἀπολυταρχικώτατος Ρῶσσος Ποπεδονότσεφ, αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ρωσσίας λέγει ἔν τινι συγγράμματί του, ὅτι «la comédie parlementaire est le grand mensonge politique qui domine notre temps.» Ὅπως καὶ ἂν χαρακτηρίσῃ τις τὸ πολίτευμα τοῦτο εἶνε τὸ πολίτευμα τῶν νεωτέρων χρόνων, οἷον ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Παρὰ τὰ ἔκτροπα, τὰ ἐμφανιζόμενα πολλάκις ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἐλευθέρων πολιτευμάτων, παρακωλυόντων πολλάκις τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν, ἡ μὴ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, ἢ ἡ κατάργησις, ἐν ᾗ περιπτώσει εἰσήχθησαν καὶ ἐδημιούργησαν παραδόσεις καὶ συμφέροντα, εἶνέ τι λίαν ἐπικίνδυνον, οἱοσδήποτε δὲ λαός, ὅσον καὶ ἂν ἔχῃ χαρακτῆρα ἀπαθῆ καὶ πειθαρχικόν, δὲν συγκατατίθεται εὐχαρίστως εἰς τὴν κατάργησιν πολιτικῆς τάξεως, ἐν ᾗ ἀπολαύει ποιᾶς τινος ἐλευθερίας, ὅσον καὶ ἂν ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν αὐτοῦ κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν. Ὁ ἤδη μνησθεὶς Ἄγγλος κοινωνιολόγος Spencer, περιηγούμενος πρό τινος καιροῦ τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἐρωτηθεὶς παρά τινος δημοσιογράφου ποίαν ἔχει γνώμην περὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτεύματος, ἀπεκρίθη, ὅτι εὑρίσκει αὐτὸ ἄρτιον κατὰ θεωρίαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, διότι στερεῖται τῶν

προσηκόντως μεμορφωμένων ἀνθρώπων. Ἀνάγκη μεταξὺ πολιτῶν καὶ πολιτεύματος νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία. Καὶ πρώτιστα τὸ *ἦθος*, βελτίονος αἴτιον πολιτείας, ὡς ἐδογμάτιζεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ καταργηθῇ τὸ κοινοβουλευτικὸν τοῦτο πολίτευμα ἐν Ἑλλάδι, διότι δὲν παρήγαγεν ἀγλαοὺς καρπούς; Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, διὰ τίνος καταλληλοτέρου πολιτεύματος θὰ ἀντικαθίστατο; That is the question.

Οἱαδήποτε κρίσις καὶ ἂν ἐξενεχθῇ περὶ τοῦ πολιτεύματος τούτου ἂν ἐξεπλήρωσεν ἢ μὴ προσηκόντως τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ἂν παρίσταται ἀνάγκη καταργήσεως αὐτοῦ ἢ τροποποιήσεως, ὅπως εὔχονταί τινες σήμερον ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ ἐνόρκως ὑποσχεθεὶς πρὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους τὴν τήρησιν τοῦ Συντάγματος βασιλεὺς Γεώργιος ἐτήρησε τὸν ὅρκον. Ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας τὸ ἑλληνικὸν κράτος, σὺν τῇ προσαρτήσει τῶν Ἰονίων Νήσων, τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματός τινος τῆς Ἠπείρου, ἐποιήσατο οὐκ ὀλίγας προόδους, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς δράσεως. Ἓν τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων τῆς περιόδου ὑπῆρξεν ἡ ἕνεκα αἰτίων, περὶ ὧν εἶπον ἤδη τὰ δέοντα, οἰκονομικὴ ἐξάντλησις τοῦ δημοσίου, ἡ ἐπελθοῦσα πτώχευσις καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τέλους ὑπαγωγὴ τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν εἰς διεθνῆ ἔλεγχον. Τὸ τοιοῦτο θλίβει πάντα ἐν Ἑλλάδι φιλόπατριν. Καὶ εἶνε καθῆκον πάντων, λαοῦ τε καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ, ἡ ἐξεύρεσις τῶν μέσων, δι' ὧν θέλουσιν ἐπιρρωσθῇ αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁπότε θέλει ἐπέλθῃ καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους, ἡ κατὰ τὸ προσῆκον θεραπεία τῆς γαγγραίνης ἐκείνης, ἥτις καλεῖται ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία καὶ ἥτις οὐ σμικρὰς ἐπιφέρει ζημίας καὶ εἰς τὸ δημόσιον καὶ εἰς τὸν λαόν, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ οἰκονομικὴ χειραφέτησις. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε κράτος, ἐντεταλμένον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ παρελθόντος νὰ ἐκπληρώσῃ μεγάλην ἀποστολήν, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύμπηξιν καὶ ἀνασύνταξιν πάντων τῶν διεσπασμένων μελῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ σοβαρὰ οἰκονομικὴ σύνταξις, ἡ ἀνάπτυξις τῶν πόρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. *Δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι.* Τοιαῦτα ἐβροντοφώνει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πρὸ πολλῶν αἰώνων ὁ Δημοσθένης. Τὴν συμβουλὴν ταύτην καθῆκον ἔχει νὰ μελετήσῃ ἡ σύγχρονος πολιτικὴ Ἑλλάς, ἐντείνουσα τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, διότι οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. Ἐν τῷ μοιραίῳ ἀνταγωνισμῷ τῶν λαῶν ὑποκύπτει κατὰ φυσικὸν νόμον ὁ ἀσθενέστερος, τουτέστιν ὁ μὴ παρεσκευασμένος νὰ ὑπερασπίσῃ ἀποχρώντως τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἰδέαν, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ δύναμις. Εὐτυχῶς ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει λείπουσι κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαί τινες νόσοι, αἵτινες ἀλλαχοῦ εἶνε χρόνιαι καὶ συμφυεῖς πρὸς τὸν πολιτικὸν ὀργανισμόν. Δὲν ὑπάρχουσι θρησκευτικαὶ διαιρέσεις, ἄκραι κοινωνικαὶ διακρίσεις, πολιτικαὶ ὁμάδες, ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν βιαίαν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος. Πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐμφοροῦνται τῆς αὐτῆς ἰδέας, τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἓν μόνον ἐπιβάλλεται καθῆκον, ἡ λελογισμένη καὶ ἐπίμονος ἀφοσίωσις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ὁπότε θέλει καταδειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ μικροῦ τούτου τμήματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπῆρξεν ἓν τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀφετηρία πρὸς τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἰδέα τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἐξίσου ἐκπροσωπουμένη ὑπό τε τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν ἀλυτρώτων ἢ τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων.

(ἀκολουθεῖ)

Ν. Καζάζης

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(*Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Τὰς προτάσεις ταύτης ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐθεώρησεν ἀποδεκτάς, ἐπειδὴ δ᾽ ὅμως ὡς ἐκ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως εἴχομεν μεγάλην ἀνάγκην δανείου, αἱ προτάσεις δὲν ἀπερρίφθησαν ἐπισήμως (1) καὶ ὁ τότε διορισθεὶς ἐν Λονδίνῳ Ἕλλην πρεσβευτὴς ἀείμνηστος Π. Βράϊλας Ἀρμένης ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ ἐπιδιώξῃ ἐρρωμένως τὸν συμβιβασμόν.(2) Ὁ Βράϊλας ἀφικόμενος ἐν Λονδίνῳ εὑρέθη πρὸ τῆς ἑξῆς καταστάσεως· (3) Τὸ χρεωστούμενον ποσὸν ἀνήρχετο εἰς 7,446,150 Λ. Σ., συνιστάμενον ἐκ

α´) 550,000 Λ. ὁμολογιῶν τοῦ δανείου τοῦ 1821.
β´) 646,250 Λ. τόκων τῶν ὁμολογιῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐντεῦθεν.
γ´) 1,707,000 Λ. ὁμολογιῶν τοῦ 1824.
δ´) 2,050,000 Λ. τόκων τούτων ἀπὸ τοῦ 1846 καὶ ἐντεῦθεν.
ε´) 2,492,900 Λ. τοκομεριδίων 1826 1845 ἐπισυνημμένων εἰς τὰς ὁμολογίας.
———
7,446,150 Λ.

---

(1) Ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης, δι᾽ *ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς* (21 Δεκ. 1866), προέτρεπε τὸν γενικὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐπιτύχῃ δάνεον 2 ½ ἑκατ. Λ. πρὸς 8 % καὶ *ἐκδεδομένον εἰς τὸ ἄρτιον*. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ Τρικούπης ἦτο πρόθυμος νὰ διαθέσῃ ὁλόκληρον ἑκατομμύριον ὑπὲρ τῶν δανείων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ κ. Σπάρταλης ἀπήντησεν ἀμέσως (τῇ 2/14 Ἰανουαρίου 1867), ὅτι σύναψις τοιούτου δανείου ἦτο ἀκατόρθωτος, καθ᾽ ὅτι εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου, ὅπου εὑρίσκοντο ἀξίαι κρατῶν, ὡς ἡ Αἴγυπτος ἡ Χιλή, ἡ Περουβία, ἡ Βρασιλία, ἀποφέρουσαι πραγματικὸν τόκον 10 καὶ 12 o/o, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκδοθῶσιν ἑλληνικαὶ ὁμολογίαι πρὸς πλέον τῶν 80 o/o ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου.

(2) Βλ. τὰς ὁδηγίας, τὰς σταλείσας εἰς τὸν ἀείμνηστον Βράϊλαν ὑφ᾽ ἡμερομηνίαν τῆς 14/26 Αὐγούστου 1867.

(3) Βλ. τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Βράϊλα τῆς 27 Ἰουλίου.

Ἀντὶ τούτων οἱ Ἄγγλοι ἠρκοῦντο εἰς 900,000 Λ. πρὸς 8 ο)ο. Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἔβλεπον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠδυνάτει νὰ πληρώσῃ ἀμέσως ὑψηλοὺς τόκους, προέτειναν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τοῦ προοδευτικοῦ τόκου. (1)

Εἰς ἀπάντησιν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀντιπροέτεινε τὴν σύστασιν παγίου κεφαλαίου 700,000 πρὸς 8 0(0· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει οἱ ὁμολογιοῦχοι προετίμων χρεωλυτικὸν δάνειον, ἡ Ἑλλὰς ἐδήλου, ὅτι ἦτο ἑτοίμη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν αὔξησιν τῆς σχετικῆς ἀξίας τοῦ κεφαλαίου καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ τόκου, χωρὶς ὅμως νὰ διαταραχθῇ τὸ ἐκ Λ. 56,000 ἐτησίως πληρωθησόμενον ποσόν.(2)

Τὰς προτάσεις ταύτας παρεδέχθησαν μὲ μικρὰς παραλλαγὰς (3) Ἄγγλοι, οἵτινες κατὰ κανόνα ἐπιδιώκουσι πρὸ πάντων τὴν μὴ διαιώνισιν τῶν ὑποθέσεων· ἡ σύμβασις ὑπεγράφη καὶ ἐψηφίσθη μάλιστα εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, ὅτε ἀλλεπάλληλοι πτώσεις κυβερνήσεων ἐν Ἀθήναις ἐματαίωσαν τὰ πάντα. (4)

Ὁ νέος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Βαλασσόπουλος, ἀνὴρ περιωρισμένων βλέψεων, δὲν διέβλεπε τὸ ἐπάναγκες τοῦ συμβιβασμοῦ, ἀλλ' ἀντιληφθεὶς τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας τῶν Ἄγγλων νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα ἅπαξ διὰ παντός, ἐνόμισεν ἐπιτήδειον νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν κύρωσιν τῆς συμβάσεως ἐκ τῆς συνάψεως νέου δανείου. Ἡ νέα αὕτη ἐφαρμογὴ τῆς τόσον βλαψάσης τὴν Ἑλλάδα στρεψοδίκου μεθόδου (4) εἰς τὰς μετὰ

(1) Προετείνετο νὰ πληρώνηται :

κατὰ	τὸ	1868	τόκος	6 0)0	ἤτοι	54,000	Λ.
»	»	1869	»	6 1(2 0)0	»	58,500	»
»	»	1870	»	7 0)0	»	63,000	»
»	»	1871	»	7 1)2 0)0	»	67,500	»
ἀπὸ	τοῦ	1372	»	8 0)0	»	72,000	»

(2) Ὡς ἐγγυήσεις τῆς πληρωμῆς προσεφέροντο τὰ τελωνεῖα, αἱ ἁλυκαὶ κ.τ.λ.

(3) Βλ. τὰς λεπτομερείας ἐν *Ἐκθέσει Γενναδίου* σελ. 4.

(4) Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου, ἡ ὑπογράψασα τὴν σύμβασιν, ἔπεσε σχεδὸν ἅμα τῇ ὑπογραφῇ αὐτῆς. Ἡ δὲ κυβέρνησις Μωραϊτίνη ἠσπάσθη μὲν τὴν ὑπογραφεῖσαν σύμβασιν, ἥτις καὶ ἐψηφίσθη εἰς α' ἀνάγνωσιν πρὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου, καὶ τοῦτο τοσούτῳ εὐκολώτερον, καθ' ὅσον οἱ Ἄγγλοι προέβησαν εἰς νέας παραχωρήσεις, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔπεσε καὶ αὕτη πρὶν κυρωθῇ ἡ σύμβασις, τὴν αὐτὴν δὲν τύχην ἔλαβον καὶ αἱ διάδοχοι αὐτῆς.

(4) Μεταχειριζόμεθα μετὰ λύπης, προκειμένου περὶ Ἕλληνος πολιτευτοῦ, ἰδίως

τῶν δανειστῶν σχέσεις, ἐξηρέθισε τοὺς Ἄγγλους εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν, ἐστέρησε δὲ ἡμᾶς ἀνελπίστου τύχης πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἡμετέρων οἰκονομικῶν καὶ ἐδικαιολόγησε τοὺς Ὀλλανδούς, οἵτινες καθ' ὅλας τὰς διαπραγματεύσεις δὲν ἔπαυσαν ἐμπαίζοντες ἢ ὑβρίζοντες τοὺς Ἄγγλους διὰ τὴν μακροθυμίαν αὐτῶν.(1)

Ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ἐπὶ τρία ἔτη τὸ ζήτημα ἐφάνη λησμονηθέν, ὅτε κατ' Αὔγουστον 1871, ὁ κ. Σωτηρόπουλος ἔγραψεν εἰς τὸν Βράϊλαν ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐδείκνυεν ὅμως πόσον δύσκολον θὰ ἦτο εἰς τὸν ἑλληνικὸν προϋπολογισμόν, βεβαρημένον ἤδη μὲ ἐνιαυσίαν ὑπηρεσίαν 5,7000,000 δρ. (ἀντιπροσωπευουσῶν κεφάλαιον 44 ἑκατ.), νὰ ὑποστῇ νέαν ἀφαίμαξιν 60,000 Λ.. Προέτεινε λοιπὸν ὁ κ. Σωτηρόπουλος νὰ συμβιβασθῶσι τὰ ἀντίθετα ταῦτα συμφέροντα διὰ τῆς συνομολογήσεως δανείου 100 ἑκατ., ἐξ ὧν τὰ τριάκοντα θ' ἀφιεροῦντο εἰς ἀπότισιν τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως. τὰ δὲ 70 ἄλλα εἰς ἀπόσβεσιν τῶν ἐσωτερικῶν χρεῶν, τοῦ κυμαινομένου χρέους καὶ ἄλλων ὑποχρεώσεων τῆς κυβερνήσεως.

Κατόπιν τῶν πρὸ τριετίας συμβάντων τοιοῦτος συμβιβασμὸς ἦτο ἀδύνατος. Οὐχ ἧττον ὅμως δύο μῆνας βραδύτερον ἡ κυβέρνησις ἔπεμπεν εἰς Λονδῖνον τὸν κ. Οἰκονομίδην, ὅπως ἐπιδιώξῃ συμβιβασμὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ 1867.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ κ. Οἰκονομίδου, (2) συνδεδυασμένη μετὰ σχεδίου

δ' ἀνδρὸς ἀποθανόντος, γλῶσσαν ἥτις δυνατὸν νὰ φανῇ ἴσως ἀπρεπής. Πρὸς πᾶσαν ὑπεράσπισιν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς δύο ἐγκυκλίους τοῦ κ. Βαλασσοπούλου, ὑφ' ἡμερομηνίαν τῆς 8 καὶ 24 Ὀκτωβρίου 1868, καὶ εἰς τὰ σχόλια τῶν κ.κ. Γενναδίου καὶ Σπάρταλη. Ἄλλως τε οὐδεὶς δύναται νομίζω, ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ πολιτεία τοῦ κ. Βαλασσοπούλου ὑπῆρξε καταστρεπτική, ὅπως καταστρεπτικὴ ὑπῆρξεν ἡ πολιτεία ὅλων ἐκείνων, οἵτινες, πρὸ τοῦ 1867 ἢ μετὰ τοῦτο, παρεξέκλιναν τῆς ὁδοῦ τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς κατ' ἐπίφασιν μόνον ἐπιζημίου εὐθύτητος.

(1) Οἱ Ὀλλανδοὶ διεμαρτυρήθησαν ἐπισήμως κατὰ τῆς συμβάσεως τοῦ Λονδίνου. Ἔγραψαν δὲ εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον αἰτοῦντες ἀκρόασιν διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους, οὓς ἔμελλον νὰ στείλωσιν ἐν Ἀθήναις. Πράγματι, ὀλίγον ἀργότερον, ὁ Drucker ἐπεσκέφθη τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν.

(2) Περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης βλ. μακρὸν ἄρθρον ἐν τῇ *Ἡμέρᾳ* τῆς 14(16 Ἰουνίου 1872, ἕτερον ἄρθρον ἐν τῇ *Κλειοῖ* τῆς 1)13 Ἰουλίου 1872, καὶ τὰς σελ. 6—7 τῆς *Ἐκθέσεως Γενναδίου*.

ἱδρύσεως κτηματικῆς Τραπέζης,(1) παρετάθη ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ τρία διαδοχικὰ ὑπουργεῖα, ἡ δὲ ὑπόθεσις δὲν εἶχε κάμῃ οὐδ' ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅτε ἀνεφάνη ὁ κ. Γεννάδιος.

Οὗτος εὑρίσκετο ὁμολογουμένως εἰς δυσκολωτέραν θέσιν ἢ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Ἡ ἡμετέρα διαγωγὴ κατὰ τὸ 1868 εἶχε ψυχράνῃ πᾶσαν καλὴν διάθεσιν. Τὸ χρεωστούμενον ποσὸν ηὐξάνετο ταχύτατα· εἶχεν ἤδη φθάσῃ εἰς 8,428,975 Λ., ὅτε, κατὰ τὸ 1875, ὁ κ. Γεννάδιος ἔγραφε τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἔκθεσιν. Αἱ πρόσοδοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἦσαν καταφανεῖς καὶ ἡ ἐξόγκωσις τῶν ἑλληνικῶν προϋπολογισμῶν ἔτι καταφανεστέρα. Τέλος ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσροῆς ἐν Ἑλλάδι ξένων κεφαλαίων κατεδεικνύετο ὁσημέραι ἐπιτακτικωτέρα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ παρασκευὴ ὁπωσοῦν ἀξιομάχου στρατοῦ καὶ στόλου ἦτο, ἐν πλήρει ἀνατολικῇ κρίσει, ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου.(2)

Οἱ ταῦτα βλέποντες Ἄγγλοι ἐζήτουν τὴν ἀναγνώρισιν παγίου κεφαλαίου 1,500,000 Λ. πρὸς 5 0)0, ἤτοι τὴν ἐτησίαν παραχώρησιν 75,000 Λ.

Ὁ κ. Γεννάδιος (3) ἀντιπροέτεινε τὴν ἀναγνώρισιν κεφαλαίου 1,200,000 πρὸς 5 0)0 καὶ μετὰ χρεωλυσίου (4). Κατώρθωσε δὲ νὰ γί-

(1) Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ κ. Οἰκονομίδου ἦτο α') ν' ἀπαλλαγῶσι τὰ παλαιὰ χρεώγραφα διὰ νέων ὁμολογιῶν 1,000,000 Λ. ἐπὶ τόκῳ 5 0)0 καὶ χρεωλυσίῳ 1)2 0)0 β') νὰ κατατίθηται τὸ κατ' ἔτος οὕτω πληρωτέον ποσὸν τῶν 55,000 Λ. εἰς τὴν ἱδρυθησομένην Κτηματικὴν Τράπεζαν, ἀνταλλασσόμενον διὰ τῶν μετοχῶν αὐτῆς, καὶ γ') νὰ ἐγγυηθῇ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τόκον 5 0)0 διὰ τὰς οὕτω ληφθησομένας μετοχάς.

(2) Ὑπῆρχον καὶ λόγοι διπλωματικοὶ συνηγοροῦντες ὑπὲρ συμβιβασμοῦ, ὅστις ἀναμφιβόλως θὰ διέθετεν εὐμενῶς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ κοινὴν γνώμην.

(3) Ὁ κ. Haleswood καὶ οἱ λοιποὶ Ἄγγλοι ἔκαμνον τὸν ἑξῆς συλλογισμόν: Ζητοῦμεν, ἔλεγον, σήμερον ἀκριβῶς ὅτι ἐζητοῦμεν τῷ 1867· τότε ἠρκούμεθα εἰς ἓν ἑκατομμύριον, ἔκτοτε δὲ τὸ χρέος, ὡς ἐκ τοῦ ἀνατοκισμοῦ ηὐξήθη κατὰ 500,000 Λ., ζητοῦμεν ὅθεν 1,500,000 Λ. Ἀλλ' ὡς ἀπήντα ὁ κ. Γεννάδιος, ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἦτο ἐσφαλμένος, διότι, γενομένης δεκτῆς τῆς ἀπαρχῆς τοῦ ἀγγλικοῦ συλλογισμοῦ, ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζωνται ὄχι οἱ τόκοι τοῦ ἀρχαίου κεφαλαίου τῶν 7,446,175 Λ., ἀλλ' οἱ τόκοι τοῦ προτεινομένου κατὰ τὸ 1867 νέου κεφαλαίου ἑνὸς ἑκατομμυρίου.

(4) Ὁ κ. Γεννάδιος προέτεινε κατ' ἀρχὰς προοδευτικὸν σύστημα ἀποσβέσεως, τοῦ χρεωλυσίου ὁριζομένου τὸ πρῶτον εἰς 5,000 Λ. καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνερ-

νωσιν αἱ προτάσεις του ἀσπασταὶ ὑπό τε τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν Ἄγγλων ὁμολογιούχων παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Drucker. Αἱ δὲ διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀντεπροσωπεύθη καὶ ὑπὸ δευτέρου ἀντιπροσώπου, τοῦ κ. Μαλικοπούλου, (1) κατέληξαν εἰς τὴν ἑξῆς σύμβασιν: (2)

α') Ὅπως ἀποσβεσθῶσι τὰ χρέη τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξεδίδοντο νέαι ὁμολογίαι, συμποσούμεναι εἰς τὸ ποσὸν Λιρῶν 1 200,000 καὶ φέρουσαι τόκον 5 0)0.

β') Αἱ ῥηθεῖσαι ὁμολογίαι διενέμοντο καὶ διῃροῦντο μεταξὺ τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν καὶ τοκομεριδίων κατὰ τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν:

Ἀντὶ 100 Λ. παλαιῶν ἐρυθρῶν ὁμολ. Λ. 31,12— νέαι ὁμολογ.
» 100 Λ. » κυανῶν » Λ. 30,10—(3) » »
» 100 Λ. παλαιῶν τοκομεριδίων Λ. 11,12— » »

γ') Ποσὸν ἐτήσιον 15,000 Λ. ἀφιεροῦτο πρὸς χρεωλυσίαν. Τὸ ποσὸν τοῦτο ηὐξάνετο διὰ τῶν ἐπισεσωρευμένων τόκων τῶν ἀποσβεννυμένων ὁμολογιῶν.

Ὑπελογίζετο ἐν τῇ συμβάσει, ὅτι τὸ νέον δάνειον θ' ἀπεσβέννυτο οὕτω πως ἐντὸς τριάκοντα τριῶν ἐτῶν. (4) Ἦτο δ' ὅμως ἔκτοτε προ-

χομένου εἰς 20,000. Θὰ ἐπληρώνοντο οὕτω κατ' ἀρχὰς μόνον 65,000 Λ., ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλλάς, ἀπολαύουσα καὶ πάλιν ἐξωτερικῆς πίστεως, θὰ ἠδύνατο νὰ μετατρέψῃ τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια καὶ νὰ ἐξοικονομίσῃ ἄνευ κόπου 10 ἕως 15,000 Λ. κατ' ἔτος.

(1) Ἡ ἐκλογὴ ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ κ. Μαλικοπούλου, ἀνδρὸς ἀγνοοῦντος τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἥκιστα εἰθισμένου εἰς μεγάλας χρηματιστικὰς ἐπιχειρήσεις, παραμένει ἀνεξήγητος.

(2) Τὸ κείμενον τῆς συμβάσεως ἐξεδόθη ἀγγλιστὶ (βλ. An agreement with the Hellenic Government tor the conversion of the Creek loans of 1824 and 1825. London 1878). Μετάφρασις ἑλληνικὴ τῆς συμβάσεως εὕρηται ἐν τῇ *Λευκῇ Βίβλῳ* σελ. 4—7.

(3) Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐρυθρῶν (1825) καὶ κυανῶν (1824) ὁμολογιῶν ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἐχρεωστοῦντο ἐπὶ τῶν πρώτων περισσότεροι τόκοι ἢ ἐπὶ τῶν δευτέρων. Πράγματι διὰ τὰ δάνεια τοῦ 1824 εἶχον πληρωθῇ, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, πέντε ἑξάμηνα τοκομερίδια. Ἡ ἀναλογία εἶχεν ὁρισθῇ κατόπιν μακρῶν ὑπολογισμῶν.

(4) Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ σύμβασις ἦτο ἐκτάκτως ἐπωφελής. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Μαλικοπούλου ἀπέβλεπον εἰς τεσσαρακονταετῆ ἀπόσβεσιν, ἡ δὲ σύμβασις τοῦ 1867 εἰς πεντηκονταετῆ.

φανὲς ὅτι ἡ ἀπόσβεσις θὰ ἦτο ταχυτέρα, καθ' ὅτι ἦτο βέβαιον, ὅτι μόνον μέρος τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν καὶ τοκομεριδίων θὰ προσεφέρετο εἰς ἀνταλλαγήν.

δ') Ὅπως λείψωσιν αἱ κερδοσκοπίαι καὶ αἱ ἀναβολαί. ὡρίζετο προθεσμία ἑνὸς ἔτους, παρελθούσης τῆς ὁποίας οἱ παλαιοὶ τίτλοι δὲν ἦσαν πλέον δεκτοὶ εἰς ἀνταλλαγήν. (1)

ε') Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο νὰ πληρώνῃ τακτικῶς τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου ἀναγκαῖα ποσά. Ἀλλ' ὡς περαιτέρω καὶ εἰδικὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐγγύησιν, λέγει τὸ ἄρθρον 16, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑποθηκεύει τὰς εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου, αἵτινες ἀπέδιδον περὶ τὰ 6,000,000 δρ. καὶ τὰς εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου Κεφαλληνίας τὰς ἀποδιδούσας 1,200,000 δραχμῶν. (2)

Ἡ οὕτω πως συνοψισθεῖσα σύμβασις, ἐξασφαλίζουσα τῶν δανειστῶν τὰ δίκαια, ἀποπλύνουσα ἐθνικὸν ρύπον καὶ ἀνοίγουσα εἰς τὰ ἑλληνικὰ χρεώγραφα τὸ Λονδίνιον χρηματιστήριον, (3) ἐγένετο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ (4) καὶ ἐν Ἑλλάδι δεκτὴ μετὰ πλείστης εὐμενείας καὶ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ· Ἐπεκυρώθη δὲ τῇ 10 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν κατόχων ἑλληνικῶν χρεωγράφων (greek bondholders (5)καὶ ὀλίγον ἀργότερον ἐψη-

(1) Ἡ προθεσμία αὕτη ὑπὸ τῶν ὁδηγιῶν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶχεν ὁρισθῇ διετής, καὶ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τοῦ 1867 τρίμηνος.

(2) Αἱ δύο αὗται πρόσοδοι ἦσαν ἰδίως ἀποτεταγμέναι μέχρι ποσοῦ 4,250,000 φρ. ἐτησίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑτέρου δανείου. Ὑπελείπετο δ' ὅμως ὁπωσδήποτε περίσσευμα περίπου 90,000 λιρῶν. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ μὴ φέρῃ τυχὸν μεταβολὰς σκοπούσας τὴν μείωσιν τῶν προσόδων τούτων (βλ. ἄρθρ. 15 καὶ 16).

(3) Τῷ ὄντι ρητὸς ὅρος τῆς συμβάσεως, τὸ ἄρθρον 18, ὥριζεν ὅτι: *ἐὰν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ χρηματιστηρίου τοῦ Λονδίνου δὲν ἐπιτρέψῃ τυχόν, ἵνα τὰ χρεώγραφα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀναγράφωνται ἐπισήμως ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, τὸ συμβόλαιον τοῦτο θὰ εἶνε ἄκυρον.*

(4) Βλ. ὅλον σχεδὸν τὸν ἀγγλικὸν τύπον, ἰδίως δὲ τὸ Daily News τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, τὸ Bullionist τῆς 12ης, τὸ Financier κτλ. Τὸ Punch ἀπέσυρεν ἐπισήμως τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑβριστικὸν δίστιχόν του.

(5) Κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην ἔλαβον τὸν λόγον ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύ-Pleydell—Bouverie, ὁ κ. Γεννάδιος καί, ἐν ὀνόματι τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Ἄστεως, ὁ κ. Ἐμμ. Μαυρογορδᾶτος.

φίζετο σχεδὸν ἄνευ ἀντιρρήσεως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς. (1) Παρατηρητέον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ καταψηφίσαντες τὴν σύμβασιν δὲν ἠρνοῦντο τὰ μεγάλα αὐτῆς πλεονεκτήματα, ἅτινα λίαν ἐπιτηδείως εἶχεν ἀναπτύξῃ ὁ ἀείμνηστος Κουμουνδοῦρος, ἀλλ᾽ ἐπρέσβευον ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἧς οἱ προϋπολογισμοὶ ἔκλειον μετ᾽ ἐλλειμμάτων, (2) δὲν ἦτο, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς *Ἡμέρας*. (3) εἰς θέσιν νὰ ὑποστῇ τὴν νέαν ταύτην *φλεβοτομίαν*.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ ὑπογραφὴ καὶ ἡ κύρωσις τῆς συμβάσεως δὲν ἔθηκεν ἐντελῶς πέρας εἰς τὸ ζήτημα Ἔμενον ἔτι πολλὰ καὶ λεπτὰ ζητήματα, ὧν πρόχειρος μαρτυρία εἶνε καὶ ἡ ἐν τῇ Λευκῇ Βίβλῳ καταχωρισθεῖσα μακρὰ ἀλληλογραφία, (4) δὲν ὑπελείποντο δ᾽ ὅμως πλέον δυσκολίαι ἀνυπέρβλητοι, ἡ μετατροπὴ προέβη λίαν τακτικῶς καὶ τῇ 15 Ἰουνίου 1880 τὰ ἑλληνικὰ χρεώγραφα ἐγένοντο δεκτὰ εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου.

Κατ᾽ ἐπίσημον δημοσίευμα, (5) ἡ κατάστασις τῶν δανείων τῆς Ἀνεξαρτησίας τῇ 31η Δεκεμβρίου 1878, ἦτο ἡ ἑξῆς:

Δάνειον	. . .	800.000 Λ.
Δάνειον	. . .	2,000,000 Λ.
		2,800,000, (6) εἰς ἃ προστίθενται

(1) Ἡ σύμβασις ἐψηφίσθη διὰ 82 ψήφων κατὰ 18, ἐκυρώθη καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου. 1878.

(2) Κατὰ τὸν Economist τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1878, τὰ ἀποτελέσματα τῶν πέντε τελευταίων χρήσεων ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς:

Ἔτη	*Ἔσοδα*	*Ἔξοδα*	*Ἐλλείμματα*
1873	1,277,000 Λ.	1,283,000 Λ.	6,000 Λ.
1874	1,336,000 »	1,490,000 »	154,000 »
1875	1,259,000 »	1,395,000 »	136,000 »
1876	1,387,000 »	1,395,000 »	8,000 »
1877	1,402,000 »	1,467,000 »	65,000 »

(3) Βλ. τὴν *Νέαν Ἡμέραν* τῆς 2)14 Δεκεμβρίου.

(4) Ἡ βίβλος ἐκείνη τυγχάνει ἐπίσης πρόχειρος μαρτυρία τοῦ καθ᾽ ὅλην τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τοῦ κ. Γενναδίου ἐπιδειχθέντος ἀκαμάτου ζήλου καὶ σπανίας ἱκανότητος· βλ. ἰδίως τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 12 καὶ 13 ἔγγραφα.

(5) *Ἔκθεσις λογιστικὴ περὶ τοῦ γενικοῦ λογαριασμοῦ τῶν μετατραπέντων δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825*,

(6) Παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου δημοσιεύματος διδόμενοι ἀριθμοὶ εἶνε πάντῃ ἐσφαλμένοι. Ὁ συγγράψας τὴν ἔκθεσιν ἐλησμόνησε πράγματι

α') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1824 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1826—1 Ἰανουαρίου 1844 . . . 700,000 Λ.

β') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1824 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1844—31 Δεκεμβρίου 1878 . . . 1,380,000 Λ.

γ') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1825 ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. 1827—1 Ἰουλίου 1846 . . . 1,900,000 Λ.

δ') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1825 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1836—31 Δεκεμβρίου 1878. . . . 3,250,000 Λ.

7,230,000 Λ.

10,030,000 Λ. Σύνολον

Αἱ 10,030,000 Λ. αὗται προέκειτο, λέγει ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Φλώρου, νὰ πληρωθῶσι διὰ τῶν 1,200,000 Λ. νέων χρεωγράφων. Ἀλλὰ παρουσιασθέντων πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀρχικῶν τίτλων ἀξίας μόνον 8,353,000 Λ. ἐξεδόθησαν ὁμολογίαι νέαι ἀξίας μόνον ...0,000 Λ. Σ. (1).

Ἐνταῦθα περατοῦται ἡ ἱστορία *τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας*, τὰ δὲ κατὰ τὰς νέας ὁμολογίας ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν δανείων ἀπὸ 1863—1893.

Α. Ἀνδρεάδης.

ὅτι ἐκ τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων τῶν 2,800,000 Λ., χρεώγραφα ὀνομαστικῆς ἀξίας 565,385 Λ. (ἐξ ὧν 280.200 Λ. τοῦ α' δανείου εἶχον ἀποσβεσθῇ ἅμα σχεδὸν τῇ ἐκδόσει (βλ. ἀν. σελ.) 59 καὶ ἑφεξῆς). Ἔμειναν λοιπὸν ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ 2.234,615 καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τούτου ἔπρεπε νὰ γίνωσιν οἱ ὑπολογισμοί, λαμβανομένου δ' ὅμως ἐπίσης ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ μικρὸν μέρος τῶν ἐξαγορασθέντων χρεωγράφων ἐτέθη καὶ πάλιν ἐν κυκλοφορίᾳ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερήσεως (βλ. σελ. 31 σημ. α').

(1) Σημειωτέον ὅτι ἐξεδόθησαν ἄλλαι 29,000 Λ. ὁμολογίαι πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων μετατροπῆς καὶ προμηθείας.

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσσίας κατέληξε τὸ 1791 εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Ἰασίου, σπουδαίαν κεκτημένην σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἰθαγενοῦς χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἡ Ρωσσία ἠδύνατο ἀμέσως νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης ταύτης παρεχομένων αὐτῇ δικαιωμάτων ἐπεμβάσεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, οὔτε τούτων ἡ θέσις ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς· διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι πρώτιστα πάντων ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ αὐτὸ τὸ Κοράνιον, ἐν ᾧ ἡ σχέσις καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἦτο ἀποκρυσταλλωμένη ἀπὸ αἰώνων εἰς ὡρισμένους ἀφορισμούς. Πρὸς ἐπίτευξιν θετικῶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀποτελεσμάτων ἔπρεπεν ἑκάστοτε, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ Κορανίου, νὰ ἐπιβάλληται ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἐξωτερικὴ πίεσις ἀρκούντως αἰσθητοῦ βάρους καὶ φόβου γεννητική, διότι οἱ Τοῦρκοι, μόνον πρὸ τῆς ἀνωτέρας ἰσχύος καὶ δὴ αἰωνίως ἐπ' αὐτῶν ἐπικρεμαμένης καὶ πρὸ αὐτῶν ἁπτῶς ἐφαρμοζομένης, θὰ ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφῶνται πρὸς μὴ κορανικὰς διατάξεις. Ἐν τούτοις ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη λίαν ἐχαροποίησε τοὺς ταλάνας ραγιάδες, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι, καίπερ λίαν δυσχεραίνοντες, μόνον διότι εἶδον πολλὴν ἔτι τὴν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς στήθεσι πολυχρονίως συγκρατουμένην ἐκδίκησιν κατὰ μικρὸν ὀγκουμένην, ἔπαυσαν νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς κτήνη. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ψυχολογικὴ ἀνυπομονησία ἐνισχύετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ ἐκ τῶν ἀπηχήσεων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἤρξατο ἀπειλητικὴν λαμβάνουσα στάσιν ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἡ ἐθνικὴ ἐξέγερσις. Ὁ τότε τὰς τύχας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἰθύνων ***Γρηγόριος ὁ Ε'*** (1797—98) «ἀνὴρ ἐνεργητικώτατος, ὡρισμένων πεποιθήσεων, τολμηροῦ χαρακτῆρος καὶ ὑψηλοῦ φρονήματος» ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ κ. Σοκολώφ, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ διατελῇ ἀδιάφο-

ρος πρὸς τὴν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ κλήρου παρατηρουμένην ἐθνικὴν ζύμωσιν, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅμως δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ παραγνωρίσῃ, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἰθύνῃ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ εἰς ἠρεμωτέραν ἐξέλιξιν, συγκρατῶν καὶ κολάζων κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἀπότομον ἔξαψιν τῆς ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καταυγασθείσης ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίᾳ καθ' ἣν ἐποχὴν (1797) ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἥρπασε παρὰ τῶν Βενετῶν τὰς Ἰονίους νήσους, ἀναγομένας εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐνκατέστησεν ἐν αὐταῖς πολίτευμα δημοκρατικόν. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, συνεργούσης καὶ τῆς Ρωσσίας, ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῆς ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τῆς Ἑπτανήσου, ἐξήγειρε τὸν χόλον τῶν Ἑπτανησίων, λίαν συμπαθούντων τοῖς Γάλλοις, καὶ πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν τῆς ἐκβάσεως τοῦ ζητήματος ὑπὲρ αὐτῆς ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν κατοίκων. Ἐπὶ τούτῳ ἀκριβῶς ἐγράφη ἡ ἀξιοσημείωτος ἐκείνη πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους ἐπιστολὴ (1797), ἣν ἀναφέρει ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος (V., 671—2). Παραπλήσιον χαρακτῆρα φέρει καὶ ἡ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σμύρνης ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου (Ἀγγελόπουλος II, 505—6). Ὁ κ. Σοκολῶφ κάλλιστα ἐννοεῖ, ὅτι αἵ τε ἐπιστολαὶ αὗται καὶ πάντα τὰ μέτρα, ἅτινα ἐλάμβανε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος *ἐπεβάλλοντο* ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελίμ, διότι ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων ἦν καὶ διὰ τὸν Πατριάρχην μακραίων ἄσβεστος πόθος. Διὰ τὴν ἐξηναγκασμένην δὲ ταύτην «νόμιμον» στάσιν τοῦ Γρηγορίου Ε', ἐν σχέσει πρὸς τὸν Σουλτάνον, οὗτος *ἤμειψεν* αὐτὸν δι' «ὁρισμοῦ» αὐτοκρατορικοῦ, ἐνῷ ἐπαινεῖ μὲν τὸν Πατριάρχην διὰ τὴν «πίστιν αὐτοῦ καὶ εὐθύτητα», κατ' οὐσίαν ὅμως ἐπιτακτικῶς προδιαχαράττει τὴν ἣν ὤφειλεν ὁ Πατριάρχης ν' ἀκολουθήσῃ πολιτείαν. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, εἰλημμένον ἐκ τοῦ χειρογράφου Κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (N. DCCXXI) καὶ τὸ πρῶτον τανῦν παρὰ τοῦ κ. Σοκολῶφ ἐκδιδόμενον (Παράρτημα, *Τὰ Νεοελληνικὰ* N. IX, σελ. 7—8), παραθέτομεν ἐνταῦθα κατὰ λέξιν :

«*Ἴσον τοῦ δοθέντος βασιλικοῦ ὁρισμοῦ τῷ Πατριάρχῃ τῶν Ρωμαίων Γρηγορίῳ.*

»—Σὲ ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὴν πολυπειρίαν σου »καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν διαφόρων πατριαρχικῶν ὑποθέσεων ἀξιότητά »σου, ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ τούτων ἕνεκα κατ' ἐκλογὴν διωρίσθης Πατριάρχης, ἐγέ»νετο ἡ πίστις, ἡ εὐθύτης ὁποῦ ἔδειξες περὶ τὰς ἐφ' ἃς διωρίσθης ὑποθέσεις, καὶ »ἐφάνησαν τὰ ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων ἄξια κινήματά σου πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν »ἐνεχύρων τοῦ δημιουργοῦ ἀπιθάνων (;) ραγιάδων, σύμφωνα μὲ τὴν ἱερὰν βασιλι»κὴν θέλησιν· ἐφάνη δὲ καὶ ὅτι ὑπερβάλλεις τῶν ὁμοίων καὶ προκατόχων σου κατὰ »τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναγκαίων τῇ ἐπιστασίᾳ σου, διὸ εἶνε φανερόν, ὅτι ἠξιώθης καὶ »ἐλέων ὑψηλῶν περιποιητικῶν τῆς μεταξὺ τοῦ γένους σου ὑπολήψεώς σου, εἰσὶ δὲ »καὶ ἐν ἔργῳ οἱ ὑψηλοί μου σααδάδες καὶ παραχωρήσεις εἰς διαφόρους πατριαρχι-

»κὰς ὑποθέσεις, περὶ τῶν ὁποίων ἤθελες ἀναφέρῃ, ἀφορώσας εἴς τε τὴν καλὴν τά»ξιν τῶν ῥαγιάδων καταστάσεων, καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσίν τους· »ὄντας τοίνυν φανερόν, ὅτι εἶνε χρέος σου ἀπαραίτητον ὁμολογῶν ἐπ' αὐταῖς ταῖς »εὐεργεσίαις χάριτας, καὶ κατὰ τὴν γνωστὴν καὶ δεδοκιμασμένην πίστιν καὶ εὐ»θύτητα καὶ πρόβλεψιν καὶ ἀγχίνοιάν σου, ἐπιδεικνύμενος ἔργα καὶ κινήματα ἐπαι»νετὰ περὶ πάσας τὰς ἃς διωρίσθης ὑποθέσεις, καὶ νὰ περιποιῆσαι εἰς τὸν ἑαυτόν σου »πάντοτε τὰ ἄπειρα ἐλέη τοῦ ἐν ἐλέεσι παρὰ πᾶσι θρυλλουμένου ὑψηλοῦ θεολέκτου »καὶ νὰ προσπαθῇς εἰς τὸ νὰ αὐξάνῃς τὴν πρὸς ἑαυτὸν εὔνοιαν· ὅθεν δήλου ὄντος »ὅτι καθὸ Πατριάρχης ἔχεις ἐντελῆ πρόνοιαν καὶ ἐπιστασίαν εἰς ὅλους τοῦ γένους »σου, νὰ ἐπιμελῆσαι ἄκρως καὶ νὰ φροντίζῃς ἀδιαλείπτως εἰς τὸ νὰ συνάζῃς μέσα »περιποιητικὰ τῆς εὐταξίας τοῦ μιλετίου σου καὶ νὰ μὴ λείπῃς μὲ συμβουλὰς καὶ »παρακινήσεις εἰς τὸ νὰ διδάσκῃς πάντας τοὺς βασιλικοὺς ῥαγιάδες τὰ τῆς ὑπα»κοῆς των χρέη· καὶ τοὺς μὲν κατὰ τὰς συμβουλάς σου διάγοντας νὰ θεραπεύῃς, »διὰ δὲ τοὺς τῇ ὑψηλῇ θελήσει ἐναντία πράττοντας, νὰ μᾶς δηλοποιῇς περὶ τῆς »παιδείας των, καὶ ὅσα ἤθελαν κάμνουν χρείαν δηλώσεως, νὰ σπεύδῃς εἰς τὴν περὶ »τούτων δήλωσιν καὶ ἐν συντόμῳ κάθε ὑπόθεσιν ἀναφερομένην εἰς τὸ μεμουργέτι »σου, κατὰ τὴν παλαιὰν τάξιν καὶ ἀρχαίαν συνήθειαν νὰ οἰκονομῇς καὶ νὰ τὴν ἀπο»παρατῇς μόνος, χωρὶς νὰ ἤθελεν ἀνακατωθῇ ἄλλος τινάς, καὶ οὕτω ἐπιδεικνύμε»μενος ἐπαίνων ἀξίων ἐκδουλεύσεις, νὰ δαπανᾷς κάθε λογῆς ἐπιμέλειαν καὶ φρον»τίδα εἰς τὸ νὰ περιποιῆσαι σεαυτῷ, ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμήν, τὰ πᾶσιν ἐπιδαψι»λευόμενα ἄπειρα βασιλικὰ ἐλέη — 1798 ἐν μηνὶ ἰουλίῳ».

Ἔτι δεινοτέρα κατέστη ἡ θέσις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐπὶ τῆς β^ας^ αὐτοῦ πατριαρχείας, ὅτε εἶχεν ἐκραγῆ ὁ ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Πύλης ἐξέδωκε πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ παρώτρυνεν εἰς ὑπακοὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ ἀποστροφὴν ἀπὸ τῶν Ῥώσσων. Ὁ Πατριάρχης εὑρίσκετο μεταξὺ μεγάλου καὶ εὐγενοῦς ἐθνικοῦ ἔργου καὶ τῶν αὐστηρῶν διαταγῶν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως· «μόνον σκέψεις ἀνωτέρας περιωπῆς, λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, ἠδύναντο ν' ἀναγκάσωσι τὸν Πατριάρχην εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοιαύτης ἐγκυκλίου» (ταύτην ἀναφέρει ὁ Ἀγγελόπουλος Ι, 205—211). Ὁποῖος τότε δεινὸς φόβος ἐρρύθμιζε τὴν διαγωγὴν τοῦ Πατριάρχου, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ δυστυχὴς τὴν εὐαγγελικὴν φράσιν «ἀπόδοτε τὰ τοῦ καίσαρος τῷ καίσαρι» (Μθ. κβ', 21) ἠναγκάσθη νὰ μετατρέψῃ εἰς «ἀπόδοτε τὰ τοῦ βασιλέως τῷ βασιλεῖ», διότι ἡ λέξις «καῖσαρ» ὁμόηχος τῇ λέξει «τσάρ» θὰ ἐμίμνησκε τοῖς Ἕλλησι τὸν Ῥῶσσον αὐτοκράτορα, πρὸς ὃν εἶχε τότε ἐστραμμένα τὰ βλέμματα ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐμποιεῖ φυσικῶς εἰς πάντα Ῥῶσσον, ὡς καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον συγγραφέα, τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε θεωροῦσιν αὐτὴν καὶ δεδικαιολογημένην μόνον, διότι οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι ἦσαν λίαν βαρεῖς, τρομοκρατίας καιροί, δεινῶς ἀπειλοῦντες τὸ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ὅτι δὲ ὄντως οἱ καιροὶ ἦσαν χαλεποὶ εὐχερῶς

πᾶς τις πείθεται ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ μαρτυρολογίου κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τοῦ Σελὶμ τοῦ Γ΄αὐτοκρατορίας, ὅ περ (μαρτυρολόγιον) καὶ ἀναλύει ὁ κ. Σοκολώφ. Τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν ἔχων ὑπ᾿ ὄψει βραδύτερον καὶ ὁ *Ἀλέξανδρος* ὁ *Α΄* ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης. Τοῦτο ὅμως οὐδεμίαν προσοχὴν παρέσχεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ οὕτως ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει μένουσα ἡ αὐτή.

Ἐπῆλθεν ἡ βαρεῖα ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Μεταξὺ τῶν παραγόντων, οἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς δικαίως ἀναγνωρίζει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς μεταξὺ τῶν πρωτίστων καὶ κυριωτάτων τὴν εὐρεῖαν δρᾶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ἀπὸ τῶν πατριαρχῶν μέχρι τῶν ἐσχάτων ἱερέων καὶ μοναχῶν. Τὸ κύριον τοῦ κλήρου μέλημα ἦτο πάντοτε ἡ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως μόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀκοίμητος ηὔξανε τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων, καθ᾿ ὅσον τοὐλάχιστον τοῦτο ἦτο δυνατόν, καὶ ὥριζον πρὸς διεύθυνσιν αὐτῶν λογίους ἐγνωσμένης ἐπιστημονικῆς καὶ ἰδίᾳ ἐθνικῆς ἀρτιότητος· καὶ οἱ Φαναριῶται δὲ οἱ τοσαύτην ἐπιρροὴν κεκτημένοι ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐθνικὰ πράγματα συνεισέφερον μετὰ προθυμίας τάς τε ἀτομικὰς αὐτῶν μερίμνας καὶ τὰ πλούτη εἰς τὰ χαλκεῖα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Οὕτω μορφούμενος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ταχέως συνησθάνθη τὴν ἀπόλυτον ἀντίθεσιν μεταξὺ παντὸς ὅ τι ἦτο ἴδιον καὶ τοῦ ξένου καὶ ἀλλοτρίου, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ οἱονεὶ λεληθότως ἔτεινε καὶ εἱλκύετο πρὸς τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην χώραν τῶν ἡδέων ὀνείρων καὶ πόθων, ἐν ᾗ βασιλεύει ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ δίκαιον. Ἐσχηματίσθη ἡ «Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν» ἐν Ὀδησσῷ (1814) καὶ ἤρξατο ἡ συστηματικὴ προπαρασκευὴ τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ταγοὶ ταύτης μάτην ἤλπισαν ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, καίπερ κατὰ βάθος συμπαθῶν τοῖς Ἕλλησιν,ὡς τοὐλάχιστον θέλουσι νὰ παραδέχωνται οἱ περὶ τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἐπαναστάσεως εἰδικῶς ἀσχοληθέντες Ῥῶσσοι (ἰδίᾳ ὁ *Ζιγάρεφ*), πιστῶς ὅμως ἀκολουθῶν ταῖς διατάξεσι καὶ ἀρχαῖς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, πρὸς δὲ εὑρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαβολῶν τοῦ δολιωτάτου Μεττερνίχου, ρητῶς ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδὲ κατ᾿ ἐλάχιστον θὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἀφ᾿ ἑτέρου ὁ Σουλτάνος *Μαχμούτ*, προτρέπων τοὺς πιστούς, ὅπως ἀναλάβωσι μετὰ ζήλου τὸν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀγῶνα, ἐδικαιολόγησε καὶ ἐβάσισε τοῦτον ἐπὶ καθαρῶς *θρησκευτικὸν* ἔδαφος· τὴν αἰτίαν τῆς ἐπαναστάσεως εὗρεν ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἀδιαφορίᾳ τῶν πιστῶν καὶ τῇ ἀπομακρύνσει αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἱερῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων, τὸν δὲ σκοπὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διεῖδεν ἐν τῇ *καταπατήσει τοῦ νόμου τοῦ Μωάμεθ*. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ὑψηλάντης ὕψωσε τὴν σημαίαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ τῆς *πίστεως* καὶ τῆς *ἰσχύος* προύτρεπε καὶ ὁ Μαχμοὺτ τὸν λαὸν ν᾿ ἀποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὥστε μὴ ἀπατώμεθα· μεθ᾿ ὅλας τὰς «συνθήκας» καὶ

τὰς ρωσσικὰς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν «ἐπεμβάσεις» ἀδύνατον ἦν οἱ Τοῦρκοι νὰ μεταλλάξωσι πολιτικὸν σύστημα, διότι αὐτὸς οὗτος ὁ μουσουλμανικὸς νόμος, ὡς βασιζόμενος ἐπὶ τῆς αἰωνίας τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἱερᾶς βίβλου, ἦτο ἀμετάτρεπτος, πᾶσα δὲ ὑποχώρησις ἢ ὑπόσχεσις ἢ συνθήκη πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν, γενομένη μόνον πρὸ τῆς προσκαίρου ἐπιδείξεως ἀνωτέρας ἰσχύος, εἶχε χαρακτῆρα παροδικόν. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἔπρεπε πάντοτε νὰ ἐπικρέμαται λίαν αἰχμηρὸν δαμόκλειον ξίφος πρὸς ἐπίτευξιν ἁπτοῦ ἀποτελέσματος διαρκοῦς χαρακτῆρος. Ἐπιμένομεν πολύ, ὡς θὰ παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι θὰ ἐπιστῇ ἀνάγκη νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰς παρούσας παρατηρήσεις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμῶν κρίσει περὶ ἑτέρου συγγράμματος παραλλήλου, ἔνθα παρουσιάζονται ἡμῖν διαφόρου χαρακτῆρος ἐκπλήξεις. . . Ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἱ. Συνόδου ἐπίσημος καὶ ἀπὸ τυπικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως ἔγκυρος ἀναθεματισμὸς τῶν «ἀνταρτῶν» ἐνεποίησε φρίκην οὐ μόνον τοῖς ἀκροαταῖς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοῖς τοῖς συντάκταις αὐτοῦ. Μεθ' ὅλα ταῦτα καὶ τὸ ἔσχατον τοῦτο μέτρον οὐδεμίαν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν τοῖς οὕτω τιμωρουμένοις ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Ἄλλως τε οἱ ἐπαναστάται καλῶς ἐνόουν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀναθεματισμοὶ ἦσαν ἀποτέλεσμα φοβοποιοῦ πιέσεως τοῦ Σουλτάνου, οὐδόλως ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὰ ἀληθῆ καὶ γνήσια αἰσθήματα τοῦ Πατριάρχου, τῶν ἀρχιερέων, τοῦ κλήρου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ. Ἡμεῖς δ' ἐνταῦθα προσθέτομεν, ὅτι ὁ Πατριάρχης πιθανῶς εἶχεν εἰδοποιήσῃ πρότερον τοὺς ἐνδιαφερομένους περὶ τῶν ἀναθεματιστικῶν τούτων ἐγκυκλίων· διότι, ἐὰν ὁ λαός, ἐν ᾗ ἐξάψει εὑρίσκετο τότε, εἶχε τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Πατριάρχης τῇ ἀληθείᾳ ἐν ταῖς ἐγκυκλίοις ἐξέφραζε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ πεποίθησιν, φρονοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ τὸν ἀποκηρύξῃ στεντορίᾳ τῇ φωνῇ καὶ δημοσίᾳ καὶ θὰ ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ὡς προδότην, ἐὰν ὄχι βεβαίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἐπεκράτει τρομοκρατία, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπαναστατήσασι σημείοις (ὡς π.χ. ἀπεδοκιμάσθη κατόπιν ἡ διαγωγὴ τοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου, καθ' ἃ ὁ Pichler ἀναφέρει (II, 356). Καὶ ὅμως οὐχὶ μόνον οὐδὲ φωνὴ κατ' αὐτοῦ ἠγέρθη, ἀλλὰ μετὰ τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν θερμὰ ἔχυσε δάκρυα ἐπὶ τῆς μαρτυρικῆς αὐτοῦ σωροῦ καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν ὡς μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἔθνους. Ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ὡς ἡ ὑπάτη ἐκδήλωσις κατὰ τῆς τάσεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τοῦ νὰ καταφέρῃ τὸν πέλεκυν ἐπὶ τῶν πρωτοστατῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος, οἷος ἐθεωρεῖτο ὁ Κλῆρος, ἐξήγειρεν ἐπὶ μᾶλλον τὸν φανατισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις ἀντὶ νὰ πτήξῃ, ἔτι πλέον ἐνισχύθη καὶ ἐνεψυχώθη ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ ἀγῶνος. Τὸ μαρτύριον μάλιστα τοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἑλλήνων καθηγίασε θρησκευτικῶς καὶ ἐξύψωσεν ἠθικῶς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐξανάστασιν καὶ ἐνέπνευσε νέας δυνάμεις πρὸς πεισματωδεστέραν ἐπιμονήν. Περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα καὶ ἡμεῖς ὅτι ἕκαστος Ἕλλην γινώσκει ἐκ τῶν γεγονότων τῆς ἐπο-

χῆς ἐκείνης, ἅτινα ἐν λεπτομερείᾳ ἀγαστῇ ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεύς. Σκοπὸν θέντες νὰ παρακολουθήσωμεν κυρίως τὰς κρίσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνασκοπουμένην ἐποχὴν βίου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀγῶνος ἡ Ἐκκλησία αὕτη ὑπέστη δεινά, ὅσα οὐδέποτε ἄλλοτε· ἐστερήθη τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων ἐκ τῶν ποιμένων αὐτῆς, οἵτινες καθωδήγουν τὸ ποίμνιον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πίστεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ, πληθὺς ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν κατεστράφησαν, κειμήλια ἱερὰ εἴτε ἐμολύνθησαν, εἴτε διηρπάγησαν, ὁ κανονικὸς βίος ἐξέστη τῆς τροχιᾶς του καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς ἠτιμάζετο καὶ κατεκρεουργεῖτο.«Ὁ χριστιανικὸς λαὸς εἶχε νὰ πολεμήσῃ οὐχὶ πλέον πρὸς ἐχθροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἐχθροὺς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ», παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐπὶ τῇ ἐξιστορήσει τῆς μοναδικῆς ἐκείνης καταστροφῆς τῆς Χίου . . .

Ἐπὶ τέλους αἱ τοιαῦται θηριωδίαι τῶν Τούρκων καὶ ὁ ἀπελπιστικὸς πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἄνευ ἀποτελέσματος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συμπαθειῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ, οὗ τὸ αἴσθημα οὐχὶ μόνον δὲν ἐπηρέασεν ἡ διπλωματικὴ συμπεριφορὰ τῆς ἐπισήμου Ρωσσίας, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσε. Πολλὰ χρήματα τότε ἐστάλησαν εἰς τοὺς τόπους τῆς καταστροφῆς, πολλοὶ δὲ καὶ ἐθελονταί. Ταῦτα ἠνάγκασαν ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίσημον Ρωσσίαν νὰ κινηθῇ, ὡς καταδεικνύει τὸ τελεσίγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ βαρώνου *Στρόγανωφ* (6 Ἰουλίου 1821), ᾧ τινι ἐπηκολούθησε μάλιστα καὶ διακοπὴ τῶν ρωσσοτουρκικῶν σχέσεων, καὶ τοῦτο, ἀφοῦ μετὰ θαυμαστῆς ἀνοχῆς ἐκ μέρους τῆς τώρα μόλις προβάσης εἰς τὸ μέτρον τοῦτο Ρωσσίας, μονονοὺ κατεστράφη καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ὁ ὀρθόδοξος λαός.Τοιαύτη ἡ συνήθης πολιτικὴ τῶν ἐχόντων τὰς γνωστὰς ἀξιώσεις χριστιανικῶν κρατῶν. «Ἐπεμβαίνει» τὸ μέγα χριστιανικὸν κράτος—οἱονδήποτε—οὐχὶ *ἵνα σώσῃ πρὸ* τῆς καταστροφῆς, ἀλλ' ἵνα *μετ' αὐτὴν* διατηρήσῃ τὰ ἐρείπια. Καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν ἡ Ρωσσία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ· καὶ ὅμως ὁ *Ἀλέξανδρος ὁ Α'* δὲν προέβη εἰς τὸ ἀποφασιστικὸν τοῦτο διάβημα «πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν τοῦ κόσμου σύμπαντος καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ» λέγει κατὰ λέξιν ὁ ἡμέτερος Ρῶσσος ἱστορικός. Ἀντὶ παντὸς ὁ Ἀλέξανδρος «ἤρξατο μακρᾶς «καὶ ἀσκόπου διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς, ἐνῷ πυρ«καϊὰ ἐλυμαίνετο σύμπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ ζήτημα ἀπῄτει ταχεῖαν καὶ «σύντονον δρᾶσιν, ἐνῷ τὸ χριστιανικὸν αἷμα ἔρρεε ποταμηδὸν καὶ ἐπότιζε τὴν Πε«λοπόννησον, τὰς νήσους, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, αἱ δυνάμεις τῶν «Ἑλλήνων ἐξηντλοῦντο, τὰ μέσα ἐπέλειπον καὶ ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἠπειλεῖτο ὑπὸ «ριζικῆς καταστροφῆς».Ἡ χαλαρὰ καὶ ἀναποφάσιστος ἀνατολικὴ πολιτικὴ ἡμῶν ἐξηκο-

«λούθει τοιαύτη διατελοῦσα μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου (1 Νοεμ-«βρίου 1825).»

Τοῦ ζητήματος ἄλλην τραπέντος διεύθυνσιν ἐπὶ *Νικολάου τοῦ Α'*, ἐπηκολούθησεν ἡ σύμβασις τοῦ Ἄκκερμαν (25 Σεπτεμβρίου 1826), δι' ἧς ἡ Ρωσσία ἐκτήσατο μείζονα δικαιώματα ἐπεμβάσεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις, ὅτε ἐπέστη ἡ στιγμὴ τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μεταξὺ Ρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἡ Τουρκία οὐ μόνον ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν, ᾗ τινι ἐπηκολούθησεν ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (8 Ὀκτωβρίου 1827), ἀλλ' ἐκήρυξε καὶ πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, «τοῦ ἀσπόνδου τούτου ἐχθροῦ τῆς «Τουρκίας καὶ παντὸς τοῦ μουσουλμανικοῦ λαοῦ», διότι εἰς αὐτὴν ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς σκοποῦσαν νὰ «ἐπεκτείνῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τὰς ὑφ' Ἑλ-«λήνων κατοικουμένας χώρας τῆς Τουρκίας, μεταβάλῃ τοὺς Τούρκους εἰς ραγιάδες «καὶ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς δεσπότας καὶ τὰ τζαμία εἰς ἐκκλησίας, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν «κροῦσιν τῶν κωδώνων καὶ ἐν γένει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν τουρκικὸν λαόν... Ὁ πό-«λεμος οὗτος—ἐπέλεγε τουρκικὸν διάγγελμα—δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς προτέρους· «δὲν πρόκειται σήμερον περὶ ὁρίων καὶ ἐπαρχιῶν· ὁ σκοπὸς τῶν ἀπίστων εἶνε νὰ «ἐξαλείψωσι τὸ Ἰσλὰμ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ νὰ ὑπαγάγωσιν ὑπὸ τοὺς πόδας «αὐτῶν τὸν μουσουλμανικὸν λαόν· διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ἡμῶν οὗτος ἔσται πόλεμος «ὑπὲρ πίστεως καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς ὑπάρξεως, καθῆκον δὲ παντὸς ἱερὸν εἶνε ἡ συμ-«μετοχὴ ἐν τῷ παρόντι ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνι. . . .» Ὁ νικηφόρος οὗτος διὰ τὴν Ρωσσίαν πόλεμος κατέληξεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως (2 Σεπτεμβρίου 1829) δυνάμει τῆς ὁποίας ὁριστικῶς πλέον ἐπαγίωσε τὴν ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὴν αὐτῆς, ἧς ἀναμφίβολον θεμέλιον ἐτέθη ἐν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Νικολάου Α' εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος (Λονδίνειος Συνδιάσκεψις τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830).

Ἡ φρίκη τῶν ἀπείρων δεινῶν, ἅτινα ἐδοκίμασαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑλληνικῆς κινήσεως, ἐξηγοράσθη ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως γωνίας τινὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τὸ νέον τοῦτο κράτος κατέστη ἡ κεντρικὴ ἑστία ἐλευθέρας χριστιανικῆς πολιτείας καὶ καταφύγιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκεντρῶσαν εἰς ἑαυτὸ τὰ βλέμματα παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ἐναπομείναντος ζυγόν· πρὸς αὐτὸ ἐστράφη ἡ καρδία καὶ ὁ νοῦς πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐνταῦθα ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἐθνικῶν διανοημάτων καὶ πόθων, ἐν αὐτῷ ἐπολιτογραφήθη ὁριστικῶς ἡ ἐλευθέρα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων πίστις μετὰ τῆς ζέσεως ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἐπαγιώθησαν αἱ ἱστορικαὶ ἑλληνικαὶ παραδόσεις. Τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἥνωσαν εἰς ἓν σύμπαντα τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ κατέστησαν τὸ ἀντικείμενον ζωηροτάτης συμμετοχῆς καὶ τῶν πέραν ἀκόμη τῶν ὁρίων αὐτοῦ ἑλληνικῶν ἐν Τουρκίᾳ συνοικισμῶν. Ἡ πρὸς ἕνωσιν τάσις τῶν τε ἐλευθέρων Ἑλ-

λήνων καὶ μὴ τοιούτων ἦτο τόσον μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα, ὥστε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐξέλιπεν οἱονδήποτε κώλυμα, ἐξηφανίζοντο αἱ πολιτικαὶ διαφοραί, ἐξεμηδενίζοντο αἱ ἀποστάσεις, καὶ οἱ δύο λαοί, ἢ μᾶλλον τὰ δύο τοῦ ἑνὸς λαοῦ ἡμίση, καίπερ ἐξωτερικῶς ἀπ' ἀλλήλων διῃρημένα, πνευματικῶς ἀπετέλουν ἕνα λαὸν ἀχώριστον, ἓν ὅλον Κράτος συμπαγές. Τὴν ἕνωσιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἀναμφιβόλως ὑπεβοήθησε καὶ προπαρεσκεύασεν αὐτὴ ἡ τουρκικὴ δεσποτεία· διότι «ἐν τῷ χαλκείῳ τῶν δεινῶν τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ τὸ αἷμα καὶ αἱ βάσανοι «ἐχάλκευσαν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς ἔθνος μὲ ὡρισμένα καὶ ἀπαράγραπτα αἰσθή«ματα καὶ τάσεις, μὲ ἰδεώδη ἀδιασπάστου ἑνότητος καὶ μὲ ἑτοιμότητα τῶν πάν«των νὰ καταταχθῶσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν».

Ἐκτὸς τῶν ἀγαθῶν ὅμως τούτων, ἅτινα συνεπήγαγεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὴν παρατηρηθεῖσαν μεταβολὴν τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐναπομεινάντων ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ, εἴτε διότι ἐπὶ τέλους ἀνεγνώρισε τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπολιτίστου μουσουλμανικοῦ λαοῦ, εἴτε διότι ἀπὸ ἀγαθοῦ συνειδότος ἐπεθύμησε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐν γένει, εἴτε ἐπὶ τέλους, ὅπερ καὶ πιθανώτερον καθ' ἡμᾶς, διὰ νὰ προλάβῃ καὶ ἄλλα παρόμοια κινήματα, ἅτινα ψυχολογικῶς ἦσαν ἀναπόφευκτοι ἀντιδράσεις κατὰ τῆς ἀκρότητος τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς πιέσεως, ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ μεταρρυθμίσεις τινάς. Ἀπὸ τοῦ 1826 ἤδη κατήργησε τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων. Ἐπηκολούθησε κατόπιν ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν ἀνυποτάκτων ἐπαρχιακῶν σατραπῶν, ἡ μεταρρύθμισις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, ἡ νέα τοῦ κράτους διοικητικὴ διαίρεσις καὶ ἡ περιοδεία αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν καὶ Θρᾴκην, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐκ τοῦ πλησίον σπουδὴν καὶ ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐν τούτοις μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ *τουρκικῶν* μεταρρυθμίσεων, αὗται δὲ οὐδέποτε, οὔτε ἐν τῷ παρόντι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι εἶχον ἢ θὰ ἔχωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς διαρκείας, οἱ δὲ Χριστιανοὶ φυσικὸν ἦτο νὰ ζῶσιν, ὅπως καὶ πρὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς ταλαιπώρους Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, οἱ κακοῦργοι καὶ κακοποιοὶ δὲν κατεδιώκοντο, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εὕρισκον καὶ ὑπεράσπισιν, ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἐξηκολούθει νὰ εἶνε μέσον πρὸς χρηματισμόν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ Μουσουλμάνοι ἤρχισαν νὰ μεμψιμοιρῶσι κατὰ τοῦ Μαχμούτ, ἕνεκα τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, διότι ἐν αὐταῖς διέβλεπον ἐξίσωσιν πρὸς αὐτοὺς τῶν ραγιάδων καὶ ἑπομένως *ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ σεριὰτ καθιερωθεισῶν παλαιῶν παραδόσεων*. Αἱ διαθέσεις αὗται τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθησαν ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μαχμοὺτ δεκαεξαετοῦς *Ἀπδ-οὺλ-Μετζὶτ* (1832—1861), διὰ τὴν νεαρὰν τοῦ ὁποίου ἡλικίαν καὶ οἱ Χρι-

στιανοὶ ἀφ' ἑτέρου εὑρίσκοντο ἐν ἀνησυχίᾳ, μὴ δυνάμενοι νὰ προγνωρίσωσιν ὁποίαν πολιτικὴν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὁ μικρὸς σουλτανίσκος. Ἡ ταραχὴ ὅμως αὕτη τῶν Χριστιανῶν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, ἕνεκα τῆς μετά τινα χρόνον δημοσιεύσεως τοῦ περιλαλήτου ἐκείνου «Χάττι-σερίφ» τοῦ Γκιουλχανέ, τοῦ χαλκευθέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου *Χοσρέφ-πασᾶ* καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν *Ρεσίδ-πασᾶ*. Τό τε Χάττι-σερίφ τοῦτο καὶ τὸ συνοδεῦσαν αὐτὸ σουλτανικὸν φιρμάνιον, ὡς ἱστορικὰ ἔγγραφα, εἶνε ἀπὸ τῆς διττῆς ἀπόψεως ἀξιοσημείωτα· πρῶτον, διότι ἐν αὐτοῖς διαζωγραφεῖται ἡ μέχρι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν κατάστασις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, καὶ δεύτερον διότι διαχαράττουσι *νέαν* ὁδὸν ἐν τῇ μεταρρυθμίσει αὐτῆς. Οὕτω τὰ ἔγγραφα ταῦτα *ἀναγνωρίζουσι καὶ ἐπικυροῦσι* **(nota bene !)** τὸν λίαν δυσάρεστον μέχρι τοῦδε βίον τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ὑπηκόων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος δημοσίᾳ, ἐνώπιον τοῦ κόσμου σύμπαντος, διακηρύττει, ὅτι οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐξησφαλισμένοι τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν, ἐπιβεβαιοῖ τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὸ εὐεξαγόραστον τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν καὶ ἐν γένει ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ κράτος εὑρίσκεται ἐν βαθμῷ ἐσχάτης καταστάσεως. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως τὸ πειστικώτερον τεκμήριον τῆς θλιβερᾶς τῶν Χριστιανῶν θέσεως ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν ἀξιοπιστοτέραν ἐπιβεβαίωσιν πάντων, ὅσα περὶ ταύτης ἐλέχθησαν μέχρι τοῦδε. Ἡ θετικὴ ὅμως ὄψις τῶν ἐπισήμων τούτων ἐγγράφων παρέχει ἀφορμὴν καὶ βάσιν εἰς ἀρκούντως εὔλογον σκεπτικὴν πρὸς ταῦτα διάθεσιν, διότι δὲν ἐμπνέουσι πίστιν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὁδηγῶν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Χάττι-σερίφ ὁ Σουλτάνος δηλοῖ, ὅτι τὰ δεινά, ἅτινα ὑπέστη τὸ κράτος, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι «ἐπ' ἐσχάτων παρετηρήθησαν συστηματικαὶ καταστρατηγήσεις τοῦ «Κορανίου καὶ τῶν ἱερῶν νόμων». Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, δι' ἣν καὶ ἐξεδόθη τὸ Χάττι-σερίφ μετὰ τοῦ φιρμανίου, δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς τηρήσεως τῶν θρησκευτικῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ὁ Σουλτάνος ἀπ' εὐθείας δηλοῖ, ὅτι σκοπεῖ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν θρησκείαν, τὴν μουσουλμανικὴν βεβαίως. Τὰ λοιπὰ ἐννοοῦσιν ἐκ τῶν προηγουμένων οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται, Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ **Rosen**, χαρακτηρίσας ὅλην ἐκείνην τὴν χαττισερίφειον σκηνικὴν τελετὴν ὡς «κωμῳδίαν»... Ὅτι ὅμως καὶ αἱ κωμῳδίαι ἐμποιοῦσι τὴν οἰκείαν αὐταῖς ἐντύπωσιν γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ «κωμῳδία» αὕτη τοῦ Χάττι-σερίφ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἐν τῇ Δύσει, ἧς ὁ τύπος δεόντως ἐξύμνησε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας καὶ προεφήτευσε τὸ μέγα αὐτῆς μέλλον, κατά γε τὸ νέον μεταρρυθμιστικὸν κήρυγμα. Τὸ αὐτὸ ἔπαθον καὶ ἐν Ρωσσίᾳ, τὸ ὅτι δὲ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἡτοιμάσθησαν νὰ ἑορτάσωσι τὰ νικητήρια τῆς νέας ταύτης περιόδου κατὰ τῆς παλαιᾶς, τοῦτο, φρονοῦμεν, δὲν πρέπει νὰ παραλληλίσωμεν πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν πεπολιτισμένων καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλευθερίας ἐκτεθραμμένων ἐπὶ αἰῶνας Εὐρω-

παίων, διότι ἐν Τουρκίᾳ καὶ αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ τὰ «ζήτω» εἶνε κατὰ δεσποτικὴν παραγγελίαν, ἄλλως τε δὲ τί τὸ ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον, ἂν οἱ ταλαίπωροι ραγιάδες ἐπὶ στιγμὴν ἐπίστευσαν πράγματι, ὅτι ἐπέστη ἴσως ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα ἡ εὐλογητὴ σχετικῆς τινος τοὐλάχιστον ἀνακουφίσεως! . . . Καὶ ἀπέστειλε λοιπὸν ὁ πατριάρχης *Γρηγόριος ὁ Ϛ'* πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος ἐγκύκλιον, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον, τὸ πρῶτον τα.ῦν ὑπὸ τοῦ κ. Σοκολὼφ ἐκδιδόμενον ἔγγραφον (Παράρτημα «Τὰ Νεοελληνικὰ» σελ. 18-19, ἀριθ. XXVI Π. Α. Κ. XX, 201):

«Πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀρχιερέων ἀπεστάλη ἐγκύκλιος περιέχουσα καὶ ἀντί»γραφον τοῦ ἀνακτορικοῦ αὐτογράφου (Χάττι-σερίφ), ἀναγνωσθέντος ἐπισήμως »κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Κυριακήν, ἤτοι τὴν κβ' τοῦ λήξαντος Ὀκτωβρίου, εἰς »τὸν βασιλικὸν περίβολον τοῦ Γκιουλχανέ, ὅπου, ὅπως οἱ κορυφαῖοι τῶν ἄλλων »ἐθνῶν, οὕτω καὶ ὁ Πατριάρχης προσεκλήθη κατὰ βασιλικὸν ἰραδέν, γενόμενος αὐ»τήκοος τούτου. Αἱ ἐν αὐτῷ ἔννοιαι οὖσαι ὅλως εὐεργετικαὶ διὰ πάντας τοὺς κατ' »εὐτυχίαν κατοικοῦντας ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει, καθίστανται ὕλη γενικῆς χαρο»ποιήσεως. Νέα μετάπλασις καὶ μεταρρύθμισις τοῦ διοικητικοῦ τρόπου αἴρει ὅλας »τὰς καταχρήσεις καὶ εἰσάγει γενικὴν ἐξασφάλισιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ πε»ριουσίας ἑκάστου· ὅθεν προάγεται ὁ Πατριάρχης νὰ δώσῃ πρὸς ὅλους τοὺς ὁμογε»νεῖς τὰς ὀφειλετικὰς ἐκκλησιαστικὰς προτροπάς, ὥστε ἅπαντες ὑπερχαρεῖς καθι»στάμενοι καὶ εὐγνωμονοῦντες διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας ἐνδείξεις τοῦ »νέου ἄνακτος Σουλτὰν Ἀπτ-οὺλ-Μετζὴτ καὶ δεικνύοντες ἀφοσίωσιν, ὑποταγὴν καὶ »πίστιν εἰς τὰς βασιλικὰς αὐτοῦ ὑποταγάς, ἀδιαλείπτως δέωνται τοῦ Θεοῦ, ὅπως »διαφυλάττῃ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἐνισχύων καὶ ἐνδυνα»μῶν τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ συντηρῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων τὰ ἐξ αὐτοῦ, χαριζόμενος »ἅμα ζωὴν πολυχρόνιον καὶ εὐδαιμονίαν ἀμετάπτωτον καὶ πρὸς τοὺς εὐγενεστά»τους αὐθέντας, ὡς συμπράττοντας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς εὐτυχίας.— »αωλθ' ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιγ'.»

Ἡ ὑπὸ τῆς «νέας μεταπλάσεως καὶ μεταρρυθμίσεως» ταύτης ἀποκατάστασις τῆς «κοινῆς εὐτυχίας» δυστυχῶς δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ οὔτε δια τοῦ Χάττι-σερίφ τούτου, οὔτε διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπεμβάσεων τῆς Ρωσσίας (ἧς ἡ πολιτικὴ ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ 1840—1841 ὑπέστη περιορισμόν, ἕνεκα τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συμφωνίας), εἴτε δι' αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, πρὸς ἥν, καὶ δὴ τὴν Ἀγγλίαν, ἤρξατο νὰ στρέφῃ τὰ βλέμματά του ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς κόσμος, ὡς κατάδηλον φαίνεται ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἄγγλου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ *Στρατφόρδου Ρεδκλίφφ* ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ϛ'. Λόγοι καὶ πράξεις ἀπέκλειον πάντοτε ἄλληλα ἐν τῇ τουρκικῇ πολιτικῇ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναμένῃ τις σπουδαίως σοβαρὰς ἐργασίας καὶ μετὰ τὸ περίφημον τοῦτο Χάττι-σερίφ.

Μεθ' ὅλον τὸν περιορισμὸν τῆς ἀνατολικῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἡ Ῥωσσία ἐζήτει κατάλληλον περίστασιν, ὅπως ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὡς τοιαύτη ἐφάνη τὸ καταπατούμενον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ δίκαιον τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ κυριότητι τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων. Ὁ διὰ τοῦτο ἐπιχειρηθεὶς Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853) ἀπέβη δυσμενὴς τῇ Ῥωσσίᾳ, ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνός ἤρχισαν ν' ἀποκτῶσιν ἐν Τουρκίᾳ αἱ Δυνάμεις τῆς Δύσεως καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ προμνημονευθέντος Ρεδκλίφφ, ἀσπόνδου τῆς Ῥωσσίας ἐχθροῦ, κατέληξε δὲ εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (18—30 Μαρτίου 1856). Ἐν τῷ ἐνάτῳ ἄρθρῳ τῆς συνθήκης ταύτης λέγεται, ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος ἐν τῇ περὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ διηνεκεῖ μερίμνῃ ἐξέδωκε «φιρμάνιον», δι' οὗ βελτιοῦται ἡ τύχη τῶν Χριστιανῶν ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, ἐφ' ᾧ καὶ θέλων νὰ παράσχῃ ταῖς συμβαλλομέναις Δυνάμεσι τεκμήριον τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, ἀπεφάσισε νὰ κοινοποιήσῃ τὸ *ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας* ἐκδοθὲν φιρμάνιον τοῦτο, ὅ περ αἴρει φυσικῶς ἀπὸ τῶν Δυνάμεων τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναμιγνύεσθαι ἑκάστοτε εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα. Τὸ φιρμάνιον τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ πολυθρύλητον Χάττι-χουμαγιούν, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Σουτάνου Ἀπτ-οὺλ-Μετζὶδ (18 φεβρουαρίου 1856). Τὸ Χαττι-χουμαγιοὺν λοιπὸν τοῦτο ἔχει σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ἥτις παρουσιάζεται καὶ ὥς τι συμπλήρωμα αὐτοῦ. Ὁ κ. Σοκολὼφ δι' ἀπείρων *γεγονότων* ἀποδεικνύει, ὅτι «ἑκάστη ἰδιαιτέρα λέξις τοῦ ἐνάτου τούτου ἄρθρου ἀποτελεῖ καὶ ἰδιαίτερον ψεῦδος». Τὰ πράγματα βοῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν περὶ τοῦ ἂν ὁ Ἀπτ-οὺλ-Μετζὶδ ἐμερίμνα διηνεκῶς περὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ἂν εἶχε γενναιόφρονας σκοπούς..., ἔπειτα δὲ τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα τὰ προηγηθέντα τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἄρδην αναιροῦσι τὴν βεβαίωσιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου, οὔτε δ' ἐξ οἰκείας βουλήσεως ἢ πρωτοβουλίας ἐδωρήσατο τοῖς Χριστιανοῖς τὸ Χάττι-χουμαγιούν. Τὰ ἐν τοῖς παρασκηνίοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γενόμενα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ 1854, τῷ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὑπογεγραμμένῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ αὐστριακῷ τελεσιγράφῳ τοῦ 1855 λόγος γίνεται περὶ ἀπὸ κοινοῦ πιέσεως τοῦ Σουλτάνου πρὸς περίσωσιν τῶν δικαίων τῶν ραγιάδων (περὶ τούτου εἰδικῶς διὰ μακρῶν ἔγραψεν ὁ *Οὐλιανίτσκη* ἐν «Rouskij Bjestnik» τοῦ 1877 ἀριθ. 12 σελ. 743). Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς πιέσεως ταύτης ὑπῆρξε τὸ Χάττι-χουμαγιούν, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε «συνετάχθη τὸ πρῶτον γαλλιστὶ καὶ κατόπιν μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικήν» ὡς σημειοῖ ὁ ἐκδότης τῆς μεταφράσεως τῶν ὀθωμανικῶν Κωδίκων Νικολαΐδης (τόμ. Γ' σελ. 2858 ἐν σημ.), ἐξ οὗ συμπεραίνει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐθεώρησαν κατάλληλον νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ πρὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, «ἵνα προλάβωσι «πᾶσαν οἱανδήτινα πρότασιν τῆς Ῥωσσίας ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χρι-

«στιανῶν καὶ παραλύσωσι πᾶν αἴσθημα τῶν τελευταίων τούτων εὐγνωμοσύνης καὶ «συμπαθείας πρὸς τὴν Ρωσσίαν διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπέμβασιν αὐτῆς». Ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν ἀναλύων τὸ Χαττι-χουμαγιοὺν ἀναιρεῖ ἐπιτυχῶς ἑκάστην θέσιν αὐτοῦ, ἐπιβεβαιοῖ τὴν μείωσιν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ἐξουσίας, ἣν εἶχε τὸ Πατριαρχεῖον, λαβὸν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ Β'.

«Ἐν γένει—ἐπιλέγει— αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀρχῆς «κακῶς συνέστησαν ἑαυτὰς ἐν τῇ ὡς ὑπερασπιστριῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν «δράσει αὐτῶν. Ἁρπάσασαι ἐνόπλως παρὰ τῆς Ρωσσίας τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς δικαίωμα «τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς τῶν ὀρθοδόξων τῆς Τουρκίας ὑπερασπίσεως, τυφλω«θεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ὑπὸ ἰδεῶν θρησκευτικῆς φιλελευθερίας «ὁδηγούμεναι, ἐγκατέλιπον εἶτα τὸν ὀρθόδοξον λαὸν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς δολιότη«τος τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, χωρὶς νὰ ἐξασφα«λίσωσι τὸν βίον αὐτῶν δι' οὐδεμιᾶς πραγματικῆς ἐγγυήσεως. Ἐκ τῶν προτέρων «ἠδύνατό τις νὰ προμαντεύσῃ, ὅτι τοιαύτη πολιτικὴ οὐδόλως θὰ ἐβελτίου τὴν τύχην «τῶν Χριστιανῶν».

Ἐνθαρρυνθέντες οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας ὑπὲρ τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν δικαίων ἤρξαντο συμπράττουσαι αὐτῇ δι' ἐπαναστατικῶν κινημάτων, πολλοὶ δὲ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ καταταχθῶσι καὶ ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται, οἱ πάντα λίθον κινήσαντες πρὸς περιστολὴν τῶν κινημάτων τούτων, ἵνα βοηθήσωσι τοιουτοτρόπως τῇ Τουρκίᾳ, ὅπως συγκεντρώσῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις ἐν τῷ κατὰ τῆς Ρωσσίας πολέμῳ, ἀπήτησαν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διότι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ κυρίως Ἑλλάδι ὑπεστηρίζετο ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασις, ὅπως ἐπέμβῃ πρὸς καθησύχασιν τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ δὲ Ἄγγλος ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος *Μπλοὺντ* ἐπεχείρησε μάλιστα μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν περιοδείαν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Ἐξ ἄλλου γνωστὴ τυγχάνει ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχείου ἡ ἀνάμιξις τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ παντοδυνάμου Ρεδκλίφφ, εἰς τὴν τότε παρατηρηθεῖσαν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους παρὰ τοῖς μοναχοῖς κίνησιν. Αὗται καὶ αἱ τοιαῦται ἐπεμβάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, οὕτω δὲ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα κατεπνίγησαν. «Ἐν γένει — λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς — οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι κατὰ τὸ διάστημα «τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου ἔπαιξαν διττῶς δόλιον πρόσωπον, καὶ ἀπέναντι δηλαδὴ τῆς «Ρωσσίας, προδοτικῶς ἑλκύσαντες αὐτὴν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὃν ὁ αὐτο«κράτωρ Νικόλαος οὐδόλως ἐπεθύμει, καὶ κατ' αὐτὸν βοηθήσαντες τὴν τελευταίαν «κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Δυνάμεως, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καταπνίγοντες «τὰς ἐπαναστάσεις ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ ἀπατῶντες ὅση δύναμις τὸν ἀτυχῆ «τοῦτον λαὸν διὰ ψευδῶν καὶ ἀπραγματοποιήτων ὑποσχέσεων, μόνον καὶ μόνον ἵνα

«θριαμβεύσωσι τὰ τουρκικὰ ὅπλα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ «τουρκικὸν κράτος ἀντήχησαν καὶ αὖθις οἱ θρῆνοι τῶν θυμάτων τοῦ τουρκικοῦ φα«νατισμοῦ, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία οὐδὲν ἐποίησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀόπλων καὶ ἀνυπερασπίστων Χριστιανῶν, ἐφ' οὓς, ὡς συνήθως, ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι «πρὸς ἐκδίκησιν. Αἷμα ἄφθονον καὶ αὖθις ἐπότισε τὴν γῆν...» τοῦτο καταδείκνυται ἐκ τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Μητροπολίτης Ξάνθης Μελέτιος ἔγραφε τῷ Πατριάρχῃ μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1854 περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑπέστησαν κατὰ τὴν διακαινίσιμον ἑβδομάδα οἱ Χριστιανοί. Ἐν τρισὶ γράμμασι τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσσης Στεφάνου διαζωγραφεῖται ἡ τραγικὴ κατάστασις τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, οὓς οἱ τουρκικοὶ στρατοὶ ἀνελεημόνως ἐλῄστευον καὶ ἐφόνευον. Μάτην οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες μετὰ δακρύων ἱκέτευον τοὺς Εὐρωπαίους προξένους, ὅπως ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς τῶν ἀγρίων μουσουλμανικῶν ὀρδῶν μετὰ τῆς οἰκείας αὐταῖς λύσσης ἐπιπιπτουσῶν ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν γυναικοπαίδων. Οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης ἑαυτοὺς αἰσθανθέντες συνέλαβον μάλιστα τὴν ἰδέαν τῆς ῥιζικῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτῶν ἀνέκκλητον οἱ ταλαίπωροι Χριστιανοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἑορτάζωσι διὰ φωταψιῶν ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσιν, ἰδίᾳ ἐν Κρήτῃ, ὁτὲ μὲν τὴν κατάληψιν τῆς Κριμαίας, ὁτὲ δὲ τὴν κυρίευσιν τῆς Μόσχας (1) καὶ ἄλλα πολεμικὰ τῶν Τούρκων ἀνδραγαθήματα. Ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος ἐξηναγκάσθη νὰ γράψῃ τῷ Μητροπολίτῃ Ἄρτης Σωφρονίῳ περὶ «ἀνηκούστου καινοτομίας» δηλ. τῆς χρήσεως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Πρεβέζης κωδώνων, διατάττων τὴν ἄρσιν αὐτῆς, ἄλλως ἡ μὲν ἐκκλησία θὰ ἐκλείετο, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἱερεῖς θὰ καθῃροῦντο. Τῷ δὲ Μητροπολίτῃ Λαρίσσης ἔγραφεν, ὅτι καίτοι οἱ ὑπήκοοι καταβάλλουσι τὸν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας στρατιωτικὸν φόρον, οὐχ ἧττον δικαίως ζητεῖ στρατιώτας μεταξὺ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ὁ Σουλτάνος, «ὃς ηὐδόκησε νὰ καταστήσῃ μέτοχα τῆς στρατιωτικῆς καὶ τὰ ὑπήκοα ἔθνη,» καὶ τοῦτο, ἵνα καὶ οἱ Ἕλληνες μετάσχωσι τῶν τῆς νίκης δαφνῶν, τῆς ἰσότητος ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ πάσης τιμῆς, ὧν ἀπήλαυον ἄχρι τοῦ νῦν μόνον οἱ Μουσουλμάνοι. Εἶνε περιττὸν βεβαίως νὰ λεχθῇ καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος δὲν ἔγραφε ταῦτα εἰλικρινῶς, ἀλλ' εἶνε χαρακτηριστικὰ ταῦτα πάντα τοῦ πονηροῦ τῶν ἡμερῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου οἵ τε Τοῦρκοι καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Δύσεως ἀπῄτησαν νὰ κηρύξῃ τοὺς Ρώσσους σχισματικούς, ἵνα διαθέσωσι τοιουτοτρόπως τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κατὰ τῆς Ρωσσίας. Ἐννοεῖται ὅτι μέχρι τούτου δὲν ἐφάνησαν ἱκανοὶ νὰ πείσωσι τὸν Πατριάρχην. Ἐπέτυχον ὅμως διὰ διαφόρων πιέσεων νὰ υἱοθετήσῃ ἐπιστολήν, ὑπὸ τῆς Πύλης αὐτῆς ὑπαγορευθεῖσαν, ἐν ᾗ διετάσσετο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ μὴ φέρηται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Γάλλους στρατιώτας, ἐλθόντας νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν Κυβέρνησιν «κατὰ τῶν «δολίων τῆς Ρωσσίας προθέσεων, ὧν τὴν ἐπιτυχίαν ζητεῖ αὕτη ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας.»

(*Ἕπεται συνέχεια*) **Γρ. Χ. Παπαμιχαήλ**

---

1) Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ.» Ἀλλὰ καὶ ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ δὲν ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰλικρινεστέρα τῆς πολιτικῆς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Σπουδαῖον φιλολογικὸν γεγονὸς τοῦ ἀρξαμένου ἔτους δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐκδοθέντα **Μακεδονικὰ Τραγούδια** τοῦ ἐμπνευσμένου ἐθνικοῦ ποιητοῦ κ. Γεωργίου Στρατήγη. Τὸ νέον ἔργον τοῦ προσφιλοῦς ποιητοῦ, τριάκοντα ἑπτὰ νέα ποιήματα περιέχον, ἅπαντα ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἅπαντα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικὴν πάλην μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν αἱμοχαρῶν ὀρδῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Βόλγα ἀποίκων, οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν **Κομιτατζίδων** περιτρέχουν τὴν ἔνδοξον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους γενέτειραν καὶ πατρίδα, φέροντες κατ' αὐτῆς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, εἶνε ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοπαιδαγωγικόν, προωρισμένον νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅλον τὸν πόνον διὰ τὸ αἱματοκύλισμα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν δολοφονικῶν συμμοριῶν τοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, οἵτινες ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν προπατορικῶν αὐτῶν κακούργων ἕξεων, ἀναδεικνυνται ἀληθεῖς ἀπόγονοι τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Σκυλλοϊωάννου, νὰ ἐνσπείρῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καρδίαν τὸ μῖσος κατὰ τῆς μηδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον σεβομένης ἐπήλυδος ἐν τῇ Χερσονήσου τοῦ Αἵμου αἱμοχαροῦς ταύτης φυλῆς καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ εἰς τὴν φυλὴν αὐτοῦ ἐπιβαλλομένου ἐθνικοῦ καθήκοντος πρὸς τοὺς δολοφονουμένους ἀδελφοὺς ἡμῶν Μακεδόνας παρ' ἐκείνων, πρὸς οὓς ὁ Ἑλληνισμός, ἐν ἀγριότητι διατελοῦντας, ἔδωκε τὰ φῶτα τῶν γραμμάτων καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ ποιηταί, οἱ μεγάλοι ἐννοῶ ποιηταί, ὑπῆρξαν ἀείποτε ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ ἔθνους των. Ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξεν ὁ μεγαλείτερος παιδαγωγὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐχειραγώγησε τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ τοὺς Σαλαμινομάχους καὶ ὑπῆρξεν ὁ μεγαλείτερος ὑποκινητὴς καὶ δημιουργὸς τῶν ἀναριθμήτων τροπαίων τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατακτητοῦ τῆς Ἀσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Βιργίλιος προπαρεσκεύασε τὸ μεγαλεῖον τῆς λατινικῆς φυλῆς διὰ τῆς ρωμαιοκρατίας, ὁ Δάντης, ὁ Ἀριόστος καὶ ὁ Τάσσος ἐδημιούργησαν κυρίως τὴν σύγχρονον Ἰταλίαν, ὁ Μίλτων καὶ οἱ λοιποὶ Ἄγγλοι ποιηταὶ διέπλασαν τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐστηρότητι καὶ προόδῳ, ἀρεταῖς εἰς ἃς μέχρι σήμερον ὀφείλεται πρὸ παντὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους τούτου, οἱ Τρουβαδοῦροι ἐδημιούργησαν τὴν ἱπποτικὴν Γαλλίαν τοῦ Μεσαίωνος, ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Σχίλλερ τὴν γερμανικὴν ἑνότητα καὶ ἡ ἑλληνικὴ δημοτικὴ ποίησις τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέφτες τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, τοὺς ἐργάτας τῆς ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

Τοιοῦτόν τινα σκοπὸν ἐπεδίωξεν ἀκριβῶς καὶ ὁ ποιητὴς τῆς περὶ ἧς πρόκειται ποιητικῆς συλλογῆς τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν κ. Γ. Στρατήγης. Δὲν ψάλλει μὲν κατορθώματα τῆς παρούσης γενεᾶς, διότι ἡ παροῦσα γενεὰ ὡς μόνον αὐτῆς κατόρθωμα ἔχει τὴν λήθην τῶν προγονικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ ψάλλει τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ ζητεῖ ν' ἀφυπνίσῃ τὸ κοιμώμενον ἔθνος καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὰ ἱερὰ αὐτοῦ καθήκοντα· οὕτως ἀναφωνεῖ :

«Τὸ Μῖσος, τὸ Μῖσος νὰ ψάλω
Τῶν σκλάβων τὸν μαῦρο θεό,
Ποῦ κάνουν τρανὸ καὶ μεγάλο
Τὸν κάθε γενναῖο λαό . . .»

Ἐλλείψει συγχρόνων δανείζεται καταλλήλως ἐθνικὰ παραδείγματα ἐκ τῆς μεγάλης ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, τῆς προπαρασκευασάσης τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821, δι' ἧς ἀπηλευθερώθη τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θέλων ν' ἀνεύρῃ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων ἀρχιερέων, τὸν περίφημον τοῦ Ἕλους ἐπίσκοπον(1).

«Μάκεδόνες δεσποτᾶδες,
Ρασοφόροι στρατηγοί,
Καὶ τῶν σκλάβων βασιλιᾶδες
Στὴν ἀλύτρωτή μας γῆ,
Ποῦ μὲ λέξη μιά, ἕνα βλέμμα
Στὰ φτωχά σας τὰ παιδιά,
Κάνετε τὰ βράζῃ αἷμα
Μὲς στὴν κρύα τους καρδιά.

«Μακεδόνες δεσποτᾶδες,
Τὰ παιδιά σας σπλαχνιστῆτε,
Τοὺς πολύπαθους ραγιᾶδες,
Καὶ τὰ λόγια θυμηθῆτε
Τὰ χρυσᾶ τὰ λόγια τέλος,
Ποῦ ὁ δεσπότης εἶπε στὸ Ἕλος
Στοὺς ραγιᾶδες τοῦ Μωριᾶ.

«Μακεδόνες δεσποτᾶδες
Στὴ βαρυόμοιρη τὴ γῆ,
Πέστε τέλος στοὺς ραγιᾶδες,
Ρασοφόροι στρατηγοί :

(1) Ὁ Ἐπίσκοπος Ἕλους ἐκήρυξε κατὰ τὸ 1821, ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ κοινωνήσῃ κανένα Ἕλληνα, μὴ φονεύσαντα τοὐλάχιστον ἕνα Τοῦρκον (Ἱστορία Μένδελσον Βαρθόλδη).

—«Ἀπὸ σᾶς κανένας σκλάβος,
«Σ' ὅλη τὴ Μακεδονιά,
«Δὲ θαρθῇ νὰ μεταλάβῃ
«Ἀπ' τὴν ἅγια κοινωνιὰ
«Ἂν δὲν ἔχει θανατώσῃ
«Ἕνα Βούλγαρο φονιᾶ,
«Ὥς που ἡ γῆ μας νὰ γλυτώσῃ
«Ἀπ' τὴ φόνισσα γενιά»

Ἀποτεινόμενος δὲ ἔμπλεως ἐλπίδος πρὸς τοὺς... μέλλοντας ἁρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμπου, ἀναφωνεῖ:

«Γιὰ σᾶς πάλιν τὴν ἅρπαξα καὶ μὲ καϋμὸ τὴν πῆρα
Μὲ κάποιον πόθο μυστικὸ κι' ἐλπίδα σιγαλή,
Γιὰ σᾶς κρατῶ ἀνυπόμονος τὴ φτερωτή μου λύρα,
Καὶ καρτερῶ σας ἄγρυπνος, τοῦ Ὀλύμπου ἁρματωλοί.

«Γιὰ σᾶς τὴ βάφτισα βαθυὰ μέσα στὴ μαύρη Στύγα,
Τοῦ μίσους μου τὴν ἄφραστη λαχτάρα νὰ σᾶς πῶ,
Γιὰ σᾶς στοῦ οὐράνιου τοῦ βουνοῦ τὲς κορυφὲς τὴν πῆγα
Τοὺς ἡμιθέους ἥρωας νὰ πῶ πόσο ἀγαπῶ.

«Καὶ λαχταρῶ τοῦ καθενός σας τ' ὄνομα νὰ ψάλω,
Τὸ πάνθεο τ' ἀνοίξαμε τὸ μακεδονικό,
Καὶ διάπλατες οἱ θύρες του προσμένουν κἄναν ἄλλον
Ὡσὰν κι' Ἐκεῖνον ὤμορφο, μεγάλο, ἡρωϊκό.

«Σᾶς καρτερῶ! Σκορπίσετε τὴ φρίκη καὶ τὸν τρόμο!
Νὰ κολυμπῆστε στὸ αἷμά τους μιὰ μέρα καρτερῶ.
Ὅπου τοὺς βρῆτε, σὲ βουνό, κάμπο, λαγκάδι, δρόμο,
Δόστε τους θάνατον φρικτόν, ἀνίλεο, φοβερό.

«Λύπη, συμπάθεια κι' ἔλεος, ποτὲ μὲ τοὺς βαρβάρους!
Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστέ τους, χωρὶς ἀνθρωπισμό.
Στοὺς δολοφόνους, ἐμπρηστὰς καὶ βιαστὰς Βουλγάρους
Ποτέ σας νὰ μὴ δείξετε, ποτέ σας οἰκτιρμό!

«Μὰ μὴν ξεχνᾶτε, Ἕλληνες ἁρματωλοὶ πῶς εἶστε,
Κι' ἔχετε μέσα λιονταριοῦ κι' ὄχι ὕαινας καρδιὰ
Καὶ στὸ τυφλὸ ξεσπάθωμα τοῦ μίσους νὰ λυπῆστε
Καὶ σέβεστε τὰ γηρατειά, γυναῖκες καὶ παιδιά.»

Ἐμπνέεται ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη ὡς ἐθνικοῦ ἀποστόλου, καὶ προσαγορεύει αὐτὸν διὰ σειρᾶς ὡραίων στίχων ὡς ἐμπνευστὴν τῶν μακεδονικῶν του τραγουγιῶν:

«Ἐσένα ποῦ ἄγνωστους ρυθμοὺς μοῦ χάρισες στὴ λύρα,
Καὶ νέους δρόμους μ' ἄνοιξες στὰ χρόνια αὐτὰ τὰ στεῖρα,
Βάρδε σεμνὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ,
Ἐσέ, ποῦ νέα μοῦ ἔχυσες κρυφὴ στὰ στήθη ἐλπίδα,
Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τοῦ Ὑλισμοῦ.

«Ἐσέ, ποῦ φέγγει τὸ ἔθνος σου τὸ ἀδάμαστό σου θάρρος,
Καὶ θεώρατος πυργώθηκες σὰν μές' σ' ὀμίχλη φάρος,
Γιὰ τὴ φτωχή μας Μάννα·
Ποῦ θύρα μιὰ δὲν ἄφησες ἄκρουστη στὴν Εὐρώπη,
Καὶ τ' ὄνομά σου ἀντιλαλεῖ Στρυμώνας καὶ Ροδόπη
Σᾶ βροντερὴ καμπάνα·

. . . .

. . . .

«Ἐσένα οἱ στίχοι μου ποῦ κλειοῦν, αἷμα, φωτιὰ καὶ δάκρυ
Θὰ ψάλλουν καὶ θὰ ὑμνολογοῦν στοῦ Ὀλύμπου ἐκεῖ μιὰν ἄκρη,
Σέ, ποῦ τὴ φλόγα τους χρωστοῦν τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα,
«Κι' ἀπὸ πετράδια τἄκανες μὲ τ' ὄνομά σου στέμμα...

Κι' ἂν ἴσως—ἄχ! νὰ γένονταν αὐτὸ τὸ θᾶμα!—ἂν ἴσως
Ψάλουν αὐτοὺς τοὺς στίχους μου ποῦ ἐνέπνευσες μὲ μῖσος
Οἱ νικηταὶ τὴν ὥρα αὐτή,
Τῆς Λευτεριᾶς οἱ πρόμαχοι δὲ θὰ θυμοῦνται ἐμένα
Τὸν ταπεινὸ τραγουδιστή, μὰ θὰ δοξάσουν σένα
Τὸν Ἥρωα καὶ τὸν ἐμπνευστή.»

Ἐν γένει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ὄντως ἐθνικῇ ταύτῃ συλλογῇ μετουσιοῦται εἰς μακεδονικὸν ψάλτην, εἰς ἀντιπρόσωπον τῶν ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐγχειριδίου δολοφονουμένων ἀδελφῶν μας, ἐνδύεται ὅλον τὸ μῖσος, ὅλον τὸν πόνον τῶν αἱμασσουσῶν πληγῶν των, ὅλην τὴν λύσσαν τῆς διψώσης ἐκδίκησιν καρδίας των, ὅλην τὴν πίκραν τῶν δακρύων των καὶ κράζει μὲ ἀσυνήθιστον εἰς ποιητικὴν καρδίαν φωνὴν καὶ αἴσθημα, καρδίαν ἣν συγκινεῖ ἡ στοναχὴ ἑνὸς πτηνοῦ, ἢ τὸ θραύσιμον ἑνὸς ἄνθους, καὶ κράζει πρὸς τοὺς μέλλοντας ἰδανικούς του ἥρωας, τοὺς ἁρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμπου :

«Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστέ τους! χωρὶς ἀνθρωπισμό!»

Διὰ τὸν ποιητὴν τὸ ὡραῖον ὑπάρχει παντοῦ. Ὁ Δάντης ἔψαλε τὴν Κόλασιν. Πολλάκις μία ἀγρία θύελλα, ἀλλ' ὡραίως ἀγρία εἶνε ὡραιοτέρα μιᾶς ὡραίας πρωτομαγιᾶς. Τὸ θολὸν καὶ ἄγριον ρεῦμα τοῦ χειμάρρου, τὸ κατερχόμενον μὲ βουητὸ τὴν κοιλάδα, εἶνε ἐξ ἴσου ὡραῖον πρὸς τὸ ἤρεμον νᾶμα τοῦ διαυγοῦς καὶ κελαρύζοντος ρυακίου, διότι ἐν τῇ ἀγρίᾳ ὡραιότητι προσκτᾶται καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Ἡ Μοῦσα τοῦ κ. Στρατήγη, γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων ποιημάτων καὶ συλλογῶν, δὲν φορεῖ πάντοτε ἄνθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ δὲν ὀρχεῖται πάντοτε, ἀλλὰ καὶ μαίνεται καὶ καταρᾶται.

«Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστε τους! χωρὶς ἀνθρωπισμό!

. . . .

«Νὰ διώξετε τὸ Βούλγαρο ἀπ' τὴν πανώργια χώρα!

. . . .

«Ἂν δὲν βαφτίσετε τὴ γῆ μὲ τὸ αἷμα τοῦ Βουλγάρου,
Μιὰ μέρα σκλάβοι ἀλύτρωτοι θὰ γίνετε...

. . . .

«Ἀνάθεμα στὸ βάρβαρο! Ἐκδίκηση! Κατάρα!

. . . .

«Ἀπὸ σᾶς κανένας, σκλάβοι,
Δὲ θάρθῇ νὰ μεταλάβῃ
Ἂν δὲν ἔχῃ θανατώσει
Ἕνα Βούλγαρο φονιᾶ!»

. . . .

«Ἤθελα κάθε μίσους τόνο,
Ποῦ λέω νὰ γίνῃ ἀητοῦ φτερό,
Στὸν Ὄλυμπο βουλγαροκτόνο
Σπαθὶ ν' ἀστράψῃ κοφτερό!»

. . . .

—«Παπᾶ μου, σκότωσα ἄνθρωπο...
—«Αἰώνια θὰ σὲ κυνηγάῃ τοῦ Πλάστη σου ἡ κατάρα!
—«Παπᾶ μου, εἶταν Βούλγαρος
—«Παιδί μου συχωρέθηκες, καὶ σκότωσε ἄλλους δέκα!

. . . .

Ἡ ἀηδὼν μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ μίσους, εἰς αἱμοχαρῆ ἱέρακα, εἰς ἔχιδναν ἰοβόλον καὶ τὸ λεπτὸν νέφος, τὸ ταξειδεῦον ἐπὶ τοῦ αἰθέρος, ὡς λευκὴ περιστερά, εἰς τεμάχιον κολάσεως καὶ ρίπτει φονικοὺς κεραυνούς.

Τὰ νέα ποιήματα τοῦ κ. Στρατήγη, διὰ τὴν ἐποχήν μας εἶνε μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδός των, ἔχουν νεῦρα, ἔχουν καρδιά, ἔχουν δύναμιν, ἔχουν...ἔχουν... ἔχουν ποίησιν! Διὰ τῶν ποιημάτων του τούτων ὁ κ. Στρατήγης καλεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς

Ἕλληνας ποιητὰς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐθνικῆς ἰδέας. Ἀνοίγει δρόμον ποιητικὸν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, τὴν κινδυνεύουσαν Μακεδονίαν μας.

Τὸ ἐθνικὸν μῖσος, οὗτινος πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διήκει καθ' ὅλας τὰς σελίδας τῆς ποιητικῆς ταύτης συλλογῆς, ἱκανὸν ν' ἀναθρέψῃ ὁλόκληρον ἔθνος ἐν τῷ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἐχθροὺς καθήκοντί του, τὸ ἐθνικὸν μῖσος εἶνε ὁ κυριεύων πλανήτης ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτῆς, ἡ κεντρόφυξ δύναμις, ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα. Ἐν γένει ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἀνθοδέσμη τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν τοῦ κ. Στρατήγη, ἐμπλέων τοιούτου ἐνθουσιασμοῦ ἐν ἐποχῇ τοσούτῳ στείρᾳ εἰς ἐθνικὰ κατορθώματα, ἐν ἐποχῇ ἀπογοητεύσεως καὶ ἐθνικοῦ μαρασμοῦ, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐθνικὸν εὐαγγέλιον, δέον νὰ γείνῃ ἀνάγνωσμα ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν βαθμίδων τῶν δημοτικῶν σχολείων μέχρι τῆς ἀναπαυτικῆς ἕδρας τοῦ πολιοῦ πρεσβύτου. Δι' αὐτῶν καὶ παρομοίων ἄλλων ποιητικῶν ἔργων καὶ συγγραφῶν δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν τὸ ἐθνικὸν μῖσος, ὅπερ τοσοῦτον ἀφειδῶς ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ πατέρες μας καὶ τὸ ὁποῖον δυστυχῶς τοσοῦτον ἀφρόνως ἀπωλέσαμεν, δυνάμεθα ν' ἀνανήψωμεν ἐκ τῆς ἐθνικῆς νάρκης, εἰς ἣν λεληθότως ἐρρίφθημεν, δυνάμεθα νὰ τιμήσωμεν τὸ τετιμημένον καὶ ζηλευτὸν ὄνομα ὅπερ νῦν ἀναξίως φέρομεν ἐπὶ τῶν ὤμων μας.

Εἶνε καιρὸς νὰ στρέψωμεν ἐπὶ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἰδεώδη διὰ γείνωμεν ἄξιοι τῶν μεγάλων πατέρων μας. Ἂν γείνῃ ἔστω καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς κοσμοδοξασμένης φυλῆς μας. Ὁ ποιητὴς τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν κ. Γ. Στρατήγης θὰ δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι συνετέλεσε πρὸς τοῦτο διὰ τῆς φιλοπάτριδος λύρας του, ἢ ὅτι ἐπεχείρησε νὰ συντελέσῃ, ἐὰν τὸ ἐθνικὸν μένος τῶν στίχων του ἀντηχήσῃ εἰς ὦτα πεπορωμένων καρδιῶν, εἰς ὦτα ἐκφύλων, εἰς ὦτα νάνων υἱῶν γιγάντων πατέρων.

Εἴμεθα ἔθνος ὑπὸ διωγμόν. Πανταχόθεν περικυκλούμεθα ὑπὸ ἐχθρῶν, ἐπιδιωκόντων τὴν καταστροφὴν ἡμῶν. Καὶ ὁ διωγμὸς αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς δὲν εἶνε νέος. Εἶνε παλαιός. Ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐντεῦθεν τοῦ Ἀδρία καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον. Ἡ 29 Μαΐου 1453 δὲν ὑπῆρξεν ἀπειλητικωτέρα τῆς σημερινῆς κρισίμου τοῦ ἔθνους περιστάσεως. Ἀνάγκη ν' ἀνανήψωμεν ἐκ τοῦ ληθάργου, ἐνῷ εὑρισκόμεθα ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη δεκαετηρίδων. Οἱ ποιηταὶ παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν οἱ ἐθνικοὶ κήρυκες, αἱ τηρρηνικαὶ σάλπιγγες, αἵτινες ἐξήγειραν τὰ ἔθνη ἐκ τοῦ ὕπνου τῆς ἐθνικῆς ἀδιαφορίας. Εἰς τὴν σημερινὴν δεινὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν θέσιν ἔχομεν ἀνάγκην περισυλλογῆς τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν πρὸς ὄφελος τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν. Ἀνάγκη οἱ ποιηταί μας ν' ἀφήσουν τοὺς ὕμνους πρὸς *τὰ μαῦρα μάτια* τῆς **Ἐκείνης** των, ἢ τὰς οἰμωγὰς τῶν ἐσωτερικῶν των παθῶν καὶ ν' ἀφιερώσουν ὡς ὁ Στρατήγης τὴν λύραν των εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος. Πρέπει σήμερον νὰ κινήσωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν Πατρίδα. Πλούτη, ἐπιστήμην, ποίησιν, ὅλα ὑπὲρ πατρίδος καὶ μόνον ὑπὲρ πατρίδος. Ἀνάγκη νὰ γαλβανισθῇ τὸ παρεκτραπὲν τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὸ καθῆκον αὐτὸ πρωτίστως ἀνήκει εἰς τοὺς ποιητάς, οἵτινες ἀπὸ κοσμοπολιτῶν ὀφείλουσι νὰ γείνουν ἅπαντες ἐθνικοί.

Χ. Χρηστοβασίλης

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγομένου τεύχους*).

Ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τούτου πολλὰ διδασκόμεθα περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σερβοκρατίας, διδασκόμεθα ὅτι ἡ σερβοκρατία οὐδόλως εἶχεν ἐπιδράση ἐθνολογικῶς, διότι ἂν ὁ Συμεών, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἡ σερβοκρατία ἦτο ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς, εἶχεν ἐν χρήσει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, σημαίνει ὅτι οἱ Σέρβοι κατέκτησαν μὲν τὴν Ἤπειρον, διῄρεσαν αὐτὴν εἰς σερβικὰ τιμάρια, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὀφείλονται τὰ μέχρι σήμερον διασωζόμενα σερβικὰ ὀνόματα τῶν πλείστων ἠπειρωτικῶν χωρίων, ἀλλ' οὐδεμίαν σερβικὴν ἀποικίαν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ. Διότι ἂν ἡ Ἤπειρος ἐξεσερβίζετο ἐθνολογικῶς, ὡς ἐξεσερβίσθη ὀνοματολογικῶς, καὶ τοῦτο θὰ συνέβαινε κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς σερβοκρατίας, δηλαδὴ ἐπὶ τῶν βασιλέων Στεφάνου τοῦ Δουσιὰν καὶ Συμεών, ὁ βασιλεὺς οὗτος δὲν θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐκδίδῃ χρυσόβουλλα, δηλαδὴ βασιλικὰ διατάγματα, εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ θὰ ἐξέδιδε τοιαῦτα εἰς σερβικήν. Διὰ νὰ σώζηται δὲ τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο τεκμήριον τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κρατούντων Σέρβων καὶ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῖς Ἠπειρωτῶν σχέσεις, σημαίνει ὅτι οὐδὲ ἴχνος Σέρβων ἀποίκων ὑπῆρχαν ἐν Ἠπείρῳ, διότι ἂν ὑπῆρχον αὐτόθι σερβικαὶ ἀποικίαι, τί φυσικώτερον τοῦ νὰ ἐσώζοντο μέχρι σήμερον, διατηροῦσαι τὴν γλῶσσαν των, ὡς διατηροῦσι τὴν γλῶσσάν των οἱ ἐν Ἠπείρῳ Βλάχοι καὶ Ἀλβανοί; Τὸ ὅτι δὲ ἀσφαλῶς οὐδέποτε ὑπῆρξαν σερβικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἠπείρῳ δὲν μαρτυρεῖται μόνον ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευθέντος χρυσοβούλλου, οὔτε καὶ ὑπὸ τῆς μὴ ὑπάρξεως αὐτόθι σερβικῆς ἀποικίας, ἀλλὰ περισσότερον ὑπὸ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως σερβικῶν λέξεων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τῆς Ἠπείρου, ἥτις τυγχάνει, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν σημερινὴν νεοελληνικήν, ὅ τι ἡ ρωμανικὴ γλῶσσα διὰ τὴν ἰταλικήν. Σημειοῦμεν χάριν ἀκριβείας ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἠπείρῳ σλαυϊκαί τινές λέξεις οἷον **ζακόνι** (= συνήθεια), **κουτσὸς** (= χωλός), **ντόμπρος** (= ἴσιος) καὶ μερικαὶ ποιμνικαί, ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται δὲν ὑπάρχουσι μόνον ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλ' ἐν ἁπάσῃ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, εἰσαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν σλαυοφώνων Ἑλλήνων Μακεδόνων, ὧν ἡ γλῶσσα

λόγῳ τῆς προστριβῆς αὐτῆς πρὸς τὴν σλαυϊκὴν μετεμορφώθη εἰς ἴδιον ἰδίωμα, κρᾶμα ἑλληνοσλαυϊκόν. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι αἱ εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπάρχουσαι ἐλάχισται, ὡς εἶπον, σλαυϊκαὶ λέξεις προέρχονται ἐκ τῆς ὁμόρου Μακεδονίας καὶ οὐχὶ ἐκ Σερβίας εἶνε αὐτὴ ἡ λέξις **ζακόνι**, ἥτις δὲν σημαίνει τὸν *νόμον*, ἀλλὰ τὴν συνήθειαν, διότι ἂν ἦτο λείψανον τῆς σερβοκρατίας, ἀνυπερθέτως θὰ ἐνεῖχε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν, καὶ οὐχὶ ἄλλην παρείσακτον, καθόσον μάλιστα ἡ λέξις **νόμος** ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης ξένης λέξεως ἑρμηνεύεται οὔτε ἐν Ἠπείρῳ, οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς ἐλευθέρας ἢ τῆς ἀλυτρώτου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ λέξις αὕτη **ζακόνι** σώζεται καὶ εἴς τι δημοτικὸν ἠπειρωτικὸν ᾆσμα:

«Κακὸ **ζακόνι** πῶχετεν ἐσεῖς οἱ Ζαγορίσιες,
Τὴ νύχτα πᾶτε γιὰ νερὸ καὶ τὸ πουρνὸ γιὰ ξύλα..»

ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται τελείως ὅτι ἡ σλαυικὴ αὕτη λέξις ἔχει ἀπολέσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς σημασίαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀκριβῶς διότι δὲν εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Σέρβων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, τῶν πλημμελῶς ὁμιλούντων τὴν σλαυϊκήν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς μεγάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρακμῆς δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν μᾶλλον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπεχώρησεν εἰς τὰς τῶν ἐπιδρομέων ἢ αἱ τῶν ἐπιδρομέων εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἀπόδειξις τούτου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀλβανοφώνων χριστιανῶν Ἠπειρωτῶν, οἱ βλαχόφωνοι Ἠπειρῶται, οἱ σλαυόφωνοι ὀρθόδοξοι Μακεδόνες καὶ Θρᾶκες, οἱ τουρκόφωνοι ὀρθόδοξοι Μικρασιᾶται κλ., οἵτινες, γνησιώτατοι ὄντες Ἕλληνες καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν οὐδέποτε ἀπολέσαντες, ἀπώλεσαν ὅμως τὴν ἑλληνικὴν φωνήν, ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστῶν περιπετειῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν ἡ Ἤπειρος διῃρεῖτο γεωγραφικῶς καὶ διοικητικῶς εἰς τέσσαρα θέματα: τὸ τῆς Ἄρτης, μὲ τὴν ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, τὸ τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὴν ὁμώνυμον ἐπίσης πρωτεύουσαν, τὸ τῆς Βαγενιτίας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Ἅγιον Δονᾶτον (νῦν Παραμυθίαν) καὶ τὸ τοῦ Δελβίνου-Ἀργυκάστρου μὲ πρωτεύουσαν ἄλλοτε μὲν τὸ Δέλβινον, ἄλλοτε δὲ τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Διαρκούσης τῆς σερβοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῷ πλείστῳ τῆς Ἠπείρου καὶ πρότερον ἀκόμη, οἱ Ἀλβανοί, ὑπὸ διαφόρους φυλάρχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξῆρχον ὁ Σπάτας, ὁ Λιώσης, ὁ Μπούας, ὁ Φράτας, ὁ Γκιώνης, ὁ Δάπας κλ. εἶχον κατέλθῃ διὰ τῆς Χαονίας καὶ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν συνόρων τῆς Αἰτωλίας, κατακτήσαντες ἐκτὸς τῆς παραλίου Θεσπρωτίας καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἀκαρνανίαν, ὁπόθεν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον εἰσῆλθον. Καίτοι δὲ δὲν ἐκράτησαν ἢ ἐφημέρως ἐν Ἄρτῃ, ὁπόθεν πλέον ἢ ἅπαξ ἠπείλησαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου Ἰωάννινα, καὶ ἐν Ἀγγελοκάστρῳ τῆς Αἰτωλίας, ἐν τούτοις αἱ ὑπ' αὐτῶν προξενηθεῖσαι ἐρημώσεις ἐγένοντο ἀφορμὴ ὅπως πυκνοὶ ἀλβανικοὶ πληθυσμοὶ κατέλθωσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἠπείρῳ, οἵτινες πληθυσμοὶ κατέλαβον τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς Θεσπρωτίας (Βαγενιτίας), ὅπου καὶ εὑρέθησαν ἐγ-

κατεστημένοι καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἤπειρος (1431) περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἵτινες, ἐξομώσαντες κατὰ διαφόρους ἔκτοτε περιστάσεις, εἴτε ὅπως ἀποφύγωσι τὴν βαρέως ἐξασκουμένην τουρκικὴν τυραννίαν καὶ ἀποκτήσωσι στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ἐν τῇ τουρκικῇ πολιτείᾳ, ἰδίως μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ προνομίου τῶν στρατευσίμων χριστιανῶν Ἠπειρωτῶν Σπαχίδων, ἅτινα δικαιώματα μόνον οἱ μουσουλμᾶνοι ἔχαιρον καὶ χαίρουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον, εἴτε ὅπως συμμορφωθῶσι μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἰλλυρίας, ἤτοι τῆς νῦν Ἀλβανίας, οἵτινες πρὸ τῆς διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταλυθείσης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ἀρχίσῃ ν' ἀσπάζωνται τὸν Μωαμεθανισμόν, ἐκμωαμεθανισθέντες καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τοῦ Ἀλβανοῦ ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ γνωστοτέρου ἔν τε τῇ ἱστορίᾳ καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ καὶ ἀλβανικῷ λαῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκενδὲρ μπεης (Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος). Οἱ τελευταῖοι Ἀλβανοὶ ἐξομῶται τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Χειμάρρας χωρία τῆς Λιαπουριᾶς καὶ τὰ πρὸς νότον τῆς Παραμυθίας χωρία μὲ κέντρον τὴν Μαζαρακιὰν καὶ τὸ Καρβουνάρι. Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις, ὧν οἱ κάτοικοι πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἦσαν Χριστιανοί, φανατικοὶ δὲ Μωαμεθανοὶ τὴν σήμερον, διατηροῦσι τὰ χριστιανικά των ἐπίθετα: οἷον Μεχμὲτ Παπᾶς, Μουσταφᾶς Κώστας, Σουλεϊμὰν Βασίλης κλ., αἱ δὲ φάραι αὐτῶν ὀνομάζονται: Παπαδᾶτες, Κωστᾶτες, Βασιλᾶτες κλ.

Ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι σήμερον, ἡ χώρα αὕτη **ἐθνολογικῶς**, ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἔννοιαν τῆς λέξεως, δὲν παρήλλαξε πολύ, διότι ἄχρι σήμερον οἱ Ἕλληνες παρέμειναν Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀβανοὶ παρέμειναν Ἀλβανοί, θρησκευτικῶς ὅμως παρήλλαξε διὰ τῆς ἐξωμοσίας τῶν ἐν αὐτῇ ἀποικισθέντων Ἀλβανῶν, ὄντων τὸ τέταρτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ δὲ ἐξωμοσία αὕτη ἔβλαψε πολὺ τὸν αὐτόθι Ἑλληνισμόν, διότι, ἂν οἱ ἐξομώσαντες Ἀλβανοὶ τῆς Ἠπείρου διετηροῦντο μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ πατρῴᾳ θρησκείᾳ, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Ἠπείρῳ δὲν θὰ εἶχε κανένα ἀντίπαλον σήμερον, ἐκτὸς τῆς κρατούσης Ἀρχῆς. Οἱ ἐξομῶται Ἀλβανοὶ χρησιμεύουσι σήμερον ὡς ἑκούσια ἢ ἀκούσια ὄργανα τῶν ποικίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθρῶν ; Τούρκων, Ἰταλῶν, Αὐστριακῶν καὶ Ρωμούνων(1). Δι' αὐτῶν καὶ μόνων ἡ Τουρκία ἀντέστη εἰς τὴν συμφώνως πρὸς τὴν βερολίνειον συνθήκην παραχώρησιν μεγάλου μέρους τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, παραστήσασα τὴν χώραν ὡς Ἀλβανικήν, δι' αὐτῶν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία δρῶσι σήμερον ἐν Ἠπείρῳ, ἱδρύσασαι ἑκάστη πολιτικὸν κόμμα πρὸς ἰδίους κερδο-

(1) Ἡ Ρωμουνικὴ ἐν Ἠπείρῳ προπαγάνδα, μὴ ἔχουσα ἢ δέκα πέντε μόνον βλαχόφωνα χωρία ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἠπείρῳ, ἐφ' ὧν στηρίζει ψευδεῖς ἐθνολογικὰς ἀξιώσεις, κολακεύει τοὺς Τουρκαλβανοὺς μόνον καὶ μόνον ὅπως δι' αὐτῶν βλάψῃ τὸν Ἑλληνισμόν.

σκοπικοὺς σκοπούς, καὶ παρίσταται ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη χώρα εἰς ἅπαντας τοὺς ἐκδιδομένους ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ γεωγραφικοὺς πίνακας ὡς Ἀλβανία, καὶ δι' αὐτῶν ἐν γένει κακοδιοικεῖται καὶ τυραννεῖται τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὡς οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς τυραννουμένης Ἀνατολῆς, ὅπερ τμῆμα ἀνήκει καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ δι' εὐρωπαϊκοῦ τίτλου εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ ὅσα τεκταίνονται ἐν Ἠπείρῳ διὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, τῶν ἀληθῶς ἀείποτε μεγίστην ἐπιδειξάντων πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἔχθραν, ἡ Τουρκία σιωπηρῶς συμμαχοῦσα πρὸς τοὺς ἐν Ἠπείρῳ πρὸς ζημίαν αὐτῆς τε καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργαζομένους Ἀλβανούς, Ἰταλούς, Αὐστριακοὺς καὶ Ρωμούνους, ἐξέδωκε διάταγμα, ἀναγνωσθὲν τὴν 12 παρελθόντος μηνὸς Φεβρουαρίου ἐν τῷ Διοικητηρίῳ τῶν Ἰωαννίνων, δι' οὗ ἐπιτρέπεται τοῖς ἀλβανογλώσσοις Χριστιανοῖς τῆς Ἠπείρου νὰ σημειῶνται ἐν τῷ δημοτικῷ (νουφὲζ τεσκερεσὶ) τῷ ἄλλως καὶ Χαμιδιὲ ἐπιλεγομένῳ, **ἀλβανοὶ (ἀρναοὺτ)** ἀντὶ **Ἕλληνες (ρούμ)**. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἡ Τουρκία, σείουσα τὰ βάθρα τῆς ἑαυτῆς κυριαρχίας ἐν Ἠπείρῳ, πρὸς ὄφελος τῶν ἐποφθαλμιώντων τὴν χώραν ταύτην ξένων: Ἀλβανῶν, Ἰταλῶν, Αὐστριακῶν καὶ Ρωμούνων, ἐπιδιώκει τὴν ἀπόσπασιν τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐλαχίστων ἀλβανογλώσσων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ μειώσῃ οὕτω, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τὴν μέχρι τοῦδε ἀκαταμάχητον ἀληθῶς ἐπιδειχθεῖσαν αὐτόθι δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

(ἀκολουθεῖ)

Χ. Χρηστοβασίλης

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Συνέντευξις μετὰ τοῦ Γάλλου Οἰκονομολόγου κ. Ἑδμ. Θερύ.

Παρεπεδήμει, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον μία τῶν σημαντικωτέρων οἰκονομολογικῶν προσωπικοτήτων τῆς Γαλλίας, ὁ κ. Ἑδμόνδος Θερύ, Διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου» («Economiste Européen») καὶ συγγραφεὺς διαφόρων οἰκονομολογικῶν συγγραμμάτων καὶ μελετῶν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας, ὅπως μελετήσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἶχε μελετήσῃ προηγουμένως τὴν τῆς Τουρκίας, τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ρωμουνίας ἐν πολλοῦ λόγου ἀξίαις μελέταις.

Ὁ κ. Θερύ, συνδέεται μετὰ τοῦ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑλλάδος φίλου κ. Κλεμανσῶ διὰ στενοτάτης προσωπικῆς φιλίας, ὡς καὶ διὰ τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος τοῦ φιλελληνισμοῦ.

Τυγχάνει ἔγκριτον μέλος τοῦ ἐν Παρισίοις ἄρτι ἱδρυθέντος φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗτινος Συνδέσμου ἐξελέγη ἤδη ταμίας, καταγόμενος δ' ἐκ Μασσαλίας, ὑπερηφάνως αἰσθάνεται τὴν ἐκ τῆς ἀποικίας τῶν Φωκαέων καταγωγήν του.

Τοιοῦτος ὢν ὁ κ. Θερύ, καὶ τοιούτου ὄντος τοῦ ἔργου τῆς ἀποστολῆς του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἔδει βεβαίως νὰ εἶνε συστημένος παρὰ τοῦ κ. Κλεμανσῶ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζην, ἀκριβῶς δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Προέδρου ηὐτύχησα νὰ τὸν συναντήσω καὶ τὸν γνωρίσω.

Ὁ κ. Θερύ, συνομιλῶν μετὰ τοῦ κ. Καζάζη, περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ὑπεδείκνυεν εἰς αὐτὸν ποῦ κεῖται ὁ ἀληθὴς πλοῦτος αὐτῆς, ὃν προσηκόντως ἐκμεταλλευομένη αὕτη, δύναται νὰ λύσῃ ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι τὸ οἰκονομικὸν αὐτῆς πρόβλημα.

Δὲν ἐφαίνετο ὅτι συνωμίλει, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἀπήγγελλε λόγον, ὡς ἐμπνευσμένος ρήτωρ. Αἱ λέξεις ἐξήρχοντο τοῦ στόματός του μετ' ἀπεριγράπτου εὐφραδείας, ὡς στίχοι ὡραίου καὶ καλῶς μελετημένου ποιήματος, μετὰ τραχείας ὁρμῆς χειμάρρου, παρασύροντος πᾶν τὸ προστυχόν.

Τῆς συνομιλίας ταύτης, ἢ μᾶλλον τῆς διαλέξεως ταύτης, παρέχω ἐνταῦθα ὠχρὰν

περίληψιν, τῶν ἀκριβῶν παρατηρήσεων, τῶν ἐμβριθεστάτων οἰκονομολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς ὀξυτάτης ἀντιλήψεως περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων.

—«Ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, ἤρξατο λέγων ὁ κ. Θερύ, ἣν ἦλθον νὰ μελετήσω ἐπιτοπίως, ὡς ἔπραξα ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τ' ἄλλα κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, Τουρκίαν, Ρωμουνίαν, Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν, δὲν παρίσταται ἡμῖν ὑπὸ εὐχάριστον ὄψιν, ἣν πᾶς εἰλικρινὴς φίλος τῆς ὡραίας ὑμῶν χώρας θὰ ἐπεθύμει νὰ εὕρῃ. Ὄντως, ἐν ᾗ ἐποχῇ ζῶμεν, οἱαδήποτε χώρα δὲν δύναται ν' ἀξιοῖ, ὅτι καλλιεργεῖ ἐξωτερικὴν πολιτικήν, παρὰ ὅταν ὁ ἐσωτερικὸς οἰκονομικὸς αὐτῆς ὀργανισμὸς τυγχάνῃ ἰσχυρῶς θεμελιωμένος, δηλαδὴ ὅταν δύναται νὰ ζήσῃ διὰ τῶν ἰδίων μέσων, καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς πόρων.

«Ἀπὸ τῆς εἰδικῆς ταύτης ἀπόψεως ἐξετάζων τὰ πράγματα, ὀφείλω νὰ εἴπω ὑμῖν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ, συγκρινομένη πρὸς τὰ δύο ἄλλα ἀντίζηλα αὐτῆς κράτη: τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, διότι τὰ δύο ταῦτα κράτη ἔχουσι πόρους γεωργικῆς φύσεως, ὧν ἡ Ἑλλὰς στερεῖται, ὄντα δὲ νεοφανῆ, δὲν ὑφίστανται τὸ καταθλιπτικὸν βάρος τοῦ παρελθόντος σας.

«Σύμπας ὁ κόσμος γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μνημείων, ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ πηγὴ δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα τῶν ἐπιστημῶν, τῶν φώτων καὶ τῶν τεχνῶν, παρήγαγε μεγάλους ἄνδρας, ἰσχυρὰ κρανία, ἀναμορφωτάς, φιλοσόφους, καλλιτέχνας, στρατηγούς..... κ. τ. λ. ἀλλ' ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν καὶ μὲ ὅλην τὴν εἰδικὴν προστασίαν τῆς θεᾶς Δήμητρος εὑρέθη πάντοτε ἐν μετρίῳ σημείῳ. Τὰ γεωργικὰ ζητήματα δὲν ἐκίνησαν ποτὲ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς, διότι ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους της ἐν τῇ ἀρχαιότητι διεξήγετο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν εἱλώτων τῆς Σπάρτης καὶ τῶν δούλων τῶν Ἀθηνῶν καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ γεωργικὰ κέντρα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐρημοῦνται, τῶν κατοίκων αὐτῶν μετοικούντων εἰς τὰς παραλίας τοῦ ἐσωτερικοῦ πόλεις, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν ξένην. Οὕτω δὲ ἡ Θεσσαλία, ἑνωθεῖσα μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος πρὸ εἰκοσιπενταετίας, ἡ θαυμασία αὕτη Θεσσαλία, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπεκάλουν **ἐριβώλακα,** δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν παραμικρὰν γεωργικὴν πρόοδον, καὶ εὑρίσκεται σήμερον ἧττον καλῶς καλλιεργημένη, ἀπὸ ὅ τι εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Τούρκων καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡσιόδου.

«Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς διατροφὴν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἰδοὺ γεγονὸς λυπηρόν· ἐν τούτοις ὅμως ἡ χωρητικότης της, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 37 κατοίκους κατὰ τετραγωνικὸν χιλιάμετρον, οὖσα μία τῶν ἀσθενεστέρων χωρητικοτήτων τῆς Εὐρώπης, θὰ ἤρκει δὲ νὰ καλλιεργηθῇ τὸ τρίτον μόνον τῶν ἀροσίμων γαιῶν, αἵτινες μένουσι χέρσοι ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα καλυφθῇ τὸ ἔλλειμμα τοῦ σίτου, ὃν ὀφείλετε καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ εἰσάγητε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὅθεν ὑπελόγισα, ὅτι ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας ἐπληρώσατε διὰ τὸ

εἶδος τοῦτο εἰς τὴν Ρωσσίαν, τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ γειτονικά σας κράτη τοῦ Αἵμου ποσότητα χρηματικὴν ἀνωτέραν τοῦ δημοσίου χρέους σας!

«Ἡ Ἑλλὰς σήμερον δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῶν κεφαλαίων, ἅτινα οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἀποστέλλουσι πρὸς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα. Ἡ περιπλανωμένη Ἑλλὰς τυγχάνει σήμερον ἡ μεγάλη Ἑλλάς, ὡς ἀριθμοῦσα πέντε μέχρις ἓξ ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἐ ᾧ ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου μετὰ τῶν νήσων μόλις ἐγγίζει τὰ δύο ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας κατοίκων. Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ Ἑλλάδι εὑρίσκονται οἱ μεγάλοι Ἕλληνες βιομήχανοι, οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι. Ἡ ἐξωτερικὴ Ἑλλὰς τρέφει ἐν μέρει τὴν ἐσωτερικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ δημοσιονομικὴ αὕτη δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε συγχρόνως καὶ ἡ αἰτία τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀδυναμίας, δεδομένου ὅτι ἡ δύναμις αὕτη προκαλεῖ ἐκπατρισμὸν ἀδιάλειπτον, ἐν συγκρίσει πολὺ μεγαλείτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ ὅτι ὁ ἐκπατρισμὸς οὗτος, ὅστις ἀδιακόπως ἐξογκώνει τὸ ρεῦμα τῆς ξενιτευομένης Ἑλλάδος, μειοῖ ἀκριβῶς διὰ τούτου τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Καὶ ὅ τι λέγω ταύτην τὴν στιγμὴν διὰ τὴν γεωργίαν, συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν χειροτεχνικὴν βιοτεχνίαν. Ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναταί ποτε νὰ γείνῃ μεγάλη βιομηχανικὴ χώρα, ἐν πρώτοις διότι στερεῖται ἐργατικῶν χειρῶν, ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβαίνοντος ξενιτευμοῦ, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον, διότι ἡ φύσις δὲν ἐπροίκισεν αὐτὴν οὔτε διὰ γαιάνθρακος, οὔτε δι' οἱασδήποτε ἄλλης κινητηρίου δυνάμεως.

«Ὅλα τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα τῆς Ἑλλάδος ἐργάζονται δι' ἀγγλικοῦ γαιάνθρακος, ὅ περ καθιστᾷ τὴν χρῆσιν τῶν μηχανῶν διπλασίως καὶ τριπλασίως δαπανηροτέραν ἀφ' ὅ τι στοιχίζει αὕτη εἰς τὰ κράτη τῆς βορείου Εὐρώπης.

«Πρέπει λοιπὸν ἕνεκα τούτων ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐγκαταλείψῃ τέλεον τήν τε γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν; Βεβαίως ὄχι! Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀφείλουσι νὰ μετέλθωσι πᾶν μέσον πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν εἰς χεῖράς των στοιχείων. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιῶν, αἵτινές εἰσιν ἀκόμη ἐλλιπεῖς εἴς τινας ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου, διὰ πρακτικῶν μέτρων, δυναμένων νὰ βελτιώσωσι τὴν γεωργικὴν κατάστασιν καὶ νὰ προκαλέσωσι τὴν ἵδρυσιν νέων βιομηχανιῶν, θὰ δυνηθῶσιν ἀναμφιβόλως νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα αὐτάρκη, ἂν οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν, τοὐλάχιστον κατὰ μέγα μέρος τῶν ἀναγκῶν της.

«Ἀλλ' ἡ μεταμόρφωσις αὕτη θ' ἀπαιτήσῃ ἴσως πολλὰ ἔτη μέχρις οὗ πραγματοποιηθῇ, μέχρις ὅτου δὲ ἴδωμεν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξακολουθῇ νὰ φυτοζωῇ καὶ νὰ ὑφίσταται τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο οἰκονομικὸν καὶ δημοσιονομικὸν σύστημα, τὸ ἐξουδετεροῦν τὰ ἠθικὰ αὐτῆς πλεονεκτήματα καὶ ἐξασθενοῦν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἐξωτερικήν της ἰσχύν.

«Ἡ Γαλλία, μετὰ τὰς καταστροφάς, ἃς ὑπέστη ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ γαλογεργερμανικοῦ, ἠδυνήθη ν' ἀνακύψῃ καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσιν της ἐν τῷ κόσμῳ μόνον καὶ μόνον διότι εἶχεν ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς σημαντικοὺς πόρους, οὓς ἡ δραστηριότης τῶν τέκνων της κατώρθωσε ν' ἀναπτύξῃ θαυμασίως. Χάρις εἰς τοὺς πόρους τούτους, ἅπαντας ἐσωτερικῆς φύσεως, ἡ Γαλλία ταχέως ἀνέκτησε τὸ οἰκονομικόν της ἰσοζύγιον καὶ δύναται σήμερον νὰ ὑποφέρῃ ἀγογγύστως τὸ βάρος δημοσίου χρέους τριάκοντα περίπου δισεκατομμυρίων φράγκων καὶ ἐτήσιον προϋπολογισμὸν δημοσίων δαπανῶν ἐκ τριῶν δισεκατομμυρίων καὶ ἑξακοσίων ἑκατομμυρίων φράγκων! Πρέπει λοιπὸν ἀντὶ πάσης θυσίας διά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς ἣν ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀναγκαία, ὅπως ἡ πατρίς σας εὕρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον μονίμους καὶ νέους πόρους, οἵτινες θὰ τῇ ἐπιτρέψωσι νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας της καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ οἰκονομικοῦ βρόγχου, ὅστις περισφίγγει τὸν λαιμόν της ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν.

«Ὅτε ἀνεχώρουν ἐκ Παρισίων, ὁ φίλος μου κ. Γ. Κλεμανσώ, ὅστις παρακαλουθεῖ μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος πᾶν ὅ τι τελεῖται ἐν τῇ ὡραίᾳ σας χώρᾳ, μοὶ εἶπεν:

— «Ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν ἡ Ἑλλὰς εἶνε τελείως προηγμένη, καὶ αἱ πρόοδοι «αὐτῆς εἶνε ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεως, ἀλλ' ὡς κράτος πάσχει καὶ ἡ θέσις της δὲν «εὑρίσκεται οὔτε κἂν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς βελτιώσεως».

«Ὁ κ. Κλεμανσὼ εἶχε πληρέστατα δίκαιον. Ἂν καὶ ὁ ἐπιφανὴς φίλος μας δὲν ἦλθεν ἐνταῦθα διὰ νὰ κάμῃ οἰκονομολογικὰς καὶ δημοσιονομικὰς σπουδάς, ἀλλὰ μόνον νὰ προσκυνήσῃ τὰ ἱερὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν τούτοις ἔκρινεν ἀκριβῶς τὴν νέαν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἀντίληψίς του ἀξίζει νὰ σημειωθῇ. Τῷ ἀνέπτυξα τὰς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἰδέας μου, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς θεραπείας αὐτῆς, οὗτος δὲ μοὶ ἀπεκρίθη:

— «Εὖγε! Ἡ λύσις αὕτη εἶνε διττῶς ἐπιτυχής, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἀνα«κοινώσῃς ἀνυπερθέτως εἰς τὸν φίλον μου κ. Καζάζην».

«Ἰδού με λοιπὸν παρ' ὑμῖν, καὶ μετὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πρόλογον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐγγίσω τὸ θέμα μου:

«Πρὸ τριακονταετίας ἕνεκα λόγων, οὓς ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ὁ δημόσιος πλοῦτος αὐξάνει ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ μετ' ἰλιγγιώδους ταχύτητος. Ἡ αὔξησις αὕτη, ἥτις εὐνοεῖ πρὸ πάντων τὰς μεσαίας τάξεις, προστιθεμένη εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντελῆ γνῶσιν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ συμβαινόντων, προὐκάλεσεν ἐν ὅλαις ταῖς χώραις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου αἴσθημα ἀποδημίας, ὅπερ γενικεύεται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ.

«Πρὸ πεντηκονταετίας δὲν ὑπῆρχον σχεδὸν ἢ χιλιάδες τινὲς ἀτόμων κατ' ἔτος, οἵτινες ἐτόλμων νὰ περιφρονήσωσι τοὺς κινδύνους ἑνὸς ταξειδίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν,

καὶ οἵτινες εἶχον τὰ μέσα νὰ τὸ πραγματοποιήσωσιν ὑπὸ καλοὺς ὑλικοὺς ὅρους. Σήμερον οἱ ταξειδιῶται οὗτοι ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων καὶ μετά τινα ἔτη θὰ ἀριθμῶνται κατὰ ἑκατομμύρια.

«Οἱ πλούσιοι ταξειδιῶται, συνηθισμένοι νὰ ζῶσι κατ' οἶκον μεθ' ὅλων τῶν ἀναπαύσεών των, ταξειδεύουσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χάριν διασκεδάσεως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ χάριν ἀναπτύξεως τῶν γνώσεών των.

«Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅ περ τοὺς προσελκύει περισσότερον εἶνε κυρίως ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ διακριθῶσι καὶ ν' ἀκουσθῶσιν. Ἀρχίζουσι κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὴν πατρίδα των χώρας, ἀκολούθως, εὐχαριστηθέντες ἐκ τοῦ πρώτου ταξειδίου των, θέλουσι νὰ ἴδωσι καὶ ἄλλας χώρας καὶ ἀπέρχονται μακρύτερα.

«Αἱ διηγήσεις των, αἱ περιγραφαὶ των ἐξωθοῦσι τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς φίλους των νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά των καὶ τὰ χάριν ἀναψυχῆς εἰς ξένας χώρας ταξείδια, ἅτινα ἄλλοτε ἦσαν σπάνιοι ἐξαιρέσεις, σήμερον τείνουσι ταῦτα νὰ γείνωσι συνήθης κανὼν τοῦ βίου εἰς πάντας τοὺς πλουσίους.

«Ἤδη διάφορα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, ἐκμεταλλευόμενα τὴν τάσιν ταύτην πρὸς τὸ περιηγεῖσθαι τῶν ξένων, διωργάνωσαν τὴν ὅλως νέαν ταύτην βιομηχανίαν, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν **βιομηχανίαν τῶν ξένων.**

«Ἡ Γαλλία ἐξασκεῖ τὴν βιομηχανίαν ταύτην ἐν μεγάλῃ κλίμακι, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἑλβετία, ἡ Ἰταλία και τὸ αὐστριακὸν Τυρόλον. Ὑπελογίσαμεν ὅτι οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἀφίνουσι κατ' ἔτος δύο δισεκατομμύρια φράγκων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἡ Ἑλβετία ἄνευ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πάγων της καὶ τῶν ὀρέων της, δηλαδὴ ἄνευ τῶν περιηγητῶν, οἵτινες δαπανῶσιν ἐν αὐτῇ διακόσια μέχρι διακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων ἐτησίως, θὰ ἦτο ἡ πτωχοτέρα χώρα τῆς Εὐρώπης. Χάρις εἰς τὰς ἐτησίας δαπάνας τῶν περιηγητῶν τούτων ἐν Ἰταλίᾳ, αἵτινες δὲν εἶνε ὀλιγώτεραι τῶν ἑξακοσίων ἑκατομμυρίων φράγκων, ἡ χώρα αὕτη ἠδυνήθη ν' ἀνακτήσῃ τὸ οἰκονομικόν της ἰσοζύγιον καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τοῦ ἐξωτερικοῦ της χρέους.

«Τέλος ἐν νωπότερον παράδειγμα ἀξίζει νὰ παραθέσω ἐνταῦθα: Πρὸ δεκαετίας οἱ Ἄγγλοι ἤρξαντο νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὰς Πυραμίδας καὶ τοὺς καταρράκτας τοῦ Νείλου, ὡς καὶ τὰ ὀλίγα μνημεῖα τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιότητος. Ἰδοὺ τὶ συνέβη:

«Τῷ 1904 ὑπελογίσθη ὅτι πλέον τῶν διακοσίων χιλιάδων περιηγητῶν διῆλθον τῆς Αἰγύπτου, καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, χωρὶς νὰ σφάλληται, ὅτι ἡ ἔκτακτος εὐημερία, ἥτις ἐκδηλοῦται σήμερον ἐν Καΐρῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, ὀφείλεται εἰς τὸ αὐξάνον πάντοτε ρεῦμα τῶν ξένων περιηγητῶν.

«Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπὸ τὸν ἥλιον χώρα ἐπιδεκτικὴ νὰ προσελκύῃ καὶ συγκρατῇ τοὺς ἐπισκέπτας τούτους, αὕτη βεβαίως εἶνε ἡ Ἑλλάς, καὶ ὅμως ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἐπαγγελλομένους τὸν ἀρχαιολόγον, ἡ Ἑλλὰς σήμερον δέχεται τόσους ἐπισκέπτας, ὅσους σχεδὸν καὶ ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἐξαιρέσει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ

Πειραιῶς, δύναται νὰ βεβαιώση τις, ὅτι ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἀττική, ἡ Φωκίς, ἡ Βοιωτία, ἡ Εὔβοια, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Αἰτωλία καὶ αὐτὴ ἡ Θεσσαλία, ἡ διασχιζομένη ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, εἰσὶ σήμερον χῶραι τοσοῦτον ἐντελῶς ἄγνωστα ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σατωβριάνδου καὶ τοῦ Ἐδμόνδου Ἀμπού. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ, ὅσον ὀλίγον πεπαιδευμένος καὶ ἂν εἶνε, μὴ ὀνειροπολῶν νὰ πατήση τὸ χῶμα τῆς Ἑλλάδος. Διατί ἡ μεταξὺ ὀνείρου καὶ πραγματικότητος αὕτη διαφορά; Διότι ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ ἀπομεμονωμένη, ὡς μεμακρυμένη νῆσος, διότι ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἀμέσων περιχώρων αὐτῆς ὁ βίος τυγχάνει δυσχερὴς καὶ αἱ συγκοινωνίαι σχεδὸν ἀνέφικτοι.

«Ἐν τῇ ὡραίᾳ σας χώρᾳ, μὲ αὐτὸν τὸν κυανοῦν της οὐρανόν, δὲν συναντᾷ τις σήμερον ἢ ἀρχαιολόγους καὶ παραγγελιοδόχους. Οἱ ἀρχαιολόγοι προσέφερον προφανῶς μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξαγαγόντες αὐτὴν ἐκ τοῦ τάφου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχουν ρίψη αὐτὴν ἡ πτῶσις τῶν θεῶν της καὶ ἡ τουρκικὴ δεσποτεία, ἐκθάπτοντες τοὺς ναούς της καὶ τὰ ἀγάλματά της, γράφοντες τὴν ἱστορίαν της κάλλιον καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς ἱστορικῶν, ἀλλ' οἱ ἀρχαιολόγοι τρέφονται διὰ πετρῶν καὶ ἐπιγραφῶν, καὶ ἂν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ ν' ἀναστήσωσι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἶσὶν ἀνίκανοι νὰ ζήσωσι τὴν νέαν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἐντὸς δύο, τριῶν ἢ καὶ πλειοτέρων ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πειραιῶς-Λαρίσσης εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα, δύναται νὰ συνδεθῇ μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν γραμμῶν, αἱ δὲ Ἀθῆναι νὰ εὑρεθῶσι μόνον ἐξήκοντα ὥρας μακρὰν τῶν Παρισίων καὶ τῶν Βρυξελλῶν, τρεῖς ἡμέρας μακρὰν τῆς Πετρουπόλεως, πεντήκοντα ὥρας τοῦ Βερολίνου, τεσσαράκοντα πέντε τοῦ Μονάχου, τριάκοντα ἑπτὰ τῆς Βιέννης, τριάκοντα μίαν τῆς Βουδαπέστης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλὰς θὰ παύση οὖσα ἀπομεμακρυσμένη νῆσος καὶ τὸ ρεῦμα τῶν περιηγητῶν, ὅ περ πλουτίζει καὶ μεταβάλλει σήμερον τὰς εὐτυχεῖς χώρας, πρὸς ἃς διευθύνεται, θὰ στρέψη πρὸς τὴν πατρίδα σας..... Ἀλλ' ὑπὸ τὸν οὐσιώδη ὅρον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῆς δημοσίας ἑλληνικῆς γνώμης, θ' ἀσχοληθῇ καθιστῶσα προσιτὰ καὶ κατοικήσιμα τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια, ἱστορικὰ μέρη καὶ αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι θέσεις τῆς ἰδεώδους πατρίδος σας.

«Πρέπει, ἵνα οἱ εἰς τὴν πατρίδα σας ἐρχόμενοι περιηγηταὶ μὴ περιορισθῶσιν ἐπισκεπτόμενοι μόνον τὰ θαυμάσια τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Φάληρον, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ἐλευσῖνα καὶ νὰ ἀνέλθουν μόνον τὸν Λυκαβηττόν, ὅ περ εἶνε ζήτημα τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, πρέπει νὰ διατρίψωσι πολλὰς ἑβδομάδας καὶ νὰ ἐπισκεφθῶσιν ὄχι μόνον τὴν Κόρινθον, τὰς Μυκήνας, τὴν Τύρινθα, τὸ Ναύπλιον, τὴν Ἐπίδαυρον, τὴν Τρίπολιν, τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Ὀλυμπίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ Καλάβρυτα, καὶ τὴν Μαντινείαν, καὶ τὰς Θήβας' καὶ τὴν Χαλκίδα, καὶ τὴν Εὔβοιαν, καὶ τὴν Λειβαδίαν, καὶ τοὺς Δελφούς, καὶ τὰς Θερμοπύλας. Ν' ἀναβῶσι τὸν Παρνασσόν, νὰ διασχίσωσι τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὡς διασχίζουσι τὴν λίμνην τῆς Γενεύης, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, νὰ ὑπάγωσι νὰ χαιρετήσωσι τὸ Πήλιον καὶ τὴν Ὄσσαν,

νὰ ἀναρριχηθῶσι τὰς ἀποκρήμνους πλευρὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ διὰ μικρᾶς διαμονῆς ἐν τοῖς Μετεώροις ν' ἀποκομίσωσιν ἀνεξάλειπτον ἀνάμνησιν. Ἀλλὰ διὰ πάντα ταῦτα πρέπει νὰ συστηθῶσι μέσα ταχειῶν συγκοινωνιῶν, νὰ οἰκοδομηθῶσι ξενοδοχεῖα, ἂν οὐχὶ πολυτελῆ τοὐλάχιστον καθαρὰ καὶ ἐπαρκῶς ἄνετα. Νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐν ἑνὶ λόγῳ διαμονὴ εὔκολος καὶ εὐχάριστος εἰς ἀνθρώπους, οἵτινές εἰσι συνειθισμένοι εἰς τὴν εὐζωίαν, καὶ οἵτινες εὐχαρίστως θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρασύροντες καὶ ἄλλους ἐπισκέπτας, ἐὰν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν δὲν ὑποφέρωσι.

«Τὸ ζήτημα τῶν ἐσωτερικῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς διαμονῆς εἰσὶ τὰ δύο μεγάλα ζητήματα.

«Διότι σήμερον αἱ Ἀθῆναι μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς, αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ Ὀλυμπία εἶνε τὰ μόνα μέρη, ἅτινα ὁ περιηγητὴς δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ ἀνέτως. Τ' ἄλλα περίφημα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἀκόμη ἀπηγορευμένοι καρποί, καθόσον διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τις τοὺς Δελφοὺς π.χ., ἀπέχοντας τῶν Ἀθηνῶν μόνον 125 χιλιάμετρα κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, πρέπει νὰ καταναλώσῃ τέσσαρας τοὐλάχιστον ἡμέρας, καὶ πρὸς τοῦτο οὐδεμιᾶς κανονικῆς ὑπηρεσίας ὑπαρχούσης ὠργανωμένης, ἐνῷ δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ὀλυμπίαν, ἀπέχουσαν τῶν Ἀθηνῶν 342 χιλιάμετρα, εἰς 48 ὥρας, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν κόσμος αὐξάνει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, διότι ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, καὶ δύο καλὰ ἐκεῖ ξενοδοχεῖα, ἐντὸς δὲ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν θὰ ὑπάρχωσι πέντε καὶ ἓξ τοιαῦτα.

«Ἡ φυσικὴ αὕτη ἐπιχείρησις δέον νὰ ᾖ ἔργον τοῦ Κράτους. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία μόνη δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, σᾶς διαβεβαιῶ δὲ ὅτι διὰ νὰ εὕρητε εὐτυχῆ τινα λύσιν αὐτοῦ, τὸ Κράτος δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην οὔτε δάνειον βαρὺ νὰ συνάψῃ, οὔτε τοὺς φόρους ν' αὐξήσῃ, οἵτινες βαρύνουσιν ἤδη τοὺς φορολογουμένους Ἕλληνας.

«Ἓν πρόγραμμα διοργανώσεως, πολὺ μελετημένον ὑπὸ ἀνωτέρας ἐπιτροπῆς (**Comité supépieur**) διαμενούσης ἐν Ἀθήναις, μερικαὶ αὐθόρμητοι δωρεαὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Ἑλλήνων, ἢ ἐν ἀνάγκῃ μερικαὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν ἀναγεγραμμένων ἐτησίως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους, ὡς ἐξόδων πρώτης ἀνάγκης, καὶ δοθείσης ἅπαξ τῆς ὠθήσεως, τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον θ' ἀποπερατώσῃ τὸ ὑπόλοιπον.

«Τότε πλούσιοι περιηγηταί, ὧν ὁ ἀριθμὸς θ' αὐξάνῃ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, θὰ συρρεύσωσι ἐν τῇ χώρᾳ σας πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μετ' αὐτῶν ἑκατομμύρια ἐπὶ ἑκατομμυρίων θὰ διασπαρῶσι διὰ χιλίων πόρων καθ' ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Τότε αἱ δημόσιαι πρόσοδοι θὰ αὐξήσουν προοδευτικῶς, τότε τέλος ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ καχεξία, ἥτις τόσον κακῶς ἐπηρεάζει τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ λυθῇ φυσικώτατα, διότι ἡ ἐσωτερικὴ Ἑλλάς, καθιστα-

μένη διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς πόρων πλουσία καὶ ἰσχυρά, θ' ἀπαλλαγῇ καὶ θὰ ἀνακύψῃ, ὡς ἀπηλλάγη καὶ ἀνέκυψεν ἡ Γαλλία μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ 1870-71.

«Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα, οὗτινος τὰ στοιχεῖα ἀντιμετωπίζω ἐνταῦθα, δὲν εἶνε μόνον πρόβλημα ὑλικῆς φύσεως, ὡς ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ. Ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ὑψίστη ἠθικὴ δύναμις, οὐχὶ μόνον, διότι ἡ λύσις του θὰ ἐπιφέρῃ περισσοτέραν εὐημερίαν εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ συντελέσῃ οὕτως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος παλινόστησιν μεγάλης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μερίδος τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων, τῶν ἐγκαταλειψάντων ἐρήμους τοὺς ἀγροὺς των, ἀλλὰ καὶ διότι πάντες οἱ ξένοι, οἵτινες θὰ ἐπισκέπτωνται ἐτησίως τὴν εὐχάριστον ὑμῶν πατρίδα, καὶ ὧν ἡ μὲν καρδία θὰ πάλληται ἐνώπιον τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητός σας, ἡ δὲ ψυχὴ θ' ἀνυψοῦται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν θαυμασίως ὡραίων τούτων ὁριζόντων, οἵτινες ὑπῆρξαν μάρτυρες τοσούτων μεγάλων γεγονότων, θὰ γείνωσι φανατικοὶ φιλέλληνες καὶ κατηχηταὶ ἔνθερμοι τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ . . . . καὶ ἡ Ἑλλάς, γενομένη ταύτην τὴν φορὰν μεγάλη, μεγαλειτέρα Ἑλλάς, οὐδένα τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς θὰ φοβῆται».

Καὶ ἐπέρανε τὸν λόγον ὁ διακεκριμένος οἰκονομολόγος, ὡς ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὅστις, γνωρίζων καλῶς τὸ μάθημά του, ἀποστηθίζει αὐτὸ ἀπνευστεὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος. Ἀλλ' ἂς μὴ φαντασθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται, ὅτι ὁ λόγος τοῦ προσφιλοῦς ἡμῖν ξένου ἦτο ξηρὸς καὶ ἄτεχνος, ὡς τὸν παραθέτω ἐνταῦθα. Ἐγὼ δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο ἢ τὸ καθῆκον ἑνὸς κακοῦ ἀπομνημονευτοῦ, κατορθώσας ἴσως νὰ κρατήσω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς *διαλέξεως*, διότι ἦτο πράγματι ἐθνικὴ conférence πρώτης τάξεως ὁ λόγος οὗτος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ μεταδώσω τὰς εἰκόνας, τὰ σχήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, μεθ' οὗ ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε τὴν διάλεξίν του ὁ διακεκριμένως Γάλλος οἰκονομολόγος κ. Θερύ, ὅστις, ὡς εἶπον ἤδη, δι' ἡμᾶς δὲν εἶνε ποσῶς ξένος, οὐχὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἐκ Μασσαλίας καταγωγῆς του, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Φιλελληνικὸν Σύνδεσμον, διὰ τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐναβρύεται

Χ. Χρηστοβασίλης

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Διαπρεπὴς Γερμανο-ἄγγλος δημοσιολόγος, ὁ κ. Κάρολος Μπλἰνδ, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ μηνιαίᾳ «Ἐπιθεωρήσει τοῦ Οὐεστμίνστερ» τὸ ἑπόμενον ἀξιόλογον περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων ἄρθρον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὁπόσην εὐεργετικὴν διὰ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ παλαίοντα Ἑλληνισμὸν ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης τῆς ὑψηλῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακεδονία» ἀγγλιστὶ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ ἡμετέρου προέδρου, περὶ οὗ τόσον εὔφημος μνεία γίνεται ἐν τῷ παρόντι δημοσιεύματι:

«Μικρὸν πρὶν ἢ ἐκραγῇ ὁ ρωσσοϊαπωνικὸς πόλεμος, οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς τοῦ πρίγκιπος Οὐχτόμσκη, τοῦ ἐνθέρμου φίλου τοῦ Τσάρου Νικολάου II, εἶχε τὸ σθένος νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν «**Ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως**», ὅτι «τὸ μακεδονικὸν «ζήτημα ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν λύσιν τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταν- «τινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἥτις θᾶττον ἢ βράδιον θὰ γίνῃ ρωσσικὴ πόλις, «ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε μεγαλειτέρας σπουδαιότητος ζήτημα νὰ καταβάλω- «μεν τὸν μικρὸν καὶ ὑπερήφανον γίγαντα, τὴν Ἰαπωνίαν».

«Ἰδοὺ ὁποῖαι αὐθάδεις ἀπολυταρχικαὶ καὶ κατακτητικαὶ ἰδέαι ἐν τῇ ἐγγὺς καὶ τῇ ἄπω Ἀνατολῇ καταφανῶς ἀποκαλύπτονται.

«Εἰς ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς πρίγκηψ Οὐχτόμσκη συνέγραψεν, ὅτε εἶχε συνοδεύσῃ Νικόλαον τὸν II εἰς τὸ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ταξείδιον, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ποιεῖται ἀρκετὴν νύξιν περὶ τῶν ρωσσικῶν σχεδίων ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν, βεβαιῶν ὅτι «οἱ αὐτόχθονες τρέφουσιν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῆς Ἀγγλίας»· καὶ ὡμίλησε κατὰ πολὺ ἀστεῖον τρόπον, ὅτι δηλ. «οἱ Ρῶσσοι ἀναμένονται νὰ κατέλθωσι καὶ διέλθωσι πέραν τῶν Ἱμαλαΐων.»

«Ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐτυχῶς ὑπάρχει σχετική τις νηνεμία εἰς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Οὐχτόμσκη ἐκφρασθεῖσαν γνώμην, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τὸν ἐκσλαυϊσμὸν αὐτῆς.

«Τῆς ἡσυχίας ταύτης, τῆς ἐπικρατούσης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Μακεδονίᾳ, ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Τουρκία, ὅπως ρυθμίσῃ κάλλιον τὴν κατάστασίν της. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο;

«Βεβαίως ὄχι διὰ τῶν μέχρι σήμερον συχνάκις ὑποδειχθέντων μέτρων· διότι πολλαὶ μέθοδοι ὑπεδείχθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει δεόντως οὔτε τὰς φυλετικὰς καὶ θρησκευτικὰς διαμάχας, τὰς ὑφισταμένας ἐν Μακεδονίᾳ, οὔτε τοὺς φοβεροὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διατρέχει ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ἀπὸ ἔνοπλόν τινα ἐπέμβασιν τῶν ξένων Δυνάμεων. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ ὑποκινήσωσιν ἐξέγερσιν σταυροφορίας κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου», ἀναμφιβόλως ὁμιλοῦν ἐξ ἐλλείψεως γνώσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἢ ἐξ ἀπηρχαιωμένου θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ ἰδέαι εἶνε κατὰ πολὺ χείρονες τῶν ἀνωτέρων.

«Τίς δὲν οἰκτίρει τὰς φρικαλεότητας, τὰς ὁποίας προυκάλεσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βουλγαρικῶν στιφῶν ἐν Μακεδονίᾳ;

«Αἱ φρικαλεότητες αὗται ἀτυχῶς διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν ἀντιθέτων αὐτοῖς Ἑλλήνων.

«Ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὸ νέον ἔργον τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου κ. Νεοκλέους Καζάζη, ὅστις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐφιλοξενεῖτο ἔν τινι δείπνῳ ἐν Λονδίνῳ, ὅπου παρῆσαν ἀρκετὰ σημαντικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶχον προπαρασκευάσῃ τὸ τελευταῖον μακεδονικὸν συνέδριον. Πλέον τῶν 440 φόνων περιγράφονται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ καθ' ἁπάσας τὰς λεπτομερείας αὐτῶν, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ.

«Τὸ πλεῖστον τῶν ἐγκλημάτων τούτων ὀφείλεται εἰς τὸ ἀρχικὸν μῖσος τὸ ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς Βουλγάροις, οἱ ὁποῖοι ἀπεσχίσθησαν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀνηκόντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυρίως λεγομένην ταύτην Ἐκκλησίαν.

«Καὶ ἐνώπιον τοιαύτης καταστάσεως, ἠκούσαμεν νὰ λέγωσιν, ὅτι ἔπρεπεν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις νὰ ὀργανώσωσι «χριστιανικὴν Σταυροφορίαν» κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου».

«Πότε θὰ μάθωσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες θέλουσι νὰ ἴδωσι τὴν χώραν ταύτην εἰς τὰς χεῖρας τῆς Σφιγγὸς Εὐρώπης, διὰ τῆς ἐνόπλου αὐτῆς ἐπεμβάσεως, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ὅρος ἄγνωστος ἀκόμη καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολυγλώσσους καὶ παραδόξως ἀναμεμιγμένους πληθυσμοὺς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, ἐν ταῖς ὁποίαις δὲν ὑπάρχουσι μόνον Βούλγαροι, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, καὶ Τοῦρκοι, καὶ Σέρβοι, καὶ Ἀλβανοί, καὶ Βλάχοι καὶ διάφοροι ἄλλαι φυλαὶ ποικίλων προελεύσεων, σφοδρῶς ἀλληλοπολεμούμεναι; Καὶ τοῦτο διότι οἱ Βούλγαροι, οἵτινες δὲν ἔχουσι πλειοψηφίαν ἐν Μακεδονίᾳ, θέλουσι νὰ κυριαρχήσωσι τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἐν λόγῳ ἐπαρχίαι μετεβλήθησαν εἰς μαγικὸν λέβητα ἐγκληματιῶν.

«Εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὄχι μόνον ὑπάρχουσι τόσαι ἀγωνιζόμεναι φυλαὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὅτι οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Πανσλαυϊσταὶ ἀπόστολοι, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, κατασκευάζουσι τεχνητήν τινα χώραν τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, προσθέτοντες τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπείων εἰς τὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Εἰς τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπείων οἱ Σλαῦοι ἔχουσι τὴν πλειοψηφίαν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ Βούλγαροι, διότι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ Σέρβοι. Οἱ Σέρβοι εἶνε πραγματικοὶ Σλαῦοι, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι δὲν εἶνε. Οἱ κάτοικοι τοῦ βιλαγετίου τούτου ἀρχικῶς ἦσαν λαὸς ταταρικός, συγγενὴς τῶν Τούρκων καὶ ἐξεσλαυίσθησαν μόνον κατὰ τὴν γλῶσσαν. Ἦλθον ἀπὸ τὸν Βόλγαν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομά των Volgars Bolgars ἢ Bulgars. Καίτοι νῦν μεταχειρίζονται σλαυϊκὴν γλῶσσαν, οὐχ ἧττον εἶνε αἵματος ταταρικοῦ καὶ μογγολικοῦ. Εἰς τὰς περιφερείας Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου οἱ

Ἕλληνες ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔχουσι τὴν πλειοψηφίαν. Ἐν συνόλῳ εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν τούτων περιφερειῶν εἶνε συνήθως δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τί πραγματικῶς εἶνε ἕκαστος ἄνθρωπος, διότι ὁμιλεῖ δύο ἢ τρεῖς γλώσσας καὶ συχνάκις ἀλλάσσει διαμονὴν ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην ἐπαρχίαν.

«Τὰ τέκνα ἑνὸς πατρός, μεταβαίνοντα εἰς διάφορα μέρη, συχνάκις μεταβάλλουσι τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ ὀνόματός των οὕτως, ὥστε τοῦτο νὰ φαίνηται ἢ βουλγαρικόν, ἢ ἑλληνικόν, ἢ σερβικόν, ἀναλόγως τοῦ συμφέροντός των.

«Ὄπισθεν τοῦ Βουλγαρισμοῦ κρύπτεται ἐντέχνως ὁ ρωσσικὸς Πανσλαυϊσμός. Πᾶς τις γνωρίζει καὶ ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἡ Ρωσσία διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, προσεπάθησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν Βουλγαρίαν μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἵνα οὕτω διαχωρίσῃ τελείως καὶ διὰ παντὸς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἕκαστος πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἐπίσης, ὅτι οἱ Μασχοβῖται πράκτορες διὰ τοῦ τρόπου τῶν συνωμωσιῶν καὶ τῶν δολοφονικῶν μηχανορραφημάτων προσεπάθησαν ἐπανειλημμένως ν' ἀναλάβωσι εἰς χεῖράς των τὰ στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ ζητήματα τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῷ τελικῷ σκοπῷ τῆς προδήλου προσαρτήσεως αὐτῆς.

«Τὸ τοιοῦτον εἶνε κίνδυνος, ὅστις σὺν τῷ χρόνῳ δύναται νὰ ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες συμβουλεύουσι σταυροφορίαν κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου», δὲν θὰ ἴδωσιν αὐτήν. Μερικοὶ μάλιστα τούτων, καθὼς καί τινες ἄλλοι κρυπτόμενοι ὄπισθεν τῶν παρασκηνίων, θὰ ἐζητωκραύγαζον ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ τῶν Κοζάκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Ἀλλ' ἃς μὴ ἀφήσωσιν οἱ οὕτω περὶ Μακεδονίας σκεπτόμενοι νὰ παροραθῇ, ὅτι αἱ ὑποτελεῖς τῇ Τουρκίᾳ ἐπαρχίαι τῆς Ἀρμενίας δὲν ἔχουσι πλειοψηφίαν Ἀρμενίων. Πλειοψηφία ὑπάρχει ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις, τὰς ὁποίας προσήρτησεν ἡ Ρωσσία εἰς τὰς κτήσεις της. Καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, τὴν πραγματικῶς Ἀρμενίαν, ἡ Ρωσσία κυβερνᾷ κατὰ τοιοῦτον καταθλιπτικὸν τρόπον, ὥστε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας θέτει βέβηλον χεῖρα πρὸς ὄφελος τῆς ρωσσικῆς.

«Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία εἶνε μία ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, τὰς ἐπιζητούσας τὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τὴν Τουρκίαν. Οἷα χλεύη κατὰ τῆς ἰδέας τῆς Δικαιοσύνης!

«Βεβαίως ταῦτα πάντα δὲν λέγομεν διὰ νὰ συμβουλεύσωμεν ἀπραξίαν. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Ἀγγλία, ἥτις φαίνεται δεικνύουσα τόσον μεταρρυθμιστικὸν ζῆλον, δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καλειτέραν εὐκαιρίαν ἀπὸ σήμερον, ὅπως ἐπιτύχῃ βελτίωσίν τινα εἰς τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς Τουρκίας. Ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ κεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκεῖθεν λοιπόν, καὶ οὐχὶ ἐκ Μακεδονίας, δύναται νὰ ἐκριζωθῇ. Εἰς τὸν τόπον τῆς αὐθαιρεσίας, τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς σκληρᾶς αὐλικῆς κυβερνήσεως πρέπει νὰ εἰσαχθῇ τὸ σύστημα τῆς μεταρρυθμίσεως.

Διατί ἡ Ἀγγλία, ἡ καυχωμένη ὅτι εἶνε ἡ μήτηρ τῶν κοινοβουλίων, δὲν ἐνεργεῖ

ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφώνως τῇ ὑποσχέσει, ἣν ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σουλτάνος κατὰ τὸ 1878; Διατί, λέγομεν, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας δὲν ὑπενθυμίζει ἀπειλητικῷ τῷ τρόπῳ εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν εἶχε δώσῃ εἰς ὅλους τοὺς πρεσβευτάς, ὅτι τὸ τουρκικὸν κοινοβούλιον θὰ συνεκαλεῖτο ἐκ νέου μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης;

«Τοῦτο εἶνε τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα καὶ ἡ ἐν γένει κατάστασις τῆς Τουρκίας θὰ ἐβελτιοῦντο κατὰ πολύ. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου αἱ ἑπτὰ καὶ πλέον φυλαὶ μὲ τὰς διαφόρους διαλέκτους των ζῶσιν εἴτε ἐν φανερᾷ εἴτε ἐν κρυφίᾳ ἐχθρότητι μεταξύ των, ἡ αὐτονομία θὰ ἐπέφερε μόνον αἱματηρὰς συγκρούσεις. Καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν, οἱ φόνοι ἐν Μακεδονίᾳ εὑρίσκονται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ἐπιδρομέων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἕνεκα λόγων θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν.

«Ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κοινοβουλίῳ τοῦ 1877-78 αἱ διάφοροι ἐθνικότητες τῆς αὐτοκρατορίας εἰργάζοντο ἡνωμέναι πρὸς κοινὴν μεταρρύθμισιν. Οἱ παρὰ τῇ Πύλῃ Ἄγγλοι πρεσβευταὶ κ. κ. Ἑρρῖκος Λαϋάρτ καὶ Ἑρρῖκος Ἔλλιοτ ἐβεβαίωσαν, ὅτι ἡ συνέλευσις ἐκείνη εἰργάσθη ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων μὲ ζῆλον καὶ θέλησιν πολὺ ἀξιέπαινον καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ρωσσικῶν λογχῶν ἔφθασε καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ἕνεκα ὅμως τῆς διαφωνίας τοῦ Μιδὰτ-πασσᾶ ἐκηρύχθη ἡ λῆξις τῆς συνόδου μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ διάλυσις αὐτῆς.

«Ἔν τινι ἐπιστολῇ, δημοσιευθείσῃ πρό τινων ἐτῶν εἰς τοὺς «Τάϊμς», ὁ Σὶρ Ἑρρῖκος Ἔλλιοτ, ἐξεφράσθη ἅπαξ ἔτι ὑπὲρ τῆς ἐκ νέου συγκλήσεως τῆς ὀθωμανικῆς Βουλῆς.

«Εἶπε δὲ ὅτι: «Ἂν ἐκεῖνοι, οἵτινες παρευρίσκονται ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις τοῖς «γενομένοις καθ' ἅπασαν τὴν χώραν — ἀντὶ νὰ μένωσιν εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν «καταγγελιῶν τῶν διαπραχθεισῶν φρικαλεοτήτων — προσεπάθουν ν' ἀποδείξωσιν «ὅτι πᾶσα προσπάθεια, γενομένη ὑπὲρ καταργήσεως τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, «ὑπὸ τὸ ὁποῖον αἱ φρικαλεότητες αὗται συνέβησαν, θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν «χώραν ταύτην, τὸ τοιοῦτον δὲ θὰ ἐνεθάρρυνε τοὺς Νεοτούρκους, ἐξ ὧν καὶ μόνον «δυνάμεθα ν' ἀναμείνωμεν καλὰ ἀποτελέσματα. Τὸ ζήτημα δέον νὰ ἐξετασθῇ εἰς «τὴν πηγὴν αὐτοῦ».

«Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου—σχεδιασθείσης ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, ἥτις ἐποφθαλμιᾶ κυριαρχίαν ἐπὶ μιᾶς μεγάλης Βουλγαρίας—ὑποστηρίζουσι τὴν προσπάθειαν τῶν βουλγαρομακεδόνων, ὅπως διασπάσωσι τὰς ἄλλας φυλὰς καὶ οὕτω κυριαρχήσωσιν αὐτῶν, ἐργάζονται πραγματικῶς πρὸς ὄφελος τῆς φιλοδοξίας τοῦ τσαρισμοῦ, προσπαθοῦντος νὰ ἐξεύρῃ τρόπον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Ὅ τε Γλάδστων καὶ τελευταίως ὁ βουλευτὴς Seymour Stevenson ἐν τῷ δοθέντι ἐν Λονδίνῳ γεύματι πρὸς τὸν κ. Ν. Καζάζην, πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθηνῶν, ὡμολόγησαν ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἥτις εὐτυχῶς ἠκυρώθη ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐπροξένει μέγα ἄδικον εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἂς ἐνθυμηθῶσι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἵτινες πράγματι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις τῆς Τουρκίας, ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος κεῖται ἐν ταῖς προτεινομέναις ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων μεταρρυθμίσεσι, τῶν ὁποίων προΐσταται ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ Ἀχμὲτ Ριζᾶς, ἀνὴρ κατὰ πάντα κατάλληλος πρὸς τοῦτο.

«Οὗτος τυγχάνει υἱὸς πρώην ὑπουργοῦ, πατρὸς Τούρκου καὶ μητρὸς Γερμανίδος. Ἄνθρωπος μᾶλλον τῶν γραμμάτων ὤν, κατεῖχεν ἄλλοτε θέσιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῷ τμήματι τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τελευταίως, ἀπὸ δέκα πέντε ἤδη ἐτῶν, διατελεῖ ἐξόριστος ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐκδίδει τὸ ὄργανον τῶν Νεοτούρκων, ἡ «Mechveret». Ὑπολογίζεται ὅτι ὑπάρχουσι περὶ τὰ 500 μέλη τῆς μερίδος τοῦ Ἀχμὲτ-Ριζᾶ εἴτε ἐν ταῖς φυλακαῖς, εἴτε ἐξόριστοι. Ἡ δραστηριότης του παρακολουθεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ταραχῶν καὶ τῶν φρικαλεοτήτων τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ὧν οἱ φιλοπάτριδες Ὀθωμανοὶ δὲν δύνανται νὰ μετέχωσιν, ἐνῷ ὡς μεταρρυθμισταὶ θὰ προσεπάθουν διὰ καταλλήλων νομοθετημάτων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τούτων. Αὗται αἱ ἰδέαι καὶ αὗται αἱ ἀρχαὶ ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τοὺς Ἄγγλους κυρίους.

«Τελευταίως ὁ Ἀχμὲτ Ριζᾶς ἦτο ἐν Λονδίνῳ, ὅπου προσεπάθησεν ἐν διασκέψει μετὰ βουλευτῶν καὶ δημοσιογράφων, νὰ ἴδῃ, ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἱδρυθῇ ἐνταῦθα, «ὀθωμανικὸν μεταρρυθμιστικὸν κομιτᾶτον», ἔχον ὡς βάσιν ἐνεργείας τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ τουρκικοῦ κοινοβουλίου. Ὅλοι οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς προόδου ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ δέον νὰ τῷ εὐχηθῶσι καλὴν ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν του.

«Ἡ Ἰαπωνία, χώρα μὲ Βουλήν, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ Τσαρισμοῦ. Ἐὰν καὶ ἡ Τουρκία ἐπανέφερε τὸ πρὸ εἴκοσιν ἑπτὰ ἐτῶν κοινοβούλιόν της, ὅ περ προεκήρυττεν ἐλευθερίαν τύπου, ἰσότητα ἐνώπιον τοῦ νόμου, παραδοχὴν ὅλων τῶν πολιτῶν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, ἐν τῇ κατανομῇ τῶν δημοσίων θέσεων, ἐλευθερίαν εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας ἑκάστου λαοῦ, ἰσότητα ἀνάλογον ἐπὶ τῶν φόρων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.... ἐὰν ἡ πάντοτε ὑποστηριζομένη ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἄπιστος Τουρκία ἐξηναγκάζετο ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκεν ὁ Σουλτᾶνος κατὰ τὸ 1878 καὶ ἐπανέκτα τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμά της, δὲν θὰ εἶχε τοῦτο σωτήριον ἀποτέλεσμα καὶ ἐπὶ τῆς Ρωσίας, ὅπου τόσοι εὐγενεῖς μάρτυρες ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἰδέαν ταύτην;»

Charles Blind

---

1) Σημ. «Ἑλλ.» Ἀμφιβάλλομεν, ἂν αἱ περὶ μεταρρυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ ἰδέαι, τοῦ συγγραφέως κατὰ τὸ πρόγραμμα τῶν Νεοτούρκων, δύνανται νὰ ἔχωσι σκοπιμότητά τινα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν βραδύτερον.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΣΛΑΥΟΙ

Βεβαιοῦται, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρεττανία ὑπέβαλεν εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις προτάσεις τινάς, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον παραμένει ἄγνωστον. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι ἀποβλέπουσιν αὗται εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν ἀποτελεσματικωτέρας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις.

Οὕτω περίπου ἀνέφερον αἱ ἐφημερίδες κατὰ τὴν 17ην παρελθόντος Φεβρουαρίου τὴν νέαν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι.

Τὰ λοιπὰ ἔθνη δυστυχῶς δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ παραξενεύωνται διὰ τὴν τοιαύτην πρωτοβουλίαν αὐτῆς, διότι ἡ διαρκὴς αὐτῶν ἀδράνεια ἐξαναγκάζει τοὺς πέραν τῆς Μάγχης γείτονάς μας, τοὺς ὁποίους ἡ γεωγραφική των θέσις κρατεῖ φυσικῶς μακρὰν παρομοίων φροντίδων, νὰ πρωτοστατῶσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λαῶν. Ἕνεκα τῆς ἡμετέρας ἀδρανείας ἡ Ἀγγλία ἐγκατέστη ἐν Μελίτῃ, Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ παρατείνεται ἡ λογικὴ λύσις τοῦ ἑλληνολατινικοῦ προβλήματος τῆς Μεσογείου ἐπ' ἀόριστον. Φεῦ, οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν σήμερον νὰ πράξωμεν ἢ νὰ πιστοποιῶμεν τοῦτο μετὰ θλίψεως, διότι εινε πολὺ δύσκολον πλέον νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου αἱ ἀγγλοσαξωνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες οὐδεμίαν δίδουσι σημασίαν καὶ περιφρονοῦσι μετὰ θράσους πᾶσαν ἀνακοίνωσιν παρομοίου ζητήματος.

Ἂς ἀποδεχθῶμεν ἤδη προσκαίρως τὸ συντελεσθὲν γεγονὸς καὶ ἂς ἐξετάσωμεν ἀμερολήπτως τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἰδίως τῶν τῆς Μακεδονίας.

Ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους και τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀντιπροσωπεύεται κυρίως σήμερον διὰ τῶν βιλαετίων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Περιλαμβάνονται βεβαίως ἐν αὐτοῖς καὶ γειτονικά τινα τμήματα σλαυϊκὰ καὶ ἀλβανικά, ἀλλὰ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀποτελοῦντα μέρος αὐτῶν οὔτε ἐθνολογικῶς, οὔτε γεωγραφικῶς. Ἕνεκα τῆς συμμίξεως ποικίλων αὐτόθι φυλῶν εἶνε δυσκολώτατον νὰ καταρτίσῃ τις εἰλικρινῆ στατιστικὴν αὐτῶν, καθόσον ἡ στατιστικὴ εἶνε ἡ ἐπιστήμη, μετὰ τῆς ὁποίας αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχουσι σχέσιν.

Ἀφ' ἑτέρου αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ βουλγαρικαὶ στατιστικαὶ εἶνε πολὺ ὕποπτοι, ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης μεγεθύνσεως τῶν ἀριθμῶν πρὸς ἴδιον ἑκάστου ὄφελος.

Ἡμεῖς μετὰ περισκέψεως ποιοῦντες χρῆσιν τῶν διαφόρων πηγῶν, δυνάμεθα νὰ κατανείμωμεν τὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες	638,850
Βούλγαροι	329,800
Μωαμεθανοὶ	750,000
Ἰσραηλῖται	75,000
Σέρβοι	18,500
Κουτσόβλαχοι ρωμουνίζοντες	12,700
Διάφοροι	4,000

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀνέρχεται περίπου εἰς 60,000, ἐνῷ ὁ τῶν βουλγαρικῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰς 27,000 ἐν περιφερείᾳ εἴκοσι ἓξ ἑλληνικῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἓξ βουλγαρικῶν.

Ἡ πλέον διαδεδομένη γλῶσσα εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνική, πρὸ παντὸς εἰς τὰ νότια μέρη, εἰς δὲ τὸ κέντρον καὶ τὰ βόρεια λαλεῖται ἰδίωμά τι ἑλληνοσλαυϊκόν.

Ἐξαιροῦμεν τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες διετήρησαν τὴν γλῶσσάν των, τοὺς Ὀθωμανούς, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦσι τὴν τουρκικήν, καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑβραϊκὴν παροικίαν, ποιοῦσαν χρῆσιν τῆς ἱσπανοεβραϊκῆς διαλέκτου ὡς ἅπαντες οἱ Ἰσραηλῖται τῆς Ἀνατολῆς.

Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ ὁποία ἡ σχετικὴ θέσις τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικοτήτων.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσω τὴν ἀλληλουχίαν τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπήχθησαν αἱ ταλαίπωροι αὗται ἐπαρχίαι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀπογόνων τῆς δρακὸς ἐκείνης τῶν τουραννομογγόλων ἐπιδρομέων, τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα στίφη ἠναγκάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πρώτην κοιτίδα των, τὸ Τουρκεστὰν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας.

Ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Τοῦρκοι ζῶσι φιλικῶς μετὰ τῶν αὐτοχθόνων μακεδονικῶν πληθυσμῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συγχέωνται πρὸς αὐτούς, ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν φαίνεται τόσον καταφανὴς ὅσον εἰς τὴν Ἤπειρον, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, καθότι ἐκεῖ ἐξῳκειώθησαν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἰς τὸ νὰ ζῶσιν ἐν συμπνοίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελε τοῖς ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἀφορμαί τινες, αἱ ὁποῖαι εἰς ἑκάστην στιγμὴν ἔρχονται ν' ἀναστατώσωσι τὴν ἠρεμίαν των ταύτην.

Μία τῶν οὐσιωδῶν τούτων ἀφορμῶν πρὸς διατάραξιν τῶν ἀναμφισβητήτων εἶνε καὶ ἡ ἀπόλυτος ἔλλειψις τάξεως, ἡ αἰσχροκέρδεια τῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἀναρχία, αἵτινες λυμαίνονται τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Βιλαέτια τινά, ὡς τὸ τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἀπολαμβάνοντα σχετικῆς τινος αὐτονομίας, κατορθώνουσι νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ των.

(1) Ἅπασα ἡ παράγραφος αὕτη προέρχεται ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, καθ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι οὐδαμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ζῶσι φιλικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὄντων παντοῦ καὶ πάντοτε τῶν μὲν Τούρκων ἀντιπροσώπων ἀρχῆς τυρανικωτάτης, τῶν δὲ Χριστιανῶν ραγιάδων. Ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων πίεσις τῶν συνοίκων Χριστιανῶν ἐξασκεῖται εἰς μεγαλειτέραν κλίμακα ἐν τῇ μᾶλλον τυραννουμένῃ καὶ μᾶλλον κακοδιοικουμένῃ ἐπαρχίᾳ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, τῇ Ἠπείρῳ. (Σημ. Ἑλλ.)

Ἐνθυμοῦμαι τὴν μεγάλην ἔκπληξίν μου ἐν Μιτυλήνῃ ὁδεύοντος τὴν εἰς τὸν κόλπον τῆς Γέρας ἄγουσαν καὶ τὴν παράλιον τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν Βαριάν· ἡ θαυμασία διατήρησίς των μοὶ ὑπενθύμιζε τὰς ἀνθισμένας ὁδοὺς τῆς Κορνίλης καὶ τοῦ Μόντε-Κάρλο, ἐνῷ εἰς τὴν Σμύρνην δὲν θὰ ἴδῃ τις παρὰ ἐρήμους δρόμους, ηὐλακωμένους, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη μόλις δεικνύει ἡ ἀρχικὴ κατεύθυνσις αὐτῶν.

Ὁ διαμείνας καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον ἐν Ἀνατολῇ θὰ ἐνθυμῆται βεβαίως τὰ καθημερινὰ κωμικὰ ἐπεισόδια μετὰ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Μόλις ὁ ταξειδιώτης θέσῃ τὸν πόδα του ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς προκυμαίας, θὰ γνωρίσῃ τὴν παντοδυναμίαν οὗ **μπαξισίου**, τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου ὠχριᾷ ὁ ἀληθής· Ἀλλάχ, εὐθὺς δὲ ὡς ἀντιληφθῇ τις κάλλιον τὴν ζωὴν τῶν ὑπαλλήλων, αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχήν του ἀκατάσχετον τὴν ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς, τῶν ὁποίων ὁ ὀνομαστικὸς μισθὸς δὲν ὑπερβαίνει τὰς δύο ἢ τρεῖς τουρκικὰς λίρας (ἑξήκοντα ἐννέα φράγκα περίπου), ἀποτελούσας τὴν συνήθη ἀμοιβὴν τῶν τελωνειακῶν ὑπαλλήλων.

Ἡ διοίκησις τοῦ Σουλτὰν-Χαμὶτ εἶνε τόσον περίπλοκος καὶ δαιδαλώδης, ὅσον καὶ ἡ ἡμετέρα. Αἱ ἀδυναμίαι τῶν βαθμούχων τοῦ νὰ ἐνασκήσωσιν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ὀργάνων των ἔλεγχον, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἐτρόμαζον, ἐξηγεῖ τὰς φοβερωτέρας τῶν καταχρήσεων οὕτως, ὥστε ὅλη ἡ ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία προσπαθεῖ, ἐκμεταλλευομένη τὴν θέσιν, ἐν ᾗ εὑρίσκεται τεταγμένη, νὰ λαμβάνῃ μέρος τοῦ φόρου διὰ τὸ ἄτομόν του, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ δὲν ἠδύνατό τις βεβαίως νὰ τοὺς μεμφθῇ, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Χάρις εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν σύστημα τῆς δεκάτης, ἐσχηματίσθησαν μυθώδεις περιουσίαι, ὡς ἐκείνη τοῦ ναυτικοῦ Σεμπάτ. Ἐγνώρισα Βαλῆν ὀγδοηκοντούτη περίπου, ὁ ὁποῖος, ἀφιχθεὶς πτωχὸς εἰς τὸ Κονάκιον ἀπὸ μίαν μεγάλην πόλιν τῆς αὐτοκρατορίας, κατώρθωσε, κατὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς θέσεώς του νὰ μετατρέψῃ εἰς ἀγγλικὰ χαρτονομίσματα ἑκατομμύρια ὁλόκληρα, πρᾶγμα σχεδὸν ἀπίστευτον. Ὁ υἱός του, Τοῦρκος πολὺ παρισινός, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀδέξιος ναυτικός, ὅστις τὸν ἐβοήθει ἀπό τινων ἐτῶν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν του καθηκόντων, ἐνεθυλάκωσεν ὡσαύτως οὐκ ὀλίγα, χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ παράπαν τὰ πατρικά του εἰσοδήματα . . . καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι τοῦ δευτέρου πυροβολικοῦ συντάγματος, τοῦ φρουροῦντος τὸ παλαιὸν κονάκι, ἀναμένουσιν ἀκόμη τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ των τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Ἀλλ' ἀδιάφορον!... *Παντισιαχαμὶζ τσιὸκ γιασιά!* (Ζήτω ὁ Σουλτᾶνος μας), κραυγάζουσιν οἱ γενναῖοι στρατιῶται κατὰ τὴν διάβασίν του. Ἀρκεῖ ὅτι εἰς κάθε μπαϊράμι οἱ μιναρέδες τῶν τζαμίων εἶνε θαυμασίως φωταγωγημένοι, ὅτι τὸ τουμπεκὶ πληροῖ ἀφθόνως τὸν κάλυκα τοῦ ναργιλὲ τοῦ πιστοῦ ὑπηκόου τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ νὰ πίνῃ τὸν ζεστόν του καφὲν εἰς τὸ καφενεῖόν του καὶ αὐτὸς δὲν θὰ σκεφθῇ ποτὲ νὰ μεταμορφωθῇ εἰς ἀναρχικόν.

Θὰ ὑποκύψῃ ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τὴν παράδοξον ἐκκλησιαστικὴν δικαιοσύνην, ἥτις ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἐφαρμόζεται διὰ τὰ διάφορα ἀναφυόμενα ζητήματα. Ἡ εἰδικὴ αὕτη δικαιοσύνη δὲν δύναται ἐξ ἴσου νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, διότι οἱ δικασταὶ οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν δὲν ἔχουσιν ἄλλην νομοθεσίαν πλὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Κορανίου ἢ καὶ τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον τυχὸν ἤθελε συλλάβῃ ἡ φαντασία των, ἅτινα πάλιν εἶναι προσιτὰ μόνον εἰς τὴν εὐγλωττίαν τοῦ δικηγόρου-Μπαξισίου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐλαχίστη προσβολὴ τοῦ καθεστῶτος ἤθελε καταστήσῃ τὸν πνευματικὸν καὶ λαϊκὸν ἀρχηγὸν τῶν Μουσουλμάνων ἀποστάτην, τὸ ὁποῖον οὗτος οὐδέποτε θὰ συγκατετίθετο νὰ πράξῃ ἑκουσίως.

Ἡ τοιαύτη ὅμως μεταρρύθμισις ἐπιβάλλεται τῷ ἀρχηγῷ τούτῳ ὡς μία τῶν πρωτίστων καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, ἡ δὲ ἐλαστικότης τοῦ γράμματος τῶν προνομίων θὰ ἐπέτρεπε νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη εὐκόλως, ἀρκεῖ ὁ Σουλτὰν Χαμὶτ νὰ μὴ ἔφερεν ἀντίρρησιν. Δὲν θὰ ὁμιλήσω ἐνταῦθα ἢ διὰ ν' ἀναφέρω τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, αἵτινες αὐξάνουσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ δημοσίου Ταμείου (δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς προσωπικῆς περιουσίας τοῦ Σουλτάνου, ἄπαγε! διότι τὸ μέγεθος αὐτῆς ὑπερβαίνει, καθ' ἃ βεβαιοῦσι, καθ' ἑκατοντάδας τὰς τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης). Πρόκειται ἐνταῦθα ἁπλῶς περὶ ἐπισήμου *παρακάμψεως* τῶν χρηματικῶν καταθέσεων παρὰ τοῖς τραπεζίταις τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Βερολίνου. Γίνεται λόγος περὶ προσεχοῦς δανείου ἠγγυημένου διὰ τῶν τελωνειακῶν δασμῶν πρὸς 8—11 $^0/_0$ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκδώσωσιν οἱ κεφαλαιοῦχοι τῆς Βιέννης καὶ τῆς Πετρουπόλεως. Εἴθε νὰ κάμωσι καὶ αὐτοὶ τὸ μέρος των.

Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ζητήματα χρηματιστικὰ καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ αὐτῶν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰδικότητα, τῆς ὁποίας στεροῦμαι ἐγὼ παντάπασιν. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν ν' ἀφήσω εἰς ἄλλους τὴν φροντίδα ταύτην. Ὀφείλω οὐχ ἧττον ν' ἀναγνωρίσω τὴν μεγάλην αὐτῶν σπουδαιότητα, διότι ἐκ τῆς διακανονίσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑλικῶν ὑποχρεώσεων, τῶν ἀναληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Γιλδὶς-Κιόσκ· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι αἱ δυσχέρειαι αὗται, ὡς καὶ αἱ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἀνέφερον, οὐδὲν σημαίνουσιν ἔναντι ἐκείνων, τὰς ὁποίας θὰ δοκιμάσωσιν οἱ μεταρρυθμισταί, ἵνα θριαμβεύσωσι, τῆς συστηματικῆς δηλονότι καὶ λυσσώδους ἀντιδράσεως, ἣν θ' ἀντιτάξωσιν οἱ φανατικοὶ σχισματικοὶ Βούλγαροι. Καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐπίμονον καὶ καταχθόνιον ἐκστρατείαν καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῆς Εὐρώπης ἀνταποκριτάς των, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ μεταστρέψωσι πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος τρέφει πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐδημιούργησαν ἀπὸ μηνῶν καὶ διατηροῦσι τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν, τὴν

ὁποίαν συνειθίζουσι νὰ ὀνομάζωσι σήμερον αἱ περισσότεραι τῶν Κυβερνήσεων βουλγαρικὸν πρόβλημα.

Λίαν ἐπιτηδείως ἐπέρριψαν εἰς τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους καὶ στρατιώτας τὴν εὐθύνην τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μελετηθέντων καὶ παρασκευασθέντων ὑπ' αὐτῶν καὶ τῆς ψευδεπαναστάσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἤλπιζον νὰ καρπωθῶσι. Σύσσωμος ἡ Εὐρώπη ἠγέρθη νὰ ἐπευφημήσῃ τοὺς κομιτατζῆδες, τοὺς δῆθεν ἥρωας αὐτούς, ὡς ἰσοτίμους πρὸς τοὺς ἐθνομάρτυρας τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τοὺς θυσιάσαντας τὴν ζωήν των διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἀδελφούς των Ἕλληνας.

Οἱ ἁπλοῖ πολῖται, οἱ ἀποτελοῦντες ἐν Γαλλίᾳ στοιχεῖον λίαν νοῆμον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο παράτολμον νὰ περιφρονήσῃ τις, διότι πολλάκις ἐπέδειξε πλειοτέραν ὀξυδέρκειαν ἢ οἱ διορατικώτεροι τῶν διπλωματῶν μας, δὲν ἐθαμβώθησαν βλέποντες ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν μαρτύρων τόσα ὀνόματα προφανῶς σλαυϊκά. Ἀλλ' ἡ ἔκπληξίς των αὕτη μετετράπη εἰς ἀγανάκτησιν, ὁπόταν ἔμαθον ὅτι τὰ θύματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν μᾶλλον νὰ κατακτήσωσι παρὰ ν' ἀπελευθερώσωσι, δὲν ἐδίσταζον νὰ συνεννοῶνται μετὰ τοῦ δυνάστου, προκειμένου νὰ καταστρέψωσι διὰ τῆς πυρκαϊᾶς πόλεις ἀποκλειστικῶς ἑλληνικάς, ὡς τὸ Κρούσοβον λόγου χάριν, διὰ νὰ μνημονεύσωμεν μόνον τοῦτο.

Ἐκπλήττεταί τις πραγματικῶς, μὴ ἀκούων νὰ προφέρηται ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν αἱματηρῶν τούτων ἀψιμαχιῶν οὔτε ἓν ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία μετὰ σεβασμοῦ κατέγραψεν εἰς τὰς δέλτους της, οὔτε ἐκ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν εὐήχων συλλαβῶν των ἀντήχουν πρὸ αἰῶνος πλησίον τῶν ὀνομάτων τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σέλλεϋ.

Χάρις εἰς τὰς διαβολικὰς εἰδήσεις, τὰς καταφθανούσας ἐκ Σόφιας, οἱ Βούλγαροι μετὰ σφοδρότητος κατηγόρησαν τὴν ἀνεξήγητον προσέγγισιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον διελύθησαν τὰ ἐπισωρευθέντα ὑπὸ τῶν ὀργανωτῶν τῆς ἐπαναστάσεως σκότη, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλεσαν τόσον πιστῶς τὰς προσφιλεῖς εἰς τοὺς ἀναρχικοὺς προπαγανδικὰς ἀρχάς. Ἔμαθον πάντες τὴν βδελυρὰν πίεσιν, τὴν ἐξασκηθεῖσαν ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων ἐπὶ τῶν φιλησύχων χωρικῶν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ νὰ τοὺς καταστήσωσιν ὀπαδούς των· ἐξεπλήσσετό τις πρὸ τῆς ὑπόπτου σιωπῆς τοῦ Ἡγεμόνος των, τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ φυσικοῦ προστάτου του, ὅστις δὲν κρίνει ἀσύμφορον τὴν ἐπέκτασιν μέχρις Ἀδριατικοῦ τῶν συνόρων τῆς μικρᾶς σλαυϊκῆς ἡγεμονίας τοῦ ὑποτακτικοῦ του. Τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ δικαιώσῃ ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν τῶν φίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἡ προσάρτησις τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν θὰ ἦτο ἀποτρόπαιος, πλέον εἰδεχθὴς ἢ ὅσον τυγχάνει ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν της, διότι δι' αὐτῆς θὰ ἐτίθεντο τὰ τέσσαρα πέμπτα πληθυσμοῦ ἄλλων ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὑπὸ

τὴν κυριαρχίαν τῆς σλαυϊκῆς μειονοψηφίας,καὶ θὰ ἐχώριζε διὰ παντὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ φυσικά της παραρτήματα, τὴν δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος, ἀπὸ τὰ λατινικὰ ἔθνη, διὰ μόνης τῆς στενῆς συνενώσεως τῶν ὁποίων εἶνε δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐλευθερίας τῆς Μεσογείου.

Εὐτυχῶς δὲν ἀπέμεινε τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ μυθολογήματα ταῦτα τῆς ἐλευθερωτρίας Βουλγαρίας. Ἔπεσεν ἡ μακεδονικὴ λεοντῆ, δι' ἧς ἐκαλύπτετο ὁ βουλγαρικὸς ὄνος καὶ ἀνεφάνησαν τὰ ὦτα αὐτοῦ, τώρα δὲ ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἐν Εὐρώπῃ μετὰ βδελυγμίας καὶ ἀγανακτήσεως ἀναγινώσκει τὰς συκοφαντικὰς ἐκθέσεις, ἃς τὰ μίσθαρνα αὐτῶν ὄργανα διέσπειραν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Ὁ ἄσπονδος οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθρός, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν καταχθονίων αὐτοῦ σκοπῶν, δὲν ὑποχωρεῖ οὔτε πρὸ τῆς ὑποκρισίας, οὔτε πρὸ τοῦ αἴσχους ψευδοῦς ἐπαναστάσεως, ἥτις προσομοιάζει μᾶλλον πρὸς λῃστρικὴν ἐπιδρομὴν ἢ πρὸς ἡρωϊκὴν ἐξέργεσιν.

Αἱ πρῶται ἀψιμαχίαι τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἀγῶνος ἔλαβον χῶραν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑπόκωφος ὀργὴ ὑπέβοσκεν εἰς τὰς βουλγαρικὰς χώρας, ἀλλ' αἱ διατυπώσεις τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔχουσι μεγίστην σημασίαν,ἐκράτουν τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ εἰς ποιάν τινα ἐπιφυλακτικότητα. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐν τούτοις δὲν παραλείπουν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποδαυλίζωσι τὸν ζῆλον τῶν ὀπαδῶν των. Ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ἀνέμενον τὴν εὐνοϊκὴν στιγμὴν διὰ νὰ ἀποτινάξωσι τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ὑποχρεώσεις, δι' ὧν συνεδέοντο πρὸς τοὺς συμπολίτας των Ἕλληνας.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μέχρι τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἦτο ὁ ἀδιαφιλονείκητος πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεξαρτήτως γένους καὶ φυλῆς. Μωάμεθ ὁ Β' ἀνεγνώρισε τὴν ἐξουσίαν του ταύτην καὶ τῷ παρεχώρησε τὸν τίτλον τοῦ Ρούμ-Μιλλὲτ-Μπασὶ (ἐθνάρχου).

Ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ταύτης,ἡ ὁποία ἔθεσε τὰς σλαυϊκὰς φυλὰς εἰς ἥττονα μοῖραν ἔναντι τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τὸ δὲ σύνθημα ἐδόθη ἐκ Πετρουπόλεως. Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ κ.Καζάζη, τοῦ ἀποστόλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὤφειλον ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Σλαύων κατακτητῶν,ἐκδηλοῦντες τάσεις αὐτονομικὰς καὶ χειραφετικάς. Καὶ παρεσκεύασαν τὴν ἐπανάστασιν οὐχὶ διὰ τῶν ὅπλων,ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπουλότητος, διασπείροντες τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας οὕτως, ὥστε νὰ καταστήσωσιν ἀναγκαῖον καὶ διὰ τοῦ ἐκβιασμοῦ ἀκόμη τὸ Σχῖσμα, τὸ ὁποῖον καὶ μετά τινας μῆνας ἐξερράγη. (Ἐκ τῆς Revue Hebeomadaire).

(Ἕπεται τὸ τέλος) **Claude Cohendy.**

ΑΡΧΑΙΡΕΣΙΑΙ

τοῦ ἐν Παρισίοις γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὴν 13]26 τοῦ μηνὸς τούτου συνῆλθεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ξενοδοχείῳ (Grand Hôtel) ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν μελῶν τοῦ ἐν Παρισίοις φιλελληνικοῦ «Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅπως ἐκλέξῃ τὸ όριστικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτῆς καὶ ἐπιψηφίσῃ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ κ. Ὁμόλλ, πρόεδρος τῆς προσωρινῶς διοικούσης τὸν Σύνδεσμον Ἐπιτροπῆς, ὑπέβαλλε κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτῆς προτεινομένων ὑποψηφίων συμβούλων, ὄντων ἐν συνόλῳ εἴκοσιν ὀκτώ, ἐξ ὧν παρεκάλεσε τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐκλέξῃ μόνον δέκα ὀκτώ, συνῳδὰ τῷ καταστατικῷ τοῦ Συνδέσμου, ἀλλὰ μέλ., τινὰ τῆς Συνελεύσεως, εὑρόντα σκόπιμον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῇ, ὡς ὄντων πάντων χρησίμων εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Συνδέσμου, προέτειναν νὰ τροποποιηθῇ τὸ καταστατικόν, καὶ ἀντὶ δέκα ὀκτὼ μελῶν, ὡς ὁρίζει τοῦτο, ν' αὐξηθῶσι ταῦτα εἰς εἴκοσιν ὀκτώ, ὅ περ ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτόν, οὕτω δ' ἐξελέγησαν:

1) ***Πρόεδρος*** ὁ κ. Θ. Ὁμόλλ (Théophile Homolle) μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας.

Ἀντιπρόεδροι οἱ κ. κ.

2) Ὁ κ. Γεώργιος Κλεμανσὼ (Georges Clémenceau), Γερουσιαστής.
3) Ὁ κ. Διον. Κοσιὲν (Denys Cochen), βουλευτής.
4) Ὁ κ. Ἐρρῖκος Χουσαὶγ (Henry Houssaye), Ἀκαδημαϊκός.
καὶ 5) ὁ κ. Θεόδωρος Ρενὰχ (Teodore Reinach), Συγγραφεύς.

6) ***Γραμματεὺς*** ὁ κ. Π. Γριμανέλλης (P. Grimanelli), ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν.

7) ***Ὑπογραμματεὺς*** ὁ κ. Γρηγ. Τριανταφυλλίδης, Δικηγόρος.

8) ***Ταμίας*** ὁ κ. Ἐδμόνδος Θερὺ (Edmond Théry) Διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου» («Economiste Européen»).

Καὶ ***Σύμβουλοι*** οἱ κ. κ.:

9) Φρ. Δεμὸν (Fréd. Desmons), Ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας.
10) Ἀλφρέδος Μεζιὲρ (Alfred Méziéres), Γερουσιαστὴς καὶ Ἀκαδημαϊκός.
11) Κόμης δ' Ὠναὶγ (Conte d'Aunay), Γερουσιαστής.
12) Ἐδουάρδος Λοκρουᾶ (Ed. Lockroy), Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.
13) Ἰω. Αἰκὰρ (Jean Aicard). Συγγραφεύς.
14) Ἀλφόνσος Ὠλὰρ (Alph. Aulard), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.
15) Ἀλφρέδος Μπὲρλ (Alfr. Berl). Δημοσιογράφος καὶ Δικηγόρος.
16) Γεώργ. Κλεϊφτὴ (Georges Cleiftie), πρώην Νομάρχης.
17) Κάρολος Διὲλ (Charles Diehl), Καθηγητὴς καὶ Συγγραφεύς.
18) Ἀλφρ. Κρουαζὲ (Alfr. Croiset), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

19) Εὐγ. Δ' Ἐϊχθὰλ (Eug, D' Eichthal) Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης, πρώην πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν ἑλληνικῶν Σπουδῶν.

20) Γουσταῦος Φουζιὲρ (Gustave Fougères), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.

21) Λ. Χαβὲ (L. Havet), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

22) Ἐδμόνδος Ποττιὲ (Edm. Pottier), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

23) Ἐρνέστος Λεροὺ (Erneste Leroux) Βιβλιοπώλης-Ἐκδότης.

24) Μαρκὲστ (Marqueste), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, Γλύπτης.

25) Ἰωάννης Ψυχάρης, Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.

26) Ἰωσὴφ Ρενὰχ (Joseph Reinach) πρώην βουλευτής.

27) Γαστὼν Δεσιὰν (Gaston Deschamps), Καθηγητής, Συγγραφεύς.

28) Ἐμμ. Ροδοκανάκης, Συγγραφεύς.

Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας, ὁ κ. Πρόεδρος προὐκάλεσε συζήτησιν περὶ τοῦ ἀποτελεσματικωτέρου τρόπου τῆς δράσεως τοῦ Συνδέσμου, προτείνας πρὸ παντὸς ἄλλου δημοσίας διαλέξεις, ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες, ἐκλέγοντες τὰ κατάλληλα θέματα, θὰ προσπαθήσωσι ν' ἀποδείξωσιν ἐνώπιον τῆς δημοσίας γνώμης τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, ὅπου δήποτε καὶ ἂν ἐγκατεστάθησαν οὗτοι, καὶ μετ' ἀνταλλαγὴν διαφόρων ἐπὶ τούτου σκέψεων ἡ πρότασις ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτή.

Ὁ κ. Θεόδ. Ρενὰχ προέτεινε καὶ ἐγένετο ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δεκτόν, ὅπως τὸ ἐκτυπωθὲν ἤδη πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου ἀναπτυχθῇ καταλλήλως καὶ ἐκτυπωθῇ ἐκ νέου πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ λαμβάνων δ' ἀφορμὴν ἐκ τῆς προσεχοῦς μεταβάσεως τοῦ Προέδρου τοῦ Συνδέσμου κ. Ὁμὸλλ εἰς Ἀθήνας, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, προέτεινεν ὅπως ἡ Συνέλευσις παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸ πνεῦμα τοῦ Συνδέσμου πρὸς τὴν δημοσίαν ἐν Ἑλλάδι γνώμην διὰ δημοσίας τινὸς διαλέξεως, ἢ οἱουδήποτε ἄλλου τρόπου, ὃν ἤθελεν οὗτος ἐγκρίνῃ, ὡς ἀναγκαίου ὄντος νὰ γνωρίσωσι οἱ φίλοι Ἕλληνες τίνων αἰσθημάτων ἐμφοροῦνται οἱ ἱδρυταὶ τοῦ Συνδέσμου καὶ πῶς σκέπτωνται νὰ προστατεύσωσιν αὐτούς, ἐξ οὗ θέλει προκύψῃ σύμπραξίς τις μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, ἧς ἄνευ οὐδὲν τὸ ἐφικτόν. Ὁ κ. Κλεμανσώ, ὑποστηρίξας τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ρενάχ, ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἀθρόον θὰ προσέλθῃ ὅπως ἀκούσῃ τὸν μετὰ τοσούτου κύρους πραγματευθησόμενον τὸ ζήτημα τοῦτο κ. Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου, ἡ δὲ Συνέλευσις ἀπεδέξατο μετὰ χειροκροτημάτων τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην πρότασιν.

Ὁ Γραμματεὺς κ. Γριμανέλλης ἐξέφρασε τὴν εὐχήν, ὅπως οἱ μέλλοντες νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσπαθήσωσι νὰ εὕρωσιν ἀνταποκριτὰς τοῦ Συνδέσμου, δυναμένους νὰ φωτίσωσιν αὐτὸν περὶ παντὸς τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι, διότι διὰ νὰ δράσῃ ὁ Σύνδεσμος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐργασίαν ἑτοίμην περὶ πάντων τῶν ζητημάτων, ἅπερ θὰ μελετήσῃ καὶ θ' ἀναπτύξῃ ὅπου δεῖ.

Τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως τμημάτων τοῦ Συνδέσμου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (τῆς Γαλλίας) καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, προταθὲν ὑπὸ δύο μελῶν, ἀνετέθη εἰς τὸ Συμβούλιον πρὸς ἰδιαιτέραν μελέτην.

ΑΡΧΑΙΡΕΣΙΑΙ

τοῦ ἐν Παρισίοις γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὴν 13]26 τοῦ μηνὸς τούτου συνῆλθεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ξενοδοχείῳ (Grand Hôtel) ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν μελῶν τοῦ ἐν Παρισίοις φιλελληνικοῦ «Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅπως ἐκλέξῃ τὸ ὁριστικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτῆς καὶ ἐπιψηφίσῃ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ κ. Ὁμόλλ, πρόεδρος τῆς προσωρινῶς διοικούσης τὸν Σύνδεσμον Ἐπιτροπῆς, ὑπέβαλλε κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτῆς προτεινομένων ὑποψηφίων συμβούλων, ὄντων ἐν συνόλῳ εἴκοσιν ὀκτώ, ἐξ ὧν παρεκάλεσε τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐκλέξῃ μόνον δέκα ὀκτώ, συνῳδὰ τῷ καταστατικῷ τοῦ Συνδέσμου, ἀλλὰ μέλ., τινὰ τῆς Συνελεύσεως, εὑρόντα σκόπιμον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῇ, ὡς ὄντων πάντων χρησίμων εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Συνδέσμου, προέτειναν νὰ τροποποιηθῇ τὸ καταστατικόν, καὶ ἀντὶ δέκα ὀκτὼ μελῶν, ὡς ὁρίζει τοῦτο, ν' αὐξηθῶσι ταῦτα εἰς εἴκοσιν ὀκτώ, ὅ περ ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτόν, οὕτω δ' ἐξελέγησαν:

1) ***Πρόεδρος*** ὁ κ. Θ. Ὁμόλλ (Théophile Homolle) μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας.

Ἀντιπρόεδροι οἱ κ. κ.

2) Ὁ κ. Γεώργιος Κλεμανσὼ (Georges Clémenceau), Γερουσιαστής.

3) Ὁ κ. Διον. Κοσιὲν (Denys Cochen), βουλευτής.

4) Ὁ κ. Ἐρρῖκος Χουσαὶγ (Henry Houssaye), Ἀκαδημαϊκός.

καὶ 5) ὁ κ. Θεόδωρος Ρενὰχ (Teodore Reinach), Συγγραφεύς.

6) ***Γραμματεὺς*** ὁ κ. Π. Γριμανέλλης (P. Grimanelli), ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν.

7) ***Ὑπογραμματεὺς*** ὁ κ. Γρηγ. Τριανταφυλλίδης, Δικηγόρος.

8) ***Ταμίας*** ὁ κ. Ἐδμόνδος Θερὺ (Edmond Théry) Διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου» («Economiste Européen»).

Καὶ ***Σύμβουλοι*** οἱ κ. κ.:

9) Φρ. Δεμὸν (Fréd. Desmons), Ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας.

10) Ἀλφρέδος Μεζιὲρ (Alfred Méziéres), Γερουσιαστὴς καὶ Ἀκαδημαϊκός.

11) Κόμης δ' Ὠναὶγ (Conte d'Aunay), Γερουσιαστής.

12) Ἐδουάρδος Λοκρουᾶ (Ed. Lockroy), Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.

13) Ἰω. Αἰκὰρ (Jean Aicard), Συγγραφεύς.

14) Ἀλφόνσος Ὠλὰρ (Alph. Aulard), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.

15) Ἀλφρέδος Μπὲρλ (Alfr. Berl), Δημοσιογράφος καὶ Δικηγόρος.

16) Γεώργ. Κλεΐφτὴ (Georges Cleiftie), πρώην Νομάρχης.

17) Κάρολος Διὲλ (Charles Diehl), Καθηγητὴς καὶ Συγγραφεύς.

18) Ἀλφρ. Κρουαζὲ (Alfr. Croiset), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

19) Εὐγ. Δ' Ἐϊχθὰλ (Eug, D' Eichthal) Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης, πρώην πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν ἑλληνικῶν Σπουδῶν.
20) Γουσταῦος Φουζιὲρ (Gustave Fougères), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.
21) Λ. Χαβὲ (L. Havet), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
22) Ἐδμόνδος Ποττιὲ (Edm. Pottier), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
23) Ἐρνέστος Λεροὺ (Erneste Leroux) Βιβλιοπώλης-Ἐκδότης.
24) Μαρκὲστ (Marqueste), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, Γλύπτης.
25) Ἰωάννης Ψυχάρης, Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.
26) Ἰωσὴφ Ρενὰχ (Joseph Reinach) πρώην βουλευτής.
27) Γαστὼν Δεσιὰν (Gaston Deschamps), Καθηγητής, Συγγραφεύς.
28) Ἐμμ. Ροδοκανάκης, Συγγραφεύς.

Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας, ὁ κ. Πρόεδρος προὐκάλεσε συζήτησιν περὶ τοῦ ἀποτελεσματικωτέρου τρόπου τῆς δράσεως τοῦ Συνδέσμου, προτείνας πρὸ παντὸς ἄλλου δημοσίας διαλέξεις, ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες, ἐκλέγοντες τὰ κατάλληλα θέματα, θὰ προσπαθήσωσι ν' ἀποδείξωσιν ἐνώπιον τῆς δημοσίας γνώμης τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, ὅπου δήποτε καὶ ἂν ἐγκατεστάθησαν οὗτοι, καὶ μετ' ἀνταλλαγὴν διαφόρων ἐπὶ τούτου σκέψεων ἡ πρότασις ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτή.

Ὁ κ. Θεόδ. Ρενὰχ προέτεινε καὶ ἐγένετο ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δεκτόν, ὅπως τὸ ἐκτυπωθὲν ἤδη πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου ἀναπτυχθῇ καταλλήλως καὶ ἐκτυπωθῇ ἐκ νέου πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ λαμβάνων δ' ἀφορμὴν ἐκ τῆς προσεχοῦς μεταβάσεως τοῦ Προέδρου τοῦ Συνδέσμου κ. Ὁμὸλλ εἰς Ἀθήνας, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, προέτεινεν ὅπως ἡ Συνέλευσις παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸ πνεῦμα τοῦ Συνδέσμου πρὸς τὴν δημοσίαν ἐν Ἑλλάδι γνώμην διὰ δημοσίας τινὸς διαλέξεως, ἢ οἱουδήποτε ἄλλου τρόπου, δν ἤθελεν οὗτος ἐγκρίνῃ, ὡς ἀναγκαίου ὄντος νὰ γνωρίσωσι οἱ φίλοι Ἕλληνες τίνων αἰσθημάτων ἐμφοροῦνται οἱ ἱδρυταὶ τοῦ Συνδέσμου καὶ πῶς σκέπτωνται νὰ προστατεύσωσιν αὐτούς, ἐξ οὗ θέλει προκύψῃ σύμπραξίς τις μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, ἧς ἄνευ οὐδὲν τὸ ἐφικτόν. Ὁ κ. Κλεμανσώ, ὑποστηρίξας τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ρενάχ, ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἀθρόον θὰ προσέλθῃ ὅπως ἀκούσῃ τὸν μετὰ τοσούτου κύρους πραγματευθησόμενον τὸ ζήτημα τοῦτο κ. Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου, ἡ δὲ Συνέλευσις ἀπεδέξατο μετὰ χειροκροτημάτων τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην πρότασιν.

Ὁ Γραμματεὺς κ. Γριμανέλλης ἐξέφρασε τὴν εὐχήν, ὅπως οἱ μέλλοντες νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσπαθήσωσι νὰ εὕρωσιν ἀνταποκριτὰς τοῦ Συνδέσμου, δυναμένους νὰ φωτίσωσιν αὐτὸν περὶ παντὸς τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι, διότι διὰ νὰ δράσῃ ὁ Σύνδεσμος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐργασίαν ἑτοίμην περὶ πάντων τῶν ζητημάτων, ἅπερ θὰ μελετήσῃ καὶ θ' ἀναπτύξῃ ὅπου δεῖ.

Τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως τμημάτων τοῦ Συνδέσμου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (τῆς Γαλλίας) καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, προταθὲν ὑπὸ δύο μελῶν, ἀνετέθη εἰς τὸ Συμβούλιον πρὸς ἰδιαιτέραν μελέτην.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Ἐκ Θεσσαλονίκης 30 Μαρτίου. — Αἱ σπουδαιότεραι εἰδήσεις τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐξ ὅλης τῆς Μακεδονίας ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ὑποκίνησις ταραχῶν οὐδόλως κατέπαυσε, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν Μακεδονικῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων ἀπόκρουσις καὶ ἀντεκδίκησις κατὰ τῶν δολοφονικῶν τούτων στιφῶν τῆς Σόφιας οὐδόλως ἐμειώθη, τοὐναντίον δὲ ἐπέρχεται τιμωρὸς ἀμείλικτος αὐτῶν.

Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνὸς Σῶμα Μακεδονικὸν ἐκ 16 ἀνδρῶν ἀποτελούμενον καὶ ἐπιβαῖνον 12 λέμβων προυχώρησε τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν 20 τρέχοντος ἐπὶ τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ παρὰ τὸ χωρίον Τσεκρὲ πρὸς τὰ καταφύγια τῶν Βουλγάρων ληστῶν τῶν λυμαινομένων ἑκάστοτε τὴν περιφέρειαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν καλύβην τοῦ καλουμένου Παύλου τροφοδότου τῆς συμμορίας Κώτσου καὶ Ἀποστόλη.

Ἐκεῖ συνέλαβον 8 ἁλιεῖς καὶ τῶν ἀρχηγὸν αὐτῶν Παῦλον καὶ ἐζήτησαν διὰ τῆς πειθοῦς νὰ μάθωσι παρ' αὐτῶν ποῦ τῆς λίμνης εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ κομιτατζῆδες. Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ὅμως τούτων, οἱ Μακεδόνες ἤρχισαν τουφεκίζοντες ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ἁλιεῖς, ὁπότε μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τρίτου εἷς λιποψυχήσας ἀνέλαβε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὸ κρησφύγετον τῶν ληστῶν.

Πράγματι αἱ λέμβοι φέρουσαι δεσμίους καὶ τοὺς συλληφθέντας ἔφερον τοὺς Μακεδόνας πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Μπουζίνου, ὅπου συνεσκέπτοντο οἱ λησταί, ἔχοντες μεταξὺ αὐτῶν ἕνα εὐρωπαϊστὶ ἐνδεδυμένον λίαν εὐπρεπῶς.

Οἱ Μακεδόνες δι' ἑνὸς τῶν αἰχμαλώτων ἐκάλεσαν τὸν Μποζῖνον νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐκεῖνος ἀνύποπτος ἔστειλεν ἕνα τῶν ἀνθρώπων του. Συγχρόνως ὅμως δύο λέμβοι, ὧν ἐπέβαινον 5 λησταί, ἐξῆλθον πρὸς συνάντησιν τῶν Μακεδόνων καὶ φονικωτάτη συμπλοκὴ συνήφθη, καθ' ἣν 23 ἐν ὅλῳ Βούλγαροι λησταὶ καὶ λεμβοῦχοι ἐφονεύθησαν. Ἐξ ὅλων τῶν γειτονικῶν καλυβῶν πυκνὸν πῦρ διηυθύνετο κατὰ τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ὅμως ἐξαντλήσαντες τὰ φυσίγγιά των δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς καλύβας διὰ νὰ συλλάβουν τοὺς πληγωθέντας, τῶν ὁποίων ἠκούοντο αἱ οἰμωγαί.

Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐφονεύθη μόνον εἷς λεμβοῦχος.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ὁμηρικῆς ταύτης ναυμαχίας τὴν ἐπομένην σχεδὸν εἰς τὸ χωρίον Μεσημέρι Τουρκικὸν σῶμα ἐξ 70 στρατιωτῶν καὶ 10 χωροφυλάκων περιεκύκλωσε τὴν οἰκίαν τοῦ Χρήστου Μπίτου, ὅπου ἐκρύπτοντο λησταί, καὶ ἤρξατο πυκνοῦ πυρός, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ λησταὶ ἀπήντων.

Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἔπεσαν 6 λησταὶ τοῦ Κομιτάτου καὶ ἐξ ἄλλοι χωρικοί, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐτραυματίσθησαν ἐλαφρῶς τέσσαρες.

Ἐπὶ τῶν φονευθέντων εὑρέθησαν 5 ὅπλα Μάνλιχερ, 20 βόμβαι καὶ ἓν περίστροφον. Ἐπίσης ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἥτις κατηδαφίσθη, εὑρέθησαν ὅπλα Μάνλιχερ καὶ φάρμακα.

Καίριον ὡσαύτως τραῦμα ἔλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς συμμορίας τοῦ διαβοήτου λῃστάρχου Ἀποστόλη καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ παρὰ τὸ σχισματικὸν χωρίον Σμόλ, κείμενον νοτιώτερον τῆς Γευγελῆς.

Ὁ Βούλγαρος ἀρχηγὸς μετὰ τῶν συμμοριτῶν του εὑρισκόμενος παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀνέμενε φαίνεται καὶ ἄλλους πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα, λαβὸν γνῶσιν τούτου, ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον καὶ νὰ κατασκηνώσῃ ἔξωθι τῆς ἐκκλησίας, ὅταν περὶ τὴν ἑσπέραν εἶδον τὸν Ἀποστόλην νὰ ἐξέρχηται τοῦ κρησφυγέτου του μετὰ 9 ὀπαδῶν. Τὸ ἀπόσπασμα ἐπυροβόλησεν ἀμέσως κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν δύο, οἱ δὲ λοιποὶ ἔσπευσαν νὰ παραλάβουν τοὺς νεκρούς των καὶ νὰ καταφύγουν ἐκτὸς τοῦ χωρίου, ὅπου ἐπολιορκήθησαν, προσδραμόντων ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν σωμάτων. Ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν 31, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀποστόλης, τρεῖς δὲ ἄλλοι ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀξιόν. Τὸ πτῶμα τοῦ λῃστάρχου διεκρίθη ἐκ τῶν δύο κεκομμένων δακτύλων τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν του· εὑρέθη δὲ καὶ τὸ ὅπλον του, ὡς καὶ ὁ ἱστορικὸς καταστὰς πυρρὸς ἵππος του. Κατεσχέθησαν ἐπίσης πλεῖστα ἔγγραφα καὶ δύο ἵπποι φορτωμένοι φυσίγγια. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ λῃστάρχου ἦσαν καὶ τριάκοντα ἓξ φωτογραφίαι του εἰς διαφόρους στάσεις καὶ πολλὰ ἀντίτυπα ἑνὸς ᾄσματος, φέροντος τὴν ὑπογραφήν του καὶ ἀγγέλλοντος εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν ἐκ τῆς ἡγεμονίας ἀναχώρησίν του διὰ νὰ παραλάβῃ καὶ φέρῃ ὀπίσω τὴν Μακεδονίαν ἐλευθέραν. Εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ ἐπιστολαί τινες τοῦ Ἀργύρη, πληροφοροῦσαι τὸν Ἀποστόλην περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἀγρίας δολοφονίας τῆς Ἑλληνίδος διδασκαλίσσης ἐν Γκιρτσίστῃ.

Οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν συμμοριτῶν προήρχοντο ἐκ Βουλγαρίας, δὲν ἦσαν δὲ ἐκ τῶν ἐργατικῶν τάξεων, διότι ἔφερον ἐνδεικτικὰ σπουδῶν ἐν βουλγαρικοῖς γυμνασίοις. Τὰ ὅπλα των ἦσαν καινουργῆ Μάνλιχερ τοῦ τελευταίου ὑποδείγματος τοῦ ἐν χρήσει ἐν τῷ βουλγαρικῷ στρατῷ.

Ἐπὶ τοῦ φονευθέντος δὲ βουλγάρου λῃστοῦ Ἀποστόλη εὑρέθησαν ἔγγραφα ἐνοχοποιοῦντα πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα βουλγάρων καθὼς καί τινας τῶν τυχόντων ἀμνηστίας ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καταδίκων.

Ἐν τῶν ἐγγράφων τούτων τὸ σοβαρώτερον εἶνε ἔγγραφον τοῦ Ἰβὰν Γκουερβάνωφ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν Σόφιᾳ καὶ πρώην ἐν Θεσσαλονίκῃ καταδικασθέντος εἰς ἐξορίαν διὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1903 καὶ ἀμνηστευθέντος μετὰ ἑνὸς ἔτους ἐν Μ. Ἀσίᾳ διαμονήν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἔδωσε τὸν λόγον του, ὅτι δὲν θὰ συμμετάσχῃ πλέον συνομωσιῶν κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε συντεταγμένον ὡς ἑξῆς :

«Πρὸς τὰς διοικήσεις τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν περιφερειῶν καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς θέσεως τοῦ Κιουστενδήλ.

«Παρακαλῶ τὰς τοπικὰς διοικήσεις καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς συμμορίας τοῦ διαμερίσματος Σκοπίων, καθὼς καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς θέσεως Κιουστενδήλ, νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν διάβασιν καὶ νὰ βοηθήσωσι τὸν ἀρχηγὸν Ἀποστὸλ Πετρώφ, ὅστις μετὰ 35 ὀπαδῶν καὶ πολεμοφοδίων μεταβαίνει εἰς τὸ διαμέρισμα Γιανιτζὲ-Βαρδάρ.

« Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου Σκοπίων ἐντεῦθεν συνόρων».

Ἰβὰν Γκουερβάνωφ

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ὑποθέτουσιν ὅτι αἱ λέξεις «ἀρχηγοῦ τῆς θέσεως τοῦ Κιουστενδὴλ» σημαίνουσιν ἢ Βούλγαρον ὑπάλληλον ἢ ἀξιωματικὸν διοικοῦντα σταθμὸν ἐπὶ τῶν συνόρων.

Ὡσαύτως σᾶς μεταδίδω καὶ τὰς ἀκολούθους πληροφορίας προερχομένας ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Ὁ καϊμακάμης Δοϊράνης πληροφορηθείς, ὅτι βούλγαροι λησταὶ κρύπτονται ἐν τῷ σχισματικῷ χωρίῳ Χασανλῆ, δίωρον ἀπέχοντι τῆς Δοϊράνης καὶ κειμένῳ παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν ἕνα ἀστυνομικὸν μετὰ δέκα στρατιωτῶν. Οἱ λησταὶ ὅμως πυροβολήσαντες ἐφόνευσαν τὸν ἀστυνομικὸν καὶ ἕνα στρατιώτην καὶ ἐτραυμάτισαν ἄλλον.

Ὁ καϊμακάμης τότε ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος μετέβη εἰς τὸ Χασανλῆ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπολιόρκησεν, ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως, διότι ἡ συμμορία κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν νύκτα.

Προηγουμένως ὅμως κατεσχέθη ἐπὶ βουλγάρου ταχυδρόμου κρυπτογραφικὴ ἐπιστολή, προερχομένη ἐκ τοῦ Νάκου Ἴλο, διερμηνέως τοῦ ἐν Δοϊράνῃ Ρώσσου ἀξιωματικοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε λίαν ἐνοχοποιητικὴ διὰ τὸν Νάκον Ἴλο, ὅστις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ταχυδρόμου εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Δοϊράνης κομιτατζήδων.

Κατόπιν τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης συνελήφθη ὁ Νάκος Ἴλο, περὶ τοῦ ὁποίου, πρὶν ἢ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σων, οἱ Ρῶσσοι εἶχον ζητήσῃ πληροφορίας παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, αἵτινες καίτοι ὁ Ἴλο εἶχε φυλακισθῇ ἄλλοτε, ἀμνηστευθεὶς κατόπιν, ἀπήντησαν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κατ' αὐτοῦ ὑπόνοια.

Τουρκικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα συνεπλάκη προχθὲς Δευτέραν πρὸς τὴν

λυμαινομένην τὴν ἐπαρχίαν Γευγελῆς βουλγαρικὴν συμμορίαν ὑπὸ τὸν Ἰοβὰν Καρασούλη. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Ἰοβὰν καὶ εἴκοσι Βουλγάρων συμμοριτῶν.

Ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος ἐφονεύθησαν εἷς λοχαγὸς καὶ τρεῖς στρατιῶται· ἐπληγώθη δὲ εἷς ὑπολοχαγός.

Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε πεισματωδεστάτη. Διὰ τῆς ἐξοντώσεως δὲ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης συμμορίας, εἰς ἣν οὐκ ὀλίγαι ὀφείλονται κακουργίαι, ἀνέπνευσαν πλεῖστα ὅσα χωρία τῶν πέριξ.

Τὴν νύκτα τῆς 7ης τρέχοντος ἐν τῷ χωρίῳ Πυρωρκίνῃ, κειμένῳ πλησίον τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτσῶν, Βούλγαροι λῃσταὶ περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου Ρύμα καὶ ἔκρουσαν τὴν θύραν, διατάσσοντες αὐτὸν ν' ἀνοίξῃ. Τῇ ἀρνήσει ὅμως αὐτοῦ ἤρχισαν πυροβολοῦντες κατὰ τῆς θύρας καὶ τῶν παραθύρων, αἱ δὲ σφαῖραι των ἐτραυμάτισαν τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου καὶ ἐφόνευσαν τὴν δυστυχῆ σύζυγόν του. Ἐν τέλει οἱ Βούλγαροι, θραύσαντες τὴν θύραν εἰσήλασαν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ὁ διδάσκαλος ὅμως κατώρθωσε νὰ φύγῃ διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας καὶ ἐτραυματίσθη φεύγων ὑπὸ σφαίρας εἰς τὴν βουβωνικὴν χώραν.

— Τὴν νύκτα τῆς ἰδίας ἡμέρας πρὸ τῆς Μητροπόλεως τῆς Στρωμνίτσης Βούλγαροι δολοφόνοι ἐφόνευσαν τὸν Ἕλληνα ἐμπορευόμενον Σπυρίδωνα Σκούρτην.

Ὁ Σκούρτης μετέβαινεν ἐκ τοῦ καφενείου εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅταν αἰφνιδίως τοῦ ἐπετέθησαν πυροβολήσαντες κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν τέσσαρες Βούλγαροι γνωστοὶ ἐγκληματίαι, εἰς οὓς προφανῶς ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ κομικάτου ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς κακουργημάτων. Ὁ ἀτυχὴς Ἕλλην, τοῦ ὁποίου ὁ φόνος προεκάλεσε ζωηροτάτην αἴσθησιν, ἐξέπνευσε μετὰ μίαν ὥραν. Ἡ κηδεία του ἐτελέσθη δημοτελέστατα. Μόνον ὁ εἷς τῶν τεσσάρων κακούργων συνελήφθη.

— Ἐν Ὀσπιάνῃ ἡ συμμορία τοῦ Γιοβὰν Καράσουλη ᾐχμαλώτισε τὴν 6ην Μαρτίου τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐκ Κούνας Ἕλληνος προκρίτου Βασιλείου Πρέστου, ἤτοι τὸν ἀδελφόν, τὸν γαμβρόν, τὸν υἱὸν καὶ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐκ Γευγελῆ κατεδίωξε τοὺς λῃστὰς καὶ κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ μόνον τὴν νεάνιδα φέρουσαν τὰ ἴχνη τῆς κτηνώδους βίας τῶν κακούργων.

Μοναστήριον 30 Μαρτίου.—Πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶνε αἱ εἰδήσεις, αἱ καταφθάνουσαι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ Νομοῦ μας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγαρικῶν Κομιτάτων.

Σᾶς μεταδίδω τὰς σπουδαιοτέρας καὶ τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς. Βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα τὴν νύκτα τῆς 9ης Μαρτίου εἰς τὴν δίωρον ἀπέχουσαν Μονὴν

τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Σλιβένης, ἀφ' οὗ ἔσφαξε τὸν ἡγούμενον, τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ καὶ μίαν καλογραῖαν, ἐσύλησε τὰ πάντα καὶ κατόπιν ἐπυρπόλησε τὴν Μονὴν περιέχουσαν ἀρκετὰ κειμήλια.

Οὕτως ἐντὸς εἰκοσαημέρου δύο ἐκ τῶν οὐχὶ ἀναξίων λόγου ἑλληνικῶν Μονῶν, ἡ τοῦ Τσεριλόβου καὶ ἡ τῆς Σλιβένης, πυρπολοῦνται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ληστῶν.

Ὡσαύτως πέντε ἐκ τῶν δολοφόνων τοῦ Κομιτάτου ἐπετέθησαν καθ' ὁδὸν ἐναντίον τῶν Γεωργίου Θωμᾶ καὶ Εὐαγγέλου Σωτηρίου, νέων ἡλικίας 24-25 ἐτῶν, διακρινομένων διὰ τὰ πατριωτικά των αἰσθήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν. Οἱ δολοφόνοι ἐξαγαγόντες περίστροφα ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν δύο ἀόπλων καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἐτραυμάτισαν εἰς τὴν στομαχικὴν χώραν καὶ τὸν μηρόν, τὸν δὲ δεύτερον εἰς τὴν ὀσφυακὴν χώραν.

Οἱ τέσσαρες ἐκ τῶν δολοφόνων συνελήφθησαν καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν τραυματισθέντων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν Γεώργιος Θωμᾶς ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκ τῶν τραυμάτων, ὁ δὲ ἕτερος νοσηλεύεται ἐν τῷ Νοσοκομείῳ, χωρὶς νὰ εἶνε ἀκόμη ἐκτὸς κινδύνου.

Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τῶν ἡμετέρων ἀπόπειραν, ἤτοι τὴν 2αν Μαρτίου, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας παρ' ἀγνώστων κατὰ τοῦ ἐσχάτως ἐν Μοναστηρίῳ ἐγκατασταθέντος Βουλγάρου ἰατροῦ Βλχδέφ.

Αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον τινὰς ἐκ τῶν χάριν περιεγείας προστρεξάντων ἡμετέρων, οἵτινες ὅμως μετὰ δύο ἡμέρας ἀπελύθησαν, ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητός των.

Θρασυτάτη ἐπίσης δολοφονικὴ ἐπίθεσις ἔλαβε χώραν ἐναντίον δύο Ἑλλήνων, ἑνὸς ζαχαροπλάστου καὶ ἑνὸς ξυλουργοῦ.

Πέντε Βούλγαροι ἐπιβαίνοντες ἁμάξης ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τραυματίσαντες αὐτοὺς θανατηφόρως.

Οἱ φονεῖς συνελήφθησαν ἅπαντες.

Τὰ περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ὀλέβενε συμπλοκῆς μεταξὺ Βουλγάρων ληστῶν καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος σᾶς εἶνε βεβαίως γνωστά.

Μεταξὺ τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἀνεγνωρίσθησαν τὰ πτώματα τοῦ ἀρχηγοῦ Τάσσου ἐκ Γκάλεσνικ τῆς Δίβρας, τοῦ ἐκ Μηλοβόστης ρουμανίζοντος Νικολάου Κωνσταντίνου, τοῦ Πέτρου Βαρδάρη τοῦ δολοφονήσαντος τὸν Θ. Μόξην καὶ τοῦ προκρίτου Μπροῦσνικ Τάσκου. Ἀλλὰ καὶ αἱ μεμονωμέναι κατὰ τῶν ὁμογενῶν μας ἀπόπειραι ἐξακολουθοῦσι νὰ προκαλῶσι τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως ἐν τῇ πόλει μας, τὴν 14ην τρέχοντος, ἐγένετο ἀπόπειρα διὰ περιστρόφου κατὰ τοῦ Ἕλληνος ἁμαξηλάτου Τύρου, ἀποτυχοῦσα εὐτυχῶς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εὑρέθη ἐσφαγμένος ἐν τῷ σταύλῳ τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ 50ης Βούλγαρος ὑπηρετῶν παρ' αὐτῷ.

Ἀλλὰ παρὰ ταῖς βουλγαρικαῖς ταύταις ἐνεργείαις δὲν παύουσι ν' ἀναφαίνον-

ται ποῦ καὶ ποῦ καὶ αἱ ρωμουνικαὶ προπαγανδιστικαὶ προσπάθειαι πρὸς κατάκτησιν ἐδάφους καὶ πρὸς δημιουργίαν θορύβου.

Οὕτως ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίστανται βεβαιότεραι αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπικρατούσης καὶ παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς γνώμης, ὅτι τὰ ὄργανα τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας συμπράττουσι μετὰ τοῦ Κομιτάτου μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ θὰ δυνηθῶσι ν' ἀνακτήσωσιν ἐπιρροήν τινα ἐν Μακεδονίᾳ.

Οὕτως ἐν Καράτζοβᾳ τοῦ Βιλαετίου Θεσσαλονίκης οἱ Βούλγαροι λῄσταρχοι Γιοβὰν καὶ Ἀργύρης, μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμούνων, δι' ἐπανειλημμένων δολοφονιῶν ἐξεβίασαν τὰ χωρία Ὀσσάνι, Λογκοῦτσα καὶ ἄλλα νὰ ζητήσωσιν, ἀντὶ Ἑλλήνων, Ρωμούνους διδασκάλους.

Εἰς τὸ χωρίον Σέλιον ἐπίσης παρομοία ἐνέργεια τῆς προπαγάνδας ἐπέτυχεν ἐνθαρρύνασα τοὺς Ρωμούνους, ὅπως διὰ τῶν δολοφόνων βουλγάρων Γεώργη Γιῶλε καὶ Ρίστε ἀποπειραθῶσι τὴν δολοφονίαν τῶν ἡμετέρων Σταύρου Πέτρου καὶ Θωμᾶ Κανάρη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. Ἡ συνενοχὴ εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Πλὴν τούτου οἱ ἐνταῦθα ἐπιφανεῖς τοῦ Κομιτάτου ἐκκλησιάζονται εἰς τὸ ἐνταῦθα ρωμουνικὸν παρεκκλήσιον, ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ δὲ τοῦ ἐξαρχικοῦ ἐπισκόπου Γρηγορίου πάντες οἱ ἀνώτεροι τῆς ἐνταῦθα προπαγάνδας μετέβησαν ἐπισήμως πρὸς δεξίωσιν αὐτοῦ.

Καστορία τῇ 30ῇ Μαρτίου.—Αἱ μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ τῶν μακεδονικῶν σωμάτων συγκρούσεις δὲν παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλῶσι τὴν συγκίνησιν τῶν κατοίκων τῆς πόλεώς μας. Οὕτως ἀναγγέλλεται, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Λαγγέλο τῆς Καστορίας πεισματώδης συμπλοκὴ συνεκροτήθη μεταξὺ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ μακεδονικοῦ σώματος. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν καὶ τρεῖς παρατυχόντες χωρικοὶ ὡς καὶ ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς τοῦ χωρίου.

Οἱ Μακεδόνες ἀπεχώρησαν ἄνευ ἀπωλειῶν. Αἱ ἀπώλειαι τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι.

Ἀλλὰ καὶ αἱ δολοφονικαὶ μεμονωμέναι ἀπόπειραι κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν εὑρίσκονται πάντοτε ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει. Οὕτω τὴν 2αν τρέχοντος εἰς ἀπόστασιν 1/4 τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεώς μας ἐδολοφονήθη ὑπὸ Βουλγάρων, ἐνῷ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον του, ὁ Ἕλλην διδάσκαλος τοῦ χωρίου Σέτομα Βασίλειος Μελεγκᾶνος. Ὁ φονευθείς, τοῦ ὁποίου τὸ πτῶμα εὑρέθη κατακρεουργημένον, κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Σέτομα, ἡλικίας 22-23 ἐτῶν, καὶ διεκρίνετο διὰ τὰ ἁγνὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα.

Εἰς δὲ τὸ χωρίον Κομμονίτσοβον ἔπεσε θῦμα τῶν Βουλγάρων δολοφόνων ὁ πρόκριτος Ἕλλην Πετρόζης, ἔνθερμος πατριώτης καὶ ἀπολαύων τῆς γενικῆς συμπαθείας.

Σέρραι τῇ 30ῇ Μαρτίου. — Ἡ διὰ τῶν τουρκοβουλγαρικῶν συνόρων τῆς περιφερείας Ἄνω Τζουμαγιᾶς εἰσβολὴ βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξακολουθεῖ ἄνευ διακοπῆς. Οὕτω περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τρεῖς πολυπληθεῖς συμμορίαι εἰσέβαλον διὰ διαφόρων σημείων ὑπὸ ἀρχηγοὺς τὸν γνωστὸν Γιάγκωφ, τὸν Δεβίτχον καί τινα Γ. Πελτέκην.

Μία συμμορία ὑπὸ τὸν γνωστὸν λοχαγὸν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ Στογιάνωφ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ διαμέρισμα Καρσὶ-Γιακὰ τῆς Πετρίτσης, κατευθυνομένη πρὸς τὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης. Εἰς τὴν περιφέρειαν Δεμὶρ-Ἰσὰρ συμμορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δέδο Ἠλία συνέλαβε παρὰ τὴν θέσιν Κάκα τέσσαρας χωρικοὺς ἐκ Κρουσόβου, ἐξ ὧν τὸν μὲν Βούλγαρον, ὕποπτον ὅτι θὰ προσήρχετο εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἔσφαξαν, τὸν δὲ ἕτερον ὀρθόδοξον ἔδειραν ἀνηλεῶς.

Τὸ χωρίον Σταρτσίουβοτ, ὅ περ καὶ διὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασίν του εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ Κομιτάτου ἔχει κινήσῃ τὴν λύσσαν τῶν συμμοριῶν, ὑπέστη ἐπίθεσιν παρ' ὅλων τῶν συμμοριῶν Πετρίτσης καὶ Μελενίκου, συνενωθεισῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γεωργοῦ λῃστάρχου Δοντίου.

Εὐτυχῶς αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐγκαίρως εἰδοποιηθεῖσαι ἐνίσχυσαν τὸ ἐν τῷ χωρίῳ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ὅ περ κατεδίωξε τὰς συμμορίας ἐνεδρευούσας εἰς τὰ χωρία Κύρνοβον καὶ Ὁρμὰν-Τσιφλίκ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἐκ Μελενίκου εἰδήσεις πάντες οἱ ἀνώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐν ταῖς περιφερείαις Πετρίτσης, Μελενίκου καὶ Ἄνω Τζουμαγιᾶς συμμοριῶν ἐκλήθησαν εἰς Σόχιαν, ὅπως συνεννοηθῶσι περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι εὐρυτέρας δράσεως.

Βοδενὰ 30ῇ Μαρτίου. — Αἱ πονηραὶ ἡμέραι, τὰς ὁποίας διατρέχουσιν οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι καὶ τῶν τριῶν τμημάτων τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν, ἐξακολουθοῦσιν εἰσέτι. Βούλγαροι κακοῦργοι, ὑπὸ τῆς σχισματικῆς Ἐξαρχίας εὐλογούμενοι, περιτρέχουσι τὰ χωρία καὶ πιέζουσι καὶ ἀπειλοῦσι τοὺς πιστούς, ἵνα ἐξομόσωσι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, κατασφάζοντες τοὺς στερρῶς εἰς αὐτὴν ἐμμένοντας, διαρπάζοντες τὰς περιουσίας, ἀποφασίσαντες δὲ νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἐρείπεια καὶ αὐτοὺς τοὺς οἴκους τῆς κοινῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον λατρείας καὶ προσευχῆς. Τῇ 30 Ἰανουαρίου ἐπεχείρησαν

νὰ καταστρέψωσι τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, κειμένην μὲν παρὰ τὴν Νάουσαν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ καὶ πολιτικῶς ὑπαγομένην εἰς τὰ Βοδενά· ἑκατὸν περίπου σχισματικοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι, διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, καλῶς ὠχυρωμένην. Παρ' ἐλπίδα δὲ προσκυνηταί τινες, ἐν αὐτῇ μένοντες καὶ ὄντες ἐφωδιασμένοι δι' ὅπλων ἀπεδίωξαν τοὺς κακούργους, 15 μὲν περίπου φονεύσαντες, ἄδηλον δὲ πόσους τραυματίσαντες, διότι ἡ μάχη καὶ ἡ πολιορκία διήρκεσαν ἐπὶ πέντε ὥρας.

Δυστυχῶς ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐπήνεγκε τὸν φόνον ἓξ ἀθώων ὀρθοδόξων, μεταβαινόντων εἰς τὸ χωρίον Πόδος, τὸ ὁποῖον ἐτέλει πανήγυριν τῇ τοῦ Φεβρουαρίου, τῆς Ὑπαπαντῆς.

Τῇ 10 μετὰ μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης (2 Φεβρουαρίου) συνοδεία προσκυνητῶν ἑξήκοντα σχεδόν, ἐπιστρέφουσα ἐκ τῆς πανηγύρεως, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν φοβεράν, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς κώμης Μεσημερίου· καὶ ἐκεῖ ἐφονεύθησαν ὁ ἱερεὺς Στογιάννος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀθανάσιος, ὁ Ἰωάννης Στεργίου, ὁ Νικόλαος Δήμου Μποζήνου, ὁ Τρύφων Δούμου, ὀρθόδοξοι κάτοικοι Μεσημερίου, καὶ ὁ Κωνστ. Παπακώστας ἐκ Πόδος· ἐτραυματίσθησαν δύο. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν. Οἱ διασωθέντες ἀφηγοῦνται ὅτι εἰς τὸ σμῆνος τῶν κακούργων ἀνεγνώρισαν καὶ 4 ἐκ τῶν ἐν Μεσημερίῳ σχισματικῶν. Οἱ ἐκ Μεσημερίου νεκροὶ καὶ τραυματίαι μετηνέχθησαν εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν, ὁ δὲ Παπακώστας εἰς Πόδος.

Ἡ κατήφεια δὲ καὶ θλῖψις ἦτο ἄφατος εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ εἰς Βοδενά, ὅπου τῇ 3 τοῦ μηνὸς τὰ μὲν μαθήματα τῶν σχολείων διεκόπησαν, τὰ δὲ καταστήματα τῶν ὀρθοδόξων ἐκλείσθησαν ἐπὶ τῇ κηδείᾳ τῶν θυμάτων. Ἔφοροι δημογέροντες, διδάσκαλοι, διδασκάλισσαι ἱκανοὶ τῶν ὀρθοδόξων καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τοῦ ἀρρεναγωγείου τάξεων, ἡγουμένου τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν κ. Στεφάνου, φρουρούμενοι πάντες ὑπὸ στρατιωτικῶν, μετέβησαν εἰς Μεσημέριον, καὶ τοὺς οὕτω βιαίως θανόντας ἐκήδευσαν ἐν μέσῳ πολλοῦ πλήθους.

Ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης κ. Στέφανος ἐποιήσατο τὰς δεούσας παραστάσεις ἐγγράφως πρός τε τὸν καϊμακάμην Βοδενῶν, πρὸς τὸν βαλῆν Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν Χιλμῆ πασᾶν. Ἡ ἀρχὴ ἔλαβε πλήρη γνῶσιν τῶν διατρεξάντων, ἤδη δὲ γινώσκει καὶ τὰ ὀνόματα προσώπων τινῶν ὑπόπτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐν Βοδενοῖς διαμονὴ εἶνε ἐπικίνδυνος.

Ἀδριανούπολις.— Τὰ Βουλγαρικὰ Κομιτάτα ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ ἐπιτείνωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Νομῷ.

Πλεῖστα δείγματα ὑπάρχουσι τούτου, διότι ἐκτὸς τῆς πρὸ μηνῶν γνωσθείσης

περιοδείας Βουλγάρων Πρακτόρων ἀνὰ τὰ ὀλίγα Βουλγαρόφωνα χωρία τῶν 40'Εκκλησιῶν, πλεῖσται ἄλλαι διαδόσεις κυκλοφοροῦσιν ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐνταῦθα.

Οἱ δὲ φόβοι τῶν ἀρχῶν περὶ ἐπικειμένων ἀποπειρῶν τοῦ Κομιτάτου ἐπιτείνονται ὁσημέραι, δοθείσης ἤδη τῆς πληροφορίας, ὅτι ὁ γνωστὸς ὁπλαρχηγὸς Κολάρωφ ἐσκόπει νὰ ἀποπειραθῇ ἀνατίναξιν διὰ δυναμίτιδος τοῦ Διοικητηρίου Ἀδριανουπόλεως, τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ ἄλλων δημοσίων κτιρίων.

Αὐστηροτάτη ἐπίβλεψις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῶν ἀφίξεων καὶ τῶν ἀναχωρήσεων εἰς τοὺς διαφόρους σταθμούς· αἱ φρουραὶ τῶν δημοσίων κτιρίων ἐνισχύθησαν καθὼς καὶ αἱ τῶν πέριξ τῆς πόλεως γεφυρῶν. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐντὸς τοῦ Βιλαετίου κυκλοφορία ἀπαγορεύεται ἄνευ ἀστυνομικῆς ἀδείας ἀναχωρήσεως.

Ὁ συλληφθεὶς συμμορίτης Γιάγκος ἐξακολουθεῖ ὑποδεικνύων τοὺς εἰς τὸ κομιτᾶτον προσχωρήσαντας χωρικοὺς τῶν καζάδων Σουφλίου, Ὀρτάκιοϊ καὶ Διδυμοτείχου. Πάντες οὗτοι ἦσαν ἐστιγματισμένοι εἰς τὴν κνήμην πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ κατέβαλον μηνιαίας εἰσφορὰς εἰς τὸ κομιτᾶτον ἀναλόγως τῶν πόρων των.

Εἰς τὸν καζᾶν Ὀρτάκιοϊ κρατοῦνται ἐν ταῖς φυλακαῖς μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν 4 ἐκ τῶν 6 σχισματικῶν τῆς περιφερείας χωρίων. Εἰς τὴν ἐνταῦθα εἱρκτὴν ὡδηγήθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας 65 ὕποπτοι.

Αἱ συμμορίαι ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς τὸ διαμέρισμα 40 Ἐκκλησιῶν. Οὕτω πρὸ ἑβδομάδος μία ἐξ αὐτῶν εἰσέβαλε διὰ νυκτὸς εἰς τὸ χωρίον Γέννα καὶ ἀπεπειράθη νὰ παραβιάσῃ τὴν οἰκίαν προὔχοντος ὁμογενοῦς. Ἐννοηθεῖσα ὅμως παρὰ τῶν γειτόνων ἐξεδιώχθη διὰ πυροβολισμῶν.

Σοβαρώτατον μέτρον τῶν ἀρχῶν εἶνε καὶ ἡ ἀπαγόρευσις πρὸς τὸν ἐνταῦθα Βούλγαρον ἀρχιμανδρίτην, ὅπως μεταβῇ εἰς τὰ σχισματικὰ χωρία Τυρνόβου. Εἰς τὸν αὐτὸν εἶχε πρὸ καιροῦ ἀπαγορευθῇ ἡ διαμονὴ εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν 40 Ἐκκλησιῶν.

Ὅτι δὲ αἱ βουλγαρικαὶ ἐνέργειαι δὲν παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε πάντοτε ἐπικίνδυνοι, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν 6 ἕως 7 κομιτατζῆδες, ἐκ τῶν μυστικῶν πρακτόρων τοῦ θρᾳκικοῦ Κομιτάτου, εἰσελθόντες εἰς τὸ βουλγαρόφωνον ἑλληνικὸν χωρίον Χατζήκιοϊ ἐπεχείρησαν νὰ ἀποπλανήσουν τοὺς κατοίκους, παραπείθοντες αὐτοὺς νὰ ὑπογράψουν ἀναφορὰς ἐξωμοσίας καὶ ἀποσκιρτήσεως εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Οἱ γενναῖοι χωρικοί, ἐξεγερθέντες κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης τῶν ἐπιδρομέων, ἔλαβον τὰ κυνηγετικά των ὅπλα καὶ συλλαβόντες τοὺς κομιτατζῆδες τοὺς παρέδωκαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἀστυνομίαν, ἥτις τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακάς.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν ὅμως παντὸς ἐν τῷ μέλλοντι κινδύνου καὶ πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένης διαταράξεως τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων συμμοριτῶν, αἱ ἀρχαὶ λαμβάνουσι πάντα τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα, ἐνισχύοντες τὰς διαφόρους φρουράς. Οὕτω τὴν ἑσπέραν τῆς 14ης Μαρτίου ἀφίκετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἁμαξοστοιχία ἐξ 60 βαγονίων πλήρων πολεμεφοδίων. Ἐλήφθησαν ἐπίσης πάντα τὰ προκαταρκτικὰ μέτρα διὰ τὴν ταχεῖαν πρόσκλησιν καὶ κινητοποίησιν τῶν ἐφέδρων τῆς περιφερείας.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ: I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778.575,42; II. » » Τραπέζης . . . » 51,221,980,83	»	120,000,556.25	118.311,725.43
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,730,674.81	3,752,347.16
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,862,495.47	15,885,643 60
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	635,188.19	863,350.79
Μερίσματα πληρωτέα	»	819,245.—	541,240.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 574,325.94; » τραπ. γραμ. » 4,904,981.39 }	»	5,479,307.33	3,684,337.37
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	106,094.20	59,494.45
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	731,893.55	517,953.55
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	716,922.81	968,469.40
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	810,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	22,090,968,83	21,457,615.83
» » » » τρ. γρ)τια » » »	»	128,434.21	315,857.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ,ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	71,453,317.84	74,328,450.97
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσόν	»	45,966,690. —	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,495,200.—	20,495,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/o εἰς χρυσόν	»	2,034,964.—	1,699,704.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	7,000.—	5,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	3,837,449.88	3,885,569.85
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,243 833.37	1,215,761.70
Διάφορα	»	1,136,579.33	1,625,735.09
	Δρ	368.133,099.14	367,036,430.84

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Δ. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰανουρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰανουαρίου 1905	28 Φεβρουαρίου 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,967,971.53	2,046,181.69
Ταμεῖον { » τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	62,575.—	163,710.—
Ταμεῖον { » κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,023,517.—	1,152,325.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν	»	24,550,842,58	23,969,084.32
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	22,090,968.83	21,457,615.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,894,036.80	52,870,304.80
Προεξοφλήσεις	»	20,869,355.98	19,726,552.02
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,863,635.14	3,009.407.74
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	15,119,160.59	14,996,809.34
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,841,580.50	1,258,845.95
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,699,648.72	2,640,925.27
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	54.589,083.33	54,848,300.88
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,722,417.36	42,655,953.59
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	9,257,8 .7	9,819,998.39
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,874,395.79	4,938,059.54
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,446,016.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ. τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,836,000.—	1,834,462.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	338,426.87	98,857.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,301,761.93	8,292,537.89
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,623,763.48	2,632,345.40
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,621,312.02	1,625.756.17
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,815,865.94	2,551,214.51
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,041,404.75	5,747.339.24
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720.3:0.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280.000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	652,629.79	366,176.73
	Δρ.	368,133,099.14	367,036,430.84

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	Δρ.	1.—
2	Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι (ἐξηντλ.)	»	1.—
3	Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, par G. N. Hatjidakis	»	1.—
4	Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ Π. Καρολίδου.	»	2.—
5	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
6	Ἐθνικὰ Ἄσματα.	»	0,50
7	Ἐθνικὰ Ἄσματα, ἔκδοσις 6' ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη.	»	1.—
8	«Πατρίς» τραγῳδία Ι. Νικολάρα	»	1.—
9	Le Facteur Grec dans le problème oriental, par A. Z. Stephanopoli	»	0.50
10	Nôtes sur la Question d'Orient, par U. de Besobrasow.	»	0,60
11	Ἐθνικὴ Κατήχησις, ὑπὸ Ν. Καζάζη. ἔκδοσις Β'.	»	0,10
12	Γουλιέλμος Γλάδστων, τοῦ αὐτοῦ (ἐξηντλημένον)	»	1.—
13	Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, τοῦ αὐτοῦ. (ἐξηντλημένον)	»	2.—
14	Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια, τοῦ αὐτοῦ.	»	1.—
15	Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ αὐτοῦ.	»	0.20
16	Προκήρυξις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (ἐξηντλημένον)	»	0.—
17	«Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα», βραβευμένον δρᾶμα ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
18	Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ) ὑπὸ Τερτίου Φιλίππου	»	0.—
19	Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)	»	3.—
20	Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ἐπικολυρικὸν ποίημα Χ. Χρηστοβασίλη (ἐξηντλ).	»	0.10
21	Τὰ Διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου, τυπογρ. φύλλ. 52.	»	5.—
22	Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν, ὑπὸ Ἡρακλ. Βασιάδου.	»	1.50
23	Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900).	»	2.—
24	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.	»	0.10
25	Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή, ὑπὸ Ν. Δουρνοβώ	»	1.—
26	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
27	L'Hellénisme et la Macédoine par Néoclès Kasazis. Paris 1903.	fr.	1.—
28	Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ: ἐθνικὴ λογοδοσία ὑπὸ Ν. Καζάζη.	λ.	0.10
29	Ἔθνος καὶ στρατὸς τοῦ αὐτοῦ	»	0,10
30	Μακεδονικὰ Τραγούδια Γεωργίου Βερατήγη.	Δρ.	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	«	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	«	2.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η' ΤΕΥΧΟΣ 88ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905 — Ἀπρίλιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
„ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὴν 25ην τοῦ λήξαντος μηνὸς Μαρτίου συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου, ὅπου παρῆσαν ἅπαντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν Ἑταιρειῶν, ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντίνου, ὡς προέδρου τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου τούτου διὰ τοῦ κατωτέρω λόγου

«Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου, εἰς ὃν ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλὰς ἀπέδωκε μετὰ μακροὺς αἰῶνας τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἠρεμίαν, τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν αἰώνιον Τέχνην, ἐντὸς τῶν περικαλλῶν λειψάνων τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς συμβολιζούσης τὴν σοφίαν, ἡ σεμνὴ ὑμῶν συνέλευσις σήμερον εἶνε σύνοδος ἱεροφαντῶν, φερόντων ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ κόσμου τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

«Ἀπὸ μέρους τῆς νέας Ἑλλάδος εὐχαριστῶ ὑμᾶς, κύριοι, μετὰ προθυμίας ἀκούσαντας τῆς φωνῆς αὐτῆς, καλούσης ὑμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν τῆς χώρας τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων, εὐκλεοῦς παρελθόντος καὶ εἰς συνεργασίαν πρὸς μελέτην καὶ διαφώτισιν τῶν μνημείων, ἅτινα κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς ὁ ἀρχαῖος κόσμος.

«Ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐπετελέσαμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς καθῆκον τῆς συντηρήσεως, τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων τοῦ προγονικοῦ ἡμῶν παρελθόντος, καὶ ὅτι διὰ παντὸς τρόπου ἠγωνίσθημεν ν' ἀναδείξωμεν τὴν Πατρίδα ἡμῶν κατ' ἐξοχὴν χώραν τῆς Ἀρχαιολογίας.

«Ἀλλ' ὁμοίως συνησθάνθημεν, ὅτι τὰ προγονικὰ ἡμῶν κειμήλια εἶνε θησαυρὸς κοινὸς εἰς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχομεν μετὰ τῆς μεγίστης ἐλευθεριότητος τὴν ἄδειαν ἡμῶν καὶ τὴν συνδρομὴν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὅπως συνεργασθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ εὐγενεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἀγῶνι.

«Τῆς διεθνοῦς δὲ καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ καρπὸς ἡ σύγκλησις τοῦ Συνεδρίου τούτου, ὅπερ σκοπεῖ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς βοηθείας καὶ συμπράξεως ἁπάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ πεποιθήσεως ἐνατενίσωμεν εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀπεκδεχόμενοι, ὅτι ἠθέλομεν τύχῃ τῆς προθύμου καὶ ἐνθουσιώδους συμμετοχῆς ὑμῶν εἰς ἔργον, οὗ τὴν πρωτοβουλίαν ἐθάρρησε ν' ἀναλάβῃ νῦν ἡ νέα Ἑλλάς, ὡς κληρονόμος τῆς ἀρχαίας.

«Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν σεμνύνεται ἐπὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα παρουσίᾳ ὑμῶν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς εὐτυχίζει ἑαυτὸν μετ' ἐμοῦ, ὑποδεχόμενος ἡμᾶς τοὺς ἐπισήμους ἀντιπροσώπους πολλῶν καὶ κραταιῶν ἐθνῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων καὶ πρωτοκαθέδρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Τείνων δὲ εἰς ὑμᾶς φιλόξενον τὴν δεξιάν, προσφωνῶ ὑμῖν ἀπὸ καρδίας δι' εἰλικρινοῦς Χαίρετε.

«Ἐν μέσῳ τῶν καλλιστευμάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης, τῶν αὔσπερ ἀειθαλνς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην ἐχόντων», ἐν μέσῳ λαοῦ προκειμένου μετὰ στοργῆς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ μεγάλου παρελθόντος καὶ βαδίζοντος στερρῶς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ὁδόν, χωρήσατε μετὰ θάρρους ἐπὶ τὸ ἔργον ὑμῶν, ὦ ὀτρηροὶ θεράποντες τῶν ἀρχαίων Μουσῶν, πεποιθότες, ὅτι σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, ὃν ἀντιπροσωπεύετε, θέλει κροτήσῃ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῷ εὐγενεῖ ὑμῶν ἀγῶνι ὑπὲρ ἐπιστήμης τιμώσης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

«Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' κηρύττω τὴν ἔναρξιν τοῦ Α'. Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καραπάνου, ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

«*Μεγαλειότατε, Κυρίαι καὶ Κύριοι*·

«Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλὴ διεύθυνσις ἰσχυρῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συναθροίσεώς μας, ἐξήγησεν ὑμῖν δι' ἐπισήμου φωνῆς τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἔχω λοιπὸν ἢ νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς χώρας μας τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὴν τιμήν, τὴν ὁποῖαν σεῖς, κύριοι, εὐηρεστήθητε νὰ μᾶς παράσχητε, προσερχόμενοι εἰς τὴν πρόσκλησίν μας, ὅπως συγκροτήσητε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Ἀρχαιολογίας.

«Γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἔκαμε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισύ της. Δὲν σκοπεύω νὰ εἰσέλθω ἐνταῦθα εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν μεγάλων ἀρχαιολογικῶν ἀποκαλύψεων. Θὰ ἐμάκρυνα πολύ. Ἀλλὰ θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ ρίψω ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς συναθροίσεώς μας. Ἡ ἀρχαιολογία, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων μνημείων, δὲν ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους.

«Εὑρίσκομεν πολλοὺς ἐρασιτέχνας καὶ συλλογεῖς ἀρχαίων ἀντικειμένων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἀνήκει εἰς τὸν σύγχρονον

κόσμον, διότι ἡ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν μνημείων ἀπετέλεσε τὴν πρώτην καὶ κυρίαν βάσιν της.

«Παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁπόταν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς τέχνης ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Λεονάρδος Δὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαὴλ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐμπνέονται ἀπὸ τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως δημιουργήσωσι τ' ἀριστοτεχνήματά των, τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ πηγὴ τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἐμελέτων τ' ἀρχαῖα μνημεῖα ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ ἡν ἐπιστημονικὴν ἔποψιν. Ἡ ὡραιότης των μόνη ἐπέσπα τὴν προσοχήν των ὡς καλλιτεχνῶν. Ἀργότερον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀνοίγεται δευτέρα περίοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιολογίας. Σοφοὶ καὶ ταξειδιῶται, ὡς ὁ Σπὼν καὶ ὁ Τέμπερ καὶ ἄλλοι, ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ μελετήσωσι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ κάλλους, ἀλλ' ἐπίσης ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν, συνδέοντες αὐτὸ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν. Αἱ μελέται των ἐν τούτοις δὲν ὡδηγοῦντο ὑπὸ ἐπιστημονικῆς μεθόδου· εἶχον μᾶλλον χαρακτῆρα ἀδιαφόρων ἐξετάσεων, αἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς περιεργείας τῶν ἐρασιτεχνῶν.

«Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ἀρχαιολογία, εἰσερχομένη εἰς τὴν τρίτην περίοδόν της, λαμβάνει τὴν ἐπιστημονικὴν ὑπόστασίν της. Ὁ Βίγκελμαν, ὅστις προΐσταται κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν περίοδον, ἐξηγεῖ τὸν δεσμόν, ὅστις ἑνώνει τὴν ἀρχαιολογίαν μὲ τὴν ἱστορίαν, μὲ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν ζωὴν ὁλόκληρον τῶν ἀρχαίων. Ἐπὶ τῶν βάσεων, τὰς ὁποίας ἔθεσεν ὁ Βίγκελμαν, πολυάριθμοι σοφοὶ ἀνήγειραν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην, θέτοντες ὡς σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

«Δὲν ἔχω διόλου σκοπόν, ὁμιλῶν πρὸς ὑμᾶς οὕτω, κύριοι, νὰ σᾶς διδάξω νέον τι. Εἶνε πράγματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ.

«Ἀλλ' ἐνόμισα ἀπαραίτητον νὰ ρίψω ἓν βλέμμα παλινδρομικὸν ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ὅπως καταστήσω καταληπτοτέραν τὴν σκέψιν μου ἐπὶ τῶν προφανῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διεθνῶν ἀρχαιολογικῶν συνεδρίων. Νομίζω ὅτι διὰ τῆς δράσεώς των εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τετάρτην περίοδον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Τὴν περίοδον ἐκείνην, καθ' ἣν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ταύτην μελέται θὰ λάβωσι παγκόσμιον ἐπέκτασιν.

«Διάφοροι σοφοί, ἐλθόντες ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, συναντώμενοι καὶ ἀνταλλάσσοντες μεταξύ των τὰς σκέψεις των ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν των, θὰ συντελέσωσιν ὅπως ἐπεκτείνωσι τὴν ἀρχαιολογίαν, ἥτις θὰ περιλάβῃ βαθμηδὸν πᾶν ὅ τι ἀφορᾷ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων.

«Ἡ ἀνάπτυξις, τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἔλαβον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὰ πολυάριθμα καὶ πολύτιμα μνημεῖα, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν πανταχόθεν, καθιστῶσιν ἀπαραίτητον τὴν συνεργασίαν ταύτην τῶν ἀρχαιολόγων πάσης

χώρας, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνωσι μελέται συγκριτικαὶ μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τόσων διαφόρων ἐρευνῶν.

«Μία ἐξέτασις ὅλων τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι μετέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, γινομένη ἀπὸ κοινοῦ διὰ τῶν διεθνῶν Συνεδρίων, θὰ διαφωτίσῃ τὰ σχετικὰ ζητήματα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Θὰ καταστήσῃ γνωστὸν κατὰ τρόπον πληρέστερον τὸν ἰδιωτικὸν βίον των καὶ θὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ἐπίσης ὅπως λύσῃ τὰ ζητήματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὰς ἐπισήμους καὶ τὰς θετικὰς μελέτας.

«Ἐγένοντο ἐν Εὐρώπῃ πλεῖστα συνέδρια ἀνθρωπολογίας καὶ ἱστορίας ἐν τοῖς ὁποίοις τὰ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα ἐξητάσθησαν ἐν παρόδῳ.

«Ἀλλὰ τὸ συνέδριον τοῦτο εἶνε τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἀρχαιολογίαν ὡς θέμα κύριον καὶ μοναδικόν.

«Μὴν ἐκπλαγῆτε διόλου, Κύριοι, ἐὰν ἡ παρουσία σας καὶ ὁ τόπος, ἔνθα συνέρχεται τὸ Συνέδριόν μας, μὲ ἐμπνέουσι τὴν τολμηρὰν ἴσως σκέψιν, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη, χάρις εἰς τὰς ὁμοίας φύσεως συναθροίσεις θὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς νέαν περίοδον ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

«Ἀντιπροσωπεύετε ἐνταῦθα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὁλόκληρον, καὶ ὁ χῶρος ἐν τῷ ὁποίῳ συνήλθομεν, εἶνε τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ὄχι μόνον τὸ τελειότερον προϊὸν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον συμβολίζει ἀκόμη τὴν ἕνωσιν δύο πολιτισμῶν, ὁμοφώνως ἀνεγνωρισμένων ὡς ἀνωτέρων ὅλων τῶν ἄλλων, τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

«Ὁ Παρθενὼν εἶνε ὁ διάσημος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς θεᾶς τῆς Σοφίας. Ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέπτυξε καὶ ἐτελειοποίησε τὴν ἰουδαϊκὴν ἰδέαν εἰς τὴν θείαν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅταν μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν τῆς εἰδωλολατρείας ἡ Ἀθηνᾶ γκατέλιπε τὴν γῆν, ὁ ναός της ἀφιερώθη εἰς τὴν λατρείαν τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, ἥ, κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἐξηκολούθησε νὰ εἶνε ἡ κατοικία τῆς Σοφίας, γενόμενος τὸ ἁγιαστήριον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς χριστιανικῆς Σοφίας. Ἐὰν ἡ βάναυσος δύναμις δὲν ἐσεβάσθη τὴν ἁγίαν διαμονὴν τῆς Σοφίας καὶ ἐὰν σήμερον εὑρισκώμεθα εἰς τὰ ἠρειπωμένα λειψανά της, ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ Παρθενῶνος κατ' οὐδὲν ἐμετριάσθη.

«Ὡς Ἕλλην ὑπουργὸς καὶ ὡς θεράπων τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς μου, δύναμαι νὰ ἔχω τὴν ἄδειαν νὰ ἐκφράσω τὸν πόθον καὶ νὰ τρέφω τὴν ἐλπίδα, ὅτι νέα περίοδος προόδου διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν θὰ ἐγκαινισθῇ διὰ τοῦ παρόντος Συνεδρίου.

«Εἴθε ἡ εὐχὴ αὕτη νὰ εὕρῃ ἀπὸ σήμερον τὴν πραγματοποίησίν της εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα θ' ἀναλάβητε.

«Ἡ Ἑλλάς, ἥτις μετὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἐρημώσεως ἠδυνήθη ἐν μέρει μόνον ν' ἀνασυσταθῇ ὡς ἐλεύθερον ἔθνος, αἰσθάνεται ὅλον τὸ βάρος τῆς εὐθύνης, ἣν ἐπιβάλ-

λει εἰς αὐτὴν τὸ παρελθόν της, καὶ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, εἰς τῶν ὁποίων τὴν φρούρησιν ἐτάχθη. Θὰ εἶνε εὐτυχὴς ὁσάκις δυνηθῇ νὰ συντείνῃ, ἔστω καὶ κατ' ὀλίγον, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ βάσεις ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ἔργων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ της.

«Θὰ εἶνε ὑπερήφανος καὶ θὰ σᾶς εἶνε εὐγνώμων, ἐὰν τὸ Συνέδριόν μας τῇ παράσχῃ τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην τοῦ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ἥτις, στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ἰσχυρὸς ἀρωγὸς τοῦ Πολιτισμοῦ».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καββαδίου Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων.

«Ὅτε ἡ ἀθηναϊκὴ Πολιτεία διετέλει ἐν ὑψίστῃ ἀκμῇ δόξης καὶ πολιτικῆς δυνάμεως, ὁ Περικλῆς ἠθέλησε νὰ κάμῃ ἐν Ἀθήναις Πανελλήνιον Συνέδριον, ὅπως γείνῃ σύσκεψις περὶ ἀνεγέρσεως τῶν ἱερῶν, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι, καὶ περὶ τῶν θυσιῶν, ἃς οἱ Ἕλληνες ὤφειλον εἰς τοὺς θεούς, ἀλλ' ἕνεκα ἀντιζηλιῶν τὸ σχέδιον τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἐματαιώθη.

«Εὐτυχῶς σήμερον δὲν ὑπῆρξαν ἀντιζηλίαι. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἔχει πλήρη συνείδησιν τῶν προόδων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι κατα τὴν τελευταίαν ἰδίως τεσσαρακονταετίαν, πιστὸς δὲ διερμηνεὺς τῶν εὐχῶν τοῦ ἔθνους καὶ παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐκάλεσεν ἐν Ἀθήναις Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον, ὅπερ εἶνε Πανελλήνιον Συνέδριον, διότι πάντες ὑμεῖς εἴσθε Πανέλληνες

«Πάντες ἀνήκετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις εἶνε ἡ πατρὶς παντὸς πεφωτισμένου ἀνθρώπου καὶ ἡ μήτηρ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἐγένετο τὸ σχολεῖον τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Εἴσθε, Πανέλληνες, διότι ἐσπεύσατε νὰ ἔλθητε πανταχόθεν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐπισκεφθῆτε τὴν πόλιν καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἵνα ἐμπνευσθῆτε ὑπό τῶν καλλιτεχνημάτων τοῦ παρελθόντος, ἵνα χαιρετίσητε μετὰ τῶν ἐνταῦθα συναδέλφων ὑμῶν τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὡραίαν καὶ εὐεργετικὴν ἐκείνην θεάν, ἥτις ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν καὶ ἀναβιβάζει αὐτὴν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὡραίου.

«Χάριν τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐπιστήμην λατρείας συνεστήθη τὸ Συνέδριον τοῦτο, οὗτινος αἱ ἐργασίαι ἄρχονται σήμερον δι' ἑορτῆς τοσοῦτον ἐπισήμου καὶ μεγαλοπρεποῦς. Ἐκάλεσε δὲ ὑμᾶς ἡ Ἑλλάς, διότι αὕτη ἦτο ἡ προωρισμένη χώρα πρὸς ἵδρυσιν τοῦ Συνεδρίου τούτου.

«Ἡ Ἑλλάς, ἀφότου ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν της, ἔσχε πλήρη συνείδησιν τοῦ καθήκοντος, ὃ εἶχε πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον τοῦ ν' ἀφιερώσῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις πρὸς συντήρησιν, ἀνακάλυψιν καὶ σπουδὴν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος.

Καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἵδρυσε τὸ 1837 τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν. Συγχρόνως ὅμως ἡ Ἑλλάς, ἐννοοῦσα ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν πατρίδα, ἀλλ' ἀνήκει εἰς πάντας καὶ ὅτι εἶνε ἔργον πάντων, δὲν ἐνόμισε πρέπον νὰ διαφυλάξῃ δι' ἑαυτὴν τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκτελέσεως ἀνασκαφῶν καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν μνημείων, ἀλλ' ἐκάλεσε πάντας ἵνα συμμετάσχωσι τῆς τιμῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης συνεργασίας.

«Τὰ μουσεῖά μας καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἠνοίξαμεν εἰς πάντας. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δυνάμεθα νὰ ὑπερηφανευώμεθα, ὅτι τοιαύτην ἄδειαν ἐπιστημονικῆς ἐργασίας παρέσχομεν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Διότι, τοῦτο ποιήσαντες, εἰργάσθημεν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπολαμβάνομεν τοῦ καρποῦ τῆς ὑμετέρας γενναιοδωρίας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν: **καυχώμεθα** διότι ἔσχομεν ὡς συνεργάτας εὐγενῆ τέκνα πάντων τῶν λαῶν, διότι περιστοιχιζόμεθα ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Αὐστριακῶν, ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ἀμερικανῶν. Πάντες ἡμεῖς, ἐγχώριοι καὶ ξένοι, συνηνώθημεν ὅπως σᾶς παρακαλέσωμεν νὰ ἐπισκεφθῆτε ἡμᾶς, νὰ ἴδητε τὰ ἔργα, ἅτινα ἐξετελέσαμεν καὶ νὰ συνενώσητε τὰ φῶτα ὑμῶν μετὰ τῶν ἡμετέρων, ὅπως οὕτως ἐργασθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ κλασικοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαιότητος. Πρώτη ἡ Γαλλία ἀπήντησεν, ἥτις ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1846 τὴν Γαλλικὴν Σχολὴν, θέλουσα νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ τοσοῦτον ἐνδόξως εἶχεν ἀρχίσῃ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ *Μωρέως*. Δευτέρα ἡ Γερμανία ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1874 τὸ ἀρχαιολογικὸν αὐτῆς Ἰνστιτοῦτον. Συγχρόνως δὲ θέλουσα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον τοῦ Βίγκελμαν, ἤρχισε τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας, αἵτινες ἦσαν πρωωρισμέναι νὰ συντελέσωσι νέαν ἐποχὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται, αἵτινες ἐκπληκτικὰ ἔφερον εἰς φῶς εὑρήματα, ἐγένοντο ἀφορμὴ μεγάλης ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῆς κινήσεως. Ἔκτοτε ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Δελφῶν, νέα δὲ ἐπιστημονικὰ καθιδρύματα ἱδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐν Ἀθήναις. Ἡ Ἀμερικανικὴ Σχολή, ἡ Ἀγγλικὴ Σχολὴ καὶ τέλος τὸ Αὐστριακὸν Ἰνστιτοῦτον.

«Ἡ σκαπάνη τοῦτο μὲν τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ τῶν ξένων, μεγάλας ἤγαγεν εἰς φῶς ἀποκαλύψεις. Τὰ Μουσεῖα ἡμῶν, πλουτισθέντα θαυμασίως, ἐγένοντο μοναδικὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο προσκυνητήριος τόπος διὰ πάντα ἄνθρωπον, ἐπιδεκτικὸν αἰσθητικῶν συγκινήσεων καὶ ἐμφορούμενον ὑπὸ κλασικῶν ἀναμνήσεων.

«Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἣν ὁ Περικλῆς εἶχεν ὀνομάσῃ σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἐγένετο ἡ ἑστία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

«Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ Γαλλικὴ Σχολή,

τὸ Γερμανικὸν καὶ τὸ Αὐστριακὸν Ἰνστιτοῦτον καὶ ἡ Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Σχολὴ ἀποτελοῦσιν ἐνταῦθα οἱονεὶ διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν Πανεπιστήμιον.

«Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα καὶ πᾶσαι αἱ γενόμεναι μελέται ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἥτις ἔγεινεν ἐπιστήμη μεγάλη καὶ περιφανής».

(Ἐξέθηκεν ἀκολούθως τὴν γενομένην πρόοδον εἰς τοὺς καθ' ἕκαστα κλάδους τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν προελληνικὴν ἀρχαιολογίαν, ἕνεκα τῶν εὐτυχῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἀρξάμεναι ἀπὸ τῆς Τρῳάδος ἐξετάθησαν εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Κρήτην.

«Ὑπὲρ ἐπιστήμης τοσοῦτο μεγάλης καὶ περιφανοῦς καλούμεθα νὰ συνεργασθῶμεν διὰ τοῦ Συνεδρίου τούτου. Συνήλθομεν ἵνα ἀποδώσωμεν τὴν ὀφειλομένην λατρείαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τιμήσωμεν πάντας τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζομένους, μέλλομεν δὲ νὰ τελέσωμεν ἑορτάς, αἵτινες εἶνε τῶν ὡραιοτάτων καὶ τῶν μᾶλλον οἰκείως τῷ ἀνθρώπῳ ἐχουσῶν, διότι ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν εὐγενεστάτην τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀναγκῶν, εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἰδανικῆς ὡραιότητος».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ὁλλῶ,
Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

«Μεγαλειότατε, Ὑψηλότατε, Κύριοι.

«Ἀρχαιοτέρα λόγῳ γεννήσεως τῶν ξένων σχολῶν, τῶν ἱδρυθεισῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῶν Ἀθηνῶν, διάδοχος τῶν ἐπιμελῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν ἐκείνων ἀρχαιολόγων—Νοαντέλ, Τουρνεφώρ, Φωβέλ, Σοαζέλ, Γουφφιέ, Βλουέ, καὶ τῶν συντρόφων των εἰς τὴν Πελοπόννησον,—οἱ ὁποῖοι, διαδοχικῶς καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, τῆς πρώτης Δημοκρατίας, τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου ἦλθον νὰ ἑρμηνεύσωσι τὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔρωτα τῆς Γαλλίας, διατρέχοντες πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας,—ἀρχαιοτέρα, λέγω, τῶν ἄλλων ξένων σχολῶν ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ χαιρετίζει εὐλαβῶς τοὺς ἐπιλέκτους τῶν μυστῶν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ εὐχαριστεῖ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἔσχε τὴν εὐγενῆ ἰδέαν νὰ συγκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν φυσικὸν τῆς συνελεύσεως αὐτῶν τόπον.

«Ἡ Σχολὴ δὲν δύναται νὰ ὑπομνήσῃ ἐνταῦθα τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον διεξήγαγε κατὰ τὰ 59 ἔτη τῆς ἱστορίας της, ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἷς τῶν πρώτων αὐτῆς ἑταίρων, ὁ Μπελέ, ἀνέσκαπτεν ἐδῶ ἀκριβῶς, τῆς Ἀκροπόλεως τὴν εἴσοδον, μέχρι τῆς ἡμέρας, τῆς προσφάτου ἀκόμη, καθ' ἣν ὁ σοφώτερος καὶ ὁ ἐνεργητικώτερος τῶν διευθυντῶν της, παρὼν ἐδῶ, ἀνέστησε περίλαμπρον ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὴν δόξαν τῆς Δήλου καὶ τῶν Δελφῶν.

«Ἀλλ' ἐκεῖνο κυρίως, τὸ ὁποῖον θέλει ν' ἀνακηρύξῃ σήμερον εἶνε ὅτι, ἐὰν ἠδυνήθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἐπιστήμην μετά τινος τιμῆς, ὀφείλει τοῦτο πρῶτον εἰς τὴν γενναιόφρονα ἐλευθεριότητα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγοντες διάπλατα εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὰς πύλας τῶν θησαυρῶν των, προσεμειδίασαν πάντοτε πρὸς τὰ σχέδιά της, ἐνεθάρρυναν τὰς προσπαθείας της καὶ ηὐνόησαν τὰ ἐγχειρήματά της.

«Πάντες ἐνταῦθα θὰ ἑνωθῶσιν εἰς κοινὴν ἔκφρασιν φόρου εὐγνωμοσύνης, τὸν ὁποῖον συγκεκινημένοι ἀποτίνομεν πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Εἰς αὐτὴν ὁ πεπολιτισμένος κόσμος χρεωστεῖ ὅ τι ἠμπορεῖ, ὅπως εἶπεν ὁ ἑλληνικώτερος τῶν Γάλλων ποιητῶν:

«Se baigner dans la source féconde
«Où la divine Héllas trouva la verité».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Δαΐρπφελδ
πρώτου Γραμματέως τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου.

«*Ὑψηλὴ ὁμήγυρις!*

«Κατὰ τὴν ἑορτάσιμον ταύτην ὥραν, καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν συνέρχονται οἱ ἀρχαιολόγοι ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου χώρου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξέ ποτε ναὸς τῆς θεᾶς τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, νῦν δὲ κατέστη τὸ ἱερεῖον ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν, ἔχω τὸ καθῆκον ὡς Γερμανός, ἰδίως δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι βαθέως.

«Καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ταύτην κατὰ πρῶτον ἐκφράζω πρὸς τὴν ὑμετέραν Μεγαλειότητα, τὴν ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

«Ἡμεῖς οἱ Γερμανοί, βεβαίως δὲ καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ ξένοι, εὐγνωμονοῦμεν διὰ τοῦτο, διότι δὲν ἐγενόμεθα δεκτοὶ ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ γῇ ὡς εὐπρόσδεκτοι ξένοι μόνον, ἀλλ' ἐπετράπη εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἐλευθεριωτέρου τρόπου ν' ἀνασκάψωμεν καὶ μελετήσωμεν ὅλους τοὺς θαυμασίους θησαυροὺς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

«Ἐπὶ πλέον εὐγνώμονες εἴμεθα πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ξένους ἀρχαιολόγους, οἵτινες ὅλοι ἐργάζονται μεθ' ἡμῶν τῶν Γερμανῶν ἐν ὡραίᾳ ἁρμονίᾳ καὶ ἐν φιλικῇ ἁμίλλῃ, καὶ ὡς ἡμεῖς ἕνα μόνον γνωρίζουν σκοπόν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐπιστήμης.

«Καὶ τολμῶ μετ' εὐγνωμοσύνης νὰ εἴπω ὀλίγας τινὰς ἀναμνηστικὰς λέξεις.

«Δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Γερμανῶν ἐν Ἑλλάδι, διότι τὰ ἔργα τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Τίρυνθος, τῆς Περγάμου καὶ τῆς Τροίας, τῆς Πριήνης καὶ τῆς Μιλήτου, τῆς Θήρας καὶ τῆς Κῶ κ.τ.λ. εἶνε ὑμῖν γνωστά, θὰ γείνῃ δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας συχνότατα περὶ αὐτῶν λόγος.

«Θεωρῶ καθῆκόν μου, κατὰ τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἑορτήν, νὰ μνημονεύσω μερικοὺς τῶν ἀποθανόντων Γερμανῶν, οἵτινες ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, μερικῶς δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

«Καὶ πρῶτον ἀναφέρω τὸν ἱδρυτὴν της Ἀρχαιολογίας Βίγκελμαν, καίτοι οὗτος οὐδέποτε ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πνεῦμά του ὅμως ἐφέρετο πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁλόκληρον δὲ τῆς ζωῆς του τὸ ἔργον κατηναλώθη διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐσχεδίασε μεγάλην ἀνασκαφὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ.

«Εἷς Γερμανός, ὁ Λουδοβῖκος Ρώς, ἔσχε τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ χρηματίσῃ ἐν τῷ νεαρῷ τῆς Ἑλλάδος βασιλείῳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς γενικὸς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.

«Περὶ τῆς εὐλογημένης φιλεργατικότητός του, ὁμιλεῖ ἕκαστον κτίριον τῶν Ἀθηνῶν, ὁμιλοῦν πολυάριθμοι τόποι ἐρειπίων τῆς Ἑλλάδος, ὁμιλεῖ ἑκάστη τῶν ὡραίων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ὁ ἔξοχος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς-Νίκης εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν ὁποῖον αὐτὸς μετὰ τοῦ Σάουμπερτ καὶ τοῦ Χάνσεν ἀνεστήλωσεν, εἶνε ἓν τῶν αἰωνίων φύλλων τοῦ στεφάνου τῆς φήμης του.

«Μετὰ τὸν Ρὼς ἔχομεν ὡσαύτως τὸν Φρειδερῖκον Θείρσιον καὶ τὸν Ἑρρῖκον Οὔλριχς, ἀληθῆ φιλέλληνα, ὁ ὁποῖος ἀρίστας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα.

«Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω καὶ τὰ ὀνόματα τῆς δυάδος τῶν ἀρχιτεκτόνων Καρόλου Βέτιχερ καὶ Ι. Στράνι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονική, ἰδίως δὲ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου πλεῖστα ὀφείλουσι.

«Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ μνημονευθῶσι δύο εὐγενεῖς ἐπιστήμονες, ὁ Ὀτφρεῖδος Μύλλερ καὶ ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος.

«Ἐκ τῶν διδασκάλων τούτων ὁ πρῶτος, ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν μίαν ἐποχήν, ἀπεσπάσθη ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἀπέθανεν ὡς πολεμιστὴς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἀναπαύεται τώρα ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν Κολωνὸν ἐπὶ ἀττικῆς γῆς.

«Ὁ ἕτερος, ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος, ἀργότερον δὲ μέχρι τῆς γηραιᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, πνευματοδότης διδάσκαλος, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἀνῆκε πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔσχατος ὀλυμπιονίκης ἐτιμήθη διὰ τιμητικοῦ μνημείου ἱδρυθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἐπὶ πλέον ἔχω νὰ μνημονεύσω τὸν Αὔγουστον Μπὲκ καὶ τὸν Οὐλρῖκον Κέλερ, οἱ ὁποῖοι συνεργάσθησαν καὶ συνεπλήρωσαν τὸ ἔξοχον ἔργον τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀττικῶν ἐπιγραφῶν.

«Ὁ πρῶτος, ὡς ὁ Βίγκελμαν, δὲν εἶδε τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἕτερος ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη μέλος τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου.

«Ὡς τελευταῖον μεταξὺ τῶν μεγάλων νεκρῶν πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν Ἑρρῖκον Σχλῆ-

μαν, ὁ ὁποῖος ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς τὴν Τροίαν καὶ τὴν Τύρινθα καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Μηκυ ῶν, μετ' αὐτῶν δὲ ἤνοιξε νέαν ἐποχὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας.

«Ἡ εὐγνώμων ἀνάμνησις τῶν μεγάλων τούτων νεκρῶν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐκφέρωμεν τὸν πρὸς αὐτοὺς ἐγκάρδιον ἔπαινον.

«Ὄχι μόνον ἐξ ὀνόματος τοῦ γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀλλὰ βεβαίως καὶ πνευματικῶς ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, τολμῶ νὰ εἴπω ἀπὸ τοῦ ἑορτασίμου τούτου χώρου, ὅτι ὅλοι ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν ν' ἀναδειχθῶμέν ἐπάξιοι τῶν προδρόμων τούτων.

«Καὶ τώρα καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὡς καλοὶ Γερμανοί, ὡσαύτως δὲ ὡς πιστοὶ φιλέλληνες, δι' ὅλων τῶν δυνάμεών μας θὰ ἐργασθῶμεν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Μπόζανκιτ, Διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Σχολῆς.

«Μεγαλειότητες, Ὑψηλότατοι, Κυρίαι καὶ Κύριοι τοῦ πρώτου ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

«Ἠκούσατε εὔγλωττον περιγραφὴν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ἠκούσατε τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἆθλα τινῶν ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων θεραπόντων αὐτῆς. Ἐκ καθήκοντος μνημονεύομεν αὐτῶν καὶ τῶν δυσχερειῶν, καθ' ὧν ἐπάλαισαν.

«Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν συνηθροίσθημεν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον, κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἐπέτειον, ὀφείλομεν ὡσαύτως ν' ἀναμνησθῶμεν τῶν ἄλλων ἐκείνων σκαπανέων, τῶν πρὸ ὀγδοηκονταετίας Σταυροφόρων, τῶν ἐλθόντων ἐκ Γαλλίας, ἐξ Ἰταλίας, ἐκ Γερμανίας, ἐξ Ἀγγλίας κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐθυσίασαν περιουσίαν, ὑγείαν, ἀκόμη καὶ τὴν ζωήν των, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Ὅπως ἡμεῖς τὴν ἐπιστήμην μας ἐμπνεόμεθα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους τοῦ Καλοῦ, οὕτω καὶ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτὴν γενεὰν ἐνέπνεε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας. Εἰς αὐτούς, εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας διήγειραν, ὀφείλομεν ὅτι σήμερον ὁ μελετητὴς τῆς ἀρχαιότητος ὄχι μόνον ἔχει τὴν ἄδειαν, ἀλλὰ καὶ ἐνθαρρύνεται νὰ ἐπιδιώκῃ τοὺς ἐπιστημονικοὺς αὐτοῦ σκοπούς, ἀσφαλὴς καὶ ἄθικτος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο τῆς Ἑλλάδος ἄκρον.

«Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου τούτου, ἐφ' οὗ αἱ Ὑμέτεραι Μεγαλειότητες καὶ τῶν Μεγαλειοτήτων ὑμῶν οἱ ὑπήκοοι ἐπεκτείνουσι σήμερον τόσον ἐγκάρδιον φιλοξενίαν, ἀπολαμβάνουσιν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου οἱ ἑταῖροι τῶν ξένων ἐνταῦθα Ἰνστιτούτων ἀπολαμβάνουσι διαρκῶς, τὸ προνόμιον, ὅτι εἶνε οἱ ξένοι ἐλευθέρου, πεφωτισμένου καὶ φίλου λαοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ἕρμανς
Διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς

«Συνέλευσις ὡς ἡ σημερινή, συνέλευσις ἀνδρῶν συνελθόντων ἐκ χωρῶν διαφόρων, ὅλων ἀφωσιωμένων εἰς τὴν αὐτὴν σπουδήν, ὅλων ἐμπνευσμένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, δὲν εἶνε δεῖγμα κατωρθωμάτων τοῦ παρελθόντος, δεῖγμα τῆς μελλούσης προόδου;

«Φαίνεται ὡς ἂν ἡ Ἀρχαιολογία, ἐν συνειδήσει τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε κατὰ τὴν παρελθοῦσαν γενεάν, νὰ ἐσταμάτησε πρὸς στιγμήν, ἵνα ἐπιθεωρήσῃ τὸ πεδίον τῆς δραστηριότητός της, πρὸ τοῦ λάβῃ τὸ ἐκλεκτὸν αὐτῆς ἔργον.

«Καὶ ἁρμόζει νὰ προκηρυχθῇ ἡ συνάθροισις αὕτη διεθνής, ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν φιλοξενίαν ἐκείνην, δι' ἣν εἶνε περίφημος, ἐπέτρεψεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἔργου της, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν λειψάνων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, οὗτινος αὕτη ἔχει τὴν κληρονομίαν.

«Ἐκεῖνοι οἵτινες, ὡς καὶ ἐγώ, ἀνήκουσιν εἰς νεωτέρας γενεάς, δυσκόλως δύνανταί νὰ ἐκτιμήσωσιν ὁποῖον ἦτο τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικὸν ἔργον πρὸ εἰκοσιπενταετίας. Συνειθισμένοι εἰς τὰ πεπληρωμένα μουσεῖα καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφάς, ἀδυνατοῦμεν νὰ κανονίσωμεν τί εἴδους ἐποχὴ ἦτο ἐκείνη, καθ' ἣν τοιαῦτα πράγματα δὲν ὑπῆρχον.

«Καὶ ὅμως ἡ μεταβολὴ αὕτη συνεπληρώθη ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς διαστήματος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὴν τῆς ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ὡραίαν τοποθεσίαν, ἣν ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἵδρυσιν τῆς σχολῆς μας.

«Ἐπίσης εὐγνωμονοῦμεν πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς σχολὰς διὰ πολλὰς παρασχεθείσας εὐκολίας. Ἐλπίζω ὅτι ἡ ὡραία ἁρμονία, ἥτις μᾶς συνέδεσε μέχρι σήμερον, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μᾶς συνδέῃ διὰ παντὸς εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας μας».

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου).

Ἡ Ἑλλάς, τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος, εἰς ὃ κατ' ἐξοχὴν ἀναφέρονται αἱ προηγούμεναι σελίδες, δὲν ἐκπροσωπεῖ ἢ ἓν μόνον τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸ πρὸ ὀγδηκονταετίας ἀπελευθερωθὲν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμός, ἡ πλήρης ἐθνικὴ δύναμις, δὲν περιορίζεται μόνον ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου τούτου κέντρου· ἔχει καὶ ἕτερα ἴδια κέντρα, ἐν οἷς διεξάγει τὸν ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα. Καὶ λέγων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ***Ἑλληνισμός***, ἐννοῶ τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων, τῶν οἰκούντων ἐκτὸς τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἀλυτρώτοις ἐπαρχίαις, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Κρήτῃ, διατελούσῃ ἀπό τινος χρόνου ὑπὸ τὴν προστασίαν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν Κύπρῳ, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ταῖς καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἐγκατεσπαρμέναις παροικίαις, ἐν μέσῳ ξένων φυλῶν καὶ πληθυσμῶν ἐξυπηρετούσαις μετὰ ζήλου τὴν ἰδέαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐξημερώσεως. Ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς σήμερον διαβιοῦσιν ἐγκατεσπαρμένοι. Αὐτὴ ἡ χώρα, ἐφ' ἧς κατοικοῦσιν αἱ πυκνότεραι κοινωνικαὶ ὁμάδες τῶν Ἑλλήνων, παρίστησι τὴν εἰκόνα τῆς διαιρέσεως. Ἐλλείπει ἡ γεωγραφικὴ συνοχὴ καὶ ἑνότης, ἥτις εἶνε συνήθως τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν πλείστων μερῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας. «Ἡ Ἑλλὰς ἐγεννήθη διῃρημένη,» εἶπε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ συγγραφεὺς τῶν *Soirées du Saint-Petersbourg*. Τὸ φυσικὸν τοῦτο καθεστὼς ἐπέδρασεν αἰσθητότατα ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐμφανείας διεξάγει τὸν ἀγῶνα αὐτῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιστάσεων, ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις τοῦ ἱστορικοῦ βίου, διῃρημένη μὲν πολιτικῶς, καὶ ἐνίοτε κοινωνικῶς, ἀλλ' ἠθικῶς ἑνιαία καὶ συμπαγής. Ἐντεῦθεν τὸ ἄτομον, ὅπερ τοσοῦτον ἐνεργὸν καὶ δραστήριον παρίσταται παρὰ τῷ Ἕλληνι. Καὶ παραβλάπτει μὲν ἡ ἰδιότης αὕτη, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἰσχυρᾶς συγκεντρωτικῆς δυνάμεως, τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἐξέλιξιν, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρώσεως καὶ τῆς σκοπίμου διευθύνσεως τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἐφ' ἑτέρου τὸ ἄτομον, ὡς ἐκ τῆς αὐτενεργείας αὐτοῦ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἰσχυρὸν καθιστάμενον καὶ ἑαυτὸ ἐμπιστευόμενον, καθίσταται μεγαλουργὸν καὶ γενναῖον, μὴ διστάζον ν' ἀτενίσῃ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων, ν' ἀναλάβῃ τοὺς φοβερωτάτους τῶν ἀγώνων.

Ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εἶνε ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Ἑλληνισμός, ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ κατάστασιν, ἐμελετήθη καὶ ἀνελύθη ἐπανειλημμένως, ἐπηυφημήθη καὶ ἐνίοτε κατεκρίθη. Δὲν εἶνε ἀντικείμενον τοῦ παρόντος νὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἢ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ θέματος τούτου, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἀπησχόλησε παλαιοτέρους τε καὶ νεωτέροις ἱστορικοὺς καὶ κοινωνιολόγους. Ὅτι προσπίπτει εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ τοῦ κοινοτάτου τῶν ἀνθρώπων εἶνε, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ λεγομένῃ Ἑλλάδι, συνεκεντρώθη ἐπὶ αἰῶνας ὁλόκληρον τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐξεδήλωσε δι' αὐτῆς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες, οἱ φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, κατόπιν μακροχρονίων ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως, ὑπέκυπτον εἰς τὸν κατακτητὴν καὶ ἀπώλλυον πᾶσαν αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ἀπώλλυτο μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐλυθερίας καὶ τάξεως. Ἐπέζησε διὰ τῶν αἰώνων, ἀποδεικνῦον φύσιν ἄκαμπτον καὶ ἔμμονον.

Ὁ Ἑλληνισμὸς διεπλάσθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν φυσικῶν συνθηκῶν ἀπαραμίλλων. Αὐτὴ ἡ φύσις ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐνεργείᾳ καὶ ποικιλίᾳ διεμόρφωσε τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ὁ ἐλεύθερος κόσμος ἐδημιούργησεν ἐλευθέρους ἀνθρώπους. Ἡ συνεχὴς ποικιλία τῆς χώρας, ὄρη, πεδιάδες, θάλασσα, κόλποι, νῆσοι τῆδε κἀκεῖσε διεσπαρμέναι, πάντα ταῦτα παριστάνουσι ποικίλην, ὅσον καὶ ἀπαράμιλλον εἰκόνα. Οἱονδήποτε κλῖμα, πᾶσα θερμοκρασία τῆς ὑδρογείου σφαίρας συναντᾶται ἐν τῇ μικροσκοπικῇ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης χώρᾳ, ἥτις, ὡς παρετήρησε Γερμανὸς συγγραφεύς, ἔχει πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον ὅ τι αὕτη πρὸς τὴν λοιπὴν ὑδρόγειον σφαῖραν. Οἱ ἄνεμοι, κατά τε χειμῶνα καὶ θέρος, δὲν εἶνε οὔτε ἄγαν ψυχροί, οὔτε ἄγαν θερμοί. Τὸ μέτριον —***πᾶν μέτρον ἄριστον***—εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, οὐ σμικρὸν δ' ὁ χαρακτὴρ οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ Ἕλληνος. Πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις συναντῶνται. Ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκδηλοῦται τὸ ἔαρ ἅμα καὶ ὁ χειμών. Ὁ οὐρανός, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα συνεννοοῦνται ἐναρμονίως, οἱονεὶ ἐν κοινῇ πρὸς τὸν διωκόμενον ἠθικὸν σκοπὸν συμπράξει καὶ συνεργασίᾳ.

Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ τούτου περιέχοντος ἐμορφώθη ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φυλή, φέρουσα τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καθ' ὅλας, αὐτῆς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις—τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς διαστάσεως, τῆς ἀποκεντρώσεως. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου ἄρχεται ἐξελισσομένη ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία, δυναμένη ν' ἀποκληθῇ ἀληθῶς ἀπόσπασμα καὶ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς φύσεως.

Ὁποία ἡ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἱστορικὴ ἐργασία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου,

δῆλον τοῖς πᾶσι. Πρώτην φορὰν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· καὶ λαμβάνει αὐτὴν διὰ τοῦ Ἕλληνος. Ὁ δελφικὸς Θεὸς διὰ τῶν ἱερέων αὐτοῦ ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ πανελληνίου ναοῦ ***Γνῶθι σαυτόν***, ἀρχὴν καὶ τέλος πάσης γνώσεως. Ἡ αὐτοσυνείδησις αὕτη χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους. Ἐρευνᾷ ἑαυτὸν καὶ τὸ σύμπαν, καὶ ἐν τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ αἰσθάνεται ἄρρητον ἡδονήν. Εἶνε ἐλεύθερος, ἐλευθέρως διανοούμενος καὶ δρῶν· κατανοεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου, ἔστω καὶ περιωρισμένην, ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν μόνον αὐτοῦ σημασίαν, διότι ἡ θρησκεία αὐτοῦ, ἄρα ἡ ἠθικὴ συνείδησις, εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ πολίτου, καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου. Οὐχ ἧττον, καθ' ὅσον χειραφετεῖται ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις εὐρύνεται, ἥτις ἐπὶ τέλους, κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, μετὰ τὴν ἡγεμονίαν ἰδίᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθίσταται παγκόσμιος, ὡς ἰδίᾳ ἀνεπτύχθη ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν φιλοσόφων τῆς Στοᾶς,

Ἡ ἱστορικὴ δρᾶσις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πνευματική, φιλοσοφική, αἰσθητική. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ. Ἡ γνῶσις, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, εἶνε τὸ ἀντικείμενον, τὸ ἀπασχολοῦν τὸν Ἕλληνα ἐν πάσῃ στιγμῇ. ***Φύσει ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι.*** Τοιοῦτος ἐδόθη ὁρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος κατ' ἐξοχὴν προσήκει τῷ ἀρχαίῳ Ἕλληνι. Ἡ ποίησις, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, αἵ τε θεωρητικαὶ καὶ αἱ ἐφηρμοσμέναι, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ τότε καταστάσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐκαλλιεργήθησαν μετ' ἀφοσιώσεως ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὅπου δήποτε ἐγκατεστημένων, ἐν τῇ ἰδίως Ἑλλάδι, τῇ Σικελίᾳ, ὡς καὶ τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, τῇ Ἰωνίᾳ καὶ ἐν γένει καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον μέχρι τοῦ Πόντου. Ἡ ἔξαρσις αὕτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ὄντως εἶνε μοναδικὴ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις χρονικοῖς, προδήλως μαρτυροῦσα τῆς φυλῆς τὴν ἰσχύν, ἥτις δὲν ἀπέρρεεν ἀπὸ τοῦ ποσοῦ, τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ποιοῦ, τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀνθρώπων.

Δυστυχῶς, παρ' ὅλας τὰς ἀρετὰς ταύτας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ ὀργάνωσις ἦτο πλημμελής. Ὁ Ἕλλην ἦτο πολίτης κατὰ πρῶτον καὶ μετὰ ταῦτα ἄνθρωπος· τὸ ἄτομον, παρὰ τὴν δραστηριότητα, ἣν ἐπεδείκνυεν ἑκάστοτε, ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς κοινότητος, τῆς πολιτείας, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, θρησκευτικάς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικάς. Ὁ ἄνθρωπος κατεφρόνει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐντεῦθεν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν δύο μεγίστων φιλοσοφικῶν πνευμάτων τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὀλεθριώτερον ἔτι ἐπέδρασιν ἐπὶ τῆς ἀρτίας ἐξελίξεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἡ πολιτικὴ ἀποκέντρωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς διασπάσεως τῆς χώρας, ἥτις ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀποσύνθεσιν. Οἱ μακροχρόνιοι ἐμφύλιοι ἀγῶνες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ συγκρούσεις τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου, αἱ

αἱματηραὶ συγκρούσεις τῶν πενήτων καὶ τῶν πλουσίων, πάντα ταῦτα ἔμελλον μοιραίως νὰ καταλήξωσιν εἰς τὴν πολιτικὴν παρακμήν, ἣν παρηκολούθει μετ' ὀλίγον καὶ ἡ ἐθνικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐν τοιαύτῃ κρισίμῳ στιγμῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐνεφανίζετο, ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεός, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος, περὶ οὗ εἶπον οἱ σύγχρονοι, ὅτι «οὐδέποτε ἐνήνοχεν ὁ κόσμος τοιοῦτον βασιλέα», ἀνατραφεὶς ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ τῶν Θηβαίων Ἐπαμινώνδου, καθ' ὃν χρόνον διετέλει ὅμηρος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὅστις διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ περινοίας καὶ εὐμαθείας ἔσωσεν ἀναμφιβόλως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀποτεθαρρημένοι ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων μακρᾶς πολιτικῆς ἀκολασίας καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν οἱ πρώτιστοι τῶν Ἑλλήνων, ηὔχοντο τὴν συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων, τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Τοιοῦτό τι ἐπόθησεν ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ἰσοκράτης, ὁ Μακεδὼν φιλόσοφος Ἀριστοτέλης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, ἐποπτεύοντες ἀπὸ ἀνωτέρας ἀπόψεως, γενικῆς, οὐχὶ δὲ τοπικῆς, τὴν πλήρωσιν ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἱστορικῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Οἱ Μακεδόνες, ὧν ἦρχεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος, ὑπῆρξαν ὀψιφανεῖς ἐν τῷ ἱστορικῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ βίῳ, ἐπικοινωνήσαντες πρὸς τὰ ἐκ τοῦ βορρᾶ καὶ ἀλλαχόθεν ἐπιδραμόντα βάρβαρα γένη, ἀλλ' ἦσαν ἤδη ὑπέρτεροι κατὰ τὴν ἀρετὴν τῶν προηγηθέντων ἐν τῷ πολιτισμῷ ὁμαιμόνων αὐτοῖς Ἑλλήνων, τῶν Ἀθηναίων, τῶν Θηβαίων, τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ τῶν Μακεδόνων τούτων ἐγκαινίζεται ἡ δευτέρα ἱστορικὴ περίοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως διὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξεδηλώθη καὶ ἐχαρακτηρίσθη ἡ πρώτη. Ἀντιπρόσωπος κύριος τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος, μετ' ἀπαραμίλλου σθένους συνεχίσας τὴν ἱστορικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ὑπερβάλλω λέγων, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν *Ἕλλην* τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου. Ἐν τῷ *πραγματικῷ* τούτῳ νεανίᾳ, ὡς ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἕγελος, ἐνεσαρκώθη ἡ ἐθνικὴ ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅσον οὐδέποτε κατὰ τοὺς πρότερον χρόνους. Ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀνακηρυχθέντος ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἀρχιστρατήγου τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, λαμβάνει πληρεστέραν τοῦ ἑαυτῆς πνεύματος συνείδησιν. Ὅ τι ὠνειροπόλει ἀπὸ αἰώνων καὶ ἠδυνάτει νὰ τὸ κατορθώσῃ ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτῆς διαιρέσεων, τὴν ἠθικὴν ἕνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν παγκόσμιον ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, κατορθοῖ ἤδη καὶ πραγματοῖ διὰ τοῦ μεγάλου Μακεδόνος. Τὰ παλαιὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ ὑποτάσσονται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ προσκυνοῦσι τὸν νέον Διόνυσον τῆς Μακεδονίας, «ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐξημερώσαντα, καθὰ ἐπιφωνεῖ ὁ Πλούταρχος, σκληρὰ καὶ ἀπαίδευτα ἤθη καὶ μεταβαλόντα φύσεις θηριώδεις».

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ τότε ἑλληνικοῦ κόσμου, ἦτο ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως συννένωσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἤρξατο ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ ἐγχειρήματος τούτου, ἀποπεράτωσαν δ' αὐτὸ οἱ διάδοχοι

αὐτοῦ καὶ οἱ ἐπίγονοι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ὑπερφυοῦς ἀνδρὸς διαλυθέντος κράτους, ἱδρύσαντες διάφορα βασίλεια, ἀμέσως λαβόντα ἑλληνικὸν καθ' ὁλοκληρίαν χαρακτῆρα, καὶ ὧν τὸ ἐπισημότατον ἴσως πάντων ἦτο τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ἱδρυθέν, ἰδίᾳ διὰ τὴν συμβολήν, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ οὗ ἡ πρωτεύουσα ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ περικλύτου ἀνδρὸς—*Ἀλεξάνδρεια!*

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνεχίζεται, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Ἑλληνισμοῦ περίοδον, τὴν μακεδονικήν, ἡ ἐνέργεια τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Διὰ τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῶν βασιλέων τῆς χώρας ἱδρύεται ἡ περιώνυμος ἀλεξανδρινὴ βιβλιοθήκη, τὸ Μουσεῖον, νέαν δ' ἀνάπτυξιν, ἔστω καὶ ταπεινοτέραν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν, λαμβάνουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ ἰδίᾳ αἱ φυσικαί. Ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας στερεῖται τῆς πρωτοτυπίας καὶ τῆς δυνάμεως, ἣν ἐξεπροσώπησεν ἐν τῷ παρελθόντι ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἀλεξανδρινὴ ποίησις ἐλαττοῦται τῆς ποιήσεως τῶν κλασικῶν χρόνων, αἱ καλαὶ τέχναι ἐπίσης. Ἀλλ' ἐν τῇ μελέτῃ τῆς φύσεως ἡ ἀλεξανδρινὴ συνεχίζει εὐδοκιμώτατα τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν. Ὁ Εὐκλείδης καὶ ὁ Ἀρχιμήδης εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῇ ἀξίους λόγου διαδόχους, οἷοι ὁ Ἵππαρχος καὶ ὁ Ἐρατοσθένης. Ἐν γένει δὲ ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου ἐκπροσωπεῖ ὑπέροχον ἑλληνικὸν κέντρον, ὅ περ βραδύτερον θέλει χρησιμεύσῃ, διὰ τῶν Ἀράβων, εἰς τὴν μεταλαμπάδευσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν.

Διὰ βραχυτάτων γραμμῶν, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐκπολιτιστικὴ σταδιοδρομία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐμφανείας μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως πάσης πολιτικῆς δυνάμεως. Δὲν ἐξετάζω τὰ αἴτια τῆς ἐξαντλήσεως ταύτης, ἧς ἡ ἔρευνα δὲν εἶνε ἀδιάφορος εἰς τὴν κοινονιωλογικὴν ἐπιστήμην· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐκέκτητο ἱκανὰ στοιχεῖα ζωῆς καὶ ἐνεργείας, ἵνα συνεχίσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ὑπόθεσιν. Ἡ Ἑλλὰς ὑπετάγη ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ Ὁράτιος, ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τὸ ἀκατέργαστον Λάτιον. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ δὲν ὑποχωροῦσιν ἐν τῇ νέᾳ αὐτοκρατορίᾳ, ὅτε δὲ ἡ ἕδρα αὐτῆς μετηνέχθη εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ Ἑλληνισμὸς καθίσταται κραταιότερος, ἐπὶ τέλους κατωρθῶν νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἑλληνικὴν τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Καθ' ὃν χρόνον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ρωμαϊκῆς μεταδίδεται ἀνὰ τὸν κόσμον δι' ἀποστόλων ἑλληνιζόντων ἢ Ἑλλήνων, διότι αὕτη ἦτο ἡ γλῶσσα τῶν ἀνεπτυγμένων τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου, Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, εἷς τῶν τελευταίων ἀπογόνων τῆς δυναστείας τοῦ Κωνσταντίνου, ὀνειροπολεῖ ἐκ Παρισίων, τῆς τότε Λουτεκίας, τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ πειθόμενος νὰ νοήσῃ τὸ νέον πνεῦμα τῶν καιρῶν. Ὑπερμεσοῦντος ἤδη τοῦ τετάρτου Μ.Χ. αἰῶνος ἐμυήθη εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας σοφίας ἐν τῇ φι-

σοφικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ ἔτι ἀκμαζούσῃ ὑπὸ τὴν γοητευτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἀλλά, παρὰ τοὺς πόθους τοῦ Ἰουλιανοῦ, *Πᾶν ὁ μέγας τέθνηκεν*. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πίστις εἶχεν ἀποθάνῃ· ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἥτις ἤδη περιεσώθη διὰ τῆς γλώσσης, περιεσῴζετο ἔτι μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν οἱ intellectuels τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ μέγας ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ Χρυσόστομος ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας. Ἑλληνιστὶ συντάσσεται τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Νικαίας. Ὅτε δὲ ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία, μεταβαίνουσα εἰς Ἱεροσόλυμα, διήρχετο διὰ τῆς Ἀντιοχείας, τῆς μεγίστης τῶν τότεκατὰ τὴν Ἀνατολὴν πόλεων, ἐξήρχετο εἰς τὸν ἐξώστην δι' ν' ἀγορεύσῃ εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας, ἔπραττε τοῦτο ἑλληνιστί, καυχωμένη ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ αὐτῆς καταγωγῇ καὶ ἐπαναλαμβάνουσα στίχον ἀρχαίου ποιητοῦ : «Ὑμετέρης γενεῆς εὔχομαι εἶναι».

Καθ' ὅσον προβαίνει ὁ χρόνος, ἐκπίπτει δέ, καταστρεφομένη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν ἐκ βορρᾶ βαρβάρων ἡ δυτικὴ ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἡ ἀνατολικὴ ἐν Βυζαντίῳ ἐξελληνίζεται, ἔτι δὲ μᾶλλον συμβαίνει τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν διοίκησιν τῶν ἱδρυτῶν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν δύνανται νὰ καταδαμάσωσι τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας, ὅστις ἀνθίσταται, παρὰ τὰ παλλαχόθεν καταφερόμενα κατ' αὐτοῦ πλήγματα. Οἱ αἰῶνες οὗτοι τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατεχλευάσθησαν ὑπὸ πλείστων συγγραφέων, τῶν τε καθολικῶν καὶ τῶν ἄγαν ἐλευθεροφρόνων, ἀλλ' ὁ ἐπισταμένως μελετῶν τὰ πράγματα δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὸ bas empire ἐκεῖνο, παρὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, τὸν σχολαστικισμὸν τὰς ἄκρας θεολογικὰς ῥοπάς, οὐκ ὀλίγον ἐξησφάλισε τὸν πολιτισμόν, πανταχόθεν ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἀνέδειξε κατὰ τὸ πολυχρόνιον διάστημα βίου περιπετειώδους μεγάλους στρατηγοὺς καὶ μεγάλους διοικητάς, συγκρατήσαντας ἀπὸ τῆς πρωΐμου ἀποσυνθέσεως καὶ διαλύσεως τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο κράτος, τὸ ἐκτεινόμενον ἀνὰ τὰς τρεῖς ἠπείρους τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἡ νεωτέρα πολιτικὴ τέχνη δύναται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ λάβῃ μαθήματα ἐκ τῆς θυελλώδους ἐκείνης περιόδου, ἥτις ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ἐπὶ δέκα περίπου αἰῶνας. Ἄξιον ἰδίας μνείας γεγονὸς τῶν αἰώνων ἐκείνων εἶνε τὸ *Ἐκκλησιαστικὸν Σχίσμα*, ἡ σύγκρουσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἥτις προσδίδει ἑλληνικώτερον χαρακτῆρα εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ διαφόρου χαρακτῆρος τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἑλληνιζούσης ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως. Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, κέντρον ἔχουσα τὴν Ῥώμην, ἐπιδιώκει νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας, τῆς ἐκλιπούσης μετὰ τοῦ Ῥωμύλου Αὐγουστύλου, νὰ ἐγκαινίσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κράτος παγκόσμιον, *καθολικόν*, ἕνα ἀναγνωρίζον μόνον κυρίαρχον, τὸν Ῥωμαῖον πον-

τίφηκα, ὡς τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῆς χριστιανωσύνης, κατὰ τὰς περὶ τούτου θεωρίας τοῦ Ἱλδεβράνδου καὶ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκυϊνάτου (Thomas Ab Aquino). Τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅσον καὶ ἂν ἦτο τεταπεινωμένον, ἐκέκτητο ἱκανὰ στοιχεῖα αὐτοσυνειδήσεως καὶ σθένους, ἵνα ἀντιταχθῇ εἰς τὰς παραλόγους θεωρίας τῶν θεωρητικῶν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα ἐλάμβανεν ὁσημέραι εὐρυτέρας διαστάσεις, καθ' ὅσον δὲ ὁ Πάπας καθίστατο ἰσχυρότερος, ἐπιβάλλων τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ κόσμου, κατὰ τοσοῦτον τὸ ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου ἐκνευρίζεται καὶ ἐξαντλεῖται, ἵνα ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐξασθενοῦν, πέσῃ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Ἀγνοῶ, ἂν ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἡ Δύσις κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους καιρούς, πρωτοστατοῦντος τοῦ Πάπα, τὴν ψυχορραγοῦσαν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ρωμαῖος ποντίφηξ ἠξίου πρὸς συνδρομὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὴν τροποποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καθεστώτων διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, αἰρομένων τῶν χωριζουσῶν αὐτὰς δογματικῶν διενέξεων διὰ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεβάλλετο ἰδίᾳ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ διενέξεις ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκηρύχθη ἡ *Ἕνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν*, ἀλλὰ πράγματι ἡ ἀρχαία ἔρις παρέμεινεν. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπήρχετο ἡ ἀποφρὰς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡμέρα τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηφανίζετο οὗτος ἀπὸ τῆς ἱστορίας ὡς πολιτικὴ δύναμις, ἀλλ' ἐτήρει τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ πνευματικὸν κράτος. Αὐτὸς ὁ πορθητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Μωάμεθ ὁ Β', ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν νέον ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, πλεῖστα προνόμια, μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διατηρούμενα. Ἄξιον ἰδίας παρατηρήσεως τυγχάνει, ὅτι ὁ νέος οὗτος πατριάρχης ὑπῆρξεν ὁ σφοδρότατος τῶν πολεμίων τῆς Ἑνώσεως.

Πεσούσης τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν, ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις δὲν ἐκλείπει. Ὅσον εἶνε φοβερὰ ἡ τουρκικὴ τυραννία, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀντίδρασις κραταιοῦται. Εἰς τὴν μουλσουμανικὴν βαρβαρότητα ἀντιτάσσεται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως ὁ Ἕλλην, τηρῶν τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἀνενδότως διαμαρτύρεται διὰ τοῦ ὅπλου κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῶν θυμάτων τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἀλλ' ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἐκδηλοῦται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐξελίσσεται ἠθικώτερον καὶ κοινωνικώτερον διὰ πραγματικωτέρας ἐνεργείας. Πανταχοῦ τῶν κοινωνικῶν κέντρων, ἐν οἷς διαβιοῖ ὁ Ἑλληνισμός, εἴτε ὑπόδουλος ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, εἴτε πρόσφυξ, ζητῶν ἄσυλον σωτηρίας, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἑλληνικαῖς Κοινότησι, καὶ βαθμηδὸν ἐν Ρωσσίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τῶν ὑπερόχων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων, τὸ μὲν συνεχίζει τὴν ἑλληνικὴν ἱστορικὴν ἰδέαν, τὸ δὲ προπαρασκευάζει τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀπαυδήσαντος καὶ καταπεσόντος

ἑλληνικοῦ γένους. Οἱ πρόκριτοι αὐτοῦ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου, μεταναστεύσαντες εἰς Ἰταλίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν, διαχέουσι μὲν τὴν τοῦ μὴ σβεσθέντος ἑλληνικοῦ πυρσοῦ τὸν φωτισμὸν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ἀλλ' ἅμα ἐργάζονται ἀπὸ τῆς ξένης πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς ἀποδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Διπλῆ εὐγενεστάτη ἀποστολή, ἣν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐξυπηρετεῖ μετ' ἀφοσιώσεως κατὰ τοὺς στυγεροὺς ἐκείνους αἰῶνας τῆς στερήσεως τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῆς δικαίων. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀποστολῆς ἀποτυγχάνει, ἀλλὰ τοὐναντίον τὸ πρῶτον, ὁ φωτισμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως, ἔχει γενναῖα ἀποτελέσματα. Ὑπὸ τὴν λαμπάδα τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, «dolce color d'oriental zephiro», ὡς ἐμάντευεν ὀνειροπολῶν ὁ φλωρεντῖνος ὑποφήτης τοῦ μέσου αἰῶνος, ἡ συνείδησις τῶν ἑσπερίων λαῶν φωτίζεται καὶ ἐξημεροῦται. Ἀκαδήμειαι καὶ πανεπιστήμια ἱδρύονται διὰ τῆς γενναίας χορηγίας ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων, οὐκ ὀλίγοι δ' Ἕλληνες πρόσφυγες διδάσκουσιν ἀπὸ τῆς ἕδρας αὐτῶν. Ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων διευκολύνουσαι διὰ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας· πρωταγωνιστοῦσι δ' οἱ πρόσφυγες τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ διαφωτιστικῇ ταύτῃ ἐργασίᾳ. Λεγεὼν τοιούτων περιπλανᾶται ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν. Δὲν προκαλεῖ τὸν οἶκτον, ἀλλὰ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀναστρεφομένων αὐτοῖς σοφῶν. Ἔρασμος ὁ ἐκ Ροττεδάρμης, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰταλίαν ἐν ἔτει 1506 καὶ συναντηθεὶς παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν Βενετίᾳ μὲ τὸν Κρῆτα πρόσφυγα Μάρκον Μουσοῦρον, ἔγραψε θαυμασίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰκόνα, ἁρμόζουσαν οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι τῶν θυελλωδῶν ἐκείνων αἰώνων. Ὁ Ἔρασμος, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἶχε τύχῃ τῆς ἐγγυτάτης γνωριμίας τοῦ Μάρκου Μουσούρου. Ὁ ἀνὴρ ἦτο ἐγκυκλοπαιδικώτατος, θαυμασίως δ' ἐλάλει τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Νοῦς φιλοσοφικώτατος, ἦτο προωρισμένος διὰ μεγάλα ἔργα. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ θάνατος δὲν ἐπέτρεψε τὴν πλήρη τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀποκάλυψιν.

Καθ' ὅσον παρελαύνει ὁ χρόνος, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθίσταται ἰσχυροτέρα ἐν τῇ δοκιμασίᾳ καὶ τῇ πάλῃ πρὸς τὸ κρατοῦν πολιτικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον εἶνε ἄρνησις πάντων τῶν ἠθικῶν νόμων, τῶν διεπόντων τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον. Ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἥτις ἀείποτε ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν δύναμις δημιουργική, συντρεχόντων εἰς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς ἀνὰ τοὺς δουλεύοντας ἐκείνους πληθυσμοὺς πάντων τῶν παραγόντων τῆς κοινωνικῆς ἀναπλάσεως, τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, αὐτῆς τῆς πολεμικῆς διαμαρτυρίας, ἥτις οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ ἐν τῇ γενετείρᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν κατὶ τὴν Ἀφρικήν, τὸ μὲν διὰ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ ἱδρύσει ἐμπορικῶν κέντρων, ἥτις οἰκονομικὴ ὀργάνωσις ἐξελίκετο εἰς ἀξίαν λόγου δύναμιν διὰ τῶν συνεταιρισμῶν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀμπελακίων καὶ τῆς μακεδονικῆς Μεσχοπόλεως, εὐδοκίμως ἐργασθέντων ἐν Οὐγγαρίᾳ, Αὐ-

στρίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, συνετέλεσαν διὰ τοῦ κτηθέντος ὑπ' αὐτῶν πλούτου εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου ἤδη αἰῶνος ἱδρύοντο σχολεῖα πανταχοῦ τῆς δουλευούσης πατρίδος, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο οὐ μόνον τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς 29ης Μαΐου 1453 μέχρι τῆς 25ης Μαρτίου 1821 διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα οἱ Ἕλληνες δὲν ἔμειναν ἥσυχοι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Πλέον ἢ ἅπαξ οἱ πρόκριτοι αὐτῶν ἐξηγέρθησαν ἔν τισι τμήμασι τῆς χώρας κατὰ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Ἅπασαι αἱ ἐξεγέρσεις κατεπνίγησαν ἐν τῷ αἵματι. Ἰδίᾳ δὲ ἡ φοβερωτάτη πασῶν, ἡ ἐνεργηθεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ πρακτόρων τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, ὀνειροπολησάσης νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς, ὃν εἶχε καλέσῃ καὶ Κωνσταντῖνον. Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἡ δὲ Πελοπόννησος παρεδόθη εἰς τὴν αἱμοδιψῆ βουλιμίαν τῶν Τουρκαλβανῶν, καὶ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδοθῇ διαταγὴ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, ἂν πληροφορηθεὶς τοῦτο δὲν ἀντέδρα ἐπιτηδείως ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανοῦ ἀρχιναυάρχου διατελῶν Ἕλλην διερμηνεὺς Μουρογένης.

Κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὁ Ἑλληνισμὸς λαμβάνει μείζονα συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ δικαίων. Τοῦτο προέρχεται κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς ἱδρύσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτοῦ ἱδρυμάτων οὐ μόνον ἐν τῇ δουλευούσῃ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ ἀποικίαις. Διαπρέπουσιν ἰδίᾳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Πάτμῳ, ἐν Κυδωνίαις, ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἱδρυθέντα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα. Ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν δύο πρωτευουσῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου. Ἐν ταῖς παραδουναβίοις ταύταις χώραις ὁ Ἑλληνισμὸς ἔσχε μεγάλην ἐπίδοσιν, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, τῶν λεγομένων Φαναριωτῶν, οἵτινες διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐκ τῶν ἐγκρίτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν κατοικούντων συνήθως ἐν τῇ συνοικίᾳ Φαναρίῳ. Οἱ Φαναριῶται οὗτοι, παρὰ τὴν καχυποψίαν τῆς κυριάρχου ἐξουσίας, προσήνεγκον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκαλλιεργήθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου, λόγιοι Ἕλληνες προσήρχοντο εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται ἑλληνικαί. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1821 ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τὸ πρῶτον αὐτῆς κήρυγμα ἐγένετο ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἑνὸς τῶν υἱῶν πρώην ὁσποδάρου τῆς χώρας, παραιτηθέντος τῆς ρωσσικῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν πλεῖστοι μὲν τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκ τῶν ἀκμασάντων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἰδίᾳ ὡς πρωτερ-

γάτης τῆς Ἀναγεννήσεως διέπρεψεν ὁ Θεσσαλὸς Ῥήγας ὁ Φεραῖος, καὶ ὁ Χιοσμυρναῖος Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς. τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διελθὼν ἐν Παρισίοις, ἀσχολούμενος εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, δι' αὐτῶν διδάσκων, φωτίζων, κατηχῶν. Ὁ πρῶτος, ἀποπειραθεὶς συνωμοσίαν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως μετ' ἄλλων πολλῶν, Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν, διότι πρόγραμμά του ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις πάντων τῶν δουλευόντων ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου, εὗρε τὸν θάνατον ἐν Βελιγραδίῳ, παραδοθεὶς εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς ὑπὸ τῆς τότε ἀντιδραστικωτάτης κατὰ πάσης ἐλευθερίας αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ὁ δεύτερος, εἰρηνικώτερος κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην ἐκήρυξεν εἰς τὸ ἔθνος του τὰ ἰσχυρότατα διδάγματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ὑπὸ τὰ τοιαῦτα κηρύγματα οἱ Ἕλληνες, λαμβάνοντες συνείδησιν ἑαυτῶν, ἤρξαντο θετικώτερον σκεπτόμενοι περὶ ἀποτινάξεως τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Συνεστήθησαν πρὸς τοῦτο ἑταιρεῖαι, ὧν ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν, ἡ τὰ μάλιστα συντελέσασα εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρεία*, ἱδρυθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ πόλει τῆς ῥωσσικῆς Ὀδησσοῦ, διαδοθεῖσα δὲ τάχιστα δι' ἀφωσιωμένων ἀποστόλων καὶ κατηχητῶν καθ' ἅπαντα τὸν Ἑλληνισμόν. Οὕτως ἐξερρήγνυτο ἐν ἔτει 1821 ἡ ἐπανάστασις ταὐτοχρόνως σχεδὸν ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τοῖς πλείστοις τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ δοκιμασίας ἐδημιουργήθη, ὡς εἶπον ἐν προηγουμένῃ σελίδι, τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, περιλαμβάνον μέρη τινα τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ μέγα ἐθνικὸν πρόγραμμα δὲν ἐτελέσθη, ἡ ἐθνικὴ ἑνότης δὲν ἐπετεύχθη διὰ τῆς νέας πολιτείας. Ἀλλ' ἡ ἰδέα καὶ ὁ πόθος τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑνότητος οὐδέποτε ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἀπὸ ἑβδομηκονταετίας ἤδη τό τε ἐλεύθερον κράτος καὶ τὸ ἀλύτρωτον ἢ διεσκορπισμένον ἔθνος, ἐν ζηλευτῇ ἀμοιβαιότητι καὶ ὁμονοίᾳ, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπουσιν, εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν σύνταξιν πάντων τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Πλείονες τῆς μιᾶς κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐγένοντο ἐξεγέρσεις κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἀποτελέσματα δὲ τῶν ἐξεγέρσεων τούτων εἶνε ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἡ ἐπ' ἐσχάτων γενομένη αὐτονομία τῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Ἰδίᾳ οἱ θαυμαστοὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῆς τελευταίας ταύτης Μεγαλονήσου τυγχάνουσιν ἐν τῶν τρανοτάτων δειγμάτων τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς δυνάμεως.

Ἀμφιβάλλω, ἂν ὑπάρχῃ λαός, παρ' ᾧ ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος νὰ εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐρριζωμένη, ὅσον ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἴσως ὁ νεώτερος πολιτισμός, μεταξὺ τῶν ἄρθρων τοῦ προγράμματος τοῦ ὁποίου τυγχάνει καὶ ὁ κοσμοπολιτισμός, ἤμβλυνε τὸ αἴσθημα Ἑλλήνων τινῶν ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' ὁ ἐν ἄλλαις χώραις καὶ δὴ ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἑλληνικὸς πληθυσμός, παρὰ τὴν ὑφισταμένην τρομοκρατίαν, δεικνύει ζωηρότατον τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς

ἑνότητος. Πάντες προσβλέπουσι πρὸς τὴν ἕνωσιν, καταφρονοῦντες πᾶν ἐπίγειον ἀγαθόν. Καίπερ ἀπεσπασμένοι ἀλλήλων, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς διαιρέσεως τῆς χώρας, οὐχ ἧττον ἡ ἐθνικὴ ἑνότης ὑφίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λειτουργοῦσα ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ. Πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἑνότητος ταύτης ἀποκαλύπτονται κατὰ πᾶσαν στιγμήν, τὰ παρακολουθοῦντα τὴν κοινωνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἂν ἀντιπράττῃ εἰς τὴν ἑνότητα ταύτην ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ καὶ διαίρεσις τῆς ἑλληνικῆς χώρας, διασχιζομένης ὑπὸ θαλασσῶν, κατατεμνομένης ὑπὸ ὀρέων καὶ κόλπων, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα εἶνε πολλῷ μᾶλλον ἰσχυροτέρα. Ὁ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας κατοικῶν Κύπριος συνεννοεῖται παραχρῆμα μετὰ τοῦ ἀντικρὺ τῶν ἰταλικῶν ἀκτῶν κατοικοῦντος Κερκυραίου, ὡσεὶ ἦσαν παλαιοὶ γείτονες, ὁ κάτοικος ἀπωτάτου τινὸς ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν Ἕλληνα τῶν παρὰ τὸν Αἶμον χωρῶν· ἅπαντες εἶνε ἀδελφοί, ἅπαντες ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν συνένωσιν πάντων τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς ὁλομελείας. Εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἑνότητα τῶν Ἑλλήνων συντελοῦσι πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ αὐτῶν δυνάμεις, ἡ θρησκεία ἡ ἠθικότης, ἡ γλῶσσα, αὗται ἐν γένει αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις καὶ ἰδέαι.

Κατὰ πρῶτον λόγον ἡ θρησκεία τυγχάνει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μία τῶν συνεκτικωτάτων δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλαχοῦ σήμερον ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα, ἕνεκα διαφόρων ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν λόγων, ἀπώλεσε τὴν παλαιοτέραν αὐτῆς δύναμιν. Ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν γένει ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ δὲν συμβαίνει τοῦτο. Ἰδίᾳ ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων. Ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν ὑποδουλωθέντων Ἑλλήνων, ἐκ πολιτικῆς προνοίας ὁ κατακτητὴς ἀνεκήρυξεν *ἐθνάρχην* (ρούμ-μιλὲτ-μπασχὶ) τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἔπραξε τοῦτο βεβαίως ὁ Μουσουλμάνος κατακτητής, οὐχὶ ὁρμώμενος ἐξ αἰσθημάτων θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ περιποιηθῇ τὸ ὑπόδουλον γένος, ὅ περ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διετέλει ἔν τινι θρησκολήπτῳ καταστάσει, ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν δι' ὧν εἶχε διέλθῃ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Σουλτάνος ἐσεβάσθη τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτίμησε τὰ μέγιστα τὸν πατριάρχην. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον προσήνεγκε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τῆς σήμερον, περιφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ὑπῆρξεν ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Ἐστερημένος ὁ Ἕλλην πραγματικοῦ ἐθνικοῦ κέντρου, ἐδημιούργησε τοιοῦτον τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν *Ἐκκλησίαν*, ἥτις κατέστη δι' αὐτὸν ἡ πραγματικὴ πατρίς. Τὸ σύνθημα τῆς παλιγγενεσίας τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ εἶνε: *Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*· ὁ δὲ πατριάρχης καὶ οἱ ἐπιτελεῖς αὐτοῦ, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μητροπολῖται τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν οἱ ἐθνικοὶ κατ' ἐξοχὴν ἡγέται τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Πόσον τοῦτο

εἶνε ἀληθές, ἀποδείκνυται ἐκ τούτου. Ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τουρκόφωνοι πληθυσμοί, ἀπολέσαντες τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἥτις ἦτο ἡ ἑλληνική, ἕνεκα τοῦ διωγμοῦ, ὃν ὑπέστη αὕτη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, ἀλλὰ τηρήσαντες οὐχ ἧττον τὸ πάτριον θρήσκευμα. Οὗτοι ἔσχον πληρεστάτην ἀείποτε τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν, εἶνε ἑλληνικώτεροι πολλάκις τῶν ὁμαιμόνων, ἀπό τινος δὲ χρόνου διὰ τῆς παιδεύσεως ἐπαναλαμβάνουσιν αὖθις τὴν προγονικὴν γλῶσσαν.

Ἐκτὸς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησίας ἰσχυροτάτη δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, συντελοῦσα οὐ σμικρὸν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἑνότητος, εἶνε ἡ γλῶσσα. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν δύναται νὰ συνεννοηθῇ διὰ τῆς αὐτῆς γλώσσης. Καὶ ὑπάρχουσι μέν, ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, οὐκ ὀλίγαι διάλεκτοι, ἐπαρχιακαί, τοπικαί, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἡ γλῶσσα εἶνε ἑνιαία. Ὅσον καὶ ἂν ἀπέχωσιν ἀλλήλων οἱ Ἕλληνες, οἱασδήποτε καὶ ἂν ὑπέστησαν ἱστορικὰς περιπετείας, πρὸς τῷ ἐθνικῷ φρονήματι παρέμεινεν ἀπαραμείωτος καὶ ἡ γλῶσσα. Βεβαίως ὑπέστη αὕτη ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν δὲν παρεμορφώθη ἐξ ὁλοκλήρου. Μεταξὺ τῶν συντελεστῶν τῆς διατηρήσεως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καθῆκον ἔχω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶνε καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς λειτουργίας διῃώνιζε τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν ἀπογόνων. Μὴ ὑπάρχοντος σχολείου, ἀντικαθίστα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ὁποίας ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι καὶ οἱ διαβιοῦντες μεταξὺ ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων πληθυσμῶν, εὐχερέστατα δύνανται νὰ συνεννοηθῶσιν ἀλλήλοις. Αἱ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς κέντροις ἐκδιδόμεναι ἐφημερίδες, ἐν Ἀθήναις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐς Σμύρνῃ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Κρήτῃ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Τεργέστῃ, ἐν Κύπρῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ ἀποκαθαίρουσι τοὺς βαρβάρους τύπους, προσεγγίζοντες αὐτὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Ἅπαντες οἱ λόγιοι συνεργάζονται εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν τῆς γλώσσης, οἱ δ' ὀλίγοι, οἱ φρονοῦντες, ὅτι πρέπει νὰ μεταβληθῇ τὸ καθεστώς, ἀντὶ δὲ τῆς καθαρᾶς γλώσσης, τῆς προσεγγιζούσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν, νὰ μορφωθῇ νέον γλωσσικὸν ἰδίωμα δημοτικόν, δὲν ἀξιοῦνται πολλῆς ἐμπιστοσύνης παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κοινῷ, καὶ τῷ πεπαιδευμένῳ καὶ τῷ ἀπαιδεύτῳ. Δικαίως ἢ ἀδίκως ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία προβαίνει μέχρι καὶ τῆς καθαρότητος τῆς γλώσσης. Δὲν διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ ἀντιδημοτικώτατοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς τε ἐλευθέρας πατρίδος καὶ τῆς ἀλυτρώτου εἶνε οἱ ἐπιζητοῦντες νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ πνευματικῇ ἐπικοινωνίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ παρεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν παρελελυθότων αἰώνων τῆς ἐθνικῆς βαρβαρότητος. Ἴσως δὲν ἔχουσιν ἄδικον οἱ τοιοῦτοι. Διαστρεφομένης τῆς γλώσσης, καθισταμένης ἀκαταλήπτου ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ὁμάδων τοῦ ἑλληνικοῦ, ἡ ἐθνικὴ ἐπικοινωνία, ἧς τὸ κυριώ-

τερον ὄργανον τυγχάνει ἀείποτε ἡ γλῶσσα, θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξασθενήσῃ. Ἐκ τούτου ἡ ἀγανάκτησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ παντὸς ἀποτολμῶντος τὴν μεταρρύθμισιν τῆς γλώσσης, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

Ὡς ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα τυγχάνει ἑνιαία δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, ἄνευ διακρίσεως γεωγραφικῆς κατοικίας, οὕτω καὶ τὰ κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ κοινότης τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικίλων ἱστορικῶν περιπετειῶν κατ' ἐλάχιστον παρήλλαξαν ταῦτα. Ἡ αὐτὴ ἠθικότης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τοῦ βίου, ἐκδηλοῦται ἐν ἁπάσῃ τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ. Ὅσον καὶ ἂν χωρίζῃ τὰ μέλη αὐτῆς μεγάλη ἀπόστασις, οὐχ' ἧττον, ὡς ἐκ τῆς μονιμότητος τοῦ αὐτοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἐθνικὴ ἑνότης ἐκδηλοῦται παραχρῆμα, ἀποκαλυπτομένη καὶ εἰς τὸν τελευταῖον παρατηρητήν. Ἐν πλείστοις τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς χώρας διατηροῦνται μονονουχὶ αὐτούσια παλαιότατα ἤθη καὶ ἔθιμα, ταῦτα δ' εἶνε οὐχὶ ἰδιάζοντα, ἀλλὰ κοινά. Ὁ μεταβαίνων ἀπὸ ἀπωτάτης χώρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς ἄλλην, ἀπώτατα κειμένην τῆς γενετείρας γῆς, ἀντιλαμβάνεται ἐκ τῆς γλώσσης, ἐκ τῆς θρησκείας, ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Κατὰ τὰς σοβαρωτάτας στιγμὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, κατὰ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτὰς τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τελοῦνται πανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τί ἄλλο τοῦτο σημαίνει ἢ τὴν διηνεκῆ ἑνότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Αἱ κατακτήσεις, ἡ ἕνεκα αὐτῶν ἐπικοινωνία μετὰ ξένων λαῶν καὶ πολιτισμῶν, κατ' ἐλάχιστον παρήλλαξαν τὸν ἀρχέτυπον χαρακτῆρα τῆς φυλῆς. Τοὐναντίον μάλιστα συνέβη. Ἀπεδέξαντο τὰ κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων μᾶλλον οἱ λαοί, πρὸς οὓς οὗτοι ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν. Καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ἐπεκράτησε σὺν τῷ χρόνῳ. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, αἱ ἱστορικαὶ ἐπίσης ἀναμνήσεις, αἱ παραδόσεις, οἱ πόθοι εἶνε κοινὰ δι' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἑλληνικαὶ πόλεις προσφιλεῖς δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας. Οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶνε κοινοί. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν στρέφει μετὰ πόθου διηνεκῶς τὴν σκέψιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζονται καὶ ταλαιπωροῦνται πάντες οἱ ὁμογενεῖς, οἱ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, οἱ τῆς ἀλυτρώτου, οἱ τῆς διασπορᾶς. Αὐτὴ ἡ νομοθεσία τυγχάνει κατὰ μέγα μέρος κοινή. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἰσχύει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι ὡς ἀστικὸς νόμος. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, οἱ ἐξασκοῦντες δικαστικὴν δικαιοδοσίαν ἔν τισι σχέσεσι τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ ἰδίᾳ ταῖς οἰκογενειακαῖς, ἔχουσιν ὑπ' ὄψει ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν τὰς διατάξεις τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας.

Τοιοῦτον κεκτημένος ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ἠθικὸν καὶ πνευματικόν, ὁ Ἑλληνισμός, ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ Χερσοννήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ διαμένει, μίαν τῶν ἐκπολιτιστικωτάτων καὶ φιλανθρωποτάτων κοινωνικῶν δυνάμεων. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνομολογοῦσι τοῦτο. Ἐργάζεται καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐπιδρᾷ οὐχὶ μό ον ἐπὶ τοῦ ἰδίου κοινωνικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τῶν μετ' αὐτοῦ συμβιούντων λαῶν· ἐργάζεται διὰ τῶν μεθόδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἠθικότητος καὶ ἀλληλεγγύης, οὐδὲ ποιεῖται διάκρισιν φυλῶν, θρησκευμάτων καὶ πολιτισμῶν. Εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεξίθρησκος. Εἶνε ἀλτρουΐστης μᾶλλον ἢ ἐγωϊστής. Πᾶσαι αὗται αἱ ἰδιότητες συντελοῦσι σήμερον οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν μεταξὺ τῶν συνοίκων λαῶν, εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ ἐπικράτησιν.

Ὁ δέκατος ἔνατος αἰὼν παρέστη εἰς τὴν ἱστορικὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἡ ἑνότης αὐτοῦ δὲν ἔσχεν ἔτι πλήρη ὑπόστασιν. Εὐελπιστῶ, ὅτι ὁ εἰκοστὸς αἰὼν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἑνότητος ταύτης. Αἱ ἑπόμεναι σελίδες θὰ ἐξηγήσωσιν ἴσως διὰ τῶν κοινωνικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους δεδομένων τὴν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα ῥοπὴν αὐτοῦ παρὰ τὰ πολλαχόθεν παρεμβαλλόμενα προσκόμματα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Καὶ δὲν ἔδωκε μὲν προσοχὴν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τοῦτο, ἐν τούτοις ὁ κ. Σοκολώφ θεωρεῖ σφάλμα τοῦ πατριάρχου τὸ ὅτι ὑπέγραψε τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὡς καὶ τὴν σύνταξιν ἰδιαιτέρας «προσευχῆς» ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, ἣν διέταξε ν' ἀναγινώσκωσιν ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου. [1] Σπεύδει ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς νὰ προσθέσῃ, ὅτι καὶ ἡ πρακτικὴ

---

1) Τὴν «προσευχὴν» ταύτην ἀναφέρει ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκη ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Istorija Aphona», Tschast III, S-Petersboug, σελ. 1080-1081, N⁰ 95, ἀντιγράψας αὐτὴν ἐν Ἄθῳ, ἣν καὶ μεταφέρομεν ἐνταῦθα:

«Εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου, εὐσπλαγχνικωτάτου καὶ φιλολάου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος ἡμῶν σουλτᾶν Ἀπτοὺλ Μετζὶτ-χὰν αὐθέντου ἡμῶν.

» Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὁ ἐν σοφίᾳ τὰ » πάντα δημιουργήσας καὶ ἐξ οὐκ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, ὁ διὰ τὴν ἄφατόν σου » πρόνοιαν καὶ πολλὴν ἀγαθότητα ἀκατανοήτως τὴν τῶν ἀνθρώπων πραγματευόμενος σω» τηρίαν καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλάσματός σου οἰκονομῶν, ὁ ἐν μὲν τῇ πα» λαιᾷ διαθήκῃ σου εἰπών· δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ ἄρχοντες κρατοῦσι γῆς, ἐν » δὲ τῇ νέᾳ διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀπόδοτε » τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ Θεῷ· ἐντειλάμενος καὶ ποιεῖσθαι πρῶ» τον πάντων δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν » ἐν ὑπεροχῇ ὄντων διὰ τοῦ ἀποστόλου σου κανονισάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν, ἅγιε βασι» λεῦ τῆς δόξης, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἁμαρτωλῶν δούλων σου τὴν ὑπὲρ » τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος » σουλτᾶν Ἀπτ-οὺλ Μετζὶτ-χάν, αὐθέντου ἡμῶν, προσφερομένην σοι δέησιν, καὶ παράσχου

τῆς προσευχῆς ταύτης ἐφαρμογὴ ἐφάνη λίαν προβληματώδης, ἀφοῦ ἐν Ἄθῳ, ὅπου ἐπ' ἴσῃ; ἐστάλη, οὐδαμοῦ, οὐδ' ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, οὐδ ἐν τοῖς κελλίοις ἀνεγνώσθη ποτέ, καὶ ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος μεθ' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἐφάνη τῇ Πύλῃ ἀρεστός, ἐφ' ᾧ καὶ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1855 ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου «διὰ τὰ φιλορρωσσικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα». Καταφανὴς λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐξωτερικὸς καταναγκασμός.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα παραπλήσια ἐπίσημα δεδομένα περὶ τῆς ἀθλιωτάτης τῶν Χριστιανῶν καταστάσεως κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ τότε Ἄγγλων προξένων ἐν τοῖς πρὸς τὴν ἰδίαν κυβέρνησιν ἐγγράφοις αὐτῶν, ὧν τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται ὁ Ἄγγλος ἱερεὺς *Δέντων* ἐν τῷ φυλλαδίῳ αὐτοῦ «**Οἱ Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ**». Ἐκ τούτων δ' ἐξάγεται τὸ μόνον ἀληθὲς καὶ ὀρθὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ Σουλτάνος Ἀπτ-οὐλ-Μετζὶδ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Χάττι-χουμαγιοῦν οὐδέποτε ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς δοθείσας ταῖς εὐρωπαϊκαῖς Δυνάμεσι καὶ τοῖς Χριστιανοῖς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει θέσεώς των. Ἀπ' ἐναντιας μάλιστα ἡ κατάστασις αὕτη ἔβη ἐπὶ τὰ χείρω, διότι τὸ Χάττι-χουμαγιοῦν μοιραίως ὤφειλε νὰ ἐξάψῃ ἐπὶ μᾶλλον τὰ πνεύματα τῶν Μουσουλμάνων κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οἷς ὑπισχνοῦντο ἐξισωτικὰ πρὸς αὐτοὺς δίκαια καὶ προνόμια. Κίβδηλον λοιπὸν ἀπεδείχθη κατ' αὐτὴν τὴν βάσιν αὐτοῦ τὸ περίφημον τοῦτο νομοσχέδιον, ὅ περ φανερόν, ὅτι ἐξεδόθη μᾶλλον πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ πρὸς μείωσιν τοῦ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς γοήτρου αὐτῆς. Αὐτοὶ οἱ ἐχεφρονέστεροι καὶ εἰλικρινέστεροι τῶν Τούρκων μεγιστάνων, οἷος φέρ' εἰπεῖν, ὁ μέγας Βεζύρης Ἀλῆ-πασᾶς, ταχέως ἀπογοητεύθησαν ἐν τῇ δυνατότητι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. «Τὸ Χάττι-χουμαγιοῦν», ἔλεγεν ὁ προμνημο ευθεὶς Ἀλῆ-πασᾶς τῷ 1859 τῷ πρεσβευτῇ τῆς Ρωσσίας Λομπανὼφ Ροστόβσκῃ, «εἶνε, χάρις εἰς τὸ ἐπιβλαβὲς πνεῦμα τοῦ Ρεδκλὶφ ἔργον, ἐν ᾧ διακρίνει τις μᾶλλον ποίησιν, ἢ ἀλήθειαν καὶ ὅ περ δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ μήτε πρὸς τὰς συνθήκας τῆς

» αὐτῷ καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ γόνοις καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ καὶ τοῖς στρατάρ-
» χαις αὐτοῦ ζωὴν πολυχρόνιον καὶ πανευδαίμονα· χάρισον αὐτῷ εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον
» τὸ βασίλειον καὶ πάσης στάσεως καὶ ἐμφυλίου πολέμου ἀνώτερον. Ναί, Κύριε ὁ θεὸς
» τοῦ ἐλέους, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀναξίων δούλων σου ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ
» καὶ κραταίωσον μὲν αὐτὸν τῇ ἀμάχῳ σου καὶ ἀηττήτῳ δυνάμει, τὰ δὲ τούτου στρατεύ-
» ματα ἐνίσχυσον πανταχοῦ νίκας καὶ τρόπαια αὐτῷ χαριζόμενος, διάλυσον τὰς ἔχθρας
» καὶ στάσεις τῶν ἐπανισταμένων τῷ κράτει αὐτοῦ καὶ εἰρήνην βαθεῖαν καὶ αστασίαστον
» ἔν τε γῇ καὶ θαλάσσῃ αὐτῷ βράβευσον, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῷ ἐπιχορήγη-
» σον, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς ἤρεμον καὶ ἥσυχον βίον διάγοντες, δοξάζοντες
» (γρ. δοξάζωμεν) τὸ πανάγιον ὄνομα σοῦ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
» ματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἡμετέρας χώρας, μήτε πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὀθωμανικοῦ πολιτισμοῦ».

Τοιαύτη ἦν ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὅτε τὸν ὀθωμανικὸν θρόνον ἀναβαίνει ὁ *Ἀπτ-οὐλ-Ἀζίζ*. Ἡ Ρωσσία, παρὰ τὰ μέχρι τοῦδε παρεμβληθέντα προσκόμματα, δὲν ἔπαυσε παρακολουθοῦσα τὰ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἀνατολῇ πράγματα, προέβαινε μάλιστα βαθμηδὸν καὶ εἰς διάφορα διαβήματα παρὰ τῇ Πύλῃ. Ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπὶ ταύτης πιέσεως ἀνέτειλεν ἕτερόν τι αὐτοκρατορικὸν χάττι ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Βεζύρου *Ἐμὶν-πασᾶ* τὸν Ἰούνιον τοῦ **1861**. Καίτοι, κατὰ τὰ φαινόμενα, ὁ Ἀζὶζ εἶχεν εἰλικρινῆ τὴν διάθεσιν, ὅπως προβῇ εἰς πραγματικὰς μεταρρυθμίσεις, οὐχ ἧττον αὗται ἀπέβλεψαν εἰς ὅλως δευτερευούσας ἀνάγκας, χάρις κυρίως τῷ μεγάλῳ Βεζύρῃ *Φουὰτ-Πασᾶ*, ἀνήκοντι εἰς τὴν τάξιν τῶν ζηλωτῶν τοῦ μὴ κινεῖν τὰ ἀρχαῖα. Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου τούτου, παραλείποντες τὰ λοιπά, ἀρκούμεθα παραθέτοντες τὴν περιγραφὴν αὐτῆς, ἣν ἀπηύθυναν τῷ Σουλτάνῳ δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης, ἐκ ρωσσικῶν πηγῶν ἀρυόμενοι. «Ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ «Χριστιανοί, ἔμποροι, γεωργοί, μοναχοί, ἱερεῖς τῆς Βοσνίας, παρακαλοῦμεν, ὅπως δοθῇ «ἡμῖν ἐλευθερία, ἐν ᾗ νὰ δυνάμεθα νὰ ζῶμεν, διότι δὲν ἀπέμενεν ἐν ἡμῖν πλέον δύ«ναμις νὰ παρατείνωμεν τὸν βίον ἐν φόβῳ καὶ μαρτυρίοις. Οἱ ἔμποροι ἀπωλέσαμεν «πᾶν ἡμῶν τὸ ἐμπόριον· θεωροῦντες ἡμᾶς ὡς ταραχοποιούς, βίᾳ ἁρπάζουσιν ἀφ' ἡμῶν «ἅπαντα ἡμῶν τὰ ἐμπορεύματα· αἱ οἰκίαι ἡμῶν κατέχονται ὑπὸ ἀναισχύντων στρα«τιωτῶν καὶ βασιβουζούκων, πολλοὺς ἐξ ἡμῶν ἀτιμωρητεὶ φονευσάντων ἐν ταῖς ὁδοῖς «καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐγκλεισάντων, ἐν αἷς πολλαχῶς βασανιζόμεθα. Οἱ χωρικοὶ «δεινοὺς ἐκβιασμοὺς ὑφιστάμεθα ὑπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν βασιβουζούκων, ἁρπαζόντων «τὰ ἡμέτερα κτήνη καὶ τὴν ἐλαχίστην ἡμῶν ἰδιοκτησίαν, ὥστε τὴν σήμερόν ἐσμὲν «τῶν πάντων ἐστερημένοι· οἱ δικασταί, εἰς οὓς ἀναφέρομεν τὰ παράπονα ἡμῶν, ἐγ«κλείουσιν ἡμᾶς ἐν ταῖς φυλακαῖς. Οἱ Μουσουλμάνοι ἀπεφάσισαν νὰ καταστρέψωσιν «ἡμᾶς. Οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ δὲν δυνάμεθα νὰ προσευχηθῶμεν ἐν τοῖς ναοῖς, διότι «καὶ ἐνταῦθα οἱ Τοῦρκοι φονεύουσιν ἡμᾶς». Πρὸς δὲ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης στρεφόμενοι, εἶπον ταῦτα: «Οὔτε ἡ ζωή, οὔτε ἡ ἰδιοκτησία ἡμῶν εἶναι ἀσφαλῆ. Οἱ Τοῦρ«κοι ἐμπαίζουσιν ἡμᾶς, ὀνειδίζουσι τὰς ἡμετέρας οἰκογενείας, ἐκβιάζουσι τὰς θυγα«τέρας ἡμῶν καὶ τὰς συζύγους, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ τρώγωμεν τὰς σάρκας τῶν τέ«κνων ἡμῶν, πυροῦσι καὶ πασσαλεύουσιν ἡμᾶς. Ἡ μήτηρ οὐδέποτε γιγνώσκει, ἂν «θὰ γεννήσῃ ἡσύχως, διότι οἱ Τοῦρκοι πάντοτε φονεύουσι τὰς ἐγκυμονούσας γυναῖ«κας. Ἡμεῖς σπείρομεν, οἱ Τοῦρκοι θερίζουσιν· ἐργαζόμεθα καὶ κοπιῶμεν ἡμεῖς, τοὺς «δὲ καρποὺς τῶν ἡμετέρων πόνων καὶ μόχθων ἀπολαμβάνουσιν οἱ Τοῦρκοι, κατανα«λίσκοντες δὲ καὶ ἀφανίζοντες τὴν ἡμετέραν περιουσίαν, ἡμῖν ρίπτουσι τὰ ἀπομείναν«τα ὀστᾶ, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ στερήσωσιν οὕτως αὐτοὺς τὰς ἡ«μετέρας ἐργατικὰς χεῖρας. Ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπιτρέπει νὰ πιέζωσιν ἡμᾶς, νὰ καταδιώκωσι, νὰ ὀνειδίζωσι καὶ φονεύωσιν ἡμᾶς. Εἰς τὸν Τοῦρκον τὰ πάντα

«ἐπιτρέπονται, εἰς ἡμᾶς δὲ ἀπολείπεται ὁ θρῆνος καὶ ὁ κοπετός. Καὶ ἀκούονται ἐν «μέσῳ ἡμῶν ἀδιακόπως αἱ ἐπιφωνήσεις· «Κύριε, πέμψον ἡμῖν τὸν θάνατον». *(Tserakovnij Vjestnik,* 1876 Ἀριθ. 31 καὶ 48)».

Τὸν μεταρρυθμιστὴν Σουλτάνον οἰκτρῶς φονευθέντα διεδέξατο ὁ *Μουρὰτ* (18 Μαΐου 1876), ὅστις κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας αὐτοῦ φυσικῶς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ· ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Ἀπτ οὺλ-Χαμὶτ ὁ Β'* (1876—) ἀνέβη τὸν θρόνον, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ὠργεῖτο καὶ ὠργίαζεν ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ δίψα τοῦ αἵματος. Εἰς τὴν πρότασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν ὁ Σουλτάνος ἀντὶ παντὸς ἀπήντησε διὰ τῆς πανηγυρικῆς καὶ πομπώδους ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος » (11 Δεκεμβρίου 1876), δι' οὗ ἐδωροφοροῦντο πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς ὑπηκόοις τῆς Α. Μεγαλειότητος πάντα τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐξ ἴσου πρὸς τὰ τῶν Μουσουλμάτων. Καὶ πάλιν λοιπὸν ὁ πατριάρχης *Ἰωακεὶμ ὁ Β'* ἀναγκάζεται νὰ σπεύσῃ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἔκτακτον ταύτην σουλτανικὴν εὔνοιαν καὶ χάριν εἰς τὸ χριστεπώνυμον ποίμνιον καὶ ἀνεπέμφθησαν καὶ αὖθις αἱ θερμαὶ δεήσεις ὑπὲρ τοῦ νέου οἰκτίρμονος καὶ ἐλεήμονος Πατισάχ. Ἐν τούτοις ὁ ἀμέσως ἐπακολουθήσας ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐποιεῖτο μεγάλην διάκρισιν μεταξὺ τῆς κηρύξεως τοῦ περιωνύμου τούτου «συντάγματος» καὶ τῆς ἐν ἔργοις ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ὁ πατριάρχης συντάσσει νέαν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν Ρώσσων, ὁ δὲ μητροπολίτης Ἰωαννίνων *Σόφρωνιος,* ἰδιαιτέρου ἐμφορηθεὶς ζήλου—λέγει ὁ κ. Σοκολώφ—, ἐθεώρησε καλὸν νὰ συντάξῃ ἰδίαν ὅλως προσευχήν, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καὶ τὰ ἑξῆς: «Χάρισαι τῷ ἡμε«τέρῳ Σουλτάνῳ καὶ τοῖς ἀνδρείοις καὶ πολυπληθέσιν αὐτοῦ στρατεύμασιν ἰσχὺν «καὶ δύναμιν πρὸς θρίαμβον κατὰ τοῦ ἐπικειμένου ἐχθροῦ καὶ ἔξωσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς «χώρας, ἵνα οἱ λαοὶ πάσης φυλῆς καὶ θρησκεύματος, οἱ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ δια«βιοῦντες αἰγίδα διάγωσι βίον ἤρεμον καὶ εἰρηνικόν» [1]. «Ἄγνωστα τυγχάνουσιν — ἐξακολουθεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικός—τὰ ἀληθῆ αἴτια τοῦ ὑπερβολικοῦ τούτου ζήλου τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ὅστις, ἀναμφιβόλως, δὲν ἐνόει τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου· ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β', οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι, συντάσσων τὴν προσευχήν, εὑρίσκετο ὑφ' ἃς καὶ ὁ Ἄνθιμος ὁ Ζ' κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον συνθήκας· οὐδὲ λόγος βεβαίως πρέπει νὰ γίνηται περὶ ἀτομικῆς ἐνταῦθα πρωτοβουλίας...« Ἡ Ρωσσία ἀνέλαβε τὸν πόλε-

(1) Τοιοῦτος ὕμνος οὐδέποτε ἔχει ψαλῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, καθόσον γιγνώσκομεν ἀσφαλῶς, ἀποροῦμεν δὲ πῶς καὶ πόθεν ἠρύσθη ὁ συγγραφεὺς τὴν πληροφορίαν του ταύτην! (Σημ. τοῦ Ἑλλ.)

αμον τοῦτον οὐχὶ ἐξ ὑστεροβουλίας, δι' ὑλικὴν ὠφέλειαν ἢ πολιτικὴν δοξομανίαν, ἀλλ' ὑπείκουσα εἰς αἴσθημα καταπνίγον πᾶσαν ἄλλην ἰδιοτέλειαν, αἴσθημα χριστιανικὸν φιλανθρωπίας αἴσθημα, κατακυριεῦον τὰς καρδίας παντός, ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ τὸ κακὸν ὑψοῖ κεφαλήν».Τοιαύτην δήλωσιν ἐποιήσατο ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἐν τῷ ἐπισήμῳ αὐτῆς ὀργάνῳ (27 Ἰουλίου 1878). Γνωστόν, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος κατέληξεν εἰς τὴν βερολίνειον Συνθήκην (1 Ἰουλίου 1878). Ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη παρώργισε τοὺς Ὀθωμανοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας, ἕνεκα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἐδαφικοῦ τοῦ κράτους περιορισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἀπαιτηθεῖσαν τῶν ραγιάδων ἐξίσωσιν πρὸς τοὺς πιστοὺς κατακτητάς, διὸ καὶ δὲν ἐπαύσαντο τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἐπιθέσεων κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰδίᾳ. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀνυπομόνως ἀνέμενον τὴν ταχεῖαν ἐφαρμογὴν τῶν ὑποσχομένων διὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης μεταρρυθμίσεων, πιστεύσαντες εἰς τὴν πραγματικὴν ἐπὶ τέλους ἐπιστολὴν τῆς οὐδέποτε ἀνατειλάσης ἐλπιδοφόρου αὐγῆς. Ὁ τότε πατριάρχης *Ἰωακεὶμ ὁ Γ'* ἀπετόλμησε διὰ τακριρίου νὰ ὑποβάλῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην περὶ τοῦ ὁποῖός τις δέον νὰ ᾖ ὁ χαρακτὴρ τῶν μελετωμένων μεταρρυθμίσεων, ἐξέφρασε δὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ μεταρρυθμίσει τοῦ Κράτους τα ἡμίμετρα μόνον βλάβης θὰ γένωνται πρόξενα, ἀνάγκη ἄρα ἡ μεταβολὴ τῶν ὅρων τοῦ βίου νὰ γένηται πλήρης καὶ ριζική, πρὸς δὲ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' δωρηθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοδιοίκησις καὶ ἐσωτερικὴ ἀνεξαρτησία καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ προνόμια πάντα θὰ μείνωσιν ἄθικτα ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ προτέρᾳ ἰσχύϊ. Ἐν λόγῳ δ' ὑπομνήσας τὴν ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων παρασχεθεῖσαν τοῖς Τούρκοις κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου βοήθειαν ἐξέφρασε τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὰς κρίσεις καὶ σκέψεις αὐτοῦ ταύτας θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ἡ Κυβέρνησις. Καὶ ἐν ἰδιαιτέρᾳ δ' ἀκροάσει διεζωγράφισε τῷ Σουλτάνῳ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἐν γένει πληρώματος καὶ ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Σουλτάνου προστασίαν τῶν ἱστορικῶν τοῦ λαοῦ παραδόσεων, ἐπιδοὺς καὶ ἰδιαιτέραν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Εἶνε ἀνάγκη ἆρά γε νὰ λεχθῇ, ὅτι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ τὰς συστάσεις τοῦ Πατριάρχου ὁ Σουλτάνος πολλὰ μὲν ὑπέσχετο, οὐδὲν δ' ἐξετέλεσε; Ἀφῶμεν, ὅτι τὸ «σύνταγμα» πρὸ τοῦ πολέμου ἔτι ἔμεινε μόνον *χάρτινον* «σύνταγμα», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἐξ ὅλων τῶν νέων πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν νόμων, οὐδεὶς ἀφεώρα εἰς τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ ἀνάγκας· ὁ λαὸς καὶ πάλιν ἐξηκολούθει νὰ διατελῇ ἕρμαιον τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἢ μᾶλλον καὶ εἰς χείρονα περιῆλθε κατάστασιν,ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς πρὸς καταστρατήγησιν τοῦ προνομίου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τάσεως τοῦ Σουλτάνου. Παραπέμπομεν εἰς τὰ γνωστὰ γεγονότα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἀπὸ

τῆς πρώτης πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' μέχρις αὐτῶν τῶν *ροδίνων τῆς σήμερον ὡρῶν*...«Ἴδε καὶ ἀρμενικὸν ζήτημα, κρητικὸν ζήτημα, ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, μακεδονικὸν ζήτημα καὶ πάντα τἄλλα...«ζητήματα».

Πῶς λοιπὸν ἐξηγητέον—ἐρωτᾷ ὁ ἡμέτερος ἱστορικός—τὴν ἀνεπιτυχίαν καὶ τὸ δυσπραγματοποίητον ἢ μᾶλλον ἀπραγματοποίητον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν μέτρων τῆς Τουρκίας κατὰ ΙΘ' αἰῶνα; Διατί τὰ μέτρα ταῦτα ἔμειναν ἀνεφάρμοστα, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον στεροῦνται πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων;

Καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, ἡ ἀπάντησις ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ τουρκικὸν κράτος ἔχει θεοκρατικὸν χαρακτῆρα, ὡς βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ σιεριάτ: «ἐὰν ὁ Χριστιανὸς ἀρνῆται νὰ ἐξομώσῃ εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἀπόκειται αὐτῷ ἡ ἐκλογὴ ἢ τοῦ θανάτου ἢ τῆς ἀπολύτου δουλείας» ἥτις ἓν μόνον παρέχει δικαίωμα, τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν ἐπ' ὤμων τὴν κεφαλήν, καὶ τοῦτο, ἵνα κινῇ αὕτη τὰς χεῖρας τοῦ δούλου εἰς ἐργασίαν, ἧς τὸν καρπὸν ἀπολαμβάνει πλέον ὁ κατακτητής. Προστάτης τοῦ ἱεροῦ νόμου εἶνε αὐτὸς ὁ Σουλτάνος καὶ παρ' αὐτῷ βοηθὸς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν θρησκευτικῶν ἀπαιτήσεων ὁ *Σεΐχ-οὐλ-Ἰσλιάμης*, μεγάλην κεκτημένος σημασίαν ἐν τῇ θεοκρατικῇ μοναρχίᾳ. Ἄνευ «φετφᾶ» τοῦ Σιεῒχ-οὐλ-Ἰσλιὰμ οὐδεμία νομοθετικὴ σουλτανικὴ πρᾶξις ἔχει ἰσχύν. Ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἤθελέ ποτε, ἄνευ τῆς κυρώσεως τοῦ Σιεῒχ-οὐλ-Ἰσλιάμ, ἐφαρμόσῃ οἱονδήτινα ἰραδὲν ἢ φιρμάνιον, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς ἄπιστος, καὶ θὰ ἐξεδιώκετο τοῦ θρόνου δι' ἐπὶ τούτῳ σεϊχουλισλιαμείου φετφᾶ· ἐξαίρεσις ἐπιτρέπεται μόνον ἐν περιπτώσει ἐξωτερικῆς ἰσχυροτέρας ἐπιβαλλομένης πιέσεως ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, ὁπότε ἰσχύει σουλτανικὸν φιρμάνιον ἄνευ σεϊχουλισλιαμείου εἰδικοῦ φετφᾶ, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τοῦτο *οὐδεμίαν κέκτηται πρακτικὴν σημασίαν*· ἅμα ὡς ἀρθῶσιν αἱ συνθῆκαι τοῦ ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ, πᾶν σουλτανικὸν μονομερὲς μέτρον αἴρεται ἀμέσως καὶ θεωρεῖται ὡς μὴ γενόμενον. Νόμιμον εἶνε μόνον ὅ τι τυγχάνει ὠφέλιμον τοῖς Μουσουλμάνοις, ἐπομένως καὶ πᾶσα ἀπάτη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀφορῶσα. Οὐδὲν νομοθέτημα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀφορῶν ὑπηκόους συνωδεύθη ἢ ἐνισχύθη ὑπὸ σεϊχουλισλιαμείου φετφᾶ, πάντα ἄρα ἦσαν ἐστερημένα τοῦ πρέποντος κύρους καὶ ἐπομένως ἀπραγματοποίητα. Τὸ μόνον μέσον, ὅπερ θὰ ἐξηνάγκαζε τὴν Τουρκίαν νὰ ἐφαρμόσῃ οἱονδήποτε νομοθέτημα, εἶνε ἡ *πίεσις τῆς Εὐρώπης ὑπὸ μορφὴν διαρκοῦς, πραγματικοῦ καὶ αὐστηροτάτου ἐλέγχου*. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐξιστορηθέντα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Εὐρώπη δὲν προέβη εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. «Ἡ Εὐρώπη,—παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς—, ἀντὶ νὰ δρᾷ μετ' αὐστηρότητος καὶ ἀμεταχλήτως, ἐτήρησε στάσιν εὐγενείας ἀπέναντι τῶν Σουλτάνων, ἐκολάκευσεν αὐτοὺς πέραν τοῦ μέτρου, τὰς δὲ πλανηρὰς αὐτῶν ὑποσχέσεις καὶ τὰς μεγάλας φράσεις ἐγκωμιάζουσα ἀνῆγεν εἰς σοφώτατα νομοθετήματα. Μόνη ἡ Ρωσία ἐνόει, ὅτι ἄνευ ὅπλου ἐν χερσὶν ἀδυσωπήτως κατὰ τοῦ στή-

θους αὐτῶν ἐστραμμένου, προσθέτομεν ἡμεῖς—ἀδύνατον ν' ἀναγκασθῶσιν οἱ Τοῦρκοι νὰ βελτιώσωσι τὴν τύχην τῶν Χριστιανῶν αὐτῶν ὑπηκόων καὶ διὰ τοῦτο καθ' ἅπαντα τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐπεχείρησε σειρὰν ὅλην πολέμων, δι' ὧν καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐλευθερίαν τῶν Σλαύων Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ δ' Εὐρώπη, ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ τῇ μεγάλῃ ἀπελευθερωτικῇ ἀποστολῇ τῆς Ρωσσίας, παντοιοτρόπως παρεκώλυε τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ Σουλτάνου καὶ διὰ τῆς τοιαύτης αὐτῆς διαγωγῆς τὰ μέγιστα ἔβλαψε τὸ χριστιανικὸν τῆς Τουρκίας στοιχεῖον· ἐὰν δὲ μέχρι σήμερον οἱ Χριστιανοὶ ἕλκωσιν ἄθλιον βίον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην καὶ δέον νὰ αἰσθάνηται βαρὺ ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς της τὸ ἁμάρτημα τοῦτο. Οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οἱ χείρονες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἦσαν ἐκτὸς τῶν Τούρκων καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, αἵτινες ἐξ ἰδιοτελείας παρηγκώνισαν τὴν Ρωσσίαν, ἀφαιρέσασαι αὐτὴν τὴν προτέραν ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἐπιρροήν, δι' ἧς καὶ μόνη ἦτο δυνατὴ ἡ παντελὴς τῶν Χριστιανῶν ἐλευθερία...».

Τὸ *δεύτερον τμῆμα* τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ὁ κ. Σκολῶφ ἀφιεροῖ εἰς τὴν «ἔκφρασιν τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (σελ. 407—694).

Κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐποχὴν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον—λέγει ὁ συγγραφεὺς—ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου. Ἐν τῷ πατριαρχείῳ τούτῳ ἔζη ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἔχων τὴν ὑπάτην ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἀρχὴν τῶν Ἑλλήνων ραγιάδων, ὑπέχων εὐθύνας ἀπέναντι τῆς Πύλης διὰ τὴν καθόλου διαγωγὴν τῶν ὑφ' ἑαυτὸν Χριστιανῶν. Ἐνταῦθα συνεκεντροῦτο ἡ μεγάλη πνευματικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ζῶντος συνδέσμου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἑνοῦσα πάντας τοὺς ὑπὸ τοὺς Τούρκους Χριστιανοὺς καὶ οὖσα τὸ πειστικώτερον τεκμήριον τῆς ἀδελφικῆς αὐτῶν ὁμοφροσύνης καὶ ἑδραιότητος. Ἐνταῦθα συγκρατουμένη ἐνισχύετο ἡ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν ἐλευθερία παρὰ πάντα τὰ δεινὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν δουλείας καὶ εὕρισκε παραμυθίαν καὶ ἀνακούφισιν ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ, ἡ ταρασσομένη ὑπὸ τῆς φρίκης τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐκζητοῦσα τὴν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ βάθει τῶν χριστιανικῶν ἐλπίδων ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦτο ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἀνῆγε πάσας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους, ἐν τούτῳ συνεκέντρου τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη, ἐντεῦθεν ἀνέμενε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χάριν, τὴν προστασίαν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν. Ἐν τῷ ἀπερίττῳ τούτῳ τοῦ Φαναρίου ἱδρύματι, ὡς εἰς μεγάγγειαν, συνέτρεχον πάντα τὰ διανοήματα τῶν ὑποδούλων, τὰ βλέμματα πάντων ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸν ἀκτινοπομπὸν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Σταυρόν, πάντων τὰ ὄνειρα ἀφεώρουν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐφ' οὗ ἦν ἐντεθρονισμένος τῶν Χριστιανῶν ἁπάντων ὁ πνευματικὸς δεσπότης, ὁ κύριος αὐτῶν καὶ βασιλεύς, ὁ χειρουργὸς ἀντι-

πρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ φορεὺς καὶ διερμηνεὺς τῶν τάσεων κα τῶν ἰδανικῶν τοῦ λαοῦ, ὁ πρωτοστάτης καὶ ταγὸς ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῷ κύρει καὶ τῇ ἐξουσίᾳ, ὁ καθορίζων καὶ διευθύνων τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἔκφανσιν τοῦ χριστιανικοῦ βίου. Διὰ ταῦτα ἡ δρᾶσις ἑνὸς ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν ἀποτελεῖ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ σελίδα σαφῶς μαρτυροῦσαν περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν τάσεων τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ἀναλόγως τῶν κατὰ καιροὺς ἀπαιτήσεων, τὸν βαθμὸν τῆς ἁρμονίας τῶν πατριαρχικῶν πράξεων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας καὶ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ βίου τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκφάνσεις. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅθεν ἑκάστου πατριάρχου χρησιμεύει εἰς τὴν διασάφησιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὡρισμένῳ χρόνου σημείῳ καὶ κατάδηλος ἐντεῦθεν ἡ σπουδαιότης τοῦ τμήματος τούτου.

Ἡ πατριαρχεία ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν τῆς ὑπ' ὄψει περιόδου ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ ἐν πάσαις ταῖς δυναταῖς λεπτομερίαις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ποικίλων ἱστορικῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν νῦν τὸ πρῶτον ἐπακριβῶς μελετηθέντων καὶ δὴ δημοσιευθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐξ ὧν βεβαίως ἐν πολλοῖς νέον ἐκχέεται φῶς ἐπὶ τὴν δρᾶσιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Πατριάρχου. Ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐνδιαφέρουσιν ἰδίᾳ αἱ κρίσεις τοῦ συγγραφέως.

Νεόφυτος ὁ Ζ' (**1799—1801**). Αἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀπῄτουν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνδρα δίκαιον, ἐπιβλητικὸν καὶ αὐστηρὸν τηρητὴν τῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ πατριάρχου τούτου γνῶμαι τῶν ἱστορικῶν διίστανται· ὁ μὲν Μακραῖος δισχυρίζεται, ὅτι ὁ πατριάρχης οὗτος διέψευσε τὰς ἐλπίδας τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ λαοῦ, διότι διηύθυνε τὴν Ἐκκλησίαν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπιρροὴν ἐχόντων Ἑλλήνων μᾶλλον ἢ τῶν μελῶν τῆς συνόδου, ἃ καὶ ἐξήγειρε καθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μνησικακίαν· ὁ δὲ Μαθᾶς ἀπ' ἐναντίας ὀνομάζει αὐτὸν «ἀγαπητὸν καὶ πολύτιμον» καὶ ἐξηγεῖ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν μητροπολιτῶν (ἰδίᾳ τοῦ Δέρκων Μακαρίου καὶ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Πύλης Ἀλεξάνδρου Σούτσου) ἐκ λόγων καθαρῶς κομματικῶν. Ὁ κ. Σοκολὼφ συντάσσεται τῷ τελευταίῳ, διότι, παρατηρεῖ, τὰ ἐπίσημα τοῦ πατριαρχείου ἔγγραφα μαρτυροῦσιν ἀκριβῶς ὑπὲρ τοῦ Νεοφύτου πολλὰ μοχθήσαντος ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ. Ἡ πρώτη αὐτοῦ πτῶσις ἐπῆλθε συνεπείᾳ τῶν ῥᾳδιουργιῶν μελῶν τινων συνοδικῶν, κατωρθωσάντων νὰ ἐπιτύχωσι τὴν εἰς Ῥόδον, Πάτμον καὶ Ἀθήνας ἐξορίαν αὐτοῦ. Ὁ Μαθᾶς δικαιότερος φαίνεται καὶ εἰς τὰς περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατριαρχείας κρίσεις. Ἐν γένει ἐφ' ὅσον εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν περὶ Νεοφύτου εἰδήσεων ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρχείῳ ἐγγράφων, τὸ ἄτομον αὐτοῦ καὶ ἡ δρᾶσις κριτέα μᾶλλον ὡς εὐνοϊκή, διὸ καὶ ὁ Γεδεών, τῷ Μακραίῳ πρότερον συνταξάμενος, εἶτα συνεφώνησε τῷ Μαθᾷ.

(Ἕπεται συνέχεια).

Γρ. Χ. Παπαμιχαὴλ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1)

 Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΕΧΜΕΔ Β'.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

Ὑπεστηρίχθη πολλάκις, ὅτι ἡ κατάπτωσις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται, ἢ τοὐλάχιστον ἀποδίδεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς αὐλῆς, τῶν εὐγενῶν, καὶ τῶν πολιτῶν. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐχθρότητα τῶν Λατίνων κληρικῶν. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ παρεστάθη ὡς ἔκδοτος εἰς πολυτελεῖς ἐπιδείξεις, εἰς ματαιοδόξους καὶ ἀκατανοήτους τελετάς, εἰς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν. Οἱ εὐγενεῖς περιεγράφησαν ὡς μόνην ἀσχολίαν των ἔχοντάς, τὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰς ἡδονάς, οἱ δὲ πολῖται ὡς ὀκνηροί, ἐπιδιώκοντες τὰς θεαματικὰς διασκεδάσεις καὶ ζητοῦντες διὰ παντὸς τρόπου πῶς νὰ διασκεδάσωσι καλεῖτερα. Ἐγὼ δὲν εὑρίσκω κανὲν τεκμήριον τοιούτων ἰσχυρισμῶν, πιστεύω δὲ ἀπεναντίας, ὅτι τὰ ὑπάρχοντα τεκμήρια ἀποδεικνύουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης, εὐγενεῖς καὶ ἀστοί, ἦσαν φιλόθρησκοι, δεισιδαίμονες ἀκόμη, ἂν θέλετε, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον ἀντιλαμβανόμεθα τὰς δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἄσωτοι καὶ τρυφηλοί. Αἱ δεισιδαιμονίαι των ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς δεισιδαιμονίας τῶν ἡμοθρήσκων των τῆς Δύσεως. Ὁ Λαβροκιέρ, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὸ Βυζάντιον τὸ 1433 λέγει, ὅτι «ὁ Θεὸς ἐφείσθη τῆς πόλεως περισσότερον διὰ τὰ ἅγια λείψανα, τὰ ὁποῖα περιεῖχε, παρὰ δι' ἄλλο τι».

Ἡ χλιδὴ καὶ ἡ πολυτέλεια, ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐὰν πραγματικῶς ὑπῆρχε τοιαύτη, ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ τῆς λατινικῆς κατακτήσεως περίοδον. Αἱ ἐπιδεικτικαὶ ἑορταί, αἱ ἀναφερόμεναι μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι αἱ τελεταὶ τῶν στέψεων τῶν αὐτοκρατόρων, ἦσαν πατροπαράδοτοι τελεταί, ὅπως αἱ σημεριναὶ τῆς στέψεως τῶν Ἀγ-

1) Ἀναδημοσίευσις ἐκ τοῦ «Νέου Ἄστεως».

γλων ἡγεμόνων ἢ αἱ αὐλικαὶ ἐθιμοτυπίοι, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς τὴν αὐστριακὴν καὶ τὴν παπικὴν αὐλήν.

Αἱ δοκιμασίαι, τὰ δεινὰ καὶ οἱ μακροχρόνιοι ἀγῶνες κατὰ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν, οἱ διαρκέσαντες ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας, ἀπερρόφησαν ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀστοὺς συγχρόνως πᾶσαν διάθεσιν πρὸς τὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰς διασκεδάσεις. Τὰ θεάματα, τὰ ὁποῖα συνηθροίζετο ὁ λαὸς νὰ ἴδῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, δὲν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἦσαν οὗτοι ἐκφυλισμένοι.

Τὸ ἱπποδρόμιον δὲν ἐχρησίμευε πλέον διὰ θεάματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτέρποντο οἱ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων πρόγονοί των.

Ὁ Λαβροκιὲρ ἀναφέρει, ὅτι εἶδεν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πλῆθος εὐγενῶν ἐντὸς τοῦ ἱπποδρομίου νὰ διασκεδάζωσι μὲ ἱπποδρομικὰ γυμνάσματα. Δὲν διεσκέδαζον ἐν τούτοις, ἀλλὰ προπαρεσκεύαζον ἑαυτοὺς διὰ τὸν πόλεμον, ἐξασκούμενοι εἰς τὴν τοξευτικὴν καὶ προπονούμενοι εἰς τὰς διαφόρους πολεμικὰς ἀσκήσεις. Οὐδεμία ἀμερόληπτος καὶ ἀκριβὴς μαρτυρία ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης ἦσαν ἔκδοτοι εἰς τὰς ἀσωτίας. Τοὐναντίον ἦσαν λαὸς φιλόπονος καὶ ἐγκρατής, θεωρῶν οἱονδήποτε ζήτημα θρησκευτικοῦ δόγματος ἀδιαφορώτερον παντὸς ἄλλου, πλὴν ἐννοεῖται τῶν ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς προόδους τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ του.

Καίτοι δὲ ἡ ἐξαχρείωσις τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν λόγων τῆς καταπτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ τρόπος ὅμως τῶν σκέψεων καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν διαφόρων ζητημάτων, ὁ ἐπικρατῶν μεταξὺ αὐλικῶν, κληρικῶν καὶ λαοῦ, εἶνε ἐνδεικτικὸς τῆς παρακμῆς. Μεταξὺ τοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας παρατηρεῖται γενικὴ ἀδιαφορία περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ κάτοικοι ἐφορολογοῦντο βαρέως, ἀπέτιον βαρύτατα βάρη στρατολογίας καὶ δὲν ἐνδιεφέροντο πολὺ περὶ ἀλλαγῆς τῶν κυβερνητῶν αὐτῶν. Ἡ θέσις των δὲν διέφερε πολὺ τῆς θέσεως τῶν σημερινῶν Τούρκων τῶν κατωτέρων τάξεων.

Μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, ἐνυπῆρχε μοιραῖόν τι συναίσθημα, ὅτι τὸ ἀναπόφευκτον θὰ συμβῇ. Τὸ πεπρωμένον ἦτο ἡ πίστις, ἡ βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς περιόδου ἐκείνης, ὅπως σήμερον οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν, ὅτι τὸ ακισμέτι των εἶνε νὰ ἀπελαθῶσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης.

Κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς ἦσαν φανατικῶς συντηρητικοὶ καὶ εἶχον καταστῆ ἐκ συνηθείας πολέμιοι πάσης μεταβολῆς. Ἡ εὐεργετικότης εἶχε καταλίπει τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπῆρχε πλέον ἡ πίστις ἡ διάθερμος. Τὸ ἀποστολικὸν πνεῦμα εἶχε καθ' ὁλοκληρίαν ἐκλίπει. Δὲν ἀναφέρονται πλέον παραδείγματα αὐτοθυσίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ.

Ἡ πληθὺς τῶν ὀκνηρῶν μοναχῶν παρέχει δυσμενῆ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Δύσεως τῆς ἰδίας περιόδου. Ἡ φιλοπατρία τοῦ πάπα Ἱλαρίωνος καὶ τῶν

ὀλίγων ὀπαδῶν του δὲν εἶχε πλέον μιμητάς. Νεκρὰ γαλήνη καὶ ἠρεμία ἱκανοποιημένης μετριοφροσύνης ἐχαρακτήριζε τὸν κλῆρον. Ἀναζωπύρησις τοῦ χριστιανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐὰν δὲν ἔσωζε τὴν αὐτοκρατορίαν, θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ παρατείνῃ τὴν ὕπαρξίν της. Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶχε νεκρωθῇ. Θὰ ἦτο ἀνακουφιστικὸν ἐὰν ὑπῆρχον ἐνθουσιώδεις ῥήτορες, χειραγωγοῦντες τὰ πλήθη καὶ κατηχοῦντες, αὐτὰ ὑπὲρ σχεδίων,ἔστω καὶ ἀνεφορμόστων. Διότι τοῦτο θὰ ὑπεδήλου τὴν ὕπαρξιν ζωῆς. Ἀλλὰ κανὲν τοιοῦτο τεκμήριον δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει.

Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν συντηρητικώτεροι ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν. Ἐστεροῦντο δραστηριότητος καὶ ζωτικότητος μέχρι τῆς λατινικῆς κατακτήσεως ἐξεπροσώπουν τὴν συντηρητικότητα πεπολιτισμένης κ ὶ πλουσίας κοινωνικῆς τάξεως, ἐπὶ αἰῶνας ἀπολαμβανούσης τ'ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας.Κατὰ τοὺς δύο κατόπιν αἰῶνας μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς πόλεως οἱ εὐγενεῖς ἐπανέκτησαν τὴν ἀρχαίαν ἐπιρροήν των καὶ μέχρι τῆς τελειωτικῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔζων ἀναπαυόμενοι καὶ ἀπολαμβάνοντες τὴν ἡσυχίαν καὶ τ' ἀγαθὰ τοῦ ἀποκτηθέντος ἢ κληρονομηθέντος πλούτου. Τὸ ἐμπόριον εἶχε περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γενουησίων καὶ τῶν Ἑνετῶν, χωρὶς ἐντούτοις ἡ ἀπώλεια αὕτη νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς εὐγενεῖς.

Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἔμενον εὐχαριστημένοι ὅπως πάντοτε. Καὶ ἀκόμη πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθροῦ,ὅστις διηνεκῶς ἐμείου τὰς προσόδους των καὶ ἐσχημάτιζε σιδηροῦν κλοιὸν γύρω τῆς αὐτοκρατορίας,καὶ τότε ἀκόμη οἱ εὐγενεῖς φαίνονται μὴ ἔχοντες συναίσθησιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀγῶνος.

Ἐφ' ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ εὐγενεῖς ἠδύναντο νὰ εὑρίσκωσι μισθοφόρους, εἶχον ἐπιτυχῶς ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τῆς Δαλματίας μέχρι τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου μέχρι τῆς Μητροπόλεως, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν αἱ πρόοδοι τοῦ ἐχθροῦ εἶχον ἀναχαιτισθῇ. Αἱ ἑλληνικαὶ στρατιαὶ κατεστρέφοντο μᾶλλον ὑπὸ τῆς μεγαλειτέρας ἀριθμητικῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἡττῶντο ἐξ ὑπερτέρου θάρρους. Ὅταν ἡ Μητρόπολις ἀπεκλείσθη τῶν ἐπαρχιῶν,ἐκ τῶν ὁποίων ἐστρατολόγει τοὺς στρατιώτας της,τότε ἡ θέσις της κατέστη εἴπερ ποτὲ δεινοτέρα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος.

Κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς εἶχον βαθμηδὸν προσκολληθῇ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἦτο ματαία πλέον. Ἡ προσκόλλησίς των εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἀναποφεύκτου προδίδει καὶ τὴν μετριοφροσύνην τῶν ἀρχηγῶν των. Αἱ ἀρεταί των καὶ τὰ σφάλματά των ἦσαν ἀρνητικά. Δὲν παρεδίδοντο μὲν εἰς ἀκολασίας, δὲν ἦσαν σκληροὶ τύραννοι, δὲν ἐστεροῦντο θάρρους, ἀλλ' ἦσαν ἄνευ δραστηριότητος καὶ ἱκανότητος, ἀνίκανοι νὰ συλλάβωσι καὶ νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιτυχές τι σχέδιον ἐκστρατείας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσωσι κατάλληλον ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἠκολούθησε τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τῶν ὑπὸ δεσποτικὴν διοίκησιν ἐθνῶν. Ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως κατ' ἀρχάς, ἐπιτυχία ἔπειτα, πλοῦτος, ἐθνικὴ καὶ ἀτομικὴ ἱκανοποίησις καὶ νέκρα, γενικὴ ἀτονία, ἔλλειψις ἐνεργητικότητος καὶ τέλος ἀντιπάθεια πρὸς οἱουδήποτε εἴδους ἀγῶνα. Δὲν δύναται ἑπομένως ν' ἀμφισβητηθῇ,ὅτι εἶχεν ἐπέλθῃ κόπωσις ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀγώνων καὶ ὅτι γενικὴ χαύνωσις ἐχαρακτήριζεν ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Τὸ ἠθικὸν τοῦ κράτους ὡς ἐκ τούτου εἶχε καταστραφῇ, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ἀποθαρρυνθῆ.

Τρεῖς κυρίως αἰτίαι συνετέλεσαν εἰς τὴν μείωσιν καὶ τὴν τελειωτικὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας Πρῶτον ἡ ἵδρυσις τοῦ λατινικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε δύο κακά: τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν δυσχέρειαν τῆς ἀφομοιώσεως τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου· δεύτερον αἱ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἐπιθέσεις ὑπὸ τῶν εἰσβαλλουσῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, αἵτινες, ἀρχίσασαι διὰ ζωοκλοπῶν,κατέληξαν εἰς τὴν ἀπέλασιν καὶ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ κατακτητοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν κατοχὴν τῶν χωρῶν του,καὶ τρίτον ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προελθοῦσα ἐκ τῆς πανώλους.

Ἡ ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν λατινικὴν κατάληψιν φέρει καταφανεῖς ἐνδείξεις τῆς ἐξασθενήσεως, τῆς προξενηθείσης ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ ἐξηρθρώθη εἰς ἐρείπια. Ἀποκατεστάθησαν μὲν οἱ παλαιοὶ τύποι τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν ἱκανὴ δύναμις εἰς τὴν Μητρόπολιν διὰ διὰ νὰ ἐμφυσήσῃ νέαν ζωὴν εἰς αὐτούς, τὸ δὲ ἀρχαῖον πατροπαράδοτον πνεῦμα τῆς δημοτικης ζωῆς καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐντὸς περιόδου δύο γενεῶν ἐχθρικῆς διοικήσεως ἐλησμονήθη. Ἡ αὐτοκρατορία συνεκρατεῖτο, εἶνε ἀληθές, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγῆς, ἀλλ' ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἦτο ὑποταγὴ μᾶλλον κατὰ συνθήκην. Δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἱκανῆς καὶ ἰσχυρᾶς διοικήσεως Ὁ παραβάτης τῶν νόμων δὲν ἐφοβεῖτο τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἡ λατινικὴ κατάκτησις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν γειτονικῶν κρατιδίων κατέστησαν ἐντελῶς ἀδύνατον εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἰσχύν των εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον ἐπανακτήσῃ.

Αἱ διχόνοιαι ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἰδιαιτέρως δὲ αἱ ἀναφυόμεναι διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου ἦγον εἰς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς Τούρκους τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ καταλαμβάνωσιν αὐτάς.

Ἐνῷ εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ αἰῶνας ὀλίγας ἰδέας παρήγαγε καὶ ὀλιγωτέραν πρωτότυπον φιλολογίαν ἀξίας,ἐν τούτοις παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔργων. Αἱ ἰδέαι τῆς σκέψεως αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ πολιτισμός της καὶ ἡ φιλολογία της, ὡς πρότυπον εἶχον τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, τροποποιουμένην ἀναλόγως τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μέρος τῆς ἀποστολῆς τοῦ

βυζαντινοῦ Κράτους ὑπῆρξεν ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη ἐν μέσῳ τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων, Οὔνων, Βανδάλων, Περσῶν, Ἀράβων, Σλαύων καὶ Τούρκων νὰ διασώσῃ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἐν μέσῳ τῆς στειρότητος τῆς Δύσεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνέδειξεν ἀξίους λόγου συγγραφεῖς, διαφωτίσαντας τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους. Οὐδεὶς εὐρωπαϊκὸς λαὸς ἔχει ἱστορικὴν φιλολογίαν τόσον πλουσίαν ὅσον οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι τοῦ Χαλκοκονδύλη ἡ ἅλυσις εἶνε ἀδιάκοπος.

Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν διαφορὰν τῆς φυλῆς, τῶν παραδόσεων καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὁ λαὸς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιόν της ἐκυβερνᾶτο ὅπως κυβερνᾶται σήμερον ὁ ρωσσικός.

Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν πρὸ πεντηκονταετίας Ρωσσίαν. Ὑπάρχουν αἱ ἴδιαι δυσκολίαι εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Αἱ εἰδήσεις πολὺ βραδέως μεταβιβάζονται. Δημοσία γνώμη δὲν ὑφίσταται. Ὑπῆρχον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἄνθρωποι τελείως ἀμαθεῖς, μὴ γνωρίζοντες νὰ πράξωσιν ἄλλο τι ἢ ν' ἀροτριῶσι τὴν γῆν, νὰ θεωρῶσι τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἡμίθεον καὶ νὰ προσφέρωσι τυφλὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους του. Ἦσαν εἶδος δουλοπατροίκων.

Ἐθεώρουν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἵδρυμα θαυματουργόν, δυνάμενον ν' ἀποδίδῃ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον. Οἱ χωρικοὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν χωρικῶν τῆς συγχρόνου Ρωσσίας.

Ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ μὴ ἀφήσαντος διάδοχον, ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου περιήρχετο δικαιωματικῶς εἰς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του, Κωνσταντῖνον, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ πρεσβύτερος, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος εὑρίσκετο εἰς τὴν Σπάρτην. Καίτοι ὁ ἀδελφός του Δημήτριος ἠξίου νὰ προκηρυχθῇ αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἐν τούτοις ἡ χήρα αὐτοκράτειρα ὁ κλῆρος, ἡ γερουσία, ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κωνσταντίνου. Τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1449 πρεσβεία ἀποσταλεῖσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔθεσε τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάτση, τελευταίου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 12 Μαρτίου ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ἐνθουσιωδῶς.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, συμβάντος τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1451 ὁ χριστιανικὸς ἀγὼν ἔδιδε σημεῖα μεγάλων ἐλπίδων. Οἱ Τοῦρκοι εἶχεν ἡττηθῆ εἰς τέσσαρας διαφόρους μάχας.

Ἐν τούτοις γενικῶς ὡμολογεῖτο, ὅτι ὁ νεαρὸς Μωάμεθ, ὁ διάδοχος τοῦ Μουρὰτ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του ἀκόμη εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἑπομένως ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ ὅπως ἐπιτύχῃ ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Τὸ ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἅπαξ ἔτι ὠρθώθη ἐ-

νώπιόν του. Ὁ αὐτοκράτωρ, καθὼς καὶ οἱ προκάτοχοί του ἀπέτυχε νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ νέος Πατριάρχης Ἀθανάσιος ἐδήλωσεν, ὅτι ἦτο ἕτοιμος διὰ πάσης θυσίας νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἠρνήθη δὲ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου.

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἡ παράκλησίς του ἔτυχεν ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως. Ὁ πάπας Νικόλαος Ε'. ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ν' ἀποκαταστήσῃ πρῶτον ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν καθαιρεθέντα πατριάρχην Γρηγόριον καὶ νὰ λάβῃ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεθύμει μὲν νὰ πράξῃ ὅ τι ἠδύνατο, ἀλλ' ἐγνώριζε τὰς διαθέσεις τῶν ὑπηκόων του. Ἐγνώριζεν, ὅτι θὰ ἀπέβαλλε τὴν ἐμπιστοσύνην των καὶ θὰ ἐθεωρεῖτο φιλοκαθολικός.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Μωάμεθ ἐμάνθανεν ἐν Μαγνησίᾳ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, οἱ Χριστιανοὶ ἀπέβλεπον δυσμενῶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορά των ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεώς του ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸν ἐχαρακτήριζον σφετεριστὴν καὶ ἅρπαγα. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνήργει προς εὕρεσιν συζύγου καὶ εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς τὸν Φραντζῆν διαφόρους ἀποστολὰς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὑπεχρεώθη, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν ὑπηκόων του πρὸς οἱανδήποτε περαιτέρω σχέσιν πρὸς τοὺς Λατίνους νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Δόγη τῆς Ἑνετίας Φόσκαρη. Οὕτω δυσηρέστησεν ἰσχυρὰν πολιτείαν τῶν χρόνων ἐκείνων, καίτοι ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε προσφέρῃ παντὸς εἴδους προνόμια εἰς αὐτήν· ἡ Ἑνετία ἐν τούτοις τὸν εἰδοποίει, ὅτι δέκα μόνον τριήρεις ἠδύνατο νὰ ὑποσχεθῇ νὰ στείλῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ συνεμορφώθη πρὸς τὰς περιστάσεις. Παρεκάλεσεν ἀφ' ἑνὸς μεν τὸν Πάπαν νὰ στείλῃ πλοῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς πλέον μεμορφωμένους καὶ ἱκανοὺς κληρικοὺς τῆς αὐτοκρατορίας νὰ τὸν βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι ἤθελε μὲν αὐτὸς στείλῃ ἰσχυρὸν στόλον, δὲν ὑπέσχετο ὅμως ὅτι θὰ ἔπειθε καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του, καθόσον ἦτο ἀνίσχυρος ἀπέναντί των. Εἰς δευτέραν ἔκκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Πάπας ἀπαντῶν ὥρισεν ὡς ἀντιπρόσωπόν του ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον, ὅστις εἶχε χρησιμεύσῃ προηγουμένως καὶ ὡς εἰδικὸς παπικὸς ἀπεσταλμένος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452 μέγα πλοῖον, ὑπὸ Γενουηνσίων κυβερνώμενον, μετέφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν καρδινάλιον, συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χίου Λεονάρδου. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἐδεξιώθη μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος ἤρχισεν ἀμέσως τὰς ἐνεργείας του ὑπὲρ τῆς τυπικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τινες ἐκ τῶν εὐμενῶν συγκατετέθησαν μὲν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡ πλειονότης τῶν κληρικῶν ἠρνήθη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μωάμεθ εἶχε κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Προπαρασκευαὶ πυρετώδεις ἐξετελοῦντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μέρος τῶν κληρικῶν, βλέποντες τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν Πόλιν κίνδυνον, ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποδεχθῶσι πᾶσαν πρότασιν τοῦ καρδιναλίου Ἰσιδώρου, ἤρκει μόνον ἡ Πόλις νὰ ἐνισχύετο δι' ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ὑπερασπιστῶν.

Τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1452 ἔλαβε χώραν ἡ ἱστορικὴ δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφία, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ εὐγενεῖς διὰ νὰ ἑορτάσουν τὸ γεγονὸς τῆς Ἑνώσεως, διότι μόνον διὰ τοῦ μέσου τούτου ἤλπιζον νὰ τύχωσι βοηθείας κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμὰς τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀντίθετος μερὶς ἡ ἀνθισταμένη εἰς τὴν Ἕνωσιν διεμαρτυρήθη. Καθ' ἣν ὥραν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Αὐλῆς εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, πολυάριθμον πλῆθος, ἐκ τῶν ἀποδοκιμαζόντων τὴν Ἕνωσιν, μετέβη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Παντοκράτορος, ὅπου διέμενεν ὁ μοναχὸς Γεννάδιος, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Σχολάριος, διὰ νὰ τὸν συμβουλευθῶσι τί ὤφειλον νὰ πράξωσι.

Ὁ Γεννάδιος, ὅστις ἦτο μὲν ἁπλοῦς μοναχός, ἀλλ' ἀνὴρ πανευρωπαϊκῆς φήμης καὶ σοφός, παρέσχεν ἔγγραφον συμβουλὴν εἰς τὸ πλῆθος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὡς ἐν συμπεράσματι: «Διατί ν' ἀναθέσωμεν τὴν σωτηρίαν μας εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ὄχι εἰς τὸν Θεόν;» Ἐὰν ἀπολέσωμεν τὴν πίστιν μας θὰ χάσωμεν τὴν πρωτεύουσάν μας, διεκήρυξεν ὁ Γεννάδιος. Ἀποδεχόμενοι τὴν νέαν πίστιν, θὰ καταστῶμεν δοῦλοι.

Μετὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ σοφοῦ κληρικοῦ τὸ πλῆθος ἐξηγέρθη. Χιλιάδες ἀνθρώπων, μεθυσμένων ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἤρχισαν νὰ διατρέχωσι τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ν' ἀποδοκιμάζωσι τὴν Ἕνωσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον εἶχε συνέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀφοῦ ἠκροάσθη τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, ἔδωσε τὴν τυπικὴν συγκατάθεσίν του διὰ τὴν Ἕνωσιν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως ὅπως τὰ ψηφισθέντα εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον ἐξετασθῶσι πάλιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀναθεωρηθῶσι.

Κατόπιν τούτου ἐτελέσθη δοξολογία ἧς μετέσχον ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοὶ ἱερεῖς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύθησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Πάπα Νικολάου Ε' καὶ τοῦ νέου φιλοκαθολικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ὅστις ἀποκατεστάθη ἐκ νέου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου. Εἰς τὸ τέλος τῆς δοξολογίας ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα καὶ ὁ Ἕλλην πατριάρχης ἀνέπεμψαν εὐχὰς πρὸς τὸν Ὕψιστον καὶ διεκήρυξαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον σχίσμα καὶ ἑπομένως εἶχε πραγματοποιηθῆ ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ συνδιαλλαγὴ ἦτο πλάνη ἢ ἀπάτη. Ἔγεινε μᾶλλον πρὸς τὸ θεαθῆναι. Πολλοὶ τῶν εὐγενῶν τῶν μετασχόντων τῆς δοξολογίας ἔλεγον κατόπιν: «Περιμείνατε ν' ἀπαλλαγῶμεν πρῶτον ἀπὸ τὸν Μωάμεθ καὶ ἔπειτα θὰ

ἴδωμεν ἐὰν εἴμεθα πραγματικῶς ἡνωμένοι μὲ τοὺς Καθολικούς.Ὁ Νοταρᾶς, ὁ μέγας Δούξ, ἀνήκων εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεκήρυττεν, ὅτι προετίμα νὰ ἔβλεπεν ἐν τῇ Πόλει τὰ σαλβάρια τῶν Τούρκων ἢ τὰ ράσα τῶν Καθολικῶν.

Ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἔπαιξε τὸν μεγαλείτερον πρόσωπον εἰς τὴν μεγάλην τραγῳδίαν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως,ὁ γενόμενος Σουλτᾶνος εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν ἐκείνων τύπων, οἵτινες καταπλήσσουσι κατὰ περιόδους τὸν κόσμον.Σωματικῶς ἦτο καλῶς διαπλασμένος ἄνθρωπος, κομψός, μετρίου ἀναστήματος περίπου, μὲ διαπεραστικοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καμπυλωτὰς ὀφρῦς.Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἦτο ἡ μακρὰ καὶ ἀετώδης ρίς του, ὡς νὰ ἐπεκρέματο τῶν χονδρῶν ἐρυθρῶν χειλέων του καὶ ἥτις ἐνέπνευσε μετὰ ταῦτα ἥτις ἐφαίνετο εἰς τοὺς Τούρκους νὰ τὸν ἐξεικονίζωσιν ὡς ἔχοντα τὸ ράμφος ψιττακοῦ, προτεινόμενον ἐν μέσῳ κερασίων.

Τὸ ὄνειρον τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἦτο ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσσταντινουπόλεως. Ἐπίστευεν ἀδιστάκτως,ὅτι θὰ ἐπετύγχανεν.Ἡ μόνη του σκέψις ἦτο πῶς θὰ ἐπραγματοποίει τὸν σκοπόν του.Διήρχετο τὸν χρόνον του πυρετωδῶς προπαρασκευαζόμενος. Μετημφιεσμένος περιήρχετο τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν του, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο μόνον ἀκολούθων,διὰ ν' ἀντιληφθῇ καὶ ν' ἀκούσῃ τί ἔλεγον περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν σχεδίων του,ἐφόνευσε δὲ εἰς περίστασίν τινα ἕνα στρατιώτην,ὅστις τὸν ἀνεγνώρισε καὶ ἐτόλμησε νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Διήρχετο τὰς νύκτας του,καταστρώνων τὰ σχέδια καὶ μελετῶν τὴν πολιορκίαν. Ἐσχεδίαζε ποῦ θὰ ἐτοποθέτει τὰ τηλεβόλα,ποῦ ἔπρεπε νὰ ὑπονομεύσῃ τὰ τείχη τῆς Πόλεως, ποῦ θὰ ἔθετε τὰς ἀναρριχητικὰς κλίμακας, ὅταν θὰ ἤρχιζεν ἡ γενικὴ ἔφοδος.

Ἡ ἀνυπομονησία, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλου κατὰ τὰς παραμονὰς παντὸς μεγάλου ἐγχειρήματος, ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μανθάνῃ τὰς περὶ αὐτοῦ γνώμας τῶν στρατιωτῶν του καὶ τῶν ξένων, ἡ ταχύτης του καὶ ἡ ἐπιμονή του τὸν ζωγραφίζουσιν ὡς ταχύβουλον καὶ ὁρμητικὸν μονάρχην, ἰδιοσυγκασίας ἀεικινήτου καὶ νευρικῆς.

Δύο διακεκριμμέναι ὄψεις τοῦ χαρακτῆρός του ὑπάρχουσιν.Ἔζη βίον διφυᾶ.Ἀφ' ἑνὸς παρουσιάζετο ὡς σκεπτικιστής, ἀφιερωμένος εἰς τὰς μεγάλας σκέψεις, ἀμφιβάλλων περὶ πάντων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μανθάνῃ τὰς γνώμας τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνός του καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων, φιλοσόφων καὶ θεολόγων, περὶ τῶν μεγαλειτέρων προβλημάτων τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς αἱμοδιψὴς τύραννος, ἠδιαφόρει περὶ τῆς ἀνθρωπίνης αἱματοχυσίας καὶ ἠγάλλετο διὰ τὰ ἀνθρώπινα δεινά. Ἐπὶ πλέον αἱ δύο ὑποστάσεις του εἶνε ἀδιασπάστως συγχωνευμέναι. Ἠδύνατο ἐκεῖ ἔνθα ἐμελέτα νὰ ἔσφαζε καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἔσφαζε νὰ ἐξεδήλου τὸν οἶκτόν του διὰ τὰ βάσανα τῶν θυμάτων του.

Ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσῃ διὰ νοημοσύνης ὑπερτέραν τῶν ἀνθρώπων τῆς φυλῆς του. Ἦτο υἱὸς δούλου, Χριστιανοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν δὲ νοημοσύνην

του ὤφειλεν εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας του αἷμα τουρκικόν. Οἱ ἀγῶνες εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἀνάγκην εἶχεν ἐπιδοθῇ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ αἱ μεγάλαι εὐθύναι, αἵτινες τῷ ἐνεπνεύσθησαν πρὸς ἄμυναν τῆς ζωῆς του, εἶχεν καταστήσῃ αὐτὸν φιλύποπτον καὶ θαρραλέον. Τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἔζη, ἐν μέσῳ Τούρκων στρατιωτῶν τοῦ πρωτογενοῦς τύπου, αἱ παραδόσεις τοῦ οἴκου του καὶ τῆς φυλῆς του, παραδόσεις αἱματοχυσιῶν καὶ ὠμοτήτων, ἡ θρησκεία εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, ἡ θεωροῦσα ὡς ἐχθρὸν τῆς πίστεως πάντα μὴ Μουσουλμάνον, ὅλα ταῦτα συνέτεινον εἰς τὸ νὰ τὸν καταστήσωσι ἀδιάφορον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἐν τούτοις ἐν μέσῳ τῶν σκληροτήτων, τὰς ὁποίας διενοεῖτο καὶ ἐξετέλει, ἐξεδηλοῦτο κατὰ περιόδους ἡ ἄλλη ὄψις τῆς φύσεώς του, ἡ καλειτέρα καὶ εὐγενεστέρα.

Ὑπὸ μίαν ἔποψιν τὰ χαρακτηριστικά του προδίδουσι τὰ ἔνστικτα τῆς τουρκικῆς φυλῆς. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον σκληρότερος καὶ πλέον ἀνοικτίρμων εἰς τὴν αἱματοχυσίαν, ὅσον ὁ Τοῦρκος, ὅταν ἐξεγείρηται τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημά του. Ὁ ἄπιστος θεωρεῖται ὡς ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ, εἶνε δὲ ἱερὸν καθῆκον νὰ φονεύηται, ὁσάκις θέλῃ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Μουσουλμάνους. Οἱ ἐπιχειροῦντες πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰσλιὰμ πρέπει νὰ ἐξολοθρευθῶσι, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶσι τὴν ὀθωμανικὴν θρησκείαν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τῶν ἀπίστων ὀφείλουσι νὰ ὑποστῶσι τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σκληρότητά του καὶ διὰ τὴν σπασμωδικῶς ἐκδηλουμένην εὐμένειάν του εἶνε τέλειος ἀντιπρόσωπος τῆς τουρκικῆς φυλῆς.

Ὑπὸ ἄλλην ὅμως ἔποψιν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Μωάμεθ δὲν προδίδουσι καθόλου τὸν Μουσουλμάνον. Τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ ζητήματα καὶ ἡ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας ἀγάπη του χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν Εὐρωπαῖον μᾶλλον ἢ Τοῦρκον μονάρχην. Ἦτο ἄθεος, μᾶλλον ἄπιστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, ὠνειρεύετο ν' ἀσπασθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα καὶ αἱ ἀμφιβολίαι του ἀκριβῶς τὸν χαρακτηρίζουσι πᾶν ἄλλο ἢ ἀντιπρόσωπον τῆς τουρκικῆς φυλῆς. Οἱ Μουσουλμάνοι παραδέχονται τὸ θρήσκευμά των ἄνευ ἐρωτήσεων καὶ ἀμφιβολιῶν.

Ὁ Μωάμεθ πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἐξεδήλουν ἐξαιρετικὰς στρατιωτικὰς ἰδιοφυΐας ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας. Ἡ ἐπινοητικότης του, ἡ ἄπειρος ἐπιθυμία του πρὸς κατακτήσεις, ἡ προσοχή του εἰς πᾶσαν ἀναγκαίαν πρὸς ἐπιτυχίαν λεπτομέρειαν καὶ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τῆς κρίσεώς του ὑπενθυμίζουσι τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος. Ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ σπουδαιοτέρας ἀποφάσεώς του τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς τελευταίας ἐκστρατείας τῆς βασιλείας του δὲν ἦτο ἁπλῶς ὁ ὀνομαστικός, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς διοικητὴς τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Δὲν ἐπέτρεπεν ὅπως ἄλλοι διὰ συμβουλῶν των διαταράττωσι τὰ σχέδιά του. Δὲν ἠνείχετο ἐπέμβασιν.

Τὸ ἀξίωμά του ἦτο ἡ μυστικότης καὶ ἡ ταχύτης εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἶνε τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας. Εἰς ἀπάντησιν πρὸς ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τῶν στρατευματων του, ἐρωτήσαντα, διατί γίνονται τόσον μεγάλαι πολεμικαὶ προετοιμασίαι, ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν·

—Ἐὰν καὶ μία τρίχα τοῦ γενίου μου τὸ ἐγνώριζε, θὰ τὴν ἐξερρίζωνον καὶ θὰ τὴν ἔκαιον.

Ἡ φιλοδοξία του ἦτο ἀπεριόριστος Ἐσκέπτετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας, ὠνειρεύετο νὰ ὁδηγήσῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, ἐθεώρει δὲ τὰς κατακτήσεις του ὡς στάδια τοῦ μεγάλου σχεδίου του, τῆς κατακτήσεως ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ταῦτα ὅμως ἦσαν σχέδια τοῦ μέλλοντος. Τὸ πλέον ἐπεῖγον ἦτο ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τοῦτο δὲ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς σκέψεις του καὶ ὅλην τὴν ἐνεργητικότητά του, χωρὶς οὐδὲν νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς ἐπιτυχίας του.

Ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην ἔλευσιν τοῦ Μωάμεθ ἐκ Μαγνησίας, ἀπεστάλησαν πρέσβεις εἰς τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει αὐλήν του ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ ὑπὸ ἄλλων Εὐρωπαίων ἡγεμόνων ὅπως τὸν συγχαρῶσι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του, Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη του φροντὶς ἦτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ κερδίσῃ χρόνον, ὑπεδέχθη τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους μετ' ἐνδείξεων τιμῆς καὶ φιλίας καὶ ὑπεσχέθη,ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰς γενομένας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρός του συνθήκας.

Κατόπιν ἰδιαιτέρας παρακλήσεως τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσταλμένων, ὁ Μωάμεθ δὲν ἐπεκύρωσε μόνον τὰς ὑφισταμένας συνθηκας, ἀλλ' ἐδήλωσεν ἐπὶ πλέον, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ πληρώνῃ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον σημαντικὴν ἐτησίαν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν, ἐγγυημένην ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς πεδιάδος τοῦ Στρυμόνος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ διαμένοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀρχάν, μέλους τῆς τουρκικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Μετὰ βραχεῖαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Καραμανίαν, ὁ Μωάμεθ ἐπέστρεψεν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πρωτεύουσάν του, διέταξε νὰ παύσῃ πληρωνομένη ἡ πρὸς τὸν Ὀρχὰν ἐπιχορήγησις ἔστειλε δὲ στρατιώτας νὰ συλλάβωσι τοὺς εἰσπράκτορας τοὺς συλλέγοντας, τὰ χρήματα τῆς ἐπιχορηγήσεως.

Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ. Συνεσώρευσεν ἀποθήκας ὅπλων, πολεμοφοδίων καὶ σφαιρῶν τηλεβόλων.

Αὐτὸς μόνος ἐπεστάτησεν εἰς ὅλα τὰ μέτρα τῶν οἰκονομιῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπιβάλῃ, διὰ τῆς προσωπικῆς του δὲ ἐργασίας κατώρθωσε νὰ περισώσῃ τὸ τρίτον ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσπράξεων, τὸ ὁποῖον συνήθως ἐσπαταλᾶτο ἄνευ λόγου.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἑτοιμασιῶν του, ἀπεφάσισε τὴν ἐκτέλεσιν θαρραλέου σχεδίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξησφάλιζεν αὐτῷ ἰσχυρὰν βάσιν διὰ τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσίν του, τὴν ὁποίαν εἶχε πλεον ἀποφασίση. Ἦτο ἤδη κύριος τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ ὅπου σήμερον κεῖται τὸ Ἀνατολικὸν Χισσὰρ κατεῖχεν ἰσχυρότατον φρούριον, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτ. Εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διῆλθεν ὁ Δαρεῖος, μεταβαίνων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὅπου εἶνε τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἡμίσεος μιλίου πλάτους. Ὁ Μωάμεθ, δυνάμει συνθήκης συναφθείσης ὑπὸ τοῦ πατρός του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διέρχηται τὰ στενὰ καὶ νὰ διευθύνηται διὰ τῆς ὄπισθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χερσονήσου πρὸς τὴν πρωτεύουσάν του Ἀδριανούπολιν.

Ἤδη ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ καὶ ἕτερον φρούριον ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Θὰ ἐχρησίμευεν αὐτῷ διττῶς: νὰ κυριαρχῇ τῶν στενῶν καὶ ἑπομένως νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς προμήθειαν τῶν ἐπιτηδείων ἐξ Ἀσίας καὶ νὰ δύναται νὰ προσβάλλῃ τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Μὲ ἰσχυρὸν στόλον ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ μὲ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βοσπόρου ἤλπιζεν, ὅτι θ' ἀπεμόνου τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θὰ παρεκώλυε τὴν ἀποστολὴν βοηθειῶν καὶ ἐπιτηδείων. Ἡ κυριαρχία τοῦ Βοσπόρου θὰ ἦτο πλῆγμα καίριον κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑνετίας καὶ τῆς Γενούης, καθὼς καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ πλοῖα θὰ ἠμποδίζοντο νὰ μεταφέρωσιν ἐλευθέρως ἐμπορεύματα, θὰ ἐματαιοῦτο δὲ καὶ πᾶσα ἀπόπειρα μεταφορᾶς προμηθειῶν ἐκ τοῦ Εὐξείνου.

Βεβαίως θὰ προσεδόκα τις, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀντιτάξῃ ὅλην τὴν δύναμίν του κατὰ τῆς ἐκτελέσεως τοιούτου σχεδίου. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ὅστις εἰς οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσεν ἢ νὰ ἐπιβραδύνῃ μόνον τὴν προσέγγισιν τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἦτο τόσον ἀξιοθρηνήτως ἀσήμαντος, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν προσέγγισιν τῆς ἐχθρικῆς πρωτοπορείας, ἀποτελουμένης ἐκ τεκτόνων καὶ τεχνιτῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ φρουρίου.

Ὅταν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1452 ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔμαθον τὰς προπαρασκευὰς τῶν Τούρκων καὶ εἶδον, ὅτι μετὰ σπουδῆς συνήθροιζον οἰκοδομικὸν ὑλικὸν καὶ μετέφερον πλήθη ἐργατῶν, τότε μόνον κατενόησαν τὴν σπουδαιότητα τῆς καταστάσεως καὶ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ πόλις. Ἐστάλησαν εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον πρέσβεις μὲ τὸν σκοπόν, ὅπως τὸν πείσωσι νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου του. Ἐπεκαλέσθησαν τὰς ὑφισταμένας συνθήκας, τὰς συναφθείσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πάππου του καὶ τοῦ πατρός του καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, διὰ τῶν ὁποίων διαρρήδην ὡρίζετο, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεγέρσεως ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου.

Ἐξέθεσαν πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ ὅροι τῶν συνθηκῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰ-

χον τηρηθῇ κατὰ γράμμα, χωρὶς ποτε οὐδεὶς Σουλτᾶνος ν' ἀποπειραθῇ τοιοῦτόν τι. Οἱ πρέσβεις τέλος εἶπον πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἡ καταπάτησις τῶν συνθηκῶν ἀπετέλει ἐκδήλωσιν μεγίστης ἀδικίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ Σουλτᾶνος, ὅστις εἶχεν ἀπόφασιν ν' ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον μέχρι περατώσεως τῶν παρασκευῶν του, ἐδήλωσε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, ὅτι δὲν εἶχεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πρόθεσιν νὰ καταπατήσῃ τὰς συνθήκας.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατρός του, οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ἀποπειραθῇ νὰ παρακωλύσουν τὴν διάβασιν τῶν στρατευμάτων του, ὅταν εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσουν τοὺς Οὔγγρους, εἶπεν, ὅτι ἐξετέλει τώρα αὐτὰ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, διὰ νὰ προλάβῃ εἰς τὸ μέλλον πᾶσαν οἱανδήποτε ὁμοίαν ἀπόπειραν καὶ προστατεύσῃ οὕτω τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις του. Εἶπε πρὸς τούτους, ὅτι τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπροτίθετο ν' ἀνεγείρῃ τὸ φρούριον, ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν καὶ ὑπεκρίθη ὅτι ἐξεπλήσσετο, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκέφθη νὰ τῷ παράσχῃ πράγματα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τόσον ἀναγκαίου σχεδίου.

— Ἐκτὸς ἐάν, προσέθεσεν ὁ Μωάμεθ, δὲν εἶνε διατεθειμένος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ τότε τὸ πρᾶγμα διαφέρει.

Ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι ἐξέθεσαν τὰ κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Μωάμεθ συνέντευξίν των, ἡ πρώτη σκέψις τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρξε νὰ πολεμήσῃ ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν ἐπικλήσεων τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Δὲν ἔστειλεν ἑπομένως, ὡς εἶχεν ἀπόφασιν, στρατιώτας νὰ καταστρέψωσι τὰ προπαρασκεαστικὰ ἔργα τῶν Τούρκων τεκτόνων καὶ τεχνιτῶν.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔαρος τοῦ 1452 τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Σουλτᾶνος προσωπικῶς. Ἐξέπεμψεν ἐκ Καλλιπόλεως εἰς τὸν Βόσπορον στόλον ἐκ τριάκοντα καλῶς ὡπλισμένων τριήρεων καὶ πολυαρίθμων μεταφορικῶν πλοίων. Συγχρόνως δ' ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ ὥδευσε πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου. Εὐθὺς δέ, ὡς ἔφθασεν ἐκεῖ, τῇ συνδρομῇ τῶν μηχανικῶν του ἐξέλεξε τὸ καταλληλότερον μέρος πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου.

Ἅπαξ τοῦ σχεδίου τεθέντος, ὅλος ὁ στρατὸς ἐπεδόθη εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσίν του. Ὁ Μωάμεθ προσωπικῶς ἐπεστάτει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου, ἐπιδεικνύων ὅλην τὴν θαυμαστὴν ἐνεργητικότητά του, ἥτις ἐχαρακτήριζεν ἐπίσης ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις του.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐνδιαφερόμενος νὰ περισώσῃ τὰ γενήματα τῶν πέριξ ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ φανῇ ὅτι δὲν θεωρεῖ ὡς ἐχθρικὸν τὸ σχέδιον, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ, ἔστειλε τρόφιμα εἰς τοὺς ἐργάτας. Ὁ Μωάμεθ, εἰς ἀπάντησιν τῆς φιλοφρονήσεως καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν ἴσως νὰ προκαλέσῃ πόλεμον εἰς ἀνοικτὸν πεδίον, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ λεηλατήσωσι τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ συλλέξωσι ἢ καταστρέψωσι τὰ γενήματα.

Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πέριξ, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς περιφήμου ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων, κατηρειπώθησαν διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικόν των εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Τὸ μέρος, ὅπερ ἐξέλεξεν ὁ Μωάμεθ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν ἔργων, ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς ὠχυρωμένη πόλις ἢ ὡς φρούριον. Τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι παραμένουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ ἀποτελοῦσι τὸ γραφικώτερον θέαμα, τὸ ὁποῖον βλέπει ὁ περιηγητής, ὁ ταξειδεύων ἀνὰ τὸν Βόσπορον. Εἰς τὰ ἄκρα ὑπάρχουσι δύο ἰσχυρότατοι πύργοι, ἑνούμενοι διὰ μακροῦ καὶ ὑψηλοῦ τείχους, διακοπτομένου ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ὑπὸ μικροτέρων πύργων.

Ἐκ τῶν ἄκρων τῶν δύο μεγάλων πύργων ἐκτείνονται ἄλλα τείχη, ὅμοια πρὸς τὸ μέγα, τὸ ἐκτισμένον κατ' ὀρθὰς γωνίας, καὶ φθάνουσι μέχρι τῶν ἄλλων πύργων τοῦ ἄλλου μεγάλου τείχους τῆς ἀκτῆς, τοῦ παραλλήλου πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου. Μικρὰ τηλεβόλα, καταλλήλως τοποθετημένα ἐπὶ τῶν πύργων, ἐχρησίμευον πρὸς ἄμυναν κατὰ πάσης ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεως. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς δὲ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τειχῶν εἶχε τοποθετηθῇ μέγα τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἔβαλλε βαρυτάτας λιθίνας σφαίρας καὶ τὸ ὁποῖον ἐδέσποζε τῶν στενῶν.

Αἱ ἐργασίαι πρὸς κατασκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν ἤρχισαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1452 καὶ ἐπερατώθησαν περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤλπιζον πάντοτε εἰς τὴν εἰρήνην. Ὅταν ὅμως τὸ φρούριον ἐτελείωσε καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Μωάμεθ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι τὰ γενήματα τῶν χωρικῶν, τότε πᾶσα ἐλπὶς ἀπέπτη. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔκλεισε τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἐκράτησεν ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἐντὸς αὐτῆς εὑρισκομένους ὀλίγους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἐν τούτοις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέστειλεν εἰς τὸν Σουλτανον.

Εὐθὺς ὡς ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι, ὁ Μωάμεθ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, χωρὶς δε ν' ἀπολέσῃ καιρὸν ἐνεφανίσθη ἀμέσως πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ στρατοῦ ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν. Αἱ προπαρασκευαί του ἐν τούτοις διὰ τακτικὴν πολιορκίαν δὲν ἦσαν πλήρεις.

Μετὰ τριήμερον παραμονὴν ἔξωθεν τῶν τειχῶν, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, συγχρόνως δὲ ὁ στόλος ἐπανέπλευσεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ταχέως ἐβεβαιώθησαν ποῖα μεγάλα πλεονεκτήματα ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ ἐκ τῶν νέων ἰσχυροτάτων ὀχυρωμάτων του.

Τὴν 10ην Νοεμβρίου δύο μεγάλαι ἐνετικαὶ τριήρεις, ὑπὸ τὸν ἀρχηγίαν τοῦ Μοροζίνη, ἐβομβαρδίσθησαν ὑπὸ των Τούρκων ἐνῷ διήρχοντο τὰ στενὰ καὶ συνελήφθησαν. Δύο περίπου ἑβδομάδας ἀργότερον, τὴν 26 Νοεμβρίου ἕτερον ἐνετικὸν πλοῖον ἐπυροβολήθη καὶ ᾐχμαλωτίσθη ἐπίσης. Αἱ συλλήψεις αὗται τῶν πλοίων ἐχρη-

σίμευσαν ὡς σύνθημα τοῦ πολέμου. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν οἱ Τοῦρκοι ἐκυριάρχουν τοῦ Βοσπόρου.

Ἤδη, ὅτε εἶχεν ἐξασφαλίσῃ ἀσφαλῆ βάσιν διὰ τὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις του, ὁ Μωάμεθ εὑρισκόμενος ἐν Ἀνδριανουπόλει ἀπέρριψε τὰ προσχήματα καὶ συγκαλέσας εἰς συμβούλιον τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ του ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τῶν προπαρασκευῶν του, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν συνειθισμένην τακτικήν του ἐκράτει μέχρι τότε μυστικόν. Ὁ Μωάμεθ, ἀναγγέλλων εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του τὸ σχέδιον, ἐξήγησε πρὸς αὐτοὺς διὰ βραχέων τὴν ἱστορίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐζήτησε νὰ τοὺς φανατίσῃ. Ἀφοῦ περιέγραψε τὰς προόδους, τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν προγόνων του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Προύσης, τοῦ Ἑλλησποντου, μέρους τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, εἶπε τέλος εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸ μεγαλείτερον ἐμπόδιον εἰς τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων ἦτο ἡ Πόλις καὶ ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου.

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τῆς προόδου τῶν τέκνων τῶν Ὀθωμανῶν παρεκωλύετο ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἐμπόδιον αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἐκλίψῃ, αὐτοὶ δέ, προσέθεσεν ὁ Μωάμεθ, ὤφειλον νὰ συμπληρώσωσι τὸ ἔργον τῶν πατέρων των. Ἤδη δὲν εἶχον ἢ μίαν μόνον πόλιν ἐναντίον των, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ὁρμήν των, πόλιν σχεδὸν ἡμιηρειπωμένην καὶ ἐξησθενημένην ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ ἐπιθέσεων τῶν προκατόχων του, πόλιν μόνον κατ' ὄνομα, πράγματι δὲ ἔκτασιν καλλιεργημένης γῆς μὲ καρποφόρα δένδρα καὶ ἀμπέλους. Τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως ἦσαν παμπάλαια, τὰ δὲ τείχη της ἐγκαταλελειμμενα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἠρειπωμένα.

Παρ ὅλην ἐντούτοις τὴν αδυναμίαν της ταύτην, ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεώς της τοῦ νὰ δεσπόζῃ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἡ Κωνστντινούπολις εἶχε μεγάλως παρακωλύσει τὴν περαιτέρω πρόοδον τῶν Τούρκων καὶ ἠδύνατο νὰ τὴν παρακωλύῃ ἀκόμη, ἀνατρέπουσα τὰ σχέδιά των καὶ ἀντεπεξερχομένη κατ' αὐτῶν ἐπιτυχῶς. «Ἔπραξα ἐπομένως, ἐξηκολούθησεν ὁ Μωαμεθ, ὅ τι ἠδυνάμην, μυστικὰ καὶ φανερά, διὰ νὰ ὑπονομεύσω τὴν θέσιν τῆς Πόλεως. Ἤδη κατὰ τὴν γνώμην του, εἶχεν ἔλθῃ ὁ καιρὸς κατὰ τὸν οποῖον θὰ ἐκυριεύετο καὶ θὰ ἐξηφανίζετο ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἓν ἐκ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ συμβῇ» ἢ νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις μεταξὺ τῶν πόλεων τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, ἢ νὰ καταστραφοῦν ἀμφότερα, καὶ τὸ τουρκικὸν Κράτος, καὶ ἡ Πόλις. Διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἐξησφαλίζοντο περισσότερον αἱ ὑπάρχουσαι τουρκικαὶ κτήσεις.

Ἄνευ αὐτῆς, τὸ τουρκικὸν ἔδαφος δὲν ἦτο ἐν ἀσφαλείᾳ. Τέλος ὁ Μωάμεθ ἐξώρκισε τοὺς ἀξιωματικούς του νὰ μὴ διστάσουν οὐδὲ στιγμὴν ἀλλὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Πόλεως ἀμέσως προτοῦ φθάσουν ἐνισχύσεις πρὸς βοήθειάν της. Ὅλοι ὁμοφώνως ἐπεδοκίμασαν τὸ σχέδιον. Κατά τινα πιθανωτάτην μαρτυρίαν, ὁ Μωάμεθ

εἶχε πληροφορηθῆ,ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰταλοὶ δὲν θὰ ἐβοήθουν τοὺς Ἕλληνας ἐξ αἰτίας τῶν θρησκευτικῶν ἀντιζηλιῶν των.

Ὁ Μωάμεθ εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀξιωματικῶν του, ἐπετάχυνε τὰς διὰ τὴν πολιορκίαν ἑτοιμασίας μετὰ μεγίστης δραστηριότητος. Ὁ στρατηγὸς διοικητὴς τῶν ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας στρατευμάτων διετάχθη νὰ μεταβῇ μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ τὰ καταλάβῃ. Ἡ διαταγὴ ἀμέσως ἐξετελέσθη καὶ ὁ στρατηγὸς κατὰ τὴν συνήθη τουρκικὴν μέθοδον προσέβαλεν ὅλα τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα συνήντα καθ' ὁδὸν καὶ τὰ ὁποῖα παρέμενον ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῶν κειμένων ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου ἐλεηλατήθησαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος θὰ ἔμενεν ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶχε καταλάβῃ καὶ ὀχυρώσῃ τόσον ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Ταχέως ὅμως συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς καὶ κατενόησαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πολιορκίας τῆς Πόλεως, σοβαρωτέρας ἀφ' ὅσας ἐνεθυμοῦντο οἱ γεροντότεροι.

Ἐγνώριζον τὴν ἀδυναμίαν των καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν των. Ἐγνώριζον ὅτι, πολιορκουμένης τῆς Πόλεως,θὰ εἶχον μεγαλείτερα μειονεκτήμματα τώρα παρ' ὅσα εἶχον εἰς οἱανδήποτε ἄλλην πολιορκίαν τοῦ παρελθόντος. Κατενόησαν, ὅτι διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ περιήρχοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀσπονδοτέρων αὐτῶν ἐχθρῶν, ὅτι θὰ ἐσφάζοντο τὰ παιδία των, θὰ ἐληστεύοντο αἱ περιουσίαι των,θὰ ἐλεηλατοῦντο αἱ ἐκκλησίαι των καὶ θὰ ᾐχμαλωτίζοντο αἱ γυναῖκές των. Ὅσοι ἐκ τῶν ἀνδρῶν δὲν εἶχον ἐμβολιασθῆ βαθέως ἀπὸ τὸ μικρόβιον τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ δὲν ἀνέμενον τὴν σωτηρίαν των ἁπλῶς ἀπὸ τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς οἰωνούς,ἀπετίναξαν τὴν νάρκην καὶ τὴν χαύνωσιν, συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς καὶ ταχθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορός των προσηνέχθησαν ὡς πραγματικοὶ ἄνδρες καὶ ἀντεμετώπισαν τὸν κίνδυνον γενναίως. Ἤρχισαν ἀμέσως οἱ ἀνανήψαντες νὰ ἐνισχύσωσι τὰ ἀμυντικὰ ἔργα τῆς πόλεώς των. Η πρώτη των φροντὶς ὑπῆρξε νὰ ἐπισκευάσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ συλλέξωσι ἐν σπουδῇ τόξα καὶ παντὸς εἴδους ὅπλα.

Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο εἰς τὰς προπαρασκευάς των. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη, εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Καρδινάλιος Ἰσίδωρος μετὰ διακοσίων στρατιωτῶν, ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Πάπα. Κατὰ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἔφθασαν καὶ ἓξ ἐνετικὰ πλοῖα, οὐχὶ μὲν πολεμικά,δυνάμενα ὅμως νὰ μετατραπῶσιν εἰς τοιαῦτα οἱ πλοίαρχοι τῶν ὁποίων συγκατετέθησαν, κατόπιν παρακλήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ παράσχωσι πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἥν, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσταί μας,κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ ὀχυρώματα τοῦ Χισσὰρ τὰ ἐνετικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ εὐγενεῖς, ὁ καρδινάλιος καὶ τὰ σημαίνοντα μέλη τῆς ἐνετικῆς

παροικίας συνῆλθον εἰς σύσκεψιν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν ὅρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐζητεῖτο ἐξ Ἐνετίας βοήθεια. Ἡ συνέλευσις αὕτη ἔλαβε χώραν τὴν 13ην Δεκεμβρίου, τὴν ἑπομένην τῆς περιφήμου δοξολογίας ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τελεσθείσης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, διήρκεσε δὲ ἡμέρας τινὰς κατὰ συνέχειαν. Κατὰ ταύτην ἦσαν παρόντες μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ δύο πλοίαρχοι ἐκ τῶν ἓξ ἐνετικῶν πλοίων, ὁ Τρεβιζάνας καὶ ὁ Διέδος. Ἀμέσως μετὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἀπεστάλησαν εἰδικοὶ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν Ἐνετίαν, ὅπως ζητήσωσι καὶ σταλῇ ἄμεσος καὶ ταχεῖα ἐνίσχυσις χάριν τῆς Πόλεως. Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἐπιτραπῇ εἰς οὐδὲν τῶν ἐν τῷ λιμένι εὑρισκομένων ἐνετικῶν πλοίων ν' ἀποπλεύσῃ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας.

Τὴν 29ην Ἰανουαρίου ἀφίχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης, εὐγενὴς Γενουήνσιος, ἐξησκημένος καλῶς εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ ἔμπειρος στρατιώτης. Ἐπὶ τῶν δύο πλοίων του εὑρίσκοντο τετρακόσιοι θωρακοφόροι, τοὺς ὁποίους ἐκόμιζεν ἐκ Γενούης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μισθοφόροι ἐκ Χίου καὶ Ρόδου, ἀποτελοῦντες ἐν συνόλῳ σῶμα ἐξ ὑπερεπτακοσίων ἀνδρῶν.

Ὁ Ἰουστινιάνης, στρατιώτης διακεκριμένος καὶ γενναῖος, μετέβαινεν οἰκείᾳ βουλήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν σπάθην του, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἀμηχανίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς ὑπόσχεσιν δὲ ἔλαβεν, ἐν περιπτώσει εὐοδώσεως τοῦ ἀγῶνος, νὰ τῷ δοθῇ ἡ νῆσος Λέσβος. Ἔγεινε δεκτὸς μετ' ἐξαιρετικῆς φιλοφροσύνης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν εὐγενῶν, κοινῇ δὲ συγκαταθέσει ὠνομάσθη γενικὸς ἀρχηγὸς μετ' ἐξουσίας δικτατορικῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν πόλεμον. Ἀμέσως ὁ Ἰουστινιάνης ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του τὰ συντελούμενα ἔργα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τῆς Πόλεως. Ἐξέλεξε τὰς καλειτέρας θέσεις ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐτοποθέτησε μικρὰ τηλεβόλα ἐπ' αὐτῶν, συγχρόνως δὲ διένειμεν ἀναλόγως τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ ὥρισεν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τὴν θέσιν του.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ὁ Τρεβιζάνας μετὰ τῶν ναυτῶν του, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν πληρωμάτων τοῦ Διέδου, ἤνοιξε κεκαλυμμένην τινὰ παλαιὰν τάφρον, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ξηρὰν μέρους τῶν τειχῶν, καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου τὸ ἔδαφος καθίστατο ὁμαλόν, συγχρόνως δὲ ἐπιδιώρθωσε καὶ τὰ πέριξ τείχη.

Τὴν 2αν Ἀπριλίου, διὰ πρώτην φορὰν μετὰ πάροδον χρόνων πολλῶν, ἐνισχύθη καὶ ὡπλίσθη ἡ ἐν εἴδει διαφράγματος ἅλυσις τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν δεσποζόντων τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ἡ ἅλυσις αὕτη ἐξετείνετο ἐκ τοῦ Πύργου τοῦ Εὐγενίου μέχρι τοῦ σημερινοῦ Πύργου τοῦ Γαλατᾶ, καλουμένου τότε Πύργου τοῦ Χριστοῦ καὶ εὑρισκομένου ἐντὸς τῶν τειχῶν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Μετὰ μίαν ἔριδα, διαρκέσασαν ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη, καὶ μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Σουλτάνου νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑνότητα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐκ Πετρουπόλεως ἐπιβολήν, συναινέσας εἰς τὴν δημιουργίαν παραπλεύρως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναληφθείσας ἐπισήμους ὑποχρεώσεις, αὐτονόμου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας, προσελθόντες τῇ προσκλήσει Ἀνθίμου τοῦ Ϛ'. ἀπεκήρυξαν τὴν Ἐξαρχίαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ πλατωνικὴ ἐκδήλωσις.

Οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι ἀπεθρασύνθησαν ἔκτοτε πλειότερον, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ κατέστησαν οἱ κεκηρυγμένοι πλέον ἀντίπαλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ βουλγαρικὴ βουλιμία δὲν ἔχει πλέον ὅρια. Ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι ἦσαν καταστρεπτικαὶ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν, ἐδημιούργησε τὴν ἐντὸς τοῦ Αἵμου ἡγεμονίαν των. Ἡ οὕτω συντελεσθεῖσα Βουλγαρία, χάρις εἰς τὴν σιωπηρὰν ὑποστήριξιν τῶν προστατῶν των καὶ τὴν ἀπροσεξίαν τῆς Γαλλίας, ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ 1885 τὸ πραξικόπημα, παραβιάσασα πασιδήλως τὴν βερολίνειον συνθήκην.

Ἔκτοτε ἐνθαρρυνθεῖσα ἡ Βουλγαρία ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἐπεξέτεινε τὴν φιλοδοξίαν της καὶ μέχρι τῶν εὐφόρων ἐπαρχιῶν, αἵτινες χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Μὴ δυναμένη δὲ νὰ καταλάβῃ ταύτας δι' παρομοίου πραξικοπήματος, καθὼς ἔπραξε τοῦτο διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, διηυκόλυνε τὴν εἰσβολὴν τῶν ὁμογενῶν της εἰς τὰς ἐποφθαλμιουμένας χώρας.

Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν κατοίκων, παρακωλύσασα τὴν ταχεῖαν καὶ εὔκολον πραγματοποίησιν τῶν βουλγαρικῶν τούτων σχεδίων, ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐξαπολύσωσιν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν σπείρας ληστῶν, ἐμπρηστῶν καὶ δυναμιτιστῶν.

Αἱ τελευταῖαι **«Εἰδήσεις τῆς Μόσχας»** δὲν διαψεύδουσι τὴν γνώμην, ὅτι ἡ δυναμῖτις εἶνε τὸ προτιμώμενον ὅπλον τῶν Βουλγάρων ἀνταρτῶν, ἄλλως τε δύναταί τις νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου καὶ ἀπὸ τὰ κατορθώματα αὐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, πρὶν ἢ πιστοποιηθῶσι ταῦτα ἐκ Πετρουπόλεως καὶ Μόσχας.

Σήμερον πλέον οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ περὶ τῶν προθέσεών των

τούτων. Μήπως πρὸ ὀλίγου, ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ ἁγίου ἡ Γραμματεία τῆς Ἐξαρχίας δὲν ἐδημοσίευσεν ἐνβιβλίῳ τοὺς ἀκολούθους ἐποικοδομητικοὺς λόγους:

«Τὸμέλλον μας εἶνε ἡ Μακεδονία. Ἡ κατάκτησίς της εἶνε ἡ ἀφύπνισις τῶν «Μακεδόνων Βουλγάρων. Ἐκεῖ εἶνε τὸ πεδίον τῆς δράσεώς μας, διότι τὸ μέλλον «τῆς ἐθνικῆς μας ἑνότητος, ἡ ὕπαρξίς μας αὐτὴ ὡς κράτους ἐν τῷ Αἵμῳ, οὐδεμίαν «θὰ ἔχωσι σημασίαν, ἐὰν δὲν βασίζωνται ἐπὶ μιᾶς ἰδέας. Ἡ Θεσσαλονίκη πρωτί«στως πρέπει νὰ εἶνε τὸ φωτίζον παράθυρον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ἐργασθῶμεν «ἐν Μακεδονίᾳ»!

Καὶ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἐργασία των ὑπῆρξεν ἀρκούντως ἐπιτυχής. Ἡ Θεσσαλονίκη, πόλις σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἑβραϊκή, ὅπου ὅλαι αἱ συνειδήσεις εἶνε εὔκολον νὰ ἐξαγορασθῶσιν, ὑπῆρξε τὸ πρόσφορον ἔδαφος τῶν κατωρθωμάτων των..., διότι εὗρον ἐν αὐτῇ τοὺς ἀναγκαίους αὐτοῖς συνωμότας. Ὁ αὐτόθι πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Ἀλφρέδος Βιλλιώτης, ὁ ὀλιγώτερον ὕποπτος ἐπὶ μεροληψίᾳ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἔγραφε πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του τὰ ἑξῆς:

«Ἡ κυριαρχοῦσα σήμερον ἔλλειψις ἀσφαλείας ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τοὺς πα«ραπονουμένους πλειότερον τῶν ἄλλων.

«Πράγματι, ἐκτὸς τῶν καταχρήσεων, τῶν συμφυῶν τῇ τουρκικῇ διοικήσει, οὐδὲν «ἕτερον δικαιολογεῖ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἀνυπομονησίαν τοῦ τόπου. Διότι αἱ βουλγα«ρικαὶ ληστοσυμμορίαι, αἱ ὁποῖαι πρὸς στιγμὴν ἔπαυσαν τὰ κακουργήματά των, ἤρ«ξαντο καὶ πάλιν στυγερῶν πράξεων κατά τε τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλ«μάνων.

«Μέχρι τοῦδε οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ ἐκδικηθῇ τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, ἀλλ' ἡ θέσις «τῶν κατοίκων κατέστη τοσοῦτον προβληματική, ὥστε Ἕλληνες καὶ Σέρβοι, ὡς καὶ οἱ «Μωαμεθανοί, νὰ παραπονῶνται κατὰ τῆς βαρβάρου συμπεριφορᾶς τῶν ληστοσυμμο«ριῶν καὶ κατὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς «Δοϊράνης, ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων, καθὼς καὶ οἱ Μουσουλμάνοι, κλείονται εἰς τὰς «οἰκίας των ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν βουλγαρικῶν κομι«τάτων ἐπέφερον ἀληθῆ τρόμον, ὅστις ἐπικρατεῖ ἐφ' ὅλων τῶν κατοίκων τῆς χώρας «ταύτης». (Κυανῆ Βίβλος 1903).

Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάται ἐπολλαπλασίασαν τὰς βιαιότητάς των. Κατὰ χιλιάδας ἀριθμοῦνται τὰ θύματα, τὰ ὁποῖα ἐφρόντιζον νὰ ἐκλέγωσι μεταξὺ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἱερέων, διότι οὕτως ἐπιδιώκουσι νὰ ἐκμηδενίσωσι πρὸ παντὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, φρίττοντες πρὸ τῆς πιθανῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ σκοτεινὴ καὶ βάρβαρος διάνοιά των φοβεῖται τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ κατενόησαν, ὅτι ἐπιβάλλεται πλέον εἰς αὐτοὺς τὸ καθῆκον τῆς παντὶ σθένει ἀντιστάσεως κατὰ τῶν προόδων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ κύριος σκοπὸς εἶνε ἡ ἐκμηδένισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς

Ἀνατολῆς, ὅπερ μόνον θὰ ἐπέτρεπεν αὐτῇ μίαν ἡμέραν νὰ κληρονομήσῃ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ σλαυϊκὴ Δύναμις, εἶνε ἀληθές, ὅτι διέρχεται δεινὴν κρίσιν.

Αἱ ἀλλεπάλληλαι σχεδὸν ἀποτυχίαι τῶν ὅπλων της ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ μειοῦσι βεβαίως τὸ γόητρον αὐτῆς, ἀλλὰ φόβος ὑπάρχει μὴ μετὰ μίαν ὁριστικὴν ἀποτυχίαν ἐν Μαντζουρίᾳ ἐπιζητήσῃ εὔκολον ἀντίρροπον ἐν τῷ Αἵμῳ. Εἶνε δυνατὸν τοὐναντίον ἡ σφοδρὰ ἀντίδρασις, ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἐν ταῖς ἐργατικαῖς πόλεσιν, ὡς ἐκ τῆς ἀνεπανορθώτου καταστροφῆς, νὰ ἔχῃ ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ.

Ἀγωνιῶν οὗτος ἀπό τινων μηνῶν, ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν του συμφορῶν, μεμυημένος δὲ καταλλήλως εἰς τὰς φιλελευθέρους καὶ ἐπαναστατικὰς ἀρχάς, αἵτινες διεισέδυσαν σήμερον μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς καλύβης τοῦ χωρικοῦ, θὰ ἀποτολμήσῃ ἴσως φοβεράν τινα ἀπόπειραν, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ ρωσσικὴ αὐτοκρατορία μόνη θὰ δοκιμάσῃ ν' ἀντιπαλαίσῃ. Ἀλλ' εἶνε ἆρά γε ἀρκούντως παρεσκευασμένος ὁ ρωσσικὸς λαὸς διὰ τοιαύτην μεταλλαγήν; Ὁ σχεδὸν βάρβαρος καὶ ἀπαίδευτος μουζῖκος θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἄνευ δεσπότου; Ὑπάρχει λοιπὸν φόβος, ὅτι τὰ κράτη τοῦ Αἵμου, στενοχωρημένα ἐντὸς τῶν μικρῶν πρωτευουσῶν των, θ' ἀποφασίσωσι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀναστατώσεως ταύτης, ἵνα διαμοιρασθῶσι τὰ λάφυρα τοῦ ἡττημένου γίγαντος.

Καὶ ἡ Μακεδονία θὰ εἶνε ἡ πρώτη λεία, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐπιπέσωσιν οἱ ἀδιάλλακτοι ἐχθροί, οἱ ὀπαδοὶ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν θέλησίν των εἰς τὸν ἡγεμόνα των. Μ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Μακεδονίας θὰ μείνῃ ἡ αὐτή, διότι ἡ ἐναργὴς ἐπέμβασις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων θ' ἀσφαλίσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς χώρας ταύτης. Πρέπει νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν ἄμεσον καὶ ἀκεραίαν ἐφαρμογήν, ὡς καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς μάτην ἀναμένομεν ἐκ τῆς εἰρωνικῆς τοῦ Σουλτάνου γενναιοδωρίας. Νομίζομεν πρὸς τούτοις τὰ μάλιστα συντελεστικόν, ὅπως διὰ λογικῆς τινος νομοθεσίας ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐξ ἴσου ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης εἴς τε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Μουσουλμάνους, πρὸς δὲ οἱ δικασταὶ νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν δύο στοιχείων, εἰς οὓς ν' ἀνατεθῇ ἡ διακανόνισις τῶν διαφορῶν αὐτῶν καὶ τέλος ἡ ἀστυνομία τῶν μακεδονικῶν νομῶν νὰ σχηματισθῇ ἐκ στελεχῶν, ἐν οἷς ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα.

Ἐν μιᾷ λέξει πρέπει ἡ ἐξουσία τοῦ Σουλτάνου ν' ἀπομείνῃ ὀνομαστικὴ ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ εἶνε πραγματική.

Ὡσαύτως δέον ν' ἀπευθυνθῶσι ρηταὶ παραστάσεις πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Σόφιας, δι' ὧν νὰ καθορισθῇ ἡ εὐθύνη αὐτῆς ἐν περιπτώσει νέων ἐξεγέρσεων.

Οὕτω μόνον, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἑνώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀφοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν ν' αὐτονομηθῶσιν,

ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ μία αὐτονομία ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τὴν ψιλὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀνάλογος περίπου πρὸς τὴν τῆς Κρήτης. Οὕτω καὶ μόνον ἐλπίζεται, ὅτι θ' ἀναγεννηθῇ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ χαρὰ εἰς τὰς δυστυχεῖς ταύτας χώρας, τὰς ὁποίας αἱ αἰώνιοι ἐξεγέρσεις ἀπελπίζουσι καὶ ἐξαντλοῦσι.

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν προαγωγὴν ὅλα τὰ ἐξέχοντα πνεύματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐπιθυμοῦσι.

Μεταξὺ τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα ἀναφέρομεν τὸν κ. Καζάζην, τέως πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκάματος δραστηριότης κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τῶν δύο κόσμων.

Ἀπὸ ἐτῶν ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του ποιοῦσιν ἔκκλησιν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐπίκλησίς του αὕτη εὗρεν ἠχώ. Πρὸ ὀλίγου ἱδρύθη ἐν Παρισίοις ***Σύνδεσμος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*** ὑπὸ τὸν κ. Ἐρρῖκον Οὐσσαὶ Ἀκαδημαϊκόν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν προεδρίαν τοῦ κ. Ὁμόλλ, Διευθυντοῦ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν Μουσείων καὶ τέως Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὅστις, ἐκεῖ κάτω ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ψυχήν, τὴν τόσον εὐγενῆ, τόσον γενναίαν, ἀλλὰ καὶ τόσον φεῦ... παρεξηγηθεῖσαν. Ἴσως ὁ ἀρτισύστατος οὗτος Σύνδεσμος προώρισται νὰ δράσῃ λίαν ἐπωφελῶς. Τὸ προσφιλέστερόν του δὲ ἔργον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εἶνε ἡ εἰρηνικὴ διακανόνισις ὅλων τῶν λυπηρῶν συγκρούσεων, τῶν ὁποίων θέατρον εἶνε ἡ τάλαινα Μακεδονία. Ὁ Σύνδεσμος οὗτος δύναται νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν ἀγαπώντων τὴν Ἑλλάδα, τῶν γνωριζόντων αὐτήν, καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνόησαν ὁποίους ἀνυποκρίτους θησαυροὺς ἀξίας καὶ ἐνεργητικότητος κρύπτουσιν αἱ πλήρεις ζωῆς καὶ δράσεως ψυχαὶ τῶν νέων γενεῶν της.

Δύναται ὡσαύτως νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τῆς συνδρομῆς ὅλης τῆς πνευματικῆς Γαλλίας, ἥτις δὲν λησμονεῖ τί ὀφείλει εἰς τὴν μεγάλην Τροφὸν τῆς Καλλιτεχνίας, τῆς Μουσικῆς, τῆς Σοφίας καὶ τῆς Ποιήσεως. Ἡμεῖς εὐχόμεθα αὐτῷ ἐκ βάθους καρδίας τὴν τιμὴν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ εἰς τοὺς δυστυχεῖς καταδυναστευομένους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου ἕνα κλῶνον τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τῆς προσφιλοῦς τῇ Παλλάδι Ἀθηνᾷ.

Claude-Cohendy

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

«ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Κου ΠΕΤΡΟΥ ΚΟΥΜΠΕΡΤΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΦΙΓΓΑΡΩ ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ»

Ἱδρύθη λοιπὸν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις φιλελληνικὸς Σύνδεσμος. Γνωρίζω τι περὶ αὐτοῦ, διότι οἱ συμπαθεῖς ἱδρυταί του μοὶ ἐπεφύλαξαν, κατὰ τὴν φιλόφρονα ἔκφρασίν των, τὴν θέσιν τοῦ ακυριωτέρου μοχλοῦ». Ἐὰν ἐνόμισα, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τὴν δεχθῶ, ἔπραξα τοῦτο ἐξ ὑλικῆς ἀδυναμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω εἰς τὸν σκοπὸν καὶ οὐχὶ ἐξ ἐλλείψεως ἐνθουσιασμοῦ. Ἄλλως τε ἴσως θὰ ἤμην κακὸς μοχλός, ἕνεκα τῶν ριζοσπαστικῶν μου τάσεων καὶ τῆς ὁρμητικῆς μου προπαγάνδας. Ἔσχον ἤδη πολλὰς εὐκαιρίας νὰ τὸ εἴπω, ὅτι ὁ Ἑλληνισμός μοὶ φαίνεται ἡ μεγάλη ἀνακαινιστικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἡ διαυγὴς καὶ θερμὴ φλόξ, πέριξ τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ μετὰ τὸ μακρὸν τουρκικὸν διάλειμμα τὴν ἀρχικήν του πορείαν πρὸς τὰ προοδευτικὰ πεπρωμένα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Γνωρίζετε, ἀναγνῶσται, τί σημαίνει ὁ ὅρος αὐτός, Ἑλληνισμός, τὸν ὁποῖον προθύμως μεταχειριζόμεθα, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ πνεῦμά μας δὲν εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ βυθοσκοπήσῃ τὴν ἰσχυρὰν σημασίαν; Παλαιὰ λέξις, ἥτις ὑπῆρξε λέξις τοῦ συρμοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνομεν ἐξ ἐνστίκτου, συνοψίζει τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἀναμνήσεις τοῦ περικλείου αἰῶνος καὶ τὰς ἀπηχήσεις τῆς ἡρωϊκῆς πάλης τοῦ 1821. Ἰδοὺ διατὶ προφέρομεν τὰς λέξεις μὲ τόνον συμπαθείας, καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται νὰ πολεμήσωμεν τὴν ἰδέαν, ἥτις περιλαμβάνεται ἐν τῇ λέξει.

Ἀλλά, θὰ εἴπητε, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τὸν Βουλγαρισμὸν καὶ τὸν Σερβισμόν; Εἶνε τι καλείτερον ἢ περισσότερον τῆς φιλοδοξίας — φυσικῆς καὶ παραδεκτῆς ἄλλως τε — τοῦ νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ πλουτίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἡ Ἑλλάς;

Προσάρτησις τῆς Κρήτης, ἐπέκτασις πρὸς τὴν Μακεδονίαν, πρόσκτησις προνομιούχου θέσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν εἶνε αὐταὶ αἱ ἀξιώσεις, αἱ κρυπτόμεναι ὑπὸ τὴν λέξιν Ἑλληνισμός;

Καὶ ἂν αἱ ἀξιώσεις αὗται στηρίζωνται ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ δικαίων ἀναμφισβήτων, δὲν προσκρούουσι τάχα ἐπὶ ἄλλων δικαίων ἐπίσης ἀσφαλῶν, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ σεβασθῇ τις; Ὄχι. Αὐτὸ εἶνε μία μόνον ὄψις τοῦ ζητήματος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως ἀποτελεῖ κάτι περισσότερον. Εἶνε ὁ τύπος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν

ἁρμονικωτέρων, τῶν ρυθμικωτέρων, τῶν τελειοτέρων. Ἡ ἐκκλησία, τὸ ἄστυ, τὸ ἀτομικὸν ἐνδιαφέρον, ἰδοὺ ὁ μέγας τρίπους, ἐφ' οὗ ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως στηρίζονται αἱ νέαι ὅπως καὶ αἱ παλαιαὶ κοινωνίαι.

Ἀλλ' ἡ ἰσορροπία δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἐπιτευχθῇ, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἀνώμαλον καὶ ὁ τρίπους ἐπικλινής. Ἄλλοτε ἡ τυραννία τοῦ ἐγὼ βλάπτει τὸ σύνολον καὶ ἄλλοτε τὸ σύνολον πιέζει τὸ ἄτομον. Ἄλλοτε ἡ λατρεία εἶνε ἀπορροφητικὴ καὶ ἄλλοτε ἀδρανής. Ἄλλοτε ἡ παραγωγὴ καὶ ὁ πλοῦτος παραλύονται ἐξ ὑπερτροφίας φιλοπατρίας, καὶ ἄλλοτε ἡ λειτουργία τούτου ἀνακόπτεται ἐξ ὑπερβολῆς θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ἡ κατανομὴ τοῦ ἰδεώδους τῆς καὶ πρακτικότητος ἐνεργεῖται κακῶς, καὶ αἱ ἀξιώσεις των δὲν κατορθοῦσι νὰ συννενοηθῶσι. Ἀντὶ νὰ βοηθῶνται καὶ νὰ συμπράττωσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, συμβαίνει νὰ ἀντικρούωνται καὶ ν' ἀλληλεκμηδενίζωνται.

Παρατηρήσατε τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Γερμανίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, πρὸ πάντων τὴν Γαλλίαν, τὴν Γαλλίαν μας, ἡ ὁποία ἀπὸ τόσας ἀπόψεις ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ἑλλάδα! Παντοῦ παρουσιάζεται δυσχεραίνων, ἀνήσυχος καὶ ἀσταθὴς ὁ ἀνθρώπινος τύπος. Τοὐναντίον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀρθοῦται ἀκμαῖος, φωτισμένος, σταθερός. Μὴ ἀμφιβάλλητε, ὅτι αὐτὸ εἶνε τὸ ὁποῖον συνεκράτησε τοὺς Ἕλληνας διὰ μέσου τῆς ἀγωνίας καὶ τοῖς ἐπέτρεψεν ἐπὶ τέλους νὰ ἴδωσι τὴν αὐγήν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εἶχον ἀπελπισθῇ ποτε.

Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶνε οὔτε δούλη, οὔτε σύντροφος τῆς ρωσσικῆς. Ἔχει τελείαν φιλοσοφικὴν αὐθυπαρξίαν, ἡ δὲ οὐσιώδης ειδικότης της εἶνε, ὅτι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ὁ ἱερεὺς γίνεται ὂν ὑπερφυσικόν, χωρὶς διὰ τούτου ν' ἀπειλῆται ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ πνεύματος τῶν πιστῶν. Μὲ τὰς ἐξωτερικάς της πομπάς, τὸ ἐπιβλητικὸν ἱερατεῖόν της, τὰς πολυαρίθμους λειτουργίας της εἶνε ἓν εἶδος εὐγλώττου μεσάζοντος μεταξὺ τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Οὔτε αἱ ἀρχαί της, οὔτε τὸ δόγμα της τὴν ἔφερον πρὸς τὸν δρόμον αὐτόν. Κατέστησεν αὐτὴν τοιαύτην τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατ' εἰκόνα τῆς εἰδικῆς εὐεργετικῆς του πολυμορφίας, πνεῦμα φωτὸς καὶ παραδόσεων, εὐλαβὲς πρὸς τοὺς ἀρχαίους τύπους καὶ ταὐτοχρόνως διψαλέον πρὸς νεωτερισμούς.

Τὸ ἄστυ, ἡ κοινωνία. Πόσον ζωηρὰ εἶνε ἐπὶ τῶν πολιτῶν ἡ σφραγίς του καὶ ταὐτοχρόνως πόσον ὁ πολίτης γνωρίζει νὰ ὑπεκφεύγῃ ἀπὸ αὐτήν! Δεσμὸς εὔκαμπτος καὶ τραχύς, γλυκὺς καὶ ἀντέχων συνδέει τὸ μὲν πρὸς τὴν δέ.

Ὑπάρχουσι δεσποτισμοί, τοὺς ὁποίους ἐκεῖ κάτω οὐδεὶς νόμος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ, καὶ ἀναρχίαι, τὰς ὁποίας οὐδεμία συνείδησις θὰ ἠνείχετο. Τὸ ρωμαϊκὸν ἄστυ δὲν ὑπῆρξεν ἢ ἓν σύνολον ἰσχυρὸν καὶ μεγαλοπρεπές, οὐχὶ ὅμως ζῶν ὀργανισμός, ὅπως τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἄστυ.

Ὅπως ἐν τῷ ὀργανισμῷ τὸ κύτταρον, ἀπαραλλάκτως ἐν τῷ ἄστει αὐτῷ ἔζη τὸ ἄτομον αὐτόνομον καὶ συνεκτικὸν συγχρόνως, μὴ δυνάμενον ὅσον καὶ ἂν τῷ ἐζητεῖτο

οὔτε νὰ παραιτηθῇ ἐντελῶς τῆς ἀνεξαρτησίας του, οὔτε ν' ἀποβάλῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἔνστικτον τῆς ἀμοιβαιότητος.

Διὰ τοῦτο ἀνεπτύχθη παρὰ τῷ Ἕλληνι ἀτομικότης ἐναλλὰξ κυμαινομένη καὶ ἰδιογνώμων, ἰδιότροπος καὶ ἐπίμονος, ἥτις ὅμως δὲν ἀπόλλυται καὶ δὲν ἐξαλείφεται ποτέ. Ἕτοιμος ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὰ δημόσια, οὐδέποτε θυσιάζει δι' αὐτὰ τὸ ἰδανικόν του συμφέρον καὶ οὐδέποτε ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν σκέψιν του τὴν ἀνάγκην τῆς ἀτομικῆς του προόδου καὶ τὰ ἀτομικά του συμφέροντα. Ἀποδίδει τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ τὰ τῆς πατρίδος τῇ πατρίδι· τὰ ἀποδίδει μάλιστα μὲ μεγαλοπρέπειαν. Ἀλλ' ὅ τι μένει εἶνε ἰδικόν του. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει καὶ ὁ ἄγγελος καὶ τὸ κτῆνος, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐξετάζειν τὰ πράγματα εἶνε καὶ φυσικὸς και ὑγιής.

Αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμὸς εὑρίσκεται ἐν σπέρματι ἐν τῷ πλήθει καὶ ἀνθεῖ παρὰ τῇ ἐκλεκτῇ κοινωνίᾳ, τὴν ὁποίαν ἀντίξοοι περιστάσεις ἠμπόδισαν μέχρι σήμερον νὰ εἶνε πολυάριθμος καὶ ἥτις αὐξάνει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Και αὐτὸ εἶνε ἐπίφοβον. Ἐξετάζων τις τί κατόρθωσεν ἡ ἐκλεκτὴ αὕτη μερὶς εἰς τὸ παρελθόν, φαντάζεται τί εἶνε ἱκανὴ νὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον καὶ ὅλαι αἱ περιστάσεις, αἵτινες πλέκονται διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ὅλαι ἔχουσι τὸν λόγον των.

Εἶνε ἐπίφοβος, διότι αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὸν κατακτητήν, ὅστις ἐνθρονίζεται διὰ παντός. Ὁ κόσμος πραγματικῶς εἶδε νὰ παραλύωσιν αἱ ἑλληνικαὶ δημοκρατίαι καὶ νὰ καταρρέῃ ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Εἶδεν ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐκλεῖπον ἀπὸ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου. Ἀλλὰ αἱ πηγαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀνεξάντλητοι. Ἀναγκασθεὶς οὗτος νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον του, ἀναλαμβάνει αὐτὸ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἐκεῖ, ὅπου τὸ εἶχεν ἀφήσῃ. Κοιμᾶται, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται, καὶ διαρκεῖ χωρὶς νὰ γηράσκῃ.

Εἶνε γείτων τρομερός, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἀποκάμνουσιν ὅλαι αἱ προσπάθειαι, καὶ ἐκμηδενίζεται ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ χρόνος.

Ὅλα αὐτὰ εἶνε ἀληθῆ. Ἀλλ' ἂς ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν θέλει νὰ τὰ παραδεχθῇ. Προτιμᾷ νὰ ζητῆται ἡ συμπάθειά της καὶ νὰ προκαλῶνται αἱ ὑπηρεσίαι της ἐν ὀνόματι τῶν ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποστηθίζουσιν οἱ μαθηταί της καὶ τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐκθάπτουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι της ἐν ὀνόματι τῶν γηραιῶν τειχῶν, τῶν ὁποίων τὰ τεχνικὰ μυστικὰ μᾶς διαφεύγουσι, τῶν τειχῶν, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων εἰς μίαν ὡραίαν δύσιν ὁ Ρενὰν ἤρχετο νὰ προσευχηθῇ.

Η 25 ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Ἐν Παρισίοις τῇ 25η Μαρτίου 1905.

Ὡς οἱ ἁπανταχοῦ γῆς Ἕλληνες, οὕτω καὶ οἱ ἐν Παρισίοις ἑώρτασαν σήμερον τῇ 25 Μαρτίου μετὰ πολλῆς ἐπισημότητος τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. Τὸ πρόγραμμα τῶν τελετῶν τούτων διελάμβανε τρία οὐσιώδη μέν, ἀλλὰ διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων μέρη, ὡς ἑξῆς ἐκτελεσθέντα:

Τῇ 10 ὥρᾳ τῆς πρωίας οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, μεταβάντες εἰς τὸ νεκροταφεῖον Μομπαρνάς, κατέθηκαν στέφανον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ἀποθανόντος, ὡς γνωστόν, ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1833, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὀνείρου του, τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Κορύλλος, πρόεδρος τοῦ φοιτητικοῦ Συνδέσμου, ἐξεφώνησεν ἐπὶ τούτῳ λαμπρὸν λόγον, ἐνθουσιωδῶς ἀνευφημηθέντα ὑπὸ τῶν παρισταμένων.

Τῇ 11η ὥρᾳ ἐψάλη λειτουργία, συνοδευθεῖσα ὑπὸ ἐπισήμου δοξολογίας, ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναῷ τῆς ὁδοῦ Μπιζέ. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ναῷ παρισταμένων διεκρίνοντο ἐν πρώτῃ γραμμῇ ὁ κ. Νικόλαος Δηλιγιάννης, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις μετὰ τῶν κ. κ. Καρατζᾶ καὶ Ξυδάκη, τοῦ μὲν πρώτου, τοῦ δὲ δευτέρου γραμματέως τῆς πρεσβείας, ὁ κ. Λέμαν, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ὁλλανδίᾳ, ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ κ. Πάτροκλος Κοντογιάννης, στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας, παρεπιδημῶν ἀπὸ δύο μηνῶν ἐν Παρισίοις ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ, καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς κ. Λαδικός, ἅπαντες ἐν μεγάλῃ στολῇ.

Τῇ ἑσπέρᾳ τὰ μέλη τῆς ἑλληνικῆς παροικίας συνῆλθον ἐν μεγάλῳ δείπνῳ, διοργανωθέντι ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν ἐν τῷ μεγάρῳ Ὀρσάϋ καὶ προεδρευθέντι ὑπὸ τοῦ κ. Λοκρουά, πρώην ὑπουργοῦ, νῦν ἀντιπροέδρου τῆς γαλλικῆς Βουλῆς. Ἡ αἴθουσα τοῦ δείπνου ἦτο ἐστολισμένη διὰ σημαιῶν ἑλληνικῶν καὶ γαλλικῶν, κατεκλύζετο δὲ ὑπὸ ἀπλέτου φωτός. Μεταξὺ τῶν μετασχόντων τοῦ λαμπροῦ τούτου δείπνου διεκρίνοντο οἱ κ.κ. Ἑρρῖκος Οὐσσαί, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, Γκριμανέλλι, Ὠλάρ, Λουκιανὸς Μάγν, Μουνὲ Σουλλύ, Ντιέλ, Εὔχθάλ, Φουγιέρ, Χαβέ, Γαστὼν Ντεσιάμ, κτλ. σχεδὸν πάντες μέλη τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων Συνδέσμου, τοῦ νεωστὶ συσταθέντος ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζη. Ἡ μουσικὴ τοῦ 28ου συντάγματος τοῦ πεζικοῦ, πάνυ εὐμενῶς τεθεῖσα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τῶν Παρισίων, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὡραίας ταύτης ἑορτῆς. Τὸ ἐδεσματολόγιον, καλλιτεχνικώτατα ἐζωγραφισμένον, διελάμβανε ἐδέσματά τινα, ἀναμιμνήσκοντα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ δείπνου, ἤτοι πασχαλινὸν ἀμνὸν κατὰ τὸ σύστημα τῶν Κλεφτῶν, κρητικὸν πλακοῦντα, παγωτὸν τοῦ Ὀλύμπου κτλ.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ὁ κ. Κορύλλος, ἐγείρας πρῶτος πρόποσιν, ηὐχαρίστησε τῷ προεδρεύοντι τοῦ δείπνου κ. Λοκροά, καὶ τοῖς ἄλλοις φιλέλλησι, τοῖς εὐαρεστηθεῖσι

ν' ἀποδεχθῶσι τὴν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην πρόσκλησιν τοῦ φοιτητικοῦ Συνδέσμου, ἐξῆρε δὲ τὸ σπουδαῖον πρόσωπον, ὅπερ ἡ Γαλλία διεδραμάτισε κατὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ὃ ἐν τῷ μέσῳ παρατεταμένων καὶ ἐνθουσιωδεστάτων ἀνευφημιῶν τῶν συνδαιτημόνων, προέπιεν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἀρτισυστάτου Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ κ. Λοκροά, ἐγερθεὶς τότε, ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον, διακοπέντα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν ἀνευφημιῶν τῶν παρισταμένων. Ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου ἀποσπῶμεν τὰς ἑξῆς περικοπάς:

«Ἐὰν προσεκαλοῦμεν εἰς τὴν πανδαισίαν ταύτην ἅπαντας τοὺς φίλους τῆς Ἑλλαδος, ἡ αἴθουσα θὰ ἦτο πολὺ μικρά... θὰ προσεκαλοῦμεν ὅλην τὴν Γαλλίαν, ὅλον τὸν κόσμον. Πάντες ἡμεῖς ὀφείλομεν τῇ Ἑλλάδι εὐγνωμοσύνην. Δέον νὰ εἴπητε πρὸς πάντας τοὺς συμπατριώτας ὑμῶν, ὅτι συγχέομεν ἐν τῇ ἀγάπῃ ἡμῶν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα πρὸς τὴν νεωτέραν. Ἀγαπῶμεν τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, διότι θεωροῦμεν αὐτὴν τὸν φρουρὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ... Ὁ μέγας ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ ἡγέτης τῶν φιλελλήνων τοῦ 1825, ἂν ἔζη σήμερον, θὰ ἦτο εἷς τῶν κυριωτέρων ἱδρυτῶν τοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ...Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι δίκαιον, ἀποτεινόμενοι πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπως αἰτήσωνται προστασίαν· ἡ Γαλλία ἐννοεῖ αὐτοὺς κάλλιον παντὸς ἄλλου...»

Ὁμιλῶν εἶτα ὁ πρώην ὑπουργὸς καὶ εὐφραδέστατος ῥήτωρ περὶ τῶν ἀγώνων, οὓς ἡ Ἑλλὰς καταβάλλει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἑνώσεως, εἶπε μετὰ ζωηρᾶς συγκινήσεως: «Οὐχί! Ἡμεῖς δὲν θὰ κατηγορήσωμεν τῶν ἀγώνων τούτων, ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι θρηνοῦμεν ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας...».

Ὁ κ. Λοκροὰ ηὐχήθη εἶτα, ἵνα «ὁ λαὸς τῆς Μεσογείου, ὁ ἐπικαλούμενος σήμερον παρὰ τῆς Εὐρώπης τὴν μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος ἕνωσίν του, εἰσακουσθῇ ἐπὶ τέλους», μεθ' ὃ προέτεινεν, ἵνα διαβιβασθῇ τῇ Α. Β. Υ. τῷ διαδόχῳ τῆς Ἑλλάδος, τῷ προεδρεύοντι τοῦ σήμερον συγκροτουμένου ἐν Ἀθήναις Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἑορτῇ οἱ Ἕλληνες τῶν Παρισίων μετὰ τῶν φιλελλήνων, συνελθόντες ἐν δείπνῳ, διοργανωθέντι ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Ἐδουάρδου Λοκρουᾶ, ἀντιπροέδρου τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, εὔχονται τῷ Συνεδρίῳ πλήρη ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἔργα του, συγχαίρουσι δ' ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ ὅτι οἱ σοφοὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, συνελθόντες ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἴδωσιν ἰδίοις ὄμμασιν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καθίσταται ὁσημέραι ἄξιος τοῦ περικλεοῦς παρελθόντος του».

Περαίνων τὸν ὡραῖον λόγον του ὁ κ. Λοκροὰ ἔπιεν ὑπὲρ ὑγείας τῆς βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἀνέκρουσε τότε τὸν ἑλληνικὸν ὕμνον.

Λαβὼν τὸν λόγον εἶτα ὁ πρευσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. Δηλιγιάννης, ηὐχαρίστησε τῷ εὐγλώττῳ ῥήτορι καὶ πολιτικῷ τῆς Γαλλίας δι' εὐφραδοῦς ὡσαύτως καὶ πλήρους ὑψηλῶν ἐννοιῶν λόγου, ὅστις παρήγαγε βαθυτάτην συγκίνησιν εἰς τοὺς παρισταμένους, οἵτινες κατ' ἐπανάληψιν διέκοψαν αὐτὸν διὰ τῶν ἀνευφημιῶν των.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης εἶπε· «Τὸ ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον ὄνομα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, οὗ ἀνεμνήσθητε, ἡ μεγάλη αὕτη δόξα τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, εἶνε προσφι-

λῆς εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἡ μνήμη τοῦ ἀθανάτου ἀοιδοῦ τῶν ἡμετέρων ἡρώων τοῦ 1821 ζῇ πάντοτε ἐν τῇ εὐγνωμοσύνῃ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ δὲ πρὸς τὸν Κανάρην ὕμνος του εἶνε ἐπίσης γνωστὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα τῶν δημοτικωτέρων ἡμῶν ποιητῶν».

Ὁ κ. Δηλιγιάννης προσέθηκεν, ὅτι ὁ γαλλικὸς λαὸς εἶνε κατὰ βάθος φιλέλλην, διότι εἶνε γενναιόφρων, μεγάθυμος, διότι εἶνε πάντοτε πρόθυμος ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίου κατὰ τῆς βίας, εἶνε πάντοτε πρῶτος ἐν τῇ ἐκδηλώσει αἰσθημάτων, τιμώντων τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς περαίνων ἔπιεν ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας τῆς Γαλλίας.

Ἡ μουσικὴ τότε ἀνέκρουσε τὴν Μασσαλιῶτιδα.

Ἐγερθεὶς τότε ὁ κ. Κέπετζης, καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων φοιτητῶν, ἐξήγησε τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ σωματείου τούτου, μεθ' ὃ ἔπιεν ὑπὲρ πάντων τῶν Γάλλων.

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐγένετο καλλιτεχνικὴ ἑσπερίς, ἔνθα παρήλασαν θαυμάσιαι κομώσεις καὶ ἡ «κλασικὴ ἀττικὴ καλλονὴ ἐν μέσοις Παρισίοις» — κατὰ τὴν ἔκφρασιν Γάλλου δημοσιογράφου — καθ' ἣν ἀνευφημήθησαν διαδοχικῶς αἱ καλλιτέχνιδες δεσποινίδες Δουπόν, Καπουσάκη, Στυλιανίδου, Μαντσίνη, ἡ Ἑλένη Φουσχέ, ὁ γνωστὸς Ἕλλην ἀριστοτέχνης βαρβιτιστὴς κ. Ἀνεμογιάννης, ὁ ἔξοχος γάλλος ἠθοποιὸς Μουνὲ Σουλὺ καὶ ὁ εὐφυέστατος κωμικὸς Γκαλιπώ, ὅστις κατέθελξε τὸ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον διὰ τῶν θαυμασίων μονολόγων του. Τὴν ὡραίαν ταύτην πανήγυριν ἐπεσφράγισε καὶ πάλιν ἡ ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦσα ἑπταέτις θυγάτηρ τοῦ κ. Ἀντ. Βαλσαμάκη, ἥτις, ἐνδεδυμένη κυανόλευκον στολήν, ἀπήγγειλεν ἑλληνικὰς καὶ γαλλικὰς ποιήσεις μετὰ θάρρους καὶ τόνου, ὅστις ἐπεσπάσατο τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰς ἐνθουσιώδεις ἀνευφημίας τῶν παρισταμένων εὐγενῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Οὕτως ἔληξεν ἡ πρωτοφανὴς αὕτη ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὴ καὶ φιλελληνικὴ πανήγυρις, ἀποδείξασα ἅπαξ ἔτι, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς οὐ μόνον ζῇ ἀκμαιότατα καὶ προάγεται ὁσημέραι, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι ἔτι καρδίαι παρὰ τοῖς ξένοις καὶ δὴ παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ, αἵτινες πάλλονται ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, αἵτινες ἀναγνωρίζουσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, οὐχὶ μόνον τὸν ἄξιον διάδοχον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν φρουρὸν καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τοῦτο ἄλλως τε ὡμολόγησεν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ πρώην ὑπουργὸς καὶ νῦν ἀντιπρόεδρος τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, κ. Λοκροά, πρὸς ὃν ὀφείλεται πανελλήνιος εὐγνωμοσύνη κατὰ τὴν παροῦσαν κρίσιμον ὥραν.

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν, νομίζομεν δίκαιον νὰ μνησθῶμεν καὶ τοῦ ἐνταῦθα ὁμογενοῦς δικηγόρου κ. Γρ. Τριανταφυλλίδου, ὅστις ὅπως καὶ ἄλλοτε οὕτω καὶ φέτος οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ταύτης ἑορτῆς.

Παρεπίδημος

ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Ἡ ἔγκριτος ἐφημερὶς «Ἄστυ» ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς ἄρθρον περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου, προϊὸν τῆς γραφίδος τοῦ κ. Δ. Ἀναστασοπούλου τοῦ Ἀθηναίου.

«Τὸ ἔργον τοῦ κ. Καζάζη ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἵδρυσις φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς ἀνακοινωθείσης συστάσεως τοῦ Διοικητικοῦ του Συμβουλίου, βλέπομεν, ὅτι λαμβάνει ὀστᾶ καὶ σάρκα. Οἱ λόγοι γίνονται ἔργα. Αἱ περιπλανήσεις τοῦ φλεγομένου πατριώτου ἀνὰ τὴν Εὐρώπην γονιμοποιοῦνται, Ἡ φωνή του ἐνθουσιάζει καὶ ἐμπνέει. Ὀλίγος καιρὸς εἶνε μόλις, ἀφ' ὅτου παρὰ τὸν Σηκουάναν ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως συνδέσμου φιλελληνικοῦ, καὶ βλέπομεν σήμερον μετὰ χαρᾶς, ὅτι οἱ διαπρεπέστεροι ἐκεῖ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν τῷ τύπῳ, ὡς ὑπὸ κοινοῦ τινος δαίμονος ἀγάπης πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν διαπνεόμενοι, τὴν ἰδέαν ἐκείνην σπεύδουσιν ἐναμίλλως νὰ ἐνσωματώσωσιν εἰς ἵδρυμα ἐργασίας μεθοδικωτάτης ὑπὲρ τῶν δικαίων του.

Ἂν καὶ ἀργὰ κάπως—καὶ τὸ ἀ ρ γ ὰ αὐτὸ ἐπιβαρύνει πάντα ἄλλον, ἐκτὸς τοῦ κ. Καζάζη—κατόπιν τῆς διὰ χιλίων δύο κακοήθων μέσων συναρπαγῆς τῆς κοινῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατόπιν τοῦ θορύβου καὶ τοῦ πατάγου, ὃν ὑπὲρ τῶν ἀσχημιῶν των ἤγειραν ἐν Εὐρώπῃ, κατόπιν τῆς παραπλανήσεως καὶ νοθείας καὶ καπηλεύσεως αὐτῆς, ἂν καὶ ἀργὰ κάπως, λέγομεν, ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου φέρεται εἰς φῶς, ἔργου, οὗτινος τὴν πρωτοβουλίαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἡ Πολιτεία, ὑποκατασταθεῖσα, τόσον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας ἀναλόγους, ἀκουσίως της καὶ πρὸς τιμήν της, εἰς τὰ στήθη ἑνὸς ἀνδρός, Ἕλληνος καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, τοῦ γερασμίου Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις πάντοτε, ἐν τούτοις, ἐπωφελῶς ἔρχεται, εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ φέρῃ ὅλην τὴν ποθητὴν καὶ ὅλην τὴν λογικὴν καὶ δικαίαν καὶ σώφρονα ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ κατακλύσαντος τὴν Εὐρώπην Βουλγαρισμοῦ, νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἐκτοπισθέντα δίκαια εἰς τὴν θέσιν των, νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἐνθύμως,

καὶ μὲ τὸ κῦρος τῶν ἀποτελούντων τὸ Δ. Συμβούλιον ἀνδρῶν νὰ βροντοφωνήσῃ εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε ἔρημος φίλων ἐμπνεομένων ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός της, ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ της, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς της.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι δὲν εἶνε οἱ Παρίσιοι ἡ μόνη πόλις, εἰς ἣν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ εὕρωσι τοὺς θερμοτέρους συνηγόρους των. Ὁ κ. Καζάζης ἀπὸ πέρυσιν ἔκαμε διαβήματα εὐρύτατα πρὸς ἵδρυσιν καὶ ἐν Λονδίνω καὶ ἐν Ρώμῃ τοιούτων συνδέσμων φιλελληνικῶν. Θὰ ἦτο δὲ ἱδρυμένον τοιοῦτον ἀφεύκτως καὶ ἐν Λονδίνῳ, ἐὰν ὁ θάνατος τῆς συζύγου τοῦ ἐξόχου Ἄγγλου πολιτευτοῦ Δίλκε δὲν ἀνέβαλε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἱδρύσεως δι' εὐθετωτέραν περίστασιν.

Οἱ σύνδεσμοι ὅμως αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ ζήσωσι μὲ ἐνθουσιασμὸν μόνον, καὶ μὲ ἰδέας μόνον καὶ μὲ πόθους. Ἡ δημοσθένειος ῥήτρα μᾶς ἔρχεται ἐπιτακτικωτέρα ἢ ἄλλοτέ ποτε τὴν στιγμὴν αὐτήν. Ἡ ῥήτρα ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην χρημάτων, χρημάτων, χρημάτων. Ἡ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν τονισθεῖσα εὐστόχως γαλατικὴ εὐγένεια, μεθ' ἧς ἐζητεῖτο ὁ ὀβολὸς τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐν Παρισίοις φιλελληνικοῦ ἱδρύματος, πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ μὲ τὰς γενναιοτέρας εἰσφοράς, μὲ τὴν μεγαλειτέραν προθυμίαν, μὲ τὴν φλογερωτέραν ὑποστήριξιν.

Οἱ Καζάζαι δὲν εἶνε ἑκατομμυριοῦχοι. Κινοῦνται, παθαίνονται, ἐργάζονται, κηρύττουσιν, ἐνθουσιάζουσιν, ἱδρύουσιν. Ἀλλὰ τὸ χρῆμα πρέπει νὰ εἰσρεύσῃ, καθ' ὃν εἰσρέει τρόπον ἐξ ὅλων τῶν βουλγαρικῶν ταμείων ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης ὑποθέσεως τῆς Βουλγαρίας. Θὰ ᾐσχυνόμεθα διὰ τὴν σύγκρισιν βέβαια ἐν τῷ παρόντι, ἐὰν ἐν τῷ παρελθόντι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο μοναδικὸν παράδειγμα ἐθνικῶν εἰσφορῶν εἰς τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἐὰν δὲν εἴχομεν τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως διεγείρῃ ἕνα γενικὸν ἐνθουσιασμὸν δωρεῶν, ὅπου γωνίας γῆς ὑπάρχουσι Ἕλληνες πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἑδραίωσιν σωματείων φιλελληνικῶν, ἀγωνιζομένων τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἄρα τὸν ὑπὲρ τοῦ Πολιτισμοῦ ἀγῶνα.

ΚΡΗΤΙΚΑ

Α΄.

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Τὴν 7ην τρέχοντος μηνὸς ἤνοιξε τὰς πύλας της ἡ κρητικὴ Βουλὴ δι' ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Βασιλόπαιδος Γεωργίου, μεθ' ὃν ἐξέδωκεν αὕτη τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ λόγος τοῦ Ἁρμοστοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Κύριοι βουλευταί,

«Χαίρω βλέπων συνηγμένους ἐνταῦθα τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Νήσου.

«Πρῶτον καθῆκον θεωρῶ νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ὑμᾶς, κύριοι βουλευταί, ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος, ὡς ἐγνώρισα ἤδη εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, ὅτι τοῦ ἀναλλοιώτου ὅσον καὶ ἱεροῦ πόθου τῆς ἑνώσεως τῆς Νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἐγενόμην καὶ αὖθις ἔνθερμος διερμηνεὺς καὶ συνήγορος ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς κατὰ τὸ εἰς Εὐρώπην ταξείδιόν μου. Αἱ Δυνάμεις ἀτυχῶς, μεθ' ὅλην τὴν εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς Νήσου εὐμένειαν αὐτῶν, ἔκριναν, ὅτι ἐν ταῖς ἐνεστώσαις περιστάσεσιν ἀδυνατοῦσι νὰ μεταβάλωσι τὸ πολιτικὸν καθεστὼς αὐτῆς καὶ διετύπωσαν ἅμα, ὡς γνωρίζετε ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἤδη ἀπαντήσεως, τάς τε δηλώσεις καὶ τὰς παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας θεωροῦσιν ὡς ἀποτελούσας τὸ ἀνώτατον μέτρον, εἰς ὃ δύνανται νὰ συναινέσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

«Ἐν τῷ μεταξὺ γεγονὸς θλιβερὸν ἐσκίασε τὴν αἴγλην τῆς τάξεως καὶ τῆς ζηλευτῆς ἐπὶ τόσα ἔτη εὐνομίας καὶ εὐλόγως ἐγείρει σοβαροὺς φόβους, μήπως βλάψῃ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν.

«Λαός, τόσας ἐπιδείξας ἀρετὰς καὶ τοσαύτην ἔχων νοημοσύνην, δὲν δύναται νὰ παρίδῃ, ὅτι δι' ἐνόπλων στάσεων κάμπτονται οἱ κατακτηταὶ καὶ οὐχὶ οἱ εὐεργέται. Διὰ τῆς ὁμονοίας δέ, τῆς πρὸς τοὺς νόμους εὐλαβείας καὶ δι' ἄλλων μέτρων δύνανται ν' ἀποκτηθῶσιν αἱ συμπάθειαι τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ἱκανοποιηθῶσι πόθοι τόσον ἱεροὶ καὶ τόσον δίκαιοι.

«Εἴθε ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία νὰ ὁδηγῶσιν ἡμᾶς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ εὐγενοῦς ἡμῶν πόθου.

«Ἡ Κυβέρνησίς Μου θὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ὑμετέραν μελέτην νομοσχέδια, σκοποῦντα τὴν βελτίωσιν κλάδων τινῶν τῆς ὑπηρεσίας καὶ δυνάμενα νὰ ἐπενέγκωσιν οἰκονομίας.

«Ὑμεῖς δέ, κύριοι βουλευταί, πέποιθα, ὅτι ἐν τῷ δικαιώματι, ὅ περ σᾶς παρέχει τὸ Σύνταγμα, θα προτείνητε ὅ τι μετὰ πεφωτισμένην μελέτην κρίνετε ὀρθὸν καὶ συμφέρον, εἴτε διὰ τῆς μεταβολῆς ἢ τροποποιήσεως νόμων κριθέντων πλημμελῶν εἴτε διὰ τῆς ὑποδείξεως νέων.

«Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην διερμηνεύουσαν διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, θὰ περιβάλω προθύμως διὰ τῆς Ἐμῆς κυρώσεως.

«Ἐπικαλούμενος τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ὑψίστου ἐπὶ τῆς ἀγαπητῆς Κρήτης, κηρύττω τὴν ἔναρξιν τῆς Γ' τακτικῆς Συνόδου».

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ λόγου ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως.

«Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν τρίτην αὐτῆς Σύνοδον, ἐκδηλοῦσα πιστῶς ἐν τακτικῇ αὐτῆς συνεδρίᾳ τὸν διάπυρον καὶ προαιώνιον πόθον καὶ τὴν σταθερὰν θέλησιν σύμπαντος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, οὗ τὰ δίκαια πολλαπλῶς ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων

Ψηφίζει

Α'. «Κηρύσσει τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ὅπως ἀποτελῇ ἐσαεὶ ἀναπόσπαστον αὐτῆς μέλος ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'.

Β'. «Παρακαλεῖ τὴν Α.Β. Ὑψηλότητα τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, πρὸς Ὃν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ τόπου ἐκφράζει ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, νὰ διαβιβάσῃ τὸ παρὸν ψήφισμα πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῶν τεσσάρων προστατίδων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων.

«Ἐγένετο ἐν Χανίοις τῇ 7 Ἀπριλίου 1905.

«Οἱ βουλευταί :

«Μιχελιδάκης, Λογιάδης, Βορρεάδης, Ἀνδρεαδάκης, Κονιωτάκης, Μαραγκάκης, Δασκαλογιάννης, Τζωρτζάκης, Πωλογεώργης, Τσουδερός, Χατζηδάκης, Κονδηλάκης, Δασκαλάκης, Ἀϊνικολιώτης, Κωστογιάννης, Λιαράκης, Κεφαλογιάννης, Μάντακας, Τσίχλης, Γιαννακάκης, Βογιατζάκης, Μαυρογένης, Παπαδημητρακάκης, Βαρούχας, Χριστοδουλάκης, Μαρκαντωνάκης, Γαληνός, Ψαρουδάκης, Μοδάτσος, Βελουδάκης, Σκαμνάκης, Σεργάκης, Κουρῆς, Βαρδουμπάκης, Ἀναγνωστάκης, Παπαχατζάκης, Παπαδάκης, Χατζηγρηγοράκης, Κωνσταντουλάκης, Καλοειδῆς, Ἀγγελάκης, Λεβέντης, Πανηγυράκης, Χλαπουτάκης, Κοκκινάκης, Παπαμαστοράκης, Μαραγκουδάκης, Λυωνάκης, Ζερβάκης, Μπιτούρας, Καστρινάκης, Ξηρᾶς, Παρλαμπᾶς, Πλουμιδάκης, Ἀγκυσουλάκης, Μανατάκης, Παπαδάκης, Κατζουράκης, Πολυξυγάκης, Φθινάκης, Σφακιανάκης. Βαβουράκης, Περδικογιάννης. Παπαδημητσόπουλος, Ζαννεδάκος, Στιραδάκης, Κορκίδης, Κοκινάκης, Λαγουδάκης, Μακράκης, Κουρῆς.

Β΄.

Ο "ΧΡΟΝΟΣ", ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ παρισινοῦ «Χρόνου» ἀφιεροῖ τὸ κύριον αὐτοῦ ἄρθρον εἰς τὸ ψήφισμα τῆς Ἑνώσεως τῆς κρητικῆς Βουλῆς. Τὸ ἄρθρον ἔχει οὕτως:

« Ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἠγκαινίασε τὴν τρίτην αὐτῆς Σύνοδον μεγαλοπρεπῶς. Ἀφοῦ ἐνωτίσθη τοῦ λόγου τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, πλήρους συμβουλῶν μετριοπαθῶν καὶ κατανευστικῶν, ἐψήφισε κατόπιν τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, «ὅπως ἀποτελῇ τοῦ λοιποῦ ἀναπόσπαστον μέρος αὐτῆς ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου. Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο, οἱ βουλευταὶ ὡρκίσθησαν κατὰ τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμα. Ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἐκολακεύοντο, ὅτι θ' ἀπέφευγον τὸ συμβὰν τοῦτο, ἰδοὺ ὅτι ἤδη ἠπατήθησαν εἰς τὰς βλέψεις των.

« Ἀπὸ μηνῶν δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐφημερίδας ἐκείνας, τὰς ἐμπνεομένας ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὅτι αἱ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως καταβαλλόμεναι ἐνέργειαι ἐν Κρήτῃ εἶνε τελείως τεχνηταί, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦτο ἓν μέσον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ ὅτι μετὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου πᾶσα τοιαύτη ἐνέργεια ἐστερεῖτο παντὸς ἐπιχειρήματος.

«Τὸ ψήφισμα ὅμως τῆς κρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν ἀντιτάσσει ἀπάντησιν ὑπερβαίνουσαν πᾶν σχόλιον. Ἀλλὰ θὰ ἤρκει, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ τις εἰς παραπλανήσεις, νὰ ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς κρητικῆς ἱστορίας διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι κατὰ τὸν θαυμάσιον ὁρισμὸν τοῦ ἱστορικοῦ της κ. Βίκτορος Μπεράρ, «ἐὰν οἱ Ἕλληνες πάντοτε ὑπελόγισαν ἐπὶ τῆς Κρήτης, πάντοτε ἡ Κρήτη ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὅλαι αἱ κρητικαὶ ἐπαναστάσεις εὗρον ὑποστήριξιν ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ὅλαι ἐκαλύφθησαν δι' ἑλληνικῶν σημαιῶν».

« Ἀνασκοπήσατε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Κατὰ τὸ **1822** οἱ Κρῆτες ἀποστέλλουσιν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πανελλήνιον Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ὁ πολιτικὸς ὅρκος εἶχεν ὡς ἑξῆς: « Ὀρκιζόμεθα ἐνώπιον Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων νὰ εἴμεθα πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα, νὰ τηρήσωμεν ἀπαρεγκλίτως τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐψήφισεν ἡ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὴν νόμιμον Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος». Δικαιώματι λοιπὸν καὶ πράγματι ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ

ἀναγεννωμένου Κράτους καὶ δι' ἑνὸς αὐθορμήτου κινήματος ἠθέλησαν νὰ συνενωθῶσι μετ' αὐτοῦ.

«Ἑπτὰ ἔτη παρῆλθον. Εἴμεθα εἰς τὸ 1830 καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, ἥτις ἐπαγγέλλεται ἀκόμη, ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν οἱ λαοὶ ν' ἀνήκωσιν εἰς ἑαυτούς, τὰς θεωρίας τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐναποθέτει τὴν Κρήτην εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀμέσως ὅμως γενικὴ διαμαρτυρία ἐγείρεται καὶ οἱ Κρῆτες ζητοῦσι τὴν ἑνιαίαν καὶ ἀμετάβλητον αὐτῶν «ἕνωσιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν θ' ἀποχωρισθῶσι ποτέ».

«Τὸ 1856, τὸ 1866, τὸ 1878 καὶ τὸ 1889 ἡ αὐτὴ εὐχὴ καθ' ἑκάστην διατυποῦται καὶ μετὰ πλειοτέρας ἀπηχήσεως μάλιστα, ἡ αὐτὴ ὑπενθύμισις τῆς κοινῆς αὐτῶν πάλης μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ 1821, πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς Κρῆτας, μεθ' ὅλον τὸν κοινόν των ἀγῶνα μετὰ τῶν Ἑλλήνων, «νὰ φέρωσι μὲ συντετριμμένην τὴν καρδίαν τὴν ὕπαρξίν των ποτὲ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ πότε ὑπὸ τὴν τοῦ Σουλτάνου».

«Ἡ αὐτὴ ἐν τούτοις ἐπιθυμία διὰ τὴν ἐθνικήν των ἕνωσιν, «ἐπιθυμία γενικὴ καὶ ἀκαταγώνιστος». Καὶ μήπως ἐπὶ πλέον δὲν γνωρίζουσιν, ὅτι πᾶσα κρητικὴ ἐπανάστασις καθίστατο ἐν Ἑλλάδι εὐκαιρία λαϊκοῦ πάντοτε κινήματος;

«Αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις, αἵτινες σήμερον δὲν θέλουσι νὰ ἴδωσιν, οὔτε ν' ἀκούσωσι τίποτε, δὲν ἐσκέφθησαν πάντοτε ὁμοίως. Ὁ πρίγκηψ Γκορτζακὼφ εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις τὴν 4ην Μαρτίου τοῦ 1867 ἔγραφε: «Ἡ Κρήτη ἔχει δικαιώματα, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Καὶ ὅμως τὰ δικαιώματα ταῦτα παρεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἐν καιρῷ». Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες ἠρνοῦντο ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς ταύτας.

«Φαίνεται τώρα, ὅτι ὅλαι αἱ Δυνάμεις εἶνε σύμφωνοι καὶ ὅτι ἡ γνώμη ἡ γενομένη δεκτὴ παρ' αὐτῶν, εἶνε ἡ τοῦ Γκορτζακώφ. Ἔχουσιν, εἶνε ἀληθές, ἓν ἐπιχείρημα, τοῦ ὁποίου ὁ Γκορτζακὼφ ἐστερεῖτο, ὅτι ἔδωκαν εἰς τὴν Κρήτην αὐτονομίαν καὶ ὅτι ἔθεσαν πέρας εἰς τὸν τουρκικὸν δεσποτισμόν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἐπιχείρημα μὲ δύο διεξόδους; Καὶ ἡ αὐτονομία δὲν δύναται πολὺ δικαίως νὰ θεωρηθῇ παρὰ τῶν Κρητῶν ὡς προοίμιον τῆς ἑνώσεώς των μετὰ τῆς Ἑλλάδος;

«Ἀναμφιβόλως τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἓν μέρος τῆς κοινῆς γνώμης φοβοῦνται μήπως ἐπεισόδιά τινα βίαια ἐκραγῶσιν ἐν Κρήτῃ καὶ βλάψωσι τὸ μέλλον τῆς ἑνώσεως. Φοβοῦνται ἰδίως μήπως ἐπιτυχία τις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Κρήτῃ ἐπαυξήσῃ τὰς σλαυϊκὰς ἀξιώσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1889

ὅμως ἡ τάσις αὕτη εἶνε ἰδιαιτέρως καταφανής. Καὶ ἂν κατὰ τὸ **1897** ἡ Ἑλλὰς ἐπενέβη, βραχέως ἄλλως τε καὶ ἄνευ θέρμης εἰς τὰ κρητικά, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐπέμβασις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἔσχον πλειότερον μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἢ ἡ γνώμη τῆς Κυβερνήσεως.

«Αὐτὴν τὴν φορὰν ἀκόμη ὁ κ. Δηλιγιάννης εἶνε ὀπαδὸς τῆς ὑπομονῆς, ὅπως καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἐκείνη, ἥτις ἀνυπομονεῖ εἶνε ἡ Κρήτη καὶ ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως αἱ Δυνάμεις ἐξηναγκάσθησαν νὰ μελετήσωσι τὸ ζήτημα, ὅ περ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀνέβαλλον.

«Εἶνε βέβαιον, ὅτι ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν αἱ μεταρρυθμίσεις εἶνε ἀπαραίτητοι καὶ ὅτι ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνθαρρυνθῇ καὶ ὁδηγηθῇ πρὸς τοῦτο. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀληθές, ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ ὅ τι ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἐξέφρασε διὰ τοῦ ψηφίσματός της. Καὶ ἡ γνώμη, ἣν ἐξέφρασε κατὰ τὸ **1866** ἡ ρωσσικὴ διπλωματία εἶνε πάντοτε ἀληθής.

«Ἐὰν αἱ Δυνάμεις θέλωσι νὰ ἐξέλθωσι τῶν στενοχωριῶν, αἵτινες μέχρι τοῦδε δὲν ἐπροξένησαν ἄλλο ἢ νὰ περιπλέξωσι τὸ μέλλον διὰ τῶν δυσχερειῶν τοῦ παρόντος, δὲν βλέπομεν ἄλλην ἔκβασιν δυνατὴν ἢ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα».

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ
ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΚΑΤΑ
ΤΩΝ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΩΝ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Συνεπεία τῶν ἐν ἄλλῃ σελίδι δημοσιευομένων ἐκ Φιλιππουπόλεως βιαιοπραγιῶν καὶ δκνδαλισμῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλλήνων, ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος διωργάνωσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας πολυπληθὲς Συλλαλητήριον, ὅπως διαμαρτυρηθῇ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει καὶ τοῖς Πρεσβευταῖς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ τὰς αὐθαιρέτους καὶ ἀγρίας ταύτας σκηνάς.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Κ. Σπυρίδης ἐξιστόρησεν ἐν συντόμῳ ὅλην τὴν καταχθόνιον δρᾶσιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐν Θρᾴκῃ, τὰς πιέσεις τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ παρουσίασε διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὴν ζωτικότητα, τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν δύναμιν τοῦ θρᾳκικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀκολούθως ὁ πρόεδρος δίδει τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Στ. Βουτυρᾶν, διευθυντὴν τοῦ ἄλλοτε «Νεολόγου» Κωνσταντινουπόλεως εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῇ νὰ ὁμιλήσῃ.

Ὁ κ. Σ. Βουτυρᾶς, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, λέγει τὰ ἑξῆς περίπου: «Σπανίως ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ ἐπῆλθεν ὥρα τοσοῦτον ὀδυνηρὰ καὶ τοσοῦτον κρίσιμος, ὅσον ἡ ἀπὸ δύο καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν θρασέως ἅμα καὶ ἀναιδῶς ἀποτολμωμένη ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς Εὐρώπης δολοφονικὴ ἐξολόθρευσις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τοὺς συνεκτικοὺς κρίκους τῆς ἑνιαίας ὀντότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Εἶτα ἐκτίθησι τὰ ὄργια τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, τῶν ἐξαποστελλομένων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, ὅπως ἐκπορνεύωσι τὸ ἅγιον τῆς ἐλευθερίας ὄνομα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Εὐρώπη ἀρνεῖται εἰς τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἄρῃ φωνὴν ὑπὲρ τῶν δολοφονουμένων ὁμοφύλων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς σφαζομένους Μακεδόνας καὶ Θρᾷκας τὸ τῆς ἀμύνης.

Περὶ τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας λέγει, ὅτι δυνάμει ῥητῶν ἄρθρων ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ὁ πληθυσμὸς τῆς ὅλης χώρας καὶ κατέστησαν σεβαστὰ τὰ δίκαια τῆς μειοψηφίας.

Κατόπιν, στρέφων τὸν λόγον ἐπὶ τῶν τελευταίων συλλαλητηρίων, ἐν οἷς αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Βουλγάρων ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον, λέγει, ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς ὑμᾶς, ὅπως διαμαρτυρηθῶμεν ἐντόνως πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ ἐπιζητήσωμεν τὰ δίκαιά μας τὰ τόσον ἀναιδῶς καὶ βαναύσως καταπατούμενα. Καθότι ἡ ὑπομονὴ ἔχει τὰ ὅριά της, ἡ δὲ ἀπόγνωσις εἶνε ὁ χείριστος, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ κάλλιστος τῶν λαῶν σύμβουλος.

Ἐν τέλει ὁ κ. Πρόεδρος ἐκάλεσε τὸν κ. Χρῆστον Πάντζογλουν, τοῦ ὁποίου τὴν μητέρα ἐκακοποίησαν ἐσχάτως ἐν Φιλιππουπόλει οἱ Βούλγαροι, ὅστις καὶ ἀνέγνωσε τὸ ψήφισμα, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Σήμερον Τετάρτην, 20 Ἀπριλίου 1905, τῇ προσκλήσει τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου, συνῆλθον πάντες οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Θρᾷκες μετὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὅπως

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΘΩΣΙ

πρὸς τὴν ἑλλ. Κυβέρνησιν καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον διὰ τὰς τελευταίως λαβούσας χώραν ἐν Φιλιππουπόλει ὠμότητας καὶ βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν αὐτόθι ἐγκατεστημένων ἀδελφῶν ἡμῶν Ἑλλήνων, στερουμένων οὕτω τοῦ ἁπλουστέρου δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐλευθέρως ζῆν, ἐν χώρᾳ, ἥτις ἀπ' αἰώνων ὑπῆρξε πατρὶς αὐτῶν, ἀρδευθεῖσα διὰ τοῦ αἵματος τῶν προγόνων αὐτῶν, ὑπερασπιζομένων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης, κατὰ τῶν ἐπιδρομέων βαρβάρων φυλῶν.

Ἐὰν ἡ ἐν Βερολίνῳ συνηγμένη Εὐρώπη συνήνεσεν εἰς τὴν διχοτόμησιν τῆς ἀδιαιρέτου Θρᾴκης καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὡς προνομιούχου ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, συνήνεσεν εἰς τοῦτο ἐκ λόγων φιλανθρωπίας μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον, τὸν καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου ἀναγραφέντα καὶ ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ἐν τῷ Ὀργανικῷ Νόμῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀναπτυχθέντα, ὅτι ἡ προνομιοῦχος αὕτη ἐπαρχία δὲν θὰ ἔχῃ ἐθνικὸν χαρακτηρισμὸν καὶ ὅτι τὰ δικαιώματα πάντων τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων λαῶν ἔσονται ἐξ ἴσου σεβαστά. Καὶ ὅμως ἀπὸ μακροῦ μὲν ἤδη χρόνου, ἰδίως ὅμως ἐσχάτως, οἱ Ἕλληνες, οἱ ἀρχαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς χώρας, οἱ νομοταγέστεροι καὶ φιλησυχώτεροι πολῖται τῆς προνομιούχου ἐπαρχίας, ἐτέθησαν ἐκτὸς παντὸς νόμου καὶ ὑφίστανται δεινότατον ἐθνικὸν διωγμόν, ἀφιέμενοι ἕρμαια εἰς τὰς φονικὰς ὀρέξεις ἐκείνων, οἵτινες, πληρώσαντες δι' αἱμάτων καὶ καταστροφῆς τὴν Μακεδονίαν, δὲν ἀνέχονται τὴν τελεσφόρον ἄμυναν τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἀλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν πολιτικὴν χειραφέτησιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἔκριναν αὐτοὺς οὕτω προηγμένους ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὥστε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς ἡ παρὰ τὰς Συνθήκας ταύτας κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐν ᾗ ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων οἰκεῖ καὶ μέγιστος ἀριθμὸς Ἑλλήνων, ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θὰ παρίδωσι τὰς ἀνηκούστους ταύτας αὐθαιρεσίας καὶ βιαιότητας τῆς Φιλιππουπόλεως, τὰς διαψευδούσας περιφανῶς πᾶσαν πολιτικὴν ὡριμότητα καὶ δυναμένας νὰ ἔχωσι σοβαρωτάτας συνεπείας εἰς βάρος τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ἡμῶν.

Ἡ παροῦσα πάνδημος διαμαρτύρησις ἐπιδοθήτω ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν ἑλλ. Κυβέρνησιν καὶ τοὺς κ.κ. Πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως μεταβιβασθῇ αὕτη πρὸς τὰς οἰκείας αὐτῶν Κυβερνήσεις.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου.

Κ. Σπυρίδης, Σ. Βουτυρᾶς. Ι. Πετράκης, Τριαντ. Φίλτσιος, Πέτρος Ἀξιωτίδας, Γ. Πετράκης, Ἀλέξ. Περδικίδης, Θ. Πασιλίδης. Ν. Παντζόπουλος. Φίλιππος Κουβελᾶς.

ΝΕΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝ ΡΩΣΣΟΣ

Μετὰ δικαίας χαρᾶς ἀγγέλλομεν τὴν ἐκλογὴν τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ τῆς Βυζαντολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως κ. Ἰω. Σοκολώφ. ὡς μέλους τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, οὗ τινος τὴν ἑλληνιστὶ ἀποσταλεῖσαν ἡμῖν εὐχαριστήριον ἀπάντησιν καταχωρίζομεν κατωτέρω. Ὁ κ. Σοκολὼφ εἶνε νέος φιλέλλην, ποιησάμενος τὴν ἐμφάνησιν αὐτοῦ ὡς τοιούτου διὰ πολλῶν ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ ἰδίως διὰ τοῦ κριτικοῦ αὐτοῦ ἔργου τῆς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἧς ἀποσπάσματα μετὰ ἰδιαιτέρας κριτικῆς μελέτης ἠρξάμεθα δημοσιεύοντες ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνὸς Ἰανουαρίου, κολακευόμεθα δὲ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὁ νέος φιλέλλην θέλει καθέξῃ περιφανῆ θέσιν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μεγάλων φιλελλήνων ὁμοεθνῶν του, τοῦ μακαρίτου Τερτίου Φιλίππωφ καὶ καὶ τοῦ ἐπιζῶντος κ. Νικολάου Δουρναβῶ.

Ἐν Πετρουπόλει τῇ 20 Ἰανουαρίου 1905

Ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε.

Ἀπὸ τοῦ μεμακρυσμένου καὶ ψυχροῦ Βορρᾶ πέμπω ὑμῖν τε καὶ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν ἐμὴν εἰλικρινῆ καὶ θερμὴν εὐχαριστίαν ἐπὶ τῇ ὑψηλῇ τιμῇ, ἣν ἐπεδείξασθέ μοι, ἐκλέξαντές με μέλος ἐπίτιμον τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας. Τὸ δίπλωμα καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς Ἑταιρείας ὑμῶν ηὐτύχησα λαβεῖν κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, ἐφ' ᾧ καὶ ἐγένετό μοι ἀληθὴς ἑορταστικὴ καὶ ἀδόκητος ἔκπληξις, ὑπερβαίνουσα τὰ ἐμὰ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐπιστήμης ἔργα.

Ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἤδη ἔτη ἀπὸ τοῦ φοιτητικοῦ ἔτι θώκου ἀφιέρωσα ἐμαυτὸν τῇ σπουδῇ καὶ ἐρεύνῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, τῆς τε μεσήλικος καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς νεωτάτης. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπαντα ἠγάπησα ἐν εἰλικρινείᾳ τὴν τῶν ἐμῶν ἀσχολιῶν ταύτην εἰδικότητα, ἡ δ' ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγένετο· ὡσεὶ γλῶσσά μοι μητρική, ὁ Ἕλλην λαὸς ἀδελφὸς προσφιλὴς καὶ αἱ τύχαι τοῦ τῶν ἡμετέρων χρόνων Ἑλληνισμοῦ λιπαρὸν ἐπισπῶνται τὸ ἐμὸν ἐνδιαφέρον, συγχαίροντά με ἔχουσαι, εἴτε συναλγοῦντα. Ἔτει 1902ῳ ηὐτύχησα ἐπισκέψασθαι τὸ ἔδαφος τῆς προσφιλοῦς μοι βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δ' ἀνὰ ταύτην ἐπιστημονικὴ ἐκδρομὴ ἐπλούτισέ με νέαις εἰδικαῖς γνώσεσιν, οἰκειοτέρους μοι τοὺς Ἕλληνας ἀπεργασμέναις.

Στερρῶς πέποιθα ἐπὶ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ ἀληθοῦς Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀκρα-

δόντως πιστεύω ἐπὶ τὴν ζωτικότητα τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι σημασίαν, ἅπερ ἀπείρως μεγάλαι ἐγένοντο αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ δὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐμῆς προσφιλοῦς πατρίδος. Ἐκ βάθους ψυχῆς χαιρετίζω τὴν δρᾶσιν τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ μάλα χαίρω, βλέπων τὰ ἐμὰ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ἔργα ἀξιωθέντα τῆς προσοχῆς τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας, ἐξ οὗ τεκμαίρομαι ἐμαυτὸν πορεύεσθαι τὴν ἀληθῆ ὁδὸν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ διερευνήσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῇ συμπαθείᾳ καὶ παροτρύνσει ὑμῶν τε καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ἀντλήσω νέας δυνάμεις τοῦ συνεχίσαι τὰ ἐμὰ ἔργα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, νέον καὶ ἰδιάζον ἀπὸ τοῦ νῦν ἐνδιαφέρον μοι προσκομίζοντα· ἐργαζόμενος γὰρ διὰ τὴν καθηγητικὴν ἕδραν καὶ τὴν ρωσσικὴν ἐκκλησιαστικοϊστορικὴν ἐπιστήμην, κατά τι, ὅση γέ μοι δύναμις, ὑπουργήσω καὶ τοῖς ἀληθέσιν ἰδεώδεσι τοῦ ὑφ' ὑμῶν ἀντιπροσωπευομένου Ἑλληνισμοῦ, ὡς εἷς τῶν ἐλαχίστων ἐν τοῖς ὑμετέροις συνεργάταις, πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἔργου. Εὖ οἶδα, ὅτι οὐ κινδυνεύω ἐν τῷ δισσῷ τοῦ ἐμοῦ σκοποῦ· μέχρι γὰρ τοῦδε τοῦ χρόνου μετ' αὐστηρίας βαδίζω τὴν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, δι'ὅ περ καὶ τῆς ὑμῶν προσοχῆς ἠξιωμένος εἰμί· ἡ δ' ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, θαλπομένη τῇ πρὸς τὴν κοινὴν ἡμῖν ἅπασι μητέρα τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀγάπῃ καὶ τῷ ἱστορικῷ αὐγαζομένη φωτὶ τῶν ἀρχαίων Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος θεσμῶν, εἴη μοι χειραγωγὸς ἐν τῇ πιστῇ ὑπουργίᾳ τοῦ ἀληθοῦς καὶ προσφιλοῦς μοι Ἑλληνισμοῦ.

Διατρανῶν ὑμῖν τε, ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε, καὶ τῷ περὶ ὑμᾶς Συμβουλίῳ τὴν ἐμὴν βαθεῖαν τιμήν,

Διατελῶ δοῦλος ὑμῶν ταπεινὸς

Ἰωάννης Ι. Σοκολῶφ
Καθηγητὴς τῆς Βυζαντολογίας
ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως.

Ο ΤΥΠΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

*Ἡ ἐφημερὶς «**Ἄστυ**» ἐδημοσίευσε τὴν ἑξῆς περὶ τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν εὐμενῆ κρίσιν :*

«Τὸ περιοδικὸν «**Ἑλληνισμὸς**», τὸ ἀπὸ ὀκταετίας ἀνελλιπῶς ἐκδιδόμενον, ἀποτελεῖ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὸ σέμνωμα τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ τύπου, ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀπόψεως κρινομένου. Περὶ τοῦ καθόλου ἔργου τῆς ἐκδιδούσης αὐτὸ ὁμωνύμου Ἑταιρείας, ἔργου ἐγγραμμάτου φιλοπατρίας, μεθοδικωτάτου, θὰ γράψῃ προσεχῶς ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν ὁ ἐκ τῶν συνεργατῶν ἡμῶν κ. Δ. Ἀναστασόπουλος ὁ Ἀθηναῖος. Τό γε νῦν ἔχον, σημειοῦμεν ἕνα τῶν ἐν γράμμασι σταθμῶν αὐτοῦ, τὸ περιοδικόν του, ὡς μίαν ἀπὸ τὰς φωτεινοτέρας δᾷδας τῆς ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἐπὶ ἐλευθέρους καὶ δούλους, μεταλαμπαδεύουσαν ὅλην τὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους, ἐκ φιλοεθνοῦς ἰδιαίτατα ἀπόψεως. Ἐκδίδεται ἀθορύβως, ἀλλὰ ἐπιδρᾷ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ψυχῶν ἰσχυρότατα καὶ μετὰ τιμῆς καὶ μετὰ μεγαλείου. Εἶνε ἡ μόνη Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις, ἣν ἔχομεν, δημοσιεύουσα ἄρθρα μεγαληγοροῦντα ἐφ' ὅλων τῶν ἀναφαινομένων ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσοννήσῳ ζητημάτων, ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων δὲ καλάμων, πάσης ἐν τῇ Χερσοννήσῳ ταύτης κινήσεως, διπλωματικῆς, πολιτικῆς, ἠθολογικῆς, γλωσσικῆς, ἐθνολογικῆς, λαογραφικῆς, ἱστορικῆς.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶνε ἡ διάδοσις αὐτοῦ μεγίστη, ὅπου γῆς ἑλληνικῆς ὑπάρχουσιν Ἕλληνες. Καὶ θὰ ἐφιλοδόξει κανεὶς μεγίστη νὰ εἶνε καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καὶ νὰ ἀποτελῇ ἁπλούστατα τὸ μηνιαῖον αὐτοῦ ἐθνικὸν εὐαγγέλιον διὰ πάντα Ἕλληνα.

Εἰς τὴν ἐνθουσιώδη αὐτὴν τοῦ περιοδικοῦ μνείαν πάντοτε ἄγεταί τις ἄκων εἰς ἕκαστον αὐτοῦ τεῦχος. Εἰς τὸ τελευταῖον αἴφνης τοῦ μηνὸς Μαρτίου, μ' ἕνα μόνον βλέμμα εἰς τὰ περιεχόμενα αὐτοῦ, διακρίνει τις τὴν μίαν μελέτην ἁμιλλωμένην πρὸς τὴν ἄλλην κατὰ τὴν ἐμβρίθειαν, τὴν βαρύτητα, τὴν ἑλληνικότητα, τὸ κῦρος, τὴν σπουδήν. Τοῦ κ. Καζάζη ἐπὶ κεφαλῆς πασῶν, τοῦ ἀκαταπονήτου εἰς δρᾶσιν πρακτικὴν καὶ ἐγγράμματον αὐτοῦ ἀνδρός, τοῦ μεγαλοϊδεάτου αὐτοῦ τῆς ἐγγραμμάτου ἑλληνικῆς φιλοπατρίας εἰς πάντα αὐτῆς κύκλον καὶ εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν αὐτῆς. Σπουδαιοτάτη μελέτη Ρώσσου παραλλήλως προβάλλει, φιλελληνικωτάτη καὶ δικαιοτάτη, περὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἐρχομένη διὰ ρωσσικῆς χειρὸς ν' ἀναιρέσῃ ὅσα κατ' αὐτῆς προγενέστεροι Ρῶσσοι συγγραφεῖς ἐξετόξευσαν ἄδικα καὶ ἀναληθῆ καὶ ὑβριστικά. Ἡ μελέτη αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ἐν Πετρουπόλει Θεολογικῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰω. Σοκολὼφ καὶ εἶνε φωτεινὸν ἀπαύγασμα μακροτάτων μελετῶν, τεινουσῶν νὰ ἐξάρωσι τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν καὶ τὴν δόξαν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας ὑπὸ τὴν δουλείαν. Ἀνάλογοι εἶνε κατὰ τὴν εὐρύτητα καὶ τὰ θέματα καὶ τὴν ὑφὴν καὶ αἱ λοιπαὶ μελέται, καθιστῶσαι διὰ τῆς ἑκάστοτε ποικίλης ἐναλλαγῆς αὐτῶν τὸν «Ἑλληνισμὸν» μοναδικὸν ἐθνικὸν ἐντρύφημα διὰ πάντα αἰσθανόμενον εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ νὰ πάλληται ἀκραιφνὴς ἑλληνικὴ καρδία.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 20 Ἀπριλίου.—Νέα βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα ἐσχάτως εἰς τὸ τμῆμα τῆς Βογδάντσης καὶ ἀγνοοῦσα τὰ τοῦ τόπου προσέφυγε τὴν 2αν Ἀπριλίου εἰς τὸ φανατικὸν σχισματικὸν χωρίον Διατατὸν διὰ νὰ ζητήσῃ ὁδηγούς. Οἱ χωρικοὶ ὅμως, μὴ γνωρίζοντες τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν συμμορίαν, οὐ μόνον ἠρνήθησαν πᾶσαν συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ σπεύσαντες πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Βογδάντσης,κατήγγειλαν,ὅτι συμμορία κρύπτεται εἰς τὸ δάσος τῆς Φούρκας.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ἐξελθὸν ἀμέσως πρὸς καταδίωξιν, εὗρεν ἐν τῷ ἀναφερομένῳ δάσει καὶ ἐντὸς σπηλαίου Βούλγαρον ἀντάρτην πληγωμένον εἰς τὴν χεῖρα, φέροντα στολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ πιλίκιον μὲ τὸ βουλγαρικὸν ἔμβλημα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Πλησίον αὐτοῦ κατεσχέθησαν ὅπλον Μάνλιχερ μετὰ ξιφολόγχης, 230 φυσίγγια καὶ μία βόμβα.

Ὁ Βούλγαρος, πάσχων ἐκ τῆς πληγῆς, παρεκάλεσε τοὺς Τούρκους στρατιώτας νὰ τὸν βοηθήσωσι καὶ διηγήθη πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς:

—«Πάντες οἱ Βούλγαροι καὶ ἰδίως τὰ κομιτᾶτα ἐν μεγάλῃ ταραχῇ ὡς ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν μακεδονικῶν σωμάτων καὶ ἰδίως τῆς καταστροφῆς τῆς νέας συμμορίας τοῦ Ἀποστόλη, ἧς τὰ πλεῖστα μέλη ἀνῆκον εἰς καλὰς βουλγαρικὰς οἰκογενείας, σπεύδουν ὅπως-ὅπως νὰ στρατολογῶσι νέας συμμορίας».

Ἡ συμμορία, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τραυματισθείς, συνεκεντρώθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ρίλου, ἐνεδύθη διὰ στρατιωτικῶν στολῶν καὶ ηὐλογήθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἡγουμένου. Ἡ διάβασίς των διὰ τῶν συνόρων διηυκολύνθη ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Ἀλλ' ἅμα τῇ εἰσβολῇ, μὴ ἔχουσα ὁδηγούς, περιεπλανήθη ἀνὰ τὰ δάση καὶ οὐδεμίαν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν εἰς τὰ χωρία, δι' ὧν διέβαινε.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς συμμορίας τοῦ Γιωβὰν Καρασούλη σᾶς εἶνε ἤδη γνωστά: Αὕτη ἔλαβε χώραν πλησίον τῶν λειβαδίων τῆς Καρατσόβας καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου,ὅπου οἱ λησταὶ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ εἴκοσι Τούρκων στρατιωτῶν καὶ δέκα πέντε χωροφυλάκων.Οἱ Τοῦρκοι, ἐνισχυθέντες, ἐνήργησαν ἔφοδον, καθ' ἣν ἅπασα ἡ συμμορία ἀποτελουμένη ἐκ 19 ληστῶν καὶ μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Γκώγκαν ἐκ Κιλκίς, κατεστράφη. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐτραυματίσθησαν 10 καὶ ἐφονεύθησαν 8, ἐν οἷς καὶ ὁ διοικῶν τὸ ἀπόσπασμα.Πλεῖστα ὅπλα καὶ ἀποκαλυπτικὰ ἔγγραφα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἐπίσης εἰς συμπλοκὴν πλησίον τοῦ Περλεπὲ τρεῖς Βούλγαροι ἐφονεύθησαν καὶ 18 ὅπλα Μάνλιχερ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Κατέφθασεν ἐνταῦθα παράξενος εἴδησις τῆς ὁποίας δὲν ἐξηκριβώθησαν ἀκόμη τὰ αἴτια καὶ οἱ λόγοι. — Τὴν νύκτα τῆς 8 πρὸς τὴν 9 ὁδεύοντος μηνός, εἰς βαθεῖαν χαράδραν παρὰ τὸ χωρίον Τσιρνίσιτσαν, ἀπέχοντος 4 ὥρας τοῦ Μελενίκου ἐγένετο

συμπλοκὴ μεταξὺ δύο βουλγαρικῶν συμμοριῶν, τῆς ὑπὸ τὸν Σανδόνσκην συμμορίας καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Στογιάννωφ. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης ἦτο ὁ φόνος τεσσάρων τῆς συμμορίας Σανδόνσκη καὶ τριῶν τῆς συμμορίας Στογιάννωφ καὶ ἑνὸς πληγωθέντος.

Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ ὀλίγαι ἐναπομένουσαι ἀκόμη βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἤρχισαν νὰ ἐρίζωσι μεταξύ των, μὴ δυνάμεναι πλέον νὰ φέρωσιν ἀποτέλεσμα κατὰ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἀλληλοκαταστροφή των εἶνε σημεῖον τῆς ἀπελπιστικῆς ταύτης θέσεως.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις ὅμως δὲν ἀπολείπει ἡ σκέψις περὶ ἐνδεχομένης συρράξεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἡ ἀνοχὴ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς συμμορίας καὶ οἱ συνεχεῖς βανδαλισμοὶ αὐτῶν φέρουσι τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Οὕτω αἱ στρατιωτικαὶ προπαρασκευαὶ τῆς Τουρκίας ὁλονὲν συμπληροῦνται διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀφικνουμένων στρατιωτῶν καὶ πολεμοφοδίων. Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε σταλέντων ἐνταῦθα ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων συνεπληρώθη ὁ ὁπλισμὸς τοῦ 3ου στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ ἔχει καὶ ἓν σύνταγμα πυροβολικοῦ ταχυβόλων. Ἐπίσης πᾶσαι αἱ πυροβολαρχίαι θὰ ἐφοδιασθῶσι διὰ ταχυβόλων, εὐθὺς ὡς ταῦτα παραληφθῶσιν ἐκ Γερμανίας.

Αἱ ἀρχαὶ διετάχθησαν νὰ μὴ παρέχωσιν ἀδείας εἰς τοὺς ἐφέδρους, ὅπως ὦσι παρόντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Οἱ μαθηταὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικῆς σχολῆς ἀπελύθησαν ἤδη πρὸ τῶν ἐξετάσεων καὶ πιθανῶς ν' ἀναλάβωσιν ἀπὸ τοῦδε ὑπηρεσίαν.

Καὶ ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν δίκην τῶν **72** μελῶν τοῦ ὑπὸ τὸν καπετὰν Πέτρον Γεωργίου σώματος, ὅπερ ὡς γνωστόν, παρεδόθη εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὴν **12** Δεκεμβρίου **1904**.

Τὸ δικαστήριον ἀνεγνώρισεν, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατηγορουμένων εὑρίσκοντο ἐν νομίμῳ ἀμύνῃ, καθ' ὅσον δὲν ἐζήτησαν ἢ νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς δολοφονηθέντας συγγενεῖς των, τοὺς ὁποίους αἱ ἀρχαὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προστατεύσωσι κατὰ τῶν κακούργων τοῦ Κομιτάτου, παραδεχθὲν ὡς μόνην κατηγορίαν τὴν ὑποκατάστασιν εἰς τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχῶν, διεβάθμισε τὴν ποινὴν μεταξὺ 1 καὶ 2 ἐτῶν φυλακίσεως, ἀναλόγως τῶν συγγενῶν, τοὺς ὁποίους ἕκαστος κατηγορούμενος εἶχε νὰ ἐκδικηθῇ, ἐκτὸς τοῦ ἀρχηγοῦ μόνον καταδικασθέντος εἰς 2 1)2 ἐτῶν φυλάκισιν.

Μοναστήριον 20 Ἀπριλίου.—Αἱ ὠμότητες τῶν Βουλγάρων δυστυχῶς ἐξακολουθοῦσι μεθ' ὅλην τὴν ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων.

Οὕτω τὴν 21ην λήξαντος ἐν τῇ συνοικίᾳ Μπαΐρ τῆς πόλεώς μας Βούλγαροί τινες ἐπετέθησαν κατὰ δύο Ἑλλήνων νέων, ἐπειδὴ ἐτόλμησαν νὰ τοὺς χαιρετίσωσιν ἑλληνιστί, καὶ τὸν μὲν ἕνα ἀφῆκαν ἄπνουν διὰ τριῶν διαμπερῶν τραυμάτων μαχαίρας, τὸν δὲ ἕτερον ἐτραυμάτισαν σοβαρῶς.

Τὴν 25ην ὡσαύτως κατὰ τὴν πρωΐαν ἐγένετο ἀπόπειρα διὰ περιστρόφου ἀνεπιτυχῶς κατά τινος Βουλγάρου ξενοδόχου, Λάζου ὀνομαζομένου, ὅστις εἶνε σημαῖνον ὄργανον τοῦ Κομιτάτου.

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐτραυματίσθη ὁ Βούλγαρος ξενοδόχος Εὐάγγελος Τσεναρμάρας διὰ τὸν λόγον ὅτι καθυστέρει τοὺς μισθοὺς 20 ὀργάνων τοῦ Κομιτάτου διατελούντων ὑπὸ τὰς διαταγάς του.

Τὴν 26ην ἐπίσης πρὸ μεσημβρίας ἄλλη ἀπόπειρα ἐγένετο κατὰ τοῦ Βουλγάρου Ναοὺμ Χριστὼφ ἐκ Νεβολιάνης τῆς Φλωρίνης καταγομένου. Οὗτος, ἀντιπρόσωπος ὢν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν καὶ πράκτωρ μεταναστεύσεων, διετέλει ἐπίτιμος διερμηνεὺς τοῦ Βουλγαρικοῦ Πρακτορείου, διευθύνων καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ κέντρου τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου. Ἡ ἀνάκρισις ἐπείσθη, ὅτι ἡ ἀπόπειρα διεπράχθη παρὰ κομιτατζήδων ἀδικηθέντων ὑπὸ τοῦ Χριστώφ.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε τὰ πρῶτα οὐδὲ τὰ τελευταῖα κακουργήματα. Ἀναγνώσατε καὶ τὰ ἑπόμενα καὶ ἂν θέλητε μὴ φρίττητε πρὸ τῆς ἀγριότητος καὶ τῆς αἱμοδιψίας τῶν χειρίστου εἴδους τούτων λῃστῶν: Μεγάλη βουλγαρικὴ συμμορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μήτρου Βλάχου καὶ τινος Νικολάου ἐκ Ντομπρολίτσης εἰσέβαλε τὴν νύκτα τῆς 8ης Μαρτίου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, παρὰ τὴν Σλεβένην. Οἱ λῃσταὶ ἐσύλησαν πρῶτον καὶ διήρπασαν πάντα τὰ πολύτιμα τῆς Μονῆς ταύτης, τὰ ὁποῖα διὰ φορτηγῶν μετέφερον ὡς γέρας εἰς τὰ σχισματικὰ χωρία.

Κατόπιν ἐξηνάγκασαν διὰ κτυπημάτων λόγχης τὸν Ἡγούμενον ἀρχιμανδρίτην Ἄνθιμον νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν εἰς χρῆμα περιουσίαν του καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν, γέροντα ἀνίσχυρον 75 ἐτῶν, διὰ μαχαιρῶν καὶ λογχῶν ἐξορύξαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀποκόψαντες τὰ ἄκρα.

Μετὰ τοῦτο ἔκοψαν καὶ τὸ οὖς τοῦ νεκροῦ, ὡς σημεῖον τῆς νίκης των, ἠσέβησαν παντοειδῶς ἐπὶ τοῦ πτώματος, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου συνέτριψαν διὰ μεγάλων λίθων.

Κατεκρεούργησαν ἐπίσης μὲ τὴν αὐτὴν ὠμότητα καὶ τὸν μοναχὸν Δαμιανόν, ἐν τέλει δὲ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν Μονὴν καὶ τὸν Ναόν, μεταβαλόντες τὰ πάντα εἰς τέφραν.

Τὸ ὅτι δὲ αἱ συμμορίαι αὗται ἐνεργοῦσιν ἐν γνώσει καὶ τῇ ἀνοχῇ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκουσι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐν ταῖς μετ' αὐτῶν συμπλοκαῖς καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Οὕτω πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ χωρίον Δρὲν τοῦ Καζᾶ Περλεπὲ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα συνεπλάκη μετὰ ἐξαμελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας, μεταφερούσης πολεμοφόδια. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν τρεῖς τῶν Βουλγάρων, οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγον, ἐγκαταλείψαντες 12 ὅπλα Μάνλιχερ, ἐξ ὧν 8 ἀμεταχείριστα, 1 Μάουζερ, 1 Μαρτίνι, δύο Γκρᾶ, μίαν βόμβαν, ἄνω τῶν χιλίων φυσιγγίων Μάνλιχερ καὶ δύο σάκκους περιέχοντας ἔγγραφα καὶ φάρμακα.

Καστορία 20 Ἀπριλίου.—Ἡ ἐν τῇ περιφερείᾳ μας βουλγαρικὴ δρᾶσις διὰ τῶν λῃστοσυμμοριῶν ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς εἰς βάρος τῶν ἀθώων ἀδελφῶν μας. Μέχρι τοιούτου δὲ σημείου ἔφθασεν ἡ ἐγκληματικότης αὐτῶν, ὥστε ἐπέστη ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἐπέλθῃ ὁ τιμωρὸς ἀνοικτίρμων καὶ αὐστηρός.

Οὕτω τὰ φρικώδη ἐγκλήματα καὶ αἱ ἱεροσυλίαι τῶν Βουλγάρων λῃστῶν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, τῆς Ζλεβίνης καὶ τοῦ Τσεριλόβου προυκάλεσαν περιφανῆ ἐκδίκησιν ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλληνομακεδόνων, οἵτινες τόσα μέχρι τοῦδε ὑπέστησαν.

Μακεδονικὸν σῶμα, ἐνισχυθὲν καὶ ὑπὸ ἐνόπλων χωρικῶν, κατεδίωξε τοὺς λῃστὰς καὶ κατώρθωσε νὰ περικυκλώσῃ αὐτοὺς ἐν Ζαγοριτσάνῃ, ὅπου τὸ ἀπόγευμα τῆς 25 Μαρτίου αἱματηροτάτη συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν.

Οἱ Βούλγαροι, κλεισθέντες εἰς τὰς οἰκίας, ἠμύνοντο ρίπτοντες βόμβας. Ἔκρηξις ἀποθήκης πολεμοφοδίων τοῦ Κομιτάτου κατέστρεψε 4 οἰκίας. Ἐκ τῶν Βουλγάρων 80 ἐφονεύθησαν καὶ 40 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Ὁ καϊμακάμης Καστορίας μετὰ τῶν ἐν Μοναστηρίῳ προξένων τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας μετέβησαν ἐπὶ τόπου.

Σέρραι 20 Ἀπριλίου.—Οἱ Βούλγαροι ἀπό τινος ἤρξαντο καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιφερείᾳ ἐντονωτέραν τὴν ληστρικήν των δρᾶσιν, ὡς δὲ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ θέλει ἐπεκταθῇ αὕτη ἐπὶ τὸ ἀνησυχώτερον.

Οὕτω τέσσαρες χωρικοὶ τοῦ χωρίου Σαβζάκ, κειμένου πλησίον τοῦ Δεμίρ-Ἰσὰρ, μεταβάντες νὰ κόψωσι ξύλα εἰς δάσος πλησίον τῆς Τοπολνίτσας καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δεμὶρ-Ἰσὰρ—Πετριτσίου, ὑπέστησαν ἐπίθεσιν, ἐξ ἧς ἐφονεύθησαν ἐξαφανισθέντες τρεῖς ἐξ αὐτῶν.

Ὁ τέταρτος διασωθεὶς ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ ἐπιτεθέντες εἶνε Ἀλβανοί. Ἂν κρίνῃ τις ὅμως, ἐκ τῆς ἐπιμονῆς μεθ' ἧς οἱ λοιποὶ χωρικοὶ κρύπτουσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐξαφανισθέντων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ χωρίον Σαβζάκ, ἑλληνικώτατον ὄν, ἠπειλεῖτο ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, συνάγει, ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο ὑπὸ Βουλγάρων.

Εἷς ἐκ τῶν ἐξαφανισθέντων ὀνομάζεται Ἰωάννης Κερατζῆς, ἡλικίας 20 ἐτῶν καὶ υἱὸς προκρίτου τοῦ χωρίου.

Φλώρινα 20 Ἀπριλίου.—Σᾶς ἀναγγέλλω φοβερὰν ἱεροσυλίαν τῶν Βουλγάρων, καταπλήξασαν τοὺς πάντας διὰ τὴν φρικωδίαν, τὸ ἀνίερον καὶ τὴν ἀγριότητα. Ὁ ἀρχηγὸς βουλγαρικῆς συμμορίας Τάνε Στόϊτσωφ, εἰσβαλὼν εἰς τὸ χωρίον Γκορνίτσοβον, ἐκάλεσε τοὺς 3 ἱερεῖς τοῦ χωρίου, ὧν ὁ εἷς ἡλικίας 110 ἐτῶν, καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ τῷ φέρωσι πάντα τὰ ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας βιβλία, ἅτινα ἔκαυσε διὰ πετρελαίου μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποίου τὰ ἀργυρᾶ περικαλύμματα ἐκράτησεν ὡς λάφυρον.

Κατόπιν μεταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατεβίβασε τὴν εἰκόνα τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου, ἀναρτήσας ἀντ' αὐτῆς τὴν τοῦ Ἐξάρχου, καὶ διέταξε τοὺς ἱερεῖς νὰ ἱερουργῶσιν εἰς τὸ μέλλον βουλγαριστὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Ἀνήγγειλε δὲ ὅτι θ' ἀποστείλῃ καὶ Βούλγαρον διδάσκαλον εἰς τὸ χωρίον.

Ἀδριανούπολις 20 Ἀπριλίου.—Αἱ ἐν τῷ βιλαετίῳ ἡμῶν βουλγαρικαὶ συμμορίαι, παρ' ὅλην τὴν ἀπηνῆ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων καταδίωξιν, γίνονται δσημέραι τολμηρότεραι.

Οὕτως ἑπταμελὴς συμμορία, καταλαβοῦσα μῦλον τινὰ μακρὰν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Κρυονέρου, δίωρον ἀπέχοντος τῆς Βύζης, ἀφ' οὗ ἐδέσμευσε τοὺς ἐν αὐτῷ ἐργάτας καὶ χωρικούς, ἀνέμεινεν ἐνεδρεύουσα τὴν ἄφιξιν τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ μύλου Χατζηδημητρίου ἢ τοῦ υἱοῦ του, οὗ ἡ αἰχμαλωσία θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἱκανὰ λύτρα.

Πράγματι ὁ υἱὸς τοῦ ἰδιοκτήτου Ἀριστείδης, φθάσας ἐκεῖ τὸ ἀπόγευμα, συνελήφθη καὶ ὡδηγεῖτο πρὸς τὸ χωρίον, ὅπως ὑποδείξῃ διαφόρους εὐπόρους χωρικούς. Καθ' ὁδὸν ὅμως, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, πυροβοληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ληστῶν ἐτραυματίσθη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρός.

Οἱ λησταὶ οὐχ ἧττον ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰσβαλόντες

εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ἕλληνος Συργιανοῦ, ἀφήρεσαν ὅσα χρήματα εὗρον ἐν τῷ συρταρίῳ του καὶ ἀπῆλθον ἀνενόχλητοι.

Φιλιππούπολις 20 Ἀπριλίου.—Τὰ ἀπὸ πολλοῦ ἀναγγελλόμενα συλλαλητήρια συνεκροτήθησαν τέλος εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἔχοντα χαρακτῆρα ἀνθελληνικόν, διὰ τὰς γνωστὰς ἀτυχίας καὶ τιμωρίας τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Ζαγοριτσαίνῃ. Πανταχοῦ τὸ βουλγαρικὸν μένος ἐξέσπασεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων δι' ὕβρεων καὶ ἀπειλῶν κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ, κατὰ τῆς ζωῆς καὶ ἀσφαλείας ἡμῶν, πρὸς οὓς ὡς εἰς εὔκολον λείαν καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς συνειθίζουσι νὰ ἐπιτίθενται βέβαιοι ὄντες πρῶτον περὶ τῆς ἀτιμωρησίας αὐτῶν καὶ δεύτερον περὶ τῆς μὴ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους ἡμῶν.

Τὸ ἐν τῇ πόλει μας ὅμως συλλαλητήριον ἐκτὸς τῶν ὕβρεων καὶ τῶν χυδαιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐξεστομίθησαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἀπειλῶν κατὰ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἔλαβε καὶ χαρακτῆρα ἐπιθετικὸν πρωτοφανῆ ἴσως διὰ κράτος, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ λέγηται πεπολιτισμένον.

Τὴν 10 1)2 ἀκριβῶς τῆς παρελθούσης Κυριακῆς τῶν Βαΐων 1500—2000 Βούλγαροι συνήχθησαν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Βόριδος μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι καὶ ἄλλοι φιλοπερίεργοι. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προεδρείου, ἔλαβον τὸν λόγον οἱ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης γνωσθέντες ῥήτορες καὶ διὰ θερμῶν λόγων διεξετραγώδησαν τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργείας τῶν ἑλληνικῶν ὁμάδων καὶ δριμείας φράσεις ἔρριψαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει γένους. Ὁ εἷς μάλιστα τῶν ῥητόρων, ἐρωτήσας ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ Ἕλληνες ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ καὶ λαβὼν ἐπίτηδες ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, ἀπεφάνθη μεγαλοφώνως, ὅτι ἡ ἀπουσία αὐτῶν μαρτυρεῖ, ὅτι ἐγκρίνουσι τὰ γιγνόμενα ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων των ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἄρα εἶνε ἄξιοι τῆς τύχης των. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο δεκτὴ ἡ γνωστὴ ἤδη ἀπόφασις καὶ διελύθησαν οἱ παραστάντες ἡσύχως καὶ ἐν τάξει κατὰ τὰς παρακελεύσεις τοῦ προέδρου τοῦ συλλαλητηρίου κ. Σιλτζοβαλῆεφ.

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἥσυχον διάλυσιν τοῦ συλλαλητηρίου τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἤλπισεν, ὅτι τὸ πᾶν ἔληξεν αἰσίως καὶ ἐπήνει τὴν ἐξουσίαν, ὡς καὶ τοὺς πρωτοστατήσαντας ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες μας διεψεύσθησαν οἰκτρῶς καὶ ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἡ πόλις μας ἔλαβεν ἀπαισίαν ὄψιν ἐπιδρομῆς ἀγρίων ὀρδῶν, ἐπιτιθεμένων κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος.

Οὕτω τὴν 4ην μ. μ. στῖφος ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἀνθρώπων κρατούντων μαχαίρας, ῥόπαλα καὶ σιδηρᾶς ῥάβδους καὶ παρακολουθουμένων ὑπὸ διακοσίων ἄλλων, εἶχε συγκεντρωθῇ ἐν τῇ ῥηθείσῃ πλατείᾳ ἐπὶ σκοπῷ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταστροφῆς δὲ καὶ λεηλασίας τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων, ὅσα ἦσαν ἀνοικτὰ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

Ἐκ τῆς πλατείας εἰσῆλθον ἀκράτητοι, ἀκατάσχετοι, ὁρμητικοί, φοβεροὶ εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἐν τρομακτικοῖς ἀλαλαγμοῖς καὶ κραυγαῖς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, προυχώρησαν μέχρι τοῦ οἰνοπωλείου καὶ ἐργοστασίου κονιὰκ «Τσερβὲν Ρὰκ» τῶν κ.κ. Γ. Δοδοξοπούλου καὶ Μιχ. Ζουρνίδου Ἑλλήνων ὑπηκόων. Ἐκεῖ ἀγριωποὶ σταματήσαντες ἐπὶ μίαν στιγμήν, ὅπως κατοπτεύσωσι τὰ ἐντὸς τοῦ καταστήματος, ὥρμησαν εἶτα μετ' ἐξόχου ἀγριότητος καὶ ἔθραυσαν διὰ τῶν ῥοπάλων πάσας τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς μεγάλης ὁδοῦ εἶχε καταστῆ

ἀληθὲς πανδαιμόνιον. Φεύγει καὶ κρύπτεται ὅλος ὁ κόσμος, μηδ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ἐξαιρουμένων. Εἰσορμήσαντες εἰς τὸ κατάστημα κατέστρεψαν πᾶν ὅ τι εὑρίσκετο ἐν αὐτῷ. Χιλιάδες φιαλῶν, τράπεζαι, καθέκλαι ἐθραύσθησαν καὶ ἠνεῴχθησαν μεγάλα βαρέλια πλήρη ποτῶν καὶ ἔρρεον κατὰ γῆς, καὶ ἐγένετο ἀληθὴς πλήμμυρα.

Ἐκ τοῦ «Τσερβὲν Ρὰκ» προυχώρησαν εἰς τὸ καφενεῖον «Ἀκρόπολιν» τοῦ κ. Στεφάνου Ἀντωνιάδου, Ἕλληνος ὑπηκόου καὶ τούτου, καὶ μετέβαλεν εἰς συντρίμματα ὅλα τὰ παράθυρα. Ἐκεῖθεν εἰσώρμησαν εἰς τὸ ἀντικρὺ κείμενον μέγα καφενεῖον καὶ ξενοδοχεῖον τῆς «Μητροπόλεως» κρατούμενον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κ.κ. Μιχ. Δημητρὼφ καὶ Συντροφίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως συχνάζουσι πολὺ Ἕλληνες καὶ ἔθραυσαν καὶ ἐκεῖ τὰς ἔξωθεν μεγάλας ὑέλους τῶν παραθύρων καὶ εἶτα εἰσώρμησαν ἀχαλίνωτοι ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ θαμῶνες, Βούλγαροι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἰσραηλῖται ἠθέλησαν νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς ὀπισθίας θύρας. Ἦτο «πατεῖς με πατῶ σε». Εἷς ἐκ τῶν ταραξιῶν ἔπαλλε πέλεκυν. Ἐνταῦθα δὲν ἐκακοποίησάν τινα, οὐδὲ ἐπροξένησαν ἄλλας ζημίας, ἀλλ' ἐξελθόντες ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὸ καφενεῖον «Ἀκρόπολις» καὶ κατέστρεψαν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ καθίσματα, μαρμαρίνους τραπέζας, εἰκόνας, λυχνίας μεγάλας καὶ μικράς, στολίσματα τῶν τοίχων, πάντα τὰ ἐν τῷ κυλικείῳ, ἀφήρεσαν δὲ ἐν κυνηγετικὸν ὅπλον τοῦ καταστηματάρχου καὶ τὰς σφαίρας τοῦ σφαιριστηρίου. Ἐν τῷ καφενείῳ εὑρίσκετο καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἑλληνικῆς Μητροπόλεως κ. Γεώργιος Θεοδωρίδης, τὸν ὁποῖον εἷς ἐκ τῶν ταραξιῶν ἐπεχείρησε νὰ στραγγαλίσῃ, περισφίγγων τὸν λαιμόν του, ἐνῷ ἄλλος τῷ κατέφερε δεινὸν τραῦμα κατὰ τῆς δεξιᾶς χειρός.

Ταῦτα πάντα διεπράχθησαν, χωρὶς νὰ φανῇ οὐδὲ ἴχνος χωροφυλακῆς ἢ στρατοῦ. Ἀπὸ τῆς πλατείας μέχρι τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μητροπόλεως» ὑπῆρχον δύο μόνον χωροφύλακες, οἵτινες βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσί τι. Ἡ γνῶσις τῶν συμβάντων τούτων ἀνὰ τὴν πόλιν ἀνεστάτωσεν αὐτήν. Πάντες Ἕλληνές τε καὶ ξένοι, ἔμειναν ἔκπληκτοι. Εἶχε διαδοθῆ, ὅτι ἤρξατο σφαγή, ὅτι ἐρρίφθησαν βόμβαι, ὅτι ἐπυρπολεῖτο ἡ ἑλληνικὴ Μητρόπολις καὶ τὰ παρόμοια. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς συνοικίαις ἐπεκράτει μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβος, καθόσον οὐδεμία εἶχε γίνῃ εἰσέτι σοβαρὰ προσπάθεια πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως.

Μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ἡ βουλγαρικὴ ὁρδὴ ἐν κραυγαῖς πάντοτε καὶ σείουσα τὰ ρόπαλα καὶ τὰς μαχαίρας κατήρχετο τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τὴν θραῦσιν παραθύρων τινῶν τοῦ φαρμακείου τοῦ κ. Κ. Πανουσιάδου, προεχώρησε πέραν τοῦ κήπου τῆς Ἐκθέσεως, σκοποῦσα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου. Ἐκεῖθεν ἐρρίφθη πρὸς τὰ κάτω βαίνουσα πρὸς τὸν οἶκον τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» κ. Κωνσταντινίδου, ἰατροῦ, ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν ἐν αὐτῷ εἴσοδον καὶ φονεύσῃ αὐτόν. Φρικώδης ἦτο ἡ προσβολή. Οἱ λίθοι ἔπιπτον ὡς βροχὴ καὶ οἱ πελέκεις διηυθύνοντο ἰσχυρῶς κατὰ τῆς κλειστῆς εὐτυχῶς εὑρεθείσης σιδηρᾶς πύλης τοῦ οἴκου. Ἡ σκηνὴ ἦτο τραγική, ἡ ὅλη οἰκογένεια ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον. Τὰ τέκνα τοῦ κ. Κωνσταντινίδου ἐρρίφθησαν διὰ τῶν τοίχων εἰς τοὺς παρακειμένους οἴκους, οὗτος δὲ μετὰ τῆς συζύγου του, ὡπλισμένοι καὶ ἐν συγκινήσει, ἀνέμενον τὴν ἔκβασιν τῆς κατὰ τῆς πύλης τοῦ οἴκου των ὁρμῆς. Εὐτυχῶς ἀστυνομικοὶ κλητῆρες πολυάριθμοι, εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ κατερχομένου ἐφ' ἁμάξης πρὸς τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον διερμηνέως αὐτοῦ κ. Ζώτου, ἔσπευσαν καὶ διέλυσαν τοὺς προσβολεῖς καὶ οὕτω ἔσωσαν τὴν οἰκογένειαν ἀπὸ βεβαίου θανάτου.

Τότε δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἐπεφάνη καὶ ἔφιππος χωροφυλακή, ἡ θέα τῆς ὁποίας ἠνάγκασε τοὺς ταραχοποιοὺς νὰ τραπῶσι πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

Διερχόμενοι πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἕλληνος κουρέως κ. Ἀθ. Θωμᾶ ἔθραυσάν τινα ἐκ τῶν παραθύρων της, μεθ' ὃ διηυθύνθησαν εἰς τὴν συνοικίαν Τεπὲ Ἀλτῆ καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ φούρνου τοῦ κ. Χρ. Κολιούτα, ἠπειρώτου καὶ ὀθωμανοῦ ὑπηκόου. Ἔθραυσαν τὰ παράθυρα, ἥρπασαν ἄρτους καὶ ἀφῄρεσαν ἐκ τοῦ ταμείου 200 φράγκα.

Κατόπιν ἡ συνοδεία τῶν ταραξιῶν ἐκείνων τυρβαλέα καὶ ἀτίθασσος εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μαρασλείου Σχολῆς καὶ ἔθραυσεν 91 ὑέλους παραθύρων, καὶ τὴν θύραν. Ἀποχωροῦντες τῆς σχολῆς οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ διερχόμενοι πρὸ τῆς οἰκίας τῆς Ἑλληνίδος κυρίας Πάντσεβιτς, Γερμανίδος ὑπηκόου, ἔθραυσαν τὰ παράθυρα καὶ ἐσφενδόνισαν κατὰ τῆς κυρίας ταύτης ὀγκώδεις λίθους.

Ἐπέδραμον εἶτα εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, εἰσῆλθον εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον τοῦ Ἕλληνος κ. Γεωργίου Γιάγκογλου, Βουλγάρου ὑπηκόου καὶ κατέστρεψαν πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἐκεῖ, τὸν δὲ ἰδιοκτήτην ἐξυλοκόπησαν ἀνιλεῶς. Ἐκεῖθεν ἄγριοι καὶ ἀχαλίνωτοι μετέβησαν εἰς τὴν Νέαν Συνοικίαν καὶ ἐσύλησαν δύο ἑλληνικὰ καφενεῖα, ἀνήκοντα εἰς Ἕλληνας Βουλγάρους ὑπηκόους, θύσαντες καὶ ἀπολέσαντες.

Εἶτα διέτρεξαν ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν ἐκείνην ὡς ἀνήμερα θηρία κραυγάζοντες: «Θάνατος εἰς τοὺς Ἕλληνας» (Ντόλο Γκίρτσητε). Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλαι μικραὶ ὁμάδες διέτρεχον τὰς συνοικίας θορυβοῦσαι, θραύουσαι ὑέλους καὶ ἀναστατώνουσαι τὸν κόσμον. Τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τοῦ κ. Διον. Τσουκαλᾶ καὶ τῆς οἰκογενείας Γεωργιάδου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθραύσθησαν. Μία τοιαύτη ὁμάς, διερχομένη πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Φιλιππουπόλεως» κ. Δ. Κουμαριανοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔρριψε λίθους τινὰς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῶν θηλέων, ἤρξατο λακτίζουσα τὴν θύραν τῆς οἰκίας, εἰς δὲ ἀνέκραξε: «Ἀπόψε εἰς τὸ σπῆτι αὐτὸ θὰ χυθῇ αἷμα». Ὁ κ. Δ. Κουμαριανὸς ἐγνωστοποίησε ταῦτα εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, κ. Βαρατάσην, ὅστις τὰ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἀπαιτήσας ἀσφάλειαν. Ἡ ἀστυνομία διέταξε παρευθὺς τὰ δέοντα, καθ' ὅλην δὲ τὴν νύκτα ὁλόκληρος ἡ συνοικια ἐφρουρεῖτο ὑπὸ περιπολιῶν ἐκ χωροφυλάκων και στρατιωτῶν.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἐφυλάχθη ἡ τάξις τελείως, διότι ἀκριβῶς τὴν 10 τῆς νυκτὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ἐφημερίδος «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐπιπεσόντος κατὰ τῆς αἰθούσης ἐν τῇ ὁποίᾳ στοιχειοθετεῖται τὸ φύλλον. Εὐτυχῶς ἀνθρώπινα θύματα δὲν ἔσχομεν πλὴν τῶν κακοποιήσεων.

Αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι ἐκλείσθησαν ἅπασαι, δὲν ἐψάλη δὲ ἡ ἀκολουθία τῶν Νυμφίων, διότι εἶχεν ἐπιμόνως διαδοθῇ, ὅτι θὰ ἐγίνετο ἐπίθεσις κατ' αὐτῶν.

Οὐδέποτε ἄλλοτε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς τουρκοκρατίας συνέβησαν τοιοῦται τρομακτικαὶ σκηναὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου 1905	28 Φεβρ. 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,971,937.54	2,046,181.69
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	96,450.—	163,710.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,223,401.—	1,152,325.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν	»	23,579,516,56	23,969,084.32
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	20,962,688.83	21,457,615.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,870,199.55	52,870,304.80
Προεξοφλήσεις	»	20,487,917.06	19,726,552.02
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,829,544.46	3,009.407.74
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	14,037,076.44	14,996,809.34
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	541,909.15	1,258,845.95
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,450.542.22	2,640,925.27
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,274,923.43	54,848,300.88
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,585,846.39	42,655,953.59
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	10,995,414.54	9,819,998.39
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,732,071.19	4,938,059.54
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304,770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,834,462.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	86.988,62	98,857.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,274,001.10	8,292,537.89
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,604,262.91	2,632,345.40
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,628,324.27	1,625 756.17
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,531,949.72	2,551,214.51
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,027,240.20	5,747 339.24
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	45,620.75	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280.000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	566,843.3	366,176.73
	Δρ.	364,570,164.45	367,036,430.84

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.–	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.–	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ : I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42 — II. » » Τραπέζης . . . » 46,829,154,62	»	115,607,730.04	118,311,725.43
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,824,432 37	3,752,347.16
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,443,947.74	15,885,643 60
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	625,148.74	863,350.79
Μερίσματα πληρωτέα	»	408,585.—	541,240.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 527,176.91 — » τραπ. γραμ. » 3,970,599.23 }	»	4,497,776.14	3,684,337.37
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»		59,494.45
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	431,465.60	517,953.55
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	166,411.64	968,469.40
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	810,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	20 962,688.83	21,457,615.83
» » « » τρ. γρ)τια » « »	»	258,989.21	315,857.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	75,539,438.76	74,328,450.97
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966.690.–	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,493,600.—	20,495,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν	»	1,531,422.—	1,699,704.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	72,000.—	5,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,042,313.21	3,885,569.85
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,127 891.87	1,215,761.70
Διάφορα	»	1,913,349.23	1,625,736.09
	Δρ	364 570,164.45	367,036,430.84

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Ἀπριλίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η΄ ΤΕΥΧΟΣ 89ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905 — Μάϊος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
"ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ τριμηνιαία ἀπόδειξις.

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❋ ❋ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'. ❋

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Πρὸ τοῦ διαφράγματος ἐτοποθετήθησαν 10 μεγάλα πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε ἦσαν γενουήνσια, τρία κρητικά, ἓν ἐξ Ἀγκῶνος καὶ ἓν αὐτοκρατορικόν. Τὰς πρώρας των τὰς εἶχον ἐστραμμένας πρὸς τὸ διάφραγμα, πλησίον των δὲ εἶχον ἀγκυροβολήσει καί τινες τριήρεις πρὸς ἐνίσχυσιν. Ἡ κυβέρνησις τῆς φυλακίδος ἢ τοῦ προσκόπου τοῦ οὕτω παρατεταγμένου στόλου εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τοὺς Γενουηνσίους.

Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου αἱ προπαρασκευαὶ τοῦ Μωάμεθ εἶχον σχεδὸν ἀποπερατωθῇ. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος προσωπικῶς εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν ὅλου τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ τοῦ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων τῶν Τούρκων μεταφερθέντος. Αὐτὸς προσωπικῶς ἐγύμναζε τὰς συγκεντρωμένας δυνάμεις του, τὰς ἐταξινόμει καὶ ἐσχημάτιζεν ἰδιαίτερα σώματα θωρακοφόρων, σφενδονητῶν, τοξοτῶν καὶ λογχοφόρων.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ τακτικῶν καὶ ἀτάκτων στρατιωτῶν. Τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον σῶμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἦτο τὸ τῶν Γενιτσάρων, κατόπιν δὲ ἤρχοντο αἱ τουρκικαὶ ὀρδαί, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰς στρατιάς, αἵτινες εἶχον καταλάβῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Ἡ στρατολογία, τὴν ὁποίαν διενήργησεν ὁ Μωάμεθ, ἦτο γενική. Τὸ τουρκικὸν ἔθνος ὁλόκληρον ἀπετέλει τὸν στρατὸν τὸν μέλλοντα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Μεταξὺ τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς ὑπῆρχον καὶ ἀναρίθμητοι Δερβίσσαι, δηλαδὴ ὁπλαρχηγοὶ ἐκ τῶν διαφόρων ὀθωμανικῶν κτήσεων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Μωάμεθ εἶχε παράσχῃ τὸ προνόμιον νὰ διοικῶσι μόνοι τὰς ἐπαρχίας των, ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅπως

ἐν καιρῷ πολέμου ἐνισχύσωσι τὸν τουρκικὸν στρατὸν δι' ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐφέδρων. Οἱ ἄτακτοι ἢ Βασιβοζοῦκοι ἀνῆκον εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις, ἐν μέρει δὲ ἀπετελοῦντο καὶ ἀπὸ Χριστιανοὺς προσελκυομένους ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῶν λαφύρων.

Κατὰ τοὺς ἀσφαλεστέρους ὑπολογισμοὺς ἡ στρατιὰ αὕτη τοῦ Μωάμεθ, συνίστατο ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἴκοσι χιλιάδες ἀπετέλουν τὸ ἱππικόν. Οἱ Γενίτσαροι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προωρισμένοι νὰ παίξωσι τὸ σπουδαιότερον μέρος καὶ ἀπετέλουν τὸ πολεμικώτερον σῶμα, ἀνήρχοντο εἰς δώδεκα χιλιάδας. Τὸ ὄνομα Γενίτσαροι, ὅ περ σημαίνει «νέον στράτευμα», ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ περιφήμου Δερβίσου Χατζῆ Βεκτάς, θεωρουμένου ὡς ἁγίου ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, ὅταν τὸ σῶμά των ἀναδιωργανώθη τὸ ἔτος 1326, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Ὀρχάν. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ σώματος τῶν Γενιτσάρων ὑπὸ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν τοῦ Μουρὰτ Α' υἱοῦ τοῦ Ὀρχάν, τόσον προήχθη, ὥστε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ Β' οἱ Γενίτσαροι εἶχον καταστῇ περίφημοι διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὸ θάρρος των. Κυρίως οἱ Γενίτσαροι ἦσαν χριστιανόπαιδες ἐξισλαμισμένοι ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατηχήσεώς των εἰς τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν ἐπετηροῦντο αὐστηρότατα ὑπὸ φανατικωτάτων Ὀθωμανῶν καὶ ἐδιδάσκοντο πῶς νὰ καταστῶσι χρησιμώτεροι καὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι καλείτερον τὸν Σουλτᾶνον. Μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς διδασκαλίας των οἱ νεαροὶ προσήλυτοι τοῦ Ἰσλιάμ διῃροῦντο ἀναλόγως τῶν κλίσεών των καὶ ἐξεπαιδεύοντο ἄλλοι μὲν διὰ τὴν πολιτικήν, ἄλλοι δὲ διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐξεπαιδεύοντο ἐπιμελῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην καὶ ἐδιδάσκοντο ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Ὅλοι ὑπήγοντο εἰς αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐδιδάσκοντο τὴν αὐταπάρνησιν, νὰ ὑποφέρωσι γενναίως τὰς ταλαιπωρίας καὶ νὰ μὴ γογγύζωσι δι' ἔλλειψιν τροφῶν ἢ ἀναπαύσεως. Ἡμέραν καὶ νύκτα διετέλουν ὑπὸ αὐστηροτάτην ἐπιτήρησιν. Ἡ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ὑποταγή των ὤφειλε νὰ εἶνε ἀπόλυτος, ἡ δὲ ἐπιτηδειότης των εἰς τὴν τοξευτικὴν καὶ τὴν ἱππασίαν τελεία. Ἂν καὶ τόσον αὐστηρὰ πειθαρχία διεῖπε τὰς τάξεις των, ποτὲ ἐν τούτοις Γενίτσαρος δὲν ἐτιμωρεῖτο παρ' ἄλλου, εἰμὴ μόνον παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ σώματός του καὶ οὐδέποτε ἐπετρέπετο νὰ ἐπιβληθῇ ἀτιμωτικὴ τιμωρία εἰς Γενίτσαρον. Ὁ πόλεμος διὰ τὸν Γενίτσαρον ἦτο ἡ χαρά του. Ἐβάδιζεν εἰς τὴν μάχην ἀγαλλόμενος καὶ χαίρων.

Ἡ τοιαύτη ἐκπαίδευσις τῶν Γενιτσάρων εἶχεν ἀναπτύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα τόσον, ὅσον δὲν ὑπῆρχεν εἰς κανένα στρατὸν τοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Γενίτσαρος ἐθεώρει τὸ σύνταγμά του ὡς τὸ προσφιλέστερον ὅλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους του ὤφειλε τυφλὴν πίστιν καὶ ὑποταγήν. Ἀπὸ κανένα ἄλλον δὲν εἶχεν οὔτε νὰ κερδίσῃ τι, οὔτε νὰ φο-

6ηθῇ. Ἡ προαγωγή του ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κρίσεως τῶν ἀνωτέρων του καὶ ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Σουλτάνου.

Ποτὲ ἡ παγκόσμιος ἱστορία δὲν ἀνέφερε τοιοῦτον στρατιωτικὸν ὀργανισμόν,ὡς τὸν τῶν Γενιτσάρων. Καίτοι χριστιανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι τὴν καταγωγὴν ἦσαν τέλειοι Μωαμεθανοὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς πράξεις.

Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν προκατόχων τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ὠφείλοντο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων.

Οὕτω λοιπὸν τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μωάμεθ τελειότερον καὶ γενναιότερον στρατιωτικὸν σῶμα ἀπετελεῖτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἄνδρας χριστιανικῆς καταγωγῆς. Τὸ ἰσχυρότερον καὶ φοβερώτερον ὄργανον,τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Νοτιανατολικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐθνῶν τῆς Δυσμικῆς Εὐρώπης, συνίστατο ἐκ χριστιανοπαίδων,διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισθέντων καὶ προσκολληθέντων μετ' ἀφοσιώσεως ἀπιστεύτου εἰς τὴν δουλείαν ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχον καταδικασθῇ.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι κατὰ τὸ 1453 οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις εἶχεν ἀξιόμαχον στρατόν, τὰ δὲ τουρκικὰ στίφη ἐν συγκρίσει ἀπετέλουν πρώτης τάξεως ὠργανωμένην στρατιάν.

Σύγχρονος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Λαβροκιέρ,ὁμιλεῖ μετ' ἐκπλήξεως περὶ τῆς πειθαρχίας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Οὐδεὶς τολμᾷ νἀπειθήσῃ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς αὐτὰς τοῦ ὑπερτάτου κινδύνου τῆς ζωῆς του. Εἰς τὴν πειθαρχίαν ταύτην δέον ν' ἀποδοθῶσι τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν Τούρκων καὶ αἱ κατακτήσεις των. Ὁ ἴδιος Εὐρωπαῖος συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι δέκα χιλιάδες Τούρκων ἐν πορείᾳ προξενοῦν ὀλιγώτερον θόρυβον ἀπὸ ἑκατὸν στρατιώτας οἱουδήποτε χριστιανικοῦ στρατοῦ.

Ὁ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μωάμεθ στρατὸς δὲν ἐνεπνέετο μόνον ὑπὸ τῆς μοιροδοξίας καὶ τῆς πεποιθήσεως τῆς χαρακτηριζούσης πάντα στρατὸν τοῦ Ἰσλιάμ. Ἐκαλεῖτο εἰς ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον γενεαὶ γενεῶν Μουσουλμάνων εἶχον προπαρασκευάσῃ. Κατὰ τὰς ἱερὰς παραδόσεις των ὁ Προφήτης παρίστατο ὡς συσκεφθεὶς μὲ τὸν Ἀλλὰχ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Νέας Ρώμης καὶ πληροφορηθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἤρχετο ἡ **«μεγάλη ἡμέρα τῆς Κρίσεως»** πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ Ἰσαάκ. Ὁ Μωάμεθ διεκήρυττεν,ὅτι ὁ καλείτερος ἡγεμὼν τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐκυρίευε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ στρατός του ὁ καλείτερος τῆς ὑφηλίου.Τὰ ἐμπνευσμένα λόγια τοῦ Σουλτάνου ἐνίσχυσαν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ ὅλοι ὡρκίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλλὰχ ἢ νὰ κυριεύσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ν' ἀποθάνωσι.

Οἱ πλέον θρησκόληπτοι καὶ φανατικώτεροι ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ἀνυπομονησίας ἀνέμενον τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα στίφη,τὰ ἐλαυνόμενα ὑπὸ τοῦ πόθου τῶν πλουσίων λαφύ-

ρων, τὰ ὁποῖα θὰ περιήρχοντο εἰς χεῖράς των. Ὑπὲρ πάντα ταῦτα δὲ ἡ ἐλπίς των, ὅτι θὰ ἠνοίγοντο εἰς αὐτοὺς διάπλατοι αἱ πύλαι τοῦ παραδείσου, ἐπενήργει, ὥστε ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὸν θάνατον μετ' ἀδιαφορίας καὶ στωϊκότητος.

Κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τοῦ Ἰανουαρίου ἀνησυχητικὴ φήμη ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι κατεσκευάζετο κολοσσαῖον τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1452 ἐνῷ ὁ Μωάμεθ ἐπέσπευδε τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ὀχυρωματικῶν ἔργων, Οὔγγρος τις ἢ Βλάχος κατασκευαστὴς τηλεβόλων, Οὐρβανὸς ὀνόματι, ὅστις προηγουμένως προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον καὶ εἰργάζετο εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ὁπλουργεῖον, παρακινηθεὶς ὑπὸ τῆς μεγαλειτέρας χρηματικῆς ἀμοιβῆς, μετέβη εἰς τὸν ἐχθρόν.

Εὐθὺς ὡς οἱ Τοῦρκοι ἔμαθον τὸν σκοπὸν τῆς μεταβάσεώς του, τῷ ἀνέθεσαν τὴν κατασκευὴν τηλεβόλων ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων, ἃ ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ.

Ὁ Οὐρβανὸς ἐβεβαίωσε τὸν Μωάμεθ ὅτι, καὶ ἂν τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἰσχυρὰ ὡς τὰ τῆς Βαβυλῶνος, τὸ τηλεβόλον του θὰ τὰ κατέστρεφεν εὐκόλως. Μετὰ τρίμηνον ἐργασίαν κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ τὸ πλέον τεράστιον τηλεβόλον τῶν χρόνων ἐκείνων, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἔτη πολλὰ κατόπιν προσείλκυε τὸν θαυμασμὸν τῶν Εὐρωπαίων καὶ τὸ ὁποῖον ἐσημείωσεν ἀξιοθαύμαστον ἐποχὴν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν πολεμικῶν μηχανῶν.

Τὸν Ἰανουάριον ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορὰ τοῦ κολοσσοῦ αὐτοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Βόσπορον. Διὰ νὰ τὸ σύρωσιν ἐχρησιμοποιήθησαν ἑξήκοντα βόες, ἐνῷ ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν του ἐτοποθετήθησαν διακόσιοι ἄνδρες διὰ νὰ τὸ ὠθῶσιν καὶ τὸ προφυλάσσωσιν εἰς τὰ ἀνώμαλα τοῦ δρόμου μέρη. Προηγοῦντο πρὸς τούτοις ἄλλοι διακόσιοι ἐργάται διὰ νὰ ἰσοπεδώνωσι τὴν ὁδὸν καὶ στερεώνωσι τὰς γεφύρας. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ κολοσσὸς οὗτος εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν πέντε μιλίων ἔξωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ὅμως ὁ Μωάμεθ ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωσεν εἰς τὸν στόλον του, διότι ἐφρόνει, ὅτι διὰ τὴν πολιορκίαν θὰ ἐχρησίμευε περισσότερον ὁ στόλος ἢ ὁ στρατός του. Ἐναυπήγησε νέας τριήρεις, ἐπεσκεύασε τὰς παλαιὰς καὶ κατεσκεύασε πολυάριθμα στενόμακρα πλοιάρια ἐλαφρὰ καὶ ταχέα ἀπὸ εἴκοσιν ἕως πεντήκοντα κωπῶν ἕκαστον. Οὐδεμιᾶς ἐφείσθη δαπάνης. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἐξελέγησαν ἐκ πεπειραμένων ναυτῶν τῶν παραλιακῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ὁ στόλος εὑρίσκετο ἕτοιμος εἰς τὴν Καλλίπολιν, ἀναμένων διαταγάς, ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν Βουλγάρου τινὸς ἀρνησιθρήσκου, Βάλτογλου ὀνομαζομένου.

Εἰς πρώτην διαταγὴν στόλος ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἱστιοφόρων ἐξέπλευσε κατευθυνόμενος εἰς τὸν Βόσπορον. Ἐν μέσῳ ἀλαλαγμῶν τυμπανοκρουσιῶν καὶ σαλπι-

σμάτων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Τοῦρκοι ἐξεδήλουν τὴν ἄμετρον ἀγαλλίασίν των, ὅτι παρῆλθεν ἡ περίοδος τῆς ἀδρανείας, ὁ στόλος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἡ ἐμφάνισίς του κατετρόμαξε τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας Χριστιανοὺς κατοίκους τῶν παραθαλασσίων χωρίων, διότι ἐφ' ὅσον ἐνεθυμοῦντο, οὐδέποτε εἶχον ἴδῃ ἄλλοτε τόσον πολυάριθμον καὶ ἐπιβλητικὸν στόλον. Καὶ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερος ὁ τρόμος, ὅταν ἐγνώσθη ἡ εἴδησις τοῦ κατάπλου τῶν τουρκικῶν σκαφῶν.

Ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον τὴν 12ην Ἀπριλίου καὶ ἠγκυροβόλησε πρὸ τῶν καλουμένων Διπλῶν Στηλῶν ἢ Διπλοκιόνιον, ὀλίγον ἀκριβῶς κατωτέρω τῆς θέσεως, ὅπου εὑρίσκονται σήμερον τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ Βακτσέ. Μετὰ τοῦ ἐκ Δαρδανελλίων καταπλεύσαντος ἰσχυροτάτου αὐτοῦ στόλου ἡνώθησαν καὶ ἄλλα πλοῖα, προερχόμενα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν πλήρη λιθίνων σφαιρῶν καὶ ἄλλων πολεμοφοδίων. Ὁ οὕτω συγκεντρωθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ Διπλοκιονίου τουρκικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα περίπου πλοίων ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ Βάλτογλου. Μεταξὺ τῶν σκαφῶν ἦσαν τρίκροτα, δίκροτα, μονόκροτα καὶ καλῶς ἐξωπλισμέναι γαλλέραι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέβαινον πληρώματα, ἐμπνεόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγριωτέρου φανατισμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀσπονδοτέρου μίσους κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Μωάμεθ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀδριανουπόλεως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ του, ἔφθασε τὴν 5ην τοῦ ἰδίου μηνὸς καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μιλίου ἔξωθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ προηγουμένως καθ' ὁδὸν ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ ἀγροτικὰ διαμερίσματα, ὅσα δὲν εἶχον διαρπαγῇ ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ κυρίου σώματος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοί, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιάνη, ἐπεχείρησαν ἀλλεπαλλήλους ἐπιτυχεῖς ἐξόδους καὶ ἐφόνευσαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν Τούρκων ἐκ τοῦ σώματος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ὁ ὑπὸ τὸν Μωάμεθ στρατός, ἡ ὑπεροχὴ τῶν πολιορκητῶν ἦτο πλέον τόσον καταπληκτική, ὥστε δὲν ἐπεχείρησαν ἔκτοτε οἱ πολιορκούμενοι ἔξοδον. Αἱ ὑπὲρ τὴν τάφρον γέφυραι, αἱ ἄγουσαι πρὸς τὰς Πύλας, κατεστράφησαν, αἱ δὲ πύλαι ἐκλείσθησαν, διὰ νὰ μὴ ἀνοιχθῶσι πλέον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.

Τὴν 6ην Ἀπριλίου ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε τρία τέταρτα τοῦ μιλίου πλησιέστερον πρὸς τὰ τείχη, τὴν ἐπομένην δὲ προήλασεν ἀκόμη ἐγγύτερον. Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ εἶχε παραταχθῇ ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ σημερινοῦ Τὸπ Καποῦ, ἤτοι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ τότε, μέχρι τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατελάμβανεν οὕτως ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς καλουμένης Πεδιάδος τοῦ Λύκου. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἐκαλεῖτο Μεσοτείχιον. Τὸ στρατόπεδον τῶν αὐτοκρατορικῶν δυ-

νάμεων ἦτο τόσον ἐγγὺς τῶν τειχῶν, ὅσον ἤρκει διὰ νὰ εὑρίσκηται σχεδὸν μόλις ἐκτὸς τῆς βολῆς τῶν πολιορκητῶν.

Τὸ Κοράνιον ἐπιτάσσει, ὅπως πρὸ τῆς ὁριστικῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν προβαίνῃ εἰς τυπικὰ διαβήματα πρὸς εἰρηνικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ὁ Μωάμεθ ἑπομένως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας διετύπωσεν εἰρηνικὰς προτάσεις. Εἰς ἀνθρώπους γνωρίζοντας τὴν ἀδυναμίαν των καὶ τὰς φοβερὰς ἐλλείψεις των τοιαύτη τις πρότασις θὰ ἦτο βεβαίως δελεαστική. Ἔστειλε λοιπὸν ἀπεσταλμένους νὰ δηλώσωσιν, ὅτι, ἐὰν ἡ Πόλις παρεδίδετο εἰς αὐτόν, θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ παραμείνωσι, δὲν θὰ τοὺς ἐστέρει τῶν περιουσιῶν των, οὔτε τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των, ἀλλ' ὅτι θ' ἀνελάμβανε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Οἱ κάτοικοι ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὴν μοῖραν τῶν λαῶν, τῶν κατακτωμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἴσως ὅμως ν' ἀπεδέχοντο τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Μωάμεθ, ἐὰν εἶχον πεποίθησιν εἰς τὸν λόγον του.

Ἀλλὰ φαίνεται δὲν ἐπίστευσαν εἰς τοῦ Σουλτάνου τὰ δελεάσματα. Τοῦ ἀπήντησαν, ὅτι ἠδύναντο νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ὅρους τῆς εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος πλὴν τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως.

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως ὁ Μωάμεθ ἀμέσως ἔλαβεν ὅλα τὰ μέτρα του πρὸς ἔναρξιν τῆς τακτικῆς πολιορκίας καὶ ἤρχισε τὴν παράταξιν τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰ διάφορα στρατηγικὰ σημεῖα.

Διὰ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν παράταξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὰ τῆς πολιορκίας, ἥτις εἶχεν ἀρχίσῃ ἤδη, πρέπει εἰς γενικὰς γραμμὰς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν τοπογραφίαν τῆς πόλεως. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν περιλαμβάνει μόνον τὴν Σταμπούλ, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐρὺ καὶ πολυάριθμον διαμέρισμα, τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐκαλεῖτο Πέραν.

Ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὑψώματος τοῦ Πέραν, τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, εὑρίσκετο ἡ συνοικία τῶν Γενουηνσίων, ἥτις ἀπετέλει τελείαν περιτειχισμένην πόλιν καλουμένην Γαλατᾶ. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται ἐνίοτε ὡς Γαλατᾶς τοῦ Πέραν, κατὰ τοὺς νωτέρους ὅμως χρόνους τὸ ὄνομα Πέραν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πόλιν, τὴν κειμένην βορείως τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τὸ μέρος, ὅ περ σήμερον ὀνομάζεται Σταμπούλ, τὸ 1453 ἦτο τὸ μόνον τμῆμα τῆς σημερινῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ μέλλουσα λοιπὸν νὰ πολιορκηθῇ πόλις ἔκειτο ἐπὶ χερσονήσου εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ Βοσπόρου. Ἀπετέλει ἰσοσκελὲς τρίγωνον μὲ τὴν βάσιν του πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς. Ἡ μία ἐκ τῶν πλευρῶν του συνορεύει μὲ τὴν Προποντίδα, ἡ δ' ἑτέρα μὲ τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἡ Πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, τὸ ὁποῖον, πλὴν μερῶν τινων ἠρειπωμένων, διατηρεῖται μέχρι σήμερον.

Αἱ δύο πρὸς τὴν θάλασσαν πλευραί του εἶχον κτισθῇ πλησιέστατα τῆς παρα-

λίας. Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῶν αἰώνων τὸ Χρυσοῦν Κέρας εἶχεν ἐμφραχθῆ ὑπὸ κατακαθισμάτων ἰλύος, ἥτις καὶ πρὸ τοῦ 1453 ἀκόμη ἐσχημάτιζεν εἶδος προλιμένος ἀρκετῆς ἐκτάσεως ἔξωθι τῶν τειχῶν τοῦ βορείου μέρους, ὁ δὲ Κατακουζηνὸς εἶχεν ἀνοίξῃ τάφρον δι' αὐτοῦ. Ἡ πλευρὰ τοῦ τριγώνου, κατὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπετίθεντο οἱ Τοῦρκοι, ἦτο ἡ ἀντικρύζουσα πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ διήκουσα μέχρι τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τὰ τείχη τοῦ μέρους τούτου, κτισθέντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β'. εἶχον ἀποδειχθῆ ἰσχυρότατα καὶ ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδα οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' αὐτῶν εἶχον ἀντισταθῆ ἐπιτυχῶς εἰς εἰκοσάδα πολιορκιῶν. Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν μεγάλων τηλεβόλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ τείχη ἐθεωροῦντο ὡς ἐντελῶς ἀπροσμάχητα.

Τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν τείχη εἶνε μήκους τεσσάρων μιλίων. Ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου ὑπάρχει ἀπότομός τις κλιτύς, εἶνε τριπλᾶ. Τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὑψηλότερον τεῖχος εἶνε τεσσαράκοντα περίπου ποδῶν ὕψους, διακόπτεται δὲ ἀνὰ διακόσια βήματα ὑπὸ πύργων ὕψους ἑξήκοντα ποδῶν. Ἔξωθεν τούτου ὑπάρχει δεύτερον τεῖχος εἰκοσιπέντε ποδῶν ὕψους μὲ πύργους ὁμοίους, καίτοι μικροτέρους κατά τι τῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶνε τόσον ἰσχυρόν, ὥστε δι' οἱανδήποτε ἄλλην μεσαιωνικὴν πόλιν θὰ ἐθεωρεῖτο ἐπαρκέστατον.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τειχῶν ὑπῆρχεν ὁ περίβολος, ὅστις ἂν καὶ ποικίλου ἀνοίγματος ἔχει συνήθως πεντήκοντα ἕως ἑξήκοντα ποδῶν πλάτος. Ἔξωθεν τοῦ δευτέρου ὑπῆρχε καὶ ἄλλο τεῖχος, ἴσον σχεδὸν πρὸς τὸ ὕψος μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τείχους τῆς τάφρου καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς εἶδος προμαχῶνος. Τὸ τεῖχος τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἀσήμαντον, οἱ δὲ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἐξωτερικὸν τεῖχος χαρακτηρίζουσι τὸ δεύτερον. Μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου τείχους ὑπάρχει καὶ ἄλλος περίκλειστος χῶρος, τὸ καλούμενον Παρατείχιον, πρὸς διάκρισιν τοῦ περιβόλου.

Τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν τεῖχος περιέχει τὰς καλουμένας «Πολιτικὰς Πύλας», διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης οἱ πολῖται εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν, διερχόμενοι τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας κατέστρεψαν οἱ κάτοικοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς πολιορκίας. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν πυλῶν ἦσαν: ἡ Πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸ Τὸπ Καποῦ, ἤτοι ἡ Πύλη τῶν Τηλεβόλων, γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὡς Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, καὶ ἡ Πύλη τῆς Πηγῆς, ἡ σημερινὴ Πύλη τῆς Συληβρίας. Πλὴν τούτων ὑπῆρχον καὶ αἱ λεγόμεναι Στρατιωτικαὶ Πύλαι, ἄγουσαι ἐκ τῆς Πόλεως διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους πρὸς τὰς διαφόρους ὠχυρωμένας τοποθεσίας, αἵτινες εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦσαν γνωσταὶ εἴτε διὰ τῶν ἀριθμῶν των, εἴτε ἐκ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, τῶν σταθμευόντων πλησίον αὐτῶν. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν Πυλῶν αὐτῶν ἦσαν ἡ Τρίτη καὶ ἡ Πέμπτη. Ἡ τελευταία ἔκειτο παρὰ τὴν Πεδιάδα

τοῦ Λύκου εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἐπειδὴ τὰ σπουδαιότερα στρατιωτικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξετυλίχθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου, μεταξὺ τοῦ Τὸπ Καποῦ πρὸς νότον καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος, πρέπει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς νὰ γνωρίζωμεν τὴν χωρογραφίαν τοῦ μέρους. Ἑκάστη τῶν πυλῶν κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου, τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως εὑρισκομένης εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένας χώρας, εἰς τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν Περσέα, ὅταν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν καὶ ἑκατὸν περίπου πόδας κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας των ὑπάρχει πεδιὰς ἀρδευομένη ὑπὸ μικροῦ ρυακίου, καλουμένου ρεῦμα τοῦ Λύκου.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν ἀπόστασις εἶνε ἑπτὰ ὄγδοα μιλίου, συνδέονται δὲ διὰ τοῦ διπλοῦ τείχους τοῦ Θεοδοσίου, ἐνῷ ἔμπροσθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ὑπῆρχε περίβολος μὲ τὸν συνήθη προμαχῶνα, ἀποτελῶν τὴν ἄκραν τῆς ὑπαρχούσης τάφρου. Τὸ ρεῦμα τοῦ Λύκου διέρχεται κάτωθεν τῶν τειχῶν δι' ὀπῆς καλῶς κατεσκευασμένης καὶ διατηρουμένης μέχρι τῆς σήμερον, ρέει δὲ διὰ μέσου τῆς πόλεως καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος, παρὰ τὴν σημερινὴν θέσιν «Μπλαγκᾶ Μποστάν.» Διακόσια πεντήκοντα περίπου μέτρα πρὸς βορρᾶν τοῦ πύργου, τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ μέσον τοῦ τείχους μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τὸπ Καποῦ, κεῖται ἡ πέμπτη στρατιωτικὴ Πύλη, καλουμένη ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «Πύλη τῆς Ἁγίας Κυριακῆς», ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλησίον ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου, ὑπὸ τῶν χρονογράφων «Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ» καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Χουδζοὺμ Καποῦ» ἢ Πύλη τῆς Ἐφόδου. Ἡ ἔμπροσθεν τάφρος κατ' ἀκανονίστους ἀποστάσεις ἔχει ἀναχώματα.

Τὰ μεταξὺ «Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως τείχη» εἶνε γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μεσοτείχιον», τὰ τμήματα δὲ τῶν τειχῶν, τὰ ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἢ μόνον τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους καὶ βορείως αὐτῆς ἐκαλοῦντο Μυριάνδριον— ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν ἰδίαν Πύλην.

Καίτοι τὰ δύο μεγαλοπρεπῆ τείχη τοῦ Θεοδοσίου ἦσαν πανταχοῦ ἄριστα κατεσκευασμένα καὶ ἡ πόλις εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς συνήθους παρατηρητοῦ ἐφαίνετο καλῶς προστατευομένη εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, καθὼς καὶ παντοῦ ἀλλαχοῦ, ἐν τούτοις ἡ θέσις αὕτη ὑπὸ πολλῶν ἐχθρῶν τῆς πόλεως εἶχε θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀσθενεστέρα.

Ὑπὸ συνήθεις συνθήκας ἔπρεπε νὰ ταχθῇ μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμις ὑπερασπιστῶν καθ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν πόλιν γραμμὴν τοῦ Ἐσωτερικοῦ Τείχους. Τόσον ὀλίγοι ὅμως ἦσαν οἱ πολιορκούμενοι, ὥστε ὅλοι ἐτάχθησαν ἐντὸς τῶν περιβόλων, τῶν ἔμπροσθεν τοῦ Δευτέρου ἢ Ἐξωτερικοῦ Τείχους. Καὶ τοῦτο ἐν μέρει μὲν ἕνεκα τοῦ

μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ἐν μέρει δὲ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἐπιδιωρθωμένον τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος, ὅ περ,ὡς ὑψηλότερον καὶ ἰσχυρότερον,ὤφειλε ν᾿ἀποτελῇ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἀμύνης καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δυστυχῶς κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν ἄμυνάν των οἱ πολιορκούμενοι. Ἡ σύλληψις τοιούτου σχεδίου ἀμύνης ὑπῆρξε μέγα σφάλμα. Τὸ πανύψηλον Ἐσωτερικὸν Τεῖχος ὤφειλε νὰ ἦτο ἕτοιμον ὡς καταφύγιον ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως.

Δυστυχῶς ὅμως, ἕνεκα τῆς παραμελήσεώς του, ὁ χρόνος εἶχε χαράξῃ ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη του ἐπ᾿ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις εἴτε κατεστραμμένον, εἴτε ἄχρηστον ἦτο, ὤφειλον οἱ πολιορκούμενοι νὰ τὸ ἐπισκευάσωσι πρὸς ἄμυναν κατὰ τὸν χρόνον τὸν μεσολαβήσαντα μεταξὺ τῆς ἀφίξεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας. Ἐὰν ἐπεσκευάζετο καὶ ἐφρουρεῖτο, θ᾿ ἀπεδεικνύετο ἀσφαλεστάτη ἄμυνα τῆς πόλεως. Δύο πρόσωπα φέρονται ὡς ἀμέσως εὐθυνόμενα διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ὁ Ζάγαρος καὶ ὁ μοναχὸς Νεόφυτος. Κατεχράσθησαν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον κληροδοτηθῇ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ τείχους καὶ οὕτως ὑπῆρξαν οἱ αἴτιοι τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπεδείχθησαν συνετώτεροι. Ὅταν ἡττήθησαν εἰς τὸ πρῶτον τεῖχος,ὑπεχώρησαν εἰς τὸ δεύτερον καὶ κατόπιν εἰς τὸ τρίτον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντέταξαν τοιαύτην ἄμυναν, ὥστε νὰ παρατείνωσιν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τὴν πολιορκίαν τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὑρισκόμενοι οἱ πολιορκούμενοι παρετάχθησαν εἰς τὸν Περίβολον,ἔχοντες ὄπισθέν των μὲν τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος ἔμπροσθέν των δὲ τὸ Ἐξωτερικόν.Αἱ Στρατιωτικαὶ Πύλαι,αἱ ἄγουσαι ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὸν Περίβολον,ἦσαν ὀλίγισται καὶ μακρὰν ἀλλήλων κείμεναι,καθόσον μεταξὺ τῶν Ἀστικῶν Πυλῶν μία στρατιωτικὴ συνήθως ὑπῆρχε. Τὰ μόνα ἄλλα ἀνοίγματα,ἐκ τῶν ὁποίων ἠδύνατό τις νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Περίβολον, ἦσαν τὰ ἄκρα, τὰ ἀπολήγοντα εἰς τὰς Πολιτικὰς Πύλας.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν δύναταί τις εὐκόλως νὰ κατανοήσῃ τὴν παράταξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς ἐκ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων ὁ Μωάμεθ ἔθεσε τὸν Ζαγᾶν πασᾶν πρὸς περιφρούρησιν τοῦ Πέραν καὶ πρὸς κατόπτευσιν τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλης τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος μετὰ μέρους τῆς νοτίου ἀκτῆς μέχρι Ξυλοπόρτας, κειμένης εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς πρὸς τὴν ξηρὰν προσόψεως τῶν τειχῶν.

Ὁ Ζαγᾶν πασσᾶς διετάχθη πρὸς τούτοις νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν παρὰ τὸ Χρυσοῦν Κέρας, ὅπως κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς πόλεως ἔφοδον διέλθῃ δι᾿ αὐτῆς ὁ στρατός του. Ἀφ᾿ ἑτέρου ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν τειχῶν, τῶν κειμένων μεταξὺ Ξυλοπόρτας καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ πέραν ἀκόμη, μέχρι τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀνετέθη εἰς τὸν Καρατζᾶ Πασσᾶν, ἀρχηγὸν τοῦ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας στρατιωτικοῦ σώματος. Ὁ Καρατζᾶ πασσᾶς ἐνισχύθη καὶ διὰ τη-

λεβόλων, ὅπως προσβάλῃ δι' αὐτῶν τὸ τεῖχος εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη, ἰδίως δὲ ἐκεῖ ὅπου σχηματίζει ὀρθὰς γωνίας, ἀποληγούσας εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου.

Ὁ Ἰσαὰκ πασσᾶς, διοικητὴς τοῦ ἐκ τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας στρατιωτικοῦ σώματος καὶ ὁ Μωάμεθ, ἀμφότεροι ἄνδρες μεγάλης πολεμικῆς πείρας, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀσιατικῆς στρατιᾶς, παρατεταγμένης μεταξὺ τοῦ Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Προποντίδος.

Ἡ σπουδαιοτέρα θέσις ἦτο ἡ μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τὸπ-Καποῦ γνωστὴ ὡς Μεσοτείχιον, ταύτην δὲ ὁ Μωάμεθ ἐξέλεξεν ὡς τὸ κυριώτερον σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως καὶ πρὸ αὐτῆς ἵδρυσε τὸ στραταρχεῖόν του μὲ τὸν Χαλὴλ πασσᾶν ὡς πρῶτον ὑπασπιστήν του.

Ἡ ὑψηλὴ σκηνή του, ἡ ἐρυθρόχρυσος, ἐπήχθη ἐπὶ μικροῦ γηλόφου ἓν τέταρτον μιλίου μακρὰν τῶν τειχῶν καὶ ἀντικρὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Γύρω τῆς σουλτανικῆς σκηνῆς ἐστήθησαν αἱ σκηναὶ τῶν ἀηττήτων Γενιτσάρων, οἵτινες μετ' ἄλλων ἐπιλέκτων στρατιωτικῶν σωμάτων ἀπετέλουν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ οὕτω παρατεταγμένος τουρκικὸς στρατὸς ἐξετείνετο καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς προσόψεως τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Κατὰ μέτωπον ὁλοκλήρου τῆς γραμμῆς τῆς παρατάξεώς των οἱ Τοῦρκοι εἶχον κατασκευάσῃ ἀμυντικὰ χαρακώματα, περιφραγμένα διὰ πασσάλων.

Ἡ φρούρησις τῶν παρὰ τὴν Προποντίδα τειχῶν εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τὸν ὑπὸ τὸν Βάλτογλουν στόλον. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα θὰ ἐφύλαττον οὕτως ὅλην τὴν ἔκτασιν, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς νοτίου ἐσχατιᾶς τῶν τειχῶν μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ λιμενοφράκτου· Τὸ κύριον ἐν τούτοις ἀντικείμενον τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦτο νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ τὰ ἐν τῷ λιμενοφράκτῳ ἠγκυροβολημένα ἐχθρικὰ σκάφη. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὁ Βάλτογλους ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένας ἀποπείρας εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς πολιορκίας.

Οὕτως ἡ πόλις προσεβλήθη ἐκ τῶν δύο πλευρῶν, τῆς τρίτης, τῆς ὑπερκειμένης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ προστατευομένης ὑπὸ τοῦ λιμενοφράκτου, οὔσης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπροσίτου εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐν ὅλῳ διακόσια τηλεβόλα, διῃρημένα εἰς πυροβολαρχίας ἐκ τεσσάρων μικρῶν καὶ ἑνὸς μεγάλου ἑκάστην. Ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς βοηθείας κυρίως τοῦ πυροβολικοῦ του ἤνοιξε δίοδον ἐντὸς τῆς πόλεως ἐκ τριῶν μερῶν, κατὰ τῶν ὁποίων εἶχε συγκεντρώσῃ τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων του. Τὰ μέρη ταῦτα ἦσαν: πρῶτον τὸ μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Τεκφοὺρ Σεράϊ καὶ τῆς Πύλης Ἀδριανουπόλεως, δεύτερον ἀντικρὺ τῆς Πέμπτης ἢ Πύλης τῆς Ἐφόδου εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου καὶ τρίτον πλησίον τῆς τρίτης Στρατιωτικῆς Πύλης μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Πηγῆς ἢ Σηλυβρίας καὶ τοῦ σημερινοῦ Μεβλεμιχανὰ Καποῦ.

Ἀντικρὺ ἀκριβῶς τῶν τριῶν αὐτῶν θέσεων ἦτο τοποθετημένον τὸ πυροβολικὸν τοῦ Μωάμεθ. Ἡ κατάστασις τῶν τειχῶν εἰς τὰ τρία ταῦτα σημεῖα ἀποδεικνύει τὸ

καταστρεπτικώτατον ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπέφερον τὰ τουρκικὰ κανόνια. Μεταξὺ τῶν ὑπερδιακοσίων τηλεβόλων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τρία κυρίως εἶνε ἀξιομνημόνευτα διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὁλκήν των. Τὸ κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε τοποθετηθῆ ἀντικρὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων, τὸ ἄλλο, τὸ τοποθετηθὲν ἀντικρὺ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τὸ τρίτον, τὸ εὑρισκόμενον ἀντικρὺ καὶ εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῶν δύο ἀνωτέρω θέσεων.

Τὰ τηλεβόλα ταῦτα ἔβαλλον λιθίνας σφαίρας μεγάλης περιμέτρου, τὰς ὁποίας εἶχον κομίσῃ πλοῖα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Τὰ μεγάλα τηλεβόλα ἔρριπτον ἑπτὰ βολὰς τὴν ἡμέραν καὶ μίαν τὴν νύκτα. Αἱ λίθιναι σφαῖραι τῶν μεγάλων τηλεβόλων εἶχον περίμετρον ἑπτὰ ἀκριβῶς σπιθαμῶν. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται καὶ σήμερον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσαν ἀκέραιαι.

Ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ γενομένας προετοιμασίας διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ὡς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἐκπλησσόμεθα τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν ἀνισότητα τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των οἱ δύο ἀντίπαλοι.

Διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ παντοδύναμον σμῆνος τῶν γυμνασμένων μαχητῶν τοῦ Μωάμεθ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος διέθετε περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας ἄνδρας μόνον. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εὑρίσκετο στρατὸς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, αἱ δώδεκα τῶν ὁποίων κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἀπετέλουν τότε τὸν θαυμασιώτερον στρατὸν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ ὁ ἀξιοθρήνητος ἀριθμὸς ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν, μελλόντων νὰ ὑπερασπίσωσι τείχη ἐκτάσεως δώδεκα καὶ πλέον μιλλίων.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἰουστινιάνη εἶχεν ἤδη συμπληρώσῃ ὅλας τὰς προετοιμασίας διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως.

Ὁ Ἰουστινιάνης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑπτακοσίων στρατιωτῶν του, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ τείχη, τὰ μεταξὺ τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ κατόπιν μετηνέχθη, ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ εὐαρίθμων γενναίων Ἑλλήνων, εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, καθόσον ἡ θέσις αὕτη ἐθεωρεῖτο σπουδαιοτέρα.

Ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὥρισε τὸ ἀρχηγεῖόν του. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ θ' ἀντιμετωπίζοντο τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ ἐκεῖ ἴσως θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῶν ἐμπολέμων.

Μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τεκφοὺρ Σεραΐου ἐστάθμευε σῶμα Ἰταλῶν, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐξοπλίσῃ καὶ διετήρουν δι' ἐξόδων των οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τροΐλὸς Βοκκιάρδοι. Εἰς τὸ μέρος τοῦ σημερινοῦ Ἐγρῆ Καποῦ ἢ Κυρτῆς Πύλης καὶ εἰς τὰ ἐκεῖθεν ἐκτεινόμενα τείχη μέχρι τοῦ Τεκφοὺρ Σεραΐου εἶχον τοποθετηθῆ ὁ Κάριστος, γηραιὸς Ἐνετός, καὶ Γερμανός τις, Ἰωάννης Γράντ ὀνόματι, ὅστις εἶχε προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὑπὲρ τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν ἐκυμάτιζε παραπλεύρως τῶν αὐτοκρατορι-

κῶν σημάτων καὶ ἡ σημαία τοῦ Λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου, δηλοῦσα ὅτι τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο διετέλει ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ Ἐνετοῦ Μινότου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος καὶ ἄλλοι Γενουήνσιοι μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου ἐπρόκειτο νὰ βοηθήσωσι τὸν Μινότον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν μέχρι τῆς Ξυλοπόρτας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος τειχῶν.

Τὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ αὐτοκράτορος τείχη ἐφυλάσσοντο ὑπὸ τοῦ Κατάνες καὶ τοῦ Θεοφίλου Παλαιολόγου,, οἵτινες εἶχον τὸν στρατόν των παρὰ τὴν Πύλην τῆς Σηλυβρίας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Κονταρίνης, τὸ διασημότερον μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνετικῆς παροικίας καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κατακουζηνὸς ὑπερήσπιζον τὰ γύρῳ καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχη τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Οὕτω παρατεταγμένοι οἱ πολιορκούμενοι Ἕλληνες, Γενουήνσιοι καὶ Ἐνετοί, ἐπολέμησαν πλησίον ἀλλήλων μέχρι τέλους. Πλησίον ἑνὸς πύργου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, φρουρῶν τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, εὑρίσκετο ὁ Γαβριὴλ Τρεβιζάνας, ὁ προμνημονευθεὶς Ἐνετὸς εὐγενής. Πλησίον δὲ τῆς Ὡραίας Πύλης ἐτοποθετήθησαν οἱ κυβερνῆται καὶ τὰ πληρώματα τῶν κρητικῶν πλοίων. Ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος ἀνέλαβε μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τὴν ἄμυναν τῶν τειχῶν,τῶν ἀρχομένων ἀπὸ τοῦΜεγάλου Πύργου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ Ἰάκωβος Κονταρίνης τὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῶν τειχῶν τῆς Προποντίδος, ἔχων τοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς καὶ μικρὸν σῶμα Τούρκων μισθωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀρχάν. Ὁ Μέγας Δοὺξ Νοταρᾶς, μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν, ἐτοποθετήθη πλησίον τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ σημερινοῦ τζαμίου Μαχμουδιέ, καὶ τέλος ὁ Διέδος, ὅστις ἦτο ναύαρχος τοῦ στόλου, ἔλαβε θέσιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λιμενοφράκτου.

Τὰ τηλεβόλα τῶν πολιορκουμένων δὲν ἦσαν μόνον ὀλίγα, ἀλλὰ καὶ ἀσημάντου ἀξίας. Καὶ δὲν εἶχον αὐτὸ μόνον τὸ μειονέκτημα. Οἱ πολιορκούμενοι ἐστεροῦντο ἐπίσης πυρίτιδος καὶ ὅπλων καὶ δὲν ἠμπόρουν νὰ χρησιμοποιήσωσι καὶ αὐτὰ τὰ τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα εἶχον μὲ τὰ γλίσχρα μέσα των,ἕνεκα τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐπροξένουν εἰς τὰ ἴδιά των τείχη.

Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰουστινιάνης προσωπικῶς εἶχον ἐπιδοθῇ εἰς τὴν συλλογὴν παντὸς εἴδους ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. Ἕκαστον στρατιωτικὸν σῶμα ἐξωπλίσθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μὲ νεώτερα, μεσαιωνικὰ καὶ ἀρχαῖα ὅπλα. Ἰδίως τὸ τόξον ἦτο τὸ κυριαρχοῦν ὅπλον μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων, ἐκ τῶν Τούρκων δὲ στρατιωτῶν οἱ τοξόται ἦσαν οἱ καλείτεροι. Λόγχας πολὺ ὀλίγας εἶχον ἐκ τῶν πολιορκουμένων.

Ὄχι δὲ μόνον εἰς τὸν ἐξοπλισμόν, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ὑπῆρχέ τι τὸ ὁμοειδές. Τὸ ἓν τέταρτον τῶν Τούρκων στρατιωτῶν ἔφερον ἁλυσιδωτοὺς θώρακας, ἄλλοι ἦσαν ὡπλισμένοι κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον,ἄλλοι κατὰ τὸν οὐγγρικόν, ἄλλοι ἔφερον σιδηρᾶ κράνη καὶ ἄλλοι μακρὰ τόξα.

Οἱ Γενίτσαροι ἦσαν γυμνασμέοι οὕτως ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶν-

ται καὶ ὡς πεζικὸν καὶ ὡς ἱππικόν. Ἔφερον τόξα, μικρὰς ξυλίνας ἀσπίδας καὶ μακρὰν λόγχην.

Ἡ μεγαλειτέρα ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων ὡς πρὸς τὰ ὅπλα ἦτο εἰς τὸ πυροβολικόν. Ἐνῷ, ὡς εἴδομεν, οἱ πολιορκούμενοι ἠδυνάτουν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ὀλιγοστὰ τηλεβόλα των ἐκ φόβου τῆς καταστροφῆς τῶν τειχῶν των ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ταῦτα τοποθετημένα, οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἄλλου ἦσαν ἐξωπλισμένοι μὲ τὰ τελειότερα πολιορκητικὰ τηλεβόλα τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σημειόνει νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς πυροβολικῆς καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀποδεικνύει εἰς τὸν κόσμον, ὅτι τὰ λίθινα τείχη τοῦ μεσαιῶνος δὲν θὰ ἠμπόρουν πλέον νὰ ἀντιτάξωσιν ἀσφαλῆ ἄμυναν.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ τηλεβόλον ἦτο γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα ἐνωρίτερον καὶ εἶχε χρησιμοποιηθῆ καὶ ὑπὸ καὶ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὸν Δούναβιν, ἀλλ' ἡ ἔκπληξις, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὸν κόσμον τὸ μέγα τηλεβόλον, τὸ διὰ πρώτην ἤδη φορὰν χρησιμοποιηθὲν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδεικνύει, ὅτι ἂν καὶ νέα ἡ ἐφεύρεσις εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐτελειοποιήθη τόσον, ὥστε νὰ ἐκπλήξῃ τὴν Δύσιν.

Χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιγράφων τὸν χειρισμὸν τοῦ μεγάλου τηλεβόλου, λέγει, ὅτι ἡ ἐκπυσοκρότησις ἔκαμε τὴν γῆν νὰ τρέμῃ. Ἡ λιθίνη σφαῖρα, προσθέτει, ἐξέρχεται μετὰ καταπληκτικῆς δυνάμεως, κτυπᾷ τὸ σκοπευόμενον μέρος τοῦ τείχους καὶ τὸ μεταβάλλει εἰς τέφραν καὶ κονιορτόν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πολιορκίας ἢ ὀλίγον προτήτερα αὐτῆς ὁ Μωάμεθ ὡς ἀπαρχὴν τοῦ ἐξολοθρευτικοῦ σχεδίου του ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χωρία, ὅσα εἶχον διαφύγῃ τὴν δῄωσιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του. Τὰ ὀχυρώματα τῶν Θεραπειῶν κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων, οἱ ὑπερασπισταί των ἐφονεύθησαν, τεσσαράκοντα δὲ ἐξ αὐτῶν παραδοθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν.

Ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τῆς τραγῳδίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Βασιλὶς τῶν πόλεων εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον. Ὁ μικρὸς αὐτοκρατορικὸς στόλος δὲν ἐτόλμα ν' ἀποπειραθῆ ἔξοδον ἐκ τοῦ λιμενοφράκτου, τοῦ χωρίζοντος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ.

Ἀπὸ τῆς θαλάσσης δὲ παρεφύλαττον τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ σκάφη πρὸς παρεμπόδισιν προμηθειῶν, ἐπιτηδείων καὶ ἐνισχύσεων, ἀπὸ τῆς ξηρᾶς δὲ εἶχε σχηματισθῆ σιδηροῦς κλοιὸς ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἰσαρίθμου ἴσως ἄλλου πλήθους, ἀναμένοντος τὴν εὐκαιρίαν νὰ λαφυραγωγήσῃ τὰ λείψανα τοῦ πλούτου, τοῦ εὑρισκομένου ἄλλοτε εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν 7ην Ἀπριλίου ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ κατέλαβε τὰς ὁρισθείσας θέσεις του καθ' ὅλον τὸ ἐκ τεσσάρων μιλίων μῆκος τῶν τειχῶν ἐκ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, οὕτω δὲ ἀπεκλείσθησαν ὁριστικῶς οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως εὑρισκόμενοι.

Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην τῆς ὑπερτάτης κρίσεως οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς νὰ εἶχον ἠλεκτρισθῇ ἀπό τινα ὑπνώττουσαν ἐντός των δύναμιν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπίσωσι διὰ θυσίας τὴν πόλιν καὶ ν' ἀποθάνωσιν ἐν ἀνάγκῃ. Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς πολιορκίας ἡμέρας ἐζήτησαν νὰ ὑποδείξωσιν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένοι εἰς ὑποχώρησιν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐξ οἰκείας ἐπίσης βουλήσεως, τὰ πληρώματα τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τρεβιζανα σκαφῶν καὶ δύο ἄλλων προσέτι πλοίων, συμποσούμενα εἰς χιλίους περίπου ἄνδρας, ἀπεβιβάσθησαν καὶ ὥδευσαν ἐν παρατάξει καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τειχῶν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν, ὅπως ἀποδείξωσι πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅτι ὅπως οἱ Ἕλληνες οὕτω θὰ ἐπολέμουν καὶ οἱ Ἑνετοὶ καὶ πάσης ἄλλης ἐθνικότητος ἄνδρες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.

Τὴν 9ην τοῦ μηνὸς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἐξελίχθησαν εἰς γραμμὴν παρατάξεως, δέκα ἐξ αὐτῶν, λαβόντων θέσιν εἰς τὸν λιμενοφράκτην καὶ δεκαεπτὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος. Τὴν 11ην οἱ Τοῦρκοι ἡτοίμασαν καὶ ἔστρεψαν τὰ τηλεβόλα των κατὰ τῶν σημείων ἐκείνων τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν νὰ βομβαρδίσουν. Ἀπὸ τῆς 12ης αἱ τουρκικαὶ πυροβολαρχίαι ἤρχισαν νὰ βομβαρδίζωσι νυχθημερὸν τὰ τείχη μετ' ἀδιακόπου μονοτονίας.

Ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους συνεχεῖς ἡμέρας ἡ πόλις ἐδονεῖτο ἐκ τοῦ ἀγρίου μυκηθμοῦ τῶν νέων πολιορκητικῶν τηλεβόλων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε τόσον ἄμεσον καὶ ταχύ, ὥστε εὐκόλως κατενόησαν οἱ πολιορκούμενοι, ὅτι τὰ τείχη τῆς πόλεώς των, τὰ ὁποῖα ἐπιτυχῶς εἶχον ἀντιταχθῇ κατὰ εἰκοσάδος ἄλλων πολιορκιῶν τοῦ παρελθόντος, δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν νέαν ἐφεύρεσιν τῶν Τούρκων.

Αἱ τεράστιαι λίθιναι σφαῖραι, ἐκσφενδονιζόμεναι ἐκ βραχείας ἀποστάσεως ἐν μέσῳ νεφῶν μελανωτάτου καπνοῦ διέσχιζον τὸν ἀέρα μετὰ τρομακτικοῦ μυκηθμοῦ καὶ ἐθρυματίζοντο εἰς χιλιάδας τεμάχια, κτυπῶσαι ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἡ καθημερινὴ ἐπισκευὴ τῶν καταπιπτόντων τειχῶν δὲν ἤρκει πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν προξενουμένων ρηγμάτων. Οἱ πλεῖστοι ἢ μᾶλλον ὅλοι σχεδὸν ἐκ τῶν πολιορκουμένων εἰργάζοντο νυχθημερὸν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ βομβαρδισμοῦ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν ρηγμάτων. Ποτὲ ἄλλοτε ὁ κόσμος δὲν εἶχε νἴδῃ τοιαῦτα καταστρεπτικὰ μηχανήματα. Εἶχον στηθῇ οἱ κολοσσοὶ αὐτοὶ παρὰ τὸ χεῖλος τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων, τόσον δὲ ἐπίπονος καὶ πολύπλοκος ἦτον ὁ χειρισμός των, ὥστε μόνον ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπυροβόλουν δι' αὐτῶν.

Τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον των ἀπέδειξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι θὰ κατέστρεφον βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς τὰ τείχη, τὰ ὑπερηφάνως ὑψούμενα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ νεωτέρου Θεοδοσίου. Ματαίως οἱ ἀμυνόμενοι ἐκρέμων δέματα μαλλίων καὶ ἐπενόουν χίλια δύο ἄλλα μέσα πρὸς μείωσιν τῆς προξενουμένης βλάβης. Αἱ λίθιναι σφαῖραι οὐδενὸς ἐφείδοντο. Παρέσυρον πρὸ αὐτῶν πᾶν τὸ προστυχόν.

Τὴν 18ην Ἀπριλίου μέρος τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους καὶ δύο πύργοι τοῦ Ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου εἶχον καταστραφῆ, ὁ δὲ Ἰουστινιάνης ἠναγκάσθη νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἀνέγερσιν χαρακωμάτων πρὸς ἄμυναν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, τῶν μαχομένων εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἀκριβῶς ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἦτο ἀγριωτέρα καὶ ἡ βλάβη τῶν τειχῶν μεγαλειτέρα.

Τὰ τοιχώματα τῆς τάφρου, ὡς καὶ ὁ προμαχὼν εἶχε κρημνισθῆ, ἡ δὲ τάφρος πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἐκ τῶν συντριμμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων εἶχεν ἐν μέρει ἀναχωματωθῆ. Ἡ θαυμαστὴ ἐπιτυχία τῶν μεγάλων τηλεβόλων του ἔκαμε τὸν Μωάμεθ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θὰ ἠδύνατο ἤδη νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, πρὸς τοῦτο δέ, δύο ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 18ης Ἀπριλίου, ἔδωκε διαταγὰς διὰ πρώτην φορὰν πρὸς γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον. Τῆς ἐφόδου ταύτης μετέσχον μέρος τοῦ πεζικοῦ, οἱ θωρακοφόροι, οἱ τοξόται καὶ οἱ λογχοφόροι. Οἱ ἐφορμήσαντες διῆλθον ἀποφασιστικῶς τὴν τάφρον καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ διαρρήξωσι τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος διὰ νὰ εἰσέλθωσι, εἰς τὴν πόλιν.

Οἱ πολιορκούμενοι, κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν κατεδαφιζομένων τειχῶν, ἐχρησιμοποίουν δοκούς. σανίδας, κληματίδας καὶ ἄλλα εὔφλεκτα ὑλικά. Ταῦτα ἐδοκίμασαν οἱ Τοῦρκοι νὰ καύσωσιν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Οἱ πολιορκούμενοι ἐσβέννυον τὸ πῦρ, προτοῦ μεταδοθῇ καλῶς τοῦτο εἰς τὴν ξυλείαν. Οἱ Τοῦρκοι κατόπιν ἐπεχείρησαν νὰ καταρριψωσι δι' ἁρπάγων ἐπὶ τῶν λογχῶν των τὰς μεγάλας πλίνθους, τὰς ὁποίας οἱ πολιορκούμενοι εἶχον τοποθετήσῃ ἐν εἴδει περιφράγματος, καὶ νὰ ἐκθέσωσιν οὕτω τοὺς ἀμυνομένους εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν σφενδονιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρά των αὕτη δὲν ἐστέφθη ὑπὸ μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας. Μανιώδεις οἱ ἐπιτιθέμενοι προσεπάθουν νὰ ἐπωφεληθῶσι παντὸς μέσου καὶ πάσης εὐκαιρίας. Ἐδοκίμασαν ν' ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τῶν ἐσπευσμένως ἐπιδιορθουμένων καὶ ἐν μέρει κατεστραμμένων τειχῶν, ἀλλ' ἄνευ σημαντικοῦ τινος τελικοῦ ἀποτελέσματος.

Ὁ Ἰουστινιάνης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ τετράωρον ἠγωνίσθη πρὸς ἄμυναν τῶν καταστρεφομένων τειχῶν. Τέλος οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι διὰ τῆς τάφρου, ἀφήσαντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διακοσίους περίπου νεκροὺς καὶ τραυματίας. Ἡ ἀποτυχία τῆς πρώτης ἐφόδου τῶν Τούρκων ἐνίσχυσε τὸ ἠθικὸν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐπεδόθησαν μετὰ μεγαλειτέρας ἤδη ζέσεως εἰς τὰς ἐπισκευὰς τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους. Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν καθημερινῶς πλέον τὰς ἐφόδους, ποτὲ μὲν πρὸς τὸ ἓν ποτὲ δὲ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸ τὰς παρὰ τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου θέσεις.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ τὴν Πρίγκηπον καὶ ταυτοχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἔφοδον τῆς 18ης Ἀπριλίου κατὰ τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου, ὁ ναύαρχος Βάλτογλους διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ εἴσοδον ἐντὸς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν διαταγήν, ὁ Βάλτογλους, ἔχων ὑπὸ τὴν διοίκησίν του πλέον τῶν τριακοσίων πεντήκοντα πλοίων παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους,

ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον ἀγκυροβολίου του καὶ διηυθύνθη κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἴσοδον. Μόλις ἐκινήθησαν τὰ πλοῖα, τὰ τουρκικὰ πληρώματα ἐξερράγησαν εἰς οὐρανομήκεις κραυγάς, ἀλαλάζοντα:

— Ἀλάχ! Ἀλάχ!

Ὅταν δὲ ἔφθασαν ἐντὸς βολῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ὥρμησαν ἀγρίως πρὸς τὴν ἔφοδον. Οἱ θωρακοφόροι ἐδοκίμασαν νὰ πυρπολήσωσι τὰ ἐχθρικὰ σκάφη διὰ πυρσῶν, ἄλλοι ἐξεσφενδόνιζον τὰ βέλη τῶν τόξων των, περιτυλιγμένα δι᾽ ἀνημμένου βάμβακος καὶ ἄλλοι προσεπάθουν ν᾽ ἀποκόψουν τὰ σχοινία τῶν πλοίων, ὅπως οὕτω δυνηθῶσιν ἐλευθέρως νὰ καταστρέψωσι τὸν λιμενοφράκτην. Εἰς ἄλλα μέρη πάλιν ἀπεπειράθησαν νὰ καταπατήσωσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ νὰ τὰ αἰχμαλωτίσωσιν. Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἐπολέμησαν ἀπεγνωσμένως. Οἱ ὑπὸ τὸν Μέγαν Δοῦκα Νοταρᾶν Ἕλληνες καὶ Ἰταλοὶ εἶχον λάβῃ τὰ μέτρα των ἐναντίον πάσης ἐνδεχομένης τουρκικῆς ἐφόδου καὶ ἠδυνήθησαν ἐπιτυχῶς ν᾽ ἀντισταθῶσι. Τα πλοῖα τῶν πολιορκουμένων ἐχρησίμευον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῶν οἱ ναῦται ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐκσφενδονίζωσι λίθους καὶ νὰ κτυπῶσι διὰ κοντῶν τὸν πλησιάζοντα ἐχθρόν.

Λίθοι τεράστιοι ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν πλησιεστέρων τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο σημαντικὰς βλάβας, θραυομένων τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν κωπῶν των, τραυματιζομένων δὲ ἐπικινδύνως τῶν ναυτῶν. Μετὰ βραχεῖαν, ἀλλ᾽ ἀπεγνωσμένην πάλην, οἱ Τοῦρκοι, βλέποντες, ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, ἦτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ λιμενοφράκτου καὶ ἑπομένως ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον προτέραν θέσιν των ἐν μέσῳ τῶν χλευασμῶν καὶ τῶν ἀλαλαγμῶν τῶν Χριστιανῶν.

Τὴν 20ην Ἀπριλίου συνέβη ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπεισοδίων τῆς διεξαγομένης πάλης. Τρία μεγάλα γενουηνσιακὰ πλοῖα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλοῦ των, καταληφθέντα ὑπὸ βορείων ἀνέμων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν πορείαν των καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Χίον, ὅπου παρέμειναν ὁλόκληρον τὸν Μάρτιον καὶ μέρος τοῦ Ἀπριλίου. Τὰ πλοῖα ταῦτα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχον σταλῇ ὑπὸ τοῦ Πάπα, κομίζοντα στρατιώτας καὶ ἐπιτήδεια εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν.

Ἡ ἄφιξις στόλου ἐξ Ἰταλίας ἀνεμένετο ἀνυπομόνως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ὑπήκοοί του εἶχον παραδεχθῇ τὴν ἕνωσιν, ἂν καὶ πραγματικῶς τὴν κατεδίκαζον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τύχωσι βοηθείας καὶ παρηγοροῦντο μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Πάπας καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης θὰ ἔστελλον ἀμέσως στόλον μὲ στρατιώτας καὶ πολεμεφόδια.

Ἡ ἄφιξις νέου στρατοῦ θὰ ἦτο πολύτιμος βοήθεια κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῆς ὑπερτάτης κρίσεως, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀστοῦ, μετ᾽ ἀνυπομονησίας διηρεύνων τὸν ὁρίζοντα ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ νὰ διακρίνωσι τοὺς ἐρχομένους πλωτοὺς ἀγγέλους τῆς παρηγορίας καὶ τῆς ἀνακουφίσεως.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδείκνυον ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον. Ἀνέμενον καὶ αὐτοὶ καὶ ἐφοβοῦντο τὸν κατάπλουν ξένων πλοίων, ἰδιαιτέρως δὲ ἰταλικῶν, διότι εἶχον ἤδη γνωρίσῃ πολὺ καλὰ τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Γενουηνσίους στρατιώτας κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον πολιορκίαν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου ***Καλλινίκου τοῦ Ε'*** (1301—1806 καὶ 1808—1809) παρατηρεῖται διαφορὰ κρίσεως. Ὁ μὲν Ὑψηλάντης, γνωρίζων τὸν Καλλίνικον ἀπὸ τῆς ἀρχιδιακονίας αὐτοῦ, ὀνομάζει αὐτὸν ἁπλοῦν, ἀγράμματον καὶ ἀνάξιον, ἴσως διότι κατέλαβε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ἀδριανουπόλεως τῇ προστασίᾳ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατριάρχου· ὁ Κούμας θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἄνδρα μᾶλλον παθητικόν, ἢ χαρακτῆρος ἀπροσδιορίστου καὶ ὁ Μαθᾶς ἐν γένει βραδὺν τὴν δρᾶσιν καὶ τῆς ἀναπαύσεως φίλον. Ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων δεδομένων τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ εὑρίσκει εὐρεῖαν καὶ παντοδαπήν. Ἐὰν δὲν ἐξέχῃ διὰ τὸ *πολιτικὸν* μέρος τῆς δράσεώς του, τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπιβουλὴν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ τὰ πράγματα ἐπιρροὴν *Δημητρίου* τοῦ *Μουρούζη*, ὅστις δυνάμει τῆς ἰσχύος, ἣν εἶχε παρὰ τῇ Πύλῃ, συνεκέντρωσεν εἰς τὰς χεῖράς του τὴν πολιτικὴν ἀντιπροσωπείαν καὶ τὴν παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ τῇ Αὐλῇ ὑπεράσπισιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἰδιαιτέρως σημειωτέα ἡ περὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων φροντὶς τοῦ πατριάρχου. Δὲν λησμονεῖ ὁ συγγραφεύς, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Καλλινίκου τυγχάνει συνδεδεμένον πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἄθῳ ρωσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. «Ἡ θαυμασία αὕτη Μονὴ—λέγει ὁ κ. Σοκολὼφ ἐπὶ λέξει—κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἕνεκα τοῦ ἰδιορρύθμου χαρακτῆρος τοῦ βίου τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων Ἑλλήνων μοναχῶν, ἔβαινε πρὸς τελείαν παρακμήν. Ἡ πενία τῆς Μονῆς ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἐν Καρυαῖς δὲν εἶχε πίστωσιν οὔτε δι' εἴκοσι γρόσια, οἱ δὲ μοναχοὶ ἐξηντλοῦντο εἰς διαπληκτισμούς, ἐρίζοντες περὶ τῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο τὸ τοῦ Ἄθω Πρω-

τᾶτον ἀπεφάσισεν ἐν ἔτει 1803 νὰ ἐξαιρέσῃ παντελῶς τὴν ῥωσσικὴν Μονὴν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἴκοσι κυριωτέρων μονῶν τοῦ Ἄθω, νὰ ἐκποιήσῃ τὰς γαίας αὐτῆς πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν αὐτῆς, τὰ δὲ περισσεύματα νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὰς κοινὰς τῶν μονῶν ἀνάγκας. Ἐν τούτοις ὁ πατριάρχης Καλλίνικος, θεωρήσας τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἄτοπον, δι' ἀξιοσημειώτου σιγιλλίου ὥρισε τὴν σύστασιν ἐν τῇ Μονῇ κοινοβίου καὶ ὑπεχρέωσε τὸ Πρωτᾶτον εἰς τὴν ἀνασύστασιν τῆς Μονῆς, ἧς ἡ κατάργησις καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἤθελεν εἶναι ἀσύμφορος, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ἡ Ρωσσία διὰ τῆς σοφῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β' ἀπέκτα διὰ τῶν νικηφόρων αὐτῆς στρατευμάτων εὐρεῖαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν τύχην τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡγούμενος τῆς ῥωσσικῆς Μονῆς διωρίσθη ὁ Ἕλλην μοναχὸς Σάββας, ἀρνηθεὶς ὅμως τοῦτο μετέπειτα συνεπείᾳ ἰδιαιτέρας ἀτομικῆς ἐμπιστευτικῆς τοῦ πατριάρχου ἐπιστολῆς ... Ὥστε διὰ τῶν ἐχεφρόνων αὐτοῦ μέτρων ὁ πατριάρχης Καλλίνικος, οὐ μόνον ἔσωσε τὴν ὕπαρξιν τῆς ῥωσσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ὁ αἴτιος τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς μέλλοντος. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ πατριάρχου τούτου δέον νὰ παραμείνῃ ἄληστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐν Ἄθῳ ῥωσσικοῦ μοναχισμοῦ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ περιττὸν νὰ παρατείνω ἐν ἰδίοις σχολίοις τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, πολλῶν πολλαχοῦ σχετικῶν λεχθέντων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς κρίσεως, ἣν διέτρεχεν ἡ Μονὴ αὕτη, ἐπῆλθεν αὐτῇ ἀρωγὸς εἰς ἀφθόνους ὑλικὰς παροχὰς ἡ οἰκογένεια τῶν Καλλιμαχῶν, ἰδίᾳ δὲ *Σκαρλᾶτος ὁ Καλλιμάχης*, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ πατριάρχης Καλλίνικος διὰ σιγιλλίου (Σεπτέμβρ. τοῦ 1806) καθιέρωσε νὰ ὀνομάζηται ἡ Μονὴ «αὐθεντικὸν κοινόβιον τῶν Καλλιμάχιδων». Ἐπειδὴ δὲ τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἔχει πολλὴν ἐνταῦθα τὴν σημασίαν, καλὸν νομίζομεν νὰ τὸ παραθέσωμεν, τὸ πρῶτον τανῦν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκδιδόμενον (Παράρτημα «Τὰ Νεοελληνικά», Nº LXVIII, σελ. 47, Α.Π.Κ., Χ, 222-223).

«Ἐπειδὴ τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Σταυροπηγιακὸν μοναστήριον, τὸ λεγόμενον Ρωσσικόν, «ἕνεκα καιρικῶν περιστάσεων εἰς χρέος ὑπέπεσε βαρύτατον καὶ διέμεινεν ἔρημον προ«στασίας καὶ μοναζόντων, ὁ ἀείμνηστος Ἰωανοβόδας Καλλιμάχης ἐφρόντισε περὶ τῆς «διασώσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς δαψιλοῦς αὐτοῦ ἐπιχορηγίας συνῆλθον καὶ αὖθις ἐν αὐ«τῷ οἱ πατέρες, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Καλλιμάχης δαψιλῶς «ἐβοήθησεν, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῇ ἱερὸν κοινόβιον διὰ σιγιλλιώδους γράμματος· καὶ «ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἕνεκα τῶν ὁσημέραι συνεπακολουθούντων δεινῶν καὶ τῶν ἐκ τῶν «κοινῶν συδοσιμάτων βαρῶν ὑπέπεσεν εἰς ὑπέρογκον χρέος καὶ ἠπείλει τέλειον κατα«κρημνισμόν, ἠναγκάσθησαν δὲ οἱ πατέρες ν' ἀνεγείρωσιν ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ «οἰκήματα, τοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας Σκαρλάτου Καλλιμάχη, ἐγγόνου τοῦ «προηγουμένου Ἰωάννοβοδα, υἱοῦ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, βοηθήσαντος αὐτοὺς διὰ πλου«σιοπαρόχου ἐπιχορηγίας καὶ ἀπαλλάξαντος τὴν Μονὴν τοῦ χρέους, ὥστε ἤδη οἰκο-

«δομοῦντας τὸ ἴδιον καθολικὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Παντελήμονος «μετὰ τῶν πέριξ παρεκκλησίων καὶ οἰκημάτων, καὶ ἐπειδὴ εἶνε δίκαιον ἕνεκα τῶν «μεγάλων πρὸς τὸ εἰρημένον μοναστήριον εὐεργεσιῶν αὐτοῦ νὰ μετονομασθῇ τοῦτο «αὐθεντικὸν τῆς γενεᾶς τῶν προγόνων καὶ ἀπογόνων Καλλιμάχιδων, ἡ δὲ διοίκησις «αὐτοῦ ν' ἀνατεθῇ εἰς ἐπιτρόπους, ἐκ μὲν τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου ὁρισθέντος «τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Γρηγορίου, ἐκ δὲ τοῦ λαϊκοῦ συστήματος τοῦ Μιχαλάκη «Χρήστου Κουρτζίπαση καὶ τοῦ ἐμπόρου Μισὲλ Θεοδοσίου, ὁ οἰκουμενικὸς πατρι«άρχης Καλλίνικος συνοδικῶς ἀπεφήνατο, ἵνα τὸ εἰρημένον μοναστήριον ὀνομάζηται «τοὐντεῦθεν τῶν Καλλιμάχιδων, ἔχῃ δὲ πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς, κατὰ τὰ σωζόμενα «παρ' αὐτῷ παλαιά τε καὶ ὑστερογενῆ ρωμαϊστὶ καὶ τουρκιστὶ ἔγγραφα, τὰ μονα«στηριακὰ κτήματα καὶ ἀφιερώματα ἀναφαίρετα, τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἐπιμελου«μένων τῆς βελτιώσεως καὶ αὐξήσεως αὐτοῦ, τῶν δὲ μοναχῶν ὀφειλόντων εὔχε«σθαι ὑπὲρ τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος ὡς προστάτου, ἀναφέρεσθαι πρὸς αὐτὸν διὰ «πᾶσαν ὑπόθεσιν καὶ ἀποστέλλειν ἐτησίως τοὺς λογαριασμοὺς τῶν προσόδων καὶ «δαπανημάτων αὐτοῦ.—Ἐν ἔτει ΑΩϚ' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐπινεμήσεως ι'».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκ τοῦ σπουδαίου τούτου σιγιλλίου μανθάνομεν, ὅτι ἐὰν ὁ Καλλιμάχης δὲν ἔσωζε τὴν Μονὴν ταύτην διὰ τῶν γενναίων του χρηματικῶν προσφορῶν, τὰ πράγματα θὰ ἐλάμβανον ἄλλην ὄψιν ἐν γένει. Τόσῳ δὲ ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ ἐθεωρήθη σπουδαία, ὥστε οὐχὶ μόνον ἡ Μονὴ ἔλαβε τὸ ὄνομά του, ὅ περ ἀγνοῶ ἂν μέχρι καὶ τῆς σήμερον τηρῇ (καὶ ἂν δὲν τηρῇ, διατί;), ἀλλὰ καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, ἄλλαις λέξεσιν, ἐντελῶς σχεδὸν παρ' αὐτοῦ ἐξηρτήθη. Τὰ φιλόρρωσσα αἰσθήματα τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ἐγνώριζε βεβαίως ὁ Καλλιμάχης καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς προθύμου αὐτοῦ προσχωρήσεως εἰς τὰς πατριαρχικὰς συστάσεις τὰ αὐτὰ καὶ οὗτος ὑπεμαρτύρει αἰσθήματα· καὶ ἐν τούτοις πῶς κατόπιν οἱ αὐτοὶ Καλλιμάχαι συνήργησαν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατριάρχου, ἐπελθοῦσαν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως, διὰ τὰ φιλόρρωσα αὐτοῦ ἀκριβῶς αἰσθήματα; Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ πολιτικὴ τῆς Πύλης ἔκλινε μᾶλλον φιλίως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἀφ' ἧς ἤλπιζεν ἐνίσχυσιν ἐν τῇ κατὰ τῆς Ρωσίας ἀντιδράσει, ὁ δὲ πατριάρχης δὲν συνεπάθει τῇ πολιτικῇ ταύτῃ φορᾷ τῶν αἰσθημάτων τῆς Πύλης· ἐξ ἄλλου δὲ παρὰ τῇ Πύλῃ τοὺς ρωσσοφίλους Μουρούζην καὶ Ὑψηλάντην διεδέξαντο οἱ (μὴ βεβαίως ρωσσόφιλοι) Καλλιμάχαι καὶ Σοῦτσοι. Τὸ πρᾶγμα φαίνεταί μοι δυστέκμαρτόν πως καὶ δυσεικονόμητον. Περὶ τῆς δευτέρας πατριαρχίας τοῦ Καλλινίκου καὶ αὖθις δυσμενῶς κρίνουσιν ὁ Κούμας καὶ ὁ Μαθᾶς, λέγοντες, ὅτι ἐπέτυχε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδον ἀντὶ πολλῶν χρημάτων παρὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου *Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρη* καὶ ἄνευ κανονικῆς ἐκλογῆς. Τὸ πρῶτον ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς δὲν ἀρνεῖται, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν δεδομένων, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψει ἐκ τῶν τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχείου ἐγγράφων, δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἔχεται ἀληθείας (τὸ πρωτόκολλον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ εἶνε ὑπογεγραμμένον ὑπὸ

ἐννέα μητροπολιτῶν). Ὥστε οἱ τύποι μὲν ἐγένοντο, ὑπὸ ἐξωτερικὴν ὅμως φανερὰν πίεσιν, διὸ καὶ δὲν ἀπήλαυεν ὁ πατριάρχης Καλλίνικος τῶν συμπαθειῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι τὰ κατὰ Καλλίνικον ἐν γένει χρήζουσι μείζονος διαλευκάνσεως.

Ὁ πατριάρχης *Ἱερεμίας ὁ Δ'* (1809—1813) κατὰ τὴν ὁμόφωνον τῶν ἱστορικῶν πάντων γνώμην ἀνεδείχθη ἄξιος ταγὸς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ πᾶσαν τὴν τρικυμίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καίπερ μορφώσεως μετρίας κάτοχος, πολλὰς ἐν τούτοις κατέβαλε φροντίδας περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑψίστης δὲ σημασίας ὑπηρεσίας παρέσχε τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς δραστηρίας ὑπερασπίσεως τῶν προνομίων αὐτῆς, ἀφόβως ἀνθιστάμενος κατὰ πάσης ἐπιβολῆς ἀπὸ μέρους τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς καὶ λίαν τιμήσας τὴν πατριαρχικὴν ἀξιοπρέπειαν.

Κύριλλος ὁ Ϛ' (1814—1818). Ἡ πολυκλαδὴς τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου δρᾶσις τυγχάνει ἀνεγνωρισμένη ἰδιαίτατα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ, ὄντος λίαν μεμορφωμένου, βαθέως γνώστου τῆς ἑλληνικῆς καὶ τουρκικῆς γλώσσης, καλοῦ θεολόγου καὶ συγγραφέως, εὐφραδοῦς ρήτορος καὶ περιζητήτου παρὰ τοῖς Ἕλλησι σοφοῖς ἀνταποκριτοῦ καὶ ὁμιλητοῦ. «Ὁ ἀνὴρ οὗτος, λέγει ὁ συγγραφεύς, λαμβάνων παρὰ τοῦ Κούμα, μετὰ τὸν Σαμουὴλ ἐφαίνετο ὁ πλέον πεπαιδευμένος πατριάρχης. Δὲν εἶνε ὅθεν ἄπορον, ὅτι ἀνεσύστησε τὸ Τυπογραφεῖον τῶν Πατριαρχείων (1814). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ ἐλαφρὰ ψύχρανσις τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ τότε διατελοῦντα ***Κωνσταντῖνον τὸν ἐξ Οἰκονόμων***, αὐστηρῶς κρίναντος τὴν τότε (1814) ἐκδοθεῖσαν τοῦ τελευταίου Κατήχησιν, ὅ περ καὶ ἠνάγκασε τὸν Οἰκονόμον νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ Κυρίλλου: «ἤθελε πρωτεύῃ ἀείποτε καὶ μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων». Βέβαιον ἐν πάσῃ περιπτώσει τυγχάνει, ὅτι ὁ Κύριλλος συχνάκις εὕρισκεν ἀφορμὴν ν' ἀναμιγνύηται εἰς τοιούτου χαρακτῆρος ζητήματα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὴν μεταξὺ ***Δωροθέου τοῦ Βουλισμᾶ*** καὶ ***Στεφάνου τοῦ Δούκα*** (ἐν Ἰασίῳ) φιλοσοφικοθεολογικὴν ἔριδα, καθ' ἣν ὁ Βουλισμᾶς καθήπτετο δριμέως τοῦ τελευταίου ἐπὶ ἀθεΐᾳ, ὡς τοὐλάχιστον ἐξῆγεν ἐκ τῆς Φυσικῆς τοῦ Δούκα, ἐν ᾗ οὗτος προσεπάθει νὰ ἐπιφέρῃ ἁρμονίαν μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ ἀποκαλύψεως. Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη συζήτησις διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ χειρόγραφοι κώδικες τῆς ρωσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν Ἄθῳ, θὰ ἦτο δὲ εὐτύχημα, ἐὰν ἐμελετᾶτο ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἡ τόσον χαρακτηριστική, ὅσον καὶ περιεργοτάτη αὕτη ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ παρ' ἡμῖν κίνησις, διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σέλιγγ παρὰ τοῖς ἡμετέροις λογίοις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ τρόπου τῶν φυσικοθεολογικῶν συλλογισμῶν. Ὁ πατριάρχης Κύριλλος οὐ μόνον τὴν πλουσίαν αὐτοῦ δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν

Ἐκκλησίαν. Ἀπηγχονίσθη, ὡς γνωστόν, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει μητροπόλεως.

Περὶ τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου τοῦ Ε'* (1797—1798, 1806—1808 καὶ 1818- 1821) ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν, διότι κυρίως ἡ μείζων δρᾶσις αὐτοῦ ἐξεδηλώθη ἰδίᾳ ἐν τοῖς πολιτικοῖς γεγονόσι τῶν τριῶν περιόδων τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ. Ἡ δρᾶσις τοῦ Γρηγορίου ἐγένετο ἀντικείμενον μελέτης πολλῆς καὶ μακρᾶς πολλῶν ἱστορικῶν καὶ ἡμετέρων καὶ ξένων, ὁμοθυμαδὸν δ' ἐξετιμήθη δεόντως, πλὴν εὐαρίθμων τινῶν ἐξαιρέσεων (Μακραῖος), εἰς ἃς συγκαταλέξωμεν καὶ τὸν χαρίεντα Ρῶσσον ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν *Α. Π. Δέμπεδεφ*, περὶ οὗ εἰδικῶς λαλήσω ἐν τῷ «Β'» μέρει. Καὶ ὁ ἡμέτερος δὲ ἱστορικὸς ἐπαινεῖ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλον τοῦ πατριάρχου, τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τὴν διηνεκῆ αὐτοῦ μέριμναν περὶ τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως,τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πραγμάτων καὶ τὴν περὶ τὸν βίον ἁπλότητα. Τὸ σπουδαιότερον τοῦ Γρηγορίου κατόρθωμα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πατριαρχείαν ἦν ἡ ἀνασύστασις τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου. Ὅτι ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἀνταπεκρίνετο πλήρως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς τῆς τριπλῆς αὐτοῦ πατριαρχείας. Κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν παρουσιάσθη ἀφορμὴ ἐπαφῆς τινος πρὸς τὰ τῆς Ρωσσίας ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐν τῇ γνωστῇ αἰτήσει τῶν παλαιοπίστων Ρώσσων, εἰς οὓς δὲν ἤρεσαν τοῦ Γρηγορίου αἱ αὐστηραὶ ἀπαιτήσεις. Ὁ περὶ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων ζῆλος τοῦ πατριάρχου ἐδημιούργησεν αὐτῷ ἐχθροὺς ἐν αὐταῖς ταῖς τάξεσι τῶν μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἰδίᾳ δ' ἐκείνων, οὓς διέταξε τὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν ἐπιστροφήν, ἀντὶ τοῦ ἀμερίμνου καὶ ἀνειμένου βίου, ὃν διῆγον ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα καὶ τὸν αὐτὸν ζῆλον ἔδειξε καὶ κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ πατριαρχείαν. Κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἦν «ζηλωτὴς τῶν νόμων, τῆς τάξεως καὶ τοῦ αὐστηροῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος συστήματος, αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων καὶ κανόνων, γενναῖος ὑπερασπιστὴς καὶ πρόμαχος τῶν δικαίων καὶ προνομίων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν σπανίων τῆς ὑλικῆς τοῦ πατριαρχείου εὐεξίας μελητῶν, ἀληθὴς φίλος τοῦ μοναχισμοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, συστηματικῶς καὶ ἐπιτυχῶς ὑπὲρ αὐτῶν μοχθήσας,θερμουργὸς ἐργάτης τῆς πνευματικῆς τελειοποιήσεως τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ θυσιάσας εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπὲρ τοῦ φιλελευθέρου λαοῦ του. Τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' δέον νὰ θεωρῆται ὡς εἷς τῶν διασήμων ἱεραρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ πατριαρχεία *Εὐγενίου τοῦ Β'* (1821—1822) ὑπῆρξε λίαν βραχυχρόνιος, πρὸς δὲ συνέπεσε πρὸς τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας, ὥστε δὲν ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πολλὰ γεγονότα νὰ καταλέξωμεν εἰς τὸν κύκλον τῆς

δράσεως αὐτοῦ. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐν τῷ κώδικι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχείου (DCXXXVIII) εὗρεν ἓν καὶ μόνον συνοδικὸν γράμμα μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πατριάρχου Εὐγενίου.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸν πατριάρχην *Ἄνθιμον Γ'* (1822—1824), δεόντως καὶ τοῦτον ἐργασάμενον ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν τῶν πατριαρχείων, ἀναφέρορομεν, ὡς περίεργον γεγονός, καθ' ὅ, ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησιν «δι' ἀδράνειαν καὶ ἀναξιότητα» καὶ μετὰ τὴν βιαίαν ἀποχώρησίν του ταύτην, ἐξηκολούθει ἐν εἴδει διαμαρτυρίας νὰ ὑπογράφηται ὡς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ᾧ καὶ προὐκάλεσε συνοδικὸν τόμον τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, καταδικάζοντα αὐτὸν καὶ δηλοῦντα, ὅτι ἐστέρηται τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Ἐν τούτοις πλῆθος λαοῦ πρὸ πάντων ἐκ Μικρασιατῶν, ἔχον μοναχόν τινα ἐπὶ κεφαλῆς, ὥρμησε κατὰ τῶν πατριαρχείων ἐν διαμαρτυρίαις, ἀπαιτοῦν τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀποκατάστασιν τοῦ ἀδίκως παυθέντος πατριάρχου. Ἑπόμενον, ὅτι ὁ Ἄνθιμος μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ὑποκινητὴς δῆθεν καὶ ἀρχηγὸς στάσεως, ὡς ἐχαρακτηρίσθη ἡ διαδήλωσις.

Περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ πατριάρχου *Χρυσάνθου* (1824—1826) οὐδὲν ἄξιον λόγου δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν, ὡς καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου *Ἀγαθαγγέλου* (1826-1830). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ δρᾶσις τοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Α'* τοῦ ἀπὸ Σιναίου (1830—1834). Ὁ πατριάρχης οὗτος, πρῶτος, ὡς τοὐλάχιστον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνέλαβεν εἰδικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Ἀνατολὴν προπαγανδῶν, ἐπεκτείνας τὴν μητρικὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν καὶ ἐπὶ τοὺς «Ἕλληνας τῆς διασπορᾶς», τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δηλονότι ζῶντας. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς σημειοῖ, ὅτι ἡ περὶ τῶν μονῶν μέριμνα τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἐκτάκτως πλουσία, ὡς δεικνύει τοῦτο ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν σωζομένων σιγιλλίων, ἅπερ ἐξέδωκε, σχετικῶς πρὸς τὰ τῶν προτέρων πατριαρχῶν. Ἐν ταῖς περὶ αὐτοῦ κρίσεσιν ὁ κ. Σοκολὼφ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἱστορικούς. Ὁ μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος ἐχαρακτήριζε τὸν ἄνδρα, ὡς «φωτεινὴν ἀκτῖνα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἱεραρχίᾳ».

Ἀπ' ἐναντίας περὶ τοῦ πατριάρχου *Κωνσταντίνου τοῦ Β'* (1834—1835) αἱ κρίσεις τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως τυγχάνουσι λίαν δυσμενεῖς, τοῦτο μέν, διότι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνέβη τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦτο δὲ διότι ἦτο ἀμόρφωτος, ἄπειρος καὶ ἐν γένει «ἀνάξιος λόγου» κατὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου Μ. Γεδεὼν ἔκφρασιν.

Περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Ἀνθίμου τοῦ Δ'* (1840—1841 καὶ 1847—1852) παραλείποντες τὰ λοιπά, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ κατέχων ἰδιάζουσαν ὅλως θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ρωσσικῆς Σκήτης τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Ἄθῳ, διότι τῷ 1849 διὰ σιγιλλίου ἐκύρωσε τὴν μεταρρύθμησιν τοῦ βατοπεδινοῦ Κελλίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου (Σεράϊ) εἰς σκήτην τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ

ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Δικαίου, τοῦ ἱερομονάχου Βησσαρίωνος.

Μετὰ τὸν Ἄνθιμον Ε′ (1841—1842) ἐπατριάρχευσεν ὁ *Γερμανὸς Β′* (1842—1845 καὶ 1852—1853), ἀνὴρ οὐ μόνον μεγάλης μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς πατριάρχης ἱκανότατος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος διεκρίθη ἰδιαζόντως διὰ τὸν κατὰ τῶν προσηλυτιστῶν ἀγῶνα. Περὶ τῆς παιδείας ἐμερίμνησεν ὡς ἀληθὴς τῶν γραμμάτων ζηλωτής, ἰδίᾳ δ' ἐφρόντισε περὶ συστάσεως βιβλιοθηκῶν. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἐπεχειρήθη ἡ ἔκδοσις τῶν Μηναίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων τοῦ *Καισαρίου Δαπόντε* ἐκ Ξηροποτάμου καὶ τῶν κωδίκων τῆς ἐν Ἄθῳ Λαύρας. Ἐξ ἄλλου μαθὼν περὶ τῆς παρὰ τῷ λαῷ κυκλοφορίας εὐαγγελίων ἐν βουλγαρικῇ γλώσσῃ, ἔγραψε τῷ τότε μητροπολίτῃ Τυρνόβου, ἀξιῶν τὴν συλλογὴν καὶ τὴν εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἀποστολὴν αὐτῶν, διότι, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ὑπόνοια περὶ νοθείας αὐτῶν, διαδιδομένων ὑπὸ τῶν προπαγανδιστῶν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ ἐφελκύεται τὴν προσοχὴν τὸ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Σοκολώφ, ὅπερ ὡς λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μερίδος τινὸς τοῦ λαοῦ, κρίνω καλὸν νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὁλόκληρον, ἀφοῦ ἄλλως τε τοιαῦται δεισιδαιμονίαι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ἦσαν καὶ εἶνε φαινόμενον σπανιώτατον· ἴσως μάλιστα τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶνε μοναδικόν. Τὸ περίεργον τοῦτο ἔγγραφον ἔχει ὧδε:

(CLXIII. 1843. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Δ′ εἰς τὸν μητροπολίτην Σάμου καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἰκαρίας, διὰ δεισιδαιμονίαν τινὰ τῶν τελευταίων. Κ. Π. Α., XXIII, 41 (σελ. 111).

«Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σάμου καὶ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Ἰκα»ρίας, δι' ἧς Γερμανὸς ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ ἀκοῇ, ὅτι πρὸ »χρόνων οἱ κάτοικοι τῆς εἰρημένης νήσου ἐν ἄκρᾳ ἀθεοφοβίᾳ ἐνεργοῦσι κατὰ τῶν «τελευτώντων πατριωτῶν αὐτῶν, ὅτι δηλ. τελευτήσαντός τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, «ἐὰν μετὰ παρέλευσιν καιροῦ τινος συμβῇ νὰ ἀσθενήσῃ ἄλλος τις, τότε αὐτοὶ ἀποδί«δοντες τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας τούτου εἰς τὸν προτελευτήσαντα, ὡς δῆθεν γενόμε«νον βρυκόλακα, περιμένουσι τὴν ἑσπέραν Παρασκευῆς, καθ' ἣν φρονοῦσιν, ὅτι δὲν «ἐξέρχονται τῶν μνημάτων οἱ βρυκόλακες, καὶ μεταβαίνοντες μεθ' ὅπλων εἰς «τὸν τάφον τοῦ τελευτήσαντος καὶ ἐκτελοῦντες πρῶτον μικρὸν ἁγιασμὸν διὰ τῶν ὁ»μοφρονούντων αὐτοῖς ἱερέων καὶ πίνοντες ἐξ αὐτοῦ, αἴρουσιν εἶτα τὸν ἐπιτάφιον λί»θον καὶ διχοτομοῦντες μὲ πέλεκυν τὸν νεκρὸν, τέμνουσι διὰ μαχαίρας τὴν καρδίαν, »ἀποθέτουσι ταύτην εἰς ἀγγεῖόν τι, κείμενον ἐντὸς τοῦ ναοῦ πλῆρες ὄξους, ἔπειτα »ἐπιστρέφοντες πάλιν εἰς τὸν τάφον καὶ μὲ τὸν αὐτὸν πέλεκυν κατατέμνοντες τὸ »νεκρὸν σῶμα, ἀφίνουσιν εἰς βρῶσιν τῶν κυνῶν καὶ σαρκοφάγων ζώων ἢ εἰς πῦρ »κατακαίουσι, λαμβάνοντες ἐκ τῶν σεσηπότων μελῶν τοῦ νεκροῦ βρωμερὰ καὶ ὑ»γρὰ λασπώματα καὶ μετ' αὐτῶν χριόμενοι πρὸς διαφύλαξιν ἐξ ἀσθενείας, τὸ δὲ

»χείριστον κατασκευάζοντες ἐκ πίσσης σημεῖον σταυροῦ καὶ ἐγκολλῶντες ἐπὶ τοῦ »ἀφεδρῶνος τοῦ τελευτῶντος, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ δῆθεν διὰ τῆς ὀπῆς ὁ δαίμων, ἀποφαί»νεται συνοδικῶς, ὅπως καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λαϊκοὶ ἔλθωσι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ γνω»ρίσωσιν, ὅτι βρυκόλακες οὐδόλως ὑπάρχουσιν, ἀλλ' εἶνε μία σατανικὴ ἀπάτη καὶ »πλάνη ἡ περὶ ὑπάρξεως τούτων ἰδέα, προερχομένη ἐκ φόβου ἢ καὶ ὀλιγοπιστίας »πρὸς τὸν Θεόν, καθόσον ἄλλως θεωροῦνται τυμβωρύχοι, προσκρούοντες ἐκκλησια»στικῶς καὶ πολιτικῶς. αωμγ', ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδικτιῶνος α'.».

Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ γνωσθῇ, ἂν σώζηταί που τῆς Ἰκαρίας ἀνάμνησις ἢ ἴχνος τι τῆς παραδόξου ταύτης δεισιδαιμονίας.

Τῷ διαδόχῳ τοῦ Γερμανοῦ *Μελετίῳ τῷ Γ* (1845) ἠκολούθησεν ὁ ***Κύριλλος Ζ*** (1855-1860), οὗ ἡ πατριαρχεία τυγχάνει ἀξιοσημείωτος κατὰ τοῦτο κυρίως, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τούτου τὸ πρῶτον ἐπῆλθεν ἡ διὰ τῶν «Ἐθνικῶν Κανονισμῶν» μεταρρύθμισις ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πράγμασι, καὶ ἀφ' ἑτέρου, διότι ἐπὶ τῆς τοῦ αὐτοῦ πατριαρχείας ἐπισημοποιήθη πλέον τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Ἦτο λοιπὸν ἡ πατριαρχεία τοῦ Κυρίλλου πλουσία εἰς σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἀπαιτοῦντα πολλὴν τὴν πεῖραν καὶ ἰδιάζουσαν τὴν δρᾶσιν. Καὶ ναὶ μὲν—λέγει ὁ συγγραφεὺς—ὁ πατριάρχης ὡς ἠδύνατο κάλλιον προέβαινεν εἰς τὴν διαρρύθμισιν καὶ τακτοποίησιν αὐτῶν, ἦν ὅμως ἐστερημένος τοῦ προσήκοντος θάρρους, τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς συστηματικῆς ἐνεργείας. Παραιτηθεὶς ἔδωκε τὸν θρόνον εἰς *Ἰωακεὶμ τὸν Β'* (1860-1863 καὶ 1873-1878), «ἄνδρα ἔμπειρον, ἐχέφρονα καὶ δραστήριον». Ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Β' εἶνε ὁ πρῶτος ἐκλεγεὶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν «μέχρι τερμάτων ἐπιμηκίστου ζωῆς». Ἐν τούτοις παραπόνων κατ' αὐτοῦ ἐγερθέντων ὡς δεσποτικοῦ καὶ ἰδιοτελοῦς καὶ παραβάτου τῶν Κανονισμῶν, ἐγεννήθη ζήτημα σκανδαλῶδες μεταξὺ αὐτοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν δύο διοικητικῶν σωμάτων τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου, ἀναγκάσαν αὐτὸν εἰς παραίτησιν, ἐν ᾗ ἀποδεικνύει ὡς αἴτια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνωμαλιῶν τὴν δυσπιστίαν τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ καὶ ἐν γένει τὴν ἔλλειψιν ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται, ὅτι καὶ ὁ Ἰωακεὶμ πταίει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, διότι ἦτο στρυφνός, συντηρητικός, αὐστηρὸς καὶ σφοδρὸς πολέμιος τῆς νέας ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως, λίαν φίλαρχος καὶ θερμὸς φίλος τῶν ἀρχιερατικῶν «φιλοτίμων», ἐφ' ᾧ καὶ ἠναγκάσθη καὶ τὸ δεύτερον νὰ παραιτηθῇ.

Ἰδιαιτέραν ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ἐκτίμησιν ἐκδηλοῖ πρὸς τὸν διαδεχθέντα τὸν ***Σωφρόνιον Γ'*** (1863-1866) ***Γρηγόριον τὸν Ϛ'*** (1835-1840 καὶ 1867-1871), ὃν χαρακτηρίζει ὡς ἀκάματον ζηλωτὴν τοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αὐστηρὸν τὸν βίον, ἀνέκκλητον τὰς ἀποφάσεις, ἐν τῇ δράσει αὐτοῦ ἀκολουθοῦντα αὐστηρῶς τηρούμενον σύστημα, θερμὸν τῆς ἀληθείας πρόμαχον καὶ γενναῖον ὑπέρμαχον τῶν τοῦ ποιμνίου του προνομίων. Γνωστὴ τυγχάνει ἡ σύγκρουσις αὐτοῦ πρὸς τὸν πανίσχυρον τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας ***Στρατφόρδον***

Ρεδκλίφ, ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῶν Ἰονίων νήσων. Μακρηγορία ἀπὸ μέρους ἡμῶν θὰ ἦτο ἡ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν περίεργον μέν, σπουδαιοτάτην δὲ καὶ λίαν χαρακτηριστικὴν ταύτην τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν μακρὰν ἔριδα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Γρηγορίου ἐν τῷ βουλγαρικῷ ζητήματι, ὁ συγγραφεὺς λέγει καὶ τὰ ἑξῆς σχετικά: «δυστυχῶς—λέγει—εἰς ζήτημα καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν ἀνεμίγη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, συμπαθοῦσα μᾶλλον ταῖς ἀπαιτήσεσι τῶν Βουλγάρων, *ὅλως ἀπᾳδούσαις πρὸς τὰς ἱερὰς παραδόσεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς δὲ καὶ ἀντιθέτοις πρὸς τὰ προνόμια τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, ὑπὸ εἰδικῶν σουλτανικῶν βερατίων κατωχυρωμένης*». Ἐπιτραπήτω μοι ὅμως νὰ προσθέσω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ὁ κύριος μοχλός, ὁ ὠθήσας καὶ ἐξαναγκάσας τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ κλίνῃ πρὸς τὰς παρανόμους τῶν Βουλγάρων ἀξιώσεις ἐτίθετο εἰς κίνησιν ἀπὸ τοῦ μεγάρου τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας, δὲν εἶνε δὲ σήμερον μυστικόν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἦτο ποτέ, ἡ σκανδαλώδης ἀνάμιξις τοῦ Ἰγνάτιεφ, εἰς τὴν πανσλαυϊστικὴν πολιτικὴν τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ὀφείλεται τὸ νόθον παραβλάστημα τῆς βουλγαρικῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἀποκρούσασα ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Ἰγνάτιεφ τούτου τὴν αἴτησιν τοῦ πατριάρχου περὶ συγκροτήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, ἐξηνάγκασε τὸν πατριάρχην Γρηγόριον εἰς παραίτησιν μετ' ἀγῶνα γενναῖον ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀναδείξαντα οὕτως ἑαυτὸν «ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Σοκολώφ.

Οὐχὶ μετὰ ἥσσονος λεπτομερείας ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐνδιατρίβει καὶ περὶ τῶν ἑπομένων πατριαρχῶν, Ἀνθίμου τοῦ ϛ' (1845-1848, 1853-1855 καὶ 1871-1873), *Ἰωακεὶμ Γ'* (1878-1884 καὶ 1901—), *Ἰωακεὶμ Δ'* (1884-1886), *Διονυσίου* Ε' (1887-1891), *Νεοφύτου Η'* (1891-1894), *Ἀνθίμου Ζ'* (1895-1897) καὶ *Κωνσταντίνου Ε'* (1897-1901), ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γνωστῶν ὄντων τῶν κατ' αὐτοὺς παρὰ τοῖς συγχρόνοις, δὲν παρίσταται ἀνάγκη περὶ τούτων μακρολογίας. Ὀφείλω μόνον νὰ σημειώσω, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐνδιατρίβει μάλιστα πάντων περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ νῦν τὸ δεύτερον πατριαρχεύοντος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', ὃν θεωρεῖ ἕνα τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ εἰς ὃν ἀφιέρωσε καὶ ἰδίαν μονογραφίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ λεπτομερῶς ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Τὸν περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος λόγον αὐτοῦ ὁ κ. Σοκολὼφ τερματίζει διὰ τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', πρὸς ὃν ἀπευθύνει ἐν τέλει τὴν ἑξῆς ἀποστροφὴν *ἑλληνιστί*: «ὁ Ὕψιστος χαρίζοι Σοι, Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Πάτερ καὶ Δέσποτα, ὑγίειαν καὶ δυνάμεις εἰς πολλὰ ἔτη».

Καθ' ἅπαντα τὸν ΙΘ αἰῶνα (1797-1901) ἐπὶ τὸν οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀνέβησαν ἐν ὅλῳ **26** πατριάρχαι, ἐξ ὧν δύο (ὁ Γρηγόριος Ε' καὶ ὁ Ἄνθιμος ϛ') ἐπατριάρχευσαν τρίς, πέντε δὲ (Καλλίνικος Ε', Γρηγόριος ϛ', Ἄνθιμος Δ', Γερ-

μανὸς Δ′ καὶ Ἰωακεὶμ Β′) δίς. Σημειώσωμεν, ὅτι τὸν νῦν πατριαρχεύοντα Ἰωακεὶμ δὲν δυνάμεθα ἔτι νὰ καταλέξωμεν εἰς οὐδετέραν τῶν τάξεων τούτων. Ἐγένοντο ὅθεν πατριαρχικαὶ ἐκλογαὶ ἐν ὅλῳ 35, ὁ δὲ μέσος χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ἐνεργοῦ πατριαρχείας δύναται νὰ ὁρισθῇ εἰς ἔτη τρία. Καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα ἓξ μόλις πατριάρχαι **ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ θρόνου** (Εὐγένιος Β′, Ἄνθιμος Ε′, Γερμανὸς Δ′, Μελέτιος Γ′, Ἰωακεὶμ Β′ καὶ Διονύσιος Ε′), ὁ Γρηγόριος ὁ Ε′ **ἀπηγχονίσθη** ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ λοιποὶ 19 **ἐξηναγκάσθησαν εἰς παραίτησιν**. Οἱ Ἐθνικοὶ Κανονισμοί, οἱ ἰδιαιτέρως τονίσαντες τὸ **ἰσόβιον** τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, οὐ μόνον οὐδόλως ἐξησφάλισαν τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἐπιρροῆς, ἀλλὰ καὶ ἔτι πλέον· οὐδὲ κἂν ηὔξησαν τὸν μέσον χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ἐνεργοῦ πατριαρχείας. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα ἐκ περισσοῦ μαρτυροῦσι περὶ τοῦ δυσμενοῦς καὶ τοῦ ἀντιξόου τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία μεθ' ὅλα τὰ βεράτια, τοὺς σουλτανικοὺς ὁρισμοὺς καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς Κανονισμοὺς δὲν ἦτο ἠγγυημένη. Ὁ Πατριάρχης οὐδέποτε εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἐπαύριον ἡμέρα ἔσται κρείττων τῆς σήμερον, πάντοτε δ' εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι οὐδόλως ἀπίθανον αὔριον νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς παραίτησιν, ἀφοῦ ὑπῆρξαν περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ παραίτησις ἐξεβιάζετο ἄνευ οὐδενὸς ἀποχρῶντος λόγου καὶ ὅλως ἀπροόπτως. Κατὰ τὸ πρῶτον ἰδίᾳ ἥμισυ τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος αἱ ῥᾳδιουργίαι πρὸς ἐκθρόνισιν τῶν πατριαρχῶν εἶχον τὴν πηγὴν ἐν αὐτῇ τῇ Πόλῃ, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ ἀφορμὴ τῶν παραιτήσεων ἦτο σχεδὸν πάντοτε ἡ καταπάτησις καὶ καταστρατήγησις τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σπανίως μέν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπαιτιότητα ὑπεῖχον καὶ αὐτοὶ οἱ πατριάρχαι, καὶ ἐνίοτε οἱ κοσμικοί, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἰσχύος τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Ἐν τούτοις —λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς— παρ' ὅλα ταῦτα οἱ Οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἐπεδείξαντο δρᾶσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ κοινωνικῇ σφαίρᾳ ἐκτάκτως εὐρεῖαν. Εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι σχεδὸν πάντες ἦσαν οἱ κάλλιστοι τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, ἄνδρες μεμορφωμένοι, ἔχοντες ἦθος αὐστηρὸν καὶ αὐταπάρνησιν μεγάλην, ἄριστα κατανοοῦντες τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἱκανότητα καὶ ἐνέργειαν καταβαλόντες πρὸς δημιουργίαν, συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει θέσεως. Πρώτιστον αὐτῶν μέλημα ἦτο βεβαίως ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων καὶ κανόνων, ἡ προφύλαξις τοῦ ποιμνίου αὐτῶν ἀπὸ τῶν λατινικῶν καὶ προτεσταντικῶν ἐπιρροῶν, ἡ χειραγωγία αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἡ μέριμνα περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς καταστάσεως τῶν μονῶν, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας· ὡς πολιτικοὶ δὲ ἄρχοντες καὶ ἀντιπρόσωποι καὶ ταγοὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ἀπέναντι τῆς τουρκικῆς κυβερνή-

σεως ὑπερήσπιζον ἑκάστοτε τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια αὐτοῦ μετὰ θάρρους καὶ σθένους, προκαλοῦντες εἰλικρινῆ θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐπιρροήν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα καταβάλλοντες ὑπὲρ παντὸς συμφέροντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· εἰς τοὺς πατριάρχας αὐτοῦ τούτους ἀκριβῶς ὀφείλει οὗτος τὴν μέχρι τουνῦν ἀλώβητον τηρηθεῖσαν ἁγνότητα τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτοῦ βίου καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς Ἐκκλησιας αὐτοῦ θέσιν ὡς **status in statut** ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ἐὰν δὲ καὶ ἀνεφάνησαν εὐαριθμότατοι πατριάρχαι εἴτε ἀνίκανοι, εἴτε μὴ σχόντες τὸν ἀπαιτούμενον καιρόν, ὅπως παραγάγωσι καρποὺς τῆς δράσεως αὐτῶν, καὶ οὗτοι ἐν τούτοις τυγχάνουσιν ἀξιέπαινοι κατὰ τοῦτο τοὐλάχιστον, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐτήρησαν τὰς παραδόσεις τῶν κρειττόνων ἢ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας δρασάντων προκατόχων αὐτῶν, ἔχοντες ἐκείνους ὡς μιμήσεως πρότυπα. Καὶ ὁ λαὸς δὲ ὁ ἑλληνικὸς εἰς πάσας τὰς περιστάσεις προσεπήρχετο ἀρωγός, πρόθυμος πρὸς ἀνακούφισιν τῶν βαρῶν, ἅτινα συνεπήγετο τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, πάντοτε δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν εἰς ἐκλεκτούς, ἀξίους αὐτῆς καὶ τοῦ εἰς ὃ ἐκαλοῦντο καθήκοντος. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης εἶνε περίεργος καὶ ἀξιοσημείωτος ἡ ψυχολογία τοῦ Ἰωακειμισμοῦ, ὅμοια δὲ ρεύματα οὐχ ἅπαξ παρετηρήθησαν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἐξ οὗ βλέπομεν πατριάρχας καὶ δὶς καὶ τρὶς ἐπανακάμψαντας εἰς τὸν Θρόνον. Ἡ ἀναθεώρησις τῆς λεπτομεροῦς δράσεως ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν καταδεικνύει πραγματικῶς, ὅτι ἡ ἐπέναντι τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑπηρεσία ἦν ἀληθὴς ἀνδραγαθία, ἀκριβῶς διότι ἡ ὁδός, ἣν ἔβαινεν, ἦτο ἐσπαρμένη ὑπὸ θλίψεων καὶ ὀδυνῶν, ἕκαστον δὲ βῆμα ἀληθῆ ἀπετέλει ἀγῶνα...

«Διατί λοιπὸν τὸ Φανάριον — ἐκλέγει ὁ κ. Σοκολώφ —, ἔνθα διατρίβει ὁ πρῶτος τῇ τιμῇ πατριάρχης τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ συγκεντροῦται ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς πνευματικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ χριστιανικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ὡς σκοπὸς δεινῶν ἐπιθέσεων καὶ αἰτιάσεων ὑβριστικῶν; Διατὶ ὁ αφαναριωτικὸς κλῆρος καὶ» οἱ «Φαναριῶται» νὰ ὀνειδίζωνται καὶ νὰ δυασύρωνται ἐν τῷ βορβόρῳ, θεωρούμενοι ὡς ὑπαίτιοι παντοειδῶν καταχρήσεων καὶ ἠθικῆς ἐκλύσεως; Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἐντὸς τοῦ «στενοῦ ἐθνικισμοῦ», τοῦ σφόδρα ὀξύνοντος τὰς σχέσεις τὰς μεταξὺ Φαναρίου καὶ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων (Σέρβων, Βουλγάρων, Ρωμούνων) τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως περιλαμβανομένων καὶ τεινουσῶν καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, τὸ χεῖρον πρόσωπον ἐν τῇ δυσφημήσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐν τῇ μεγαλοποιήσει τῶν ἐλλείψεων τῶν ἐν αὐτῷ παρατηρουμένων ἔπαιξαν οἱ **κατόλικοι** καὶ οἱ προτεστάνται, οἱ δόλιοι οὗτοι καὶ συστηματικοὶ ἐχθροὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἱ πάντα λίθον κινοῦντες πρὸς ἐξασθένισιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προπαγανδιστικῶν

αὐτῶν σκοπῶν. Ὁσάκις ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας ἐγεννᾶτο ἐθνική τις κίνησις, σκοποῦσα καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως χωρισμὸν λαοῦ τινος, εἰς τὸ ζήτημα αὐθωρεὶ ἀναμιγνύονται οἱ *κατόλικοι* καὶ οἱ προτεστάνται, ὑπεκκαίοντες σφόδρα τὰ ἐθνικὰ μίση, τῶν ἐκ τούτου δὲ προκαλουμένων δεινῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγώνων ἐπωφελούμενοι, προσεπάθουν νὰ καθυποτάξωσι πολιτικῶς ἢ πνευματικῶς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτοὶ ἀκριβῶς πρώτιστοι πάντων ἐπέπεσον κατὰ τοῦ Φαναρίου, ἡ δὲ συκοφαντικὴ αὐτῶν διαγωγὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔσχε τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι πολλοὶ καὶ σήμερον ἔτι γνωστὸν τὶ ἐννοοῦσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φαναρίου. «Καιρὸς ὅμως—ἐξακολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς «—καιρὸς ν' ἀναστηλωθῇ τὸ δίκαιον καὶ νὰ καταστῇ καταληπτόν, ὅτι αἱ ἐλλείψεις «καὶ αἱ καταχρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου σφόδρα ἐμεγεθύνθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν «τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἶνε ἀναμφίρηστον, ὅτι τοιαῦται καταχρήσεις ὑπῆρξαν, ἀλλ' οὐχὶ «πλείονες καὶ μείζονες ἢ ὅσαι καὶ ἡλίκαι πάντοτε καὶ πανταχοῦ, δὲν πρέπει δὲ τὰ «μερικὰ γεγονότα ν' ἀνάγωνται εἰς θέσεις γενικάς, ἄλλως δέ, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει «τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τὸν δεσποτισμόν, τὴν φιλοδοξίαν, «τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ ἀνομίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, πολλαὶ τῶν ἐλλείψεων καὶ «καταχρήσεων τούτων τῶν Φαναριωτῶν καθίστανται ἡμῖν εὐνόητοι καὶ συγγνωσταί. «Οὐχί! τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν εἶνε ἐπιθέσεων καὶ μομφῶν ἄξιον *καὶ μά-«λιστα ἀπὸ μέρους τῶν Ρώσσων* (1) ἐξ ἐναντίου προκαλεῖ τὴν ἔκπληξιν πρὸ τοῦ «μετ' αὐταπαρνήσεως διεξαχθέντος καὶ διεξαγομένου ἀγῶνος καὶ τὸν θαυμασμὸν πρὸ «τοῦ βαρέος σταυροῦ, ὃν ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτὸ αἱ ἀνεξιχνίαστοι τοῦ Ὑψίστου βουλαί, «ὀφείλομεν δὲ μᾶλλον νὰ προσερχώμεθα ἀρωγοὶ πρὸς κουφισμὸν τοῦ εὐγενοῦς τούτου «βάρους πρὸς δόξαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας...»

Τὸ *τρίτον τμῆμα* τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Σοκολὼφ πραγματεύεται περὶ τοῦ *διοικητικοῦ συστήματος* τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα (σελ. 694—813). Ἐν τῷ διοικητικῷ τούτῳ συστήματι διακρίνων *δύο περιόδους*, ὡς μεταβατικὸν σημεῖον ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν ὁρίζει τὰ 1858—1860, ὅτε σημειοῦται ἡ ἀπαιτήσει τῆς Πύλης καὶ συνῳδά τῷ Χάττι-χουμαγιοὺν τοῦ 1856 νομοθετικὴ τοῦ πατριαρχείου δρᾶσις. Κατὰ τὰ σουλτανικὰ βεράτια, ἅτινα διὰ μακρῶν ἀναλύει ὁ συγγραφεύς, ὁ πατριάρχης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικοθρησκευτικῇ αὐτοῦ δράσει de jure ἦν ὅλως ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως εἴτε ἐκ μέρους τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν, εἴτε ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Τὰ σουλτανικὰ βεράτια ἰδιαιτέρως τονίζουσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τούτων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπολεως κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς βίον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τῆς οὐσίας τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συστήματος, ἐγγυῶνται δὲ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν. Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας λόγον ποιοῦνται καὶ ἄλλα ἐπίσημα τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἔγγραφα, καθορίζοντα τὰ δικαιώματα

1 Ὑπονοεῖ ὁ συγγραφεὺς μάλιστα πάντων τῶν προαναφερθέντα Λέμπεδεφ.

αὐτῆς οὕτως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ προέλθῃ διχασμὸς εἴτε ἀμφιβολία τις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ αὐτῶν. Τοῦτο δέον νὰ ἐξαρθῇ τὰ μάλιστα ὡς ἓν τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς, διότι παρὰ πάσας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου, οὗτοι ἐτήρησαν ἄθικτον τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς κανονισμόν, τὴν ἐλευθέραν τοῦ δικαίου αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνεξαρτησίαν. Οἱ πρὸς τοὺς Σουλτάνους ἀγῶνες τῶν πατριαρχῶν ὅσον ἀφορᾷ τὰ βεράτια, αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι καὶ αἱ μέγισται προσπάθειαι, αἱ καταβαλλόμεναι ἑκάστοτε πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκδόσεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ βερατίου εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἀκριβῶς ἀπέβλεπον εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀπαραχαράκτου καὶ ἀπαραβιάστου τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς βίῳ. Διὰ τοῦτο πάντοτε βλέπομεν τοὺς πατριάρχας κατηγορηματικῶς δηλοῦντας τῇ τουρκικῇ Κυβερνήσει, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη παραβίασις τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπειλεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐν Τουρκίᾳ ὑπόστασιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τούτου ἐν ειδικαῖς ἀποφάσεσιν, ἀφορώσαις εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας σχέσεων, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ὡρμᾶτο ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς βίου καὶ τοῦ ἀθίκτου καὶ ἀπαραβιάστου ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως, προερχομένης εἴτε ἐκ μέρους τοῦ κράτους, εἴτε ἐκ μέρους τοῦ κοσμικοῦ ἐν γένει στοιχείου. Σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο σπουδαιοτάτη ἀπόφασις ἐλήφθη ἐπὶ πατριάρχου ***Γρηγορίου τοῦ Ε'*** μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ **1898**, καθ' ἣν ἀπ' εὐθείας ἐγράφη, ὅτι ***ἡ Ἐκκλησία ὑπάγεται εἰς τὸ κράτος μόνον ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, δύναται δὲ ἐνίοτε καὶ νὰ αἰτῆται παρ' αὐτοῦ ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως αὐτῆς ἐν ἐνδεχομέναις δυσχερείαις ἐπίσης ἐξωτερικοῦ χαρακτῆρος, μεσίτης δὲ μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας διωρίσθη Χριστιανὸς μέγας διερμηνεύς. Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν κείμενον τοῦ πρώτου*** τανῦν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἐκδιδομένου «ὅρου», εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐν τῇ ρωσσικῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν Ἄθῳ κώδικος ὑπ' ἀριθμ. DCCXXI, 69:

«Ὅρος τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδοθεὶς παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Γρηγορίου.

« . . . Ἓν μόνον χρέος ἔχει ὁ κατὰ καιρὸν πατριάρχης· ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλη-
« σία τοῦ Χριστοῦ ὑπόκειται κατὰ τὸ πολιτικὸν εἰς τὴν βασιλείαν, νὰ ζητῇ ἐνίοτε
« παρὰ τῆς βασιλείας ὑπεράσπισιν· ἐπειδὴ ἡ βασιλεία καθ' ἡμᾶς λέγεται ὑπεράσπι-
« σις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο εὐδοκήσας ὁ Θεὸς δὲν ἐσήκωσε τὴν ὑπε-
« ράσπισιν ταύτην εἰς τὰ καθήκοντα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν βασιλείαν· καὶ ἐπειδὴ
« ἡ βασιλεία αὕτη ἔχει διωρισμένον ἐκ τῶν πιστῶν τὸν μέγαν διερμηνευτὴν εἰς τὸ
« νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας. ἔχει χρέος ὁ κατὰ καιρὸν πατριάρχης νὰ ανα-

« φέρῃ πρὸς αὐτὸν τὰς δυσκολίας καὶ νὰ ζητῇ δι' αὐτοῦ παρὰ τῆς βασιλείας τὴν « ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως ἡμῶν. 1798 ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ »

Ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Σουλτάνους καὶ τὴν τυρανικὴν κυβέρνησιν διαμαρτυρίαις δ' οἱανδήποτε αὐτῶν ἀπόπειραν κατὰ τῶν δικαίων καὶ τῆς αὐτονομίας τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος οὐχὶ πάντοτε ἐνίκων, ἕνεκα τοῦ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἀδυνάτου τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε ἠναγκάζοντο νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων δεινῶν, διὰ τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἐκκλησίας θυσιάζοντες τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν σχετικὴν εὐμάρειαν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ζωήν, ἀλλὰ τοιαῦται ὑποχωρήσεις προὐκαλοῦντο ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιμόνου πιέσεως, ἔφερον χαρακτῆρα παροδικὸν καὶ ὅλως ἐξαιρετικὸν ἀπέναντι τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τῆς δεσποτικῆς αὐθαιρεσίας, ὑπὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας αἱ τοιαῦται ἐπεμβάσεις ἀνεγνωρίζοντο ὡς παράνομοι καὶ ὡς φανεραὶ ἀντιφάσεις πρὸς τὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας δίκαια τὰ ὑπὸ τῶν Σουλτάνων καθιερωθέντα· οὐδαμῶς ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔθιγον τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς αὐτονομίας τῆς Ἐκκλησίας. Γενικῶς εἰπεῖν ἡ ἀνωτάτη τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀρχὴ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ὡς καὶ πάντοτε εἶχε de jure τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀπὸ τῶν δογμάτων καὶ τῶν κανόνων πηγαζούσῃ διαρρυθμίσει τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου.

Ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀρχῶν τῆς πρώτης ταύτης περιόδου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ παρατηρεῖται τάσις πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναμίξεως τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου εἰς ταῦτα, καθ' ἧς ἀναμίξεως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ πάντοτε ἀντιπαρέβαλλεν ἀντίστασιν. Τούτων ἀκριβῶς τῶν ἀναμίξεων ἐπωφελήθη ἡ Πύλη, ὑποκινουμένη εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ ἄλλων, ἐχόντων ποιόν τι συμφέρον εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ πατριαρχικοῦ κύρους. Ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Πύλη ἤρξατο ἤδη φανερῶς ὑπονομεύουσα καὶ περικόπτουσα τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, συννευόντων πρὸς τοῦτο τῶν πολιτικῶν τῆς Δύσεως, ὧν αἱ προσπάθειαι ἐτείνοντο πρὸς μείωσιν τοῦ γοήτρου τῆς ρωσσικῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς πολιτικῆς. Τοῦτο πραγματικῶς καὶ ἐπετεύχθη μετὰ τὰς λονδινείους τοῦ 1841-1842 συνδιασκέψεις, ὅτε ἡ ρωσσικὴ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν προστασία, στερηθεῖσα τῆς ἀποκλειστικότητος διὰ μόνην τὴν Ρωσσίαν, διεμοιράσθη εἰς τὸ σύνολον τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Τοῦτο ἦτο φοβερὸν διὰ τὴν Ρωσσίαν κτύπημα. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Τουρκία, τῇ σιωπηλῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἤρξατο νὰ πιέζῃ καὶ φονεύῃ ἀτιμωρητεὶ τοὺς Χριστιανούς.

Τὸ πρᾶγμα εἶχε προχωρήσῃ μέχρι καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν ξένων τούτων Εὐρω-

παίων διπλωματῶν εἰς αὐτὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ πατριαρχείου πράγματα. Ὁ «πρῶτος» τὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπιβολὴν ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων Ἄγγλος *Ρέδκλιφ* ἀπετόλμησε νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τοῦ πατριάρχου καὶ τῷ 1840 ἐγένετο παραίτιος καὶ δημιουργὸς ἀποτροπαιοτάτης κωμῳδίας ὀθωμανοπροτεσταντικοῦ δικαστηρίου, σκοποῦντος τὴν ἐκδίκασιν τοῦ πρώτου τῇ τάξει ἱεράρχου τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς! Ἐπωφελούμενος τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπιρροῆς ὁ Ρέδκλιφ, ἐξ ἔχθρας πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπέδρασε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς λειτουργίας, γενόμενος αἴτιος, κατὰ τὸν κ. Σοχολώφ, νὰ μεταλλαγῇ ὁ ἑορτασμὸς ὁ ἀρχαῖος τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ Πύλη, εὑροῦσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διπλωμάτου τούτου πρόθυμον συνεργάτην ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἰσχύος καὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ πατριάρχου, ἔχουσα δὲ συμφέρον, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐν τῷ περιορισμῷ τούτων, ἐν ὁμοφωνίᾳ ἐκκινεῖ μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκστρατείαν ὀθωμανοπροτεσταντικήν, καταλήξασαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ τόσον ἀποφευγομένου κοσμικοῦ στοιχείου συνδυασμὸς καὶ ἀνάμιξις καθαρῶς προτεσταντικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ πρᾶγμα ἄλλως τε δὲν θ' ἀπήντα καὶ μεγάλας δυσκολίας, καθ' ὅσον ἤδη τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον δὲν ἦτο ξένον πρὸς τὰ πατριαρχεῖα, καίτοι τὰ καθήκοντα αὐτοῦ μέχρι τοῦδε περιωρίζοντο αὐστηρῶς εἰς μόνον τὸ ὑλικὸν καὶ οἰκονομικὸν μέρος.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1847 τῷ πατριάρχῃ Ἀνθίμῳ τῷ Ϛ' ἐδόθη σουλτανικὴ διαταγή, συνιστῶσα τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ διοικητικοῦ καθεστῶτος, ἀποσκοποῦσαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη, εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ κύρους τοῦ πατριάρχου ὡς πατριάρχου τῶν Ρωμαίων, ἐθνάρχου καὶ βασιλέως, καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξαιρετικῆς ὅλως de jure ἐξουσίας αὐτοῦ. Τὰ ἐν τῷ πατριαρχείῳ τότε ἐκπονηθέντα «δέκα καὶ πέντε κεφάλαια» ἤνοιξαν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον τῶν κοσμικῶν εἰς τὰ διοικητικὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα, ἐπὶ τούτων δ' ἀκριβῶς τῶν κεφαλαίων στηρίζονται οἱ κατόπιν συνταχθέντες «Γενικοὶ Κανονισμοὶ» τοῦ 1858-1860, οἵτινες καὶ ὁριστικῶς μετέβαλον τὸ διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως σύστημα. Τινὲς τῶν συγχρόνων ἐν τούτοις ἐνόμιζον, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις ἐγένετο «συνῳδὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσι» καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει προνόμοια. Τοιουτοτρόπως ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκαθέσθησαν καὶ τρεῖς κοσμικοί: ὁ μέγας Λογοθέτης *Νικόλαος Ἀριστάρχης*, ὁ ἡγεμὼν τῆς Σάμου *Στέφανος Βογορίδης* καὶ ὁ βέης *Ἰωάννης Ψυχάρης*. Πρωτοφανὲς καὶ μοναδικὸν φαινόμενον! Ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος, καίτοι συνέταξαν τὰ 15 κεφάλαια ταῦτα, δυνάμει τῶν ὁποίων τῆς ἐκλησιαστικῆς ἐξουσίας μετέσχον καὶ κοσμικὰ πρόσωπα, ἐν τούτοις κάλλιστα ἐνόουν τὸ ἄτοπον τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1848 συνεκάλεσαν σύνοδον ἐκ 18 ἱεραρχῶν, ἥτις καὶ τρανῶς διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἀκώλυτον ταύτην ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγ-

ματα κοσμικῶν προσώπων. Καὶ ἐπετεύχθη μὲν ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν, ἀφοῦ ὅμως ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος ἠναγκάσθη νὰ στερηθῇ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.

Καὶ ὁ *γεροντισμὸς* δὲ πολλῶν ἀνωμαλιῶν πρόξενος τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο. Ὁ Μόσχας μητροπολίτης Φιλάρετος ἔλεγε περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὸ σύστημα τοῦ γεροντισμοῦ εἶνε αὐθαίρετον, μὴ ἐπιτρεπόμενον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τοῦ ὅλου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ· οἱ γέροντες εἶνε περιττοὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύστημα, καθ' ἃ καὶ ὁ ἄριστος τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι γνώστης τοῦ κανονικοῦ δικαίου *Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆς* διετείνετο...

Κατὰ τὸ 1856 ἐδημοσιεύθη τὸ περιλάλητον *Χάτι-χουμαγιοὺν*, ἐν ᾧ οἱ σύγχρονοι ἀνεγνώρισαν τὴν θαυματουργὸν πανάκειαν ἀπὸ πάντων τῶν τουρκικῶν δεινῶν.. Καὶ τὸ Χάττι-χουμαγιοὺν τοῦτο ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεως τοῦ διοικητικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συστήματος *τῇ ἐνεργῷ συνεργασίᾳ τῆς Πύλης καὶ συνῳδὰ ταῖς ἀπαιτήσεσι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ*. Ἀνωτέρω ἐλέχθησαν τὰ δέοντα περὶ τῆς «εὐεργετικῆς» χροιᾶς τοῦ ἐγγράφου τούτου. Ἐν τούτοις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1857 τὸ πατριαρχεῖον ἔλαβεν ἐπιτακτικὰς ὁδηγίας παρὰ τῆς Πύλης νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὰς ἐνδεικνυομένας μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρότερον ἤδη δοθεισῶν «ὁδηγιῶν» τῆς ὑψηλῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀνακρίβεια, ἡ ἀοριστία καὶ τὸ διφορούμενον τῶν ὁποίων δὲν διέφερεν, ἐννοεῖται, ἀπὸ τὰς ὁμοίας ἀρετὰς τῶν παρομοίων τουρκικῶν ἐγγράφων. Ἓν μόνον πρέπει γενικῶς νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαφαίνεται ἐν ταῖς ὁδηγίαις ταύταις ἡ ἐχθρικὴ τῆς Πύλης στάσις ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπεθύμει τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγώτερον, νὰ μεταρρυθμίσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸν ὑπάρχοντα τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμόν. Καὶ οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουσι κάλλιστα τίνος ἀνάγκην ἔχει ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μεταρρυθμισταί, ἐκ τῶν προτέρων ὑποδεικνύουσι τὶ καὶ πῶς πρέπει νὰ γίγνηται διὰ τὴν «βελτίωσιν» τῶν τοῦ πατριαρχείου πραγμάτων, ἅτινα πρέπει νὰ ὑπάγωνται ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Καὶ τὸ θλιβερώτερον— λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς— ὅτι ἡ ἀνάμιξις αὕτη τῆς Πύλης εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας παρεστάθη ὡς γενομένη νομίμως, τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ δηλονότι καὶ τῇ εἰσηγήσει καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀφ' ἧς ἠρύσθη καὶ ἐδανείσθη τὸ Διβάνιον τὴν περὶ Ἐκκλησίας ἰδέαν, ὡς περὶ ἱδρύματος τοῦ Κράτους, ὡς περὶ ὑπουργείου τινὸς **sui generis**. Καὶ ὅμως ὄπισθεν τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκρύπτοντο αἱ δόλιαι τῆς Πύλης προθέσεις τοῦ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ πατριάρχου, ὡς ἐθνάρχου καὶ βασιλέως τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ περικόψῃ τὰ ἀρχαῖα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ὡς **status in statu** πρὸς εὐχερεστέραν μετέπειτα συγχώνευσιν εἰς ἓν ὅλον Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν.

(*Ἕπεται συνέχεια*).

ΤΟ ΘΕΡΙΣΟΝ

(ΠΑΛΑΙ ΤΗΡΕΣΙΑ)

Ἡ μικρὰ τοῦ Θερίσου κώμη, ἡ πλειστάκις ἀποδεκατισθεῖσα καὶ νῦν ὑπὸ ἑκατὸν περίπου οἰκογενειῶν Ἑλλήνων μόνον οἰκουμένη, ἔχει εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῆς μεγαλομάρτυρος νήσου διαμέρισμα ἱστορίαν ἀπ' αἰώνων ἤδη λαμπρὰν καὶ πατριωτικωτάτην. Τὸ Θέρισον, ἡ ὀρεινοτέρα κώμη τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας, ἵδρυται ὑπὸ τὰς ῥίζας καὶ τὰς κλιτύας τῶν πανευκλεῶν Λευκῶν Ὀρέων, κατακοσμεῖται δὲ ὑπὸ χλοερῶν τοπείων καὶ κυπαρίσσων ὑψικόμων, συμβολιζόντων τὴν εὐθυτενῆ ἀναδρομὴν τῶν σωμάτων τῶν ὀρεσιτρόφων καὶ ἀδούλωτον ἀνέκαθεν τὸ φρόνημα ἐχόντων τέκνων αὐτῆς. Ὁδός, ἄγουσα διὰ τῆς παντέρπνου χαράδρας τοῦ προαστείου τῶν Χανίων Μουρνιῶν Βαντὲ καὶ εἰς τὴν ἄλυσιν ἐγκαρσίως τοῦ ἀντερείσματος τῶν Λευκῶν Ὀρέων τοῦ πάλαι Βερεκύνθου, νῦν δὲ Μαλάξας, ἀνιοῦσα καταλήγει περίπου εἰς τὴν ἱστορικωτάτην καὶ περιβόητον ἐν Κρήτῃ μακρὰν καὶ βαθεῖαν τοῦ Θερίσου φάραγγα, ἀπὸ τοῦ τέρματος τῆς ὁποίας δυσβατωτάτη πάλιν ἀτραπὸς ἄγει εἰς τὰς ἀποκρήμνους κλιτύας τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Θερίσου ὑπερυψήλων ὀρέων, ἀπὸ τῶν ὑπερκοσμίων κορυφῶν τῶν ὁποίων κατέρχεται τέλος περατουμένη αὕτη εἰς τὴν ἀντίθετον, μεσημβρινὴν πλευρὰν τῶν Λευκῶν Ὀρέων, εἰς τὸ τῆς Ἀνωπόλεως τῶν Σφακίων ὀροπέδιον.

Τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας τῶν Χανίων (Κυδωνίας) διαιρουμένης σχεδὸν διὰ τοῦ ἀντερείσματος τῶν Λευκῶν— Ὀρέων Μαλάξας (πάλαι Βερεκύνθου) εἰς ἄνω καὶ κάτω λεκανοπέδιον, κατεῖχον τὸ πάλαι τὸ μὲν πρῶτον οἱ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερόμενοι ἐν τῇ νήσῳ αὐτόχθονες Ἐτεόκρητες, τὸ δὲ κάτω οἱ Κύδωνες, οἱ ἀμφὶ ῥέεθρα Ἰαρδάνου (Πλατανιᾶ) κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη οἰκοῦντες καὶ μετὰ τῶν ἐπηλύδων ὕστερον Δωριέων εἰς ἕνα λαὸν συναναμιγέντες. Οἱ ἐν τῷ ἄνω, τῷ ὀρεινῷ τουτέστι λεκανοπεδίῳ, οἰκοῦντες Ἐτεόκρητες ἦσαν κατεσκεδασμένοι εἰς πολίχνας καὶ χωρία, ὧν μείζονες ἦσαν ἡ Ῥιζινία καὶ ἡ Τηρεσία. Ἐκ τῶν Ἐτεοκρήτων τούτων οἱ κατὰ πολίχνας οἰκοῦντες, ἐξ οὗ Πολιχνῖται, κατέχοντες τὰ καθ' ἡμᾶς Κεραμειὰ καὶ ἔτι περαιτέρω πρὸς δυσμὰς μέρη, ἦσαν οἱ πολυπληθέστεροι καὶ ἰσχυρότεροι, διότι ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Φορμίων ἐπῆλθε κατὰ Θουκυδίδην (II, 85) κατὰ τῶν Κυδωνιατῶν, αἱρουμένων, καθὸ Δωριέων, τὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μετὰ τῶν Πολιχνιτῶν ἐλεηλάτει τὴν τῶν Κυδωνιατῶν χώραν (O. Müller Dorier I. 30), ἐνδιατρίψας ἐξ ἀνέμων ἐκεῖ οὐκ ὀλίγον χρόνον·

οἱ δὲ Ῥιζινιᾶται κατεῖχον τὰ πρὸς δυσμὰς ὀρεινότερα μέρη (τὰ καθ' ἡμᾶς χωρία Ζούρβαν, Μεσκλά, Λάκκους, Καρανσσκάφιδα, Ὀρθοῦνι καὶ λοιπά), οἱ δὲ Τηρεσιανοὶ τὰς πρὸς ἀνατολὰς μέχρι Κάμπων καὶ Ἀποκορώνου ὑπωρείας τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

Ἐκ τῶν Τηρεσιανῶν Ἐτεοκρήτων ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν οἱ καθ' ἡμᾶς Θερισιανοί, τῆς Τηρεσίας περισωθείσης διὰ τῶν αἰώνων εἰς τὸ παρεμφερὲς ὄνομα Θέρισος ἢ Θέρισον. Τὸ νῦν τοῦτο κωμίδιον, τὸ πολλῷ ὀρεινότερον καὶ ἀρχαιότερον τῶν πρὸς δυσμὰς Μεσκλῶν καὶ Λάκκων, ὑπέστη ἔκπαλαι περιπετείας ἀλλεπαλλήλους ἀπ' αὐτῶν τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων, κατορθωσάντων μετὰ πολλὰ νὰ κατάσχωσι μικρὸν πρὸς δυσμὰς θέσιν τὴν ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Ζούρβαν. Ὑπὸ τῶν παρὰ τῇ παραλίᾳ τῆς Κυδωνίας ἐνιδρυθέντων Σαρακηνῶν αὐτῶν, ἔνθα τὰ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὕστερον (1252) κτισθέντα Χανία, τότε δ' ἁπλῶς Bab (Πύλη, Στόμα, πρὸς ἐξαγωγὴν ἐμπορικὴν) ὀνομαζόμενα, ὑπ' αὐτῶν πιεζόμενοι οἱ ὑψιδίαιτοι τῶν βορείων κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων Ἐτεόκρητες, ἀνῳκίσθησαν ὑψηλότερον, προσφυγόντες εἰς τὴν μετὰ τὴν τῆς βαθείας φάραγγος τοῦ Θερίσου διέξοδον, ἔνθα συσπειρωθέντες ἠμύνοντο ἔκτοτε κατὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κατακτητῶν. Ἡ φύσις προνοοῦσα ἴσως ἀνέδωκε τὴν τῶν πολυδαιδάλων καὶ τραχυτάτων τῶν Λευκῶν Ὀρέων ὀροσειράν, καταστήσασα αὐτὴν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὀχύρωμα δυσπόρθητον καὶ ἀμυντήριον διηνεκὲς κατὰ τῶν ἐπαπειλούντων τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἀπερχομένων κατ' αὐτῶν ὀθνείων στοιχείων. Ἡ βαθυτάτη τῆς Τηρεσίας ἢ τοῦ Θερίσου φάραγξ ἐπὶ ὥραν ὅλην ἀπὸ Μαλάξας (Βερεκύνθου) διατελεῖ οἱονεὶ πύλη αὐτοῦ ἀβίαστος ἀείποτε, αὐτὸ δὲ τὸ Θέρισον, ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ πόρου αὐτῆς ἀρχόμενον καὶ ἀνατρέχον εἰς αὐτὰ τὰ κράσπεδα τῶν θεοκτίστων Μαδαρῶν, εἶνε διανεμημένον κατὰ συνοικίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων κεῖται ἐπὶ τραχυτάτου ὑψώματος, προμαχῶνος ἀπατήτου ὄντος. Ἦτο πολυάνθρωπον πρότερον τὸ Θέρισον, εἰς ποίμνια πολλὰ πρὸ πάντων εὐποροῦν, ἀνὰ τὰς τραχυτάτας κλιτύας καὶ τὰς ἀκρωρείας τῶν ὑπεράνω τῆς κώμης Μαδαρῶν ποιμαινόμενα, ἦτο δὲ πεφημισμένος ὁ ἐξ αὐτῆς τυρὸς ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Κυδωνίας ἔκπαλαι πρὸς ἐμπορίαν ἐξαγόμενος, ἐξ οὗ ἡ πολύφημος ὕστερον ὡς εἴδομεν πόλις τῶν Χανίων τότε Τυροῦ Πόλις ὠνομάζετο. Ἡττηθέντων δὲ τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων ὑπὸ τοῦ Βυζαντηνοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τῷ 961 καὶ ἀπελαθέντων ἐκ τῆς νήσου τῶν ἐπιζησάντων ἐξ αὐτῶν, μετὰ πάροδον 138 ὅλων ἐτῶν, καθ' ἃ ἡ ἄλλη ἐκείνη μάστιξ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως οὐ μόνον τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰς περὶ αὐτὸ ἀκτὰς κατέστρεφε καὶ κατεσυλαγώγει, ἀνέπνευσαν καὶ οἱ Κρῆτες, ἐπανελθόντες πάλιν εἰς τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, οἱ δὲ Λευκωρεῖται ἀνεπτύσσοντο ἔκτοτε ἀνέτως καὶ προήγοντο. Τότε τὸ Θέρισον, μὴ ὄντων ἀκόμη τῶν περιωνύμων Λάκκων συνῳκισμένων, ἐμεγεθύνθη καὶ ἤκμασε καὶ δὴ ὑπὸ τὴν πατρικὴν διοίκησιν τῶν ἐκ Βυζαντίου εὐγενῶν οἴκων τῶν Μουσούρων καὶ Σκορδυλῶν.

Οὕτω παρήρχοντο τὰ ἔτη, ἀποτελούσης καὶ τῆς Κρήτης μέλος ὁλοκληρωτικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἐπεφυλάσσοντο εἰς τὸ

πολυπαθὲς ἑλληνικὸν Γένος ἄλλα δεινά. Ὅτε οἱ ἐκ τῆς Ἑσπερίας χριστεπώνυμοι Σταυροφόροι προήλαυνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς λύτρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων βεβήλων καὶ ἐξεθύμαναν, ἀπολέσαντες βεβαίως τὰ ἴχνη τῆς ἀγούσης πρὸς τὰ νοτιανατολικὰ ὁδοῦ, εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ καλὰ καθίσαντες ἐκεῖ ἔπραξαν ὅ τι δὴ καὶ ἔπραξαν, λείαν Μυσῶν αὐτὴν ποιήσαντες πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἔλαχε καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὴν περιβόητον ἐκείνην πρὸς ἀλλήλους μοιρασιάν, ὡς μετὰ ταῦτα κατὰ παραπλήσιον τρόπον συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀνοικονόμητον καὶ ἀτίθασσονΠολωνίαν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὴν ἄλλων θεοπροβλήτων Μεγαλειοτήτων, ἔλαχε λέγομεν αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων μερῶν εἰς τὸν Μαρκήσιον τοῦ Μοντφερράτου Βονιφάτιον,[1] ὁ ὁποῖος πωλήσας αὐτὴν τῇ 12 Αὐγούστου 1204 ὡς φέουδον ἀντὶ εὐτελοῦς χρηματικοῦ ποσοῦ!, μετεβίβασεν εἰς τὴν ἄλλως τε εὐαγῆ αὐτοῦ συναγωνίστριαν Ἐνετίαν. Οἱ δύστηνοι νησιῶται αἴφνης ἐξημερώθησαν ἐκ τῆς ἀπροετοιμασίας καὶ παγκλήρου παραλύσεως τότε τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ Κράτους, πρὸ τετελεσμένου γεγονότος, οὐχὶ δοριάλωτοι, ἀλλ' ἀργυράλωτοι ἁπλῶς καὶ σαφῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὅλως αὐτῶν γενόμενοι! Δὲν ἠδύναντο ἐπὶ πολὺ νὰ συνέλθωσι, περιελαυνόντων περὶ τὴν πανάποτμον αὐτῶν Μητρίδα οὐ μόνον γαλέραι καὶ κάτεργα εἰς πλῆθος ἐνετικά, ἀλλὰ καὶ ὁλκάδες πολλαὶ Γενουαίων, ἄλλων τούτων ἀπ' τὴν Κῶ γυρευόντων μερτικό. Καταληφθείσης δὲ ἐπὶ τοῦ Δόγου Πέτρου Ζάννη τελείως τῆς νήσου μετὰ τὸν ναύαρχον Μωροζίνην (=Μαυρογένην) ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἀποσταλέντων μετὰ 31 γαλαρῶν (1205) ἄλλων ναυάρχων Ρενιέρου Δανδόλου καὶ Ρογήρου Πρεμαρένου, ἤρξατο ἡ διάταξις τῶν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἀγοραστῶν καὶ ἡ ὀχύρωσις αὐτῆς διὰ πύργων, καστελλίων κα φρουρίων, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ δύο τρεῖς ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν (ἐπὶ 4 1/2 καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας) ἐπίσημοι ἐπαναστατήσεις, αἱ τῶν Ἁγιοστεφανιτῶν ἢ Ἀργυροπούλων καὶ τοῦ Κ. Σκορδύλη καὶ Μελισσηνοῦ. Ὅτε δὲ τῷ 1251 μετ' ἀνταρσίαν τινὰ τῶν νεμομένων τὰ κατὰ τὴν Κίσσαμον, ἀπὸ τῶν Μεσογείων καὶ ἄνω μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα, ἐκ τῶν πρώτων ἐξ Ἐνετίας τιμαριούχων τιμάρια, κατεδίκασεν ἡ ἐνετικὴ πολιτεία τοὺς ἡττηθέντας τούτους Ἐνετοὺς ἀντάρτας καὶ ἐκεῖθεν ἀνατολικώτερον, εἰς τὸν ἀνωτέρω ὅρμον Bab (τὰ μετ' οὐ πολὺ Χανία) ἀπελάσασα, μετ' ἄλλων νεωτέρων καὶ πιστοτέρων ἐξ Ἐνετίας ἱπποτῶν μεταναστῶν ἐκεῖ κατέστησεν, ἤρξατο (1252) ἡ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς πάλαι μεγάλης Κυδωνίας ἵδρυσις καὶ περὶ αὐτὴν συνάμα ἰσχυρὰ τῶν Χανίων περιτείχισις. Ἡ ἐνετικὴ Πολιτεία ἐξέλεξε τὸ μέρος τοῦτο, ἐνισχύσασα διαφορoτρόπως αὐτό, διότι οὐ μόνον ὁ ὅρμος ἤθελε τῇ εἶναι χρήσιμος, ὡς καὶ ἡ παραπλεύρως Σούδα, ἀλλὰ καὶ ἤθελε συνέχῃ τοὺς τῆς ὀρεινῆς Κυδωνίας ἐγχωρίους εἰς ὑποταγήν, οἵτινες καὶ μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἀνταρτῶν

(1) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπεκλήθη πρὸς τιμὴν τοῦ μεταπράτου αὐτοῦ μία τῶν εὐφορωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης Βονιφάτιον (Μονοφάτσι), μέχρι τοῦδε οὕτως ὀνομαζομένη.

ἱπποτῶν εἶχον συμπράξη καὶ ἔυσήνιοι πάντοτε ἦσαν. Εἰς πολλὰς καὶ συνεχεῖς μερίμνας ἐνέβαλλον τοὺς Ἐνετοὺς ἄρχοντας οἱ ὑψιδίαιτοι καὶ τραχεῖς ἔνοικοι τῶν Κυδωνιακῶν Μαδαρῶν· ἐὰν ἐνόουν οὗτοι ν' ἀφήσωσιν ἡσύχους οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τοὺς καπηλευτὰς τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ὡς ἐν πλάτει διεκτραγῳδεῖ τὰ ἐπὶ τῆς μακραίωνος ἐνετοκρατίας βάσανα καὶ ἀγῶνας αὐτῶν ἡ ἱστορία τῆς ἐνετοκρατουμένης Κρήτης. Τὴν ἐν τῷ τότε δὲ κατάστασιν ἐδείνουν πρὸς τῇ ἐκμυζητικῇ τάσει τῶν ἀρχόντων ἥ τε μισαλλοδοξία τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου λατινικοῦ Κλήρου καὶ ἀπληστία καὶ αἱ πολυειδεῖς, ἠθικαὶ καὶ ὑλικαί, καταχρήσεις καὶ καταπιέσεις τῶν τῇδε κἀκεῖσαι ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν κατεσπαρμένων τιμαριουχιῶν. Πρὸς ταῖς ἱστορικαῖς τῶν χρόνων ἐκείνων πηγαῖς καὶ ἡ δημώδης μοῦσα περιέσωσεν οὐκ ὀλίγα λαϊκὰ οὕτως εἰπεῖν ἀρχεῖα, ἀναγράφοντα μετὰ πλείστης μὲν ὅσης πικρίας καὶ θλίψεως, ἀλλὰ καὶ μίσους καὶ πάθους κατὰ τῶν τερατουργῶν ξένων ἐκείνων, οἵτινες περιήγαγον τοὺς ἐγχωρίους εἰς τάξιν εἱλώτων καὶ δουλοπαροίκων (paria). Ἐν ἑνὶ τῶν ᾀσμάτων τούτων, ἐν τῷ ὁποίῳ καταδηλοῦται οὐ μόνον ὁ ἔρως τῶν ὀρεσιτρόφων Ῥιζιτῶν τοῦ Θερίσου καὶ τῶν Μεσκλῶν πρὸς τὸν ὁπλισμόν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τῶν ξένων καταπιεστῶν πάθος, τὸ ἀκατάσχετον καὶ ἀνυπόμονον παλληκάρι ᾄδον περιπαθῶς λέγει:

«Πότες θὰ κάμῃ ξαστεργιά,
Πότες θὰ φλεβαρίσῃ,
Νὰ πάρω τὸ τουφέκι μου,
Τὴν ὤμορφη πατρώνα,
Νὰ καταιβῶ τὸν Ὁμαλό,
'Στὴ στράτα τῶν Μουσούρων[1],
Νὰ κάμω μάναις δίχως γυιούς,
Γυναίκαις δίχως ἄντραις,
Νὰ κάμω καὶ μικρὰ παιδιὰ
Μαῦρα, σκοτινιασμένα. κτλ.»

Καὶ ἐπέπιπτον αἴφνης οἱ ἀήττητοι Ῥιζῖται κατὰ τῶν ἐν Κοντοπούλοις[2] Κεραμειῶν, τῶν ἐν Βαρυπέτρῳ (=Μαρῇ-Πέτρῳ), Νταράτσῳ (=Δουράτσῳ), Κυρτωμάδῳ (=Κὺρ-Θωμάδων), Κοντομαρὶ (=Κόντε-Μαρῇ) καὶ ἄλλων μέχρι Σούδας καὶ τῶν

(1) Ἡ στράτα τῶν Μουσούρων κεῖται ὑπὸ τὴν κώμην τῶν Λάκκων, ἡ ὁποία ἤρξατο μεγεθυνομένη καὶ ἄλλο αὐτὴ ἀμυντικὸν ὀχύρωμα περιβόητον καθισταμένη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς Κρήτης, ὡς ἐν ἐκτάσει περὶ τούτου βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τουρκοκρατουμένης Κρήτης.

(2) Τὰ Κοντόπουλα, οὕτω κληθέντα καὶ οὕτως ἔτι καλούμενα, ἦσαν τότε ἕδρα κομήτων (κόντιδων φεουδαρχῶν), οἵτινες κατέχοντες τὸ ἐκ πολλῶν χωρίων συγκείμενον διαμέρισμα τῶν Κεραμειῶν, συνεκράτουν εἰς ὑπακοὴν τοὺς ὑπερκειμένους Ῥιζίτας καὶ ἐπιδρομὰς συχνὰς κατ' αὐτῶν ποιοῦντες.

παμφόρων τῶν Χανίων προαστείων ἐνετικῶν τιμαριουχιῶν καὶ πολυειδῶς βλάπτοντες καὶ ἐκδικούμενοι τοὺς τιμαριούχους ἱππότας, ἀπεσύροντο ὀχυρούμενοι εἰς τὰ ἐν ταῖς ἀπατήτοις Μαδάραις κρησφύγετα αὐτῶν. Οὕτω τὸ Θέρισον διετέλει, ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων, κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κατὰ καιροὺς κατακτητῶν, ἦτο δὲ περιώνυμον ἀνέκαθεν καὶ ἐπὶ γυναικείᾳ καλλονῇ, ὅ περ οὐχ ἧττον ἐξηρέθιζε τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα τῶν Ἐνετῶν φεουδαρχῶν ὡς καὶ τῶν κατόπιν ἀγάδων. Ἐμφανισθέντων ἐν τούτοις τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ καὶ διεξαγομένου τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ πολυχρονίου περὶ κυριότητος αὐτῆς πολέμου, δὲν ἐδίστασαν ἐκ δύο κακῶν νὰ προτιμήσωσιν οἱ Ριζῖται, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Κρῆτες, τὸ μὴ χεῖρον, τὴν μετὰ τῶν τέως πολυχρονίων αὐτῶν ἀρχόντων Ἐνετῶν συμμαχίαν, ὅθεν καὶ ἐπέσπασαν καθ' ἑαυτῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τὴν θηριώδη μανίαν τῶν ἀσιατικῶν ἐκείνων ὀρδῶν. Πολλοὶ τότε τῶν Ριζιτῶν, ὅσοι δὲν κατέφυγον εἰς ὑπερκείμενα δυσπροσιτώτερα μέρη, ἢ δὲν ἐξεπατρίσθησαν, προσέφυγον, καὶ πρὸ πάντων ἐκ Θερίσου, εἰς τὴν Γραμβοῦσαν καὶ τὴν Σούδαν, διατελούσας ἔτι κατὰ τὴν συνθήκην ὑπὸ τοὺς Ἐνετούς. Ἐκ τῶν ἄλλων τούτων κρησφυγέτων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Σούδας, ἐπέφερον καταστροφὴν εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ τὰς πρώην τῶν Ἐνετῶν κτήσεις ἐνιδρυθέντας νέους κατακτητάς, ἐξορμῶντες ἀπαύστως ἐκεῖθεν καὶ καρπούμενοι οὕτω τὰ πρὸς ζωάρκειαν, πολλάκις δὲ καὶ αἰχμαλωτίζοντες ἐπισήμους ἐξ αὐτῶν, οὓς ἀπέλυον μετὰ καταβολὴν λύτρων ἱκανῶν. Ὅτε δὲ τῷ **1715** ὁ φρούραρχος τῆς Σούδας Λουδοβίκος Μάγνος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ὁ τῆς Σπιναλόγγας Φραγκῖσκος Γιουστινιάνης, παρέδωκαν καὶ αὐτὰς μετὰ τὴν Γραμβοῦσαν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐνετικῆς Πολιτείας, μὴ θελούσης ἢ μὴ δυναμένης ἀνωφελῶς καὶ ἀζημίως νὰ δαπανᾷ πρὸς διατήρησιν τοῦ λοιποῦ καὶ τῶν τελευταίων τούτων σημείων τῆς ἐν τῇ νήσῳ ποτὲ κυριαρχίας αὐτῆς, οἱ μὴ ἐκπατρισθέντες ἐκ τῶν ἐν τῇ Σούδᾳ ἔτι ἐπιζώντων προσφύγων ἐκείνων ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐκ νέου δούλην αὐτῶν πατρίδα, ἀποβάντες δέ, Θερισιανοὶ πρὸ πάντων, κατέλαβον πάλιν τὰς ἐνδόξους αὐτῶν Μαδάρας καὶ ἐκεῖθεν ἠγωνίζοντο καὶ ἐπάλαιον ἀκαταπαύστως κατὰ τῶν ἀπεριστάλτων καὶ φοβερῶν ἐκείνων Κρητογιανιτσάρων. Πολλοὺς ἐκ τῶν ἐθνομαρτύρων τούτων ἥ τε παράδοσις καὶ ἡ δημώδης μοῦσα ἐξυμνοῦσα παρέδωκεν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τουρκοκρατουμένης Κρήτης. Ἡ Κρήτη, ἔστω καὶ μεγαλόνησος καὶ πολλὰ ἀπὸ φύσεως ἔχουσα ἀμυντήρια, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρῇ συστηματικὰ καὶ ὠργανισμένα, ὡς ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι, κλέφτικα καὶ ἁρματωλικὰ σώματα· οὐδὲν ἧττον, ἄνδρες πλεῖστοι ὅσοι κατ' ἄτομα καὶ ἐνίοτε καθ' ὁμάδας μικράς, ὡς ἀδελφωχτοὶ (ἀδελφοποιτοί, **faux frères**), ἀδούλωτον ἔχοντες τὸ φρόνημα καὶ τῶν πάντων ἀπερίοπτοι παρὰ τὸ ἐκδικεῖσθαι καὶ τιμωρεῖν τοὺς ἄλλους τούτους Πίστεως καὶ Πατρίδος ἐχθροὺς προσηνέχθησαν ἑκούσια πρὸς τοῦτο θύματα. Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀπεθρήνησεν ἡ δύστηνος χώρα κρεμαμένους ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ Τσιγγελίου [1] καὶ τῶν

(1) Ὁ Τουρνεφόρτ ἰχνογραφῶν τὸ ἰκρίωμα καὶ περιγράφων αὐτὸ λέγει ἐν ἄλλοις περὶ τῶν

Κερκέλων (=Κρίκων), ἐξ ὧν ἀπὸ πλατάνων διὰ σχοινίων ἀπῃωροῦντο ἀναβιβαζόμενοι καὶ καταβιβαζόμενοι, καὶ δὴ μετὰ τὴν τοῦ τῆς Κρήτης πρωτομάρτυρος Δασκαλογιάνη ἐπανάστασιν (1770). Ἐάν τινες κατώρθουν ν' ἀποσώζωνται μετ' ἀνεκδιήγητα βάσανα καὶ κινδύνους εἰς Μικρασίαν, τὸ πλεῖστον ὅμως αὐτῶν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς τῶν Λευκῶν Ὀρέων πρὸ πάντων, ἀβίωτον διηνεκῶς βίον διάγον, μέχρις οὗ ἐξέλαμψεν ἡ πρώτη ἀστραπὴ τῆς ἐθνοσωτηρίου Ἐγέρσεως.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἀτρομήτων τούτων πατριωτῶν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσωσιν, οὗτοι ἐγένοντο οἱ πρῶτοι τῆς μαρτυρικῆς αὐτῶν πατρίδος στρατηλάται. Οὗτοι ὥς τινες ἐν τῷ νέῳ Ἰσραὴλ Κριταὶ ἄραντες ἐπ' ὤμου τὸν Σταυρὸν καὶ ἀναπτύξαντες τὴν ἱερὰν τοῦ Ἀγῶνος Σημαίαν, ἐδυνήθησαν νὰ μαγνητίσωσι καὶ περὶ αὐτοὺς ἑλκύσωσι τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα τέως ἔπτησσον πρὸ τῆς ἐν Κρήτῃ γεέννης ἐκείνης τῆς κολάσεως. Καὶ οὐκ ὀλίγοι μὲν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐπεφάνησαν αἴφνης καθοδηγοί, ἀλλὰ τὸ κέντρον τὸ πρὸς τὴν σφηκοφωλεὰν τῶν Χανίων λαβὸν στάσιν ἀπειλητικὴν ἦν τὸ κλεῖσθὲν ἔτι μᾶλλον τότε Θέρισον. Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῆς περιλαλήτου κώμης εἶχον ἤδη ἀναδειχθῆ τουρκοδιῶκται ἀκατάβλητοι, ἀλλ' ὁ οἶκος τῶν Χάληδων πρὸ πάντων ἦν ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία τῶν ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως ἀγωνιστῶν. Δι' αὐτῶν ἐτέθησαν αἱ Ῥίζαι εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ Σφακία παράλληλον, εἰς οἵαν ἡ Γορτυνία τῶν Κολοκοτροναίων πρὸς τὴν Μάνην τοῦ Πετρόμπεη. Ἦσαν τρεῖς οἱ υἱοὶ τοῦ Δημητρίου Χάλη, ὁ Βασίλειος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Στέφανος, λάμποντες ἐκ κάλλους, καθὸ Θερισιανοί, πεπροικισμένοι δὲ διὰ προτερημάτων ψυχικῶν ἀξιαγάστων. Ἀπόγονοι ὄντες τῶν ἐκ Σούδας ἐκείνων εἰς Θέρισον προσφυγόντων ἀνταρτῶν (χαΐνιδων), διετέλουν ἀρματωλοὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀκαταπόνητοι, ἀναστατοῦντες τοὺς Γιανιτσάρους καὶ Ξεκουκουλώτους ἀκούοντας μόνον τὸ ὄνομα αὐτῶν, διότι ἐθεώρουν οὗτοι τὰ ἔκτακτα ἐκεῖνα τέκνα τῆς φύσεως οὐ μόνον ἀνυποτάκτους ἀσίδες καὶ χαΐνιδες (ἐπαναστάτας καὶ ἀντάρτας), ἀλλὰ καὶ δημεγέρτας ἐπιτηδειοτάτους καὶ μάλιστα τὸν πρεσβύτερον Βασίλειον, ὄντα ἀπὸ φύσεως στωμύλον ῥήτορα καὶ πνευματωδέστατον. Ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι δημιουργοῦνται πεπροικισμένοι ἄνδρες δι' ἐξόχων πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ ἀναδεικνύονται καθοδηγοὶ καὶ σωτῆρες καθιστάμενοι λαοῦ καὶ ἔθνους ὅλου. Οἱ Χάληδες ἦσαν πρὸς τοῦτο πεπλασμένοι· ὁ Βασίλειος, περίνους καὶ λιγὺς Κρητῶν ἀγορητής, καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ὄθωνος τερπομένου νὰ ἀκροᾶται αὐτὸν ἐπὶ πολὺ μνημονικώτατον πρὸς τούτοις ὄντα· ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀετὸς τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ ποδώκης αὐτῶν Ἀχιλλεύς· ὁ Στέφανος ὁ ὡραῖος τοῦ Θερίσου νεανίας καὶ βάρδος ἐνθουσιώδης καὶ περιπαθὴς τῶν περιλαλήτων Μαδαρῶν αὐτοῦ, ὃν τόσῳ ἐνωρὶς πεσόντα κατ' ἀρχὰς εὐθὺς τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεθρήνησαν αἱ καλλίμορφοι Θερισιαναὶ καὶ ὁ στρατευόμενος τῆς Πατρίδος

βασανιζομένων. «On l'empalle ou on le met au gauche (espèce d' estrapade». M. P. de Tournefort, I. 92 καὶ 93.

λαός. Τοιαύτης τῆς ἀειμνήστου καὶ ἀνεκτιμήτου ἐκείνης πατριωτικῆς τριάδος οὔσης, ἑπόμενον ἦτο, ὅτι ἤθελεν αὕτη ἐξεγείρῃ τὰ λυσσώδη καὶ αἱμοβόρα ἔνστικτα τῶν ἀγρίων τῆς λυκοφωλεᾶς Χανίων Ξεκουκουλώτων καθ' ἑαυτῆς τε καὶ τῶν λεβέντιδων ἀγωνιστῶν Θερίσου.

Ὁ Βασίλειος τέλειος Προμηθεὺς ὤν, ἐν πεποιθήσει δ' ἀπεκδεχόμενος τὸ σωτήριον τοῦ Κυρίου, ἀπεδήμησεν ἐνωρὶς πρὸς προμήθειαν ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων, γυμνῆς οὔσης τῆς Κρήτης ἔκ τε τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν φοβερῶν καὶ τρομερῶν τουρκαγάδων αὐτῆς. Μετ' ἐπιμονῆς δὲ περισυλλέξας ὅσα ἦν δυνατόν, περιάγων ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀπεβίβασεν αὐτὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυδωνίας καὶ μετενεγκὼν ἐπιτηδείως εἰς κευθμῶνας ἀνὰ τὰ ὄρη, μυήσας δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς οἰκειοτέρους αὐτῷ ἐν Θερίσῳ, μετέβη εἰς τὸ μέγα καὶ ἀθάνατον τῆς Κρήτης ἔρυσμα, τὰ Σφακία καὶ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν ἤδη ἐκεῖ μεμυημένων προκρίτων καὶ πρὸ πάντων μετὰ τοῦ συντέκνου του καὶ μέγα δυναμένου Ἀναγνώστου Μανουσογιαννάκη, τοῦ ἀνεπιλήπτου καὶ μεγαθύμου ἐν Νίμβρῳ πατριώτου καὶ τοῦ ἐν Ἀνωπόλει ἰσχύοντος οἴκου τῶν Παναγιωτάκιδων καὶ ἄλλων. Τῶν προπαρασκευαστικῶν ὅμως κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν τούτων δὲν διετέλει ὅλως ἐν ἀγνοίᾳ ἡ ἐξουσία, διαβοηθέντων καὶ τῶν ἐν Προύθῳ συμβάντων καὶ τῆς κατὰ τὴν Χέρσον Ἑλλάδα ἐρωμένης συγκινήσεως. Προστάξαντος δὲ τοῦ πασσᾶ τῶν Χανίων Λατὶφ νὰ συλληφθῶσιν ἐν τάχει οἱ ἐν Θερίσῳ ἀσίδες ἀδελφοὶ Χάληδες, κατέφυγον οὗτοι προλαβόντες εἰς Σφακία μετ' ἄλλων τινῶν οἰκείων. Γενομένων δὲ τῶν τρομερῶν σφαγῶν καὶ φρικτῶν κρεουργιῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Χανίων κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος ἀνερρίφθη ὁ κύβος, κυρηχθείσης ἐπισήμως τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Σφακίοις, ὅπου συνεκλήθησαν καὶ συνέρρεον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀντιπρόσωποι, ὡς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων. Προχειρισθεισῶν δὲ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ διορισθέντων τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχηγῶν, εἰδοποιήθησαν τὰ κατὰ τὰ πεδινὰ μέρη γυναικόπεδα ν' ἀποσύρωνται, ὡς τὸ σύνηθες, εἰς τὰ ὄρη, συγχρόνως δ' ἐγένετο ὁ φόνος τῶν ἐν Θερίσῳ συμποσιαζόντων καὶ ὀργιαζόντων Τούρκων ὑπαλλήλων, σουμπάσιδων καὶ ἄλλων, ὑπὸ τῶν μεταβάντων ἐκ Σφακίων ἀρχηγῶν Χάληδων καὶ τοῦ Παναγιωταναγνώστου ἢ Πωλίδου κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν-Σφακίοις ἀνωτέρας ἀρχῆς, τῆς Καγγελαρίας κληθείσης. Τούτων γενομένων, ὁ μὲν Βασίλειος καὶ ὁ Στέφανος ἔστησαν τὸ ἀρχηγεῖον αὐτῶν ἐν Θερίσῳ, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐν Κεραμείοις καὶ ὁ Παναγιωταναγνώστης πρὸς δυσμὰς περαιτέρω, ἐν Μεσηλοῖς καὶ Λάκκοις.

Λυσσώδης μανία κατέλαβε τὰ ἐν Χανίοις ἀνθρωπόμορφα θηρία, μετὰ τὸν φόνον μάλιστα τοῦ σούμπαση Σκυλομεμέτη καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὀρτάκιδων καὶ πάραυτα ἡτοιμάσθησαν πρὸς ἐξόρμησιν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ Χριστιανούς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῶν Θερισιανῶν. Καθ' ὅλην τὴν μακροχρόνιον Ἐπανάστασιν τὸ Θέρισον διὰ τοὺς Χάληδας ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν ἐξορμήσεων καὶ

ἐπιθέσεων τῶν γιανιτσάρων. Ὅθεν οἱ πρῶτοι, ἐξορμήσαντες τῇ 14 Ἰουνίου (1821) ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ ὑπὸ τὸν ὠμὸν καὶ θηριώδη γιανίτσαρον Ταμπουρατζῆν ἐτράπησαν τὴν πρὸς Θέρισον ἄγουσαν. Ἐνῷ δὲ οὗτοι ἔσπευδον ἐν φρυαγμῷ διὰ Κεραμειῶν καὶ τὰ γυναικόπεδα διεσκορπίζοντο τῇδε κἀκεῖσε, προσδραμὼν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κεραμειῶν Ἰω. Χάλη καὶ ὁ τῶν Σφακίων Δασκαλάκης ἢ Τσελεπῆς, ἔγγονος τοῦ Δασκαλογιάννη, ἐν ἀναπεπταμέναις ἑλληνικαῖς σημαίαις, ἀντεμετώπισαν αὐτοὺς ἐν θέσει Διγενῆ. Ἐνῷ δ᾽ ἐπεφώνουν οἱ ἀρχηγοί: «Τίμιε Σταυρέ, βοήθα μας· φωθιὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, φωθιὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, κανεὶς νὰ μὴ γλυτώσῃ», ἀντέστησαν μὲν οἱ ἀγάδες κατ᾽ ἀρχὰς πεισμόνως, ἀλλ᾽ ἐνδόντες τέλος εἰς τὴν ἀκατάσχετον ἐπιφορὰν τῶν ἐπαναστατῶν, ἔτρεψαν μὲν τὰ νῶτα καὶ ἔφευγον προτροπάδην, ἀλλ᾽ ἐν τῷ χωριδίῳ Λούλῳ ἀπωσθέντες κατέλαβον τὰς οἰκίας αὐτοῦ, ὅπόθεν ἀπεμάχοντο καρτερικῶς. Ἐνῷ δὲ κλινούσης τῆς ἡμέρας ἐφαίνοντό πως οἱ ἐχθροὶ ὑπερισχύοντες, αἴφνης ἐπιπίπτει ἑτέρωθεν ὁ Σφακιανὸς Βαρδουλομανοῦσος καὶ οὕτω τρέπονται ἀνεπισχέτως καὶ καταδιωκόμενοι ἀνενδότως κατεκρημνίζοντο κάτωθεν τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Μαλάξης πρὸς τὸ χωρίον Νεροκουρου καὶ ἐκεῖθεν ἀποσωθέντες εἰς Χανία κατῃσχυμμένοι ἐδικαιολογοῦντο ὅτι εὗρον τὰ ὄρη κεκαλυμμένα ἐκ Μοσχάδων καὶ Μανιατῶν φουστανελλάδων.

Τὰ πρωτόλεια ταῦτα, καθ᾽ ἃ ἔπεσον ἱκανοὶ Τοῦρκοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ταμπουρατζῆς, ἐνεθάρρυναν μὲν τοὺς ἐπαναστάτας, ἐξηγρίωσαν δ᾽ ἔτι μᾶλλον τοὺς ἐν τῇ λυκοφωλεᾷ γιανιτσάρους, οἵτινες κλείσαντες τὰς πύλας τὴν ἐπιοῦσαν (15 Ἰουνίου), ἐπήνεγκον πάλιν σφαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἀπερίγραπτον κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων Χριστιανῶν ἐν Χανίοις, τὴν δὲ 23 Ἰουνίου ἐξορμήσαντες πάλιν περὶ τοὺς τρισχιλίους ἐτράπησαν ἤδη δυτικώτερον τρέχοντες διὰ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς μανιώδεις ἐπὶ τὸ Θέρισσον, ἀλλὰ κατὰ τὸν Γερολάκκον Κεραμειῶν, πάλιν ἔπαθον ἧτταν καὶ καταστροφὴν χείρονα ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Χάλιδων καὶ τοῦ Παναγιωταναγνώστου, καταδιωκόμενοι καὶ ἀπορρίπτοντες πρὸς σωτηρίαν τὰ ὅπλα, ὅτε ἐν ἄλλοις ἐπισήμοις αὐτῶν κατεσφάγη τρέχων καὶ ὁ ἐπιδόητος Χασὰν βέης Ντουκμετζῆς.

Ἐπέμενον ἐν τούτοις νὰ καταστρέψωσι τὸ Θέρισον καὶ ἔπειτα τοὺς Λάκκους καὶ τὰς ἄλλας Ῥίζας καὶ τὴν 4 Ἰουλίου μετὰ μεσημβρίαν ἐξορμήσαντες ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους ὑπ᾽ αὐτὸν τὸν Λατὶφ πασσᾶν, ὥδευον διὰ τῆς Ἁγιᾶς ἐπὶ τὸ Θέρισον, ἐν θέσει δὲ Καμπιὰ τῆς φάραγγος ἀντεμετώπισαν αὐτοὺς πρῶτοι ὁ Β. Χάλης καὶ ὁ Σφακιανὸς Ἀνδρ. Φασούλης. Ἡ πάλη ἦτο δεινή, λαμβάνουσα διαφόρους φάσεις καθ᾽ ὅλην τὴν ἡμέραν, πολλάκις δ᾽ ἔκλινε διὰ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροπλίαν καὶ τὰ μέσα ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ὅτε τέλος κατέφθασεν ἔνθεν μὲν ὁ ἀεικίνητος Δασκαλάκης ὁ Τσελεπῆς, δυσμόθεν δὲ ὁ Παναγιωταναγνώστης μετὰ τῶν μεγαλανθρώπων Λακκιωτῶν, τότε δὲ πλέον ἔφευγον οἱ Τοῦρκοι προτροπάδην, πρώτου τοῦ Λατὶφ ἀποσωθέντος ἐφίππου εἰς Χανία καὶ ἤθελε συντελεσθῇ πανωλεθρία εἰς τοὺς φεύγοντας, ἐὰν δὲν ἐπεδίδοννο οἱ νικηταὶ εἰς τὴν λείαν, δι᾽ ἧς τοὐλάχιστον ὡπλίσθησαν πλεῖ-

στοι ὅσοι, πάντων τῶν ἐφοδίων περιελθόντων εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτῶν τῶν ἁλύσεων καὶ σχοινίων, δι' ὧν θὰ ἐδεσμεύοντο!

Ἡ ἐντὸς εἰκοσαημέρου διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀλλεπαλλήλων πληγμάτων ἐν ταῖς Ρίζαις τῆς Κυδωνίας ταπείνωσις τῆς ἐπηρμένης ὀφρύος τῶν ἐν Χανίοις ἀγάδων καὶ βέηδων ἔφερεν εἰς ἀναστάτωσιν οὐ μόνον τοὺς ἐν Σελίνῳ ὠμοφάγους θῆρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν Ρεθύμνῳ καὶ Ἡρακλείῳ, και ἀφοῦ καὶ ἐν Ρεθύμνῳ σφαγαὶ φοβεραὶ ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου ἐγένοντο καὶ ἀλλεπάλληλοι ἐξορμήσεις καὶ ἐκεῖθεν, ἀποτυγχάνουσαι ὡσαύτως, ἤρξατο ἡ τρομερὰ καὶ φοβερὰ σφαγὴ καὶ κρεουργία ἐν Ἡρακλείῳ καὶ μάλιστα τῇ 23 καὶ 24 Ἰουνίου. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους διεδραματίσθησαν τότε τραγικώτεραι ἀναλόγως καὶ σπαρακτικώτεραι μιαιφονίαι. Ὑπερδισχίλια πτώματα κατέκειντο τῇδε κἀκεῖσε, μεταξὺ τῶν ὁποίων τόσον πλῆθος ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, ὥστε δὲν εὑρίσκετο ἱερεὺς πρὸς ταφὴν τῶν σφαγέντων. Ὁ ἀρμπετὲς οὗτος, ὡς οἱ τουρκολογοῦντες καλοῦσι τὰς τοιαύτας θηριώδεις ἑκατόμβας, ἐπαναληφθεὶς καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως (ἐπὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἀγριολήδου ὑπὸ τοῦ Ν. Μαλικούτη), ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας (1897!), ἐμέθυσεν ἐπὶ τοσοῦτον τὰ τουρκοβαρβαρόφωνα πλήθη τῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ ἐσπέχιδων καὶ ζορμπάδων, ὥστε παρέσυραν καὶ τὸν ἀνώτερον πασσᾶν τῆς Νήσου (σερασκέρην) Σερὶφ εἰς παγγενῆ ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Χανίων καὶ Σφακίων. Οὕτως ἑτοιμασθεὶς ὁ Σερίφ, ἀφοῦ παρέλαβε καὶ τοὺς ἐν Ρεθύμνῃ ἑτοίμους ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν πασσᾶν, προήλαυνεν εἰς Ἀποκόρωναν, προηγουμένου σώματος ἰσχυροῦ ὑπὸ τὸν ἐπ' ἀνδρείᾳ φημιζόμενον Καούνην καὶ τὸν Γερλῆ ἀγᾶν. Εἶνε ἐξάκουστος πάντων τούτων ἡ πανωλεθρία ἐν τοῖς στενοῖς τῶν Θερμοπυλῶν τῶν Σφακίων, ἐν τῷ λαγκῷ τοῦ Κατρέως, ἐν τοῖς μεταξὺ Κράπης καὶ Ἀσκύφου στενοῖς καὶ τῇ Ἀμπέλῳ καὶ ἐκ περιτροπῆς ἐν Θερίσῳ καὶ ταῖς Ρίζαις. Ἐν τούτοις σπεύδοντες μετὰ φρυαγμοῦ ἐξ ἀνατολῶν οὗτοι καὶ κομπορρημονοῦντες ἐξηκολούθουν τραγῳδοῦντες τὸ προσβλητικὸν διὰ τοὺς Χανιώτας πρὸ πάντων Τούρκους ᾆσμά των, ἔχον ἐν ἀρχῇ οὕτως:

«Ἐλᾶστ' ἐμεῖς οἱ Καστρινοί, οἱ φοβεροὶ παιγνιώταις (σκοπευταί),
Νὰ 'πᾶ νὰ λευτερώσωμε τσοὶ Ῥεθεμνογανιώταις,
Νὰ κάμωμε καὶ τὸ Θέρισο
Πάστρα καὶ λούθρα, χέρισο».

Καὶ ἐπεχαιρεκάκησαν μὲν οἱ ἐν Χανίοις ἀγάδες διὰ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀποτυχίαν τῶν ἐξ ἀνατολῶν οὕτως ἀφηνιασμένως τρεχόντων κατὰ τῶν Σφακιανῶν καὶ τῶν Ριζιτῶν ὁμοπίστων των καὶ ὑπέρκομπαζόντων, δὲν ἔπαυσαν δὲ μέχρι τέλους ἐπιστρατεύοντες ἰδίως κατὰ τοῦ Θερίσου καὶ τῶν περιωνύμων καὶ σπαρτιατικῶν Λάκκων. Τοιοῦτον τὸ Θέρισον μέχρι τοῦδε ἔτι ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ, χαρακτηριζόμενον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ τῆς νήσου εἰς ἄκρον ἔνδοξον, γεννῆσαν ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀληθῶς πρωτεργάτας τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως στρατηγοὺς Χάληδας.

Β. Ψιλάκης.

(1) Μόνος ὁ πρεσβύτερος τῶν πρωταθλητῶν τούτων Θερισιανῶν Βασίλειος ἐπέζησε μετὰ τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν, ἀπεβίωσε δ' ἐν Προνοίᾳ Ναυπλίας τῷ 1846 ἐν βαθμῷ στρατηγοῦ, ἀφοῦ ἐπεῖδε καὶ τὸν θάνατον τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν. Οὕτως οὐδεὶς ἄρρην ἐκ τοῦ γεραροῦ ἐκείνου ἐν Θερίσῳ οἴκου τῶν Χάληδων ἀπέμεινεν. Οἱ ἐξάδελφοι Γερανιῶται καὶ Φανδρίδαι εἶνε ἔγγονοι τοῦ στρατηγοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ Ἄννης καὶ Ἑλένης. Καὶ οἱ Ζιμβρακάκαι δὲ ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ἐν Θερίσῳ οἴκου τῶν Λεβεντοτσεπέτηδων.

ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΑΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Λόρδος Λανσδόουν, τὴν 20 Δεκεμβρίου 1904 ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐν Πετρουπόλει καὶ Βιέννῃ πρεσβευτὰς τῆς Ἀγγλίας τὰ ἑξῆς:

«Ἐκτὸς τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ συστήματος τῆς εἰσπράξεως τῆς δεκάτης, ἥτις ἐπείγει, καὶ τῆς τακτικῆς πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν ἀνδρῶν τῆς χωροφυλακῆς, ἐπίσης ἐπεῖγον φαίνεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς βελτιώσεως τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ δικαστικοῦ συστήματος ἐν τοῖς βιλαετίοις τούτοις. Ἡ ἀνάγκη τῆς τακτικῆς καὶ ἀνελλιποῦς πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν εἶνε ἐπίσης ἐμφανὴς καὶ ἐπιτακτική, ὅπως καὶ ἡ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν.

«Ἐν τῷ βιλαετίῳ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μεγαλειότητος ἔχει πληροφορίας, ὅτι οἱ δικασταὶ μόλις ἔλαβον τὸ ἥμισυ τοῦ ὀφειλομένου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μισθοῦ των. Εἶνε δὲ ἀδύνατον ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ν' ἀναμείνῃ τις παρ' αὐτῶν νὰ ζῶσι, χωρὶς ν' αὐξάνωσι τὰ κέρδη των δι' ἄλλων ἀκατονομάστων μέσων.»

Ὁ Λόρδος Λανσδόουν συνιστᾷ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ἐκτὸς τῆς τακτικῆς καὶ ἀνελλιποῦς πληρωμῆς τῶν μισθῶν, καὶ διορισμὸν ἀνωτάτων δικαστικῶν ἐποπτῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς αὐτῶν ἐποπτείας θὰ ἐπιβλέπωσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ θ' ἀποκαθάρωσι τὸν δικαστικὸν κλάδον τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἀποβολῆς ἀπ' αὐτοῦ τῶν κακῶν δικαστῶν.

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ λόρδου Λανσδόουν ἔσπευσαν ν' ἀνακοινώσωσιν οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν κόμητα Γολουχόφσκην καὶ τὸν κόμητα Λάμσδορφ.

Ὁ Γολουχόφσκης ἀπήντησε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας κ. Πλάνκενς, ὅτι λαμβάνει ὑπὸ σεβαρὰν ἔποψιν τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ, ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τίποτε δὲν θὰ συμβῇ κατὰ τὴν ἄνοιξιν, τὸ ὁποῖον νὰ χειροτερεύσῃ τὴν κατάστασιν, μολονότι ἀνωμολόγησεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι, παρὰ τὸ συμφέρον των, δὲν ἐπιδιώκουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως.

Ὁ κόμης Λάμσδορφ ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας κ. Χάρδιγκ, ὅτι τὸ σημεῖον, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται συμφωνότατος μὲ τὸν κόμητα Λανσδόουν, εἶνε ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξέφρασε δὲ τὴν λύπην του, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο παρημελήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἀνέφερε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν συστηματικὴν ἀντίδρασιν τῆς τουρκικῆς

Κυβερνήσεως κατὰ παντὸς μεταρρυθμιστικοῦ μέτρου, ἡ ὁποία ἐπιφέρει ματαίως τὴν ἀπώλειαν πολυτίμου χρόνου.

Ὁ σὶρ Φ. Ἔλλιοτ, γράφων ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Σεπτεμβρίου 1904, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

«Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κ. Α. Ρωμᾶνος μοὶ παρεπονέθη καὶ πάλιν σήμερον, ὅτι ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς οἱ Ἕλληνες ἀπέχουν πάσης μετὰ τῶν Βουλγάρων συμπράξεως ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς ἐκ τούτου δὲ καταδιώκονται καὶ δολοφονοῦνται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν κατορθοῖ νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Πύλης τὰ ἀναγκαιοῦντα μέτρα ἐπὶ ὑποθέσεων ἐνδιαφερουσῶν τοὺς Ἕλληνας.

«Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον, προσέθεσεν ὁ κ. Ρωμᾶνος, αἱ σχέσεις μας μετὰ τῆς Τουρκίας περιέστησαν εἰς ἀνυπόφορον κατάστασιν».

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας, ἀγγέλλων δι' ἐγγράφου του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 27 Σεπτεμβρίου, ὅτι ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τοῦ φόνου ἑνὸς Ἕλληνος ἱερέως ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς τὸ Ἐξισοῦ, διαβιβάζει καὶ τὸ ἑξῆς ἔγγραφον τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ἄγγλου προξένου κ. Σίλπεϋ:

«ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 20 Σεπτεμβρίου 1804.—Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι ὁ Θεόδωρος Μόδης, μέλος τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Μοναστηρίου, ἐτραυματίσθη θανασίμως παρά τινος Βουλγάρου, ὀνομαζομένου Βαρδάρ. ἐνῷ ἐκάθητο ἀνύποπτος ἐντὸς τοῦ γραφείου του. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι τὸ νέον τοῦτο ἔγκλημα τῶν Βουλγάρων ἐξήγειρεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα, ἧς ὁ δολοφονηθεὶς ἀπετέλει ἔγκριτον μέλος. Καθ' ἃ μάλιστα πληροφοροῦμαι, ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὰς ἡ σκέψις, ὅπως κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ θύματος οἱ Ἕλληνες προβῶσιν εἰς ἀντιβουλγαρικὴν διαδήλωσιν, τῆς ὁποίας, ἄγνωστον, ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι.

«Εὐτυχῶς ὅμως χάρις εἰς τὰς ληφθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχῶν προφυλακτικὰ μέτρα, ἰδιαίτατα δὲ χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἐχεφροσύνην, τὴν ὁποίαν ὁ Ἕλλην συνάδελφός μου κ. Καλλέργης ἐπέδειξεν ἐν τῇ περιστάσει, δηλώσας, ὅτι δὲν θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν κηδείαν, ἐὰν δὲν τῷ ἐδίδετο ἐκ τῶν προτέρων ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἐξεφωνεῖτο λόγος ἐπικήδειος, ἡ ταφὴ τοῦ θύματος ἐγένετο ἄνευ ἐκτρόπων.

«Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἀτυχὴς Μόδης ὑπῆρξε θῦμα τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐθεωρεῖτο, ἀγνοῶ ἐπὶ τῇ βάσει τίνων καταγγελιῶν, ὡς καταδότης. Ἐξ ἑλληνικῶν ὅμως πηγῶν γνωρίζω, ὅτι ἐμισεῖτο παρὰ τῶν Βουλγάρων, διότι ἦτο ἐκ τῶν ἐνεργητικωτέρων πολεμίων τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας καὶ περίστροφα ἀκόμη παρέχων εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν συνδρομήν του χωρικοὺς κατὰ τῆς πιέσεως τῶν διαφόρων βουλγαρικῶν κομιτάτων, τῶν ἐξαναγκαζόντων αὐτοὺς ν' ἀσπαθῶσι τὸ Σχίσμα».

Ὁ σὶρ Φράνσις Ἔλλιοτ ἀναφέρει τῇ 3 Ὀκτωβρίου νέα παράπονα τοῦ κ. Ρω-

μάνου κατὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἐναντίων τῶν Ἑλλήνων ἐγκλημάτων τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων προσθέτων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Τουρκίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας ἐπέστησαν ἐπ᾿ ἐσχάτων τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ διόδῳ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων εἰς Μακεδονίαν ἐνόπλων ὁμάδων Μολονότι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἰσχυρίζεται διαβάντας τὰ σύνορα (ὑπολογίζει δὲ εἰσελθόντας εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν 400—600), εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἐξωγκωμένος καὶ οὔτε θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ εἴπῃ τις, ὅτι «ὠργανωμένα σώματα» διῆλθον τὴν μεθόριον, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι διάφοροι ἔνοπλοι κατώρθωσαν μεμονωμένως νὰ διαφύγωσι τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων.

«Ἀλλ᾿ εἶνε τάχα τοῦτο ἀπροσδόκητον; Ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ Ἕλληνες Μακεδόνες ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ οὐδὲν φυσικώτερον νὰ θελήσωσι πάντες οὗτοι νὰ ἔλθωσιν ἐπίκουροι τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συγγενῶν των, τῶν ἐστερημένων ὅπλων, ὅπως ἀμυνθῶσι κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιθέσεων—αὐτῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ἀναγνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ἐπαρκῶς νὰ προστατεύσῃ.

«Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶνε ἤδη ἐκτεθειμένη εἰς τῆς κοινῆς γνώμης τὴν κατακραυγήν, ὡς συμβουλεύσασα τοὺς Ἕλληνας Μακεδόνας νὰ μὴ προβαίνωσιν εἰς καμμίαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἀντεπίθεσιν καὶ ὡς ἐξακολουθοῦσα νὰ λαμβάνῃ μέτρα αὐστηρότατα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐκ τῶν συνόρων διαβάσεως ἀνδρῶν καὶ ὅπλων. Δικαιοῦται δ᾿ ἑπομένως ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμέμπτου στάσεως νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν Δυνάμεων, ὅπως τεθῇ ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὰ παντοειδῆ τῶν Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων παθήματα, ἅτινα, ἐὰν ἐπιτραπῇ νὰ ἐξακολουθήσωσι, βεβαίως θ᾿ ἀποβῶσιν εἰς ζημίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας.

«Σημειωτέον δέ, ὅτι τ᾿ ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς χωροφυλακῆς —πλὴν τοῦ τμήματος τῆς Δράμας, τὸ ὁποῖον κατέχουν οἱ Ἄγγλοι καὶ εἶνε τὸ μᾶλλον εὐκολοδιοίκητον—ὑπῆρξαν τὰ μάλιστα ἀπογοητευτικά, ἴσως ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ξένων ἀξιωματικῶν καὶ ἰδιαίτατα τῶν Ἰταλῶν».

Ἐν τέλει ὁ σὶρ Φράνσις Ἔλλιοτ διερμηνεύει καὶ τοῦ κ. Ρωμάνου τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ Δυνάμεις ταχέως θὰ ἐνισχύσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀξιωματικῶν, ἢ τοὐλάχιστον, ὅτι δὲν θὰ διστάσωσι νὰ λάβωσιν ἑτέρας φύσεως μέτρα, τοιαῦτα, ἅτινα θὰ ὑπηγόρευεν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἐφαρμοσθεισῶν μεταρρυθμίσεων.

Τρεῖς ἡμέρας ὕστερον ὁ Ἄγγλος ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένος ἐν νεωτέρᾳ πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐκθέσει του ἀναφέρει τὸ πόρισμα δευτέρας συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ κ. Ρωμάνου ὡς πρὸς τὴν ρωμουνικὴν Προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐνθάρρυνσιν αὐτῆς.

«Ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς βεβαιοῖ, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι, τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμοῦνοι ζητοῦσι σήμερον νὰ προσοικειωθῶσιν, ὑπῆρξαν καθ᾿ ὅλας τὰς ἐποχὰς Ἕλληνες καὶ

ὑπεστήριξαν τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Ἀπόδειξις δὲ ὁ Κωλέττης τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὁ Βαρῶνος Σίνας, ὁ μέγας τῶν Ἀθηνῶν εὐεργέτης.

« Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βουκουρεστίου ἐπεχείρησε νὰ τοὺς χειροτονήσῃ Ρωμούνους, ὡς ἔχοντας δῆθεν κοινὴν μετ' αὐτῶν τὴν καταγωγήν. Καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ της, παρέχουσα βοήθειαν καὶ ἐπιδόματα εἰς σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας.

«Μέχρι τοιούτου δὲ εἶχε σημείου φθάσῃ ὥστε νὰ ἰσχυρίζηται, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν Ἕλληνες οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἠπείρῳ, ἥτις εἶνε τόσον ἑλληνικὴ καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, ὅσον και οἱονδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

«Τώρα μάλιστα προσπαθεῖ νὰ ἐκβιάσῃ ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν ἀπειλὴν τοῦ σχίσματος, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν χρῆσιν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰς ἐκκλησίας, Τὴν ἀπαίτησιν δὲ ταύτην ὑποστηρίζει ζωηρότατα ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις.

«Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε σταθερὸς εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποφάσεις του, καὶ ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι θὰ μείνῃ εἰς ταύτας μέχρι τέλους.

«Ὑπέβαλα τότε — ἐξακολουθεῖ ὁ Σὶρ Φράνσις — εἰς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅτι τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐνδεικνύουσιν, ὅτι ὁ καλείτερος τρόπος πρὸς ἐξαγορὰν πολιτικῆς νομιμοφροσύνης εἶνε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ παραχωρήσεις.

« Ἀλλ' ὁ κ. Ρωμάνος διαβεβαίωσεν, ὅτι τὸ μέγα πλῆθος τῶν Κουτσοβλάχων πᾶν ἄλλο ἢ τὴν χρῆσιν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης ἐν τῇ λειτουγίᾳ των ἐπιζητοῦσι καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ τοιαῦται τῆς Ρωμουνίας ἐνέργειαι ἀποτελοῦσι μόνον μέρος τοῦ ὅλου σχεδίου τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως,ὅπως ἀναγνωρισθῶσιν οἱ Κουτσόβλαχοι ὡς ρωμουνικὴ ἐθνότης εἰς τὰ νότια διαμερίσματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

«Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Ρωμάνου, δὲν θὰ ἦτο ζημία διὰ τοὺς Ἕλληνας νὰ πραγματοποιήσωσιν οἱ Ρωμοῦνοι τὴν περὶ σχίσματος ἀπειλήν των, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θ' ἀποδειχθῇ, ὅτι μόνον 20 χιλιάδες ἐκ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων θὰ προσεχώρουν κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς τὸ σχίσμα, ἐνῷ ἕτεραι 100 χιλιάδες θὰ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν».

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 30 ἔγγραφον τῆς Βίβλου περιέχει τηλεγράφημα τοῦ Λόρδου Λανσδόουν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Ἄγγλον πρέσβυν, ἐν τῷ ὀπισθίῳ ἐκτίθεται τὸ περιεχόμενον ἐγγράφου τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνος πρέσβεως κ. Μεταξᾶ, ἀναφέροντος πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν νέα κακουργήματα τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὁ κ. Μεταξᾶς ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Δὲ-Τζώρτζη, ὅτι ἡ μακεδονικὴ Χωροφυλακή, καθὸ ἀδιοργάνωτος εἰσέτι, εἶνε ἀνίκανος πρὸς περιστολὴν

τῶν βουλγαρικῶν κακουργημάτων καὶ μόνον ὁ στρατὸς δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἐξαφάνισιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 47 ἔγγραφον περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ φόνου τῶν δύο προκρίτων Ἑλλήνων Νικόλα καὶ Ἰακώβου τοῦ χωρίου Λάκκων παρὰ τὰς Σέρρας ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας, ἁπλῶς διότι δὲν παρεδέχθησαν ν' ἀσπασθῶσι τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα.

Τὴν εἴδησιν τοῦ φόνου ἀνέφερεν ὁ ἐν Σέρραις Ἄγγλος ὑποπρόξενος πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτήν, ὁ δὲ Ἄγγλος ἐπιτετραμμένος κ. Βάλτερ Τάουνλεϋ, μεταβὰς παρὰ τῷ Μεγάλῳ Βεζύρῃ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ ἐπιτόπιοι τουρκικαὶ ἀρχαί, καίτοι δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ φόνου εἰδοποιηθεῖσαι περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς βουλγαρικῆς συμμορίας, δὲν προέβησαν εἰς οὐδὲν μέτρον πρὸς πρόληψιν τοῦ κακουργήματος.

Ὁ μέγας Βεζύρης ἐδικαιολογήθη, εἰπών, ὅτι μεγάλαι δυσχέρειαι παρεμβάλλονται εἰς τὸ ἔργον τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀδυνατεῖ νὰ φθάσῃ ἐν καιρῷ εἰς τὸν τόπον τῶν τοιούτων κακουργημάτων.

Τὸ 49 ἔγγραφον ἀναφέρεται εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἕλληνος ἱερέως Στογιάννη, τῆς συζύγου του καὶ δύο ἄλλων προκρίτων τοῦ χωρίου Μπρότ, ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.

Τὰς τραγικωτάτας λεπτομερείας τοῦ φόνου τῶν τεσσάρων τούτων θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας περιγράφει ἐν ἐκτάσει ὁ ἐν Μοναστηρίῳ Ἄγγλος πρόξενος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν, ὅστις διεβίβασε πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τοῦ προξένου, συνταχθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίων ἀνακρίσεων τοῦ Ρώσσου καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Μοναστηρίου.

Τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 53 καὶ 54 ἔγγραφα ἀναφέρονται εἰς ἐνεργείας τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, τὸν φόνον τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ εἰς τὰς παραστάσεις τῆς Πύλης ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὡς ὑποθαλπούσης τὴν διάβασιν τῶν συμμοριῶν τούτων ἐκ τῶν συνόρων.

Τὸ περίεργον εἶνε, ὅτι ὁ Μελᾶς εἶχε γνωσθῇ πρῶτον ὑπὸ τὸ ὄνομα Δραγούμης καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ πρῶτα ἐπίσημα τηλεγραφήματα, ὡς υἱὸς πρῴην Ἕλληνος ὑπουργοῦ, ἀντὶ γαμβρός.»

Εἰς τὸ 62 ἔγγραφον ὁ λόρδος Λανσδόουν ἀναφέρει πρὸς τὸν κ. Κέννεδυ, πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅτι ὁ ἐν Λονδίνῳ Ρωμοῦνος πρέσβυς ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θὰ παραγγείλῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν της νὰ ὑποστηρίξῃ παρὰ τῇ Πύλῃ τὰς αἰτήσεις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως περὶ εἰσαγωγῆς τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων. Ὁ κ. Λανσδόουν ἀπήντησεν εἰς τὸν Ρωμοῦνον πρέσβυν, ὅτι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ συνεννοεῖτο πρότερον μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας σὶρ Ν. Ὀκκόνωρ, εὑρισκομένου τότε ἐν Λονδίνῳ.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 63 ἔγγραφον ὁ ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἀναφέρει, ὅτι ἕνεκα τοῦ τραγικοῦ φόνου τῶν τεσσάρων Ἑλλήνων τοῦ Μπρότ, ἐπηκολούθησαν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀντεκδικήσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

Ὁ Ἄγγλος πρόξενος λέγει, ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ πρὸς νότον τοῦ Μοναστηρίου βουλγαρόφωνα χωρία, ὡς καὶ τὰ νοτιώτερον εἰσέτι, πέραν τῆς Καστορίας τοιαῦτα μένουσι πιστὰ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, δεινὸς θὰ διεξάγηται ἀγών, ἐκ μέρους μὲν τῶν Βουλγάρων, ἵνα τὰ ἀναγκάσωσιν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα, ὅπως ἔγινε διὰ τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου χωρία, ἐκ μέρους δὲ τῶν Ἑλλήνων, ἵνα τὰ κρατήσωσι πιστὰ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

Τὸ 65 ἔγγραφον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Λόρδον Λανσδόουν ἐκ μέρους τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπιτετραμμένου, περιέχει δὲ ἐπισυνημμένην ἔκθεσιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἄγγλου προξένου περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βουλγάρου λῃστοῦ Ἀποστόλη εἰς Γουμένιτσαν, τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ἠπείλησε διὰ θανάτου, ἂν δὲν προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα. Ἀναφέρεται προσέτι και ὁ φόνος τριῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βλάδοβον ὑπὸ Βουλγάρων, ἡ εἰσβολὴ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς Γκιρτσίσταν, ὁ φόνος τῆς Ἑλληνίδος διδασκαλίσσης καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἡ σύγκρουσις βουλγαρικῆς συμμορίας μετὰ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος τὴν 30 Ὀκτωβρίου (ν), καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τέσσαρες Βούλγαροι καὶ τρεῖς ἐπληγώθησαν.

Τὰ ὑπ' ἀριθμοὺς 69, 70 καὶ 71 ἔγγραφα ἀναφέρουσι τὸν φόνον καὶ τὸν ἀπαίσιον ἀκρωτηριασμὸν 6 χωρικῶν Τούρκων μεταξὺ Νευροκοπίου καὶ Τσουμαγιᾶς ὑπὸ Βουλγάρων λῃστῶν καὶ τὰς συχνὰς συγκρούσεις μετὰ βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων εἰς τὰ βιλαέτια Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης, περὶ ὧν συγκρούσεων λεπτομερῆ ἀφήγησιν ποιοῦνται οἱ οἰκεῖοι πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 77 ἔγγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 Νοεμβρίου ἀναφέρεται εἰς τὴν ὁλονὲν αὐξάνουσαν δρᾶσιν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων ἐναντίον τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐνσπείρῃ τὴν τρομοκρατίαν εἰς τὰ πέριξ ἰδίως τῆς Φλωρίνης, τῆς Καστορίας καὶ τῶν Βοδενῶν διαμερίσματα. Εἰς τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἀγγλικὰ ἔγγραφα αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατακρίνονται ἐπὶ ἀπαθείᾳ.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 85 ἔγγραφον εἶνε Ἔκθεσις τοῦ Ἄγγλου ὑποπροξένου Σκοπείων κ. Σάτοου ἡμερομηνίας 21 Νοεμβρίου πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενικὸν πρόξενον κ. Δὲ Βαλλόν, ἀναφέρουσα τὴν ἐμφάνισιν δύο σερβικῶν συμμοριῶν ἀπὸ 60 καὶ 40 ἄτομα παρὰ τὸ Μποζανεφτσέ, αἱ ὁποῖαι ἀποκλειστικὸν σκοπὸν εἶχον τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐπιθέσεις. Ἀναφέρονται μάλιστα καὶ πλεῖστοι φόνοι Βουλγάρων χωρικῶν τῶν παραμεθορίων διαμερισμάτων, ἀποδιδόμενοι εἰς τὰς συμμορίας ταύτας. Ὁ κ. Σάτοου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ὁλονὲν αὔξοντος φυλετικοῦ μίσους ἐκ μέρους τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Ἕπονται κατωτέρω ἄλλα ἔγγραφα, ἀναφέροντα τὰ παράπονα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρου πράκτορος διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Χιλμῆ Πασσᾶ, ζητοῦντος πιστοποιητικὰ καὶ ἐγγυήσεις διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ διορισθῶσι Βουλγάρους διδασκάλους, ὧν οἱ πλεῖστοι μέχρι τοῦδε ἀπεδείχθησαν κομιτατζῆδες, μίαν συνέντευξιν τοῦ Χιλμῆ πασσᾶ μὲ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἄγγλον γενικὸν πρόξενον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ἀναφέρει τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ ληφθῶσι κατὰ τῶν συμμοριῶν, μίαν ἄλλην συνέντευξιν τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ἐμπορικοῦ πράκτορος τῆς Βουλγαρίας μὲ τὸν ἐν Σόφιᾳ Ἄγγλον διπλωματικὸν πράκτορα, ἐν ᾗ ὁ Βούλγαρος ἀνομολογεῖ, ὅτι τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων ἀπέτυχε καὶ ἐκφράζει γνώμας περὶ τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἄλλο ἔγγραφον ἀναφέρει τὴν γνωστὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος κατὰ τῆς Ζελενίτσας καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐπακολουθήσασαν διαμοιβὴν διακοινώσεων μεταξὺ τῶν πρέσβεων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Πύλης ἀφ' ἑτέρου.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 106 ἔγγραφον ἔχει σημασίαν δι' ἡμᾶς, καθ' ὅτι αὐτὸς ὁ Βούλγαρος πρωθυπουργὸς στρατηγὸς Πετρὼφ λέγει πρὸς τὸν Ἄγγλον διπλωματικὸν πράκτορα ἐν Σόφιᾳ, ὅτι κακῶς λέγονται «ἑλληνικὰ σώματα» αἱ συμμορίαι, αἱ ὁποῖαι διαπράττουσιν ἀντεκδικήσεις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

«Αὗται, λέγει, ἀποτελοῦνται ἀπὸ Βουλγάρους πατριαρχικούς, οἵτινες δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι προσφυέστερον «Ἑλληνομανεῖς».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 107 ἔγγραφον δημοσιεύεται ἔκθεσις τοῦ ἐν Σκοπίοις Ἄγγλου ὑποπροξένου, περιγράφοντος σειρὰν ἐγκλημάτων βουλγαρικῶν, τὸ δὲ 111 περιγράφει πῶς εὑρέθη οἰκτρῶς ἠκρωτηριασμένον τὸ σῶμα τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου Ἰω. Πίτσουλα, δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Γουμενίτσαν, ἐνῷ μετέβαινεν εἰς τὴν θέσιν του.

Ἕπονται δὲ ἄλλα ἔγγραφα περὶ τῶν κατορθωμάτων καὶ περὶ νέων βουλγαρικῶν κακουργημάτων εἰς διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας, εἰς δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 124 περιλαμβάνεται καὶ ἡ γνωστὴ ἀναφορὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων Γευγελῆ καὶ Μ.εγοδάντζας πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενικὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ἐπιδοθεῖσα τὴν 3)16 Δεκεμβρίου.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 137 ἔγγραφον περιλαμβάνεται ἔκθεσις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ἰανουαρίου 1905, δι' ἧς οὗτος ἀναφέρει πρὸς τὸν Λόρδον Λανσδόουν, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ὅλως πλατωνικὰς συστάσεις ἐποιήσαντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὴν Πύλην, λίαν χαλαρῶς ὑποστηρίζοντες τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα τῶν βλαχοφώνων πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ἐβεβαίωσε τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅτι τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐξέφερεν εὐνοϊκὴν γνώμην ὑπὲρ τοῦ ζητήματος, ἐξεδόθη δὲ μαζβατᾶς πρὸς τὰ Ἀνάκτορα, συνιστῶν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀντιπράττει ἐρρωμένως ἐναντίον τῆς ἐκδόσεως τοῦ σχετικοῦ ἰραδέ.

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

*Ἐν τῇ «**Αὐγῇ**» (**Aurore**) τῶν Παρισίων ἐδημοσιεύθη τὸ ἑπόμενον κύριον ἄρθρον τοῦ φιλέλληνος κ. Γ. Κλεμανσώ.*

«Τηλεγράφημα ἐκ Ρώμης ἀγγέλλει ἡμῖν, ὅτι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας κ. Τιττόνη οἱ τῶν «προστατίδων» Δυνάμεων τῆς Κρήτης πρεσβευταὶ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν περὶ τῶν κρητικῶν πραγμάτων. Εὔχομαι διακαῶς ὅπως ἐκ τῆς συνδιασκέψεως προκύψῃ ἡ ποθητὴ τῆς νήσου εἰρήνευσις.

«Ἀλλ' οἱ διπλωμάται μας, ἀπαξιοῦντες προφανῶς τὸ λίαν εὐχερὲς τοῦ ἔργου, ἀνέλαβον μὲν τὴν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν ὅρων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ μοὶ ἐμπνέει δισταγμοὺς ὡς πρὸς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου.

«Φρονῶ πεποιθότως, ὅτι οὐδέποτε ζήτημα ὑπῆρξεν ἁπλούστερον καὶ οὐδέποτε λύσις προβλήματος εὐχερεστέρα. Οἱ Κρῆτες ἐπιθυμοῦσι τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Ἂς ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι, καὶ αὔριον ἡ ἕνωσις ἐπιτελεσθήσεται ὁμοφώνως. Οὐδέποτε λαὸς ὑπερημύνθη τῆς ἐθνικότητός του μετὰ μείζονος ἀνδρείας καὶ πεισμονῆς. Ἅπασα ἡ κρητικὴ ἱστορία, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, εἶνε συνέχεια ἐπαναστάσεων κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ τῶν Φράγκων, κατὰ τῶν Ἑνετῶν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἔστη διαρκῶς ἔνοπλος. Οὐδέποτε εὗρεν ἡσυχίαν ὁ ξένος κατακτητής, ἀδυνατῶν νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς φιλοπάτριδας ἀπὸ τῶν φυσικῶν ὀχυρωμάτων τῶν Σφακίων καὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Μόνη ἡ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπανάστασις τοῦ 1242 διήρκεσεν ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ὅπως ἐπαναληφθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἑνὸς αἰῶνος. Τὸ σύνθημα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀναξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνος ἔδωκαν πρῶτοι οἱ Σφακιανοὶ κατὰ τὸ 1821. Δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγὼν δὲν διεκόπη ἔκτοτε οὔτε ἐπὶ μίαν ἡμέραν, οὔτε ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς νήσου. Ὁπουδήποτε ἡ ἀξίνη σκάπτει τὸ ἔδαφος, ὁπουδήποτε περιάγεται τὸ ἄροτρον, ὑπάρχει δρῶσα ἑλληνικὴ θέλησις, καθ' ἧς οὐδὲν ἴσχυσεν ἐν τῷ παρελθόντι καὶ οὐδὲν θὰ κατισχύσῃ ἐν τῷ μέλλοντι.

«Εἶνε γνωστὸν τίνι τρόπῳ αἱ τελευταῖαι τῶν Τούρκων, σφαγαὶ ἐξήγειραν σύσσωμον τὸν κρητικὸν λαόν. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι εἶχον σφάξῃ μόνον Κρῆτας, πιθανὸν ἡ Εὐρώπη νὰ τοὺς ἐσυγχώρει. Ἀλλ' ἐδολοφόνησαν Ἄγγλους στρατιώτας καὶ ἡ ἀ-

πάντησις δὲν ἐβράδυνε νὰ δοθῇ. Συνταγματάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀποβιβασθῇ ἐπὶ τῆς νήσου μὲ μικρὰν λεγεῶνα ἀνδρείων, καὶ εὐλόγως τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀνακήρυξις τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὑπελόγισεν ἄνευ τῶν «προστατίδων» Δυνάμεων, αἵτινες παρεκάλεσαν τὸν συνταγματάρχην νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀθήνας, ἀπήλλαξαν ὅμως ἐπὶ τέλους τὴν Κρήτην τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ. Μοὶ διηγήθησαν ἐν Κρήτῃ τὴν ἀπέλασιν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Σουλτάνου μὲ τὴν κεφαλὴν κεκυφυῖαν ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῶν ἀγγλικῶν ἀκτηρίδων καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων. Ἀπῆλθον καὶ δὲν θὰ ἐπανέλθωσι πλέον. Τοῦτο εἶνε βέβαιον.

«Ἐπί τινος βράχου τοῦ ὁρμίσκου τῆς Σούδας κυματίζει εἰσέτι—ἵσταται ἴχνος ἐκλιπούσης δυνάμεως—ἡ σημαία τοῦ Σουλτάνου, ἔνθα ὁ λαὸς διαβλέπει εἰρωνείαν μᾶλλον ἢ σεβασμόν. Ὁ μουσουλμανικὸς ζυγὸς συνετρίβη ἐσαεί. Ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὴν Κρήτην εἶνε τὸ πρῶτον μόνον ἀποτέλεσμα προαιωνίου ἀγῶνος. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κρήτης τότε μόνον θὰ ἐπιτελεσθῇ, ὅταν αὕτη εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Μάτην θὰ ἀνεζήτει τις καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον ἕνα καὶ μόνον Κρῆτα, μὴ ὄντα ἕτοιμον νὰ ὑποστῇ πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ὑψίστου τούτου σκοποῦ.

«Εἶνε περιττὸν νὰ ἐξιστορήσω τὰ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, Ρώσσων, Γάλλων καὶ Ἰταλῶν. Ἀποφεύγω νὰ εἰσδύσω εἰς τὰ μυστικὰ σχέδια τῆς ἰδιοτελοῦς «εὐεργετικῆς» συμμαχίας.—Τί κάμνει ἡ Ρωσσία ἐκεῖ; θὰ ἐδικαιοῦτό τις νὰ ἐρωτήσῃ. Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Δελκασὲ δυσκόλως θὰ κατέτασσεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων τῆς Μεσογείου, ἀφοῦ ὁ ἴδιος συντρέχει τοὺς ἀπαγορεύοντας αὐτῇ τὴν εἴσοδον τῆς θαλάσσης ταύτης διὰ τῆς μόνης ὁδοῦ, ἣν ἡ φύσις ἐχάραξεν αὐτῇ. Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία μετέχει τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης καὶ οὐδαμῶς προθυμοποιεῖται νὰ παραιτηθῇ. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσσία, ἡ Ἰταλία ἐξεδίωξαν τὸν Σουλτάνον ἐκ τῆς νήσου, ὅπως ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐκεῖ προσωρινῶς—οὐχὶ βεβαίως μὲ κατακτητικὰς προθέσεις—τοῦτο τοὐλάχιστον οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ φρονῶμεν—ἀλλὰ πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁριστικὸν πολίτευμα—ὅ περ θὰ ἦτο ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις—ἤθελεν ἐκ συμφώνου ἱδρυθῇ. Πότε ὅμως ἐλεύσεται ἡ ἡμέρα αὕτη; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδόλως μεριμνῶσιν αἱ Δυνάμεις. Ποῖαι εἶνε αἱ συνθῆκαι τῆς εὐημερίας τῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν πρόσκαιρον αὐτὴν κυριαρχίαν; Οὐδὲ τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὰς ἀπασχολεῖ. Ἅπασα ἡ πολιτικὴ αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ λέγωσιν εἰς τοὺς Κρῆτας «ὑπομένετε», μὴ ἐπιμελούμεναι ἢ πῶς νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς αἴτια ἀνυπομονησίας.

«Ἐξέλεξαν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ὡς κυβερνήτην τῆς χώρας ἐν ὀνόματι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων. Ὑπάρχει ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς ἀναπτέρωσιν τῶν ἐλπίδων τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνισμοῦ; Καὶ οἷα ἀφροσύνη, ἀφοῦ ὑπέθαλψαν τὰς ἐλπίδας ταύτας, ν' ἀρνῶνται αὐτοῖς σήμερον ἀρχὴν ἱκανοποιήσεως: Ἀκούω λίαν ἐπικρινόμενον πρό τινων ἑβδομάδων τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον. Πιθανὸν νὰ διέπραξε σφάλματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς ποίαν παράλογον θέσιν ὑπέβαλον αὐτὸν αἱ κάτοχοι Δυνάμεις; Κατ' ἔτος ἀποκομίζει τὴν ὁμοιόμορφον ἀπάντησιν «ἡ ὥρα δὲν ἦλθεν ἀκόμη. Εἴπατε εἰς τὸν λαόν σας ν' ἀναμένῃ.» Πότε ὅμως θὰ ἔλθῃ ἡ «ὥρα;» Ποῖον γεγονὸς θὰ γνωρίσῃ ἡμῖν ὅτι ἦλθεν; Ἄγνωστον. Ἰδοὺ τὸ πρόγραμμα τῆς δράσεως, ὅ περ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Πρίγκηπα, ὅπως οὗτος πείσῃ τοὺς Κρῆτας ν' ἀποδεχθῶσι. Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ Πρίγκηψ εἶνε ὁ ἀνώτατος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνισμοῦ. Περὶ τούτου οἱ μᾶλλον πεπεισμένοι εἰσὶν οἱ Κρῆτες. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, βλέποντες

τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἕλληνος βασιλόπαιδος, οὕτινος ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία ἵσταται ὑπεράνω πάσης ὑπονοίας, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν συνδράμωσι κατὰ τὴν μέθοδόν των.

«Ἀλλ' οἱ ἔντιμοι οὗτοι ἄνδρες ἕνα μόνον τρόπον γινώσκουσι, τὸν τρόπον τοῦ ἐπαναστατεῖν. Σᾶς εἶπον ἤδη, ὅτι τοὺς εἶχον ἀφοπλίση. Ἀλλὰ τοῦτο ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει αὐτοῖς. Ἐγκατέλιπον ἑκουσίως πεπαλαιωμένα καὶ ἄχρηστα ὅπλα, προμηθευθέντες λαθρεμπορικῶς ταχυβόλα τοῦ τελευταίου συστήματος. Ὅλα τὰ χωρία εἶνε ἀκόμη στρατιωτικῶς ὠργανωμένα, ὁ δὲ προῦχων τοῦ τόπου δὲν εἶνε τόσον ὁ ἐπίσημος δήμαρχος, ὅσον ὁ καπετάνιος, ἀγαθὸς χωρικός, μὲ μακροὺς μύστακας, ἥμερος τὴν ὄψιν, εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐξεγείρονται. Ἕκαστος ἐκ τῶν προτέρων ἔχει τὸ σύνθημά του. Ἡ μόνη δυσκολία εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἔγκειται ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν ὑπάρχουσι πλέον οὔτε Διοικηταὶ Τοῦρκοι, οὔτε στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου. Εὑρίσκεταί τις μόνον ἔναντι κρητικῆς Χωροφυλακῆς, ἀποτελουμένης ἐκ φίλων καὶ ἀδελφῶν, ἑτοίμων νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν γενικὸν σκοπόν. Οὐδ' αὐτὸν τὸν Πρίγκηπα δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀντίπαλον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν διεθνῆ στρατόν, τότε μόνον θὰ ἐγεννᾶτο ἀφορμὴ συμπλοκῶν, ὅταν θὰ ἐπεχείρει οὗτος νὰ προσβάλῃ τὰ κρητικὰ χαρακώματα, τοῦθ' ὅπερ οὐδεμίαν ἔχει ἐπιθυμίαν νὰ πράξῃ.

«Οὕτω λοιπὸν παριστάμεθα πρὸ τοῦ θεάματος τῆς εἰρηνικωτέρας «στάσεως», ἣν ὁ κόσμος εἶδε ποτέ. Οἱ «στασιασταὶ» εἶνε πράγματι στασιασταί, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι τὸ κηρύττουσιν. Ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ἀφοῦ θεσπίζουσιν, ὅπως πάντοτε καὶ ἡ Κρητικὴ Βουλὴ πράττει, τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ πράξῃ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως Ἕλλην βασιλόπαις, ἐν πλήρει ἐπικοινωνίᾳ φρονημάτων διατελῶν μετ' αὐτῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πολεμήσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, χωρὶς νὰ πλήξῃ θανασίμως τὴν δυναστείαν, ἣν ἐκπροσωπεῖ; Εἶνε εὐνόητον, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ στάσις ἐγενικεύθη εἰρηνικῶς, οὕτως ὥστε κατέστη πράγματι κυρία ἁπάσης τῆς νήσου, ὁ δὲ Πρίγκηψ καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ Εὐρώπη, εὑρίσκονται ἀνίσχυροι.

«Οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἥτις θὰ ἀπῄτει μακρὰν ἀνάπτυξιν. Αἱ κρατοῦσαι πάντοτε «συνθῆκαι», ἀφοῦ ὁ Σουλτάνος εἶνε ὁ θεωρητικὸς τῆς νήσου κυρίαρχος, ἀντίκεινται εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ τελωνειακοῦ δασμοῦ, τοῦ μόνου μέσου πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Δημόσια ἔργα, καίτοι εἶνε ἡ πρώτη ἀνάγκη τῆς Κρήτης, δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ πενία, ἐν χώρᾳ φύσει πλουσίᾳ, διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ τουρκικοῦ πολιτεύματος, ὑπὸ χριστιανικὴν διοίκησιν, ἐγείρει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. Ἰδοὺ παράδοξος κατάστασις, διατηρουμένη ὁμοφώνως παρὰ τῆς διπλωματίας τῆς κατοχῆς.

«Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις καὶ ἐπέλθῃ ἡ εἰρήνευσις τῆς νήσου διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τόσον φυσικῶν πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὅστις, παρὰ τὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν φόρων, ζητεῖ ἐπιμόνως τὴν ἕνωσίν του μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος; Φεῦ! Τότε γεννᾶται τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Ἡ Ρωσσία μὲ τοὺς Βουλγάρους της ὀνειροπολεῖ τὴν ἔξωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν βιλαετίων, ἔνθα πλειονοψηφοῦσι, καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐνδεχομένης συλήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἀπαιτεῖ νὰ ἐπιφυλάσσηται ἡ Κρήτη ὡς γέρας ἀνταλλάγματος. Ἀλλ' ἁρμόζει ἡμῖν νὰ παρεμβάλλωμεν προσκόμματα εἰς τοὺς προσφιλεῖς μας ἑλληνικοὺς πόθους; Ἀντὶ τῶν θρησκευτικῶν κοινοβίων τοῦ Δελκασσέ, τὰ ἐν Ἀνατολῇ

ἑλληνικὰ σχολεῖα οὐδεμίαν ἀπαιτοῦντα δι᾿ ἡμᾶς δαπάνην, εἶνε ἁρμοδιώτεροι παράγοντες τῆς διαδόσεως τῆς γλώσσης μας. Δὲν φρονοῦσιν ἄρά γε οἱ διπλωμάται μας, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα, καθ᾿ ἣν τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὀφείλουσι νὰ προταχθῶσι τῶν ρωσσικῶν συμφερόντων ;»

ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἐξέδωκε ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἐπαναστατήσαντας, ὅπως πείσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν κατάθεσιν τῶν ὅπλων καὶ τὴν εἰρήνευσιν τῆς νήσου, ἐκ δὲ τῆς ἐκκλήσεως ταύτης ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς κυριώτερα :

.....« Ἡ Ἀντιπροσωπεία τοῦ τόπου, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τῶν σπλάγχνων σου καὶ «τὴν ὁποίαν περιέβαλες διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης σου, βεβαιώθητι, ὅτι πονεῖ τὴν Πατρίδα «καὶ αἰσθάνεται βαθύτατα ὅλην τὴν ὀδύνην, ἣν αἰσθάνεσαι καὶ σὺ διὰ τὴν μὴ ἐκπλή-«ρωσιν τῶν ἱερωτέρων πόθων ὅλων ἡμῶν, πιστὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν της θὰ «συνεχίσῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἀγῶνα καὶ δὲν θὰ παύσῃ ἀγωνιζο-«μένη δι᾿ ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων, ὅπως πείσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, εἰς χεῖρας «τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ τύχαι τῶν ἀσθενῶν λαῶν, ὅτι μόνον ἐν τῇ **Ἑνώσει** ἡ Κρή-«τη θὰ εὕρῃ τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων της. Εἰς τὰς προσπαθείας της ταύτας ἔχει ἀνάγ-«κην τῆς ἐπικουρίας καὶ τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν Κρητῶν. Ἀλλ᾿ ἡ ἀποτελεσματι-«κωτέρα συνδρομή, ἣν δύναται νὰ παράσχῃ ὁ λαὸς εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, εἶνε ν᾿ ἀπο-«δείξῃ ἑαυτὸν διὰ σώφρονος καὶ συνετῆς διαγωγῆς ἄξιον τῆς ἐλευθερίας του. Μόνον «οὕτω δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συμπαθείας καὶ τὴν εὐμένειαν ἐκείνων ἀπὸ τοὺς «ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ τύχη του. Ἡ ἔνοπλος στάσις, μακρὰν τοῦ νὰ ὑποβοηθῇ τὸν «ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἀποτελεῖ εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις πρόσκομμα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν «του. Ἐν ὀνόματι τῶν ἱερωτέρων συμφερόντων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ἔθνους, σὲ «ἐξορκίζομεν, ἀπόθεσον τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα σήμερον μόνον πρὸς ἀλληλοσφαγὴν δύναν-«ται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἀφιερώσου ἥσυχος εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα σου καὶ δεῖξον «εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅτι εἶσαι ἄξιος τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν διεκδι-«κεῖς. Μόνον οὕτω θέλει εὐοδωθῇ ὁ ἱερὸς ἀγών, ὃν πάντες ἀγωνιζόμεθα. Ἐκεῖνοι ἐκ «τῶν Κρητῶν, οἵτινες παρ᾿ ἐλπίδα ἤθελον παρακούσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐπιταγήν, ἣν «πανταχόθεν ἀπευθύνει πρὸς ἡμᾶς ὅ τε ἐλεύθερος καὶ ὑπόδουλος καὶ πάσχων Ἑλλη-«νισμός, θὰ φέρωσι βαρυτάτην τὴν εὐθύνην τῶν ἐπαπειλουμένων συμφορῶν καὶ θὰ κατα-«στῶσιν ὑπόλογοι μίαν ἡμέραν ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἱστορίας.

«Εἴθε ἡ φωνὴ αὐτὴ νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τῶν μυχαιτάτων πάσης κρητικῆς καρδίας «καὶ νὰ διαφωτίσῃ πάντας τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν, ὅπως ὁριστικῶς καὶ ταχέως «ἐγκαταλειφθῇ πᾶσα ἔνοπλος ἀντίστασις κατὰ τοῦ κελεύσματος τῶν Προστατῶν ἡμῶν, «ἥτις μόνον εἰς ἐθνικὰς καταστροφὰς καὶ ἐθνικοὺς ἐξευτελισμοὺς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ «τὴν Κρήτην καὶ τὸ Ἔθνος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθη καὶ διενεμήθη ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος τὸ ἑπόμενον περὶ Κρήτης φιλελληνικώτατον ἄρθρον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τῷ ἀθηναϊκῷ κοινῷ ἐνθουσιωδεστάτου φιλέλληνος κ. Ἀλεξάνδρου Λαλία Πατερνόστρο, δι' οὗ καυτηριάζεται ἐν πνεύματι φιλελληνικωτάτῳ ἡ ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος σημερινὴ τῆς Ἰταλίας στάσις.

«Κατ' αὐτὰς πολὺς γίνεται λόγος ὑφ' ὅλου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ σοβαρῶν ἐπαναστατικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα προδήλως ἀποδεικνύουσι πόσον κατέστη σπουδαῖον τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν, ὅπως οὗτοι ἐπιτύχωσι τὴν περιπόθητον ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἰταλικὸς τύπος, τοσοῦτον συνήθως πρόθυμος εἰς τὸ νὰ δίδῃ πλήρεις εἰδήσεις περὶ τῶν πολιτικῶν ἰδίως συμβάντων, τὴν φορὰν ταύτην φαίνεται σιωπῶν μέχρι παρεξηγήσεως ἐπὶ κακεντρεχείᾳ πρὸς τὸν τίμιον ἀγῶνα τῆς Κρήτης, καὶ ἀντὶ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ Νήσῳ, ἐν ᾗ ἐβασίλευεν ὁ Σοφὸς Μίνως, ἀντὶ νὰ σχολιάσῃ εὐνοϊκῶς τὸ κίνημα τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοῦ ἐπιθυμοῦντος ν' ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἑνώσεως, ὁ ἰταλικὸς τύπος περιωρίσθη δημοσιεύων σκελετώδη τηλεγραφήματα τοῦ ἡμιεπισήμου Πρακτορείου Στέφανη, τὸ ὁποῖον, φυσικῷ τῷ λόγῳ, λίαν ἀόριστον ἰδέαν παρέχει περὶ τοῦ ζητήματος εἰς τὸ ἰταλικὸν κοινόν. Εἶνε καιρὸς ἀπεναντίας νὰ γίνωσι γνωστοὶ προδήλως οἱ πόθοι, ἡ κατάστασις καὶ ἡ θέλησις τῶν Κρητῶν καὶ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ πλάνη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσφαλμένη πολιτικὴ δύναται νὰ συμπαρασύρῃ τὴν Ἰταλίαν.

*
* *

«Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Κρήτη ἀνεγνωρίσθη ὡς πολιτεία αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, αἵτινες ἀπέστειλαν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἴδια στρατεύματα, ὁρίσασαι ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτῶν τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Οἱ Κρῆτες ἐδέχθησαν τὴν χορηγηθεῖσαν αὐτοῖς αὐτονομίαν ὡς προσωρινήν, διαρκέσουσαν ἐπὶ μίαν μόνον τριετίαν, ἐλπίζοντες, ὅτι μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθε-

σμίας ταύτης θὰ ἐπήρχετο ἡ ἕνωσις. Ἐπειδὴ ἡ Ἰταλία, διὰ τοῦ ἔργου ἰδίως τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Ἀρχιναυάρχου Κανεβάρο, προσεπάθησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τοιαύτην αὐτονομίαν, οἱ Κρῆτες ἐδείχθησαν εὐγνώμονες καὶ εἰσήγαγον εἰς τὰ σχολεῖά των ὑποχρεωτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ πάντοτε ἐπροτίμησαν τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς μετὰ τῶν Ἰταλῶν σχέσεις.

«Παρελθούσης ἐν τούτοις τῆς τριετίας, αἱ Δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Κρητῶν, προτιμήσασαι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ καθεστώς, εἰς δὲ τὰς αἰτήσεις τῆς κρητικῆς Κυβερνήσεως ἀπήντησαν, ὅτι δὲν ἦτο εἰσέτι καιρὸς νὰ γίνῃ σκέψις περὶ τῆς ἑνώσεως.

«Οὕτω παρῆλθε καὶ δευτέρα τριετία· τότε ἤρχισαν καθ᾽ ὅλην τὴν νῆσον ἐπίσημοι διαδηλώσεις πρὸς διατράνωσιν ἅπαξ ἔτι τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κρητικοῦ λαοῦ τοῦ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐπιθυμίας ἐκδηλωθείσης δι᾽ ὑπομνήματος πρὸς τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, ὅπως μεταβιβάσῃ οὗτος αὐτὸ πρὸς τὰς Δυνάμεις. Ὁ βασιλόπαις μετέβη εἰς Ρώμην, ἐπεσκέφθη τὰς ἐκεῖ Πρεσβείας τῶν λοιπῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἀλλ᾽ οὐδὲν κατώρθωσεν ὑπὲρ τῶν ἀντιπροσωπευομένων παρ᾽ αὐτοῦ, ἂν καὶ ἐξεδήλωσεν ὑπὸ ποίων ἰσχυρῶν φιλοπατρίδων αἰσθημάτων ἐνεφοροῦντο οὗτοι καὶ τί ἠδύναντο νὰ πράξωσι διὰ τῆς ἀδαμάστου αὐτῶν δραστηριότητος καὶ τῆς ἀκαταβλήτου θελήσεως.

«Εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων ἤρχισαν τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ὑφ᾽ ἑνὸς τῶν ἡγετῶν τῆς κρητικῆς Βουλῆς, τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ κ. Παπαγιαννάκη ἐν Θερίσῳ, χωρίῳ μικρὸν ἀπέχοντι τῶν Χανίων, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν περιφήμων Λευκῶν Ὀρέων.

«Ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἡ ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα διεδόθη καθ᾽ ὅλην τὴν νῆσον, τότε δὲ ὁ Διοικητὴς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων Συνταγματάρχης Λουμπάνσκης ὡμίλησε μετὰ μερικῶν μελῶν τῆς ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀκριβῶς μετὰ τοῦ γραμματέως κ. Μάνου καὶ τοῦ κ. Φούμη, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι αἱ Δυνάμεις, μὴ δυνάμεναι νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν αἰτηθεῖσαν ἕνωσιν, ὑπεσχέθησαν νὰ χορηγήσωσιν οἱανδήποτε ἄλλην οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ἀντάρτας.

«Οἱ Κρῆτες ἀπήντησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Λουμπάνσκη μὲ ἓν μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβλητικὸν συλλαλητήριον, συγκροτηθὲν ἐν Ἡρακλείῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Σφακιανάκη, ἀνδρὸς ἰσχυρᾶς διανοίας, φιλοπάτριδος, ἀγαπωμένου ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ψυχὴ πάντων τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων. Ὁ κ. Σφακιανάκης μετὰ θερμοῦ καὶ ἐπαγωγοῦ λόγου εἶπε πόσον εἶνε εὐγενὴς ἡ αἰτία τῆς σημερινῆς ἐξεγέρσεως καὶ πόσον εἶνε ὡραῖον τὸ ὄνειρον νὰ ἴδῃ τοὺς Κρῆτας εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Καὶ ὁ λαός, φλεγόμενος ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐκήρυξε πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλ-

λάδος. Ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου ἡ φιλόπατρις φωνὴ διεχύθη ἐφ' ὅλης τῆς νήσου καὶ παντοῦ ὑψώθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἀντὶ τῆς κρητικῆς καὶ ἐψάλη ἡ πραγμάτωσις τοῦ ὡραίου ὀνείρου καὶ παντοῦ πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι ὁ λαός, ἀνανεούμενος ἐν τῷ θριάμβῳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἰδανικῶν, ἀνεγεννᾶτο εἰς νέαν ζωὴν εἰρήνης καὶ ἀγαλλιάσεως δι' ὡραίου θαύματος ἀνθρωπίνης ἐνεργείας.

«Πρὸς στιγμὴν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν προστατίδων Δυνάμεων συνῆλθον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δώσωσιν ἀκρόασιν εἰς τὰς τῶν Κρητῶν παραφοράς, νὰ μὴ ὁμιλήσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ ἑνώσεως καὶ νὰ τηρήσωσιν ἀντὶ πάσης θυσίας τὸ καθεστὼς τῆς αὐτονόμου Κυβερνήσεως. Ἐν Ῥώμῃ δὲ ἅπαξ ἔτι περιεφρονήθη καὶ κατεπατήθη τὸ δίκαιον εὐγενοῦς καὶ ἰσχυροῦ λαοῦ, ἐν Ῥώμῃ, ἥτις ὑπὸ ἐνδόξων παραδόσεων προωρίσθη δι' ἄλλο τι ἀνώτερον.

*
* *

«Καὶ σήμερον;

«Διὰ τοὺς Κρῆτας τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως δὲν εἶνε μόνον ἰδανισμός, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ὡς ἀνάγκη ζωῆς. Ἡ Κρήτη μὲ κυβέρνησιν αὐτόνομον δὲν δύναται ν' ἀρκέσῃ εἰς ἑαυτήν· ἔν τε τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ αὐτῆς εἶνε πολὺ ἐξηντλημένη ἕνεκα τῶν μακροχρονίων καὶ συνεχῶν ἀγώνων, ὁ δὲ προϋπολογισμός της ἐκ τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἀρκετὰ πενιχρῶς, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς πάσας τὰς δαπάνας, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κονδύλιον διὰ τὰ μᾶλλον ἀναγκαῖα δημόσια ἔργα. Δὲν κατασκευάζονται σιδηρόδρομοι, δὲν ἐπισκευάζονται ὁδοί, δὲν ἀνοίγονται νέαι, δὲν βελτιοῦται ἡ κατάστασις τῶν λιμένων πρὸς μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ἐχορήγησαν δάνειόν τι εἰς τὸ μικρὸν κρητικὸν Κράτος, ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη ἑνὸς ἑκατομμυρίου δὲν ἴσχυσε βεβαίως ν' ἀνακουφίσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Κρῆτες δὲν θὰ σταματήσωσιν εἰς τὰ κινήματα αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῶν Δυνάμεων, ἥτις τῇ ἀληθείᾳ κατ' οὐδένα λόγον δικαιολογεῖται, οὔτε διὰ τὴν περίφημον εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν, οὔτε διὰ τὸ ἧττον περίφημον ζήτημα τῆς Μακεδονίας, διότι οὔτε ἡ Τουρκία, ἡ ὁποία, καίτοι νικήτρια, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς τὴν Κρήτην, δύναται νῦν νὰ προβάλῃ ἀξιώσεις, νὰ προβῇ εἰς παραστάσεις καὶ ν' ἀπειλήσῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην, οὔτε δὲ ἐξ ἄλλου τὸ μακεδονικὸν ζήτημα κωλύει τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ τοῦτο ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι διεξήχθη πάντοτε μεμονωμένως.

«Λοιπόν, οἱ πεφωτισμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν πεφωτισμένων Δυνάμεων ἐπιμένουσι, καθιστάμενοι οὕτως ἀνοήτως μισητοί;

«Βεβαίως, ἐπαναλαμβάνω, οἱ Κρῆτες δὲν θὰ ὑποχωρήσωσι. Θὰ θελήσητε, ἐξοχώτατε κ. Τιττόνη, ἀληθῶς νὰ ἑνωθῆτε μετὰ τῶν πέραν τῶν Ἄλπεων συναδέλφων σας, ὅπως καταστρέψητε τὴν νῆσον τῶν Ἐπαναστατῶν; Καὶ ἡ Ἰταλία, ἀφοῦ ἔ-

δειξε τόσην συμπάθειαν πρὸς τοὺς Κρῆτας δι' ἑνὸς Ὑπουργοῦ, τοῦ κ. Κανεβάρο ἔχοντος πλειοτέραν τὴν συνείδησιν τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος, θὰ θελήσητε νὰ ὑποπέσητε εἰς ἀσύγγνωστον ἀντίφασιν: Εἰς ὁποίας συνεπείας θὰ σᾶς συμπαρέσυρεν ἡ ἀπερίσκεπτος ἐσφαλμένη πολιτική σας, ἡ τακτικὴ τῆς ἀποβεβλακωμένης διπλωματίας σας;

«Ἡ ἐξωτερικὴ ἡμῶν πολιτική, ὡς περὶ αὐτῆς ἐσχάτως ἐποιήσατο μνείαν διακεκριμένος τις δημοσιογράφος, ὁ Φραγκινέ, ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῆς συνθήκης τοῦ Σεπτεμβρίου, ἕνεκεν τῶν ὁποίων αἱ ὁδοὶ τοῦ Τορίνου ἐπλημμύρησαν αἱμάτων, ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Καραβινιέρων φοιτητῶν μέχρι τῆς ἀνοήτου προώρου ἀνακωχῆς τοῦ 1866, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀπώλειαν τοῦ Τρεντίνου, κατακτηθέντος ὑπὸ τοῦ Γαριβάλδη καὶ τοῦ Μέδιτση, ἀπὸ τὴν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου ἀποτυχίαν, ἧς ἕνεκεν ὁ ταλαίπωρος Κόμης Κόρτης ἐπέστρεψεν ἄπρακτος καὶ καταγέλαστος μέχρι τῆς ἀφελείας, μεθ' ἧς ἡ μεγάλη ἡρωϊκὴ ψυχὴ τοῦ Μπενεντέττη Καϊρόλη ἐπίστευσεν εἰς τὸν λόγον τιμῆς τοῦ Βαρθελεμῆ Σαὶντ Ἰλαίρ, ἀπὸ τῆς διὰ τῆς Ζέκλας διόδου, ἣν ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη ἡμῖν εἰς στιγμὰς κρισίμους, μέχρι τῆς ἀπερισκέπτου παραχωρήσεως τῆς Κασσάλας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπὸ τῆς αὐστρορρωσικῆς συμβάσεως τοῦ Μύρστεγ, γενομένης ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, μέχρι τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμφωνίας διὰ τὸ Μαρόκον, συνταχθείσης ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἡ Ἰταλία ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἡ ἐξωτερικὴ ἡμῶν πολιτικὴ σημειοῖ ἀναρίθμητα προσκόμματα, πτώσεις, σκώμματα καὶ ραπίσματα.

«Ἐν Ἀνατολῇ ἡ ἐπίσημος Ἰταλία ἠκολούθησε τελευταίως πολιτικὴν γραμμὴν ἀναποφάσιστον, ἐπαμφοτερίζουσαν, ὥστε νὰ ὑποθέτῃ τις, ὅτι κυβερνῶντες εἶνε οἱ μεγαλείτεροι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος. Ἴσως εἶνε οἷοι ὁ Καβαλόττης τοὺς ὥρισεν, παρῳδία πολιτικῶν ἀνδρῶν. Τὰ γεγονότα εἰσὶ γεγονότα. Ἡ Ἰταλία, λόγου χάριν, ἡ ὁποία δύναται ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν Παγγερμανισμὸν καὶ εἰς τὸν Πανσλαυϊσμόν, ἔχουσα ὑπὸ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐπήρειαν τοὺς σπουδαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ρωμουνικόν, λαοὺς αἰσθανομένους τοὺς ἐνδομύχους δεσμοὺς ἀληθοῦς μετ' αὐτῆς ἀδελφότητος ἀδιαφθόρους, προτιμᾷ αὕτη νὰ παραγκωνίζηται ὡς φοβουμένη ἑαυτήν, ὡς μὴ ἔχουσα τὴν συνείδησιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς σπουδαιότος. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ρωμουνικὸς λαὸς ἑνοῦται ἐπισήμως μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἔτι, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ στοιχεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, κλίνει πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ὅπως λάβῃ τὰς ἠθικὰς ἐκείνας βοηθείας, πρὸ πάντων νῦν, ὅτε ἡ Ἰταλία, ἀνοήτως φερομένη, φαίνεται, ὅτι δὲν θέλει νὰ χορηγήσῃ τοιαύτας εἰς αὐτὸν βοηθείας, πλειότεοον ἢ ἄλλοτε ἀναγκαίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, νῦν ὅτε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα βαίνει πρός τινα λύσιν.

«Ὁ Ὑπουργὸς κ. Τιττόνη ὁμιλεῖ περὶ εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ, ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ διεθρυλήθη, ἐὰν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, περὶ αὐστροελληνικῆς συμφωνίας ἐπὶ τοῦ ἠπειροαλβανικοῦ ζητήματος, ἐνῷ ἡ Ἰταλία, ἥτις ὑπεχρεώθη πράγματι δι' ἓν τοιοῦτον ζήτημα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ

σοβαρὰν συμφωνίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ περίφημος συμφωνία, ἡ κλεισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Βισκόντη Βενόστα.

«Ἐν τούτοις ἡ Αὐστρία ἔδειξεν, ὅτι διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς ἐν τῷ ἀλβανικῷ ζητήματι, ὅταν ἀπέκλεισε σχεδὸν τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπίων ἐκ τῆς διοργανώσεως τῆς χωροφυλακῆς, τῆς διοικουμένης ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Δὲ Τζώρτζη.

«Καὶ νὰ λέγωμεν:—Τίς ἔσχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ὀνειρευθῇ τὸν ἰταλικὸν θρίαμβον ἐν τῇ Ἀνατολῇ; ὁμιλοῦντες περὶ ἑνὸς βιβλίου ἐσχάτως δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Πλὼκ τῶν Παρισίων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνατολικὴ Ὁμοσπονδία ὡς λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος».

«Ἄλλο τι παρὰ ἰταλικὸς θρίαμβος! Οἱ ἡμέτεροι κυβερνῆται δὲν κατορθοῦσιν ἄλλο εἰμὴ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐν Ἀνατολῇ ἰταλικοῦ γοήτρου, τοῦ ἰταλικοῦ κύρους καὶ τῶν ἰταλικῶν συμπαθειῶν. Ἐνῷ ἐν Πετρουπόλει, ὡς εἶπεν ὁ Ἰ. Μπόβιο, μελετᾶται ὁλόκληρον τὸ σλαυϊκὸν πρόβλημα καὶ ἐν Βερολίνῳ ὁλόκληρον τὸ γερμανικόν, τοὐναντίον ἐν Ρώμῃ οὐδεμία σκέψις γίνεται περὶ τοῦ λατινικοῦ προβλήματος, καὶ τοῦτο ἰδίως συμβαίνει, ἐπειδὴ εἰς τὰς κενὰς ὑπουργικὰς κεφαλάς, διὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν φράσιν τοῦ Ἰμβριάνη, **«δὲν ὑπάρχουσι περιεχόμενα»**. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπίσημος Ἰταλία ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τοῦ κρητικοῦ ζητήματος δὲν ἐνθυμεῖται, ὡς ὤφειλε, μίαν ἀξιομνημόνευτον χρονολογίαν τῆς ἱστορίας της, ἐκείνην τοῦ 1894, ἥτις νουθετεῖ, ὅτι οἱαδήποτε κηδεμονία καταργεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

*
* *

«Ἀφ' ἑτέρου δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πολιτικῶν συμφερόντων, περὶ μεγάλων συγκρούσεων, περὶ τρομερῶν ἀπειλῶν διὰ τὴν περίφημον διεθνῆ συμφωνίαν, ὄχι, καὶ οὔτε περὶ τῆς Κρήτης, περὶ ἑνὸς μικροτάτου κράτους, τείνοντος εἰς τὴν ὁριστικὴν συστηματοποίησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ διοικήσεως. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ὅλως διαφόρου πράγματος· πρόκειται περὶ ἀρχῶν ἐθνικότητος, ἃς οὐδεὶς δύναται νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ καταπατήσῃ. Ἡ νῆσος Κρήτη οὐδαμῶς ἰσχύει· ἰσχύουσιν ὅμως καὶ ἐπιβάλλονται αἱ τοιαῦται ἀρχαί, αἵτινες πρὸ αἰώνων, ἀπὸ τοῦ 1668, διέφλεξαν τὸν κρητικὸν λαόν, ὅστις πάντοτε διακαῶς ἐπόθησε τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ὅ περ ἐστὶ δικαίωμα καὶ καύχημα αὐτοῦ, θὰ θελήσωσιν οἱ σημερινοὶ προαγωγοὶ τῆς πολιτικῆς ν' ἀποπειραθῶσι κατὰ τῆς ἱερᾶς ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητος, ἐκ φόβου μὴ ὁ Σουλτᾶνος *κακοστομαχιάσῃ* ὑπὸ τὸν ὡραῖον οὐρανὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἐὰν θελήσωσι τοῦτο, ἃς μεταβῶσιν ἀλλαχοῦ, ἀλλ' οὐχί, ὅπου ὁ Ματσίνης ὑπέδειξε τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος: **«Ὁμοσπονδία τοῦ Αἴμου** δι' **Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν»**, «**Ἑλληνικὴ ἑνότης**», **«Κωνσταντινούπολις, πόλις ἐλευθέρα καὶ ἀμφικτυονική»**.

«Οὐχὶ ἐν Ρώμῃ, ἥτις ἐδίδαξεν, ὅτι πᾶσα ἰδεώδης διεκδίκησις δηλοῖ ἀναζωπύρωσιν τῆς ἱστορίας, καὶ ὅπου πᾶς ἄνθρωπος, εἰς οἱονδήποτε γένος καὶ ἂν ἀνήκῃ, ὀφείλει νὰ μάχηται ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος.

«Ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἐπιμένωσιν ἐκ τῆς αἰωνίου πόλεως ν' ἀποπνίξωσι καὶ ν' ἀποσβέσωσι τὰ κρητικὰ ἰδεώδη, οἱ λαοὶ δύνανται νὰ συνασπισθῶσι καὶ νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν λύσιν, οἱ Ἰταλοὶ δὲ ἐν τῇ κραυγῇ «Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ Κρήτη! θὰ φανῶσιν ἀντάξιοι τοῦ Μακιαβέλη ἀπόγονοι».

ΕΛΛΗΝΟΣΛΑΥΪΚΟΝ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ

Ἐν τῇ ἐνάτῃ τῶν *Μακεδονικῶν Διαλέξεων* (ἴδε «**Ἑλληνισμὸν**» Μαρτίου 1903, σελ. 179) τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐδημοσιεύθησαν ἑκατὸν πεντήκοντα λέξεις, ἐθιζόμεναι ἐν τῇ συνομιλίᾳ τῶν κατοίκων τῆς βορειοτέρας Θρᾴκης καὶ ἐνίων μακεδονικῶν τμημάτων ὧν αἱ μὲν ῥίζαι εἶνε ἑλληνικαί, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαί. Τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ οὐδαμῶς βουλγαρικοῦ χαρακτῆρος τῶν ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν καὶ βουλγαρικῶν προπαγανδῶν διεκδικουμένων πληθυσμῶν τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς ἑλληνικωτάτης Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἤδη, πρὸς μείζονα πίστωσιν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γλωσσικῶν δεδομένων, δημοσιεύονται κατωτέρω καὶ ἕτεραι τριακόσιαι καὶ πλέον λέξεις, ἑλληνικαὶ ἢ ἑλληνοσλαυϊκαί, ἃς ἐπέδωκεν ἡμῖν φιλόπατρις Ἑλληνομακεδών, ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων, ὁ κ. Θ. Π. συλλέξας αὐτὰς κατὰ τὴν μακροχρόνιον διαμονήν ἐν τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ, ἐν ᾗ εὐδοκίμως ὑπηρέτησεν ὡς διδάσκαλος. Δημοσιεύομεν ἀσμένως καὶ τὰς λέξεις ταύτας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι καὶ ἕτεροι γνῶσται τῶν πραγμάτων τῆς μακεδονικῆς καὶ θρᾳκικῆς χώρας θέλουσι συνδράμῃ ἡμᾶς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξ οὗ θέλει ἀποδειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῶν Μακεδόνων εἶνε ἑλληνικός, οὐχὶ δὲ βουλγαρικός, ἐπελθούσης μὲν ἐνιαχοῦ τῆς Μακεδονίας ἐθνικῆς καὶ γλωσσικῆς ἐπικοινωνίας καὶ συμμίξεως μετὰ σλαυϊκῶν στοιχείων, ἐπιδραμόντων κατὰ τὴν μεγάλην περίοδον τῶν ἱστορικῶν μεταναστεύσεων, ἀλλ' ὅτι ὁ μακεδονικὸς χαρακτὴρ παρέμεινε γνησίως ἑλληνικὸς καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ ἐν τῷ καθόλου κοινωνικῷ βίῳ.

Λεξιλόγιον.

τῶν ὑπὸ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ σλαυοφώνων μεταχειριζομένων ἑλληνικωτάτων λέξεων, μὴ δημοσιευθεισῶν καὶ μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῷ Θ'. Διαλέξει τοῦ κ. Ν. Καζάζη.

Α.

Ἁγιάσμα = ἁγίασμα
Ἀράπη = Ἄραψ
ἅρμη = ἅλμη
ἁρμόσαχα = ἡρμόσθησαν, ἠρραβωνίσθησαν
ἅρπαγος = ἅρπαξ
ἄγριος = ἄγριος
αἱρτετὶκ = αἱρετικὸς
ἀνάτεμα = ἀνάθεμα
ἀλλάξα = ἤλλαξε
ἁγιάσιοβαχμ = ἁγιάζω-ῥαντίζω
ἁρπάξα = ἥρπαξε-ἡρπάγην
ἀναττεμήσαν = ἀναθεματισμένος

B.

Βλάστ = βλάστησις
βλάξ = βλάξ
βάδα = βαδίζω
βοῦλα = βοῦλα-βολοκέρι
βούνισοτε = βουνιά-βουδωνία
βάψωδαμ = βάφω
βέρε = βράζω-ζέννυμι-ἐψέω
βρύσε = βρύσις-πηγή
βρὺ = βράζει
βρῶμα = βρῶμα, δυσωδία
βρωμᾷ μνόγο = ὄζει, πολὺ-βρωμᾷ
βάρβαρ = βάρβαρος
βρυκόλακοι = βρυκόλακες
βὼλ = βοῦς
βήβουλα = βούβαλος
(β)λέδαϊ = βλέπω

Γ.

Γραμμὴ = γραμμὴ
γραμμάτικα = γραμματικὴ
γεωμέτρια = γεωμετρία
γεωγράφια = γεωγραφία
γεωλόγια = γεωλογία
γαλὸν = γαλόνι
γανώσαχ = ἐγάνωσα
γλυφὸ = γλυφὸ
γραμματὶκ = γραμματεὺς
γράμμα = γράμμα
γούλκοι = γογγύλια

Δ.

Διάκον = διάκονος
δίπλαε = πλαγίως εἶνε
διπλώσαχ = ἐδίπλωσα
δίπλα = δίπλη τοῦ ἐνδύματος.
διπρόσωπ = διπρόσωπος-ὑποκριτὴς
δοκιμάσοβα — δοκιμάζει
διορτόσαμ = διορθώσω
δικέλλι = δικέλλι-σκαλὶς
δοξάρι = δοξάρι, τόξον-σαΐτα
δράμ = δράμι, 1/400 ὀκᾶς
δύναμι = δύναμις
δβὲ = δύο
(δ)ρόσα-ροσὰ = δρόσος-δροσιὰ
δουζίνα = δωδεκὰς
διάβολ = διάβολος

E.

Εἰκόνα = εἰκὼν
εἰκόνητε = εἰκόνες
εὐά δὰ βίδε = γιὰ νὰ δῶ
εἴδωλ = εἴδωλον
εἴδωλετον = τὰ εἴδωλα
εἰκονοστάσε = τὸ εἰκονοστάσιον
ἔλα = ἔλα, ἐλθὲ
ἔλτε = ἐλᾶτε
ἔγνοια = ἔγνοια-μέριμνα
ἐνώρια = ἐνωρία
ἔγνοια δὰ ἤμας = τὴν φροντίδα νὰ ἔχῃς
ἐνώσαϊγοι = ἕνωσον αὐτὰ
ἐξετάσαχ = ἐξήτασα
ἐπίτροπα = ἐπίτροπος
ἐπιμελὴς = ἐπιμελὴς
ἐπιστατίνα = ὁ ἐπιστάτης
ἐργάτε = ἐργάται
ἑτοιμάσαχ = ἑτοιμάζω-ἡτοίμασα
εὐνοῦχ = εὐνοῦχος

Z.

Ζαλίσαχσε = ἐζαλίσθην
ζάλης = ζάλη-σκοτοδίνη
ζαρώσα-γο = τὸ ἐζάρωσες-ζαρώνω
ζαρώσανο = ζαρωμένο
ζαχαράτα = σακχάρινα
ζευγὰρ = ζεῦγος
ζεῦγλα = ζεύγλη
ζηλιάσοβα = ζηλεύει
ζηιὰν = ζημία
ζουχάδα = ζουχάδα-ἐσοχὰς
ζυγαριὰ = ζυγαριὰ
ζυγιάσα = ζυγίζω-ἐζύγισε
ζηβέε = ζῆ-ζῶ
ζωγράφιν = ζωγράφος
ζηβὼτ = ζωὴ

H.

Ἡγούμενα = ἡγούμενος
ἡλικία = ἡλικία

Θ.

Τειὰφ = θεῖον-θειάφι
τεμέλι = θεμέλιον
τεώρια = θεωρία
τυμίαν = θυμίαμα
τυμιάσοβα = θυμιάζω

I.

Ἰδέας = ἰδεῶδες
ἰδέα = ἰδέα
ἱστορία = ἱστορία

K.

Καλάμη = κάλαμος
κατώγια = κατώγειον ἢ κατώφλιον
καλανκάτ = καλαγγάθι
καλέσοβαμ-τα = καλῶ σε, παρακαλῶ σε
καλαπόδ = καλαπόδι
καλούγερ = καλόγηρος
κάλεσμα = κάλεσμα
καμαρώσα = καμαρώνει
καμπούρα = καμπούρα, κύρτωμα
κανδύλα = κανδύλα
κανίσκα = κανίσκι, δῶρα εἰς τοὺς γάμους
καταδέξοβαμ = καταδέχομαι
κατάρα καταρώσον = κατηραμένος
κατάστιχον = κατάστιχον, ἐμπορικὸν βιβλίον, σημειωματάριον
κύλινδρος = κυλίνδρινος
κάλυμμα = κάλυμμα
καύκαλο = καύκαλον, κέλυφος
κεντήσοβαμ = κεντῶ
κελλία = κελλὶ-θάλαμος τοῦ μοναχοῦ
κέντημα = κέντημα
κελλάρ = κελλάρι, ἀποθήκη διαφόρων
κεράτσα = κυρία, οἰκοδέσποινα
(σ) κλωνὶ = ἔκλεινεν
κοιμητήριο = κοιμητήριον
κόκκαλ = κόκκαλον
κόλλυβο = κόλλυβον
κοντὰρ = κοντάρι
κοῦντ = κοντὸς
κόλλα = κόλλα
κολώνα = κολώνα, μαρμάρινος στύλος
κοντύλι = κονδύλι
κορῶνα = κορῶνα
κόττα = κόττα-ὄρνιθα
κοκόσκα = κόττα· ἄλλοι τὴν λέγουν κοῦκοτο
κοῦκκοι = κοῦκκος, κόκκυξ
κουκκουβάγια = κουκκουβάγια, γλαῦξ
κοῦκλα = κοῦκλα
κουλὰκ = κουλλοῦρα
κουρδίσοβαμ = χορδίζομαι
κουρδίζω = ἁρμόζομαι
κούτσαμ = κουτσαίνω
κούτσ = κουτσὸς
κούτσορο = κούτσουρον, κορμὸς πρέμνου
κολυμπύτραθα = κολυμβύθρα
κὸσ = κόσσιφος-πτηνὸν
κόσνιτσα = κοφύνιον
κρεβάτε = κράβατος
κεράσαϊ = κέρασον με
καμμπάνα = καμπάνα, κώδων τῆς ἐκκλησίας

Λ.

Λογαριάσοβαμ = λογαριάζω, ὑπολογίζω
λαγάρισμα = λαγάρισμα, καθάρισμα μετάλλου
λαμιὰ = λάμια τὸ σκυλόψαρον
λάθος = λάθος
λότσκα = λάκκος
λακαρδύε = λόγος-λέξις
λείψαυ = λεῖψε
λακέρδα = λακέρδα-ψάρι
λαχτάρα = λαχταρίζω
λεμὸν = λεμόνι
λεπίδα = λεπίδες
λέρα = λέρα ρύπος
λερώσαν = λερωμένος

M.

Μῦρο = μῦρον
μαγνήτ = μαγνήτης
μαγέψαν = μαγευμένος-μὲ μάγια
μαγιὲ = μάγια
μαγγοῦρα = μαγγούρα, ραβδὶ
μάζωμα = μάζωμα γεννημάτων
μαϊμοῦνα = μαϊμοῦ-πίθηξ
μακάρ = μακάρι, ἄμποτε-εἴθε
μακαριὰ = περίδειπνον μετὰ τὴν κηδείαν τινος
μονοκόματο = μονοκόμματο
μουντζοῦρα = μουτζοῦρα
μαναστὴρ = μοναστήριον
μούλετο = μουλάρι
μάλαμμα = χρυσὸς
μάνδρατα = μάνδρα τῶν προβάτων
μαρτυρήσαχ = ὑπέστην μαρτύρια
μασοῦρκα = μασοῦρι-καλάμι
μαστίχα = σχινίνη, μαστίχη
μολύβι = μολύβι

μοναχὸς = μοναχὸς-καλόγηρος
μονοπάτ = μονοπάτι
μοσχοκάρφ = μοσχοκάρφι
μόρενο = μόρικον χρῶμα
μουγγρίσα = μουγγρίζω
μουρμουρίσοβα = μουρμουρίζει
μουστάτς = μύστακες
μοῦστο = μοῦστος-γλεῦκος
μουχλιάσα = ἐμούχλιασεν
μπᾶ = ἐκ τοῦ βᾶ!
μπαλσαμώσαχα = ἐβαλσάμωσαν
μπλάστρι = ἔμπλαστρον
μπολιάσοβαμ = ἐμβολιάζω
μποῦφο = μποῦφος, βυας
μυστρὶ = μυστρίον
μυτερὸ = μυτερὸν
μελωδία = μελωδία
μυρωδάτο = μυρωδᾶτον, εὔοσμον

N.

Ναναρίσοβαμ = ναναρίζω
νέφτι = νέφτι- νάφθη
νέχτε = νύχια-ὄνυχες
νέκατ = ὄνυξ
νάρτηκα = νάρθηξ
ναύλοτο = ναῦλος
νευρώζεν=νευρικὸς εἰς τὴν κ.σημ. τῆς [λέξεως.
νότο = νότιο ἄνεμο
νόμοτο = ὁ νόμος

Ξ.

Ξερριζώσαχα = ἐξερρίζωσαν
ξοράφ = ξυράφιον
ξοραφίσοβ = ξυραφίζω

O.

Οἰκονόμ = οἰκονόμος
οἰκονόμια = οἰκονομία
ὀκνὸς = ὀκνηρὸς
ὀλάκερ = ὀλάκερος, ὁλόκληρος
ὀχταπόδ = ὀκτάπους
ὁμονοιάσαχα = ὁμόνοιασαν
ὀργάν = ὄργανον
ὄρεξι = ὄρεξις
ὁρμήσα = ὁρμᾷ
ὀρτύγ = ὄρτυξ
ὅτι = ὅτι
οὖφ = οὖφ

Π.

Παγίδα = παγὶς
παλληκὰρ = παλληκάρι, νεανίας
παλοῦκ = παλούκι, πάσσαλος
παξιμάδι = παξιμάδι, δίπυρον
πάπια = πάπια
παραμάνα = παραμάνα
παράξενο = παράξενο
παρεκκλής = παρεκκλήσιον
παροιμία = παροιμία
παστρὶκ = παστρικὸς-καθαρὸς
πατερίτσα = πατερίτσα, ἱερατικὴ ρά- [βδος
πατρίδα = πατρὶς
πλέταμ = πλέκω
πάψωβαμ = παύω
πειράξοβαμ = πειράζω
πέτ = πέντε
πέρασμα = πέρασμα-διάβασις
πεπὸν = πέπων
περίδρομ = περίδρομος
πήττα = πήττα, ἄρτος
πίνακ = πίναξ
πίε = πίνω
πινακούδι = πινακίδι, εἶδος τραπέζης
πιπὲρ = πέπερι
πίσσα = ἡ φυσικὴ ἢ ἡ ὑγρὴ πίσσα
πισσώσαν = πισσωμένος
πιτυρίδα = πιτυρίδα τῶν τριχῶν τῆς [κεφαλῆς
πονηριὰ = πονηρία
προκόψα = προοδεύει, προέκοψε
προφητέψα = προφητεύω
πύργος = πύργος

P.

Ραχοκόκκαλο = ραχοκόκκαλον
ριζώσασε = ἐρρίζωσεν
ροδόσταγμα = ροδόσταγμα, ροδέλαιον
ρῶγα = σταφυλόρωγα ρώγα,
ρετσίνα = ρετσίνα
ρημάξα = ἐρρήμαξεν
ρεντὲ = ρινὶ, ἐργαλ. λεπτουρ.

Σ.

σχολειό-το = τὸ σχολεῖον
σενδὸν = σενδόνι

σάβανον = σάβανον-ἐντάφιον
σαβουργιάσα = ἑρμάζω-συναθροίζω
σαΐτα = σαΐτα
σαλιάζει = φλυαρεῖ,σαλιαρίζει
σησάμι = σήσαμος-σησαμὶς
σαμόλαδον = σησαμόλαδον
σαπουνίσοβαμ = σαπωνίζω
σαρδέλλα = σαρδέλλα
σέλινο = σέληνο
σερβοῦλι = τὰ δουλικὰ ὑποδήματα ἃ [χρῶνται αὐτοὶ
σερπετὸ = περίγελως
σκοντάψα = σκοντάπτω
σκάλα = σκάλα, κλίμαξ
σκαλώσωβα =σκαλώνω,συρράπτω
σκανδὰλ = σκάνδαλον
σκόνι = κόνις
σκουριὰ = σκωριὰ
σμάλτο = σμάλτον
σκυλόψαρο = σκυλλόψαρο
σούβλα = σούβλα, ὀβελὸς
σουπιὰ = σηπία
σπῖνος = σπῖνος, τὸ πτηνὸν
σταφυλίτης = σταφυλίτης, ἐπιγλωττὶς
στυλιὰρ = στυλιάρι, μικρὸς στῦλος,
στενοχώρια = στενοχωρία
στομάχα = στόμαχος
στούππωμα = στουππώνω
στρέμμα = στρέμμα
στριφνὸς = στριφνὸς
σοφία = σοφία
συρτὸ = συρτὸς χορὸς
σφενδόνι = σφενδόνη
σχέδιον = σχέδιον

Τ.

τάξαχ-γο = τάξω-τὸν ἔταξα
τουλούπα = τολύπη βαμβακιοῦ, μαλλιοῦ
τρύγο-το = ὁ τρυγητὸς
τσίμλα = τσίμλα,τὸ ὑγρὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ
τσῆρος = τσῆρος
τσύπα = τσύπα, ἡ λεπτὴ ἐπιδερμὶς τοῦ [σώματος
τυπώσαχ = ἐτύπωσαν
τυχηρὰ = τυχηρὸς

Υ.

ὑποχόντρια = ὑποχονδρία
ὗσκα = ὗσκα, ἔναυσμα

Φ.

Φακὴ = φακὴ
φακιόλι = φακιόλι, δεσμὸς τῆς κεφαλῆς
φάλαγγα = φάλαγξ
φανὰρ = φανάρι, φανὸς
φαντάξαν = φανταγμένος
φανερὰ = φανερὸς
φεγγίτης = φεγγίτης
φελλὸς = φελλὸς
φλαμοῦρι = φλαμοῦρι,δένδρον
φλέμμ = φλέγμα
φούσκα =φούσκα
φούχτα = φούκτα
φοστάνι = φουστάνι
φώκια = φώκη
φυτῆλι=φυτῆλι

Χ.

χαλινάρι = χαλινὸς
χάρτα-τα = ὁ γεωγραφικὸς πίναξ
χνοῦδι = χνοῦδι, πτίλωσις
χυλὸς = χυλὸς
χωριστὸς = χωριστὰ ἰδιαιτέρως
χρώμα-τα = τὸ χρῶμα

Ψ.

ψὰλτ = ψάλτης
ψαρόκολλα = ψαρόκολλα
ψυχολόγια = ψυχολογία
ψουνίσα = ψωνίζω

Ω.

ὠφέλεια = ἐπωφελὴς, ὠφέλεια
ὠφαϊδόσαν = ἔχει κέρδος

Καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ ἐργασία μου δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ ἐργασθῶ περσσότερον. Ἴσως δεκαπλάσιαι ἄλλαι ἔτι ὑπάρχουσιν αἱ ὑπολοιπόμεναι ὀθωμανικαὶ λέξεις ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ σλαυοφώνων.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΕΝ ΝΟΤΙΩι ΑΦΡΙΚΗι

Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Γιωχάνεσβουργ τοῦ Τράνσβααλ ἑορτασμὸν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς ὑπὸ τοῦ αὐτόθι Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ἄνθους τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ὁ γενικὸς αὐτοῦ γραμματεὺς κ. Ε. Π. Νοτάρης ἔγκριτον μέλος, λόγῳ παιδείας καὶ μορφώσεως ἐξεφώνησε τὸν ἑξῆς πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας :

«Μετ' ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος καὶ θέρμης ἑορτάζεται καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἐπέτειος τοῦ ἱστορικοῦ θαύματος.

«Ἐκ τῆς μακραίωνος ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ δύο χρονολογίαι εἶνε εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλαι μάλιστα ἐγκεχαραγμέναι ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς Ἕλληνος, ἡ 29η Μαΐου 1453 καὶ ἡ 25η Μαρτίου 1821, ἡ ἡμέρα τοῦ ἐνταφιασμοῦ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως.

«Κατὰ τὴν μοιραίαν ἐκείνην Τρίτην ἐστέναζε καθημαγμένος ὁ Βόσπορος, ἐκυριεύετο ἐξηντλημένη ἡ Πόλις, ἔπιπτε παλαίων ὁ βασιλεύς, ἐνεκροῦτο λιπόθυμον τὸ γένος.

«Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τετρακόσια ἔτη παρῆλθον δουλείας καὶ ἐλησμονήθησαν ἐν μιᾷ στιγμῇ ὡς ἐκ θαύματος. Ἀναμνήσεις παρελθούσης δόξης, τεθαμμέναι εἰς αἶσχος δισχιλίων ἐτῶν, εὑρέθησαν διὰ μιᾶς νωπαὶ καὶ σφριγῶσαι.

«Ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν πρὸ καιροῦ ἐστημένον τὸ ἡρῷον τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1821, τὴν ἡμέραν τῆς σήμερον, ἀνέκραξαν εἰς ἐπήκοον τοῦ κόσμου τὰ πρὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν λησμονηθέντα ὀνόματα «Ἑλλὰς καὶ Ἐλευθερία.» Ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ χῶρος ἱερός, ἐσπαρμένος δι' ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ ἀνδριάντων, ὅπου, ἐρχόμενοι ἡμεῖς οἱ νεώτεροι νὰ γονυπετῶμεν ἐπὶ τῶν πλακῶν, καὶ συμπλέκοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν τὴν δάφνην καὶ τὴν κυπάρισσον νὰ διδασκώμεθα ὑπὸ τῆς ἀοράτου φωνῆς, ἣν ἀναδίδουσι πάντοτε οἱ ἔνδοξοι τάφοι, τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν αὐταπάρνησιν, καὶ τὴν φιλοπατρίαν.

«Ἔπρεπε κἂν πρὸ καιροῦ νὰ ἐκτελεσθῶσι τὰ ψηφίσματα τῶν Συνελεύσεων καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀνιδρυμένος ναὸς τοῦ Σωτῆρος, καθ' ὃν τρόπον, μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Περσῶν, οἱ Ἕλληνες ἀνίδρυσαν βωμὸν Διὸς Ἐλευθερίου. Ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη, φαίνεται, δὲν εἶνε πλέον ἑλληνικὴ ἀρετή, διὸ καὶ σήμερον μὲν ἀγνοοῦμεν ποῦ κεῖνται τὰ ὀστᾶ, αὔριον δὲ θὰ ἀγνοήσωμεν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἡρώων.

«Ἀλλ' οἱ πρόγονοι ὑμῶν ὅλοι ἐτίμων τοὺς ὑπὲρ πατρίδος τελευτήσαντας.

«Ἀλλ' ἀφοῦ ἔχωμεν καθῆκον νὰ μεθερμηνεύσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν νέων γενεῶν πρὸς τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ποῦ ὁ ἄξιος ἐγκωμιαστὴς

τοσαύτης εὐκλείας ; Ποῦ γῆς, εἰς ποίαν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκεται ὁ ἔνθεος ῥήτωρ, ὁ δαιμόνιος ποιητής, ὁ δυνάμενος εὐτόλμως ἐν μέσῳ τῶν νέων Ὀλυμπίων νὰ ἀνοίξῃ τὰ χείλη, ἢ νὰ τονίσῃ τὴν λύραν πρὸς ἔπαινον τῶν ἡρώων ; Εἰς τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἀρκεῖ συνήθης φωνή, οὐδὲ συνήθεις δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ ὑπεράνθρωπον ὕψος ἐξόχου διανοίας.

«Πρόκειται νὰ πανηγυρίσωμεν μικροὺς μεγάλους, μεγάλα διὰ μικρῶν, δι' ὃ καὶ ὁ ῥήτωρ, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ δυσεκπλήρωτος αὕτη ἐντολή, ἔχει χρείαν πάσης ὑμῶν τῆς ἐπιεικείας. Τὰ γενόμενα εἶνε τόσον δραματικὰ καὶ ὑπεράνθρωπα, ὥστε καὶ κοινὴ αὐτῶν ἀφήγησις εἶνε ἀριστοτεχνικὴ σελὶς ἱστορίας καὶ ποιήσεως.

«Ἔλθετε λοιπόν, ἂς ἀναδράμωμεν γοργῷ τῷ βήματι πρὸς τὸ παρελθόν. Κανεὶς σας, πιστεύω, δὲν ἔχει δυσκολίαν ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἅτινα βλέπει καὶ ἀκούει πέριξ αὐτοῦ. Νῦν εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε εἶνε ἀνάγκη νὰ νευρώσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ μεγάλων παραδειγμάτων, ν' ἀναπολήσωμεν πῶς ἔζων καὶ πῶς ἀπέθνησκον, ἀλλὰ πρὸ πάντων πῶς ἔζων οἱ ἡμέτεροι πατέρες. Ἔλθετε ν' ἀναπνεύσωμεν τὴν πυρίτιδα μιᾶς ναυμαχίας, νὰ ἐξαγνίσωμεν τὰ χείλη μας, προφέροντες τὰ ὀνόματα τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Γραβιᾶς, τῆς Ἀραχώβης, καὶ νὰ ῥίψωμεν ἄνθη ἐπὶ τῶν τάφων—ὄχι, τάφοι δὲν ὑπάρχουσιν — ἐπὶ τοῦ χώματος τῶν ἡρώων.

«Τῶν ἡρώων; Ἀλλὰ πῶς νὰ τοὺς ἀριθμήσωμεν; Πόθεν ν' ἀρχίσωμεν καὶ ποῦ νὰ καταλήξωμεν; Μετρήσατε τοὺς ἄνδρας : εἶνε οἱ μαχηταί. Μετρήσατε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία : εἶνε οἱ μάρτυρες. Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1829, ὀκτὼ ὅλα ἔτη, πόσαι μάχαι, πόσα ὀνόματα, πόσα τρόπαια! «Τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, εἶπεν ὁ Περικλῆς, πᾶσα γῆς τάφος.» Σύμπασα ἡ Ἑλλάς, ὄχι, ὄχι ἡ νῦν, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ῥήγα μετεβλήθη τῷ ὄντι εἰς εὐρὺν τάφον.

«Διὰ τοσούτου αἵματος ἐζυμώθη ἡ γῆ ἐκείνη, ἣν ὑμεῖς πατοῦμεν τώρα τόσον ἀναλγήτως, ἐκ τοσούτου φοβεροῦ ἀγῶνος ἐβλάστησε τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἡμεῖς ἀγωνιζόμεθα τώρα νὰ μεταποιήσωμεν εἰς τὸ μυθολογούμενον δένδρον τῶν ἀγρίων νήσων, ὑφ' ὃ ὁ καθεύδων ἀναπνέει τὸν θάνατον!

«Ἔπεσε μὲν ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν κατὰ τὸν Δούναβιν, ἀλλ' ἤδη ἐκυμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἡ σημαία ἐκείνη, ἣν ἀνεπέτασε τὴν ἡμέραν τῆς σήμερον ὁ Γερμανὸς ἐν τῇ Μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας, ἐπιβεβαιώσας λαμπρῶς τὸν παρ' Ἕλλησι πανάρχαιον καὶ ἄγνωστον ἐν Εὐρώπῃ σύνδεσμον λαοῦ καὶ κλήρου. Εἶχον ἐκλίπῃ καὶ διακρίσεις γένους, καὶ διακρίσεις ἐπιτηδευμάτων, καὶ διακρίσεις ἡλικίας— ὀλίγου δεῖν καὶ διακρίσεις φύλου. Δὲν ὑπῆρχον εὐγενεῖς, δὲν ὑπῆρχον ἱερεῖς, δὲν ὑπῆρχον παιδία, δὲν ὑπῆρχον γυναῖκες. Πάντες ἦσαν ἕν, καὶ ἐλέγοντο στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ποσάκις θὰ κρύψωμεν τὸ πρόσωπον ἐξ ἀπελπισίας, ποσάκις θὰ ἐγείρωμεν ὑπερηφάνως τὴν κεφαλήν, ποσάκις θὰ χειροκροτήσωμεν ἢ θὰ κλαύσωμεν, ἐὰν παρακολουθήσωμεν κατὰ φαντασίαν τοὺς κλυδωνισμοὺς τῆς σαθρᾶς σανίδος, ἐφ' ἧς ἐπέπλεον τότε

αἱ ἐλπίδες τοῦ γένους. Πόση ἀγωνία κατὰ τὰ ἀτελεύτητα ταῦτα ἑπτὰ ἔτη, πόσα πένθη, πόσαι ἀγαλλιάσεις ἐξ ὑπαμοιβῆς! Τὴν ἐπαύριον τῆς πρώτης μάχης, καθ' ἣν ὁ Κολοκοτρώνης ἐγκατελείφθη μόνος καὶ εἶπε τὴν ἀξιομνημόνευτον φράσιν, «ἐδῶ θὰ μείνω νὰ μὲ φᾶν οἱ κοράκοι», τίς ἔλεγεν, ὅτι μετὰ μικρὸν θὰ εἰσήρχετο πορθητὴς εἰς τὴν Τριπολιτσάν; Ὅτε ὁ Δράμαλης διέβη τὸν Ἰσθμόν, τίς ἀνθρωπίνως σκεπτόμενος ἠδύνατο νὰ προμαντεύσῃ, ὅτι τὸ ἀμέτρητον ἐκεῖνο πέλαγος τῶν κεφαλῶν ἔμελλε νὰ στηθῇ εἰς οὐρανομήκη πυραμίδα νίκης; Ὅτε ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον, πόσοι ἆρά γε ἦσαν καὶ οἱ παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ πλέον ἀναμένοντες σωτηρίαν; Ὅτε ὁ Ἰβραὴμης διέβη, δῃῶν τὴν Ἑλλάδα ἀκαταμάχητος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, καὶ ἐξήρτησε τὴν τύχην τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ μόνης τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου, τίς ἐφαντάζετο, ὅτι τότε ἠνοίγετο ἡ ἐνδοξοτάτη σελὶς τοῦ ἀγῶνος, ἡ σελὶς ἡ φέρουσα ἐν κεφαλίδι τοῦ ὄνομα τοῦ Καραϊσκάκη; Ἀλλ' οἱ κίνδυνοι ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο, ὡς χειμερινὰ νέφη, διωκόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτελλε πάλιν ραδινὸς καὶ ἀκτινοβόλος, μέχρις οὗ ἐφώτισε τὴν ἡμέραν τοῦ Ναυαρίνου.

«Μεσολόγγιον! Ἡ λέξις αὕτη ἔπρεπε νὰ προφέρηται πάντοτε ἄνευ ἐπιθέτου, ἄνευ σχολίου. Εἶνε ἡ λέξις, ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐκστομίζει, μεθ' ὑπερηφανίας καὶ ἰσότητος πρὸς τὰς σκιὰς τῶν προπατόρων, καὶ θὰ ἐκστομίζῃ πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἐφ' ὅσον ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ὑπάρχει ἱστορία. Ἐκεῖ εἰς τὴν μάνδραν ἐκείνην, ἐν μέσῳ τῶν ἡλιοκαῶν μαχητῶν, ὄπισθεν τῶν προμαχώνων, οἵτινες, βαπτισθέντες δι' ἐνδόξων ὀνομάτων, προσέθεσαν εἰς αὐτὰ νέαν εὔκλειαν· ἐκεῖ, ὅπου ἡ μαχομένη Ἑλλὰς συνῆψεν ἀρραβῶνα μετὰ τῆς ἐνθουσιώδους Εὐρώπης διὰ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Βύρωνος, ἐκεῖ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν ἤρθη εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς μεγαλουργίας, καὶ ὑψώθη ὅσον ὑψώθησαν τὰ συντρίμματα τῆς πόλεως τὰ ἀνατιναχθέντα εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου ὑπῆρξε τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

«Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καιρὸς ν' ἀριθμήσωμεν πάντας τοὺς θριάμβους τοῦ κατὰ ξηρὰν ἀγῶνος. Μᾶς νεύει καὶ μᾶς καλεῖ ἡ θάλασσα. Πῶς βραδύνομεν νὰ προφέρωμεν τὰ ὀνόματα τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Τομπάζη, τὰ ὀνόματα τῶν ἡμιθέων, οἵτινες ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀσίαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπέδειξαν θριαμβεύουσαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς παραλίας, ὅπου δὲν εἶχε κυματίσῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος; Δὲν ἐπεχειρῶ νὰ ἐξετάσω τίνες ὑπῆρξαν οἱ τελεσιουργότεροι εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, οἱ κατὰ ξηρὰν ἢ οἱ κατὰ θάλασσαν θρίαμβοι. Ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι τὰ ναυτικὰ τρόπαια ὑπῆρξαν ἀναντιρρήτως τὸ ποιητικώτερον μέρος τοῦ ἀγῶνος. Ἡ μικρὰ ἐκείνη λέμβος, ἡ φέρουσα ὄρθιον καὶ δαυλοφόρον ἐπὶ τῆς πρύμνης τὸν Κανάρην, ὡς παρέστησε τότε τὸν θαλάσσιον ἥρωα ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ποίησις, δὲν κατεπόντισε μόνον χιλιάδας ἐχθρῶν, δὲν ἔτρεψε μόνον εἰς φυγὴν στόλους, δὲν διέλυσε πολιορκίας, ἀλλ' ἐστρατολόγησε διὰ τὸ πρωτοφανὲς καὶ ἔκτακτον τοῦ τολμήματος πλειοτέρους θαυμαστὰς ἐν Εὐρώπῃ ἢ πάντες ὁμοῦ οἱ

κατὰ ξηρὰν θρίαμβοι. Ἡ πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος παρὰ τὴν Χίον, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνθρώπινοι καρδίαι δονοῦνται ὑπὸ παλμῶν εὐγενοῦς ἐκδικήσεως, θὰ φέρηται διὰ τῶν στομάτων ὡς τὸ θεσπεσιώτερον μεγαλούργημα κεραυνώδους Νεμέσεως.

«Ἡ Εὐρώπη ἐπέβλεψε τέλος ἵλεως καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔργον ἐστεφανώθη. Ἐσχίσθησαν αἱ συνθῆκαι, ἐλησμονήθησαν προαιώνιοι ἀντιζηλίαι, περιεφρονήθησαν συμφέροντα, ὀλίγου δεῖν ἤναπτεν εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὅπως πηχθῇ ἐκ χώματος, αἵματος, λιθαρίων καὶ φύλλων πάσης ἑλληνικῆς γῆς ἡ μικρὰ ἐκείνη φωλεά, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἡμεῖς ἀναπνέομεν ἐλεύθεροι. Τοσοῦτον ὑπῆρξε τὸ κράτος τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ ἐλέους, ὃν ἐνέπνευσαν οἱ ἡμέτεροι πατέρες! Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐβασιλεύθη ἡ Ἑλλάς, παύει πλέον τὸ ἔργον τοῦ πανηγυριστοῦ, καὶ ἄρχεται ἡ ψυχρὰ καὶ κριτικὴ ἔρευνα, ἐὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀθλησάντων ἐν ταῖς μάχαις ἐφάνησαν ἄξιοι νὰ κοσμήσωσιν εὐπρεπῶς τὸν τόπον, ὃν παρέλαβον ἐλεύθεροι. Ἀλλά τοιαύτη ἔρευνα δὲν συνᾴδει πρὸς τὸ αἰδέσιμον τῆς ἡμέρας, ἡμέρας μᾶλλον εὐγενῶν ἀναμνήσεων ἢ θλιβερῶν μεμφῶν καὶ ἐλέγχων. Εἰς μάτην θ' ἀναζητήσῃ τις σήμερον τὸν εἰλικρινῆ ἀσπασμὸν τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραΐσκου παρὰ τὸ σῶμα τῆς ψυχορραγούσης πατρίδος, ἀσπασμὸν ὅστις ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Τῶν τότε φιλοδόξων τὸ σύμβολον ἦτο—«εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης». Τὸ σύμβολον σημερινῶν τινων φιλοδόξων εἶνε—«γαῖα μιχθήτω πυρί».

«Σήμερον, ἐνῷ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐρωτᾷ ἐν ἀγωνίᾳ, τί γίνεται ἡ Μακεδονία καὶ ποῖαι προσπάθειαι καταβάλλονται ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ ἀδελφῶν ἡμῶν, οἵτινες πίπτουσι καθ' ἑκάστην ἀθῶα θύματα ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον τῶν ἀγρίων βουλγαρικῶν ὀρδῶν, οἱ κορυφαῖοι τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων φιλονεικοῦσι περὶ παρωνυχίδων, ἀγωνίζονται πῶς ν' ἀποκλείσωσιν οἱ μὲν τοὺς δὲ ἀπὸ μιᾶς αἰθούσης, ἥτις καταχρηστικῶς ὀνομάζεται Βουλευτήριον!

«Ὁ Ἑλληνισμὸς ὁλόκληρος δὲν εἶνε ἀκόμη εὐτυχὴς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὴν κινδύνους.

«Ὁ ἀκάνθινος στέφανος, ὃν περιβάλλεται ἔκτοτε τὸ μαρτυρικὸν μέτωπον τῆς Μακεδονίας, οὐδεμιᾶς χώρας εἶνε δεύτερος. Ἡ γλῶσσα, ἐν ᾗ ἐγράφη πᾶσα σοφία καὶ δι' ἧς διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον, εὑρίσκεται ἐν διωγμῷ, καὶ τὸ πένθος πλανᾶται ἀνὰ τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, ἐξ ὧν ἐβλάστησάν ποτε οἱ ἀργυράσπιδες τοῦ μεγάλου ἡμῶν βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ἐξ ὧν ἐξεπορεύθησαν στρατηγοί, ἐνδυθέντες τὴν βασιλικὴν μετὰ ταῦτα πορφύραν.

«Ἐν τοῖς δεινοῖς καιροῖς, οὓς διερχόμεθα καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν μέσων πρὸς ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, δύο διαβλέπομεν εὐέλπιδα σημεῖα: τὴν ἐν ἐπιγνώσει τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ παρελθόντος τῶν Μακεδόνων ἑλληνικὴν ἡμῶν ἀνατροφήν, καὶ τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποξένωσιν τοῦ ἐπήλυδος δυνάστου ἀπὸ τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἕνεκα τῆς ἀστοργίας αὐτοῦ πρὸς τὴν χώραν, ἣν οὐδέποτε ᾐσθάνθη, οὐδ' ἠγάπησεν ὡς ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα.

«Ἀλλ' ἤδη, ὡς νὰ ἦτο ἄγνωστος ἢ δύσληπτος ἡ φυσικὴ πορεία, ἣν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ τύχη τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, ἀπαλλαττομένης τῶν Τούρκων, ἀναφαίνονται ἄλλοι μνηστῆρες αὐτῆς, οὓς γεννᾷ τοῦτο μὲν τὸ πλάσμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, ἢ τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν, τοῦτο δὲ ἡ ἀγρία φιλοδοξία φυλῆς, ἥτις δι' οὐδενὸς ἱστορικοῦ δεσμοῦ πρὸς τὴν Μακεδονίαν συνδέεται, πλὴν τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν.

«Λαός, ὅστις οὐδεμίαν εἰσέτι ἔντιμον σελίδα ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ κατέχει καὶ οὐδεμίαν δύναμιν αὐθυπαρξίας διὰ τὸ μέλλον κέκτηται. λαὸς ἀστέγων μέχρι χθὲς καὶ νομάδων, πήξας κακῇ μοίρᾳ κατοικίας ἔν τισι τμήμασι τῆς βορείου Μακεδονίας, καὶ ἐπιβαλὼν ποῦ καὶ που, ὡς οἱ Τοῦρκοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τοῖς ἰθαγενέσιν ἐν καιροῖς χαλεποῖς, ἐσφετερίσατο τὸ ὄνομα τῶν Μακεδόνων καὶ ἀπαναισχυντεῖ καλῶν ἑαυτὸν ἀπόγονον τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κληρονόμον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου! Ἀγνοῶν αὐτὸς πῶς ἀποκτᾶται ἡ ἐλευθερία, συνέπηξεν ἑταιρείαν δολοφονικὴν ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς ἣν ἄλλοι δι' ἴδια συμφέροντα ἐδωρήσαντο ἐλευθερίαν, καὶ καλλωπίζει ἐκεῖθεν λόγους, οὓς διασπείρει ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα, ἐπαγγελλομένους οὐδὲν σμικρόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας! Καὶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς λόγους... Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρω τὰ ἀζήλωτα κατορθώματα τῶν «ἐλευθερωτῶν», οὓς ἐκπέμπει, ὁπλίζων διὰ τοῦ δολοφονικοῦ ἐγχειριδίου καὶ τοῦ δαυλοῦ τοῦ ἐμπρηστοῦ.

«Ἂν ἡ εὐμένεια τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου εἶνε ὑμῖν πολύτιμος, δὲν ἐταπεινώθη ὅμως ἐπὶ τοσοῦτον τὸ φρόνημα τῶν Μακεδόνων, ὥστε νὰ δεχθῶσι παρ' ἐκείνων ἐλευθερίαν, οἵτινες δὲν ἔχουσι γνῶσιν αὐτῆς καθαράν, στεροῦνται αὐτῆς κατ' οὐσίαν, οὐδ' ἔχουσι τὴν δύναμιν ἴσως πρὸς τὴν παράδοξον αὐτῶν μεγαλομανίαν. Δὲν θέλομεν παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐλευθερίαν!

«Τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν θα εὕρωμεν μόνοι οἱ Ἕλληνες, συνεργαζόμενοι ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι. Δὲν βαδίζει πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ πρὸς τὴν τελείαν ἀναγέννησιν αὐτοῦ. Ὅστις δὲν βλέπει τοῦτο, εἶνε κακὸς ἐκτιμητὴς τῶν πραγμάτων. Τὸ ἔργον εἶνε μέγα, ἀλλὰ τὸ παρελθὸν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἡ ἱστορία αὐτοῦ, τὰ ἐρείπια τῶν πόλεων ἡμῶν, ἡ θέλησις ἡμῶν, τὸ δίκαιον ἡμῶν, ἐνισχύουσιν ἡμᾶς καὶ θ' ἀγάγωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐν ἐλευθερίᾳ ἕνωσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐπιτυχία ταύτης εἶνε ἡ ἀποστολή, ἡ κληροδοτηθεῖσα ἡμῖν ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ μέγας ἡμῶν ἐθνικὸς σκοπός. Ὅταν οὗτος συντελεσθῇ, τότε θὰ εἶνε ἀνέφελος ὁ ὁρίζων τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, τότε θὰ εἶνε ἄκρατος ἡ χαρὰ ἡμῶν, πανηγυριζόντων τὴν σημερινὴν ἑορτήν.

«Προκειμένου δὲ νῦν νὰ θέσωμεν τὴν κατακλεῖδα τῆς χαρμοσύνου ταύτης ἡμέρας, φρονῶ, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν κάλλιον ἐν μιᾷ κραυγῇ τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐντυπώσεις, ἃς διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἐπετείου ταύτης ἢ χαιρετίζοντες μακρόθεν τὴν πατρίδα, ὑπὲρ ἧς εἴμεθα ἕτοιμοι ν' ἀγωνισθῶμεν πάντες, διὸ καὶ σᾶς καλῶ νὰ κράξητε μετ' ἐμοῦ ὁμοθύμως. Ζήτω τὸ ἔθνος, Ζήτω ὁ Βασιλεύς, Ζήτω ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Νεοκλῆς Καζάζης!

ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

α) ΕΝ ΣΜΥΡΝΗι

ΣΜΥΡΝΗ *24 Ἀπριλίου 1905*

Ἡ ἑορτὴ τοῦ βασιλέως ἡμῶν ἑωρτάσθη καὶ φέτος ἐν Σμύρνῃ δημοτελῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ἀρκετῇ σχετικῶς τάξει. Λέγω **σχετικῶς**, διότι μικρά τις ὀχλαγωγία, τῆς ὁποίας ὑπαίτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ Μητροπολίτης, μὴ διευθύνας ὡς ἔδει τὰ τῆς τελετῆς, ἐπέφερε μικρὰν σύγχυσιν, στιγμιαίαν εὐτυχῶς μεθ' ὃ ἡ ἑορτὴ ἐτελέσθη μετὰ λαμπρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Μετὰ τὴν δοξολογίαν ὁ κ. Πρόξενος, τὸν ὁποῖον συνώδευσαν ἐφ' ἁμαξῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προξενείου, καὶ πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἐδέχθη ἐν τῷ Προξενείῳ τὰς ἐγχωρίους Ἀρχάς, τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ προξένους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ πολλοὺς τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ὁ Κύριος Φ. Α. Βουτζινᾶς, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς πόλεως ταύτης, ἀπὸ πολλῶν δ' ἐνιαυτῶν ἀντιπροσωπεύων τὸ ἑλληνικὸν Προξενεῖον παρὰ τῷ ὀθωμανικῷ Ἐμποροδικείῳ, προσεφώνησε τῷ Γενικῷ Προξένῳ κ. Ε. Εὐγενιάδῃ τὰ ἑξῆς :

«*Κύριε Γενικὲ Πρόξενε.*

«Ἑρμηνεύων τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν τε ἐνταῦθα παρισταμένων »καὶ ἄλλων συμπολιτῶν μου Ἑλλήνων ὑπηκόων, παρακαλῶ ὑμᾶς μετὰ σεβασμοῦ »ὅπως ὑποβάλητε τῇ Α. Μ. τῷ λαοφιλήτῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰς ἐνθέρμους ἡμῶν εὐ»χὰς ἐπὶ τῇ σημερινῇ ὀνομαστικῇ Αὐτοῦ ἑορτῇ, ὡσαύτως δὲ τὰ σέβη ἡμῶν τῇ Α. »Β. Υ. τῷ Διαδόχῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ὑψηλοῖς μέλεσιν.— »Εἴθε ὁ Ὕψιστος νὰ κρατύνῃ τὰς πολυτίμους δι' ἡμᾶς ἡμέρας Αὐτοῦ, ὅπως ἐν φροντίδι »πάντοτε καὶ ἀγάπῃ, ποδηγετῶν τὸ ἔθνος ἐν τῇ ὁδῷ ἠθικῆς προόδου καὶ ὑλικῆς εὐη»μερίας, συμπληρώσῃ βαθμηδὸν τοὺς δικαίους Αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἔθνους πόθους!»

»Ἐπιτρέψατε δὲ ταυτοχρόνως νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως διαβιβάσητε τῇ »ἑλληνικῇ Κυβερνήσει τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν βαθεῖαν ὅλων ἡμῶν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ »τῇ ἐκλογῇ ὑμῶν, ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ μεγαλοπόλει »τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τοῦτο πράττοντες, ἀποτίομεν ἁπλῶς δικαίας ὀφειλῆς »φόρον· διότι, πιστὸς τοῦ καθήκοντος ὑπηρέτης, καὶ ἀξιοπρεπῶς ἀντιπροσωπεύετε »αὐτὴν καὶ εἰς ἀρίστας διατελεῖτε σχέσεις μετὰ τῆς Α. Υ. τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, »τῶν ἄλλων ἐγχωρίων Ἀρχῶν καὶ τῶν ὑμετέρων ἀξιοτίμων συναδέλφων. Εὐτυχεῖς »ἀληθῶς λογιζόμεθα, διότι ἡ ὑπεράσπισις τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ἡμῶν »ἀνετέθη εἰς τοιαύτας πεπειραμένας χεῖρας, εὐχόμενοι ἐκ καρδίας, ὅπως ἐπὶ μα»κρὸν εὐτυχήσωμεν νὰ σᾶς ἔχωμεν παρ' ἡμῖν».

Τῷ κ. Βουτζινᾷ ἀπήντησεν ὁ κ. Εὐγενιάδης μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀξιοπρεπείας καὶ μετριοφροσύνης, ἐξάρας ἰδίως τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἄνακτα αὐτοῦ, μεθ' ὃ ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ εἰς Ἀθήνας τὸ ἁρμόδιον συγχαρητήριον τηλεγράφημα.

Ἐὰν πάντοτε ἦσαν ἀναγκαῖαι αἱ τοιαῦται περιοδικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐν ἡμῖν πάλλοντος αἰσθήματος ἐθνισμοῦ, σήμερον παρά ποτε εἰσὶν ἀναγκαιότεραι. Διότι σήμερον δὲν ἔχομεν πλέον ν' ἀγωνισθῶμεν μόνον κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἄλλως τε ἤρξαντο ἀναγνωρίζοντες, ὅτι τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀπαιτεῖ νὰ διάγωσιν ἐν ὁμονοίᾳ μεθ' ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς δ' ἀφ' ἑτέρου καιρὸς εἶνε νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι διὰ παραλτόμων κινημάτων δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Σήμερον ὁ ἀληθὴς ἡμῶν, ὁ μᾶλλον ἐπίβουλος καὶ ἀφανὴς ἐν μέρει, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ κινδυνωδέστερος ἐχθρὸς τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, εἶνε ὁ περικυκλώσας ἡμᾶς προσηλυτισμός, ἐπιβουλευόμενος, πλὴν τῆς θρησκείας, καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἐθνισμόν, καὶ λάθρα ἐνεργούμενος ὑπὸ ταγμάτων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, πλημμυρησάντων ἡμᾶς διὰ σχολείων, ἱερέων καὶ καλογραιῶν. Ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἤδη ἤρξαντο προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν, ἀποστείλαντες ἐπὶ τούτῳ delegué (τὸν ὁποῖον μυκτηρίζοντες ἐβάπτισαν εἰς τ ε ν ε κ ὲ ν οἱ ἡμέτεροι), συνέστησαν σχολεῖον πρὸς διάδοσιν τῆς ἐπὶ πλούτῳ καὶ κάλλει (!!!) διακρινομένης γλώσσης των, ὑπισχνούμενοι καὶ ἑκατὸν φράγκα ἀμοιβὴν ἑκάστῳ προσελευσομένῳ ! Μὴ χειρότερα !

Μέλης

β) ΕΝ ΤΑΪΓΑΝΙῼ

ΕΝ ΤΑΪΓΑΝΙῼ *τῇ 24 Ἀπριλίου 1905.*

Ὑπέρ ποτε λαμπρῶς ἑωρτάσθη φέτος ἡ βασιλικὴ ἑορτὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Καυκάσου, ἐν ᾗ ὁ Ἑλληνισμὸς κρατεῖ τὰ σκῆπτρα τοῦ κερδῴου Ἑρμοῦ.

Τὴν πρωΐαν ἐψάλη ἡ νενομισμένη δοξολογία ὑπὲρ μακροημερεύσεως τοῦ βασιλέως ἡμῶν, τὴν δὲ μεσημβρίαν παρετέθη ἐθνικὸν γεῦμα ἐν τῷ Κήπῳ τῆς Λέσχης, εἰς ὃ προσεκλήθη νὰ τιμήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς παρουσίας του καὶ ὁ φιλελληνικώτατος διοικητὴς τῆς πόλεως ἡμῶν κ. Συμεὼν Τζαπαρίτζε.

Πρῶτος ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ὁ Διοικητὴς κ. Συμεὼν Τζαπαρίτζε, εἰς ὃν ἀπήντησεν ὁ κ. Βρασίδας Δαλλαπόρτας, ἐγείρας θερμοτάτην πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, μεθ' ὃ συνετάγη καὶ ὑπεγράφη συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ κ. Τζὼν Κέπετζης ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ πραγματώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἤτοι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πανελληνίων πόθων καὶ τῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπὸ ἕνα βασιλέα καὶ μίαν σημαίαν. Ἡ πρόποσις αὕτη ἤγειρε θύελλαν χειροκροτημάτων καὶ συνεκίνησε τοὺς συνδαιτυμόνας μέχρι δακρύων.

Καταπαύσαντος τοῦ σάλου τοῦ ἐκδηλωθέντος ἐνθουσιασμοῦ, ὁ κ. Π. Λογοθέτης ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ἑορτάζοντος τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματός του πρώην πρωθυπουργοῦ κ. Γ. Θεοτόκη, μετὰ τὸν κ. Λογοθέτην ἤγειρε ποιητικωτάτην καὶ ἐθνικωτάτην πρόποσιν, συνοψίζουσαν ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ὁ κ. Δημ. Ζ. Σιφναῖος, οὖσαν μᾶλλον θούριον, μᾶλλον διθύραμβον, ἥτις περιήγαγε τοὺς συνδαιτυμόνας νοερῶς ἀπὸ τῆς Ροδόπης μέχρι τῆς Ἴδης, ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι τῶν περσικῶν συνόρων καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμιθείου θανάτου τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος μέχρι τῆς νυκτός, καθ' ἣν ὁ δαυλοφόρος Κανάρης ἐπυρπόλει τὸν τουρκικὸν στόλον ἔμπροσθεν τῆς καθημαγμένης Χίου καὶ μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὸν κ. Σιφναῖον ὁ Ἰατρὸς κ. Ν. Διβάρης ἀναμιμνήσκεται τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Καζάζη, ἤτοι τοῦ ἐν Παρισίοις **«Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς Ἄμυναν τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων»** καὶ ἐγείρει ὑπὲρ τῶν μελῶν αὐτοῦ σοβαρωτάτην πρόποσιν, μεθὸ ὁ κ. Κ. Κοκόλης, συνδυάζων τὴν εὐγνωμοσύνην μετὰ τοῦ ὠφελίμου, προτείνει ν' ἀνοιχθῇ ἔρανος ὑπὲρ τοῦ φιλελληνικωτάτου τούτου Συνδέσμου, ἡ δὲ πρότασίς του γίνεται δεκτή, καλυφθεῖσα ἀμέσως ὑπὸ γενναιοτάτων εἰσφορῶν.

Τέλος ὁ λόγιος δικηγόρος κ. Κλ. Βασαρδάκης, θέτει τὴν κατακλεῖδα τῶν προπόσεων διὰ ποιητικωτάτης προπόσεως, καταλήξας ὡς ἑξῆς:

«Εἷς εὐθαλὴς βλαστὸς τοῦ καλλιρρίζου ἑλληνικοῦ δένδρου, σεμνὸς καὶ ἐπίλεκτος «ὑποφήτης τῶν προσωπικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαίων, γενναῖος πρόμαχος καὶ προασπι-«στὴς τῆς τιμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ φοῖνιξ αὐτοῦ, ὁ πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» «κ. Νεοκλῆς Καζάζης ἔχει ἀναμφισβήτητα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἡμῶν «κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην πανδαισίαν. Εἶνε ὁ πνευματέμφορος τοῦ Ἑλληνισμοῦ «Παῦλος, ὁ ἀκαταπονήτως ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς Ἰδέας τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ὁ «διδάσκων, ὁ ἐμπνέων, ὁ κατακτῶν, ὁ ἐξαποστέλλων φῶς καὶ θάρρος πρὸς πάντα «τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰ τμήματα. Εἶναι ὁ μέγας δημιουργός, ὁ ἀνοίξας τοὺς φωτεινοὺς «δρόμους, τοὺς ἄγοντας εἰς τὸ ἱερὸν προσκύνημα, ὅπου ἁγνὰ καὶ ἅγια σύμβολα ανα-«αμένουσι τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Εἶνε μία ἐπιβαλλομένη τιμὴ βαΐα φοινίκων, φύλλα «δάφνης νὰ σκορπίσωμεν εἰς τὴν μνήμην του, νὰ ἀπευθύνωμεν ἕνα αἰθέριον χαιρετισμὸν «καὶ μίαν ἐνθάρρυνσιν πρὸς τὸν ὑπέρτιμον καὶ ἀριπρεπῆ ἐκεῖνον ἄνδρα, εὐγνώμονες «διὰ τοὺς νικηφόρους ἐθνικούς του ἀγῶνας».

Μεθ' ὃ συνετάγη καὶ ἀπεστάλη τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Κύριον Νεοκλῆ Καζάζην

Ἀθήνας

«Οἱ Ἕλληνες Ταϊγανίου, πανηγυρίζοντες τὴν βασιλικὴν ἑορτὴν καὶ ἀναμιμνη-«σκόμενοι ἐνθουσιωδῶς τῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθνικῶν ὑμῶν ἀγώ-«νων, ἐκφράζουσιν ὑμῖν ὁμοφώνως τὴν ἐγκάρδιον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην, εὐχόμενοι «ὑμῖν ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν.

« *Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος*

«Συνοδινὸς» — *Ὁ Γραμματεὺς* **«Κλ. Βασιαρδάκης»**

Καὶ ἔληξεν ἡ ἑορτὴ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας.

Κλ.

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.

'Εν Φιλιππουπόλει τῇ 10ῃ Μαΐου.— Ἡ συστηματικὴ καταδίωξις παντὸς ἑλληνικοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξακολουθεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ μίσους. Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων καὶ ἡ τιμωρία ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ληστανταρτῶν, τῶν πληρωσάντων τὴν Μακεδονίαν αἵματος καὶ ἐρειπίων, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ μῖσος τῶν ἐνταῦθα Βουλγάρων, ὥστε καὶ μετὰ τὰ συλλαλητήρια καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν βανδαλισμοὺς αὐτῶν, τοὺς γνωστοὺς ἤδη, ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη ὑβρίζοντες καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπιζητοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.

Οὕτω κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς 'Αναστάσεως τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα σφαῖρα περιστρόφου, θραύσασα τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, διῆλθε πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ ἱερουργοῦντος τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀρχιμανδρίτου κ. Φωτίου Μανιάτη. Εὐτυχῶς οὐδὲν ἀπευκταῖον συνέβη, ἀλλ' ἆρά γε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς μία βδελυρὰ βουλγαρικὴ ἀπόπειρα;

Ὅπως δ' ἐξεγείρωσιν ἔτι μᾶλλον τὸν λαὸν οἱ πρὸς τοῦτο ἔχοντες συμφέρον, ἐξευρίσκουσιν παντοίας ῥαδιουργίας καὶ συκοφαντίας. Οὕτω διαδίδουσιν, ὅτι οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνες συνεισφέρουσι χρήματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνταρτῶν, ὅτι προσφέρουσι χρήματα ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, ὅτι ἐξοπλίζονται ἐν Πύργῳ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐκεῖ Βουλγάρων κτλ.

Καθ' ἑκάστην αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες πληροῦνται ἄρθρων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεχεῖς ὕβρεις καὶ ἀπειλὰς πρὸς ἅπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὰ ὁποῖα οὐκ ὀλίγον ἐπίσης συντείνουσιν εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ λαοῦ.

'Επίσης συντείνουσιν εἰς τοῦτο καὶ οἱ πράκτορες τῶν διαφόρων παραρτημάτων τοῦ Κομιτάτου, ἀδολεσχοῦντες ἐκ τοῖς καφείοις καὶ ταῖς πλατείαις κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν βουλγαρικῶν αἰσθημάτων ἀποστέλλω ὑμῖν ἔκκλησιν τοῦ Κομιτάτου πρὸς τοὺς *φιλογενεῖς Βουλγάρους*, καὶ τὴν ὁποίαν παραθέτω κάτωθι, πρὸς δόξαν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, αἰῶνος πάσης προόδου καὶ πάσης ἀναπτύξεως. Θὰ ἐπεθύμουν αὕτη νὰ μετεφράζετο εἰς πλείστας γλώσσας εὐρωπαϊκὰς καὶ ν' ἀπεστέλλετο πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπως μάθωσιν οἱ ἀγνοοῦντες καὶ πεισθῶσιν οἱ πλανώμενοι περὶ τοῦ ποιοῦ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἠνάγκασεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς 'Ανατολικῆς Ρωμυλίας νὰ κύψῃ καὶ νὰ ζῇ ὑπὸ δουλείαν, οὐχὶ ὀλιγώτερον φοβερὰν καὶ φρικτὴν τῆς τῶν Τούρκων.

Ἰδοὺ ἡ ἔκκλησις :

«Ἔκκλησις πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαόν.

«Φιλογενεῖς Βούλγαροι !

«Ὑμεῖς ἀναμφιβόλως μετὰ φρίκης καὶ τρόμου ἀναμιμνήσκεσθε τῆς ζοφώδους ἐκείνης πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πᾶν ἦτο ἐν καταπτώσει, ἕνεκα τῆς ἐπὶ πέντε αἰῶνας πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς δουλείας. Μετ' ἄλγους ψυχῆς ἀναμιμνήσκεσθε τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁπότε οἱ Βούλγαροι, ἵνα μὴ καταδιώκωνται ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἵνα μὴ πλήττωνται ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φαναριωτικῆς κακίας, μετετρέποντο εἰς ποίμνιον, ἔχον προβάτου ψυχήν, ὅ περ πρὸς αἶσχος τῆς ἀνθρωπότητος ἐπελάθετο τοῦ βουλγαρικοῦ ὀνόματος, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἔλαμπέ ποτε ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐταπάρνησις.

«Ναί ! ζοφώδης εἶνε ὁ καιρὸς οὗτος καὶ θλιβερὰ εἶνε ἡ εἰκών, ἣν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ σκιαγραφήσῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς καταπτώσεως ἡμέτεροι ἄξιοι υἱοὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ εἶπον:

— «Ἐν τῷ παρελθόντι ἡμῶν ὑπάρχει τι τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον καὶ δέον ν' ἀνανεωθῇ !» Καὶ πράγματι ἐπέτυχον· Ἡ πνευματικὴ ἐκείνη ἐλευθερία, ἥτις ἦτο πνιγμένη ὑπὸ τοῦ χαμερποῦς καὶ δολίου Φαναρίου, ἐκείνη ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἥτις ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἀποθηριωθέντος Τούρκου, προσεκτήθη καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἐδημιουργήθησαν συνθῆκαι εἰρηνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς προόδου. Ἡ πρόοδος αὕτη ὅμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρακωλύεται πάντοτε ἐκεῖθεν, ὁπόθεν ἡ Βουλγαρία ἐπὶ αἰῶνας ἔπασχε καὶ ὁπόθεν ὑπέστη ὅλας τὰς δυστυχίας.

«Φιλογενεῖς Βούλγαροι !

«Ἡ ἐθνικὴ συναίσθησις ἑνὸς λαοῦ εἶνε ἡ μεγαλειτέρα αὐτοῦ δύναμις, ὁ σπουδαιότερος ἐργάτης τῆς διακανονίσεως τῆς τύχης του· αὕτη εἶνε ἡ πηγὴ ὅλων ἐκείνων τῶν ἡρωϊσμῶν, οἵτινες ἀπαιτοῦνται παρ' ἑνὸς ἔθνους, ἵνα διαφυλάξῃ ἢ ἐπιτύχῃ τὴν ἑνότητα αὐτοῦ.

«Ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ ὅπως διαπράξωμέν τι ἕτερον ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, πρὸς διαφύλαξιν καὶ ἐνίσχυσιν δηλονότι τοῦ θεμελιώδους τούτου κεφαλαίου, ὑπολείπεται ἡ μόνη καὶ κυριωτέρα ἀποστολὴ ἑκάστου Βουλγάρου. Τὸ μέλλον δὲν γνωρίζομεν τί ἐγκυμονεῖ καὶ τί ἐπιφυλάσσεται ἡμῖν· αἱ εὐχάριστοι στιγμαὶ τῶν ἀποφασιστικῶν πράξεων ἀγνοοῦμεν πότε θὰ φθάσωσι, διὰ τοῦτο πρέπει ἀείποτε νὰ ὦμεν ἕτοιμοι.

«Ἡ τύχη τῶν λαῶν εἶνε πλήρης πραξικοπημάτων καὶ μόνοι ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν,

παρ' οἷς ἐσβέσθη τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς διαγραφέντες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου.

«Ἔθνος, παρ' ᾧ τὸ συναίσθημα τοῦτο εἶνε ἀνεπτυγμένον, δὲν δύναται νὰ ἦ ἀδιάφορον πρὸς τὴν τύχην τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται οὗτοι, διότι διορᾷ ἐν τῇ δόξῃ τῆς πατρίδος του τὰ ἑαυτοῦ ἀτυχήματα. Τοιοῦτον ἔθνος εἶνε ὡπλισμένον δι' ἀληθῶν πολιτικῶν εὐεργεσιῶν, καὶ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὅλας τὰς ἐθνικὰς ἀποστολάς, καὶ εἶνε ἰσχυρὸς ἀντιπρόσωπος τῶν βλέψεών του, καὶ σαφῶς συναισθάνεται ποῦ βαδίζει, τί ἐπιθυμεῖ, καὶ ὁποῖαι εἶνε αἱ ὁρμαί του. Μία ἀδυναμία ἐπ' ἐσχάτων παρουσιαζομένη μετ' ἀδιαφορίας καὶ ἀδρανείας σημειοῦται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡμετέρου δημοσίου, ἰδίᾳ παρὰ τῇ νεολαίᾳ, ἐν ζητήμασι καθαρῶς ἐθνικοῦ χαρακτῆρος.

«*Φιλογενεῖς Βούλγαροι!*

«Εἰς ὑμᾶς εἶνε καλῶς γνωστὸν τὸ ἑλληνικὸν γένος, εἰς ὑμᾶς εἶνε γνωστοὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἐστερημένοι ὅλων τῶν ἰδιαζόντων προσόντων εἰς μεμορφωμένον ἔθνος, ὑπάρχουσι μόνον πρὸς αἶσχος καὶ ὄνειδος. Οἱ Ἕλληνες, ὡς ἔθνος μὲ ἐνεστῶς ἀξιοθρήνητον καὶ μέλλον κατεστραμμένον, διὰ τῆς ἑαυτῶν νοσούσης φαντασίας ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ γείνωσι περίγελως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὀλίγων Εὐρωπαίων θαυμαστῶν των. Πρό τινων ἐτῶν εἷς Ἕλλην καθηγητὴς τοῦ ἐν Γενεύῃ πανεπιστημίου ἀπήγγειλε τὴν καταδίκην τοῦ μυσαροῦ τούτου ἔθνους, εἰπών, ὅτι *ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος εἰσὶν ἐν μεγίστῃ ἀναπτύξει ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ Ἑλλήνων*.

»Ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ αἰώνων πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ἡ διαγωγὴ αὐτῶν ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι, ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ ἔρχεται νὰ στηρίξῃ αὐτὴν τὴν βδελυρὰν καὶ πραγματικὴν καταδίκην. Μετὰ τὰς ἐκπληκτικὰς ἐκείνας ἀπωλείας, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐκδικητικόν, δόλιον, χαμερπὲς καὶ ἱερόσυλον, φθονερόν, ῥαδιοῦργον καὶ κακοποιόν, διὰ τῆς ἑαυτοῦ χαμερποῦς καὶ ἀξίας ἀποστροφῆς διαγωγῆς ἐκηρύχθη μετὰ τῶν ἐξωπλισμένων τοῦ Σουλτάνου Χαμὶτ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς Μακεδονίας, τῆς χώρας ἐκείνης, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πλειονότητι κέκτηται τὰ πάντα πρὸς βίον ἀνεξάρτητον, τετιμημένον καὶ πλήρη ἐνεργείας καὶ προόδου.

»Ἐνώπιον ἡμῶν παρίσταται ἡ φοβερὰ σκιὰ ἑνὸς γεγονότος, τὸ φάσμα ἑνὸς κοινωνικοῦ φαινομένου, ὅπερ ζωηρῶς ἐγγίζει τὰ ἡμέτερα ἰδεώδη, τὰ ἡμέτερα ἐθνικὰ συμφέροντα. Αἱ λῃστρικαὶ πράξεις, αἱ λαβοῦσαι χώραν ἐν Ζαγοριτσάνῃ, Ἔζερτζε καὶ ἀλλαχοῦ εὐγλωττότερον πάντων ἀποδεικνύουσι καὶ πείθουσι πάντα, ὅτι μετὰ τοῦ Ἕλληνος, τοῦ αἰωνίου ἐχθροῦ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, θὰ χρειασθῇ καθαρῶς νὰ προσδιορίσωμεν τὰς σχέσεις ἡμῶν καὶ τὰ ἡμέτερα πεδία. Εἰς ὑμᾶς εἰσι γνωστὰ ἐπίσης καὶ

τὰ ἐμπνέοντα ἀποστροφὴν γεγονότα τῶν ἐπαναστάσεων τῶν παρελθόντων ἐτῶν, τοῦ Μακεδόνος δούλου, ὁπόταν ἀφιλοκερδεῖς ἀγωνισταί, ἐμπνεόμενοι μόνον ὑπὸ τῆς γλυκείας ἐλευθερίας ὑπὲρ τακτικοῦ βίου, ἤθελον μὲ τὸ ὅπλον εἰς χεῖρας ἐπιτύχῃ τὴν κατάλυσιν τοῦ βαρέως ζυγοῦ. Ἕλληνες δὲ ἀξιωματικοί, φοιτηταὶ καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐμισθώθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅπως ἀντιπράξωσιν εἰς μίαν ὑπόθεσιν, ἣν ὁλόκληρος ὁ κόσμος εὑρίσκει δικαίαν.

» Ἐφόσον ἡ ἐκπεφυλισμένη ἑλληνικὴ φυλὴ ἐν μὲν τῷ ὑποδούλῳ τμήματι τῆς Βουλγαρίας πράττει τὰς μᾶλλον ἀξίας ἀποστροφῆς καὶ μὴ ἐπιτρεπομένας ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς πράξεις, ἐνταῦθα δέ, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων εἶνε αὕτη περισσότερον ἀπερίσκεπτος, καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀξία ἀποστροφῆς.

» Ἐγκαθιδρυμένοι εἰς παχείας θέσεις ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Κράτους, ἀποκτηθείσας μετ' εὐρείας ἐλευθερίας, προστατευόμενοι ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη συνεπείᾳ πονηρῶν αἰσθηματικῶν δολοπλοκιῶν, δὲν ἀναχαιτίζονται ἀπέναντι οὐδενός, ὅπως προξενήσωσι βλάβας καὶ προσβολὰς εἰς τὸ βουλγαρικὸν ὄνομα καὶ εἰς τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα. Αἱ ἐφημερίδες αὐτῶν ἐνταῦθα, ἐν Βουλγαρίᾳ, ὑπερπληροῦνται ὕβρεων καὶ ἐμπαιγμῶν διὰ τοὺς Βουλγάρους. Ἐκ τοῦ ὤμου τῶν Βουλγάρων συναθροίζουσιν ὑλικὰ μέσα καὶ τὰ ἀποστέλλουσι πρὸς συντήρησιν ληστρικῶν συμμοριῶν ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἡσύχου καὶ ἀθώου βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ.

» Ἔ, λοιπόν! ἀπέναντι τοιούτων συγκινητικῶν γεγονότων, ἀπέναντι τοιαύτης αἰσχρᾶς ἀπόψεως, ἐπιτρέπεται ἀδιαφορία καὶ ἀπραξία; Δὲν εἶνε καιρός, ἡμεῖς ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ ὁρίσωμεν τὴν θέσιν μας καὶ νὰ ἐννοηθῶμεν;

» Ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ, ἔχομεν καὶ δύναμιν καὶ μέσα. Τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, ὃ περ ἀπολαμβάνει τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, κεκτημένης διὰ χιλιάδων θυσιῶν, ἀλλὰ ὑβριζομένης καὶ μυκτηριζομένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶνε ἰσχυρόν, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τοὺς κυβερνῶντας νὰ ἐκδιώξωσιν ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ὑπαλλήλους τοῦ κράτους καὶ νὰ διακόψῃ οἱασδήποτε σχέσεις μετ' αὐτῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἐμπορίου, τοῦθ' ὅπερ μοναδικῶς θὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἄφρονας καὶ ἐσκοτισμένους τὸν νοῦν σωβινιστὰς Ἕλληνας νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτούς.

» Ὁ ἡμέτερος κύριος σκοπὸς εἶνε νὰ ἐπιστήσωμεν σπουδαίως τὴν προσοχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ δημοσίου καὶ τῆς ἀνεπτυγμένης αὐτοῦ τάξεως, ὅπως ἀπαρνηθῶσι πᾶσαν ληψοδοσίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

» Ἐνταῦθα, ἐν Βουλγαρίᾳ, ὑπάρχουσι καταστήματά τινα, πνευματοπωλεῖα, ἑστιατόρια, καφενεῖα, ζυθοπωλεῖα καὶ λοιπά, τὰ ὁποῖα μετὰ μεγάλης λύπης βλέπομεν, ὅτι συντηροῦνται ὑπὸ Βουλγάρων πελατῶν. Ἡμεῖς, σιχαινόμενοι τὰς πράξεις αὐτῶν, ἂς μὴ τοῖς ἐπιτρέπωμεν νὰ εἰσπράττωσι παρὰ τοῦ Βουλγάρου ὑλικὰ μέσα διὰ ζωὴν καὶ ἀγῶνα ἐναντίον ἡμῶν διεξαγόμενον. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς θ' ἀποδείξωμεν, ὅτι σεβόμεθα τὸν ἑαυτόν μας, ὅτι ἐκτιμῶμεν τὸ ἐθνικόν μας ὄνομα καὶ ὅτι εἴμεθα πιστοὶ φρουροὶ τῶν συμφερόντων ἡμῶν.

«Λοιπόν, φιλογενεῖς Βούλγαροι, περιφρονήσατε τὴν χαμερπῆ αὐτὴν φυλήν. Μὴ ἀποτείνησθε δι' ἰατρικὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἰατρούς, διότι αὐτοὶ δηλητηριάζουσι τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμὸν διὰ δηλητηρίου, ὅ περ ἡ ἰατρικὴ ἀγνοεῖ! Μὴ ἀποτείνησθε πρὸς Ἕλληνας δικηγόρους, διότι αὐτοὶ ἐκμεταλλεύονται τὰ αἰσθήματά σας καὶ ἱεροσυλοῦσιν.

«Μὴ ἀγοράζητε ἐκ τῶν ἐργαστηρίων των, μὴ ἐμπορεύησθε μεθ' Ἑλλήνων, διότι ὅσα κερδίζουσι παρ' ὑμῶν, τὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐναντίον σας.

«Ἐν Φιλιππουπόλει, 15η Ἀπριλίου 1905. **Ἐκ τοῦ Κομιτάτου»**

Ἡ ἀνόητος καὶ αὐθάδης αὕτη ἔκκλησις διενεμήθη εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἐτοιχοκολλήθη εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἡμῶν.

Ὡσαύτως ἀποστέλλω ὑμῖν ἐν μεταφράσει καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐκκλήσεως ἄρθρον τῆς «*Βετσέρνας Πόστας*», τὸ πραγματικῶς ἄγριον καὶ ἐμπεποτισμένον ἀπὸ μῖσος καὶ δηλητήριον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἀκολούθως :

.....«Ὁ Ἑλληνισμὸς μᾶς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Χρεωστοῦμεν νὰ ἐξοφλήσωμεν μετ' αὐτοῦ. Δόλιος ὤν, ἐξελέξατο πεδίον τοῦ πολέμου τὴν Καστορίαν. Ἡ Καστορία εἶνε ἡ νότιος ἀκρόπολις τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι, παρὰ τὴν ποικίλην ἐπιρροήν, ἑλληνικήν, βλαχικήν, ἀλβανικήν, διενοήθησαν, διαρκούσης μακραίωνος ἀμαθείας, νὰ περιφρουρήσωσι τὴν γλῶσσαν, ἐμπεριέχουσαν λείψανα τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀπεδείχθησαν οἱ μᾶλλον διωργανωμένοι πολεμισταί, αἱ δὲ συμμορίαι τῆς Καστορίας, αἵτινες ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας ἀξίας δι' ἐποποιΐαν, ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα ἐκυριάρχουν ἁπάσης τῆς ἐπαρχίας. Θὰ γίνωμεν λοιπὸν ἐγκληματικοὶ θεαταὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως αὐτῶν, χωρὶς νὰ δώσωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν τρομερωτέραν διάψευσιν κατὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς πανθομολογουμένης ἀληθείας—τῆς ἀκενώτου ζωτικότητος τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ; ...

«Διὰ νὰ προφυλάξωμεν τὴν τιμήν μας ὡς ἔθνους, διὰ νὰ προφυλάξωμεν τὰ συμφέροντά μας, ὀφείλομεν νὰ μὴ περιορισθῶμεν μόνον εἰς συλλαλητήρια. Διὰ τῶν συλλαλητηρίων δὲν θὰ νικήσωμεν τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ τὰ συλλαλητήρια μᾶς ὑπέδειξαν τὴν ὁδόν, ἣν ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν. Ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἀκατάσχετος ὑλακτεῖ κατὰ τῆς βουλγαρικῆς λύσσης περὶ διωγμῶν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων. Καὶ πράγματι τὸ γεγονός, ὅτι εἷς λίθος παρεκτραπεὶς ἔθραυσε τὴν ὕελον τοῦ παραθύρου ἑνὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος τῆς λεωφόρου Ἁγίας Λουΐζης ἐν Σοφίᾳ καὶ ἄλλα μικρὰ τοιαῦτα ἐπεισόδια θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς νέον κεφάλαιον ταραχῶν καὶ ἀγώνων κατὰ τῶν «ἀπογόνων τοῦ Κρούμμου», κατὰ τῶν «ἀνθρωπομόρφων θηρίων», ὡς ἀπεκάλεσεν ἡμᾶς ἡ βυζαντινὴ «Κωνσταντινούπολις». Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν μακρύτερα τῶν συλλαλητηρίων. Τὸ βουλγαρικὸν δημόσιον—δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως—ἔχει ὡς μέσον τὸν ἀμείλικτον διωγμὸν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων ὑπηκόων.

«Πόλεμος κατὰ τῶν συμφερόντων αὐτῶν ! Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ καβουρδίσωμεν τὴν χρεωκοπήσασαν ταύτην γενεάν. Καὶ τὸ σύνθημα τοῦτο δὲν εἶνε φωνὴ σωβινισμοῦ. Οὐχί! Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἰδέα νὰ κηρύξωμεν τὸ φυλετικὸν μῖσος. Ἡ καρδία ἡμῶν, ὡς ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων(;), πονεῖ πρὸ τοῦ θεάματος τοῦ ἀνοήτου ἐθνικοῦ σωβινισμοῦ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μείνωμεν ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι, ὁ πρῶτος ὅρος εἶνε νὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν. Ἕνεκα τούτου προσκαλοῦνται πάντες οἱ αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐκμανέντος ἑλληνικοῦ σωβινισμοῦ. Ἡμεῖς δὲν διερμηνεύομεν ἐθνικὰ παράπονα, ἀλλὰ γινόμεθα ἠχὼ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Τίς θὰ εἶνε τόσον μικρόψυχος, ἵνα μείνῃ ἀναίσθητος ;»

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 10 Μαΐου.— Καθ' εκάστην καταφθάνουσιν εις την πόλιν μας από τα διάφορα της Μακεδονίας μέρη ειδήσεις περί συμπλοκής των ελληνομακεδονικών σωμάτων, ποτέ μεν μετά των τουρκικών αποσμάτων, ποτέ δε μετά των Βουλγάρων ληστών.

Ούτω την 18 παρελθόντος μηνός βουλγαρική συμμορία, εισβαλούσα εις το παρά την Νάουσαν χωρίον Γιαννάκοβον, εφόνευσε τον γέροντα σούμπασην του χωρίου, Έλληνα, ούτινος το σώμα ευρέθη απαισίως κατακρεουργημένον.

Την 10ην Απριλίου μακεδονικόν σώμα επετέθη κατά βουλγαρικής συμμορίας, κρυπτομένης εντός υδρομύλου τινός, μεταξύ των χωρίων Βρέστι και Λιπαρόνοβο των Γιαννιτσών. Οι Μακεδόνες, κατόπιν πεισματώδους συμπλοκής, κατώρθωσαν να φονεύσουν έξ εκ των Βουλγάρων.

Την 13ην Απριλίου σώμα μακεδονικόν, μεταβάν εις το βορειοανατολικώς της Ναούσης χωρίου Γκολεπάνι, ένθα εκρύπτοντο περί τους 40 Βούλγαροι του Κομιτάτου, εισήλθε περί την εσπέραν εις το χωρίον και μετά συμπλοκήν, διαρκέσασαν περί την ώραν, διεσκόρπισε τους συμμορίτας, εκ των οποίων εφονεύθησαν έξ. Εκ των Μακεδόνων εφονεύθη μόνον ο οδηγός του σώματος, βλαχοποιμήν.

Ετέρα ωσαύτως βουλγαρική συμμορία εκ 15 ατόμων υπό τον αρχηγόν Γιοβάντσον κατεστράφη εντελώς, κατόπιν συμπλοκής μετά τουρκικού αποσπάσματος εις το χωρίον Τούρα του Καζά Κιτσόβου. Μεταξύ των μελών της συμμορίας ήσαν και δύο Βούλγαροι αξιωματικοί, ελθόντες εσχάτως εν Μακεδονία, όπως αναλάβωσι την διοίκησιν συμμοριών.

Αλλ' ως ανέφερον και μετά των τουρκικών αποσπασμάτων λαμβάνουσι χώραν συμπλοκαί των ελληνομακεδονικών σωμάτων, πολλάκις φονικώταται δι' αμφότερα τα μέρη.

Ούτως εις το χωρίον Λοσνίτσα σώμα μακεδονικόν υπό τον Α. Μαργαρίτην, αποτελούμενον εξ 22 ανδρών περιεκυκλώθη υπό τουρκικού στρατού και μετά πολύωρον συμπλοκήν απώλεσε δύο νεκρούς και έξ αιχμαλωτισθέντας. Οι λοιποί μετά του αρχηγού των κατώρθωσαν να διαφύγωσι.

Ἕτερον σῶμα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Νίδαν καὶ Ῥέμπελον περιεκυκλώθη παρὰ τὴν Μπελκαμένην ὑπὸ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ, βάλλοντος κατ' αὐτοῦ ἐκ τεσσάρων σημείων. Καὶ τμῆμα μὲν τοῦ σώματος τούτου ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ῥέμπελον κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν τῶν Τούρκων καὶ νὰ διαφύγῃ ἄνευ ἀπωλειῶν. Τὸ ἕτερον ὅμως, ἀπολέσαν 8 νεκρούς, διεσκορπίσθη καὶ συνελήφθη κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του. Οἱ συλληφθέντες ὡδηγήθησαν εἰς Φλωρίναν, ὅπου ἐδήλωσαν, ὅτι ἐκ παρεξηγήσεως ἀντέστησαν κατὰ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπώλεσε 15 νεκρούς, διότι μοναδικὸς σκοπὸς τῆς δράσεως αὐτῶν εἶνε ἡ προστασία τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κακουργιῶν.

Πλὴν τούτων, κατὰ πληροφορίας τουρκικῆς πηγῆς χθές, 14ην Ἀπριλίου, μακεδονικὸν σῶμα ὑπέστη παρὰ τὴν Κλεισοῦραν ἐπίθεσιν τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, καθ' ἣν ἀπώλεσε 3 νεκρούς, 2 τραυματίας καὶ 5 αἰχμαλώτους. Οἱ λοιποὶ ἄνδρες κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ 10 Μαΐου. — Φῆμαι ἀφικνοῦνται καθ' ἑκάστην περὶ συμπλοκῶν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων μετὰ τῶν Βουλγάρων ληστῶν καὶ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων.

Σᾶς μεταδίδω τὰς ἀκολούθους δύο μόνον εἰδήσεις, βεβαιωθείσας ὡς ἀληθεῖς.

Τὴν 20 Ἀπριλίου σῶμα ἑλληνομακεδονικὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ρεμπέλου συνεπλάκη πρὸς πολυάριθμον βουλγαρικὴν συμμορίαν, πλησίον τοῦ παρὰ τὴν Φλωρίναν χωρίου Λαγένι. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐφονεύθησαν 15 Βούλγαροι, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Παρὰ τὸ χωρίον Στάτιναν τοῦ Μουριχόβου συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν χθὲς μεταξὺ μακεδονικοῦ σώματος καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας. Τέσσαρες ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐτραυματίσθησαν. Τὸ μακεδονικὸν σῶμα, ἀπολέσαν ἕνα μόνον ἄνδρα, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταδιώξῃ τὴν διασκορπισθεῖσαν συμμορίαν, διότι μετ' οὐ πολὺ τουρκικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου σῶμα ἑλληνομακεδονικὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βάρδα περιεκυκλώθη εἰς τὸ πλησίον τοῦ χωρίου Βλάτσι ὄρος ὑπὸ τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος. Οἱ ἄνδρες τοῦ μακεδονικοῦ σώματος ἀμυνόμενοι ἐφόνευσαν ἕνα Τοῦρκον ἀξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς, δύο λοχίας καὶ 18 στρατιώτας, μεθ' ὃ κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

Ἀγνοεῖται ἔτι ἡ τύχη τῶν 20 Τούρκων στρατιωτῶν.

ΣΕΡΡΑΙ τῇ 10ῃ Μαΐου.—Εἰς ἑκάστην ἀνταπόκρισίν μου εἶνε προωρισμένον νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ νέα κακουργήματα τῶν Βουλγάρων. Οὕτως ἐν τῷ ποταμῷ Στρυμόνι, παρὰ τὸ χωρίον Ροπέλι καὶ ἀντικρὺ τῆς θέσεως Σινὰν Κούλια, εὑρέθησαν τὰ πτώματα τῶν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἐξαφανισθέντων τριῶν ἐκ Σαβγιάκου Ἑλλήνων ἀν-

θρακέων Ι. Ἀτικότση, Γ. Ἀτικότση καὶ Η. Μερτάνη, φέροντα τραύματα μαχαιρῶν εἰς τὸν τράχηλον καὶ τὴν καρδιακὴν χώραν.

Αἱ γενόμεναι ἀνακρίσεις καὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ δολοφονία αὐτῶν εἶνε ἔργον τῶν Βουλγάρων, οὐχὶ διὰ πρώτην φορὰν ἐκδικουμένων τοὺς κατοίκους Σαδγιάκου διὰ τὴν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονήν των.

Οὐδὲν ἕτερον ἄξιον λόγου ἔχομεν.

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ 10 Μαΐου. — Ἀπὸ δεκατριῶν καὶ πλέον ἡμερῶν ἐξακολουθεῖ συνεδριάζον τὸ ἐνταῦθα ἔκτακτον ποινικὸν Δικαστήριον διὰ τὰς δίκας τῶν εἰς τὰ διαμερίσματα Ὀρτάκιοϊ, Σουφλίου, Διδυμοτείχου καὶ Γκιουμουλτζίνας συλληφθέντων κατοίκων βουλγαρικῶν χωρίων διὰ τὸ κατὰ τὸν λήξαντα χειμῶνα παρασκευασθὲν κίνημα τῶν κομιτάτων ἐν Θρᾴκῃ.

Τὸ ἔργον τῆς κατηγορίας διηυκόλυναν μεγάλως αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ συλληφθέντος Βουλγάρου συμμορίτου Γιάγκου, αἵτινες ἀπεδείχθησαν ἀκριβέσταται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς ἑνὸς ἑκάστου.

Πρωτουργοὶ τοῦ κινήματος ὑπῆρξαν ὁ ἐκ Βουλγαρίας Τάνεφ καὶ οἱ ἐντόπιοι Ἀρναούτογλους καὶ Γεώργιος Μπακάλης. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν κομιτάτων, ὅπως εὐκολώτερον παρασύρωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς χωρικούς, διηγοῦντο, ὅτι δώδεκα χιλιάδες Βούλγαροι στρατιῶται, μετημφιεσμένοι εἰς κομιτατζῆδες, θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὴν Θρᾴκην, διὰ νὰ περισπάσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν καταδίωξίν των, ὅπως οὕτω διευκολυνθῇ ἡ εἰσβολὴ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δικασθέντων, 32 ἐκηρύχθησαν ἔνοχοι καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν, ἀποσταλέντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου θὰ ὁρισθῇ ὁ τόπος τῆς ἐξορίας των, ὅστις ἔσται πιθανῶς ἡ Τρίπολις τῆς Βαρβαρίας.

Λίαν ἐπίσης σπουδαία εἴδησις κατέφθασε πρὸ ἡμερῶν ἐνταῦθα, ἣν οἱ ἐπίσημοι κύκλοι προσπαθοῦσι νὰ διαψεύσωσι:—Δύο συμμορίαι, ἔχουσαι μεθ' ἑαυτῶν καὶ 7 φορτηγὰς ἁμάξας πλήρεις πολεμεφοδίων, εἰσέβαλον παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Σωζοπόλεως εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Εἶνε ἄγνωστον ὅμως εἰς ποῖον σημεῖον θ' ἀνασυνταχθῶσι καὶ εἰς ποίας περιφερείας θὰ ἐνεργήσωσι.

Ἐν γένει τὰ περὶ τὴν Σωζόπολιν χωρία βρίθουσιν ἀνταρτῶν, ἑτοιμαζομένων νὰ εἰσβάλωσιν. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον ἀνεκτικαὶ δεικνύονται, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ὑποβοηθοῦσι τοὺς ἀντάρτας.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 30 Ἀπριλίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου 1905	30 Ἀπριλ. 1905
Ταμεῖον: εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,971,937.54	2,062,084.56
» » τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	96,450.—	251,320.—
» » κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,223,401.—	1,224,882.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοί: Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	23,579,516,56	24,341,858.97
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο]ο τοῦ 1902	»	20,962,688.83	20,712,688.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων: Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,767.036.80; » τραπ. γραμ. » 29,090.144.—	»	52,870,199.55	52,857,180.80
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		2,037,500.—
Προεξοφλήσεις	»	20,487,947.06	19,581,659.61
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,829,544.46	2,828.347.26
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	14,037,076.44	12,641,306.29
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	541,909.15	416,415.50
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,450,542.22	2,271,694.23
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,274,923.43	55,732,418.87
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,585,846.39	42,557,855.04
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	10,995,414.54	11,395,451.89
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,732,071.19	4,740,521.29
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304,770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,831,799.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	86.988,62	
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,274,001.10	8,269,196.32
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,604,262.91	2,646,017.55
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,628,324.27	1,631,914.47
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,531,949.72	2,059,885.68
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,027,240.20	3,267,059.83
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	45,620.75	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	566,843.35	679,572.27
	Δρ.	364,570,164.45	364,372,296.48

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον.	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια.	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως. . . . Δρ. 68,778,575,42			
II. » » Τραπέζης. . . . » 45,115,495,97	»	115,607,730.04	113,894,071.39
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα.	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν.	»	3,824,432.37	3,819,012.88
Καταθέσεις ἄνευ τόκου.	»	16,443,947.74	14,856,539 34
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	625,148.74	710,646.34
Μερίσματα πληρωτέα.	»	408,585.—	351,405.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον.	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ (λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) Εἰς χρυσόν. . Δρ. 680,132,87 / » τραπ. γραμ. » 6,320,380,48	»	4,497,776.14	6,950,513.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν.	»		32,694.05
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	431,465.60	402,220.75
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν.	»	166,411.64	16,182.99
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	10,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	20,962,688.83	20,712,688.83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	258.989.21	433,107.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'.	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	75,539,438.76	76,165,463.57
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966.690.—	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,493,600.—	20,493.600.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν	»	1,531,422.—	1,317,052.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	72,000.—	72,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου.	»	4,042,313.21	4,124,863.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1.127 891.87	1,045,346.57
Διάφορα.	»	1,913,349.23	2,351,914.42
	Δρ	364.570,164.45	364,372,296.48

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	Δρ.	1.—
2	Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι (ἐξηντλ.)	»	1.—
3	Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, par G. N. Hatjidakis	»	1.—
4	Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ Π. Καρολίδου.	»	2.—
5	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
6	Ἐθνικὰ Ἄσματα.	»	0,50
7	Ἐθνικὰ Ἄσματα, ἔκδοσις β' ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη.	»	1.—
8	«Πατρίς» τραγῳδία Ι. Νικολάρα	»	1.—
9	Le Facteur Grec dans le problème oriental, par Δ. Ζ. Stephanopoli	»	0.60
10	Nôtes sur la Question d'Orient par O. de Bezobrazow.	»	0.60
11	Ἐθνικὴ Κατήχησις. ὑπὸ Ν. Καζάζη ἔκδοσις Β'.	»	0.10
12	Γουλιέλμος Γλάδστων, τοῦ αὐτοῦ (ἐξηντλημένον)	»	1.—
13	Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, τοῦ αὐτοῦ. (ἐξηντλημένον)	»	2.—
14	Ἡ Μακεδονία καὶ τα ἑλληνικὰ δίκαια, τοῦ αὐτοῦ	»	1.—
15	Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ αὐτοῦ.	»	0.20
16	Προκήρυξις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (ἐξηντλημένον)	»	0.—
17	«**Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα**», βραβευμένον δρᾶμα ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
18	Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ) ὑπὸ Τερτίου Φιλίππωφ	»	0.—
19	Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)	»	0.—
20	Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ἐπικολυρικὸν ποίημα Χ. Χρηστοβασίλη (ἐξηντλ).	»	0.10
21	Τὰ Διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου, τυπογρ. φύλλ. 52.	»	5.—
22	Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν, ὑπὸ Ἡρακλ. Βασιάδου.	»	1.50
23	Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900).	»	2.—
24	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.	»	0.10
25	Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή, ὑπὸ Ν. Δουρνοβῶ	»	1.—
26	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
27	L'Hellénisme et la Macédoine par Néoclès Kazazis. Paris 1903.	fr.	1.—
28	Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ; ἐθνικὴ λογοδοσία ὑπὸ Ν. Καζάζη.	λ.	0.10
29	Ἔθνος καὶ στρατὸς τοῦ αὐτοῦ	»	0,10
30	Μακεδονικὰ Τραγούδια Γεωργίου Στρατήγη.	Δρ.	1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	«	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η΄ ΤΕΥΧΟΣ 90ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1905—Ἰούνιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
"ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Νεοκλῆ Καζάζ̄ν, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ τριμηνιαία ἀπόδειξις.

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❁ ❁ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'. ❁

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια έκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ὅταν περὶ τὴν 15 Ἀπριλίου ἤρχισε νὰ πνέῃ νότιος ἄνεμος, τὰ γενουηνσιακὰ πλοῖα ἦραν τὰς ἀγκύρας των καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Καθ' ὁδὸν συνήντησαν ἓν αὐτοκρατορικὸν μεταγωγικὸν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Φλατανέλα, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν ἐκ Σικελίας εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ φορτίον σίτου. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ὁ ἄνεμος κατέστη ἰσχυρότερος καὶ ὤθησε ταχέως τὰ τέσσαρα πλοῖα εἰς τὰ στενὰ καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης τοῦ Ἑλλησπόντου. Περὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου οἱ Γενουήνσιοι ναῦται διέκριναν ἐξ ἀποστάσεως τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὅταν τὸ πρῶτον ἐπεφάνησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα τὰ γενουηνσιακὰ πλοῖα, τὰ πλεῖστα τῶν σκαφῶν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εὑρίσκοντο ἠγκυροβολημένα εἰς τὸν παρὰ τὸν Διπλοκιόνιον κόλπον τοῦ νῦν λεγομένου Δολμᾶ Μπαξέ.

Οἱ πρόσκοποι τοῦ στόλου, οἱ φρουροῦντες εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου φαίνεται, ὅτι παρετήρησαν τὰ προσεγγίζοντα πλοῖα πολὺ ἐνωρὶς καὶ ἔσπευσαν ν' ἀναγγείλωσι τὴν ἐμφάνισίν των. Ὅταν τῷ ἀνεκοινώθη ἡ εἴδησις, ὁ Σουλτάνος ἔσπευσε καλπάζων πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ στόλος του, καὶ διέταξε τὸν ἀρνησίθρησκον Βάλτογλουν νὰ ἐκπλεύσῃ ἀμέσως μετὰ τῶν πλοίων του πρὸς συνάντησιν τῶν ἀγνώστων σκαφῶν καὶ νὰ τὰ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως νὰ τὰ ἐμποδίσῃ διὰ πάσης θυσίας τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. « Ἐὰν δὲν ἐκτελέσῃς τὴν διαταγὴν ταύτην, νὰ μὴ ἐπιστρέψῃς ζωντανός», τῷ εἶπεν ὁ Μωάμεθ.

Τὰ τέσσαρα πλοῖα θὰ προσεπάθουν βεβαίως νὰ διέλθωσι τὸν λιμενοφράκτην, ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος θ' ἀντετίθετο κατ' αὐτῶν. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν, τῶν ἀποσταλέντων ἐναντίον των, φαίνεται πραγματικῶς ἀδύνατον, ὅτι τέσσαρα πλοῖα, ἔχοντα ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὸν ἄνεμον καὶ

μόνον, θὰ ἠδύναντο ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ στόλου ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε καὶ πλέον ἰσχυροτάτων πολεμικῶν σκαφῶν, φερόντων τοὺς καλείτερον καὶ τελειότερον ἐξωπλισμένους ἄνδρας τῆς ὀθωμανικῆς στρατιᾶς. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐπὶ τῶν πλοίων ἐπέβαινον οἱ καλείτεροι στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, προπαρασκευασθεὶς ἐσπευσμένως, ἐξέπλευσε πρὸς τὸν Βόσπορον ἐν τάξει ναυμαχίας. Οἱ κυβερνῆται καὶ τὰ πληρώματα εἶχον πλήρη πεποίθησιν περὶ τοῦ θριάμβου των. Ποῖος ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος τεσσάρων μεταγωγικῶν σκαφῶν ἐναντίον ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ πλέον πολεμικῶν πλοίων;

Ὁ ναύαρχος Βάλτογλους προεξώφλει ἤδη ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι εἶχον παγιδευθῇ ὡς ποντικοί. Οἱ ἀλαλαγμοί, ὁ θόρυβος καὶ αἱ τυμπανοκρουσίαι τῶν τουρκικῶν πληρωμάτων ἠκούοντο εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μιλίων. Ὁ ἄνεμος ἦτο ἀντίθετος, ἀλλ' ὡς μὴ ἐξαρτωμένου τοῦ πλοῦ τῶν πλοίων ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἀνέμου, ἔπλεον βραδέως μέν, ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς σύλληψιν τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ τέσσαρα πλοῖα ἔπλεον κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν, προσπαθοῦντα νὰ διέλθωσι τὸν παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν πύργον τοῦ Μεγαδημητρίου καὶ νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Τὰ σκάφη, πλέοντα οὕτως καὶ ὠθούμενα ὑπὸ ἰσχυρᾶς νοτίου αὔρας, ἔγειναν ταχέως ὁρατὰ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πλῆθος πολιτῶν ἔσπευσαν ν' ἀναρριχηθῶσιν ἀμέσως ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν παρὰ τὴν ἀκτὴν οἰκιῶν, ἐνῷ ἄλλοι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Σφενδόνην τοῦ Ἱπποδρομίου, ὁπόθεν εἶχον πλήρη ἄποψιν τῆς θαλάσσης τῆς Προποντίδος καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Βοσπόρου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἰσχυρὸς νότιος ἄνεμος κατηύθυνε παραπλεύρως τῆς πόλεως τὰ σκάφη, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ὑψηλῶν πρωρῶν των καὶ τῶν ὑψηλοτέρων πρυμνῶν των διέσχιζον γοργὰ τὰ νερὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεγάλων κολπουμένων ἱστίων των τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὐθὺς ὡς ἐπλησίασαν εἰς τὰ στενά, τὰ ὁποῖα εἶνε ὁρατὰ ἐκ τῆς Σφενδόνης, συνήντησαν τὴν ναυαρχίδα, ἐκ τῆς πρύμνης τῆς ὁποίας ὁ Τοῦρκος ναύαρχος τὰ διέταξεν ἐπιτακτικῶς νὰ συστείλωσι τὰ ἱστία. Ἀρνηθέντων ὅμως τῶν Γενουησίων, ἀμέσως μετεβιβάσθη διαταγὴ εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν τουρκικῶν σκαφῶν νὰ τὰ προσβάλωσι. Τὰ ἰσχυρότερα τουρκικὰ πλοῖα ὥρμησαν ἐναντίον των, ἀλλ' ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος καὶ τὸ μεγαλείτερον ὕψος των καθίστων ἐκτάκτως δυσχερῆ τὴν αἰχμαλωσίαν των ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Ἰταλοὶ διὰ τῶν πελέκεων καὶ διὰ τῶν κωπῶν ἐφόνευον πάντα ἀποπειρώμενον ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων τῶν πλοίων των. Ἡ συμπλοκὴ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἐγενικεύθη καὶ μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ ναυμαχίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐπιτιθέμενοι μανιωδῶς ἐμάχοντο διὰ τῶν τοξῶν καὶ διὰ τῶν λογχῶν των, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Ἐνόσῳ ἐξηκολούθει νὰ πνέῃ ὁ νότιος ἄνεμος, τὰ πλοῖα ἐτήρουν τὴν γραμμὴν τῆς κατευθύνσεώς των. Ἀλλ' ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸν Βόσπο-

ρον καὶ ἐπροχώρησαν ὀλίγον, ὁ ἄνεμος ἐκόπασεν αἰφνιδίως καὶ τὰ ἱστία των ἐχαλαρώθησαν, πληττόμενα νωθρῶς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κάτωθεν τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ πτῶσις τοῦ ἀνέμου μετετόπισε τὸ κέντρον τῆς ὑπεροχῆς ἐκ τῶν τεσσάρων γενουηνσιακῶν πλοίων εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τότε ἤρχισεν ἀγρία, ἐπίμονος, καὶ φανατικὴ πάλη ἐξολοθρευμοῦ. Ἤδη κατὰ τὰ φαινόμενα ἐδικαιολογεῖτο πληρέστατα ἡ πεποίθησις τοῦ Τούρκου ναυάρχου, ὅτι θὰ τὰ ἠχμαλώτιζεν εὐκόλως. Τὰ τέσσαρα πλοῖα ἦσαν ἀνίσχυρα νὰ κινηθῶσιν, ἐνῷ ὁ Βάλτογλους εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ πλέον πολεμικῶν σκαφῶν του.

Ὅταν ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος καὶ καθ' ἣν στιγμὴν τὰ τέσσαρα πλοῖα εὑρίσκοντο κάτωθεν τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἔμειναν ἀκινητοῦντα, ἀλλ' ὠθοῦντο πρὸς τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ ὑπὸ τοῦ ρεύματος, τοῦ ρέοντος πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν μετὰ νότιον ἄνεμον, τὸ δ' ἐπίλοιπον τῆς ναυμαχίας ἔλαβε χώραν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος παρὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ, πλησίον τοῦ νῦν Τοπχανᾶ καὶ ἔξωθεν ἀκριβῶς τῶν τειχῶν τῆς ὁμωνύμου πόλεως.

Χιλιάδες θεατῶν συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν διὰ νὰ ἴδωσι τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ναυμαχίας. Πλήθη στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν μετὰ παλμῶν καρδίας παρηκολούθουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος, χωρὶς νὰ δύνανται ἐν τούτοις νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν. Ἐκ τῆς ἀντίπεραν ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, ἔξωθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου παρεσύροντο βραδέως ὑπὸ τοῦ ρεύματος οἱ μαχόμενοι, ὁ Σουλτάνος καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του παρηκολούθουν τὴν ναυμαχίαν μετ' ἐνδιαφέροντος ὄχι ὀλιγώτερον ἀνυπομόνου τῶν Χριστιανῶν, τῶν ἀναρριχηθέντων ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ τῆς ἰδίας πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐπιτυχίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ὁ ναύαρχος. Δοθείσης διαταγῆς ὑπὸ τοῦ Βάλτογλου πρὸς σύγχρονον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πλοίων, ὁ τουρκικὸς στόλος ὁλόκληρος παρετάχθη εἰς μάχην καὶ ἤρχισε νὰ βομβαρδίζῃ διὰ λιθίνων σφαιρῶν τοὺς Γενουηνσίους καὶ νὰ ἐκσφενδονίζῃ κατὰ τῶν πλοίων των διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα τῶν τεσσάρων προσβαλλομένων σκαφῶν ἀπεδείκνυον, ὅτι ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὸ ἔργον των.

Ἀπὸ τοὺς πυργίσκους τῶν καταρτίων, ἀπὸ τὰς πρώρας, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῶν πλοίων των ἐξεσφενδόνιζον οἱ Γενουήνσιοι τὰς λόγχας των, ἐτόξευον, ἔρριπτον λίθους καὶ κοντάρια ἀκαταπαύστως κατὰ τῶν μαινομένων Τούρκων, ὥστε ὁ Βάλτογλους πολὺ ταχέως ἠναγκάσθη νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐπιθέσεώς του εἰς οὐδὲν θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμα. Ἔδωσε λοιπὸν ὁ ἴδιος δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς φωνῆς του τὸ παράγγελμα, ὅπως προχωρήσωσιν ὅλα τὰ πλοῖα ὁμοῦ καὶ καταπατήσωσι διὰ τῆς βίας τὰ ἐχθρικὰ σκάφη. Ἡ ναυαρχὶς ἐπετέθη μετὰ λύσσης κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μεταγωγικοῦ, ὡς τοῦ μεγαλειτέρου ἐκ τῶν τεσσάρων πλοίων, καὶ διηύ-

θυνε τὴν πρῶράν της μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς κατὰ τῆς πρύμνης ἐκείνης, ἐνῷ οἱ ναῦται, βρυχώμενοι καὶ ἀλαλάζοντες, προσεπάθουν νὰ πηδήσωσιν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐπὶ τρεῖς περίπου ὥρας, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ ναυμαχία, ὁ Βάλτογλους ἀποτυφλωμένος ἐκ τῆς λύσσης καὶ τῆς μανίας ἐφώρμα, ἀνεπιτυχῶς ὅμως, κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ναῦται τῶν ἄλλων σκαφῶν ἐσκαρφάλωναν εἰς τὰς ἀγκύρας του, ἐπιάνοντο ἀπ' ὅπου ἠδύναντο, ἀγωνιζόμενοι δι' ὅλων των τῶν δυνάμεων ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, ἔκοπτον τὰ σχοινιὰ διὰ πελέκεων, ἐξεσφενδόνιζον εὐφλέκτους ὕλας διὰ νὰ πυρπολήσωσι τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα.

Τὰ χριστιανικὰ πληρώματα, παλαίοντα ἐρρωμένως, ἐδέχοντο βροχὴν βελῶν καὶ ἀκοντίων. Ἀλλ' οἱ Γενουήνσιοι μαχηταὶ ἐφόρουν θώρακας καὶ ἦσαν ἄτρωτοι ὑπὸ τῶν βλημάτων. Εἶχον προνοήσῃ περὶ πάντων. Τὰ βυτία των, πλήρη ὕδατος, ἔσβυνον ἀκαριαίως τοὺς φλεγομένους δαυλούς, ἐνῷ μεγάλοι λίθοι καὶ βυτία πλήρη ὕδατος, ἐκσφενδονιζόμενα κατὰ τῶν Τούρκων, προὐξένουν πανωλεθρίαν. Οἱ πελέκεις ἀφ' ἑτέρου ἐξετέλουν θαυμάσια τὸ ἔργον των. Οἱ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν πλοίων παρατεταγμένοι ναῦται ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας καὶ ἐθρυμμάτιζον τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν τῶν προσπαθούντων ν' ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὰ τουρκικὰ πληρώματα ἐνικῶντο ἀλλεπαλλήλως καὶ τὰ ἡττώμενα πλοῖα ἀδιακόπως ἀντικαθίσταντο ὑπὸ ἄλλων, εὑρισκομένων εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν τῆς παρατάξεως. Οἱ Γενουήνσιοι ἐπανήρχιζον οὕτω τὴν πάλην μὲ διαρκῶς ἀνανεουμένας ἐχθρικὰς δυνάμεις.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης, τὰ πλοῖα παρεσύροντο ὑπὸ τοῦ ρεύματος πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ. Πέντε τριήρεις ἐπετίθεντο ἀποκλειστικῶς ἐναντίον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν γενουηνσιακῶν πλοίων, τριάκοντα δίκροτα καὶ μεγάλαι λέμβοι εἶχον περικυκλώσῃ τὸ δεύτερον, τὰ δὲ ἐπίλοιπα εἶχον ἀπέναντί των τεσσαράκοντα τουρκικὰ μεταγωγικά, πλήρη καλῶς ἐξωπλισμένων καὶ γυμνασμένων ἀνδρῶν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθει οὕτω ἄνευ διακοπῆς μετ' ἀληθοῦς μανίας. Ἀναρίθμητα βέλη, ἀκόντια καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἐξεσφενδονίζοντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἡ θάλασσα ἦτο ἀόρατος ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν συγκεντρωμένων πλοίων, αἱ δὲ κῶπαι μετὰ μεγάλης δυσκολίας εἰργάζοντο, ὡς ἐκ τῶν ἐπιπλεόντων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἀπειραρίθμων ἀντικειμένων.

Τὸ αὐτοκρατορικὸν μεταγωγικόν, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Φλατανέλα, γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς ἀπέκρουε τὰς διαρκεῖς καὶ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρικῶν σκαφῶν. Ἡ σφαγή, ἡ ὁποία ἐλάμβανε χώραν γύρῳ του, εἶνε ἀπερίγραπτος. Ὁ Βάλτογλους μανιώδης ἤθελε νὰ τὸ αἰχμαλωτίσῃ διὰ πάσης θυσίας καὶ θὰ τὸ ἠχμαλώτιζεν, ἐὰν κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν, καθ' ἣν αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις συγκεντρωμέναι εἶχον στρέψῃ ὅλην τὴν προσοχήν των κατ' αὐτοῦ, δὲν ἔσπευδον πρὸς βοήθειάν του τὰ γενουηνσιακά.

Ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ναυμαχίας παρηκολουθοῦντο μετὰ παλμῶν καρδίας

ὑπὸ τῶν φίλων ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἐκ τῆς ἀντικρινῆς ὄχθης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τῶν Χριστιανῶν ἰδίως ἡ ἀνυπομονησία ἦτο ἀπερίγραπτος. Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς γιγαντομαχίας ἐκείνης ἀνέπεμπον δεήσεις πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὅπως φεισθῇ τῶν φιλικῶν πλοίων. Διέκρινον τὸν Φλατανέλαν, τὸν κυβερνήτην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σκάφους, ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, μαχόμενον ὡς λέοντα καὶ παροτρύνοντα τοὺς ναύτας του νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του.

Τὰ πληρώματα τῶν χριστιανικῶν πλοίων οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπώλεσαν τὸ θάρρος των. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον κερδίση οὔτε ἓν βῆμα ἐχθρικοῦ ἐδάφους. Οἱ θεαταὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔβλεπον τ' ἀγωνιζόμενα πλοῖα νὰ παρασύρωνται ὁλονὲν πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του παρηκολούθει ἐν συγκινήσει τὴν ἀγρίαν πάλην. Ἔφιππος περιήρχετο τὴν ἀκτήν, μαστίζων τὸν ἵππον του ἀνυπομόνως, καὶ ἐπλησίαζεν ὅσον ἠδύνατο περισσότερον πρὸς τὴν ὄχθην, προσπαθῶν νὰ θεαθῇ καὶ ν' ἀκουσθῇ ἀπὸ τὰ πλοῖά του. Ὅταν εἶδεν, ὅτι ὁ μέγας στόλος του καὶ οἱ ἐπίλεκτοι ναῦται καὶ στρατιῶταί του ἠδυνάτουν νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὰ τέσσαρα πλοῖα καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεκρούοντο, ἡ ὀργή του δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Καταληφθεὶς ὑπὸ μανίας, ἐξέβαλεν ἀγρίαν κραυγὴν καὶ ἔτριξε τοὺς ὀδόντας του. Μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς του ἐξέβαλεν ἀγρίαν καὶ τρομακτικὴν ἀρὰν κατὰ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ναυτῶν του, χαρακτηρίσας αὐτοὺς ὡς γυναῖκας, δειλοὺς καὶ προδότας καὶ ὑβρίσας συγχρόνως αὐτοὺς δι' ὅλων ἐκείνων τῶν βλασφήμων ἐπιθέτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τουρκικὸν λεξιλόγιον εἶνε ἐξαιρετικῶς πλούσιον.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Σουλτάνου δὲν ἐφαίνοντο ὀλιγώτερον δυσηρεστημένοι τοῦ ἡγεμόνος των. Κατηράσθησαν καὶ αὐτοὶ τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν Μωάμεθ ὥρμησαν ἔφιπποι ἐντὸς τῆς θαλάσσης, διευθυνόμενοι πρὸς τὰ πλοῖα.

Οἱ κυβερνῆται τῶν τουρκικῶν σκαφῶν, τρομάξαντες ἐκ τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἀρῶν τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ των, ἐπεχείρησαν ἀπεγνωσμένην ἐπίθεσιν. Ἔστρεψαν τὰς πρώρας των κατὰ τῶν χριστιανικῶν σκαφῶν πρὸς ἐκδήλωσιν μεγαλειτέρας ὕβρεως καὶ ἐπετέθησαν ἀγρίως. Ἀλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαί των ὑπῆρξαν μάταιαι. Τὰ γενουηνσιακὰ καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν σκάφος ἀπέκρουον ἐπιτυχῶς πάσας τὰς ἐπιθέσεις, τοιαύτη δὲ σφαγὴ ἔλαβε χώραν, ὥστε τινὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων ἔμειναν ἀκυβέρνητα ἐλλείψει πληρωμάτων.

Ἡ τελευταία φάσις τῆς ναυμαχίας διήρκεσε δύο περίπου ὥρας. Τὰ χριστιανικὰ πλοῖα ἠδυνάτουν νὰ κινηθῶσιν ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης νηνεμίας. Θὰ κατεστρέφοντο δέ, ἐὰν ἡ μάχη ἐξηκολούθει ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἤρχισε νὰ πνέῃ αἰφνιδίως ἰσχυρὸς ἄνεμος, ὅστις ἐκόλπωσε τὰ ἱστία καὶ ἐκίνησε τὰ σκάφη, τὰ ὁποῖα διῆλθον θριαμβευτικῶς πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, κροτουσῶν τῶν κωπῶν των, ἤνοιξαν δρόμον δι' αὐτοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ προχωρῶσι.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καὶ ἂν ὁλόκληρος ὁ στόλος τῶν Βαρβάρων ἔφρασσε

τὴν δίοδόν των, τὰ χριστιανικὰ πλοῖα ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὸν παρασύρωσι, νὰ τὸν διαχωρίσωσι καὶ νὰ τὸν νικήσωσι. Οὕτω, κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ναυμαχίας, ὁ ἄνεμος τὰ ἔσωσε καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ζητήσωσι καταφύγιον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Ἡ μάχη εἶχεν ἀπολεσθῇ διὰ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος, μανιώδης, θεώμενος ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τοῦ στόλου του, ἐφώναξε δι' ὅλης της τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων του καὶ ἔδωσε νέας διαταγὰς εἰς τὸν ναύαρχον. Ὁ Βάλτογλους ὅμως ὑπεκρίθη, ὅτι δὲν ἤκουσε τὰ κελεύσματα τοῦ αὐθέντου του καὶ ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἀπεσύρθη πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου συνεπείᾳ νεωτέρας διαταγῆς.

Ὅταν ἐνύκτωσεν ἐντελῶς, ἐστάλησαν τρία πλοῖα, αἱ δύο τριήρεις τοῦ Τρεβιζάνου καὶ μία τοῦ Ζαχαρία Γριόνη, διὰ νὰ ὁδηγήσωσι τὰ τέσσαρα γενναῖα πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμενοφράκτου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφοβοῦντο ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἔπραξαν πᾶν ὅ τι ἠδυνήθησαν διὰ νὰ παραστήσωσι τὸν στολίσκον των πολυαριθμότερον. Ἕκαστον τῶν τριῶν πλοίων εἶχεν ἀνὰ τρεῖς σάλπιγγας, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνετο τόσος θόρυβος, ὡς ἐὰν ἦσαν εἴκοσι τοὐλάχιστον τριήρεις. Οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβον ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς νυκτὸς ἐνόμισαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθέσεως ἐναντίον των καὶ ἔμειναν εἰς τὸ ἀγκυροβόλιόν των, λαβόντες ὅλα τὰ ἀμυντικὰ μέτρα. Οὕτω τὰ τέσσαρα πλοῖα ὡδηγήθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὸν λιμενοφράκτην καὶ ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀπερίγραπτον χαρὰν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὑπῆρξαν μεγάλαι, ἐθραύσθησαν δὲ τῶν πλείστων πλοίων των αἱ κῶπαι. Πολλοὶ ἀναβιβάζουσι τοὺς φονευθέντας Τούρκους εἰς δέκα χιλιάδας, ἀλλὰ φαίνεται ὁ ἀριθμὸς οὗτος λίαν ἐξωγκωμένος. Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμούς, αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἀνῆλθον εἰς ὑπερδιακοσίους φονευμένους καὶ ὑπερτριακοσίους τραυματίας. Ἀλλὰ καὶ τῶν τεσσάρων πλοίων αἱ ἀπώλειαι δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἀσήμαντοι. Εἴκοσι περίπου ἐφονεύθησαν ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν πληρωμάτων ἐπληγώθησαν. Ὑπῆρξεν ἀληθῶς φοβερὰ ναυμαχία, διεξαχθεῖσα τελείως κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς κανόνας τῶν ναυμαχιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεταξὺ τῶν ἐμπειροτέρων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν.

Ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Ὁ δυστυχὴς ναύαρχος ἤχθη τὴν ἐπομένην ἐνώπιόν του καὶ κατηγορήθη ἐπὶ προδοσίᾳ. Ὁ Μωάμεθ τὸν ἠρώτησε πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρισκόμενον στόλον, ἀφοῦ δὲν ἐστάθη ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ τέσσαρα πλοῖα, τὸν ἐπετίμησε διὰ τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν δειλίαν του καὶ τὸν εἰδοποίησε νὰ ἑτοιμασθῇ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀγχόνην. Ὁ ναύαρχος ἐζήτησε χάριν καὶ ἔλεος καὶ εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ναυμαχίας ἡ ναυαρχίς του οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὴν κατὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἐχθρικοῦ σκάφους ἐπίθεσίν της καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ ναῦταί του ἐπολέμησαν ἀδιακόπως μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν διετάχθησαν νὰ ἐπαναπλεύσωσι πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου.

Ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγόρησαν ἐπίσης καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοί,ἐπαινέσαντες τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀντοχήν του καὶ ὑποδείξαντες τὴν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ του πληγήν, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχε τυχαίως προξενήσῃ εἷς ἐκ τῶν ναυτῶν του. Ὁ Σουλτάνος μετά τινα δισταγμὸν συγκατετέθη νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ διέταξε νὰ ξυλοκοπηθῇ καὶ πρὸς μεγαλειτέραν τιμωρίαν, τὸν ἀπεστέρησεν ὅλων τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν βαθμῶν του.

Ἡ ἐπιτυχία ἀνεζωπύρησε τὰς ἐλπίδας τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν τώρα νὰ πιστεύωσιν, ὅτι τὰ τέσσαρα πλοῖα ἦσαν οἱ πρόδρομοι πολλῶν ἄλλων ἐρχομένων πρὸς βοήθειαν τῆς πόλεως. Δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νέας σταυροφορίας πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὀλίγα ἀκόμη πλοῖα ἐὰν ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν μὲ τὸ δέκατον ἢ μὲ τὸ εἰκοστὸν ἀκόμη τοῦ στρατοῦ τῶν σταυροφόρων, τῶν διελθόντων ὑπὸ τὸν Γοδοφρεῖδον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, θὰ ἤρκουν νὰ προλάβωσι τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ἐντούτοις νέα βοήθεια δὲν ἀνεφάνη. Ὅλαι αἱ ἐλπίδες, αἱ βασισθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπεδείχθησαν ἀπατηλαί.Οὔτε οἱ Οὖγγροι, οὔτε οἱ Ἰταλοὶ ἔστειλαν βοήθειαν,ἥτις θ'ἀπέβαινεν εὐεργετικὴ καὶ χάριν τῶν ἰδίων των συμφερόντων.

Ἡ ναυμαχία, ὡς ἀνεφέραμεν, ἤδη, ἔλαβε χώραν τὴν 20ὴν Ἀπριλίου. Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα ἐξηκολούθουν νὰ βάλλωσι κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, συγκεντροῦντα ἰδίως τὰ πυρά των κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ. Ὁ Σουλτάνος καθ' ὅλην τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἦτο ἀπὼν ἐκ τοῦ στρατοπέδου του, ὡς μεταβὰς εἰς τὸ Διπλοκιόνιον, ὅπως ἐπιστατήσῃ προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σπουδαίας ἐργασίας, συνδεομένης μὲ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ὁ κανονιοβολισμὸς ἐξηκολούθησεν ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην.

Τὴν 21ην κατεστράφη ὁ λεγόμενος Πύργος τοῦ Βεκτενιακοῦ,ὁ πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ,μετὰ τοῦ συνεχομένου Ἐξωτερικοῦ Τείχους, χάρις δὲ εἰς θείαν συγκατάβασιν δὲν ἔδωσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Τοῦρκοι γενικὴν μάχην, ἄλλως θὰ ἐκυρίευον τὴν πόλιν διὰ δέκα χιλιάδων μόνον ἀνδρῶν, χωρὶς νὰ συναντήσωσιν οὐδὲν ἐμπόδιον. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔπαυον ἐντούτοις νυχθημερὸν νὰ βάλλωσι διὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων των κατὰ τῶν τειχῶν, πλησίον ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετελοῦντο αἱ ἐπισκευαί. Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοῦ ἀδιακόπου βομβαρδισμοῦ οἱ ἔξωθεν τῶν τειχῶν Τοῦρκοι ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε δὲν ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ ἄλλο τι ἀπὸ τὰ λευκὰ σαρίκια τῶν Γενητσάρων καὶ τὰ ἐρυθρὰ φέσια τῶν ἄλλων στρατιωτῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σουλτάνος δραστηρίως εἰργάζετο πρὸς ἐφαρμογὴν σχεδίου τινός, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατελάμβανε τὸν λιμένα. Ὁ Μωάμεθ εἶχε μανιωδῶς ἐξοργισθῆ διὰ τὴν ἧτταν τοῦ στόλου του τῆς 20ῆς Ἀπριλίου· αὐτὴ ἦτο ἡ ἄμεσος ἀφορμή, ἥτις τὸν παρεκίνησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀμέσου καταλήψεως τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος

διὰ τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τῶν πλοίων του, κατὰ πλάτος τῆς Χερσονήσου τοῦ Γαλατᾶ.

Τρεῖς ἦσαν κυρίως οἱ λόγοι, οἱ παρακινήσαντες τὸν Μωάμεθ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν τῆς εἰσόδου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος: πρῶτον νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν ἀπὸ ξηρᾶς ἄμυναν τῶν τειχῶν, δεύτερον νὰ κυριαρχήσῃ τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ καὶ τρίτον νὰ διευκολύνῃ τὰς μετὰ τῆς βάσεώς του ἐν τῷ Χισσὰρ συγκοινωνίας. Μέχρι τότε οἱ πολιορκούμενοι εἶχον δύο μόνον πλευρὰς τῆς τριγωνικῆς πόλεώς των νὰ ὑπερασπίζωσιν, ἐνῷ ὅταν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔφθανον καὶ παρετάσσοντο κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τότε οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀξιοθρηνήτως ολιγάριθμοι διὰ τὴν ἄμυναν τῶν δύο πλευρῶν, θὰ ἐξησθένουν περισσότερον διὰ τῆς ἀποσπάσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νεωστὶ προσβληθείσης θέσεως.

Διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ὁ Μωάμεθ θὰ ἠδύνατο νὰ δεσπόζῃ τοῦ Γαλατᾶ, μεγίστης σημασίας ὄντος, καθόσον οἱ Γενουήνσιοι, ἐὰν ἐλάμβανον ἐνεργότερον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, θὰ καθίστων δυσχερεστέραν τὴν πολιορκίαν καὶ ἴσως τὸν ἠνάγκαζον νὰ λύσῃ αὐτήν. Ἤδη οἱ Γενουήνσιοι εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἐκδηλῶσιν αἰσθήματα ἐχθρικὰ πρὸς αὐτόν. Ἡ εἰς τὸν Γαλατᾶν θέσις των ἦτο ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Ἡ πόλις ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ἰδική των καὶ διῳκεῖτο ὑπ' αὐτῶν. Περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροτάτων τειχῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος ἀποτόμου λόφου, τὰ ὁποῖα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰ χείλη τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ἀπετέλουν εὐρύτατον ἀκανόνιστον τρίγωνον.

Εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς πόλεως μέρος εὑρίσκετο ἰσχυρότατος πύργος, σωζόμενος μέχρι τῆς σήμερον, γνωστὸς τότε ὡς Πύργος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὁ Γαλατᾶς εἶχον ἀμοιβαῖον συμφέρον, ὅπως ὁ θαυμάσιος φυσικὸς λιμὴν των μένῃ κλειστός. Τὰ ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ—δηλαδὴ ἀμέσως ὄπισθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως— ὑψώματα ἦσαν ἤδη κατειλημμένα ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατᾶ, ὡς οὐδέτεροι, κατηγοροῦντο ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων, ὡς ὑποστηρίζοντες τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο μέρος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπός των, Γενουήνσιος τὴν καταγωγήν, παρεπονεῖτο κατὰ τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς παρεχόντων μεγαλειτέραν προτίμησιν εἰς τὰ συμφέροντα των ἢ εἰς τὰ καθήκοντά των ὡς Χριστιανῶν.

Εἶνε ἐντούτοις γνωστόν, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι ἐξηκολούθουν νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τοὺς γείτονάς των διὰ μέσου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Δύναται μὲν ν' ἀμφισβητηθῇ ὑπὲρ ποίου ἐκ τῶν ἐμπολέμων, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἢ ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ, ἔκλινεν ἡ πλάστιγξ τῆς εὐνοίας των. Ἐντούτοις ὁ Μωάμεθ, καθὼς καὶ οἱοσδήποτε ἄλλος, οὐδεμίαν εἶχεν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ συμπάθεια τῶν Γενουηνσίων, ὡς τοὐλάχιστον τὸ ἀπεδείκνυεν ἡ συμπεριφορά των, ἔκλινε πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Τὰ γενουηνσιακὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ εἶχον πολεμήσῃ, ἅπαξ διελθόντα τὸν λιμενοφράκτην, εὑρέθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Γενουηνσίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Χρυσοῦν Κέρας ἦτο καταφύγιον δι' ὅλα τὰ ἐχθρικὰ τῶν Τούρκων πλοῖα.

Ὁ Μωάμεθ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δώσῃ ἓν μάθημα εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Γαλατᾶ. Εἶχεν ἐπιχειρήσῃ καὶ εἶχεν ἀποτύχῃ νὰ καταλάβῃ τὸν λιμενοφράκτην, οὕτως ὥστε νὰ γείνῃ κύριος τῆς ἄκρας τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Γαλατᾶ. Δια ν' ἀποπειραθῇ τοιοῦτόν τι ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Γενουηνσίους, ἀλλὰ τὰ τείχη των ἦσαν τόσον ἰσχυρὰ καὶ οἱ κάτοικοι τόσον γενναῖοι, ὥστε ἡ πρώτη φήμη περὶ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεως ὡς ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε τὴν ἀποστολὴν ὁλοκλήρου τοῦ γενουηνσιακοῦ στόλου καὶ ὅλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὁ κυρίαρχος αὐθέντης τοῦ Γαλατᾶ, ὁ Δοὺξ τῶν Μεδιολάνων, πρὸς βοήθειαν. Ἐπὶ πλέον ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρίσκοντο εἴκοσιν ἕως τριάκοντα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, ἡ δὲ διεξαχθεῖσα ναυμαχία εἶχεν ἀποδείξῃ πασιφανῶς κατὰ πόσον θὰ ηὐξάνοντο αἱ δυσχέρειαί του, ἐὰν ἐξηνάγκαζε τοὺς Γενηουνσίους εἰς ἐχθροπραξίας ἐναντίον του.

Ὁ τρίτος λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἤθελεν ὁ Μωάμεθ νὰ δεσπόζῃ τοῦ λιμένος, ἦτο ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰς συγκοινωνίας του. Ἡ σπουδαιοτέρα ταξιαρχία του ὑπὸ τὸν Ζαγᾶν πασσᾶν κατεῖχε τὴν πέραν τοῦ Γαλατᾶ βορείαν ἀκτὴν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ τὰ ὑψώματα τὰ ὑπερκείμενα τῆς πόλεως. Καὶ ἐνῷ ἦτο ἐπάναγκες νὰ κατέχηται ἡ θέσις αὕτη διὰ νὰ διατηρῆται ἡ συγκοινωνία τοῦ παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον εὑρισκομένου στόλου του καὶ τῶν εἰς τὸ Δυτικὸν Χισσὰρ φρουρίων του, τὸ μόνον ἐξ ἑτέρου μέσον συγκοινωνίας τοῦ κυρίου σώματος τῶν στρατευμάτων του, τῶν ἐστρατοπεδευμένων πρὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ζαγᾶν, ἦτο τὸ ἀπομεμακρυσμένον καὶ ἐπικίνδυνον πέραμα, τὸ παρὰ τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τὸν νῦν Κιὰτ-Χανᾶν, «Κίδαρις» καλούμενον τότε. Καταλαμβάνων ἅπαξ ὁ Μωάμεθ τὸν λιμένα, θὰ ἠδύνατο ἄνευ παρενοχλήσεων νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν ὑπὲρ τὴν ὑψηλοτέραν ἄκραν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, διὰ τῆς ὁποίας μεγάλως θὰ διηυκολύνετο ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο μονάδων τοῦ στρατοῦ του.

Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὅμως τοὺς τρεῖς αὐτοὺς σκοποὺς του, ὁ Μωάμεθ ἔκρινε συνετώτερον ν' ἀφήσῃ μὲν ἡσύχους τοὺς Γενουηνσίους, νὰ ἐπιχειρήσῃ δὲ τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος διὰ μεθόδου, ἥτις δὲν θὰ ἠνάγκαζε τοὺς οὐδετέρους νὰ γείνωσι φανεροὶ ἐχθροί. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ δυσχερὲς αὐτὸ ἐγχείρημα, μεταφέρων διὰ ξηρᾶς μέρος τοῦ στόλου του ἐκ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἡ μέθοδος αὕτη, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐνεπνεύσθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἐνετοῦ τινος, ὅστις πρὸ δέκα τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἴδῃ ἐκτελούμενον ὅμοιον ἐγχείρημα, ὅταν οἱ συμπολῖταί του μετέφερον πλοῖα ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη εἰς τὴν λίμνην Γάρδαν.

Ἡ ἐπὶ ὅλης τῆς ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ ἐκτάσεως κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου θὰ καθίστα δυνατὸν εἰς αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὰς προετοιμασίας του, χωρὶς ν' ἀντιληφθῶσι τι οἱ Γενουήνσιοι. Ἡ δειρὰς τῶν λόφων, ἡ κατεχομένη τώρα ὑπὸ τοῦ Πέραν, ἦτο τότε κεκαλυμμένη ἐν μέρει ὑπὸ ἀμπελώνων, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ θάμνων. Ἡ δυτικὴ κλιτύς, ἡ διήκουσα ἐκ τῆς δειράδος διὰ τῆς λεωφόρου τοῦ Πέραν πρὸς τὴν «Πε-

διάδα τῶν Πηγῶν», γνωστὴν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κασσὶμ Πασσᾶ», ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον τῶν Γενουηνσίων, μέχρι δὲ τῆς σήμερον ὑψοῦνται ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου κυπάρισσοι τοῦ νῦν τουρκικοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ. Ἔκ τινος ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου θέσεως, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Τὸπ-Χανᾶ,ὑπῆρχεν ἀτραπός, ἄγουσα πρὸς τὰς Πηγὰς καὶ ἐξελισσομένη κατ' ὀρθὰς γωνίας μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς δειράδος τοῦ Λόφου τοῦ Πέραν διηκούσης ὁδοῦ, σχηματιζόντων οὕτω τῶν δύο δρόμων διασταύρωσιν, ἐξ οὗ καὶ Σταυροδρόμιον τὸ Πέραν ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων κατοίκων.

Ἡ ἀτραπὸς αὕτη, ἐξελισσομένη πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτελοῦσα σήμερον τὴν ὁδόν, παραπλεύρως τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ ἀγγλικὴ ἐκκλησία, ἡ ἀνεγερθεῖσα εἰς μνήμην τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν, τῶν πεσόντων κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, διεσταύρωνε τὴν δειράδα ἐπὶ ὁμαλοῦ τινος ὀροπεδίου ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων καὶ κατήρχετο κατ' εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμὴν εἰς ἄλλην πεδιάδα καὶ συνεχίζετο δι' ἄλλης ὁδοῦ, διηκούσης μέχρι τῶν Πηγῶν καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος.

Ἦτο λοιπὸν πιθανόν, ὅτι κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ Σουλτάνος θὰ ἐρρυμούλκει τὰ πλοῖά του.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ὁ Μωάμεθ συνέλαβεν ἐσπευσμένως τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτης σπουδαιότητος μηχανικὸν ἐγχείρημα. Βεβαίως τὸ εἶχε πρὸ πολλοῦ μελετήσῃ. Κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐφύλαττε τὸ σχέδιόν του ἀπολύτως μυστικὸν καὶ μετὰ τῆς συνήθους δραστηριότητός του προέβαινεν εἰς τὰς προετοιμασίας. Εἶχεν ἤδη ἑτοιμασθῇ ἡ ξυλεία, ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν κατασκευὴν ἁμαξίων ἐν εἴδει τροχιοδρόμου,καὶ διὰ τοὺς κυλίνδρους,οἱ ὁποῖοι θὰ ἐχρησίμευον ὡς τροχοὶ εἰς τὰς τρόπιδας τῶν πλοίων, καὶ ὅλα εἶχον προσεκτικῶς καὶ μυστικῶς ἐκτελεσθῇ διὰ τὴν ἐργασίαν, ὅτε αἰφνιδίως ὁ Μωάμεθ ἀπεκάλυψε τὸ μυστικὸν σχέδιόν του. Τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐφαρμογή του δὲν ἐξέπληξε μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ. Εἶνε ἀπίστευτον ἑπομένως νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὸ σχέδιον καὶ αἱ προπαρασκευαὶ συνελήφθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ.

Ἐὰν ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε ἀσφαλής, ὁ Ζαγάν, ὁ διοικῶν τὰ ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ καὶ παρὰ τὰ ὑψώματα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀποκρύψῃ τὰς σχετικὰς προετοιμασίας.

Πράγματι εἶχε λάβῃ διαταγὰς ν' ἀποκρύψῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν καλλίτερον, τὰς τελειωτικὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τοῦ Σουλτάνου καὶ δι' αὐτὸ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον εἶχε μεταφέρῃ τὰ τηλεβόλα του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ κανονιοβολῇ τὰ ἐν τῷ λιμενοφράκτῃ ἐλλιμενισμένα πλοῖα,ἐνῷ ἐξ ἑτέρου ὁ Βάλτογλους, ὡς εἴδομεν ἤδη, ἐπετίθετο κατ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τὰ τηλεβόλα εὑρίσκοντο, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, βορείως τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τοῦ Γαλατᾶ,

περὶ τὰ ἐξημερώματα δὲ τῆς 21ης Ἀπριλίου ἐν ἐξ αὐτῶν ἤρχισε τὸ πῦρ.

Οἱ συνεχεῖς κανονιοβολισμοὶ εἶχον ἀποσπάση τὴν προσοχὴν τῶν τελουμένων ὄπισθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, καθόσον ἀπὸ τῆς πρώτης σφαίρας ἐξεδηλώθη μέγας τρόμος καὶ ἐν μέρει πανικός. Ἡ πρώτη σφαῖρα, ἀφίνουσα ὄπισθέν της πυκνὸν μελανὸν καπνόν, διῆλθεν ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν τῶν Γενουηνσίων καὶ τοῖς ἐνέπνευσε τὸν φόβον, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεώς των. Ἡ δευτέρα σφαῖρα διηυθύνθη ὑψηλότερον καὶ πεσοῦσα ἐφ' ἑνὸς τῶν πλοίων τοῦ λιμενοφράκτου, τὸ ἐτρύπησε καὶ τὸ κατεβύθισε, φονεύσασα συγχρόνως τινὰς ἐκ τῶν ναυτῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέφερε γενικὴν κατάπληξιν μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τῶν ἄλλων πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ἀμέσως ἀπεμακρύνθησαν ἐκτὸς τῆς βολῆς τῶν τουρκικῶν τηλεβόλων.

Οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νὰ κανονοβολῶσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἂν καὶ αἱ σφαῖραι ἠστόχουν τοῦ σκοποῦ των. Ἐρρίφθησαν ἑκατὸν περίπου σφαῖραι, καταστρέψασαι πολλὰς οἰκίας τοῦ Γαλατᾶ, φονεύσασαι δὲ καὶ μίαν γυναῖκα. Οὕτω ἀπεπλανήθησαν οἱ Γενουήνσιοι καὶ δὲν ἔδωσαν προσοχὴν εἰς ὅ τι ἐγίνετο ὄπισθεν τῶν τειχῶν των. Καθ' ὅλην τὴν ἰδίαν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη ἐξηκολούθει ὁ ἀμείλικτος καὶ ἀδιάκοπος βομβαρδισμὸς κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ καθ' ὅλων τῶν ἄλλων πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο ἐγένετο ὅπως ἀποσπασθῇ ἡ προσοχὴ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἀπὸ τὰς ἐκτελουμένας, ὡς εἴδομεν, προετοιμασίας διὰ τὴν ἄμεσον μεταφορὰν τῶν τουρκικῶν πλοίων.

Ἕνεκα τῶν μέτρων τούτων τῆς ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς τῶν πολιορκουμένων διὰ τῆς ἐπιπλάστου ἐπιθέσεως τοῦ πυροβολικοῦ, οὐδεὶς ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο καὶ μόνον, ὅταν τὸ πᾶν ἐτελείωσεν, εὑρέθησαν πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. Δι' αὐτὸ οὐδεμία ἔγεινε ἀπόπειρα πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων, οὔτε ὅταν ἐρρυμουλκοῦντο εἰς τὴν ξηράν, οὔτε ὅταν καθειλκύσθησαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν τούτοις ὁ Μωάμεθ χάριν μεγαλειτέρας προφυλάξεως κατὰ παντὸς ἐνδεχομένου εἶχε λάβῃ ὅλα τὰ μέτρα του πρὸς ματαίωσιν πάσης ἀποπείρας, σκοπούσης τὴν παρακώλυσιν τῆς μεταφορᾶς.

Τὴν νύκτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22αν τοῦ μηνὸς τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα διὰ τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο κατὰ ξηρὰν ταξείδιον τοῦ σουλτανικοῦ στόλου. Ἐκ τῶν εἰς τὸν Βόσπορον ἠγκυροβολημένων σκαφῶν ἐξελέγησαν πρὸς μεταφορὰν ἑβδομήκοντα ἕως ὀγδοήκοντα. Διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην περίπτωσιν εἶχεν ἐπίτηδες ἰσοπεδωθῇ ἡ ἄνω μνημονευθεῖσα ὁδός, ἡ ἐκ τοῦ Τοπχανὲ μέχρι τῆς Πεδιάδος τῶν Πηγῶν, καὶ εἶχον τοποθετηθῇ ἐπ' αὐτῆς παχεῖαι σανίδες καὶ κορμοὶ δένδρων. Τὰ πλοῖα ἀνειλκύσθησαν ἐκ τῆς θαλάσσης, τοποθετηθέντων ἀξόνων κάτωθεν τῶν καρινῶν των, δεμένων διὰ χονδρῶν σχοινίων, καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῶν ἑτοίμων ξυλίνων τροχῶν, οἵτινες ἦσαν καλῶς ἠλειμμένοι διὰ λίπους. Πρὸ τῆς γενικῆς ἐργασίας ὅμως ἔγεινε

δοκιμὴ ἐπὶ μικρᾶς λέμβου, ἐπιτυχούσης δὲ ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν πυρετωδῶς εἰς τὸ ἔργον των. Τινὰ ἐκ τῶν σκαφῶν ἐρρυμουλκοῦντο μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἄλλα ὅμως μεγαλείτερα εἶχον ἀνάγκην τροχαλιῶν καὶ ἄλλα βουβάλων. Ἡ πληθὺς τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διέθεσεν ὁ Σουλτάνος διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, συνετέλεσεν εἰς ταχεῖαν καὶ διαδοχικὴν ἐκκίνησιν τοῦ στόλου διὰ τὸ κατὰ ξηρὰν ταξείδιόν του.

Ἡ παραδοξότης καὶ τὸ πρωτοφανὲς τοῦ θεάματος πλοίων ταξειδευόντων εἰς τὴν ξηρὰν φαίνεται, ὅτι ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Τὸ περίεργον αὐτὸ ταξείδιον εἶχε καὶ τὴν κωμικήν του ὄψιν. Οἱ ναῦται κατέλαβον ἐπὶ τῶν πλοίων τὰς συνήθεις θέσεις των, ἀνεπετάσθησαν τὰ ἱστία, ὡς ἐὰν τὰ πλοῖα νὰ οὐριοδρόμουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ κωπηλάται ἤρχισαν νὰ κωπηλατῶσιν, ὡς ἐὰν ἔπληττον τὸ ὕδωρ μὲ τὰς κώπας των. Οἱ πλοίαρχοι κατέβαλλον ὅλην τὴν προσοχήν των, ἐπιτηροῦντες τὰ πληρώματα, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θαλασσίου ταξειδίου οἱ πηδαλιοῦχοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των, οἱ δὲ σαλπιγκταί, καὶ οἱ τυμπανισταὶ ἐσάλπιζον καὶ ἐκρότουν τὰ κύμβαλά των; ὡσεὶ ἔβαινον πρὸς ναυμαχίαν. Ἡ ἐπίδειξις αὕτη μὲ ζητωκραυγὰς καὶ μουσικὴν δέον ν' ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἀνδρῶν του καὶ ὄχι ὅτι ἐπίστευεν, ὅτι διὰ τοιούτου τρόπου θὰ διηυκόλυνε τὴν μεταφορὰν τῶν πλοίων του.

Τὰ πλοῖα ἠκολούθουν ἄλληλα, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, εἰς ταχεῖαν διαδοχήν, ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν, ᾀσμάτων καὶ πολεμικῶν ἐμβατηρίων ἀνειλκύσθησαν πρὸς τὴν κρημνώδη δειράδα καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ὁμαλὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὴν λεωφόρον τοῦ Πέραν, εἰς ὕψος διακοσίων πεντήκοντα ποδῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Βοσπόρου.

Κατόπιν, μετὰ βραχὺ ἀνηφορικὸν τράβηγμα ἑνὸς περίπου σταδίου, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπίπεδον ὁδὸν καὶ ἤρχισαν τὴν πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας κατάβασίν των. Τόσον δὲ ταχέως ἐξετελεῖτο ἡ ἐργασία αὕτη, ὥστε προτοῦ τὸ τελευταῖον πλοῖον φθάσῃ εἰς τὴν δειράδα, τὸ πρῶτον εἶχε ριφθῇ εἰς τὸν λιμένα. Τὰ πλοῖα μετηνέχθησαν ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης νυκτός, διανύσαντα κατὰ ξηρὰν ἀπόστασιν ὀκτὼ καὶ πλέον σταδίων·

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, βλέπων ὅτι τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐπιτυχῶς ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων ἐπιδρομέων, δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ ἰσχυρά, διὰ ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ Μωάμεθ, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπεσταλμένους μὲ προτάσεις εἰρήνης. Ὁ αὐτοκράτωρ συγκατετίθετο νὰ πληρώνῃ οἱονδήποτε φόρον ὑποτελείας, ὅστις ἤθελε τῷ ἐπιβληθῇ· ἤρκει μόνον νὰ ἐλύετο ἡ πολιορκία τῆς πόλεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἔγεινεν εὐθὺς μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ὁ Μωάμεθ ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι ἦτο πλέον ἀργὰ καὶ ὅτι ἐνόει νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ἢ ν' ἀποθάνῃ. Ἐντούτοις δὲν ἐφάνη ἐντελῶς ἀμείλικτος, ἀλλ' ὑπέβαλε καὶ ὁ Μωάμεθ ἰδίαν πρότασιν εἰρήνης, ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ὅρον ὅπως τῷ παραδοθῇ ἡ

Κωνσταντινούπολις. Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν Μωρέαν, νὰ διορίσῃ τὸν ἀδελφόν του ἡγεμόνα ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ οὕτω Σουλτάνος καὶ Αὐτοκράτωρ νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ μέλλον ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλους.

Ἐὰν ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίπτετο, ὁ Σουλτάνος ἐδήλωσεν, ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ σφάξῃ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ὅλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὰ γυναικόπαιδα καὶ νὰ λαφυραγωγήσωσι τὰς οἰκίας. Φυσικὸν ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ ν' ἀπορρίψῃ ταύτην πρότασιν.

Ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πλοίων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος προὐξένησε γενικὴν κατάπληξιν εἰς τὴν Πόλιν. Πάντες κατενόησαν τὸ μέγεθος τοῦ νέου κινδύνου. Ἐὰν δὲν κατεστρέφετο ἀμέσως ὁ νεοεμφανισθεὶς στόλος, θὰ ἐξησθένει μεγάλως ἡ ἄμυνά των, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν διαρκῆ καὶ ἄγρυπνον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Οἱ Τοῦρκοι, εὐθὺς ὡς καθείλκυσαν τὸν στόλον των, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι πλωτὴν γέφυρα εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τὴν ὁποίαν προφανῶς ἐσκόπουν νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὡς μέσον ἐπιθέσεως κατὰ τῶν πρὸ τοῦ λιμένος τειχῶν. Ὁ Ἑνετὸς τοποτηρητὴς συνεκάλεσε τότε ἐσπευσμένως εἰς σύσκεψιν δώδεκα ἄνδρας ἐκ τῶν πλέον ἐμπίστων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἰουστινιάνης, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ὄχι μόνον τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑνετῶν.

Οἱ προσκληθέντες συνῆλθον εἰς τὴν ἐν τῇ ἑνετικῇ συνοικίᾳ ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, πλησίον τοῦ σημερινοῦ τεμένους τοῦ Ρουστὲμ πασσᾶ, διὰ νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν καταλληλοτέρων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ λάβωσι πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων, τῶν τόσον παραδόξως καὶ ἀπροσδοκήτως μετενεχθέντων διὰ τοῦ λόφου τοῦ Πέραν. Προτάσεις διετυπώθησαν πολλαί. Μεταξὺ ἄλλων ἐπρουτάθη ὅπως τὰ χριστιανικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἐπιχειρήσωσι συνδυασμένην ἐπίθεσιν κατὰ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἐφαίνετο πολὺ εὔκολον, καθόσον ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ συναίνεσις τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ, ἦτο δὲ γνωστόν, ὅτι δὲν ἐπεθύμουν οὗτοι νὰ κηρύξωσιν ἐπισήμως πόλεμον κατὰ τοῦ Μωάμεθ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἐχάνετο πολύτιμος χρόνος, μέχρις ὅτου ἐπετυγχάνετο ἡ συγκατάθεσίς των.

Ἑτέρα διατυπωθεῖσα πρότασις ἦτο ὅπως πρῶτον καταστρέψωσι τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα, τὰ τοποθετηθέντα δυσμικῶς τοῦ Γαλατᾶ πρὸς προστασίαν τῶν πλοίων καὶ ἔπειτα νὰ προσπαθήσωσι νὰ πυρπολήσωσι τὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἦτο προφανῶς λίαν ἐπικίνδυνον ἐγχείρημα, καθ' ὅσον ὁ Ζαγᾶν πασσᾶς εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς τὰ πέριξ ἰσχυρότατον ἀπόσπασμα, οἱ δὲ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ἀπώλειαν, ἔστω καὶ εὐαρίθμου σώματος στρατιωτῶν εἰς τοιαύτην ἀπόπειραν. Ἡ τρίτη πρότασις, ἡ καὶ παραδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν συνελθόντων, ἦτο ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κόκου, πλοιάρχου

δοκιμὴ ἐπὶ μικρᾶς λέμβου, ἐπιτυχούσης δὲ ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν πυρετωδῶς εἰς τὸ ἔργον των. Τινὰ ἐκ τῶν σκαφῶν ἐρρυμουλκοῦντο μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἄλλα ὅμως μεγαλείτερα εἶχον ἀνάγκην τροχαλιῶν καὶ ἄλλα βουβάλων. Ἡ πληθὺς τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διέθεσεν ὁ Σουλτάνος διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, συνετέλεσεν εἰς ταχεῖαν καὶ διαδοχικὴν ἐκκίνησιν τοῦ στόλου διὰ τὸ κατὰ ξηρὰν ταξείδιόν του.

Ἡ παραδοξότης καὶ τὸ πρωτοφανὲς τοῦ θεάματος πλοίων ταξειδευόντων εἰς τὴν ξηρὰν φαίνεται, ὅτι ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Τὸ περίεργον αὐτὸ ταξείδιον εἶχε καὶ τὴν κωμικήν του ὄψιν. Οἱ ναῦται κατέλαβον ἐπὶ τῶν πλοίων τὰς συνήθεις θέσεις των, ἀνεπετάσθησαν τὰ ἱστία, ὡς ἐὰν τὰ πλοῖα νὰ οὐριοδρόμουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ κωπηλάται ἤρχισαν νὰ κωπηλατῶσιν, ὡς ἐὰν ἔπληττον τὸ ὕδωρ μὲ τὰς κώπας των. Οἱ πλοίαρχοι κατέβαλλον ὅλην τὴν προσοχήν των, ἐπιτηροῦντες τὰ πληρώματα, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θαλασσίου ταξειδίου οἱ πηδαλιοῦχοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των, οἱ δὲ σαλπιγκταί, καὶ οἱ τυμπανισταὶ ἐσάλπιζον καὶ ἐκρότουν τὰ κύμβαλά των; ὡσεὶ ἔβαινον πρὸς ναυμαχίαν. Ἡ ἐπίδειξις αὕτη μὲ ζητωκραυγὰς καὶ μουσικὴν δέον ν' ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἀνδρῶν του καὶ ὄχι ὅτι ἐπίστευεν, ὅτι διὰ τοιούτου τρόπου θὰ διηυκόλυνε τὴν μεταφορὰν τῶν πλοίων του.

Τὰ πλοῖα ἠκολούθουν ἄλληλα, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, εἰς ταχεῖαν διαδοχήν, ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν, ᾀσμάτων καὶ πολεμικῶν ἐμβατηρίων ἀνειλκύσθησαν πρὸς τὴν κρημνώδη δειράδα καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ὁμαλὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὴν λεωφόρον τοῦ Πέραν, εἰς ὕψος διακοσίων πεντήκοντα ποδῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Βοσπόρου.

Κατόπιν, μετὰ βραχὺ ἀνηφορικὸν τράβηγμα ἑνὸς περίπου σταδίου, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπίπεδον ὁδὸν καὶ ἤρχισαν τὴν πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας κατάβασίν των. Τόσον δὲ ταχέως ἐξετελεῖτο ἡ ἐργασία αὕτη, ὥστε προτοῦ τὸ τελευταῖον πλοῖον φθάσῃ εἰς τὴν δειράδα, τὸ πρῶτον εἶχε ριφθῇ εἰς τὸν λιμένα. Τὰ πλοῖα μετηνέχθησαν ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης νυκτός, διανύσαντα κατὰ ξηρὰν ἀπόστασιν ὀκτὼ καὶ πλέον σταδίων·

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, βλέπων ὅτι τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐπιτυχῶς ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων ἐπιδρομέων, δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ ἰσχυρά, διὰ ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ Μωάμεθ, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπεσταλμένους μὲ προτάσεις εἰρήνης. Ὁ αὐτοκράτωρ συγκατετίθετο νὰ πληρώνῃ οἱονδήποτε φόρον ὑποτελείας, ὅστις ἤθελε τῷ ἐπιβληθῇ· ἤρκει μόνον νὰ ἐλύετο ἡ πολιορκία τῆς πόλεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἔγεινεν εὐθὺς μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ὁ Μωάμεθ ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι ἦτο πλέον ἀργὰ καὶ ὅτι ἐνόει νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ἢ ν' ἀποθάνῃ. Ἐντούτοις δὲν ἐφάνη ἐντελῶς ἀμείλικτος, ἀλλ' ὑπέβαλε καὶ ὁ Μωάμεθ ἰδίαν πρότασιν εἰρήνης, ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ὅρον ὅπως τῷ παραδοθῇ ἡ

Κωνσταντινούπολις. Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν Μωρέαν, νὰ διορίσῃ τὸν ἀδελφόν του ἡγεμόνα ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ οὕτω Σουλτάνος καὶ Αὐτοκράτωρ νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ μέλλον ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλους.

Ἐὰν ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίπτετο, ὁ Σουλτάνος ἐδήλωσεν, ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ σφάξῃ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ὅλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὰ γυναικόπαιδα καὶ νὰ λαφυραγωγήσωσι τὰς οἰκίας. Φυσικὸν ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ ν' ἀπορρίψῃ ταύτην πρότασιν.

Ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πλοίων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος προὐξένησε γενικὴν κατάπληξιν εἰς τὴν Πόλιν. Πάντες κατενόησαν τὸ μέγεθος τοῦ νέου κινδύνου. Ἐὰν δὲν κατεστρέφετο ἀμέσως ὁ νεοεμφανισθεὶς στόλος, θὰ ἐξησθένει μεγάλως ἡ ἄμυνά των, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν διαρκῆ καὶ ἄγρυπνον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Οἱ Τοῦρκοι, εὐθὺς ὡς καθείλκυσαν τὸν στόλον των,ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι πλωτὴν γέφυρα εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τὴν ὁποίαν προφανῶς ἐσκόπουν νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὡς μέσον ἐπιθέσεως κατὰ τῶν πρὸ τοῦ λιμένος τειχῶν. Ὁ Ἑνετὸς τοποτηρητὴς συνεκάλεσε τότε ἐσπευσμένως εἰς σύσκεψιν δώδεκα ἄνδρας ἐκ τῶν πλέον ἐμπίστων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἰουστινιάνης, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ὄχι μόνον τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑνετῶν.

Οἱ προσκληθέντες συνῆλθον εἰς τὴν ἐν τῇ ἑνετικῇ συνοικίᾳ ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, πλησίον τοῦ σημερινοῦ τεμένους τοῦ Ρουστὲμ πασσᾶ,διὰ νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν καταλληλοτέρων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ λάβωσι πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων, τῶν τόσον παραδόξως καὶ ἀπροσδοκήτως μετενεχθέντων διὰ τοῦ λόφου τοῦ Πέραν. Προτάσεις διετυπώθησαν πολλαί. Μεταξὺ ἄλλων ἐπρουτάθη ὅπως τὰ χριστιανικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἐπιχειρήσωσι συνδυασμένην ἐπίθεσιν κατὰ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἐφαίνετο πολὺ εὔκολον,καθόσον ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ συναίνεσις τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ, ἦτο δὲ γνωστόν,ὅτι δὲν ἐπεθύμουν οὗτοι νὰ κηρύξωσιν ἐπισήμως πόλεμον κατὰ τοῦ Μωάμεθ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἐχάνετο πολύτιμος χρόνος,μέχρις ὅτου ἐπετυγχάνετο ἡ συγκατάθεσίς των.

Ἑτέρα διατυπωθεῖσα πρότασις ἦτο ὅπως πρῶτον καταστρέψωσι τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα, τὰ τοποθετηθέντα δυσμικῶς τοῦ Γαλατᾶ πρὸς προστασίαν τῶν πλοίων καὶ ἔπειτα νὰ προσπαθήσωσι νὰ πυρπολήσωσι τὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἦτο προφανῶς λίαν ἐπικίνδυνον ἐγχείρημα, καθ' ὅσον ὁ Ζαγᾶν πασσᾶς εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς τὰ πέριξ ἰσχυρότατον ἀπόσπασμα, οἱ δὲ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ἀπώλειαν, ἔστω καὶ εὐαρίθμου σώματος στρατιωτῶν εἰς τοιαύτην ἀπόπειραν. Ἡ τρίτη πρότασις,ἡ καὶ παραδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν συνελθόντων, ἦτο ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κόκου, πλοιάρχου

μικρᾶς γαλλέρας ἐκ Τραπεζοῦντος, ἀνδρὸς γενναίου καὶ ἱκανοῦ οὐχὶ ἁπλῶς εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργα.

Τὸ σχέδιόν του ἦτο ὅπως χωρὶς βραδύτητας καὶ χωρὶς παρακλήσεις πρὸς τοὺς Γενουησίους ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, εὑρισκομένου εἰς τὸν νῦν κόλπον τοῦ Κασσὶμ Πασσᾶ καὶ τὸν πυρπολήσωσιν. Ἀνέλαβε δὲ ὁ ἴδιος προσωπικῶς νὰ προβῇ εἰς τὸ τολμηρὸν ἐγχείρημα. Ἡ σύσκεψις διεξήχθη ἡσύχως, ἄνευ χρονοτριβῶν καὶ ἀμφιβολιῶν, ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἐν πάσῃ μυστικότητι καὶ ταχύτητι ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Κόκου. Ἀμέσως ὁ Τραπεζούντιος πλοίαρχος προέβη εἰς τὰς ἀναγκαίας ἑτοιμασίας, ἐκλέξας δύο μεταγωγικὰ πλοῖα πεντακοσίων τόννων ἕκαστον, εἰς τὰ ὁποῖα ἔθεσε καταλλήλως δέματα βάμβακος καὶ μαλλίων, ὅπως τὰ θωρακίσῃ καὶ τὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτως ἀπὸ τὰς τουρκικὰς σφαίρας, καθὼς ἐπίσης καὶ δύο μεγάλας γαλλέρας καὶ δύο ἐλαφρὰ δίκροτα. Ἕκαστον δίκροτον εἶχεν εἴκοσι δύο ἑδράνους καὶ ἑβδομήκοντα δύο κωπηλάτας τεσσαράκοντα ὀκτὼ πρὸς πρύμναν καὶ εἴκοσι τέσσαρας πρὸς τὴν πρώραν. Ἕκαστον πλοῖον συνωδεύετο ὑπὸ μεγάλης λέμβου. Τὸ σχέδιον τοῦ Κόκου ἦτο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἔχων τὰς γαλλέρας καὶ τὰ δίκροτα ὄπισθεν ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῶν μεταγωγικῶν καὶ ὅταν ἐπλησίαζον τὰ τέσσαρα πολεμικὰ νὰ ἐπυρπόλει τὰ τουρκικὰ σκάφη.

Συνεφωνήθη λοιπὸν ὅπως τὰ πλοῖα συγκεντρωθῶσιν εἰς ὡρισμένον σημεῖον τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς 24 Ἀπριλίου, μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπιχειρήσωσι τὴν τολμηρὰν ἐπίθεσιν περὶ τὸ μεσονύκτιον. Οἱ Γενουήνσιοι, μαθόντες τὴν μελετωμένην ἀπόπειραν, ἐξώρκισαν τοὺς Ἐνετοὺς ν' ἀναβάλωσι ταύτην, διὰ νὰ δοθῇ καιρὸς ὅπως λάβωσι καὶ αὐτοὶ μέρος. Ὡς ἀτύχημα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ ὅτι συνήνεσαν οἱ Ἐνετοί. Αἱ προετοιμασίαι των ἀπήτησαν τέσσαρας ἡμέρας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ὁ Σουλτάνος, πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα, προσέθεσεν ἕτερα δύο μεγάλα τηλεβόλα εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἤδη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς λεγομένης Κασὶμ Πασσᾶ, πρὸς προστασίαν τῶν πλοίων του καὶ ἀνέμενεν ἡσύχως καὶ ἐν πεποιθήσει τὴν ἐπίθεσιν.

Οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁμοφώνως σχεδὸν κατηγοροῦσι τοὺς Γενουηνσίους, ὡς προδώσαντας τὸ σχέδιον εἰς τὸν Σουλτάνον. Καίτοι εἶνε δύσκολον ν' ἀπορρίψῃ τις τὰς βεβαιώσεις των, πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, ὅτι συνήθως εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ὅταν τὰ πράγματα ἔρχωνται ἀντιστρόφως, ἀκούεται ἡ κραυγὴ τῆς προδοσίας, κ' ἐπειδὴ πρὸς τούτοις αἱ προετοιμασίαι ἦσαν γνωσταὶ εἰς πολλούς, θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ἀπορίας ἄξιον, ἐὰν ὁ Μωάμεθ δὲν ἐμάνθανεν ὅ τι ἐγνώριζεν ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος.

Ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου τῆς ἀνακοινώσεως τῆς πληροφορίας, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχον γνῶσιν τοῦ μελετωμένου σχεδίου καὶ ὅτι Ἕλληνες καὶ Ἐνετοὶ διετέλουν ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ, ὅτι τὸ μυστικόν των εἶχε περιέλθῃ εἰς τὸν κοινὸν ἐχθρόν.

Τὴν 28ην Ἀπριλίου τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα. Δύο ὥρας προτοῦ ἐξημερώσῃ τὰ

δύο πλοῖα μὲ τὰ δέματα τοῦ βάμβακος καὶ τῶν μαλλίων ἐξέπλευσαν προπορευόμενα τοῦ λιμένος τοῦ Γαλατᾶ, δηλαδὴ ἐκ τοῦ βορειοανατολικοῦ μέρους τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ δύο γαλλερῶν, τῆς μιᾶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τρεβιζάνου καὶ τῆς ἄλλης ὑπὸ τὴν τοῦ Ζαχαρίαν Γριόνη καὶ ὑπὸ τριῶν ἄλλων ταχέων δικρότων μὲ ἐπιλέκτους καὶ καλῶς ἐξωπλισμένους ναύτας καὶ μὲ ὕλας διὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Τὸ προπορευόμενον πλοῖον ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου πλοιάρχου Κόκου, ἐκλέξαντος τὸ πλήρωμα ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἰδικῆς του γαλλέρας. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἠκολούθουν ὄπισθεν λέμβοι, φέρουσαι πυρίτιδα καὶ διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας. Ὡς προηγουμένως εἶχεν ἀποφασισθῇ, τὰ μεταγωγικὰ διετάχθησαν νὰ προπορεύωνται, κατόπιν των δὲ ἤρχοντο ὡς ὑπὸ τὸ κάλυμμά των αἱ γαλλέραι καὶ τὰ δίκροτα. Ὅταν ὁ στολίσκος ἐξεκίνησεν, ἀπροσδόκητον γεγονὸς ἐξέπληξε τοὺς τολμηροὺς ναυτικούς. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Πύργου τοῦ Γαλατᾶ εἶδον αἰφνιδίως λάμπουσαν ζωηρὰν φλόγα φωτός, ἥτις ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς σύνθημα τῶν Τούρκων περὶ τοῦ ἀπόπλου τῶν σκαφῶν. Παντοῦ ἠρεμία ἐβασίλευεν ἐν τούτοις ἐν τῇ βαθείᾳ σκοτίᾳ. Οὐδὲν σημεῖον, οὐδεὶς ἦχος ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων ὑπεδήλωσεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἠγρύπνει. Ὁ Κόκος, καθόσον τὰ χριστιανικὰ πλοῖα προὐχώρουν βραδέως καὶ σιωπηλῶς, ἐξεδήλου μεγάλην ἀνυπομονησίαν διὰ τὴν βραδυπορίαν. Ἦτο φυσικὸν ὅμως τὰ ἄλλα πλοῖα, ἔχοντα τεσσαράκοντα μόνον κωπηλάτας, νὰ μὴ τρέχωσι τόσον ταχέως, ὅσον τὸ ἰδικόν του δίκροτον μὲ τοὺς ἑβδομήκοντα δύο κωπηλάτας.

Ἐμπνεόμενος καὶ συγκινούμενος ὑπὸ τῆς δόξης ὁ πλοίαρχος Κόκος προεπορεύετο πολὺ περισσότερον τῶν ἄλλων διὰ νὰ τύχῃ τῆς ὑψίστης εὐχαριστήσεως νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος καὶ καταστρέψῃ τὸν τουρκικὸν στόλον. Αἰφνιδίως ἡ σιγὴ διεκόπη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξεδήλωσαν σημεῖα ἐγρηγόρσεως. Τὰ τηλεβόλα των ἤρχισαν νὰ κροτῶσι. Ἡ πρώτη σφαῖρα εὗρε πρῶτον τὸ δίκροτον τοῦ Κόκου, χωρὶς νὰ προξενήσῃ μεγάλας ζημίας. Δευτέρα ὅμως σφαῖρα τὸ διεπέρασεν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πλευράν. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ σκάφος ἐβυθίσθη, οἱ ναῦται κολυμβῶντες μὲ τὴν πανοπλίαν των διηυθύνθησαν ἐν μέσῳ πυκνοτάτου σκότους πρὸς τὰ λοιπὰ πλοῖα διὰ νὰ σωθῶσι. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πλοίαρχος Κόκος. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τηλεβόλα διηύθηνον τὰ βλήματά των κατὰ τῶν ἐπερχομένων πλοίων. Οἱ ἐχθροὶ ἐπυροβόλουν ἐκ βραχείας ἀποστάσεως, καίτοι δὲ ἤκουον τοὺς σκωπτικοὺς γέλωτας τῶν πολεμίων, δὲν ἠδύναντο ἐν τούτοις οἱ Χριστιανοί, ἕνεκα τοῦ σκότους καὶ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ τῶν ἐκπυρσοκροτήσεων καὶ τῶν καιομένων μαλλίων καὶ βάμβακος τῶν πλοίων των καπνοῦ, νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῶν πνιγομένων.

Κατόπιν οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον τὸ πλοῖον τοῦ Τρεβιζάνου, ὡς τὸ μεγαλείτερον ὅλων τῶν ἄλλων, δύο δὲ σφαῖραι, ἐπιτυχοῦσαι αὐτὸ εἰς τὰ ὕφαλα μέρη, τὸ διετρύπησαν. Τὸ σκάφος ἤρχισε νὰ πληροῦται ὑδάτων, ὁ δὲ Τρεβιζᾶνος καὶ οἱ ναῦται του ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς σωτηρίαν των.

Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐξ ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πλοίων ἀποτελούμενος, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἄλλων δύο χριστιανικῶν πολεμικῶν. Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἡρωϊκῶς, προσδοκῶντες ἴσως ἐνίσχυσιν ὑπὸ τοῦ ἐπιλοίπου χριστιανικοῦ στόλου, ὅστις μόλα ταῦτα δὲν ἔφθασεν ἐγκαίρως πρὸς βοήθειαν. Ἡ μάχη ὑπῆρξε τρομερὰ καὶ ἀγρία. Κόλασις πραγματική. Τὰ βλήματα ἀναρίθμητα διέσχιζον τὸν ἀέρα, τὰ δὲ τηλεβόλα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς εἰργάζοντο.

Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὁλόκληρον ὥραν διήρκεσεν ἡ ἀγρία πάλη, χωρὶς οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀντιπάλων νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ἄλλου, καὶ κατόπιν ἔληξεν, ἀποσυρθέντων τῶν πλοίων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Τὰ ἕτερα δύο χριστιανικὰ σφάφη δὲν συνελήφθησαν, τὰ δὲ πληρώματά των ἀπέδειξαν ἅπαξ ἔτι τὴν ὑπεροχὴν τῶν χριστιανικῶν πλοίων ἀπέναντι τῶν ἀσυγκρίτως πολυαριθμοτέρων ἐχθικῶν.

Ἡ ἀπόπειρα ὅμως ἀπέτυχεν, ἀπολεσθέντων ἐνενήκοντα περίπου ἐκ τῶν καλειτέρων ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Ἑνετοί. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν ἓν μόνον σκάφος. Τὸ ἀτύχημα ἐπροξένησε πικροτάτην θλίψιν καὶ δυσμενῆ ἐντύπωσιν εἰς Ἕλληνας καὶ Λατίνους, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν χριστιανικῶν πλοίων, τῶν πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν προσβληθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἶχον ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι κατὰ θάλασσαν τοὐλάχιστον ἦσαν ἀήττητοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ ὁ πανικός, ὁ καταλαβὼν τὸν στόλον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του, ὥστε ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρουν τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνδυασμὸν ἐπιθέσεως, θὰ ἠχμαλωτίζοντο ἀναμφιβόλως ὅλα τὰ χριστιανικὰ πληρώματα καὶ αὐτὸς ἀκόμη οἱ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς εὑρισκόμενοι. Ἡ θλίψις ἡ βαθεῖα μετεβλήθη σχεδὸν εἰς ὀργὴν ἀσυγκράτητον, ὅταν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμαθον τὴν διαγωγὴν τοῦ Μωάμεθ πρὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ναύτας. τινὲς κολυμβῶντες διεπεραιώθησαν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν καὶ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τεσσαράκοντα ἓξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν ἐπιδεικτικώτατα ὑπὸ τὰ ὄμματα ἀλλήλων. Καίτοι εἶνε καταδικαστέα ἡ ἀπανθρωπία τῶν ἀντεκδικήσεων, ἐντούτοις δὲν δύναταί τις νὰ ἐκπλαγῇ διὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα. Πολυάριθμοι Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι, φυλακισμένοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξήχθησαν τῶν φυλακῶν καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τοῦ ἀντικρίζοντος τὴν ἀκτὴν τὴν λεγομένην νῦν τοῦ Κασσὶμ Πασσᾶ, ὅπου ἔλαβον χώραν αἱ ἐκτελέσεις τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος*).

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἐλέχθη, αἱ μεταρρυθμίσεις ἦσαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Εὐρωπαίους διπλωμάτας, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸν Στρατφὸρδ Ρέδκλιφ, οἵτινες διὰ τῆς μειώσεως τοῦ πατριαρχικοῦ κύρους εὐκολώτερον θ' ἀντεισῆγον τά τε τῶν κατολίκων «γόητρα» καὶ τὴν προτεσταντικὴν ἐλευθεροφροσύνην, ὑπάγοντες οὕτως ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν ἐν Ἀνατολῇ προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, εἰς οὓς θὰ μετελαμπαδεύετο οὕτως ὅλος ὁ ζηλευτὸς ὁρμαθὸς τῶν «ἀγαθῶν» τοῦ νεωτέρου δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι οἱ σύγχρονοι διαφόρως ἀντελαμβάνοντο τῆς οὐσίας τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἐποχῆς ἤ, ὅπως ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς καλεῖ αὐτοὺς ἑλληνιστί, «οἱ δυνατοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου» συνεπάθουν βεβαίως ταῖς μεταρρυθμίσεσι, διότι αὗται διήνοιγον αὐτοῖς νέαν ἐπιρροῆς ὁδὸν ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Ἐξ ἄλλου αὐτὸς ὁ λαὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ἐξέφραζε τὸν πόθον τοῦ νὰ καταρρίψῃ τὸν οἰκονομικὸν ζυγὸν τῶν γερόντων καὶ ἀρχιερέων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς αὐτοὺς τοὺς γέροντας ἑπόμενον, ὅτι πᾶσα μεταρρύθμισις ἦτο δι' αὐτοὺς μισητὴ ὡς ἀπειλοῦσα καταστροφὴν τῆς προνομιούχου αὐτῶν θέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ ἐπαρχιακοὶ ὅμως ἀρχιερεῖς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τοὺς γέροντας — ἐφόρους, θερμῶς ἐπεθύμουν τὸν διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων αὐτῶν.

Ὁ μητροπολίτης *Ἄρτης Σωφρόνιος*, εἷς τῶν τὰ μάλιστα πεφωτισμένων καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν κεκτημένων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, ἐβεβαίου, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις «δὲν σκοπεῖ νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὰς καὶ καινοτομίας, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν κατάργησιν τῶν καταχρήσεων καὶ τὴν εἰρήνευσιν πασῶν τῶν φυλῶν, τῶν τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Τουρκίᾳ ὁμολογούντων». Τοιαύτην ἔννοιαν ἀπέδιδον εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις πάντες οἱ ἐχέφρονες ἱεράρχαι τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου μετὰ τοῦ

πατριάρχου *Κυρίλλου τοῦ Ζ'* ἐπὶ κεφαλῆς. Δὲν ἐπεθύμουν μεταρρυθμίσεις κατὰ τὸ προτεσταντικομωαμεθανικὸν πνεῦμα, δὲν ἐπεθύμουν δηλονότι νὰ θιχθῇ τὸ παράπαν τὸ ἀπ' αἰώνων ἰσχῦον διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας σύστημα, ἀλλ' εἶχον ὑπ' ὄψει νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἀταξίας, ὧν παραίτιος ἐγένετο αὐτὴ ἡ τουρκικὴ αὐθαιρεσία ἐν τῷ ἐκκλησιαστικοκοινωνικῷ τῶν Χριστιανῶν βίῳ, καὶ τάξις ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων σχέσεσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἱεραρχίας καὶ τοῦ λαοῦ ἀφ' ἑτέρου. Καὶ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς ἡ πνευματικὴ ἀρχὴ εἶχε τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταρρυθμίσῃ, νὰ διορθώσῃ καὶ νὰ ταξινομήσῃ ὅ τι χρῇζον ἐπανορθώσεως. Ἡ τοιαύτη ὅμως de jure ἐλευθέρα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, πιεζομένη πανταχόθεν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν γερόντων, ἠναγκάζετο ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, παρὰ τὰς βλέψεις αὐτῆς, νὰ ἐκτελῇ ὅ τι δὲν συνεφώνει πρὸς αὐτοὺς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμόθεν ἐλπίζουσα ὑποστήριξιν καὶ ἀρωγήν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀγαθὸν σύμβουλον καὶ εἰλικρινῆ βοηθὸν ἡ ἑλληνικὴ ἱεραρχία εἶχε καὶ ἐν τῇ παρούσῃ δεινῇ περιστάσει τὸν πεπνυμένον τῆς Μόσχας ἱεράρχην *Φιλάρετον*, ἀείποτε μεριμνῶντα καὶ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἐν Ἀνατολῇ ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὧν τὰ πράγματα ἀνυστάκτως πάντοτε παρηκολούθει, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αἱ συμβολαὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου ἐν ταῖς κρισίμοις ταύταις στιγμαῖς λίαν ἀργὰ ἔφθανον μέχρι τῶν Πατριαρχείων post hoc, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικὴ Πρεσβεία, δι' ἧς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐκοινώνει καὶ πνευματικῶς ἔτι δυστυχῶς, ὡς καὶ σήμερον, πρὸς τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν, μὴ συμμεριζομένη τὰς γνώμας τοῦ Φιλαρέτου, πάντοτε παρέλυε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ διέγραφεν αὐτάς, διότι *ἄλλως* ἡ Πρεσβεία ἀντελαμβάνετο τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνῷ ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ἀπὸ αὐστηρᾶς κανονικῆς ἀπόψεως ὁρμώμενος, συνεβούλευε τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς καθόλου Ἐκκλησίας καὶ τῇ ἐπικρατεστάτῃ συνδρομῇ καὶ συνεργασίᾳ τῆς ἱεραρχίας, τῆς μόνης ἐχούσης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιλύειν ζητήματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ κανονικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ρωσσικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία, ἀναλαβοῦσα αὐτὴ οἰκειοθελῶς καὶ ἀπροκλήτως ατὸ ἔργον τῆς παντὶ προσιτῷ αὐτῇ μέσῳ ἐπανχφορᾶς τῆς ἰσορροπίας ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς μεταξὺ ποιμένων καὶ ποιμνίου» ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφρόνει, ὅτι «μία ὑποχώρησις εἰς τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον ἐν ταῖς μελετωμέναις μεταρρυθμίσεσι θὰ διηυκόλυνε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας». Οὕτω σκεπτομένη ἡ ρωσσικὴ Πρεσβεία ἤρξατο συνεργοῦσα εἰς τὸν «θρίαμβον τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου» καὶ δὴ καὶ «ἐν μείζονι βαθμῷ ἢ ὅσον ἀπῄτουν τὰ ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντα καὶ τὰ συμφέροντα τὰ ἡμέτερα», ὡς γνωμοδοτεῖ ὁ *Ρῶσσος πρίκηψ Γ. Τ.* ὁ εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐν μελέτῃ δημοσιευθείσῃ τῷ 1902 ἐν τῷ «**Εὐρωπαϊκῷ Ἀγγελιαφόρῳ**» ὑπὸ τὸν τίτλον «**ἡ Ρωσσία καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον**»,

καίτοι ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, μακρὰν εὑρισκόμενος τῶν ἐπιτοπίων παρελκύσεων, πάντοτε ὑπεδείκνυε τὴν οὕτω ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ φανερὰν παρέκκλισιν καὶ τὴν ἀνάγκην,ὅπως οἱ Ρῶσσοι συνεργήσωσι δραστηρίως εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποκατάστασιν παγίας καὶ ἰσχυρᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικῆς Πρεσβείας, ἡ ὁποία ἀσμενίζεται ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ εἰς τὸ ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς βλέψεις καὶ πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει δὲν ἐδικαίωσε τὰς ἐπὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀδελφικὴν ὑποστήριξιν ἐλπίδας. «Πρέπει νὰ χαίρωμεν — ἔγραφε τῷ μητροπολίτῃ Μόσχας Φιλαρέτῳ ὁ τότε αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ ρωσσικῇ Συνόδῳ κόμης Α. Π. Τολστόης—πρέπει νὰ χαίρωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι ἀποτείνονται, ἐκζητούμενοι συνεργασίαν ἢ συμβουλὴν παρὰ τῶν Ρώσσων ἱεραρχῶν καὶ ὅτι διὰ τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν παρουσιάζεται εὐκαιρία νὰ εἴπῃ τὸν λόγον αὐτῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πολυπαθοῦς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ συμμετάσχῃ ἐν τῇ λύσει σπουδαίου ζητήματος,οἷον τὸ παρόν, τίνι δηλονότι τρόπῳ εἶνε δυνατὸν νὰ γένωνται ἐκποδὼν αἱ ἀληθῶς ὑφιστάμεναι ἐν αὐτῇ καταχρήσεις *ἄνευ τῆς καταφυγῆς εἰς νεωτερισμούς,ἀπᾴδοντας τῷ πνεύματι τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀπειλοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι μείζονα ἀτυχήματα*». Δύσκολον νὰ διασαφινισθῇ, ἂν ὁ Τολστόης ἔχαιρε χαρὰν ἀδελφικὴν ἢ χαρὰν ὀπισθόβουλον ἐπὶ τῷ ὅτι παρουσιάζετο εὐκαιρία *ἀναμίξεως* εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος ἐνεφορεῖτο πράγματι εἰλικρινῶν διαθέσεων, ἀλλ' ἄλλως ἐδόκει τῇ ρωσσικῇ Πρεσβείᾳ.Καὶ ἂς λεχθῇ ἀπεριφράστως, ὅτι καὶ τότε καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θὰ ἦσαν ἀλλοῖαι ὅλως καὶ ἐπωφελέστεραι θὰ καθίσταντο τῇ τε ἐν Ἀνατολῇ καὶ τῇ Ρωσσίᾳ ὀρθοδοξίᾳ, ἐὰν τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύστημα τῆς Ρωσσίας ἦτο διάφορον τοῦ νῦν. Ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου καταργηθέντος τοῦ Πατριαρχείου ἐν Ρωσσίᾳ ἕνεκα λόγων καθαρῶς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἀντ' αὐτοῦ συνέστη Σύνοδος, ὑπαχθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν κατὰ καιροὺς παντοδυνάμων αὐτοκρατορικῶν ἐπιτρόπων παρὰ τῇ Συνόδῳ ταύτῃ, οὕτως ὥστε πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ὑπήγοντο εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτῶν, προκειμένου δὲ περὶ διαμοιβῆς οἱωνδήτινων σχέσεων τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησιῶν, αὕτη ἡ διαμοιβὴ ἐγένετο διὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων ἐπιτρόπων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας καὶ ἑπομένως διὰ τῆς ρωσσικῆς Πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως· τοιουτοτρόπως δὲ ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ παράδοξον φαινόμενον, καθ' ὃ αἱ Ἐκκλησίαι αὗται τὰς σχέσεις αὐτῶν ὑποκρατοῦσι διὰ τῆς κοσμικῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Ἀλλ' ἡ διπλωματία ἔχει, ὡς γνωστόν, τοὺς ἰδίους νόμους καὶ κώδικας καὶ τὴν ἰδίαν **sui generis** διπλωματικὴν λογικήν, τὰς βλέψεις καὶ τὰ συμφέροντα· διὰ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις δια-

μειβόμεναι λαμβάνουσι πολλάκις τὴν ἀντίθετον τροπήν, ἐντεῦθεν δὲ προέρχονται τὰ τόσα ζητήματα, ὧν οὐκ ἀμοιρεῖ καὶ τανῦν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ Ἐκκλησία κτλ. ἅτινα ἐπιφέρουσι καὶ παράλυσιν καὶ βλάβην τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συμφερόντων διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς διπλωματικῆς πολιτικῆς, μεθ' ἧς οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ Ἐκκλησία. Ὁμολογητέον ὅθεν, ὅτι ἡ ρωσσικὴ Πρεσβεία ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλὰ κακὰ προὐξένησε τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, χρησιμεύουσα ἑκάστοτε οὐχὶ ὡς ἁπλοῦς μεταδότης καὶ ὑποδοχεὺς τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ οὕτως ἔδοξε τοῖς τὰ ἐκκλησιαστικὰ Ρωσσίας πράγματα ἰθύνουσι κοσμικοῖς ἐπιτρόποις, ἀλλ' αὐθαίρετος διευθυντὴς καὶ κανονιστὴς τῶν σχέσεων τούτων, ὁρμωμένη ὑπὸ ἀρχῶν, ἀπᾳδουσῶν πολλάκις πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας...

Μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀνωτάτης καὶ ἐκλεκτῆς ἱεραρχίας ἐπεβλήθη ἐπὶ τέλους τὸ περίφημον «Ἐθνικὸν Διαρκὲς Μικτὸν Συμβούλιον», τὸ ὁποῖον σφόδρα ἐπικρίνει ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν λεπτομερείᾳ πάντα τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, περὶ ὧν ἐν ζηλευτῇ ἀκριβείᾳ διατρίβει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Ἰδιάζον ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς ἔχουσι κυρίως αἱ ἐν Ρωσσίᾳ γενόμεναι κρίσεις μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ γεροντισμοῦ περὶ τῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες προὐκλήθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτε ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς «Ἥλιος», ἀναλαβοῦσα τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ γεροντισμοῦ, ἔγραφεν ἄρθρα φλογερὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, ὃν ἐθεώρει ἀντιπροσωπεύοντα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ὁ μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος παρακολουθῶν τὴν τότε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικὴν πυρκαϊάν, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ λάβρος. «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Νέας Ρώμης ὑποσκάπτεται!» ἔγραφεν ἡ ἐφημερίς. «Μὴ ἐντείνητε καὶ μὴ ὑψοῦτε τόσον πολὺ τὴν φωνήν σας, ἔγραφεν ὁ Φιλάρετος· δὲν θὰ ἔπιπτεν ὑπ' αὐτῆς οὐδ' ἡ ἐθνικὴ Ἰεριχώ, πολὺ δ' ἧττον φοβεῖται αὐτὴν ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, περὶ ἧς ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι οὐδ' αἱ πύλαι τοῦ Ἅδου κατισχύσουσιν αὐτῆς». Ὅτε δὲ κατόπιν ὁ «Ἥλιος» ἔγραψεν, ὅτι αἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησια, ἡ ἀριθμοῦσα μεταξὺ τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ 70 ἑκατομμύρια Ρώσσων, ἐστερήθη τὴν οἰκουμενικὴν αὐτῆς Σύνοδον», ὁ Μόσχας Φιλάρετος ἀπήντησεν, ὅτι τὰ 70 ἑκατομμύρια τῶν Ρώσσων ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν Σύνοδον, μὴ ὑπαγομένην εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς ἀνεξάρτητον, ὅτι δὲ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ μόνης τῆς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ οἰκουμενικὴ οὐδ' ἀπὸ τιμητικοῦ τίτλου». Ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, περιοριζόμενος ἐν τῇ αὐστηρᾷ κανονικῇ ὁδῷ, δὲν εὕρισκε πρέπουσαν οὐδ' αὐτὴν τὴν αὐτόβουλον ἀνάμιξιν τῆς ρωσσικῆς Συνόδου εἰς τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, παρὰ τὰς πρὸς τοῦτο προτροπὰς τοῦ τότε αὐτοκρατορικοῦ παρὰ τῇ ρωσσικῇ Συνόδῳ ἐπιτρόπου κόμητος Α. Π. Τολστόη, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι «τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἀπο-

τελουμένης ἐκ διαφόρων μερῶν, ὡς ὅλον ἐκ μελῶν κοινὸν βίον ζώντων, ἕκαστον τούτων καὶ πάντα ὁμοῦ εὐθύνονται δι' ἄλληλα καὶ πάσχουσι καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ἑπομένως οἱ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ κίνδυνοι θὰ εὕρωσι τὴν ἀπήχησιν αὐτῶν καὶ ἐν τῇ καθόλου ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, διότι τὰ ἀτυχήματα ἐκείνης ἔσονται καὶ ταύτης ἀτυχήματα». «Πράγματι — ἀπήντα πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Τολστόη ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος — ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ζῇ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωήν, δὲν δύναται ὅμως ἡ ζωὴ αὕτη νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν ζωὴν ἁπλοῦ θνητοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐὰν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα μέλος τι, τὸ σῶμα δὲν ἀποτελεῖ πλέον ἓν ὅλον· ὁ ἄνθρωπος καθίσταται μονόφθαλμος, ἄχειρ, ἄπους κ. τ. δ. Ἐὰν ὅμως ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἀποπέσῃ καὶ ἀποσπαθῇ πόλις ἢ καὶ ὁλόκληρος περιοχή, ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐ παύεται καὶ πάλιν οὖσα ἓν ὅλον σῶμα ἀβλαβές, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον . . . Ἀλλ' ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐδὲ χειρός, οὐδὲ ποδὸς ἐστερήθη. . . Δὲν πιστεύω, ὅτι ἡ Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως θ' ἀποταθῇ πρὸς τὰς Συνόδους τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο ἤθελε συμβῇ, θὰ ἐξετάσωμεν βεβαίως τὸ ζήτημα, θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀρωγὴν τοῦ Κυρίου καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ εἴπωμεν τὸν λόγον ἡμῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας . .».

Ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτα τυγχάνουσι τὰ κατὰ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν γερόντων, ἣν οὗτοι ἀπηύθυναν πρὸς τὴν ρωσσικὴν Σύνοδον σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ἀπομάκρυνσιν. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτῶν, χρονολογουμένῃ ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1859, οἱ μητροπολῖται Ἐφέσου Παΐσιος, Ἡρακλείας Παρθένιος, Κυζίκου Ἰωακείμ, Νικομηδείας Διονύσιος, Νικαίας Ἰωαννίκιος καὶ Χαλκηδόνος Γεράσιμος ἐξέφραζον τὴν θλῖψιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ «καταπατήσει τῶν ἀρχαίων δικαίων τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαλλωπίσματος, ὅ περ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξευτελίζουσιν, ὑποδουλοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν καὶ οὕτω ἀφαιροῦντες τὴν Ἐκκλησίαν τὴν σωτήριον ἐκείνην ἐπιρροήν, δι' ἧς αὕτη μέχρι τοῦδε ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν διαβουλευμάτων καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας . . . Ἐγκαλλώπισμα δὲ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας λέγοντες ἐννοοῦμεν βεβαίως τὴν Σύνοδον», ἐπεξηγοῦσιν οἱ γέροντες. Ἐκτραγῳδοῦντες ἐφεξῆς τὰ κατὰ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ξένων κατὰ τῆς Συνόδου ταύτης καὶ διϊσχυριζόμενοι, ὅτι οὕτω τείνουσιν οὗτοι νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν — τῶν γερόντων — ἀπὸ βασιλευούσης, καταδεικνύουσι τὸν θρίαμβον τῶν ἐναντίων, ἐξασθενούντων οὕτω τὴν ἰσχὺν τῆς Συνόδου καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας κλονιζόντων. Φέροντες ταῦτα οἱ γέροντος πρὸς γνῶσιν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας «κατὰ καθῆκον καὶ εἰδοποιοῦντες αὐτὴν περὶ τοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαν ἐπικρεμαμένου κινδύνου, δηλοῦσιν ἐν τέλει τῆς ἑαυτῶν ἐπιστολῆς, ὅτι αἴρουσιν ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἀπειλούσῃ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν

ἀκαταστασίᾳ καὶ ἀντικαταστάσει τῶν ἱεραρχικῶν κανονισμῶν, αἵτινες θὰ ἐπενέγκωσι τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας δικαίων».

Ἐν τούτοις ὁ μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος ἐγίνωσκε κάλλιστα ν' ἀναγινώσκῃ καὶ μεταξὺ τῶν γραμμῶν, καὶ ἐν τῇ γραπτῇ ταύτῃ διαμαρτυρίᾳ τῶν γερόντων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν διεῖδε τί ἄλλο ἢ ὅτι προσεπάθουν νὰ βεβαιώσωσιν αὐτοὶ οἱ γέροντες, δι' ὅ περ καὶ αὐστηρότατα ἐπέκρινε ταύτην. Ὅλος ὁ θόρυβος οὗτος, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Φιλαρέτου, ἐγείρεται μόνον καὶ μόνον, διότι καταργεῖται τὸ «γεροντικὸν σύστημα». Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ «ἱεραρχικὸν βαθμόν», ὡς ἐπιθυμοῦσι νὰ πιστεύωσιν οἱ γέροντες, καὶ οὐδαμοῦ τῶν συνοδικῶν κανόνων ἀναφέρεται. Εἶνε μάλιστα καὶ ὅλως ἀνεπίσημος βαθμός, ὁ βαθμὸς οὗτος «τῶν γερόντων», ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι οἱ συντάξαντες τὴν ἀναφορὰν μητροπολῖται δὲν ὑπέγραψαν ὡς «γέροντες».

Ἐκτὸς τούτου ὁ Φιλάρετος ἐπέστησε τὴν προσοχήν του καὶ εἰς τὸ ὅτι οἱ γέροντες, καλοῦντες τὴν Σύνοδον «ἐγκαλλώπισμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», οὐδὲ λέξιν ἀναφέρουσι περὶ τοῦ Πατριάρχου. «Μὴ ἄρα ὁ Πατριάρχης ἀποτελῇ ἀσχημίαν τῆς Ἐκκλησίας — ἐρωτᾷ ὁ Φιλάρετος — ἢ οὐδὲν καὶ οὗτος σημαίνει; Ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν γερόντων ἀπὸ τῆς βασιλευούσης ὁ Φιλάρετος ἀνεγνώρισε μὲν μεταβολήν τινα τῆς μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει συνηθείας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδικίας μέτρον. Ποίαν στάσιν ἐν τούτοις ἔδει να λάβῃ ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία ἀπέναντι τοῦ ἐγγράφου τούτου τῶν γερόντων; Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ Φιλαρέτου ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία οὐδὲ ν' ἀπαντήσῃ δύναται εἰς τοῦτο, πολὺ δ' ἧττον εὐνοϊκῶς, διότι οἱ γέροντες ἀπετάθησαν εἰς αὐτὴν ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου πατριαρχικῆς εὐλογίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ρωσσικὴ Σύνοδος πάντοτε πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ὁμοθυμίαν καὶ ὁμόνοιαν μετὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασιν, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος συνέστησε τῷ πρωτεύοντι μέλει τῆς ρωσσικῆς Συνόδου μητροπολίτῃ Πετρουπόλεως Γρηγορίῳ νὰ γράψῃ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν γερόντων ἰδιαιτέρως ἀπαντητικὰ γράμματα ἐν ὕφει εἰρηνικῷ καὶ μὴ προσβλητικῷ τόνῳ, νὰ εἰδοποιήσῃ δὲ καὶ τὸν πατριάρχην Κύριλλον τὸν Ζ' περὶ τῆς διαμαρτυρίας ταύτης τῶν γερόντων, ἐκφράζων συγχρόνως καὶ τὴν λύπην τῆς ρωσσικῆς Συνόδου ἐν τῇ παρατηρουμένῃ ἀσυμφωνίᾳ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις εἴθε θείᾳ συνάρσει τάχιστα νὰ γενηται ἐκποδών, πρὸς δὲ — ἐφρόνει ὁ Φιλάρετος — οὐκ ἄσκοπον ἤθελον εἶναι, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ γράμματι προσεπεφέροντο καί τινες παρατηρήσεις καὶ συμβουλαὶ σχετικῶς πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει μελετωμένας καινοτομίας, οὐχὶ ὅμως διὰ τρόπου φέροντος χαρακτῆρα ἐπίσημον, ἀλλὰ μετ' ἰδιαζούσης μετριοφροσύνης καὶ προσοχῆς, διότι οὔτε ὁ πατριάρχης, οὔτε ἡ Σύνοδος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξαιτοῦνται ἐπισήμως τὴν γνώμην τῆς ρωσσικῆς Συνόδου. Αἱ γνῶμαι αὗται τοῦ μητροπολίτου Φιλαρέτου συνέπιπτον πρὸς τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ

τήματος σκέψεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ πρίγκηπος *Λομπανώφ-Ροστόφσκη*, ὅστις ἐπιμελῶς παρηκολούθει τὰ ἐν τοῖς πατριαρχείοις συμβαίνοντα, ἢ κάλλιον καὶ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἣν ὁ κυριώτερος τῶν μοχλῶν, τῶν ἀνακινησάντων τὸ ζήτημα τῶν μεταρρυθμίσεων κατὰ τρόπον ἀπαρέσαντα οὐ μόνον εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ. Ἐν γράμματι αὐτοῦ πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν Πετρουπόλει ἀσιατικοῦ Τμήματος Ε. Π. Κοβαλέφσκην ὁ πρεσβευτὴς ἔγραφεν ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1859, ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία «οὐδεμίαν ἐπέμβασιν οὐδεμιᾶς τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν θὰ ἠνείχετο εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, οὐδ' ὑπὸ μορφὴν εἰσηγήσεως ἢ συμβουλῆς ἐκφερομένων, διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ διέβλεπεν ἐν αὐτῇ ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς», οἱ δὲ ἱεράρχαι αὐτῆς «ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ συγκατετίθετο, ν' ἀνεχθῶσιν ἐπιρροὴν οἱασδήτινος ἐκ τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, πολὺ δ' ἧττον τῆς ρωσσικῆς, παρ' ἧς φοβοῦνται περιορισμὸν τῆς ἰδίας ἐλευθερίας περισσότερον ἢ παρ' οἱασδήτινος ἄλλης».

Ἡ ἐν Ρωσσίᾳ διαμοιβὴ αὕτη τῶν ἄνωθι σκέψεων κατέληξεν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου Πετρουπόλεως Γρηγορίου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (30 Ἰανουαρίου 1860), συνταχθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλαρέτου, ὅστις μετεχειρίσθη ἐν τῷ σφόδρα λεπτεπιλέπτῳ τούτῳ ζητήματι τὴν μᾶλλον προφυλακτικὴν διπλωματικὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη θεωρεῖται ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ἓν τῶν μάλιστα ἀξιοσημειώτων αὐτοῦ ἔργων.

Τὴν ἀπὸ τοῦ 1858 1860 περίοδον τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῷ διοικητικῷ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συστήματι τῶν «ἐθνικῶν Κανονισμῶν» ὁ κ. Σοκολώφ ἐξετάζει ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ἀρχόμενος διὰ τῆς πλήρους αὐτῶν μεταφράσεως εἰς τὸ ρωσσικόν.

Οἱ «Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ» οὗτοι δὲν ἤρεσαν οὔτε τοῖς ἐν Ἀνατολῇ, οὔτε τοῖς Ρώσσοις αὐτοῖς. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ (25 Ἀπριλίου 1860) πρὸς τὸν κόμητα Α. Π. Τολστόην ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος ἔγραφε τάδε: «αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κοινοποιηθεῖσαί μοι εἰδήσεις τυγχάνουσι *λίαν λυπηραί* . . . . αἱ ἐλπίδες περὶ τῆς βελτιώσεως ἄρθρων τινῶν, ἀφορώντων εἰς σπουδαιότατα ζητήματα, ἀπεδείχθησαν φροῦδαι καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων κατέστη θλιβερωτέρα ἢ πρότερον . . . .» Ἡ ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἀποτελεσθεῖσα συνέλευσις περιώρισε σφόδρα τὸ «ἐκκλησιαστικὸν στοιχεῖον» διὰ τῆς ἐν τῷ Μικτῷ Συμβουλίῳ εἰσαγωγῆς ἰσχυροῦ κοσμικοῦ τοιούτου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπὶ τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐπίδρασις, μειοῦσα τὸ γόητρον τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, θὰ ἦτο ἐπιζήμιος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀναγκαίαν ἀναθεώρησιν τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς ἃ κατέληξεν ἡ ἐκκλησιαστικολαϊκὴ συνέλευσις, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ὡς μόνην διέξοδον ἐνόμιζε κατάλληλον τὴν προσωρινήν, ἐπὶ τρία ἔτη, λειτουργίαν τῶν Κα-

νονισμῶν, πρὸς δοκιμήν. Δὲν ἐπέτρεπεν ὅμως ὁ Φιλάρετος καὶ πάλιν τὴν εἰς τὰ πράγματα ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως αὐτόκλητον καὶ ἐπίσημον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἀνάμιξιν, ἀφοῦ δὲν προσεκλήθη αὕτη πρὸς τοῦτο ἐπισήμως. «Ἐὰν θὰ ἐλέγομεν — ἔγραφεν — ὅτι γνωρίζομέν τι περὶ τῶν πραγμάτων τούτων ἀνεπισήμως, δὲν θὰ ὠργίζετο ἆρά γε καθ' ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης; . . . Ἐξ ἄλλου ἡ Πύλη ἆρά γε εὐαρέστως θὰ ἤκουε τὸν λόγον τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας; Δὲν θὰ ἐθεώρει ἀναγκαῖον εἴτε ἐξ ἑαυτῆς, εἴτε κατ' εἰσήγησιν νὰ ἀπωθήσῃ τὴν ἐπέμβασιν ταύτην;»

Τὸ παράδοξον εἶνε, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν «Ἐθνικῶν Κανονισμῶν» δὲν ἤρεσεν οὐδ' αὐτῷ τῷ Ρώσσῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῇ Λομπανώφ —Ροστόφσκη, τῷ τοσοῦτον ἐργασθέντι ὑπὲρ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ τέως γέροντος Ἰωακείμ. Ὑποστηρίξας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὰ κοσμικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, αὐτὸς οὗτος διὰ τῆς διαγωγῆς του ταύτης προπαρεσκεύασε, κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐλπίδος τοῦ νὰ ἐπενέγκῃ ἰσορροπίαν μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, διότι, ἐνῷ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ταύτης ἔδει νὰ ζητηθῇ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι, τῇ συνῳδὰ τούτοις ἐνεργείᾳ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ τῇ εἰς ταύτην ὑπακοῇ τοῦ ποιμνίου ἐπίσης κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ὡς ὑπεδείκνυε καὶ ὁ ἱεράρχης τῆς Μόσχας, ὁ Ρῶσσος πρεσβευτής, καίπερ ὁμολογῶν τὴν ἔκτακτον ἀξίαν τῶν τοῦ μητροπολίτου Φιλαρέτου γνωμῶν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ζητήμασιν, ἐν τούτοις, φρονῶν ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὸν Ρῶσσον ἱεράρχην, κατέληξε διὰ τοῦ τρόπου τῶν ἐνεργειῶν του εἰς ἀποτελέσματα, ὧν ἡ ἀξία καὶ τὸ ποιὸν ἐξεφάνησαν ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα ἀμέσως.

Πρώτιστον πάντων — σχολιάζων γράφει ὁ ἡμετέτερος συγγραφεὺς — ὁ πατριάρχης ἐστερήθη τῆς ἀπεριορίστου αὐτοῦ de jure ἐκκλησιαστικοπολιτικῆς ἰσχύος, τανῦν κατατμηθείσης, ὑπαχθεὶς ἐν μὲν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι τῇ Συνόδῳ, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς τῷ Μικτῷ Συμβουλίῳ. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ σφαίρᾳ οὐδεμία ἀπόφασις δύναται νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας καὶ ἐκτελεσθῇ ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Συνόδου, πρὸς τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης διατελεῖ τανῦν ὡς ἁπλοῦς primus inter pares. Ὁσάκις ἀναφαίνεται σπουδαιότατον ζήτημα, ἀπαιτοῦν ἀμεσωτάτην ἐνέργειαν, ὁ πατριάρχης μένει ἀπέναντι αὐτοῦ ἀνίσχυρος, διότι ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ἐπὶ τούτῳ ἀπόφασις τῆς Συνόδου, ὡς τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς καὶ διοικητικῆς διαβαθμίσεως. Καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ δευτερεύοντα ζητήματα, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὁ πατριάρχης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς Συνόδου καὶ πράττει κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν δώδεκα αὐτῆς μελῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ Σύνοδος αὕτη δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μονίμων τοὐλάχιστον μελῶν, ἀφοῦ ταῦτα ἀντικαθίστανται ἀνὰ διετίαν, ἕνεκα δὲ τῆς συχνῆς ταύτης μεταλ-

λαγῆς αὐτῶν, ἐν τῇ Συνόδῳ παρακάθηνται οὕτω καὶ μὴ ἔμπειρα μέλη αὐτῆς. Ἱεράρχαι, μόλις ἀποκτήσαντες διετῆ πεῖραν συνοδικῆς δράσεως, αἴφνης ἀντικαθίστανται ὑπὸ νέων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλάχιστα γινωσκόντων τὸ κύριον διευθῦνον πνεῦμα τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς καὶ εἰσαγόντων εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τὰς ἰδίας αὐτῶν βλέψεις καὶ κλίσεις καὶ συμπαθειας, ἀντιθέτους πολλάκις ἢ διαφόρους πρὸς τὸ συμφέρον τῶν προβλημάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς διοικήσεως. Ἡ συχνὴ αὕτη μεταλλαγὴ τῶν μελῶν τῆς Συνόδου ἐπιδρᾷ πρώτιστα πάντων ἐπ' αὐτῆς τῆς θέσεως καὶ δράσεως τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου, ὅστις, ἀναγκαζόμενος ἑκάστοτε νὰ ἐργάζηται μετὰ νέων συνοδικῶν μελῶν, ὀφείλει ἑκάστοτε νὰ καθιστᾷ τούτοις γνωστὴν τὴν τρέχουσαν τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας θέσιν καὶ κατάστασιν, νὰ δικαιολογῇ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ νὰ προσελκύῃ πρὸς ἑαυτὸν τὰ νέα μέλη. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναταί τις νὰ προΐδῃ ποικιλοτρόπους συνδυασμούς... Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἀσταθείας ταύτης τῆς Συνόδου ἀφεύκτως πάσχουσι τὰ γενικώτερα τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντα... Ἐνίοτε ἢ πολλάκις συμβαίνει ὁ πατριάρχης νὰ ἀποτελῇ ἐν τῇ Συνόδῳ μειοψηφίαν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐὰν δὲν κατορθώσῃ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ὅλην Σύνοδον πρὸς ὁμόθυμον δρᾶσιν, προκαλεῖται ἀγὼν κομματικός, ὅστις πάντοτε σχεδὸν καταλήγει εἰς μίαν «οἰκειοθελῆ» τοῦ πατριάρχου παραίτησιν. Ἐν τοῖς Κανονισμοῖς—λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—τὰ κατὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατριάρχου ἐκτίθενται τόσον γενικῶς καὶ ἀορίστως, ὥστε, ὁσάκις ἡ Σύνοδος θελήσῃ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὁμοφωνίᾳ μετὰ τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, πάντοτε δύναται νὰ εὕρῃ πρόφασιν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ πατριάρχου εἰς τοιαύτην «οἰκειοθελῆ» παραίτησιν ἀπὸ τῆς *ἰσοβίου* αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς! Μαρτυρεῖ δὲ ὄντως τοῦτο περιτράνως αὐτὴ ἡ ἱστορία τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος· ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Γενικῶν Κανονισμῶν (ἀπὸ τοῦ 1860) τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνέβησαν ***δέκα*** πατριάρχαι, ὧν δύο (Ἰωακεὶμ Β' καὶ Ἰωακεὶμ Γ') ***δίς***. Ἐν ταῖς Πριγκηποννήσοις ***πρὸς τὸ παρὸν*** «ἐφησυχάζουσι» ***τρεῖς πατριάρχαι***!.. Ἆρα ἡ μεταρρύθμισις ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης δὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου σκοποῦ.

Ἀλλὰ τὸ ἀτυχέστερον προϊὸν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ «Διαρκὲς Ἐθνικὸν Μικτὸν Συμβούλιον», νέον ὅλως ἵδρυμα καὶ ἄγνωστον πρότερον τῇ Ἐκκλησίᾳ, «ἀσύνηθες» καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐφρόνει ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος. Καὶ ἐπισημοποιήθη ἡ σύστασις αὐτοῦ πρὸς καταφανῆ μείωσιν τῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἰσχύος καὶ τοῦ κύρους, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῶν σφαιρῶν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀφήρεσε παρὰ τοῦ πατριάρχου τὸ ἥμισυ τῆς ἀνεγνωρισμένης αὐτῷ ἐξουσίας καὶ ἐστέρησεν αὐτὸν τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν τῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πραγμάτων. Ἀπό τινος μάλιστα ἐπόψεως τὸ συμβούλιον ἀποτελεῖ καὶ εἶδός τι ἐλεγκτικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πατριάρχου, ἀφοῦ ἐν ὡρισμέναις περιπτώσεσιν οὗτος

δέχεται καὶ παρατηρήσεις παρ' αὐτοῦ καὶ ὑποχρεοῦται νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς ἐνδείξεις αὐτοῦ... Ἐκτὸς τούτου τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου δικαιοῦνται νὰ καταγγέλλωσι τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ Συνόδῳ καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν κληρικῶν καὶ νὰ προτείνωσι κατ' αὐτῶν μέτρα κ.τ.δ., ἐξ οὗ φανερὸν καθίσταται, ὅτι δύνανται ν' ἀναμιγνύωνται καὶ εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας. Ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει, λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, οὐδόλως ἄπορον, ὅτι εὐκόλως τὸ συμβούλιον δύναται νὰ εὑρίσκῃ ἀφορμὰς εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ καὶ τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον ἄρα εἰσήλασε κυριολεκτικῶς εἰς αὐτὰ τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς σφαίρας, ἔθιξε τὴν ἑνότητα καὶ τὸ πλήρωμα τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ καθαρῶς θρησκευτικῇ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ καὶ ἐκλόνησε τὴν ἰσχυρὰν βάσιν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τὸ **de jure** ἀξιοπρεπὲς πατριαρχικὸν κῦρος, τὸ διὰ τόσων σουλτανικῶν φιρμανίων καὶ πολυετῶν πολυτίμων θυσιῶν ἀποκτηθέν. Τὸ δὲ χείριστον πάντων, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον εἰσήγαγεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον καὶ πνεῦμα, προσέθηκεν ἐθνικιστικὴν χροιὰν εἰς τὰ πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς φύσεως ζητήματα καὶ ἀνέμιξε πολιτικὰς στάσεις εἰς τὰς ἱερὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ Ἐκκλησίας πράξεις. Τὴν σήμερον ἡμέραν οἱ κοσμικοὶ κέκτηνται μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἐκλογῇ καὶ τῇ ἐκθρονίσει τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τύχῃ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τὰ σπουδαιότατα ζητήματα σήμερον ἀποφασίζονται οὐχὶ ὑπὸ μόνον τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, ἀλλ' ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου προεδρευομένων. Ἆρά γε—διερωτᾶται ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—δὲν πρέπει ἐν τῇ ἐπιρροῇ ταύτῃ τῶν κοσμικῶν νὰ ἐκζητήσωμεν τὰς πρώτας ρίζας καὶ ἀφορμὰς τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀναφανέντων θλιβερῶν ζητημάτων, οἷα τὸ βουλγαρικόν, τὸ ἀντιοχικόν, κυπριακὸν κ.τ.λ.;

Οἱ Κανονισμοὶ τοῦ 1858-1860, ἐξαιρουμένων τοῦ μεγάλου Λογοθέτου, τῆς Πύλης καὶ τῶν κοσμικῶν τῆς συνελεύσεως μελῶν, δὲν ἱκανοποίησαν οὔτε τὴν ὀρθοφρονοῦσαν μερίδα τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, οὐδ' αὐτὸν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Θὰ ἐπεξετείνομεν πολὺ πέρα τοῦ δέοντος τὸν λόγον, ἐὰν ἀνελαμβάνομεν ἐνταῦθα νὰ ἐξιστορήσωμεν τοὺς ἀγῶνας τῶν πατριαρχῶν ἀπὸ τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Β' μέχρι τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' (πρώτη πατριαρχεία) πρὸς φρούρησιν τῶν δικαίων καὶ τοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν τάσεων τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου καὶ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν κανονισμῶν. Καὶ τοιαύτη ἀναθεώρησις ἀναγκαία, εἰ καί, αὐστηρῶς εἰπεῖν, δὲν ἐπετράπη ὅπως διὰ τῶν κανονισμῶν τούτων μεταβληθῇ αὐτὴ ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ μειωθῶσιν οὐσιωδῶς τὰ ἀπαράγραπτα αὐτῆς δίκαια. Ἐν τούτοις *δὲν πταίουσιν οἱ πατριάρχαι, διότι ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἐπιβολὴ φυσικῆς δυνάμεως ἐκώλυσαν αὐτοὺς νὰ ἐκδιώξωσιν ὁλοσχερῶς ἀπὸ τῆς διοικητικῆς σφαίρας τῆς Ἐκκλησίας τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ προσπορίσωσι πλήρη θρίαμβον εἰς τοὺς ἐκ-*

κλησιαστικοὺς κανόνας κατὰ τῶν ἐξαναγκαστικοῦ χαρακτῆρος νομοθετημάτων — ἐπιλέγει τονίζων ὁ κ. Σοκολώφ. Οἱ πατριάρχαι ἔπραξαν, ὡς καὶ νῦν πράττουσι, πᾶν *τὸ δυνατόν*.

Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ὁ κ. Σοκολὼφ περατοῖ διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν κανονισμῶν πασῶν τῶν παρὰ τῷ πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτροπῶν, περὶ ὧν γράφει διὰ μακρῶν.

Δὲν ἐζηλώσαμεν συντομίαν, ἀναλύοντες τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ρώσσου καθηγητοῦ κ. Ἰ. Σοκολώφ, τοῦτο μὲν διότι τοιούτου συγγράμματος στερεῖται ἡ πενιχρὰ ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία, τοῦτο δέ, ἵνα ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερον καταστήσωμεν γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ρώσσου συγγραφέως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων, τὴν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων κρίσιν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν. Πρέπει δεόντως νὰ ἐκτιμηθῇ παρ' ἡμῶν ἡ σοβαρὰ αὕτη ἐργασία, ἣν ἐγκαινίζει ὁ σχετικῶς νεαρὸς μέν, σοφὸς δὲ Ρῶσσος συγγραφεὺς καὶ δι' ἧς καὶ τὴν ρωσσικὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν πλουτίζει δι' ἔργων εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἀφορώντων, παντάπασι σχεδὸν ἐνταῦθα ἀγνοούμενα, καὶ — τὸ καὶ σπουδαιότερον — διὰ τῆς ἀπροκαταλήπτου, σοβαρᾶς καὶ ἀληθῶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἀναστέλλει τὴν ὀλεθριωτάτην ἐπίδρασιν τῆς μέχρι τοῦδε ὡς ἀντικείμενον τὴν ἡμετέραν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν σχούσης ρωσσικῆς *ἱστοριογραφίας* ἐπὶ τὴν ἀναγινώσκουσαν ἐνταῦθα τάξιν. Ὁ κ. Σοκολὼφ ὅμως ξένος πρὸς τὰς οὕτως ἢ ἄλλως ἕνεκα λόγων ἱστορικῶν ἢ ἀτομικῶν καὶ μερικῶν τάσεων παρατηρουμένας ἀνωμαλίας ἐν τῇ πολιτικῇ, ἥτις ἐργάζεται κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς βλέψεις, κατὰ τὰς ἑκάστοτε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἐπαφάς, καὶ δι' ἄλλων μὲν αὐτοῦ ἔργων, ἰδίᾳ δ' ὅμως διὰ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος παρέχει ἑαυτὸν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τοῦ τεχνητοῦ περιβάλλοντος, ὅπερ ἐδημιούργησεν, ὡς μὴ ὤφειλε, κακῆς θελήσεως τάσις ἐν τῇ ρωσσικῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ — προσθῶμεν — καθόλου δημοσιογραφίᾳ, τῇ περὶ τῶν ἡμετέρων πραγματευομένῃ καὶ σήμερον λαλούσῃ πραγμάτων, καί, τιθεὶς τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῶν περιωπήν, τὰ μάλιστα συνεργεῖ εἰς τὴν ἀπαραίτητον διαμοιβὴν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἐν Χριστῷ ἑνότητος καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν ὀρθοδόξων λαῶν, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ εὔχεται προλόγῳ. Διὰ τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ διάθεσιν ταύτην, ἣν δι' ἔργων ἐκφαίνει, βεβαίως συγχαρητηρίων, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστῶν τυγχάνει ἄξιος παρ' ἡμῶν. Ἡ ἁγνὴ ἀλήθεια εἶνε μὲν καθῆκον παντός, ἀλλ' ὁ παρὼν πονηρὸς αἰὼν τόσον συνεσκότισεν αὐτὴν ἐν τοῖς ἰλιγγιώδεσι συνδυασμοῖς διαφόρων σφαιρῶν τοῦ πολυμόρφου συμφέροντος, εἰσχωρήσαντος καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῆς ἐπιστήμης ἱερὸν περίβολον, ὥστε διὰ τὴν σπανίαν ἔκφανσιν αὐτῆς δὲν δυνάμεθα ἢ εὐγνωμονοῦντες νὰ ἐπικροτήσωμεν.

Κατὰ πόσον δὲ δυνατὸν νὰ διαστραφῇ ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ὑπὸ τῶν ἀξιούντων νὰ θεωρῶνται ἱερεῖς αὐτῆς καὶ μύσται, καταδειχθήσεται ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς παρούσης μελέτης.

Ἐν Πετρουπόλει

Γρηγόριος Χ. Παπαμιχαὴλ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου).

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ὡς ὑπέδειξα ἐν ταῖς προηγουμέναις σελίσιν, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα δὲν θεραπεύεται μόνον ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἑλληνικῷ κράτει. Πανταχοῦ τῆς διασπορᾶς αὐτοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς κατέχεται ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, τῆς ἑνότητος, ἥτις εἶνε ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ κυριαρχοῦσα ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βίῳ δύναμις. Ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίζεται, ὑπὲρ αὐτῆς χρησιμοποιεῖ πάσας τὰς ἑαυτοῦ ἰδιότητας, φυσικάς τε καὶ ἠθικάς. Τὴν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐξελισσομένην πολύμοχθον αὐτοῦ ἐργασίαν παρακολουθεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἡ ἐργασία τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐργασία τείνουσα πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ προγράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου—πρὸς τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἑνότητα. Σύγχρονος ἐπιθεώρησις τοῦ βίου καὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῶν ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους Ἑλλήνων θέλει ἀποκαλύψῃ τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμὸν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν ταῖς ῥοπαῖς πρὸς δημιουργίαν ἱστορικοῦ καθεστῶτος ἀξίου τοῦ παρελθόντος.

* * *

Ἄρχομαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, ἧς ἡ ἀνήσυχος ψυχή, προσομοιάζουσα τῷ περιβάλλοντι αὐτὴν πόντῳ, τοσοῦτον ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἀνακτοβούλια. Ἡ Κρήτη ἀνεῤῥίπιε καὶ ἀναρριπίζει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πλείστας ὅσας φιλοδοξίας. Ἀκριβῶς ἕνεκα τούτου παρεκωλύθη ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καθ' ἣν στιγμὴν ἐκανονίζοντο αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ σχέσεις περὶ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Καὶ ἂν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, παρὰ τὴν μερικὴν αὐτῆς ἀπελευθέρωσιν, παρίσταται τοσοῦτον ἀνήσυχος καὶ τεταραγμένη ἡ μεγάλη αὕτη ὅσον καὶ γενναία κρητικὴ ψυχή, τοῦτο προέρχεται ἐκ φόβων οὐχὶ τέλεον ἀνυποστάτων. Ἀναβαλλομένης τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἐν στιγμαῖς ἀναστατώ-

σεων τῆς ἑλληνικῆς Μεσογείου, ὁποία ἔσται ἡ λύσις τοῦ κρητικοῦ προβλήματος; Ὁ λιμὴν τῆς Σούδας ἐξακολουθεῖ ἀείποτε ἀπασχολῶν καὶ ταράττων τὰ ὄνειρα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς *ἰμπεριαλιστικῆς* πολιτικῆς. Δὲν ἀναφέρω ὀνόματα πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων. Ἀλλ' ὅ τι γινώσκω ἐκ προσωπικῶν ἐρευνῶν, εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι πλείονες τῆς μιᾶς φιλοδοξίας ἐργάζονται ἐν τῇ ἡρωϊκῇ Μεγαλονήσῳ. Τὸ τοιοῦτον ἄρά γε δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς τῶν ἀκαταβλήτων ἀνδρῶν, οἵτινες τοσάκις ἀπησχόλησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς στόλους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας; Τὸ κρητικὸν σύνθημα *Ἕνωσις ἢ Θάνατος* εἶνε κραυγὴ πόθου, ὅστις ἀπὸ αἰῶνος ἐγαλβάνισε τὸν Κρῆτα, τοῦ πόθου τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἅμα καὶ τοῦ πόθου τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου 1453, καθ' ἣν ἐξεπορθεῖτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐφονεύετο δ' ἐπὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, μία καὶ μόνη δρὰξ ἀνδρῶν ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς πύργους, οὓς ἐτάχθη νὰ προασπίσῃ. Ἦσαν οἱ Κρῆτες, φυλάττοντες τὴν *ὡραίαν Πύλην*, προκρίνοντες ν' ἀπολεσθῶσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος τοῦ κατακτητοῦ. Μωάμεθ ὁ πορθητής, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ ἱστοριογράφος τῆς ἁλώσεως Φραντζῆς, καταληφθεὶς ἐκ θαυμασμοῦ πρὸ τῆς γενναιότητος τῶν εὐαρίθμων Κρητῶν, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτούς, ὅτι δύνανται ν' ἀπέλθωσιν «ἐλεύθεροι αὐτοί τε καὶ ἡ ναῦς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευή, ἣν εἶχον» καὶ μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην οἱ Κρῆτες αμόλις ἐκ τοῦ πύργου ἐπείσθησαν ἀπελθεῖν». Οὕτως ἀπενέμοντο πλήρεις αἱ τιμαὶ τοῦ πολέμου εἰς τοὺς ἀπαραμίλλους ἀγωνιστὰς τῶν *Λευκῶν Ὀρέων*, οἵτινες μόνοι ἐκ τῶν ὑποκυψάντων εἰς τὸ μοιραῖον τέρμα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀπέμενον ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας. Καὶ παρίστατο μετ' ὀλίγον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νικητοῦ τὸ ταπεινὸν θέαμα τοῦ θριαμβευτικοῦ ἀπόπλου ἀπὸ τῆς Πόλεως, ἥτις ἦτο λεία αὐτοῦ καὶ κτῆσις, εὐαρίθμου ὁμάδος μαχητῶν, πρὸς οὓς εἶχεν ἐξαναγκασθῆ νὰ συνθηκολογήσῃ. Οἱ ἀτρόμητοι ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἠρνοῦντο νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸ γεγονός. Ἀπήρχοντο εἰς τὴν κυματόθραυστον πατρίδα των, ἵνα ἐναποθέσωσιν ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς κρητικῆς ψυχῆς τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς φιλοπατρίας. Ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν ἐλιποψύχησε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Μόνος ὁ κρητικὸς λαὸς παρέμεινεν ἐλεύθερος καὶ μεγαλόψυχος.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἁλώσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ εἰς μυρία τεμάχια διανεμηθέντος ἑλληνικοῦ κράτους, ἡ Κρήτη διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν. Ἡ διοίκησις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἦτο ἐξίσου ἀπάνθρωπος ἐν τῇ νήσῳ ὅσον καὶ ἡ τουρκική. Πλέον ἢ ἅπαξ ὁ συμβολικὸς αὐτῆς Λέων κατεσπάραξε τὰ στέρνα τῶν ἀκαταμαχήτων αὐτῆς κατοίκων, ἐπὶ αἰῶνας διαμαρτυρομένων κατὰ τῶν ἀπλήστων ἁρμοστῶν καὶ πρεβεδούρων (proveditori) τῆς γαληνοτάτης δημοκρατίας. Πρόγραμμα τῆς βενετικῆς ἐν Κρήτῃ ἐξουσίας ἦτο τὸ διατυπωθὲν ὑπὸ τοῦ

Fra Paolo Sarpi: «Πρέπει οἱ κυβερνῆται τῆς νήσου νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς Κρῆτας ὡς πρὸς *ἄγρια θηρία*, νὰ ἔχωσιν ὑπ᾽ ὄψει τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν... Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχουσιν ἐγκληματικὴν φύσιν, ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἠπία συμπεριφορὰ θὰ προὐκάλει ἀντὶ εὐγνωμοσύνης τὴν ἐπανάστασιν... *Ἄρτος καὶ ῥάβδος*· ἰδοὺ τί χρειάζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους, ἡ δὲ φιλανθρωπία ἐπιφυλαχθήτω διὰ καλλιτέραν περίστασιν».

Τοιαύτη ἦτο ἡ βενετικὴ διοίκησις ἐν Κρήτῃ. Ἀλλ᾽ ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, ἡ νῆσος ὑπέκυπτεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν νησιωτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπερέβησαν τοὺς Βενετούς. Ὁ πληθυσμὸς ἐδεκατίσθη· ἡ ἐξαναγκαστικὴ ἀλλαξοπιστία κατέστη ὁ κλῆρος τοῦ Κρητὸς πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῆς περιουσίας.

Τὸ σῶμα ἐδουλώθη πρὸς στιγμήν, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ ἡ ψυχή. Καθ᾽ ἁπάσας τὰς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεγέρσεις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡ Κρήτη δὲν ὑστέρησε, δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος. Ἐν ἔτει 1770, κατὰ τὴν μεγάλην ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ ἐξέγερσιν, ἐξηγέρθη καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τὸν Δασκαλογιάννην, ἔτι δὲ γενναιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐξέγερσις αὐτῆς κατὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἡ νῆσος δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ νέον βασίλειον, εἰ καὶ γενναίως ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της· ἔμελλε ν᾽ ἀνταλλαγῇ πρὸς ἄλλα τμήματα τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας φιλοκτήμονος πολιτικῆς, ἐποφθαλμιώσης τὴν κατάληψιν τῆς νήσου Δυνάμεως.

Ἔκτοτε ἡ Κρήτη οὐδ᾽ ἐπὶ στιγμὴν διετέλεσεν ἥσυχος. Κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἐξεγείρεται διεκδικοῦσα τὰ δίκαιά της. Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἀνθίσταται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποθαρρύνει τοὺς ἀδαμάστους νησιώτας. Ἐν ἔτει 1833, 1841, 1858, 1866, 1877, 1889, 1896 ἐγένοντο ἀλλεπάλληλοι ἐξεγέρσεις, ὧν ἡ ἐν ἔτει 1866 διήρκεσεν ἐπὶ τριετίαν. Τὸ μέγα πρόγραμμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς—*πανελλήνιος ἕνωσις*, περιλαμβάνον τὰς ἱστορικὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀφ᾽ ὧν οὐδέποτε ἐξέλιπεν ὁ Ἑλληνισμός, οὐδ᾽ ὑπεχώρησεν ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἦτο ἡ σημαία, ὑφ᾽ ἣν ἠγωνίζοντο οἱ ἥρωες τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀγροὶ αὐτῶν, αἱ πόλεις αὐτῶν, αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐδῃοῦντο καὶ κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ἄνηβα, οἱ γέροντες γονεῖς, κατεσφάζοντο ὑπὸ τοῦ ἐπιδρομέως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ φιλανθρωπία τῶν λεγομένων πεπολιτισμένων κρατῶν δὲν παρελάμβανεν αὐτὰ γυμνὰ πάσης συνδρομῆς καὶ προστασίας, ἵνα ἐναποθέσῃ ἐπὶ ἀδελφικῆς γῆς. Ἤλπιζεν ἡ Κρήτη, ἤλπιζεν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων αὐτῆς. Ἂν συνεκινοῦντο ἐνίοτε οἱ λαοί, αἱ κυβερνήσεις διετέλουν ἄκαμπτοι. Οἱ ὑπολογισμοὶ τῆς διπλωματίας, τὰ δυναστικὰ συμφέροντα, αἱ πολιτικαὶ ἀντιπάθειαι, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ μέγα σόφισμα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος—ἡ *τουρκικὴ ἀκεραιότης*, ἥτις ἀνεκηρύχθη μὲν ἐν ἔτει 1856 πανηγυρικῶς

ὑπὸ τῆς διπλωματίας, ἀλλ' οὐδέποτε ἐτηρήθη, πάντα ταῦτα παρεκώλυον τὴν πλήρωσιν τῶν κρητικῶν πόθων. Ἡ ἀτυχὴς νῆσος ἐπανήρχετο ὑπὸ τὴν δουλείαν, οὐχὶ ὑποτασσομένη πράγματι, ἀλλ' αὖθις παρασκευαζομένη πρὸς τὴν ἔναρξιν νέου ἀγῶνος.

Εἶνε γνωστὰ τὰ ἐν ἔτει 1897 συμβάντα κατὰ τὴν τελευταίαν κρητικὴν ἐξέγερσιν. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν συνεταράχθη καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, γενναιότερον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην χαιρετίσας τὴν ἐπὶ τῶν κρητικῶν ὀρέων ἀνατέλλουσαν ἠῶ τῆς ἐλευθερίας. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μοιραίως ἐπῆλθεν ἡ ἀκουσία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σύγκρουσις. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν, ὡς μὴ ὤφειλε—μυστήριον καλύπτει τὰ αἴτια τῆς ὑποχωρήσεως, ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῆς Κρήτης ἔμελλε, μετὰ μακροὺς δισταγμοὺς τῶν ἰσχυρῶν, κατόπιν ραδιουργιῶν τῶν ἐχόντων συμφέρον εἰς τὴν διαιώνισιν ἐκρύθμου καὶ ἀπανθρώπου καθεστῶτος ἐν τῇ δυστυχεῖ νήσῳ, νὰ κυρωθῇ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης. Ὅτι παρεκώλυσεν ἡ ὀλιγοψυχία τῆς διπλωματίας ἐν ἔτει 1840, 1868, 1878, 1886 ἐξεπληρώθη ἐπὶ τέλους, ἔστω καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ, μετὰ τοσαῦτα αἵματα καὶ θυσίας, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς κρητικῆς αὐτονομίας, διὰ τῆς ἐκλογῆς προσωρινοῦ αὐτῆς ἡγεμόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

*
* *

Ἤδη ἡ Κρήτη εἶνε ἐλευθέρα, κατ' ἰδέαν καὶ κατὰ μορφὴν ἑλληνική. Εὐελπιστεῖ σύμπαν τὸ Ἑλληνικόν, ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη τῆς νήσου, ἔστω καὶ ἀτελής, εἶνε προπαρασκευαστικὴ πρὸς τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος. Πολλοῦ λόγου ἀξία εἶνε ἡ σημασία τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μεσογείῳ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεθάρρησεν, διότι τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ δίκαιον ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη τοῦ κρητικοῦ ζητήματος κατὰ τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καθίσταται πρὸς τούτοις περιφανὲς δίδαγμα, ὅτι τῶν ἐθνῶν αἱ τύχαι δὲν ἐξελίσσονται ἐπ' ἀγαθῷ μόνον διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ματαίας προσδοκίας, κατ' ἐξοχὴν ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς στερεᾶς ἐπιμονῆς, διὰ τῆς ἀκαταβλήτου ἐνεργείας. Οὐδὲ δύναται νὰ εἶνε ἄλλο τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα τοῦ ἐξαναστάντος Ἑλληνισμοῦ. Ὅπως πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος τὸ ἑλληνικὸν κράτος, οὕτω καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ δεκαετηρίδα ἡ Κρήτη ἀποκαλύπτει διὰ τῆ ἀπελευθερώσεως αὐτῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τὸ ἀπόρρητον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῶν λαῶν δὲν παρέχεται δωρεάν, *κατακτᾶται*. Καὶ κατακτᾶται μόνον διὰ θυσιῶν καὶ αἱμάτων.

Τὸ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πολιτικὸν καθεστὼς τῆς Κρήτης, διατελοῦν ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, φέρει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν τύπον τῆς προσωρινότητος, ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται καὶ ἡ διηνεκὴς ἀνησυχία τῶν κατοίκων πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ

ἑλληνικοῦ κράτους. Κατ' ἀνάγκην ἡ διοίκησις εἶνε πολυτελής, δυσαναλόγως πρὸς τοὺς πόρους τοῦ μικροῦ κράτους, ἐρημωθέντος καὶ καταστραφέντος ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐντεῦθεν ἡ οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια. Ἡ συγκοινωνία διατελεῖ εἰς θλιβερὰν κατάστασιν, παρουσιάζουσα προϊστορικὴν ὅλως εἰκόνα. Δυσχερής, ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πόρων, εἶνε ἡ συνομολόγησις δανείων πρὸς κατασκευὴν δημοσίων ἔργων καὶ ἐνίσχυσιν ἐκ τούτου τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Εἶνε πλουσιώτατον καὶ παραγωγικώτατον τὸ κρητικὸν ἔδαφος, ἀλλ' ἵνα καταστῇ προσοδοφόρον, δέον νὰ ἐνισχυθῶσιν αἱ παραγωγικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις. Ἀλλ' ἄνευ χρήματος οὐδὲν ἐστι γενέσθαι. Τοῦτο ἔδει νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἀνεγνώρισε τὸ κρητικὸν δίκαιον καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ δῶρον εἶνε ἄδωρον, ἐφ' ὅσον δὲν συντελεῖται ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις. Τοῦτο τυγχάνει ὅρος ἠθικῆς, ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς ἐπὶ τέλους ὑπάρξεως ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων τούτων τοῦ ἀπελευθερωθέντος Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Κρήτη δὲν δύναται νὰ ζήσῃ αὐτάρκης ἄνευ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐπίσης ἔχει ἀνάγκην ποικίλης ἐνισχύσεως, κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν, κατὰ πληθυσμόν, κατὰ διανοητικὴν ὑπεροχήν, καθ' ἁπάσας ἐν γένει τὰς ἰδιότητας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν τῶν λαῶν.

Ὁ Κρής, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, παρουσιάζει τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Σῶμα καὶ πνεῦμα ἁμιλλῶνται· φυσικὴ καὶ ψυχικὴ ἀρετή. Οὐδέποτε ὑπεβλήθη, οὐδέποτε ἐσυνθηκολόγησε πρὸς οἱονδήποτε κατακτητήν. Τὰ ὄρη του εἶνε αἱ ἀκροπόλεις, ἀφ' ὧν ἀντεπεξῆλθε καθ' οἵας δήποτε δεσποτείας. Δωριεὺς μέχρι τῆς σήμερον, ὑπὸ τὴν εὐγενεστάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως, εἶνε ἐκπολιτιστικὴ δύναμις ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Μεσογείου περιβρεχομένῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ, γινώσκων ν' ἀγωνίζηται εὐθαρσῶς ὑπὲρ τῶν τιμιωτάτων ἀγαθῶν παντὸς ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν ζοφερὸν μέσον αἰῶνα τοῦ ὑπὸ ποικίλους δυνάστας καταβληθέντος καὶ ὑποδουλωθέντος Ἑλληνισμοῦ ἡ Κρήτη, ἐν ἐπικοινωνίᾳ διατελοῦσα πρὸς τὸν ἰταλικὸν πολιτισμὸν τῆς Βενετίας, ἐμόρφωσεν ἰθαγενῆ τινα πολιτισμόν, ἐκδηλωθέντα οὐχὶ ἄνευ χάριτος καὶ ἐπιτυχίας ἔν τισιν ἐπικοῖς καὶ δραματικοῖς αὐτῆς δημιουργήμασι. Καὶ σήμερον ἡ ἀξία καλλιτέρας τύχης νῆσος ἐπεδόθη μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, οὐδεμία δ' ἀμφιβολία, ὅτι ἐν τῇ ὁσημέραι προβαινούσῃ ἀναβιώσει τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ Κρήτη θὰ παράσχῃ πολύτιμον συμβολήν.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ὑπῆρχον φόβοι, μὴ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, ἀναρριπιζομένων τῶν οὐδέποτε ἐκλιπόντων θρησκευτικῶν παθῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὧν πάντες τυγχάνουσιν ὁμαίμονες. Οἱ μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐξισλαμισθέντες Κρῆτες, κατέστησαν φανατικώ-

τατοι, καὶ μάλιστα οἱ πρόκριτοι, ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν εὐγενῶν, ἐξαναγκασθέντες εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀποστασίας ταύτης ἀνεπτύχθησαν φοβερὰ φυλετικὰ πάθη καὶ μίση, ὑποθαλπόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐπὶ ἰδιωφελείᾳ. Ποταμοὶ αἵματος διεχώριζον μέχρι τοῦ 1897 Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους Κρῆτας, τινὲς ἐκ τῶν ὁποίων ἐτύγχανον καὶ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους. Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν Γιλδὶζ, μετηνάστευσαν πολλαχοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἰσονομίαν, ἥτις ἐνεκαινίζετο ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν διὰ τοῦ νέου πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἀλλ' ὅσοι παρέμειναν, ἀναγνωρίσαντες τὸ γεγονὸς τῆς ἐλευθέρας κρητικῆς Πολιτείας, διατελοῦσιν ηὐχαριστημένοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πρὸς τὸ νέον καθεστώς. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπισκεφθεὶς τὴν Κρήτην, κατελαμβανόμην ἐξ ἀρρήτου εὐχαριστήσεως ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Ρεθύμνῃ ἐπὶ τῇ φιλικωτάτῃ ὑποδοχῇ, ἧς ἀπήλαυον παρὰ τῶν δημάρχων τῶν δύο τούτων μεγάλων κρητικῶν πόλεων, Μουσουλμάνων τὸ θρησκευτικὸν δόγμα, ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἐγὼ εὐκολίας. Ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἐλευθερίας τὰ παλαιὰ φυλετικὰ μίση κατεσιγάσθησαν, πάντων κατανοούντων, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ εἶνε τὸ ἀσφαλέστατον ἔρεισμα εὐνόμου, πρὸς τὰ πρόσω βαινούσης κοινωνίας. Τὸ αὐτὸ ἐποικοδομητικὸν διὰ τὸ μέλλον φαινόμενον δὲν παρίσταται μεμονωμένον ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ῥαδιουργίας ἔξωθεν προερχομένας, τείνουσιν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα πρὸς συνεργασίαν. Ἐν Κρήτῃ ἐθεωρεῖτο τοῦτο ἀδύνατον, ἕνεκα προαιωνίων παθῶν καὶ συγκρούσεων. Εὐτυχῶς κατεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸ σημαντικώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχή, ἐνιαχοῦ προβαίνουσα μέχρις ὑπερβολῆς. Καθ' ὃν χρόνον ἐν αὐτῇ τῇ δυτικῇ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ ἐκδηλοῦται τοσοῦτον τραγικῶς τὸ φαινόμενον θρησκευτικῶν συγκρούσεων ἐξ ἐναντιοφροσύνης μεταξὺ ὁμοδόξων, ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἶνε μονονουχὶ ἀνεγνωρισμένη. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐνιαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, ὁ Ἑλληνισμὸς συνεκρούσθη πρὸς ὁμοδόξους λαούς, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη παρὰ τῶν ἐπιπολαίως μελετησάντων τὸ ζήτημα ὡς προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας, ἀλλ' ὡς θέλω ἀποδείξῃ κατωτέρω, ἡ σύγκρουσις αὕτη προέρχεται ἐξ αἰτίων φυλετικῆς φιλοκτημοσύνης κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καθῆκον ἔχει ὁ Ἑλληνισμὸς ν' ἀγωνισθῇ, πράττων τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, οὐχὶ δ' ἐξ ἀποστροφῆς ἢ ἐκ φανατισμοῦ πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ θρησκευτικὸν δόγμα ἢ τὴν φυλετικὴν ὑπόστασιν, καθ' ἃ κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν του.

*
* *

Τὸ πρόγραμμα τῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἑνώσεως εἶνε, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, ὁ καταφλέγων πόθος τὴν κρητικὴν ψυχήν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν διατάραξις ἐν τῇ νήσῳ. Ὅτε πρὸ ἑπταετίας, καταλυθείσης τῆς τουρκικῆς δυναστείας ἐν Κρήτῃ, κατελήφθη αὕτη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ προσωρινότης ἔμελλε νὰ καταστῇ μονιμότης, σπουδαιότατα παρακωλύουσα τὴν ἀνάπτυξιν, ἠθικήν τε καὶ ὑλικήν, τῆς νήσου, ἀξίας κρείττονος τύχης. Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, δὲν ἔχει μόνον δικαιώματα, ἔχει καὶ καθήκοντα, ὧν τὸ πρώτιστον, ὁ σεβασμὸς τῶν ἀλλοτρίων δικαίων. Τούτου ὑποκρίνονται ἄγνοιαν ἴσως τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια, καὶ ἐντεῦθεν ἡ περίφημος ἔκφρασις τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἰταλίας κ. Τιττόνη ἐν τῇ ἰταλικῇ Βουλῇ, ὅτι ἡ τελευταία ἐξέγερσις τῶν Κρητῶν, ἐπιζητούντων τὴν κατάπαυσιν τῆς προσωρινότητος ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος, χαρακτηρίζει ἀγνωμοσύνην πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἵτινες εἶπον τὸν τελευταῖον λόγον πρὸ ἑπταετίας ἐν τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Κρήτης, κυρώσασαι τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς κατόπιν μαρτυρικῶν θυσιῶν καὶ ἀγώνων. Καὶ λέγεται τοῦτο ἀγνωμοσύνη, καὶ μάλιστα ἐντὸς ὁμίλου ἀντιπροσώπων ἐλευθέρου λαοῦ, ὅστις ἐπραγματοποίησε πρὸ ἡμίσεως μόλις αἰῶνος τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ ἑνότητα καὶ ἐλευθερίαν, ἀμφισβητηθέντος αὐτῷ καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος. *Ἡ Ἰταλία εἶνε γεωγραφικὴ ἔκφρασις,* διεκήρυξεν ὁ φανατικώτατος τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἀπολυταρχίας κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα. Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἀνεγεννήθη, καταστᾶσα γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ πραγματικότης. Ὁ κ. Τιττόνη εἶνε σήμερον ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς πραγματικότητος ταύτης. Ἐπιτρέπεται ἄρα γε εἰς αὐτὸν νὰ καταγγέλλῃ τὸν κρητικὸν λαὸν ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ; Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐτυμηγορίαν ἐκ τοῦ τάφου τοῦ **Ματσίνη** καὶ τοῦ Καβούρ, ἀναφέρομαι εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τοῦ Γαριβάλδη, οἵτινες βεβαίως ἂν μὴ ἀπήρχοντο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἤθελον καταληφθῇ ἐξ ὀδύνης πρὸ τῆς ἀνηκούστου βλασφημίας, ἥτις ἐξετοξεύθη ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς. Ὅ τι ἀληθὲς διὰ τὴν Ἰταλίαν εἶνε ψεῦδος διὰ τὴν Κρήτην;

*
* *

Τῆς Κρήτης ὁ πληθυσμὸς μόλις ὑπερβαίνει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰς τριακοσίας χιλιάδας κατοίκων. Ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκέκτητο ἑκατὸν πόλεις καὶ πληθυσμὸν ἐπέκεινα τοῦ ἑκατομμυρίου. Δύναται ἄρα ὁ ἐνεστὼς πληθυσμὸς νὰ διπλασιασθῇ καὶ νὰ τριπλασιασθῇ μετὰ πάροδον οὐχὶ πολλοῦ χρόνου, εὐθὺς ὡς ἡ τάξις, ἡ ἀσφάλεια, ἡ εὐνομία ἐπικρατήσωσιν ἐν τῷ παλαιῷ

βασιλείῳ τοῦ πρώτου τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ὀργανωτῶν Μίνωος. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ λύσις τοῦ κρητικοῦ προβλήματος, ἥτις δὲν θὰ εἶνε ἄσχετος πρὸς τὴν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἐξέλιξιν καὶ λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος. Ἔχω ἀσφαλεστάτην τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κράτος, οὗ τὰ ὅρια τοσοῦτον στενὰ ἐδημιούργησεν ἄστοργος διπλωματία, θὰ ἐνισχυθῇ ποικιλοτρόπως ἐκ τῆς κρητικῆς συμβολῆς. Ἡ ἄλκιμος γενεά, ἧς τοὺς ἀγῶνας ἐθαύμασεν ὁ κόσμος κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἑνώσεως μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, θὰ ἐγχύσῃ τοὺς εὐρώστους αὐτῆς χυμοὺς ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου ὀργανισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἐξωθουμένης πρὸς νέαν ἱστορικὴν δρᾶσιν μετὰ τὸν καταλαβόντα αὐτὴν κάματον κατόπιν τοσούτων περιπετειῶν καὶ ἀτυχημάτων. Φυλή, φυσικῶς καὶ πνευματικῶς ἰσχυρὰ καὶ ἀκατάβλητος, δὲν θὰ εὐχαριστηθῇ βεβαίως ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἡ χαρακτηρίζουσα αὐτὴν ἀνησυχία θὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος θὰ διδάξῃ τὴν τοσοῦτον διστάζουσαν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἑλληνικὴν φυλήν, ὅτι ἡ ἐλευθερία, ὁ αὐτόνομος βίος εἶνε δῶρα τῶν θεῶν, κληροδοτούμενα τοῖς ἀνθρώποις, ὀφείλουσι νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτὰ διὰ θυσιῶν καὶ ἀγώνων.

Ὁ πρὸ δύο μηνῶν κρουσθεὶς κώδων τοῦ Θερίσου δὲν σημαίνει τὸ κήρυγμα τῆς κρητικῆς, ἀλλὰ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως.

*
* *

Ὅπως ἡ Κρήτη, οὕτω καὶ ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξιον μελέτης καὶ διαφέροντος. Ὁ μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας ἐν ἔτει 1877 πόλεμος, τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἰδίᾳ ἡ Σύνοδος τοῦ Βερολίνου, δι' ἧς ἐκανονίσθη ἡ τύχη μερικῶν ἐπαρχιῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔσχεν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Κύπρου, ἥτις διὰ μυστικῆς συνθήκης παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀντὶ τῶν φιλικῶν αὐτῆς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὑπηρεσιῶν. Ἔκτοτε ὁ μαργαρίτης οὗτος τῆς Μεσογείου, τὸ δεύτερον τοῦτο ἡμιελεύθερον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως, ἀποστελλούσης καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον ἕνα διοικητὴν μετά τινων ἄλλων Ἄγγλων ὑπαλλήλων, συμπραττούσης καὶ τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας, πρὸς διοίκησιν τῆς νήσου, ἀπαλλαγείσης ὁριστικῶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καὶ κακοδιοικήσεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1879, καθ' ὃ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐλάμβανε κατοχὴν τῆς ἐνδόξου νήσου, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων ἱστορικῶν προπυργίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διετέλει αὕτη εἰς θλιβερωτάτην κατάστασιν. Ὁ ὄλεθρος καὶ ἡ ἐρημία ἐξηπλοῦντο ἐπὶ τῆς ἄλλοτε τοσοῦτον εὐδαίμονος χώρας. Ἡ ἀνυδρία καὶ ἡ ἀκρὶς ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ πασσᾶ. Καὶ ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ ἄθρόος ἐκπατρισμὸς

τῶν κατοίκων, ἀποδημούντων ἐκ τῆς γενεθλίου γῆς πρὸς εὕρεσιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως. Ἐκ τῶν πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας δὲν εἶνε μόνοι οἱ Κύπριοι, οἱ προκρίνοντες τὴν ξένην γῆν, τὴν *ξενητειάν*, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σημαίνουσαν τὴν θλίψιν καὶ τὴν συμφοράν, ἀλλὰ καὶ τὴν νοσταλγίαν, ἐγκαταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος ἐν τῇ ἐπιδιώξει βίου ἀνθρωπινωτέρου. Ἡ Κύπρος εἶχεν ἐρημωθῇ, μόλις δ' ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἐκ διακοσίων περίπου χιλιάδων, τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον τῶν κατοίκων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εὐημερίας.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις κατέβαλεν ἀξιεπαίνους προσπαθείας πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἀτυχῶν νησιωτῶν. Μεθ' ὅλα ταῦτα, ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν γενομένη πρόοδος ἠδύνατο νὰ εἶνε πολλῷ μείζων, ἂν κατεβάλλετο σοβαρωτέρα ἐνέργεια ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργείου. Δὲν ἀποδίδω τοῦτο εἰς κακὴν πρόθεσιν, ἀλλ' εἰς ἀδιαφορίαν μᾶλλον τοῦ τε ὑπουργείου τούτου καὶ τῶν ἐν Κύπρῳ ἀντιπροσώπων του, προβαίνουσαν μέχρις ἀστοργίας. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα οἱ φιλότιμοι καὶ φιλοπρόοδοι νησιῶται δὲν διατελοῦσι λίαν εὐχαριστημένοι, πολλάκις δὲ ἡ πρὸς τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν δυσαρέσκεια αὐτῶν ἐξεδηλώθη θορυβωδέστατα.

Πλέον ἢ ἅπαξ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Κύπρος ἐχαρακτηρίσθη ὡς μὴ *ἑλληνική*! Μέχρι τοῦ σημείου τούτου προέβη ἡ πολιτικὴ τῆς φιλοκτημοσύνης, ὑφ' ἧς κατέχεται πολιτική τις μερὶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εὐχερῶς πείθεται, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐγῆς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα οὐδέποτε ὑπῆρξαν ξέναι πρὸς τὴν Κύπρον· ἐθεραπεύθησαν μετὰ στοργῆς καὶ διαφέροντος ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Ὅτι δὲ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα οὐδέποτε εἶχεν ἐγκαταλίπῃ τοὺς Κυπρίους, μαρτυρεῖ περιτράνως ἡ ἡρωϊκὴ αὐτῶν ἄμυνα ἐν Λευκωσίᾳ καὶ Ἀμμοχώστῳ κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἥτις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1570 διήρκεσε μέχρι τοῦ 1878, ἔτος καθ' ὃ ἡ περίδοξος νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων.

Ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις δὲν ἔμελλε νὰ θαμβώσῃ τοὺς μεγαλόφρονας νησιώτας. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐφώνουν τὸ «ὡς εὖ παρέστης» πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως σὶρ Γάρνετ Βολσελέϋ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐν λίαν προσεχεῖ χρόνῳ ἔμελλε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν γενναιόφρονα πρᾶξιν τοῦ 1863, παραχωροῦσα τὴν νῆσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔπραξε διὰ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἦτο ὁ πρῶτος χαιρετισμός, ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη εὐχὴ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἔκτοτε ὁ πόθος οὗτος δὲν τὸν ἐγκατέλιπεν· ἐξεδήλωσεν ἑκάστοτε τὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος φλογερὰν ἐπιθυμίαν του. Ἔπραξε τοῦτο ἐν ἔτει 1882, ἐξαιτησάμενος τὴν ἕνωσιν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Γλάδστωνος, ἐπίσης δ' ἐν ἔτει 1895.

Ἄξιον πολλοῦ λόγου καὶ ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε τὸ Ὑπόμνημα, τὸ ἐν ἔτει 1903

ὑποβληθὲν ὑπὸ τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας, ἧς προΐστατο ὁ μητροπολίτης Κιτίου, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον. Κατὰ τὴν 26 Μαΐου τοῦ προηγουμένου ἔτους 1902 ὁ τότε ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργὸς Τσάμπερλαιν, ἀγορεύων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πολιτικὸν μέλλον τῆς νήσου, εἶπε πρὸ τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑπόμενα, ἀποκρούων τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν: «Ὑπεβλήθη ἡ ἰδέα ὅπως ἡ νῆσος παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μὴ »λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ γεγονότος, ὅτι οὐδεμίαν συμφωνίαν τοιαύτης φύσεως »δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἄνευ διαρρήξεως τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων, νομίζω ὅτι ἂν οἱ »κάτοικοι τῆς νήσου ἠρωτῶντο, δὲν θ' ἀπεδεικνύετο ὑπάρχουσα γενικὴ ἐπιθυμία ὑπὲρ »τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ἂν ἡ νῆσος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλ»λάδα, θὰ ἦτο εἰς θέσιν ἡ Ἑλλὰς νὰ παρέχῃ χορηγήματα 30,000 λιρῶν ἐτησίως, »ἀφοῦ ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ πρὸς τὴν »Τουρκίαν φόρου; Ἡ μόνη διαφορὰ θὰ ἦτο, ὅτι ἡ Κύπρος θὰ εἶχε πτωχὸν κράτος ὡς »προστάτην αὐτῆς ἀντὶ πλουσίου. Ἑτέρα δυσκολία παρεμπίπτουσα εἰς τοιαύτην »πολιτείαν εἶνε, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ νήσῳ μωαμεθανικὸς πληθυσμὸς ἀρκούντως μέγας, »ὅστις θ' ἀνθίστατο εἰς τὸ κίνημα».

Κατὰ τῶν ἰσχυρισμῶν τῆς παραδόξου ταύτης ἀγορεύσεως τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ ἅπασα ἡ Κύπρος ἐξηγέρθη καὶ διὰ συλλαλητηρίων ἐξεδήλωσε τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῆς, ἡ δὲ ἀντιπροσωπεία αὐτῆς ἀπεκρίθη εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργεῖον, διὰ τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος Ὑπομνήματος, ἐξ οὗ ἀντιγράφω τὰς τελευταίας παραγράφους.

«Ἐὰν ἐμπόδια ὑπὲρ τὰς δυνάμεις ἡμῶν κωλύωσι τὴν προσέγγισιν τῆς εὐλογη»μένης ἡμέρας τῆς ἑνώσεως ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν αἰσθήματα »καὶ αἱ βλέψεις εἶνε ἄξια μείζονος σεβασμοῦ ὑπὸ τῶν κυβερνώντων ἡμᾶς. Εἶν' ἀληθές, »ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶνε πτωχὸς καὶ μικρὸς τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησ»μονῆτε, ὅτι, παρὰ τὴν σμικρότητα αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ πολι»τισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀνέδειξεν ἑαυτόν, ὡς πρὸς τὴν διάσωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ »του, ἥρωα. Εἶνε γεγονὸς γνωστόν, ὅτι ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς εἶχε μεταβιβασθῇ ἐξ »Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ Κύπρου καὶ ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶνε ἄξιος ἐκτιμήσεως »καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς »συνειδήσεως, τόσον ζωηρᾶς διὰ μέσου δουλείας καὶ διωγμῶν, καὶ ὅτι μόλις τὸ φίμω»τρον τῆς δουλείας ἐχαλαρώθη, ἅμα τῇ ἀγγλικῇ κατοχῇ, ἡ πρώτη φράσις, ἥτις »ἐξῆλθε τοῦ στήθους αὐτοῦ, ἦτο ὁ πόθος τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἑνώ»σεως.... Γνωρίζετε, ὅτι εὐθὺς ὡς ἡ τουρκικὴ σημαία κατεβιβάσθη καὶ ἡ ἀγγλικὴ »ἐν τῇ θέσει ἐκείνης ἀνεπετάσθη, ὁ μακαρίτης ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος, »ὑποδεχόμενος τὸν Ἄγγλον διοικητὴν εἶπε: «Στέργομεν τὴν κυβερνητικὴν μετα»βολήν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πιστεύομεν, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρεττανία θὰ βοηθήσῃ »τὴν Κύπρον, ὡς ἔπραξε διὰ τὰς Ἰονίους νήσους, νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλ-

»λάδος, μεθ' ἧς ἐθνικῶς συνδέεται». Αἱ λέξεις αὗται ἐλέχθησαν ἐξ ὀνόματος ὅλου »τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, εὐθὺς ἅμα τῇ κατοχῇ, »ἔκτοτε δὲ ὁ πληθυσμὸς οὗτος οὐδέποτε ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ εὐκαιρία, χωρὶς νὰ δη- »λώσῃ παρρησίᾳ, ὅτι οὔτε τὰ πλούτη τῆς προστατρίας θαμβοῦσιν αὐτόν, οὔτε ἡ πτω- »χεία τῆς Ἑλλάδος φοβίζει αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ὁ μόνος αὐτοῦ πόθος, τὸ μόνον αὐτοῦ »ὄνειρον εἶνε ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις, ἣν ἀπεκδέχεται ὡς τάχιστα παρὰ τοῦ »μεγάλου καὶ γενναιόφρονος ἀγγλικοῦ ἔθνους...»

Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τούτοις τοῦ κυπριακοῦ Ὑπομνήματος εὕρηται ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὅπως ἔχουσι σήμερον ἐν Κύπρῳ. Ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις πεπολιτισμένη καὶ προοδευτική, ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἰσχυρὸν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἄρα ἡ ἰδέα τῆς ἑνώσεως, ὥστε κατισχύει πάσης ἄλλης λύσεως τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος. Ὡς ἐν Κρήτῃ, ὡς πανταχοῦ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ πρωτοστατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Οἱ αἰῶνες τῆς δουλείας δὲν μετέβαλον αὐτὴν τὸ παράπαν. Ἅμα τῇ πρώτῃ χαραυγῇ τοῦ φωτὸς τῆς ἐλευθερίας, τὸ τέως ἄψυχον χῶμα, θερμαινόμενον καὶ συγκινούμενον, ἐκβάλλει ἀμέσως τὴν λέξιν *Ἑλλάς*, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἐξεγείρεται, οὐδεμία δὲ δύναμις, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὑπέροχος, ὅσον καὶ ἂν εἶνε γοητευτική, δύναται νὰ καταβάλῃ αὐτὴν ἢ περιορίσῃ.

Ἓν τῶν φαινομένων, τῶν ἐκπληττόντων σήμερον τὸν παρακολουθοῦντα τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, καὶ ἰδίως ἐν Κύπρῳ, εἶνε ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξέλιπεν ἡ ὀσμανικὴ διοίκησις ἐκ τῆς νήσου. Ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ἐλαχίστην ἔλαβε πρόνοιαν βεβαίως, ἵνα ἐνισχύσῃ τὰς πλουτοφόρους δυνάμεις τῶν κατοίκων, ὧν δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ νηφαλιότης καὶ ἡ φιλοπονία· ἄξια λόγου δημόσια ἔργα δὲν ἐξετελέσθησαν δυστυχῶς μέχρι τῆς σήμερον. Κύπριος πολιτευτής, συγγραφεὺς ἐνδιαφέροντος περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς βιβλίου, λέγει τὰ ἑπόμενα, οἰκτείρων τὴν πενίαν, ἥτις δὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῆς νήσου καὶ κατὰ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν. «Ἡ κατοχὴ τῆς νήσου, λέγει, ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μεγάλην προὐξένησεν »εὐχαρίστησιν εἰς τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, διότι ἔθεσε τέρμα ὁριστικὸν εἰς »τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν, καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ σὶρ Γάρνετ Βολσελέϋ δοθεῖσαι ὑπο- »σχέσεις ἐν ὀνόματι τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης ἐπλήρουν χαρᾶς πᾶσαν καρδίαν, διότι »ἀνεμένετο, ὅτι αὗται θὰ ἐπληροῦντο καὶ ὅτι ἐποχὴ εὐημερίας καὶ πλούτου θ' ἀνέ- »τελλε διὰ τὴν νῆσον. Οὐδόλως ἐφαντάζοντο οἱ Κύπριοι τότε, ὅτι κατόπιν 24 ἐτῶν »βρεττανικῆς κυριαρχίας ἡ νῆσος θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ ἔσχατον στάδιον τῆς πενίας καὶ »ὅτι πολλοὶ Κύπριοι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν νῆσον πρὸς ἀναζήτησιν »ἄρτου, τὸν ὁποῖον ἡ νῆσος δὲν δύναται νὰ τοῖς δώσῃ. Κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τύπον »τρισχίλια ἄτομα ἐγκατέλιπον ἤδη τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰσέτι θ' ἀναγ- »κασθῶσι νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῆς πείνης θανάτου.»(1)

1) Cyprus under british Rule by George Chacali (1902).

Ὁ συγγραφεὺς ὅστις εἶνε καὶ Κύπριος φιλόπατρις, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ αὐστηρὸς ἐν ταῖς ἐκτιμήσεσι καὶ ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως, ἐξετάζων τὰ αἴτια τῆς ἐξακολουθούσης ἐν τῇ νήσῳ ἐνδείας, βασίζεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν. Ὁ Κύπριος φορολογεῖται δυσαναλόγως πρὸς τὰς προσόδους αὐτοῦ, καὶ δὴ πρὸς τὰ δημόσια ἐκεῖνα ἔργα, ἅτινα καθῆκον ἔχει νὰ κατασκευάζῃ πᾶσα προοδευτικὴ κυβέρνησις, συντελοῦσα οὕτω εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ λαϊκοῦ πλούτου.

Ὁ φόρος τῆς ὑποτελείας, ὁ καταβαλλόμενος ὑπὸ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀνερχόμενος δὲ εἰς τὸ ποσὸν τῶν 92,683 λιρῶν στερλινῶν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τῆς διοικήσεως, οὐδαμῶς ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων ὑπὲρ τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Τὸ νομοθετικὸν Συμβούλιον τῆς νήσου οὐδὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. «Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κυ» πριακοῦ λαοῦ, λέγει, ὁ μνησθεὶς συγγραφεύς, δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ διαθέτωσιν ἐκ τῶν » προσόδων τῆς νήσου τὸ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἀπαιτούμενον ποσόν, οὐδὲ νὰ μετα» τρέπωσι τοὺς ἐπαχθεῖς νόμους, οἵτινες εἶνε ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνά» πτυξιν καὶ εὐημερίαν τῆς χώρας. Τὰ ἔσοδα τῆς νήσου μέχρι τέλους τοῦ οἰκονομικοῦ » ἔτους 1901 ἀνῆλθον εἰς 4,111,124 λίρας, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 2,694,456 καὶ τὸ » περίσσευμα εἰς λίρας 1,416,648. Ἐὰν τὸ περίσσευμα τοῦτο δὲν διετίθετο ὑπὲρ τοῦ » φόρου τῆς ὑποτελείας, ἡ νῆσος θὰ εὑρίσκετο σήμερον εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν, μὲ » λιμένας, σιδηροδρόμους, ἀρδευτικὰ ἔργα καὶ ἀπηλλαγμένη τῶν καταθλιπτικῶν καὶ » ἐπαχθῶν φόρων, οἷος ὁ ἀκριδικὸς καὶ ἄλλοι.»

Ὡς μὴ ὤφειλεν, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποσταλέντων εἰς Κύπρον ἁρμοστῶν ἐπεδείξαντο παραδειγματικὴν ἀστοργίαν. Οἱ τόσον νοήμονες καὶ δραστήριοι κάτοικοι ἐξελήφθησαν ὡς ἥκιστα διαφέροντες τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς ἢ τῆς Αὐστραλίας, πρὸς οὓς προσφέρεται μετὰ μείζονος ἐνδιαφέροντος ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἀγνοεῖται ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἀποικιῶν. Ἡ Ἀγγλία κατέλιπε τὴν Κύπρον εἰς τὴν τύχην της.

Τὸ δαπανώμενον ποσὸν διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ εἶνε δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου καὶ τὰ ἔσοδα αὐτῆς. Ἐνῷ ἐν Κύπρῳ ἡ κυβέρνησις συνεισφέρει 4,264 μόνον λίρας διὰ τὴν παιδείαν, ἐν τῇ βρεττανικῇ Γουϊάνῃ, ἐχούσῃ πληθυσμὸν 278,328 κατοίκων, ἡ κυβερνητικὴ χορηγία ἀνέρχεται εἰς λίρας 21,663 ἐτησίως, ἐν δὲ Κρήτῃ, ἧς ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶνε πολὺ ἀνώτερος τοῦ τῆς Κύπρου, ἡ κυβέρνησις δαπανᾷ τὸ ποσὸν 20,000 λιρῶν ἐτησίως. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδίστασε πρὸ τριετίας νὰ διορίσῃ ἐπόπτας ἐν Κύπρῳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δύο Ἄγγλους, ἀγνοοῦντας τέλεον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, γεγονὸς ἐξεγεῖραν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ παντὸς ἐν γένει τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικωτάτης νήσου, προδήλως δὲ μαρτυροῦν τὴν κακὴν πίστιν, μεθ' ἧς πολιτεύεται ἐν Κύπρῳ ἡ ἀγγλικὴ ἀντιπροσωπεία.

Ἐπεθύμουν τὰ τοιαῦτα νὰ ἦσαν ἀνακριβῆ, προκειμένου περὶ κράτους, πρωτοστατοῦντος ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐκπολιτιστικῇ ἀποστολῇ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πράγματα αὐτὰ καταγγέλλουσι τὴν ἀγγλικὴν ἀγερωχίαν ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Κύπρον. «Ἡ ἐν τῇ νήσῳ διοίκησις, λέγει ὁ κ. Σιακαλῆς, «παρὰ τὸν νόμον, λαμβάνοντα πρόνοιαν περὶ τμηματικῆς καταβολῆς τῶν φόρων, «ἀπαιτεῖ τὴν ἄμεσον καταβολὴν ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων, καταπιέζουσα ποι-

«κιλοτρόπως τοὺς κατοίκους καὶ καθημερινῶς αὐξάνουσα τὴν φορολογικὴν κλίμακα. «Εὑρίσκεται ἡ χολέρα ἐπὶ θύρας, ἐπιφωνεῖ μετὰ πόνου, ἔχομεν ἐτησίαν πρόσοδον «20,000 λιρῶν καὶ ὅμως ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ζητεῖ χρήματα ἐξ ἐκτάκτου φο- «ρολογίας, ἵνα προασπίσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῆς χολέρας!! Ἡ Κύπρος διατελεῖ ὑπὸ «τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, τοῦ ἰσχυροτάτου ναυτικοῦ ἔθνους, καὶ ἐκ τῶν ἀπει- «ραρίθμων ἀγγλικῶν σκαφῶν οὔτε ἓν πλοῖον στέλλεται ἢ ζητεῖται, ὅπως φυλάξῃ τὰ «κυπριακὰ παράλια, ἀλλὰ πρέπει νὰ μισθωθῇ πλοιάριον 42 τόννων πρὸς φύλαξιν «τῶν παραλίων τῆς νήσου».

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν φορολογικὸν σύστημα δὲν εἶνε φι- λάνθρωπον· ἐξακολουθεῖ εἰσέτι τὸ σύστημα τῆς δεκάτης. Μᾶλλον δ᾽ ἐπαχθές, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου, εἶνε τὸ σύστημα τῆς παροχῆς δανείου σπόρου δι᾽ ἓξ μῆνας ἐπὶ τόκῳ 250)0, ἰσοδυναμοῦντος πρὸς τόκον 50)0 μηνιαίως. Ἐπίσης, ἐνῷ ἡ νῆσος ἔχει ἐτήσιον περίσσευμα 66,000 λιρῶν, ἡ κυβέρνησις οὐδ᾽ ὀβολὸν διαθέτει ἐκ τῶν χρημάτων τούτων πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν γεωργίαν αὐτῆς ἀρδευτικῶν ἔργων, ἀλλ᾽ ἀπαιτεῖ διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἔργα ταῦτα, ἅτινα οὐκ ὀλίγον θ᾽ αὐξήσωσι τὰς δημοσίας προσόδους, ἔκτακτον φορολογίαν. Ἀληθῶς ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ εἶνε πατρικὴ καὶ εἶνε ἀνα- ξία μεγάλου καὶ πεπολιτισμένου ἔθνους».

Οὐδεὶς βεβαίως δύναται ν᾽ ἀρνηθῇ, ὅτι ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν ἡ Κύπρος ἔσχε μεγάλην ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλ᾽ ἠδύνατο ἡ ἀνάπτυξις αὕτη νὰ εἶνε μείζων ἔτι καὶ τελεσφόρος, ἂν ἡ κυβέρνησις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐλάμβανεν ἐνδιαφέρον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῆς χώρας καὶ τῶν πνευ- ματικῶν πλεονεκτημάτων τῶν κατοίκων αὐτῆς, κεκτημένων ἀρτίαν τὴν δραστηριό- τητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὡς τὸ πάλαι, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ Κύπρος θὰ καθίστατο καὶ τὴν σήμερον γονιμωτάτη καὶ πλουσία, ἂν ἡ διοίκησις συγκατετίθετο νὰ συντελέσῃ εἰς τοῦτο, λαμβάνουσα πάντα τὰ πρόσφορα μέσα. Ἡ ἄπληστος Ρώμη ἐφθόνησεν αὐτὴν ἐπὶ τῇ εὐπορίᾳ, (1) κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα τὰ πλούτη τῆς Κύπρου ἐξῆψαν τὴν φαντασίαν τῶν συγχρόνων.

Ἀλλ᾽ οἱ κάτοικοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τυγχάνουσιν ἄξιοι τοῦ ὑπ᾽ αὐτῶν οἰκου- μένου ἐδάφους. Στεροῦνται τῆς νωχελείας, τῆς ἀδρανείας τῶν περιοίκων λαῶν, ἡ δὲ δραστηριότης αὐτῶν ἐκδηλοῦται σημαντικωτάτη ἔν τε τοῖς μικρασιατικοῖς παρα- λίοις καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα οἱ Κύπριοι ἀποτελοῦσιν ἀξιοσημείωτον ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα διὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ αὐτῶν πνεύματος καὶ τῆς πνευματικῆς μορφώ- σεως. Κολοσσαία πνευματικὴ πρόοδος ἐπετελέσθη ἐν τῇ κατὰ τὸ ἥμισυ χειραφετη- θείσῃ νήσῳ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐνισχύει τοὺς κατοίκους εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὁποίας θυσιάζουσι πᾶσαν εὐημερίαν. Εἶνε ὁπωσδήποτε ἐλεύ- θεροι· ἀλλ᾽ ἡ ἐλευθερία αὕτη, ἄνευ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἥκιστα εὐχαριστεῖ τοὺς μεγαλόφρονας νησιώτας. Μία τῶν ἐν Κύπρῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἀναγράφει ἐν ἐ- πικεφαλίδι αὐτῆς τὴν ἑπομένην ρῆσιν τοῦ μεγάλου Γλάδστωνος: «Ὀλίγιστοι λαοὶ »εἶνε τοσοῦτον ἐξηχρειωμένοι καὶ τεταπεινωμένοι τὸ φρόνημα, ὥστε νὰ προτιμῶσι »τῆς ὑπὸ ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων διοικήσεως τὴν διοίκησιν ὑπ᾽ ἀνθρώπων ξένων τὴν »καταγωγήν, τὰ φρονήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν θρησκείαν.» Εἶνε βεβαίως

1) Cyprus, famosa divitiis, paupertatem populi romani ut occuparetur sollicitavit. Tanta fuit penuria aerarii romani et tam ingens fama Cypriorum ut lege data Cyprus confiscari jnberctus . . . Cato Cyprius opes navibus evexit».

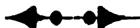
μᾶλλον πεπολιτισμένη καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις ἢ ἡ ἑλληνική, ἀλλὰ δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς ἐθνικῆς τῶν Κυπρίων συνειδήσεως. Καὶ θὰ ἤλγουν τὰ μέγιστα, ἐν ᾗ τυχὸν περιπτώσει οἱ Κύπριοι, ἐκθαμβούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου, τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀποβλέποντες εἰς ὑλικὰ μόνον συμφέροντα, ἀπεδέχοντο εὐγνωμόνως τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν, παραμελοῦντες τὸ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα καθῆκον. Οἱ λαοὶ δὲν εἶνε εὐτυχεῖς, ἀπολαύοντες ὑλικῶν μόνον ἀγαθῶν· καθίστανται εὐτυχέστεροι ἐν τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἠθικῶν ἀγαθῶν, ὧν πρώτιστον τυγχάνει ἡ κτῆσις τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ αὐτονομίας.

*
* *

Ἐν τῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου, ἥτις ἀπὸ τοσούτων ἤδη αἰώνων διατελεῖ τὸ στάδιον τῆς δράσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, πρὸς τοῖς ἡμιελευθέροις τμήμασι τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης, ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ἐπίσης καὶ ἡ Σάμος, διατελοῦσα μὲν δυνάμει συνθηκῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀπολαύουσα ποιᾶς τινος αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας. Ἡ Σάμος ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἱστορίας ἑλληνικωτάτη, ἐν δὲ τῇ ἀκμῇ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνέδειξε τὸ πολιτικὸν κράτος τοῦ Πολυκράτους καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Πυθαγόρου, πολυύμνητον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, συνεμερίσθη δ' ἀείποτε τὰς εὐτυχίας καὶ τὰς δυστυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1821 ἐξέγερσιν αὐτοῦ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὑπερήσπισε μέχρι τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δυστυχῶς ἀπεκλείσθη, μὴ ἀποτελέσασα μέρος τοῦ κράτους, οὐχ ἧττον ἀνεγνωρίσθη αὐτῇ τὸ δίκαιον αὐτονόμου βίου ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν. Βεβαίως οὐδὲν γενναῖον καὶ ἄξιον λόγου δύναταί τις ν' ἀναμένῃ παρὰ λαοῦ, μόλις ὑπερβαίνοντος τὰς πεντήκοντα χιλιάδας κατοίκων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὐτοῦ δρᾶσις τρανοτάτη διαδηλοῦται ἐν τῇ ἀντίπεραν Μικρασίᾳ, ἐν ᾗ περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους Σαμίους μεταδίδουσι διὰ τῆς εὐφυΐας τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ φῶτα εἰς ὁμογλώσσους καὶ ἑτερογλώσσους. Ἡ πατρὶς τοῦ Πυθαγόρου, μνήμων τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς καὶ εὐκλείας, τυγχάνει ἀξία τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτῆς θὰ ἦτο μείζων ἔτι ἀνὰ τὴν Μικρασίαν, ἂν διετέλει στενότερον συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ κρατοῦσα μικροπολιτικὴ παρακωλύει ὑπό τινας ἐπόψεις τὴν δραστηριωτέραν ἐνέργειαν τῆς φυλῆς· ἀποτρέπει τὸν πολίτην ἀπὸ γενναιοτέρων μεριμνῶν καὶ σκέψεων, περιορίζουσα αὐτὸν ἑκόντα ἄκοντα ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ. Πράγματι ἡ Σάμος, ἂν ἐκέκτητο τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶνε συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας, ἕνεκα τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων, θὰ ἀπετέλει ἰσχυρότερον ἀκόμη παράγοντα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐνεργείᾳ, ἧς τὸ εὐρύτερον στάδιον εἶνε ἡ Μικρασία, ὁσημέραι ἀναμιμνησκομένη τῶν παλαιῶν αὐτῆς ἡμερῶν καὶ καθισταμένη ἑλληνικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατὰ τὴν γλῶσσαν, κατὰ τὴν ἰδέαν, κατὰ τὴν ἱστορικὴν δρᾶσιν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην.

Ν. Καζάζης.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

*Παραλαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένου γαλλιστὶ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας «**Hellénisme**» τὸ κάτωθι ἄρθρον τοῦ γνωστοῦ Γάλλου δημοσιογράφου κ. Μιχ. Παγιαρὲς ὅστις οὐχὶ ἅπαξ περιελθὼν τὴν Μακεδονίαν ὡς ἀντιπρόσωπος διαφόρων παρισινῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων, ἐγνώρισεν αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ πολλάκις εὐστόχως ἔγραψεν ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ ἑλληνικῶν δικαίων.*

«Πολλοὶ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι δημοσιογράφοι συντελοῦσι διὰ τῆς τουρκοφόβου γραφίδος των εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς Βουλγαρίας, οἱ μὲν μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἐξυπηρετοῦσι τὰ πανσλαυϊστικὰ σχέδια τῶν φίλων καὶ συμμάχων ἡμῶν, οἱ δὲ τοὐναντίον μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀντιτάξωσιν ἐν πρόχωμα κατὰ τῆς καθόδου τῆς μοσχοβιτικῆς Ἄρκτου εἰς τὰς κυανᾶς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ὅλοι οἱ βουλγαρόφιλοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεθείαζον, δὲν γνωρίζω διὰ ποίας διαστροφῆς τοῦ δικαίου, τὰ τερατωδέστερα κατορθώματα τῶν πλέον ἀνειμένων κακούργων, ὅλοι οἱ μισέλληνες ἐπὶ τέλους τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, βαρυνθέντες ν' ἀκούωσιν ἐξυμνουμένας τὰς ἀρχαίας καλλονὰς τῶν ἀθανάτων Ἀθηνῶν, ἠθέλησαν νὰ διασπείρωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν χονδροειδῆ ταύτην πλάνην, ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ Μακεδόνες εἶνε καὶ θέλουσι νὰ εἶνε Βούλγαροι, ἐπειδὴ ὁμιλοῦσι βουλγαρικά...Καὶ κατὰ πρῶτον εἶνε καλῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Μακεδονίας εἶνε βουλγαρικός ; Τινές, ὄχι οἱ ὀλιγώτερον ἐπιεικεῖς, ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶνε καθαρῶς σερβική. Ἄλλοι ἀποδέχονται τὴν μετριόφρονα γνώμην, ὅτι αὕτη δὲν εἶνε ἀποκλειστικῶς μήτε σερβικὴ μήτε βουλγαρική, ἀλλα μῖγμα ἀμφοτέρων μετὰ δόσεως τινὸς ἑλληνικῆς, ἀλβανικῆς, τουρκικῆς καὶ βλαχικῆς. Τὸ μακεδονικὸν τοῦτο συνονθύλευμα ἔχει βουλγαρικὴν ἀπόχρωσιν πρὸς τὰ σύνορα τῆς ἡγεμονίας, καὶ σερβικὴν εἰς τὸ κέντρον καὶ τὸ βορειανατολικὸν ἀπὸ τοῦ Γευγελῆ καὶ τῶν Βοδενῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Δοϊράνης ἐννοοῦσιν εὐκολώτερον τὸν κάτοικον τοῦ Βελιγραδίου. Ὁ κ. Στὴγ ἀνεγνώρισεν εἰς μίαν ἔκθεσίν του, ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν κ. Δελκασσέ, ὅτι ἐν τῷ Βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης τουτέστιν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐπεκτεινομένῃ πρὸς νότον τῆς Βουλγαρίας, εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ χαράξῃ τις καθαρὸν διακριτικὸν σημεῖον μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἑπομένως οἱ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ κατὰ προτίμησιν ἐκφράζονται εἰς τὴν βουλγαρικήν, πρέπει νὰ ὀνομασθῶσι σλαυόφωνοι καὶ οὐχὶ βουλγαρόφωνοι ἢ σερβόφωνοι.

Κατὰ τὴν παλίρροιαν καὶ τὴν ἀμπώτιδα τῶν ἐπιδρομῶν αἱ γλῶσσαι συνανεμίγησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστῶσι δυσδιάκριτοι. Ἑκάστη μετεμορφώθη καὶ ἠκρωτηριάσθη ἐν τῇ συγκρούσει τῶν φυλῶν. Καὶ νῦν πῶς θὰ κατατάξωμεν τοὺς

σλαυοφώνους τούτους, προκειμένου περὶ πολιτικοῦ ζητήματος, εἰς ποῖον ἔθνος νὰ τοὺς προσκολλήσωμεν ;

Εἷς ἀπόφοιτος τῶν Γυμνασίων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν προκαταρκτικῶν ἡμῶν σχολῶν θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ γράψῃ θαυμασίαν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ εὐκόλου μέν, ἀλλὰ καὶ χυδαίου τούτου θέματος. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶνε μόνιμος βάσις, διὰ νὰ καθορίσῃ τις τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀτόμων, μήτε νὰ ὁρίσῃ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν.

Θὰ εὕρῃ τις ἑκατὸν παραδείγματα διαφωτιστικά, παρατηρῶν ἁπλῶς πέριξ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ στηρίξῃ ἀνεξελέγκτως τὰς παρατηρήσεις του.

Ἑκάστη ἐν Γαλλίᾳ ἐπαρχία ἔχει τὸ ἰδίωμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε βεβαίως καθαρῶς γαλλικόν, ἀλλὰ καὶ κελτικὸν καὶ ἱσπανικὸν καὶ ἰταλικόν.

Ἐγὼ αὐτὸς ἐγεννήθην εἰς τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν Ἄλπεις, ὅπου ὁμιλεῖται ἡ ζεσουὰ (giçois) καὶ διῆλθον τὴν νεότητά μου εἰς τὰ ἀνατολικὰ Πυρηναῖα, ὅπου ἐπικρατεῖ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ καταλανικὴ φιλολογία.

Ἐγνώρισα ἑκατοντάδας χωρικῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα εἶνε ὡς ἡ κινεζική. Οἱ κάτοικοι τῆς Βρεττάνης, τῆς Προβηγγίας, τῆς Καταλανίας, τῆς Βάσκης, τῆς Κορσικῆς δὲν θεωροῦνται ὡς οἱ καλλίτεροι Γάλλοι ; Πρέπει τις ν' ἀναφέρῃ τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, αἵτινες διῃρέθησαν εἰς τρεῖς γλώσσας : Εἰς τὸ Βέλγιον δὲν ὑπάρχει ἡ φλαμανδικὴ διάλεκτος παραπλεύρως τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης ; «Αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ἐπιδρῶσι ποσῶς ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος, καὶ διὰ τοῦτο αἱ κυβερνήσεις οὐδέποτε ἀπεπειράθησαν νὰ τὰς ἐξαφανίσωσιν». (V. Seignobos—**Αἱ ἐθνικότητες καὶ αἱ γλῶσσαι**).

Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μία καὶ μόνη ἐθνικὴ συνείδησις ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν γλωσσῶν. Ἐν τῇ τουρκικῇ Ἀσίᾳ βλέπομεν ἓν ἑκατομμύριον Ἑλλήνων ὁμιλούντων τὴν τουρκικήν. Τοὐναντίον δὲ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ οἱ Τοῦρκοι ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν. Ἐν τῇ Ροδόπῃ οἱ Πομάκοι, Τοῦρκοι φανατικοί, ὁμιλοῦσι τὴν βουλγαρικήν. Εἰς τὸ Μοναστήριον «οἱ πλέον ἁγνοὶ ὑπέρμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ»(1) ὁμιλοῦσι βλαχικά.

Χιλιάδες τινὲς Μακεδόνων ὁμιλοῦσι τὴν σερβικήν, διὰ ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι εἶνε βούλγαροι. Ja sam Bougarin». «Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Τοῦρκοι καὶ Γάλλοι, χωρὶς νὰ εἶνε Ἕλληνες, ἐν Σμύρνῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Θεσσαλονίκῃ ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν(2)».

Ἐν Ἀνατολῇ πρὸ παντὸς πρέπει τις νὰ εἶνε ἐπιφυλακτικός, προκειμένου ν' ἀποφασίσῃ ἐπὶ ὡρισμένου θέματος. Ὁ κανὼν εἶνε ἡ ἐξαίρεσις καὶ ἡ ἐξαίρεσις εἶνε ὁ κανών.

Τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Μακεδόνων ἐκδηλοῦται σαφῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Σχολείῳ. Ἰδοὺ μεταξὺ ἄλλων τί ἔγραφε κατὰ τὸ 1883 πρὸς τὸν κ. Φρεσσινέ, Πρό-

1) Ἔκθεσις τοῦ κ. Στὴγ Γεν. προξένου τῆς Γαλλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ πρὸς τὸν κ. Δελκασσέ.
2) «Ἡ Τουρκία καὶ ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμός» ὑπὸ V. Bérard.

εδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ κ. Γουσταῦος Λαφὼν, Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Ἀδριανουπόλει, εἷς ἐκ τῶν κάλλιστα πληροφορημένων καὶ πλέον εὐπαιδεύτων ἀνατολιστῶν :

«Εἰς τὰς πεπολιτισμένας καὶ πολιτικῶς ὠργανωμένας χώρας ἀπὸ πολλοῦ ἡ θρη»σκεία ἑκάστου τῶν κατοίκων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸν γνώμονα τῆς ἐθνικό»τητός του.

»Ἀλλὰ πιθανῶς θὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ »Μακεδονία εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὅταν ἐκηρύχθη τὸ Σχίσμα κατὰ τὸ 1872 »μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, ὁ βουλγαρικὸς λαὸς »εἶδε τοῦτο μετὰ κακοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι ἡ πίστις αὐτοῦ διέτρε»χε μεγίστους κινδύνους. Ἀλλ' ἡ ἔμμονος καὶ διαρκὴς ἐργασία τῶν σλαυϊκῶν κο»μιτάτων ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ ρωσσικαὶ νίκαι ἀφ' ἑτέρου, κατώρθωσαν νὰ διασκορπίσωσιν »ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς δισταγμούς του τούτους καὶ νὰ προσκολλήσωσιν αὐτὸν εἰς »τὴν νέαν *ἐθνικὴν* του Ἐκκλησίαν . . . .

»Οὕτω οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι εὗρον τὸν καιρὸν νὰ καθησυχάσωσι τὴν συνεί»δησιν αὐτῶν. Θεωροῦσι δὲ σήμερον ἑαυτοὺς ὡς καλοὺς ὀρθοδόξους ὡς καὶ οἱ ἀντί»παλοι αὐτῶν Ἕλληνες. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ προπαγάνδα τόσον καλῶς »ἐκαλλιέργησαν τὰ πνεύματα ἐν Βουλγαρίᾳ, Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, »ὥστε δὲν ἀπέμεινε, κατὰ τὴν γνώμην μου, οὔτε εἷς Βούλγαρος, ὅστις ν' ἀγνοῇ, »ὅτι τὸ Σχίσμα ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ θέσῃ πρὸ παντὸς φραγμὸν πολιτικὸν καὶ ἐθνο»λογικὸν μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν, ἢ διάκρισιν θρησκευτικήν. Μέχρις ἀποδείξεως τοῦ »ἐναντίου, οἱ βουλγαρόφωνοι Χριστιανοί, οἱ προσκεκολλημένοι εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πα»τριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναμένουσιν ἐκεῖθεν τὴν πιστοποίησιν αὐ»τῶν ὡς Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ ὡς Βουλγάρων.

»Ἐὰν ὁ γνώμων οὗτος πρέπει νὰ εἶνε ἀληθὴς κατὰ γενικὸν κανόνα, δὲν ἤθελε »φανῇ σφαλερός, προκειμένου νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὁμάδας ὁμιλούσας τὴν ἑλληνικὴν »καὶ τὴν βουλγαρικὴν συγχρόνως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρήσῃ τις ὡς βάσιν βεβαίως »ἐθνολογικῆς ταξινομήσεως, ὅταν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χωρίον εὑρίσκωνται δύο στρα»τόπεδα ἀγρίως καταπολεμούμενα;

»Οἱ ἀγωνιζόμενοί ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν »ὅτι θέλουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες ; Εἰς τὸ Χάσκοϊ ὡσαύτως, μεγάλην κωμόπολιν τῆς »Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐπὶ 1000 οἰκογενειῶν ἀποτελουσῶν τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς »ὑπάρχουσιν ἑκατὸν περίπου, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἀπεσπάσθησαν τοῦ Φαναρίου.

»Οὗτοι ὀνομάζονται Ἕλληνες καὶ εἶνε Ἕλληνες μεθ' ὅλην τὴν κολοσσιαίαν κατα»πίεσιν, τὴν ἐνασκουμένην ἐπ' αὐτῶν πανταχόθεν.

»Ἀφοῦ λοιπὸν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔνθα τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον δε»σπόζει καὶ κυβερνᾷ τόσον δραστηρίως, ὑπάρχουσιν ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν βουλγα»ροφώνων, αἵτινες λέγονται καὶ θέλουσι νὰ εἶνε ἑλληνικαί, δὲν εἶνε ἐξίσου λογι-

»κὸν νὰ συμπεράνῃ τις κατ' ἀναλογίαν, ὅτι οἱ βουλγαρόφωνοι πληθυσμοὶ τῆς Μακε-»δονίας, οἱ ὁποῖοι εἶνε προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναμένου-»σιν ἐκεῖθεν τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν φρονήματος;

»Ἐξ ἄλλου εἰς μέγιστον ἀριθμὸν ἑλληνικῶν σχολείων ἐφοίτησαν μαθηταὶ βουλ-»γαρόφωνοι, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς συνεισφέρουσιν εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν. Τίς θὰ «τολμήσῃ λοιπὸν νὰ εἴπῃ, μετὰ τὴν ἐπιβλητικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ »ὁποῖοι πράττουσι τοῦτο δὲν ἔχουσι συνείδησιν τῶν ἐθνικῶν των αἰσθημάτων; »Ὅταν λαός τις θέλῃ νὰ κάμῃ ἀπὸ μίαν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ μίαν φιλολογίαν τὸ »ὄργανον καὶ τὴν τροφὴν τῆς σκέψεώς του, πῶς θὰ τολμήσῃ τις νὰ εἴπῃ εἰς τὸν »λαὸν τοῦτον:

»—Δὲν ἔχεις τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τῆς φυλῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ὡμίλησε καὶ ἐ-»σκέφθη, ὅπως σὺ θέλεις νὰ ὁμιλῇς καὶ νὰ σκέπτησαι:

»Λοιπὸν δύναταί τις δικαίως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι οἱ βουγαρόφωνοι, οἱ ὁποῖοι συχ-»νάζουσι συγχρόνως εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, θέ-»λουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρισθῶσιν ὡς τοιοῦτοι. Τοῦτο, τὸ ὁ-»ποῖον ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς *βουλγαροφώνους Μακεδόνας*, πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ »μετὰ μεγαλειτέρου δικαίου εἰς τοὺς ἑλληνοβουλγαροφώνους, τουτέστι τοὺς ὁμι-»λοῦντας ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί».

«Ὁ κ. Γουσταῦος Λαφὼν καθορίζει ἀκολούθως τὸ μέρος τῆς Μακεδονίας, ἔνθα οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ διεκδικήσωσι δίκαια, τὰ ὁποῖα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἓν δημοψήφισμα θ' ἀποδείξῃ ὡς ἀληθῆ. Ἡ ζώνη τούτων θὰ καθορισθῇ διὰ γραμ-μῆς, ἀρχομένης ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος διὰ τοῦ ὄρους Σαμπλάνικα, διευθυνομένης πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐπιμηκυνούσης τὰς ἀνατολικὰς διακλαδώσεις τοῦ ὄρους τούτου διὰ μέσου τῶν κορυφῶν 1551, 1276, ὡς ὁ χάρτης τοῦ αὐστριακοῦ Ἐπιτελείου μᾶς δεικνύει τὸ ὕψος τῶν ὀρέων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶνε ἄγνωστα.

«Ἡ ἑλληνικὴ γραμμὴ διέρχεται ἀκολούθως διὰ τοῦ χωρίου Πλέφκε καὶ ἐγγίζει πρὸς ἀνατολὰς τὰ χωρία Κουτρεδίν, Λαπάτκια καὶ Βεράνσι. Ἐκεῖθεν κατέρχεται πρὸς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ ἀνέλθῃ καὶ πάλιν πρὸς τὸ Νοσπάλ.

«Στρέφει εἶτα πρὸς νότον, ἀκολουθοῦσα πάντοτε τὸ ὄρος Σέλκα, κάμπτει πρὸς ἀνατολάς, εἶτα ὀλίγον πρὸς βορρᾶν, φθάνει μέχρι τῶν ὀρέων Ροδεβὶλ καὶ Γκραμ-πόνικα καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ ὄρος Τίτολ. Διέρχεται διὰ τοῦ Δεμὴρ-Καποῦ, ἐγγίζει τὸ ὄρος Κιρὶς-Τέπε, καταλήγει εἰς τὸ ὄρος Κτένι, διέρχεται διὰ τῶν χω-ρίων Συγκραλίκτα, Τουρκτιάν, καὶ Ρέσικα, προσψαύει τὴν βορείαν ἅλυσον τοῦ Δε-μὶρ-δάγ, ἐπεκτείνεται πρὸς νότον διὰ τῶν κορυφῶν 1034 1435, κάμπτει πρὸς ἀνατολάς, ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου Παζὶλ καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ὄρους Στραγάϊ-Δάγ.

Ἀκολουθεῖ ἐντεῦθεν τὴν νοτιανατολικὴν διεύθυνσιν καὶ ἐγγίζει τὴν κορυφὴν τοῦ Βὲζ-Δάγ, τὴν κορυφὴν 1500, ὁπόθεν αὕτη διευθύνεται πρὸς τὰ χωρία Χοτσάλας καὶ Συντίν, συναντᾷ τὸν ποταμὸν Νέστον καὶ ἐξακολουθεῖ τοῦ λοιποῦ νὰ προχωρῇ

πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ροσκόβου, ὁπόθεν ἀνέρχεται καὶ πάλιν τὰς νοτίας διακλαδώσεις τῆς Ροδόπης. Ἐντεῦθεν προχωρεῖ πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν κορυφῶν τοῦ Κνουσόβου Δάγ καὶ τοῦ Ἐσὲκ Κουλακλῆ-Δάγ, ὁπόθεν οὕτως ἀπολήγει εἰς τὴν κορυφὴν Σερσοντίζα-Τεπέ, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ἐν περιλήψει ἡ ἑλληνικὴ ζώνη θέλει περιλάβῃ τὰ δυτικά, τὸ κέντρον, τὸ νότιον καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας.

Δὲν θὰ ὑπολογίσω ἐνταῦθα τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τοῦ συνοριακοῦ τούτου καθορισμοῦ, ἀλλὰ δύναμαι νὰ βεβαιώσω, μετὰ πολαπλᾶς ἐρεύνας, ὅτι ἠκολούθησα καὶ ἐγὼ ἐν τοῖς τρισὶ βιλαετίοις τὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Λαφών, τὰ ὁποῖα καὶ μετὰ εἴκοσιν ἔτη διετήρησαν τὸ κῦρος αὐτῶν.

Λαμβάνει δὲ τοῦτο πλειότερον κῦρος, διότι ἡ προπαγάνδα τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ τρόμου» (Ἔκθεσις Στὴγ) τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἀπεκαλύφθη κατὰ πλάτος. Δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βαρδάρη ἢ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Περίμ οὔτε εἷς Μακεδών, ὅστις νὰ θέλῃ νὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν Ἐξαρχίαν, νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἀλλὰ μένει πιστὸς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ κηρύττει μεγαλοφώνως τὴν ἀδιάρρηκτον ἑνότητα μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδοὺ διατὶ οἱ Κομιτατζῆδες φονεύουσι, στραγγαλίζουσι καὶ ἀκρωτηριάζουσιν ἀγρίως τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ διδασκάλους. Ὅλα τὰ θύματα, τὰ ὁποῖα εἶδον νὰ πίπτωσι πρὸ τῶν ἐντρόμων ὀφθαλμῶν μου ὑπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῶν *ἐπαναστατῶν* ἦσαν βουλγαρόφωνοι, οἵτινες ἠρνήθησαν νὰ ὁμολογήσωσι πίστιν εἰς τὸν Βουλγαρισμόν.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Τράϊκου Στέργιου ἐκ Κράντοβορ, ὅστις ὑπέστη τὸ τρομακτικώτερον τῶν μαρτυρίων, ὡμίλει σλαυϊστί, ἀλλ' ἐκήρρυττεν ὑπερηφάνως ἑαυτὴν ἑλληνικὴν καὶ ὑπερίσπηζε τὸν Ἑλληνισμὸν καθ' ὅλων τῶν ἐπιθέσεων. Εἰς τὴν Κίρζιστα, ὅπου οἱ λῃσταρτάνται ἔκαυσαν ζωντανοὺς ἑπτὰ ἀνθρώπους, ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο διδασκάλισσα εἴκοσιν ἐτῶν καὶ δύο παιδία 7 καὶ 9 ἐτῶν, ὑπέβαλα εἰς τοὺς συναθροισθέντας πέριξ τῶν πτωμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων κατοίκους τὴν σαφῆ ταύτην ἐρώτησιν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ρώσσου Συνταγματάρχου Σδέρσκη, τοῦ διερμηνέως του, τοῦ ἀνακριτοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς, τοῦ μουχτάρη κτλ. — Ὑπάρχουσι Βούλγαροι ἐν τῷ χωρίῳ; — «Οὔτε εἷς», μοὶ ἀπήντησαν. Εἴμεθα ὅλοι Ἕλληνες καὶ ἐννοοῦμεν νὰ μένωμεν Ἕλληνες». Ἐν τούτοις τὸ χωρίον εἶνε βουλγαρόφωνον, καὶ αἱ στατιστικαὶ τῆς Σόφιας τὸ θεωροῦσιν ὡς βουλγαρικόν.

Θὰ σᾶς καταδειχθῇ ἀναμφιβόλως, ὅτι οἱ Μακεδόνες, οἵτινες ἀποθνήσκουσι διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Τί σημαίνει ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦσι; Εἶνε Ἕλληνες κατὰ τὰ αἰσθήματα. Ἡ φιλοπατρία αὐτῶν θέτει εἰς ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν τὰ ἐγχειρίδια, τὰς βόμβας, τὸ πῦρ τῶν Βουλγάρων. Πρέπει ἡ Εὐρώπη ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν δικαιοσύνην κατὰ τὸν διακανονισμὸν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Οἱ ἀγνοοῦντες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς κοινῆς πίστεως δύνανται νὰ ἐκθαμβῶνται μόνον, διότι οἱ Ἕλληνες ἐν Μακεδονίᾳ ὁμιλοῦσι τὴν σλαυϊκήν.

—«Τὸ στόμα εἶνε βουλγαρικὸν ἴσως, μοὶ εἶπεν εἷς βουλγαρόφωνος τῶν Βοδενῶν, ἀλλ' ἡ καρδία εἶνε ἑλληνική».

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Μαρτίου καὶ τέλος).

Ἡ Ἤπειρος κατέχει σήμερον ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξυπακουομένην ἐν τῇ ἀρχαιότητι χώραν, ἐκτὸς τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν οροσειρῶν τοῦ Πίνδου, ἤτοι τμήματος τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Ἄρτης, Τζουμέρκων καὶ Μετσόβου κειμένων ἐπαρχιῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν Ἀθαμανία ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Εὐρυτανίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὴν τῆς Καρδίτσης καὶ τὴν τῶν Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας καὶ μέγα μέρος τῆς Τυμφαίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλομπάκας (Αἰγινίου) τῆς Θεσσαλίας καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τῆς Ὠρικίας καὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων, ἤτοι τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Χιμάρρας καὶ Λιαπουριᾶς, αἵτινες κατέχουσι τὸ βορειότερον τῆς χώρας ταύτης, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, τοῦ κατέχοντος τὸ νοτιώτερον μέρος αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν μεταξὺ Ἀκροκεραυνίων καὶ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου ἀκτῶν τοῦ Ἰονίου Πελάγους μέχρι τῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διηκούσης ὀροσειρᾶς τοῦ Πίνδου, τῆς χωριζούσης τὴν σημερινὴν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας, καὶ μέχρι τῆς Ὀρεστείας καὶ τῆς Παραυαίας πρὸς βορρᾶν, τῶν χωριζουσῶν ἐπίσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

Ἡ οὑτωσὶ ὁριζομένη σημερινὴ Ἤπειρος διαιρεῖται εἰς ἓξ πνευματικὰς ἢ ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ἤτοι α) τὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, τοῦ χωρίζοντος σήμερον τὴν ἐλάσσονα ἐλευθέραν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς μείζονος ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ὑποδούλου· β) τὴν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως, περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Πρεβέζης, Λούρου καὶ Μαργαριτίου· γ) τὴν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἧς ὁ Μητροπολίτης τιτλοφορεῖται ὑπέρτιμος ἔξαρχος πάσης Ἠπείρου καὶ Κερκύρας, περιλαμβανούσης τὰς ὑποεπαρχίας (ναχιγὲ) Τσαρκοβίστης (Δωδώνης), Μαλακασίου (Κατσανοχωρίων καὶ Μετσόβου(1)), τοῦ μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος

(1) Ἡ ἐπαρχία Μετσόβου διοικεῖται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ ἐξάρχου, φέροντος βαθμὸν ἀρχιμανδρίτου, διοριζομένου δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑποκειμένου ἱεραρχικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων.

τμήματος Κουρέντων καὶ Ζαγορίου· δ) τῆς Μητροπόλεως Παραμυθίας, τῆς περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν, κειμένων τῆς μὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, τῆς δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος καὶ ἀμφοτέρων ὁριζομένων δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἰονίου Πελάγους· ε) τὴν τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς, περιλαμβανούσης τὴν πολιτικὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης (Κνωσσοῦ), ἐλάχιστα μέρη τῶν ὑποεπαρχιῶν Ζαγορίου καὶ Πωγωνίου καὶ ἅπαν τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος κείμενον τμῆμα τῆς ὑποεπαρχίας Κουρέντων· καὶ ζ) τὴν τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Πωγωνίου, Δελβίνου, Τεπελενίου Ἀργυροκάστρου καὶ Πρεμετῆς.

Πολιτικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς ἐλευθέραν Ἤπειρον, περιλαμβανομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὁριζομένην δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ ἀνατολικῶς ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Πίνδου καὶ συγκειμένην ἐκ δύο ἐπαρχιῶν: τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Τζουμέρκων, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Νομαρχίαν Ἄρτης, καὶ εἰς ἀλύτρωτον Ἤπειρον ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, συνισταμένην ἐκ μιᾶς Γενικῆς Διοικήσεως (βελαγὲτ) (1) μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα καὶ τρεῖς Νομοὺς τοὺς ἑξῆς :

Α'. Τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων, (Μουτεσαριφλὶκ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Ἰωάννινα, ἔχοντα πληθυσμὸν 25 χιλιάδες κατοίκους, ἐξ ὧν 18 $^1/_2$ χιλιάδες εἰσὶν Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, 4 χιλιάδες ἑλληνότουρκοι ἑλληνόγλωσσοι καὶ 2 $^1/_2$ χιλιάδες Ἰσραηλῖται ἑλληνόγλωσσοι, περιλαμβάνει δὲ ὁ Νομὸς οὗτος τὰς ἑξῆς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας (καϊμακαμλὶκ) :

1) Τὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων, περιλαμβάνουσαν τὰς ὑποεπαρχίας (ναχιγὲ) Κουρέντων, Τσαρκοβίστης, Μαλακασίου (Κατσανοχωρίων) καὶ Ζαγορίου μὲ πληθυσμὸν 95 χιλιάδων ψυχῶν, ἀνηκουσῶν ὡς ἑξῆς ἐθνολογικῶς :

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	81,000
» ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ βλαχόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	7,500
	88,500
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, Μωαμεθανοὶ	4,000
	92,500
Ἰσραηλῖται ἑλληνόγλωσσοι	2,500
Τὸ ὅλον	95,000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Παραμυθίαν, τὴν ἀρχαίαν Φωτικήν, κειμένην ἐν τῇ μέσῃ Θεσπρωτίᾳ, ἥτις καὶ Ἀϊδωνία ὠνομάζετο ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τουρκοκρατίας καὶ οὕτως εἰσέτι ὀνομάζεται καὶ σήμερον τουρκιστὶ καὶ ἀλβανιστὶ (Αϊδωνάτ), διεσώθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔκ τινος ἐκκλησίας τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Δονάτου, μὴ ὑπαρχούσης σήμερον, οὐδὲ τοῦ ἐν λόγῳ Ἁγίου τιμωμένου πλέον ὡς πολιούχου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατοικεῖται ὑπὸ 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς :

1) Εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Ἠπείρου ὑπάγονται καί τινες ἀλβανικαὶ ἐπαρχίαι.

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	8,500
Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ συγχρόνως ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χρισ.	1,500
	10,000
Ἕλληνες Μωαμεθανοὶ ἑλληνόγλωσσοι	1,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι συγχρόνως	4,000
Τὸ ὅλον	15,000

3) Τὴν ἐπαρχίαν Μετσόβου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μέτσοβον, κειμένην ἐν Τυμφαίᾳ τῆς Μολοσσίας, ἥτις κατοικεῖται ὑπὸ 5 χιλιάδων κατοίκων ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	2,500
Ἕλληνες βλαχόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐνταυτῷ ὀρθόδ. Χριστιανοί	2,500
Τὸ ὅλον	5,000

4) Τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόνιτσαν, τὴν ἀρχαίαν Κνωσσόν (;) κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέχει σχεδὸν τὴν ὁριζομένην χώραν βορείως μὲν ὑπὸ τοῦ Βοείου ὄρους, νοτίως δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ζαγορίσιου, περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας Τριφυλίας καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 17,000 κατοίκων ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	17,250
» » Μωαμεθανοί.	250
Τὸ ὅλον	17,500

5) Τὴν ἐπαρχίαν Λεσκοβικίου, κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Λεσκοβίκιον, καὶ κατοικουμένην ἐκ 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστ.	11,000
Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	4,000
Τὸ ὅλον	15,000

Καὶ 6) Τὴν ἐπαρχίαν Φιλιατῶν, μὲ πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας, τὸ ἀρχαῖον ἠπειρωτικὸν Ἴλιον. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ἀρχαίας Κεστρίνης καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 25 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	15,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι συγχρόνως	10,000
Τὸ ὅλον	25,000

Β'.) Τὸν Νομὸν Πρεβέζης (Μουτεσσαριφλίκ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν, κειμένην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη περιλαμβάνει τρεῖς ἐπαρχίας (καϊμακαμλίκ), τὰς ἑξῆς:

1) Τὴν ἐπαρχίαν Πρεβέζης, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν, ἐπὶ ῥωμαιοκρατίας κτισθεῖσαν πρὸς τιμὴν τῆς αὐτόθι νίκης τοῦ Καίσαρος, περιλαμβάνει δὲ ἡ ἐπαρχία αὕτη τὴν ἀρχαίαν Κασσωπαίαν καὶ μέρος τῆς Ἀμβρακίας καὶ ἔχει πληθυσμὸν 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί	14,000
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι Μωαμεθανοί	1,000
Τὸ ὅλον	15,000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Λούρου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Λοῦρον, κείμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λούρου (ἀρχαίου Ὠροποῦ). Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέχει μέρος τῆς Ἀμβρακίας καὶ τῆς Κασσωπαίας καὶ ἔχει πληθυσμὸν 19,500 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	19,000
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, Μωαμεθανοὶ	500
Τὸ ὅλον	19,500

Καὶ 3) τὴν ἐπαρχίαν Μαργαριτίου μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μαργαρίτι, κειμένην ἐντὸς τῆς Θεσπρωτίας καὶ περιέχουσαν 24 χιλιάδας ψυχῶν ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,500
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἀλβανόγλωσσοι συγχρόνως ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,500
	9,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐνταυτῷ	15.000
Τὸ ὅλον	24,000

Καὶ Γ΄.) Τὸν Νομὸν Ἀργυροκάστρου (Μουτεσσαριφλίκ), μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν ἀρχαίαν Ἀργυρίνην, περιλαμβάνοντα τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας (Καϊμακαμλίκ).

1) Τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀργυρόκαστρον (Ἀργυρίνην). Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀντικαθιστᾷ περίπου τὴν ἀρχαίαν Ἀτιντανίαν καὶ ἔχει πληθυσμὸν 40,000 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	18,000
Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	2,000
Τὸ ὅλον Ἕλληνες	20,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι	20,000
Τὸ ὅλον	40.000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Πωγωνίου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Βοστίναν, κειμένην ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Χαονίας καὶ τοῦ δυτικοῦ τῆς Μολοσσίας καὶ ἔχουσαν πληθυσμὸν 21 1)2 χιλιάδων Ἑλλήνων, ἑλληνογλώσσων καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Ἡ ὀνομασία τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸ πόλισμα Πωγωνιανήν, κτισθεῖσαν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου.

3) Τὴν ἐπαρχίαν Πρεμετῆς μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρεμετὴν, κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἀώου καὶ ἔχει πληθυσμὸν 29 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	12,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι	17,000
Τὸ ὅλον	29,000

4) Τὴν ἐπαρχίαν Τεπελενίου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Τεπελένι, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀντιγονείας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀώου καὶ ἔχει πληθυσμὸν 26 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	8,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	18,000
Τὸ ὅλον	26,000

5) Τὴν ἐπαρχίαν Δελβίνου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Δέλβινον, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φοινίκην. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἐν πλήρει Χαονίᾳ, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Χιμάρρας μέχρι τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ ἔχει πληθυσμὸν 22 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἑλληνογλωσσοι ὀρθόδοξοι, Χριστιανοὶ	16,000
» ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	2,000
Τὸ ὅλον Ἕλληνες	18,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	4,000
Τὸ ὅλον	22,000

Καὶ 6) Τὴν ἐπαρχίαν Χιμάρρας καὶ Λιαπουριᾶς μὲ πρωτεύουσαν, ἄλλοτε μὲν τὸ τουρκοαλβανικὸν χωρίον Κούτσι, νῦν δὲ τὴν ἑλληνικὴν πολίχνην Χιμάρραν, κειμένην παρὰ τὸν λιμενίσκον Πάνορμον (Παλέρμο) ἀντικρὺ τῆς κερκυραϊκῆς νησίδος Ἐρικούσης. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει πληθυσμὸν 16 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι καὶ ὀρθόδοξοι Χριστια οὶ	4,000
» ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,000
Τὸ ὅλον	8,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐν μέρει ἑλληνόγλωσσοι	8,000
Τὸ ὅλον	16,000

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Χ. Χρηστοβασίλης

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Παραλαμβάνομεν τὴν ἑπομένην περισπούδαστον μελέτην ἐκ τῆς «Σάλπιγγος» τῆς Λεμησσοῦ τῆς Κύπρου:

«Ὁ ἐθνικὸς ἀπόστολος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζης ἐξετέλεσε τὸ δεύτερον πολύτιμον περιοδείαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ νῦν μετὰ τιμῶν ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἀθήνας θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν του, τῶν νέων του σκέψεων. Ἐν Εὐρώπῃ ὁ ἀνὴρ οὗτος διπλοῦν ἐπεδίωξε σκοπόν: εἰργάσθη παρὰ τοῖς ξένοις· εἰργάσθη καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις. Τοὺς μὲν προσεπάθησε νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ συμφιλιώσῃ μεθ' ἡμῶν, τοὺς δὲ νὰ ἑνώσῃ, νὰ ἐξεγείρῃ, νὰ ἐμπνεύσῃ νέαν ζωήν. Ἐὰν δὲ εἰσέτι δὲν ἀπεκόμισε μεγάλους καρποὺς χάριν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς του ἀποστολῆς, πάντως ἔρριψε τὰ σπέρματα καὶ παρεσκεύασε τὸ ἔδαφος, ὅ περ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀφήκαμεν εἰς τὴν διάκρισιν ἀσπονδοτάτων ἡμῶν ἐχθρῶν. Δι' αὐτοῦ ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὑψώθη εἰς περιωπὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ καταστῇ ἐθνικὸν ἵδρυμα, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ Πανέλληνες ὀφείλομεν νὰ ἐνδιαφερώμεθα μετὰ ζέσεως καὶ ἐμπιστοσύνης. Εὐχῆς δὲ ἔργον εἶνε ὅπως καὶ ἄλλοι ἰσόμιλλοι καὶ καλλίτεροί του ἐργάται ἀναφανῶσιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς μὲ εὐρυτάτας καὶ εὐσταθεστάτας βλέψεις, μὲ πανελλήνιον νοῦν καὶ καρδίαν. Σήμερον εἴπερ ποτὲ ἔχομεν μεγίστην ἀνάγκην τοιούτων ἐθναποστόλων, διὰ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων νὰ ἐπιδιωχθῶσι παντὶ σθένει ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἔθνους, ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἕνωσις καὶ ἡ θεραπεία τῶν τιλμαφεστάτων ἡμῶν πόθων καὶ συμφερόντων. Εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ εἰς τί δύναται νὰ προφθάσῃ ἐνώπιον τόσων ἀθρόων ἀπαιτήσεων; Οὐδὲ εἶνε σημεῖον πληθώρας ζωῆς παρά τινι ἔθνει, ὅταν οἱ πολλοὶ ἀργανῶσι καὶ τὰ πάντα ἀναμένωσι παρ' ἑνὸς καὶ μόνου. Ἡ Γερμανία ἀπέβαλε τὸν τρόμον τοῦ ναπολεοντείου φάσματος καὶ ἀνακαινισθεῖσα ἡνώθη, ἐνίκησε καὶ ἐπλήρωσε τα ἐθνικά της ἰδεώδη, ὅταν μεταξὺ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν της παρουσιάσθη ἡ θαυμασία ἐκείνη καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσὸν ἐργασία. Ἐν αὐτῷ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει δὲν ἔμεινεν ἄλλοτε μόνος ὁ Κοραῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὶ ἠγέρθησαν καὶ

ἐνεφανίσθησαν ἐν αὐτῷ ὡς στήλη φωτὸς καὶ θείου πυρός, δι' ὧν ἐφωτίσθη ἡ νὺξ τῆς δουλείας καὶ ἧναψεν ἡ πυριταποθήκη τοῦ 21, τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀθανάτου. Δόξα τῷ Θεῷ, σήμερον ἔχομεν πανταχοῦ πλειοτέρους ἢ ἄλλοτε λογίους καὶ ἱκανοὺς ἄνδρας, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ κύπτωσι μόνον εἰς τὰ βιβλία των καὶ ν' ἀσχολῶνται ἐπὶ μόνου τοῦ γραφείου των. Πᾶς τις αὐτῶν σήμερον δέον ν' ἁμιλλᾶται, ὅπως ἐπικοινωνῇ μὲ εὐρύτερον κύκλον ὁμοεθνῶν, ἀνταλλάσσων καὶ διασκορπίζων ὑγιεῖς σκέψεις καὶ προκαλῶν γενναίαν καὶ ἐθνωφελῆ συνεργασίαν. Ὅπως δὲ σήμερον ὑγιῶς ἤρξατο καὶ παρ' ἡμῖν νὰ νοῆται ἡ δημοσιογραφία, ὡς τὸ ἱερὸν ὑψηλὸν βῆμα τοῦ λόγου, τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἐθνικῶν καὶ παγκοσμίων βλέψεων, οἱ ἡμέτεροι λόγιοι, οἱ ἑκασταχοῦ διεσκορπισμένοι, ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσι διὰ στερρᾶς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ νὰ διαδώσωσιν ἐκεῖθεν πᾶσαν ὑψηλὴν γνῶσιν, εὐγενῆ αἴσθησιν καὶ ἀνδρικὴν πεποίθησιν περὶ τῶν μέσων καὶ τῶν τρόπων τῆς ποικίλης ἀποκαταστάσεως καὶ παλιγγενεσίας ἡμῶν. Ἔχομεν πρωτίστως ἀνάγκην διαδόσεως ὅλων τούτων, διότι ἀπ' αὐτῆς πρόκειται ν' ἀρχίσωσι τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἔργα. Οἱ ὀρθῶς σκεπτόμενοι, αἰσθανόμενοι, γράφοντες καὶ δρῶντες, ἠδύναντο συχνότερον νὰ συναντῶνται ἐπὶ τοῦ πολυτίμου τούτου βήματος, ἐνισχύοντες τὴν κοινὴν γνώμην, καθιστῶντες αὐτὴν δραστικώτατον ὄργανον ἐθνικοκοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὠφελείας καὶ ἐνεργητικότητος καὶ ἐμπνέοντες τὸν εὐγενῆ φανατισμὸν εἰς τὸν λαόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου πάντοτε τὸ βῆμα τῆς προόδου θὰ εἶνε παρ' ἡμῖν σημειωτόν. Ἤδη τὰ στοιχεῖα τοιαύτης κινήσεως ἐσχηματίσθησαν καὶ ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα, ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ μὴ μείνωμεν ὅπου εἴμεθα. Τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Καζάζη εἶνε ἄξιον μιμήσεως. Δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀφήσωμεν μόνον. Ἂς τὸν ἀκολουθήσωμεν, ὡς πρόδρομον εὐρείας σταδιοδρομίας, πάντες οἱ δυνάμενοι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ. Πρὸ πάντων ὅμως οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ, οἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ζῶντες Ἕλληνες λόγιοι, εἴτε καθηγηταί, εἴτε σπουδασταί, δέον νὰ προσέξωσιν εἰς τοῦτο. Διότι ἐκεῖ διὰ πολλοὺς λόγους κεῖται μεγάλη τις δύναμις, ἣν ἄλλοτε ἐγνωρίζομεν δεξιῶς νὰ ἐκμεταλλευώμεθα. Ἐκεῖ ἐμορφώθη ὁ περιβόητος φιλελληνισμός, ὅστις εἰς παρῳχημένους χρόνους παρέσχεν ἡμῖν ἀξιοσημείωτον βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν. Ἀλλ' αὐτὸς ἐμορφώθη καὶ μᾶς ὠφέλησε κατόπιν συστηματικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἐργασίας ὑπὸ σειρᾶς λογίων ἀνδρῶν, οἵτινες φεύγοντες τὸ δούλιον ἦμαρ τῆς πατρίδος των, κατέφευγον εἰς τὴν Δύσιν, ἵνα κάλλιον ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Ἡ δρᾶσις τῶν λογίων φυγάδων τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς πολυτιμοτάτη. Τὸ ὄνομά των ἔγινεν ἀείμνηστον ἐν τῇ ἐθνικῇ παραδόσει καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς σήμερον νὰ τὸ τιμήσωμεν δι' ὁμοίας ζωῆς. Εὐτυχία διὰ τὸ ἔθνος μας, ἐὰν οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἕλληνες λόγιοι προηγοῦντο εἰς τοῦτο δι' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνενδόνου ἀγῶνος.

Κατὰ τὸν Onken τὸ Βυζάντιον ἐχρησίμευσεν ὡς ὁ δούρειος ἵππος, ἐξ οὗ ἐξεπήδησε καὶ διέδραμεν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἡ σοφία, ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλομουσία. Πολλοὶ

ἐξ αὐτῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν μεταχειρισθέντες τὴν Ἰταλίαν ὡς γέφυραν, μετελαμπάδευσαν εἰς τὴν Δύσιν τὸ φῶς τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξαισίαν πνευματικὴν καὶ λοιπὴν αὐτῆς ἀναγέννησιν. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι,πλήρεις σοφίας ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας, οὐ μόνον τὸν πόθον πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐνέσπειραν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Εὐρωπαίων, οὐ μόνον τὴν διὰ πολλῶν ἀγώνων σύστασιν πολυωνύμων σχολῶν, Ἀκαδημιῶν, Πανεπιστημίων, Γυμνασίων καὶ Βιβλιοθηκῶν ἐπεδίωξαν, οὐ μόνον τὴν προμήθειαν σπουδαιοτάτων ἑλληνικῶν χειρογράφων κατώρθωσαν,οὐ μόνον τὴν συγγραφὴν ἢ μετάφρασιν χρησιμωτάτων βιβλίων ἐπέτυχον πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἔθνους των, ἀλλὰ καὶ εἰργάσθησαν μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἐθελουθυσίας πρὸς χάριν τοῦ δεινοπαθοῦς Γένους, πρὸς ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἐν τούτῳ προσεπάθησαν νὰ ὑπεκκαύσωσι παρὰ τοῖς ξένοις διακαῆ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, κεντρίζοντες αὐτὴν διὰ πυρίνων λόγων καὶ ὑποδαυλίζοντες δι' ἀκαμάτων πρακτικῶν ἐνεργειῶν παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν Παπῶν, τῶν Βασιλέων καὶ Μεγιστάνων τῆς Δύσεως, ὁτὲ μὲν ἀθροίζοντες χρήματα διὰ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς, ὁτὲ δὲ κινοῦντες εἰς σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων. Οὗτοι ἐτίμησαν ἐν Εὐρώπῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἐκήρυξαν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν τυραννουμένων Ἑλλήνων. Ἄνευ αὐτῶν ἡ Εὐρώπη θὰ ἠγνόει τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς θὰ ἐστερούμεθα σπουδαιοτάτης παρηγορίας καὶ ὑποστηρίξεως. Ἐν μιᾷ λέξει ἔρριψαν τὰ σπέρματα τοῦ φιλελληνισμοῦ, ἐπότισαν καὶ ἐκαλλιέργησαν αὐτόν. Καίτοι δὲ πᾶσαν εὐημερίαν εὕρισκον ἐν Εὐρώπῃ,ἐν τούτοις διηνεκῶς ἐνοστάλγουν καὶ ἐπόθουν τὴν πατρίδα των ἐλευθέραν τοῦ ζυγοῦ καὶ ἀναπτυσσομένην κατὰ τὰς ἀθανάτους παραδόσεις τοῦ παρελθόντος. Διὸ τὰ πάντα ἔπραττον πρὸς πλήρωσιν τῶν γλυκερῶν τούτων ἐλπίδων μετ' ἀκαταγωνίστου θάρρους, μηδενὸς φειδόμενοι καὶ πάσχοντες ὅσα καὶ ὅ τι ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς. Τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀπόρους Ἑλληνόπαιδας ἐβοήθουν καὶ ἐπροστάτευον, τινὰς τούτων ἐξεπαίδευον ἰδίαις δαπάναις,εἰς Ἑλλάδα ἐξαπέστελλον χρήματα καὶ βιβλία καὶ πολλάκις αὐτὴν μυστηριωδῶς περιώδευον ὡς ἀπεσταλμένοι Εὐρωπαίων ἡγεμόνων, ἵνα τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ πνευμάτων κατοπτεύσωσι καὶ ἐνεργήσωσι τότε καὶ κατόπιν διὰ τὴν ἐθνεγερσίαν. Ἐν γένει ἐνέκλειον ἐν τῇ ψυχῇ των τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος διὰ τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα.

Μεταξὺ αὐτῶν καίτοι δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν καμμίαν προτίμησιν, διότι ὅλοι εἶνε ἀείμνηστοι, ἐν τούτοις διακρίνομεν διὰ τὴν δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ τὴν ἀκάθεκτον φιλοπατρίαν των τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα, τὸν Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶν, τὸν Ἰάνον Λάσκαριν, τὸν Μάρκον Μουσοῦρον καὶ τὸν Ἀντώνιον Ἔπαρχον. Ὁ πρῶτος,περιερχόμενος τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης πρὸς σχηματισμὸν σταυροφορίας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέθανε καθ' ὁδόν, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ρώμην, ἐκ μαρασμοῦ, μελαγχολίας καὶ ἀπογοητεύσεως, διότι ὁ Γάλλος βασιλεὺς ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκροασθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠτίμασε καὶ ἐν τῷ προσώπῳ

του ὕβρισε καὶ ἐμυκτήρισεν ὁλόκληρον ἔθνος, ἄλλοτε μὲν ἔνδοξον, τότε δὲ σπαρασσόμενον ἐν τῇ δουλείᾳ. Ὁ δεύτερος εἶνε ὁ πρῶτος συστήσας ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν πρώτην σχολὴν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἀνὴρ ἐκτιμηθεὶς τοσοῦτον, ὥστε ὠνομάσθη «θειότατος διδάσκαλος» ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν μαθητῶν του, ὧν πολλοὶ ἀπέβησαν διομχστότατοι. Ὁ τρίτος πολυμαθής, χρηστὸς καὶ φιλογενέστατος, δοξάζων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται ν' ἀνακύψῃ ἐκ τῆς δουλείας ἅμα παιδευθῇ, ἐσύστησεν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου «Ἑλληνικὸν γυμνάσιον» ἐπὶ Πάπα Λέοντος τοῦ Ι' χάριν τῶν ἑλληνοπαίδων. Θερμουργότατος δὲ ὢν πατριώτης δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐνώπιον Πάπα καὶ ἡγεμόνων ἠγόρευε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐζήτει ἀγάπην καὶ προστασίαν χάριν τῶν Ἑλλήνων. Πάντα ὁμοεθνῆ πρόσφυγα ἔχοντα ἀνάγκην τὸν ἐβοήθει μετὰ προθυμίας. Ἐν Ῥώμῃ ἐθεωρεῖτο καὶ ἐκαλεῖτο «Πρόξενος των Ἑλλήνων», μεγαλοπρεπής, γενναιόψυχος, συμπαθὴς καὶ εὐεργετικός. Τὸ ὕψιστόν του μέλημα ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τούτου ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, εἷς τῶν μαθητῶν του, ἔν τινι πρὸς αὐτὸν προσφωνήσει ἔλεγε : «Σὺ γὰρ τῶν ἄλλων τὰ καθ' ἑαυτοὺς σκοπούντων κοινὸς ἁπανταχοῦ τῶν Ἑλλήνων καθίστασαι προστάτης. Σὺ ὡς οὐδεὶς ἕτερος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος σωτηρίας ἐγρήγορας... πάντα κάλων σείων... τοὺς Ἕλληνας ἀπαλλαγέντας τῆς πικροτάτης καὶ χαλεπωτάτης δουλείας ἐπ' ἐλευθερίαν ἐξελέσθαι. Τούτου γὰρ ἐφίεσαι μόνου, τούτου φροντίζεις, τούτου νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐννοεῖς, ὑπὲρ τούτου καὶ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ὑποσταίης ἂν καὶ μυρίων ἂν θανάτων καταφρονήσαις, γενναῖος ὤν.» Μάλιστα δὲ τόσον ἐπροχώρει ὁ Μουσοῦρος, ὥστε ἐξέφρασε τότε τὴν ἐλπίδα, ὅτι διὰ τοῦ Πάπα Λέοντος Ι' καὶ τοῦ Ι. Λασκάρεως «Ἐλευθερωθήσεται ἡ Ἑλλάς», ὅπως καὶ ἄλλοι τοιαύτην ἐλπίδα ἐξέφραζον ἐπὶ εὐκλεεστάτων τινῶν καὶ φιλογενεστάτων Πατριαρχῶν μας. Ὁ τέταρτος Μάρκος ὁ Μουσοῦρος, εὐγενέστατος καὶ ἑλληνικώτατος τὸ φρόνημα καὶ τὸ αἴσθημα Ἕλλην, ἐπεδόθη ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὴν σπουδήν, ἵνα δυνηθῇ ὅσον κάλλιον νὰ ὠφελήσῃ καὶ βοηθήσῃ τὴν πατρίδα του. Ἔν τινι πρὸς ἑαυτὸν ἀποστροφῇ λέγει τὰ ἑξῆς : «σὺ δὲ, ὦ καλὲ Μουσοῦρε, οἴκοθεν ἀπεδήμησας εἰς Ἰταλίαν, ἵνα παιδευθῇς ἐκεῖνα μάλιστα τῶν παιδευμάτων, δι' ὧν θὰ ἠδύνασο ν' ἀποδείξῃς σεαυτὸν χρησιμώτατον τῇ πατρίδι καὶ κατὰ τὴν ἐμπορίαν ταύτην ἀπέλιπες μὲν γονέας ἤδη γεγηρακότας, ἀπέλιπες δὲ τὴν ἐρατεινὴν τῶν φιλτάτων ἑταίρων ὁμηλικίην.» Ὅτε δὲ ὑπό τινος φίλου του καὶ μαθητοῦ τῷ προσηνέχθη ὡραῖον ἀγροκήπιον πρὸς βίον ἄνετον, ἀπηρνήθη τὴν δωρεὰν εἰπών, «εἰσέτι δὲν ἐγήρασα· ἐπὶ τοῦ παρόντος προτίθεμαι νὰ διατρίψω ἱκανὸν χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ· καὶ ἂν μὴ δυνηθῶ νὰ περιποιήσω εὔκλειαν τῇ πατρίδι, θὰ προσπαθήσω ὅμως ὅση μοι δύναμις καὶ σπουδὴ νὰ τηρήσω τοῦ Ὁμήρου νόμον, τοῦτο δ' ἔστι νὰ μὴ καταισχύνω τῶν πατέρων τὸ γένος. Τελευταῖον δὲ διανοοῦμαι νὰ ἀνατρέψω οἴκαδε, ὅπως γηροτροφήσω τοὺς γεννήσαντας καὶ καταλύσω τὸν βίον ἐπὶ τοῦ ποθεινοτάτου ἐδάφους;». Καὶ οὗτος ἐθεώρει τὴν διάδοσιν τῆς ἑλ-

ληνικῆς παιδείας ἐν τῷ ἔθνει μας ὡς ὑπομόχλιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Τοιαύτην περὶ τῆς παιδείας γνώμην εἶχε καὶ ὁ Κερκυραῖος Ἀντώνιος Ἔπαρχος, ἀνὴρ πατριωτικώτατος, ὅστις καθ' ὅλον του τὸν βίον δύο τινὰ ἐπεδίωξε, τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἔθνους διὰ τῆς παιδείας καὶ τὴν ἐνέργειαν παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς Δύσεως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μονεμβασίας Ἀρσένιον ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «τὸ βέλτιστον ἡμῖν ἡ πατρὶς ἀπώλετο, σὺν ταύτῃ δὲ ἀπώλοντο τὰ ἀγαθὰ πάντα. Ἂς σώσωμεν τοὐλάχιστον τὴν παιδείαν, διότι ἂν συμβῇ καὶ ταύτην ν' ἀπολέσωμεν, τίς ἡ χρεία πλέον νὰ ζῶμεν οἱ Ἕλληνες ὡς αὐτόχρημα ζῶα καὶ περιφρονημένοι ἐν τῷ κόσμῳ;» Αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος, ὅστις δὲν ἐλπίζει διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος τόσον εἰς τὴν ξενικὴν ἐπικουρίαν, ὅσον εἰς τὴν τοῦ ἔθνους αὐτενέργειαν. Διὸ πάντα τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος ἀναφέρει εἰς τὴν γενικὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν ἐθνικὴν νωχέλειαν καὶ ἀμέλειαν. «Τίς ἐσύλησε, λέγει που, τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὰς ἕξεις; Τίς τὰς δυνάμεις ἀπώλεσε; Τίς ἀφεῖλε τὸν ὑγιᾶ λόγον; Τίς ἀρετήν; Τίς πολιτείας ἐπιστήμην; Τίς δίκης γνῶσιν καὶ νόμων; Τίς ἀπετύφλωσε τὸν νοῦν ἡμῶν; Τίς βαρβάρων ἀγριωτέρους ἐποίησε; Μήπως ἡ τύχη; Ἀλλ' ἡ τύχη οὐδαμῶς δεσπόζει τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Μήπως ἡ Θεία Πρόνοια κατημέλησεν ἡμῶν; Ἀλλ' αὕτη αὐτεξουσίους ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησε. Μήπως ἡ εἱμαρμένη τὸ γένος ἡμῶν κατηνάγκασε; Ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἐφάπτεται τὸ ἐφ' ἡμῖν. Τίς πταίει λοιπόν; Τίς ἀδικεῖ; Οὐδείς. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐχθροὶ καὶ λησταὶ καὶ λωποδύται ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα. Ἡμεῖς τὸν θεῖον σπινθῆρα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀνακραθέντα σβεννύομεν. Ἡμεῖς τὸν ἀνθρωπισμὸν ἀπωλέσαμεν. Ὅταν γὰρ ἡμῶν αὐτῶν ἀμελῶμεν, τί δεῖ προσδοκᾶν ἄλλο; Δεῖ πάντως τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνθρωπον ἐπιμεληθῆναι ἑαυτοῦ καὶ προπαρασκευάσαι τὴν ψυχήν, παιδευθῆναι δὲ καὶ διδαχθῆναι». Τὸ ὅτι δὲ ὁ Ἕλλην δὲν προκόπτει κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους αἰτίαν ἄλλην δὲν ἔχει, εἰμὴ μόνον τὸ ὅτι οὗτος «ἠμέλησεν ἑαυτοῦ.» Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἐμμέτρῳ του θρήνῳ εἰς τὴν «Ἑλλάδος καταστροφήν», περιγράφων τὴν δυσμοιρίαν τῆς Ἑλλάδος, παρακαλεῖ τοὺς Οὐρανίωνας νὰ παράσχωσι «σώφρονα νοῦν εἰς τοὺς ἀστούς», ἵνα οὕτω δι' ἑαυτῶν σωφρονούντων καὶ καλῶς δρώντων καταπολεμηθῶσι τὰ τόσα δεινὰ τοῦ ἔθνους.—Ἐν γένει τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τοῦ τόσον γνωστοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ καὶ ἄλλων πολλῶν, ὡς διδασκάλων ἢ ὡς σπουδαστῶν ζησάντων ἐν τῇ Δύσει, ἡ ψυχὴ ἦτο διάθερμος ὑπὲρ πατρίδος. Τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ καθ' ὕπνους ἔβλεπον τὴν ἀνασύστασιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὡς λ. χ. ὁ ἀγαθὸς Καισάριος Δαπόντε. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι εἶχον μέγα τὸ ἀνάστημα τῆς ψυχῆς των, ἐγεννήθησαν καὶ ἀπέθανον ἐν τῷ πόθῳ καὶ τῇ δράσει χάριν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, χάριν τῶν εὐγενεστάτων ἐθνικῶν ἰδανικῶν, χάριν τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὑπὸ τὸν κοινὸν Ἥλιον. Ἦσαν ὅλοι ἀρχαιοπρεπεῖς μύσται ὑγιεστάτης καὶ σφριγώσης φιλοπατρίας, ἐπό-

θευν, ἤλπιζον, ὠνειρεύοντο, ἐνεθουσίων, ἀλλὰ καὶ εἰργάζοντο μετὰ σχεδίου, μετὰ προγράμματος καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς αὐτοὺς διανοιγομένων ὁδῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ὑποφῆται τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Οὗτοι ἓν καὶ μόνον ὑπηρέτουν, τὴν Ἑλλάδα. Οἱ εὐποροῦντες ἐξ αὐτῶν, πλὴν τῶν γνώσεών των, διέχεον εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸ βαλάντιόν των, βαλάντιον διδασκαλικόν. Ἔγραφον, ἠγόρευον, ὡδοιπόρουν, ἐνήργουν διὰ τὸ ἔθνος των. Ἡ εὐπορία καὶ ἡ εὐζωΐα τῆς Δύσεως δὲν ἐθήλυνε, δὲν ἐξεφύλισε τὴν ψυχήν των. Ἐν τῇ καρδίᾳ των ἔζεε τὸ τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα, ὅσον ἐν τῇ τῶν Τούρκων τὸ ἔνστικτον τῆς φιληδονίας καὶ τῆς ἐρημώσεως. Ἡ δὲ ἀπορία καὶ ἡ ἀχρηματία ἐνίων ἔτι μᾶλλον ἐξήγειρε τὰς δυνάμεις των καὶ ἐκραταίου τὰ ἐθνικὰ ἰδανικά των. Οὐδὲν ἐπροφασίζοντο. Ἦσαν σοφοὶ ἐκμεταλλευταὶ τῶν πάντων, τῶν οἰκείων καὶ τῶν ξένων, δι' ἕνα σκοπόν, διὰ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Διὸ ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἀπ' αὐτῶν ἤδη τὸ πρῶτον ἤρχισε νὰ κυοφορῆται καὶ ἐμφανίζηται μὲ ζωὴν καὶ δύναμιν. Ταύτην κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσιν ἱερωτάτην καὶ νὰ τὴν καταθέσωσι βαθύτατα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ διδασκόντων καὶ διδασκομένων, εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἁρματωλῶν. Δι' ὅλα ταῦτα νομίζομεν, ὅτι ἐξ αὐτῶν, ἐκ τῆς μελέτης τοῦ βίου των, ἔχομεν νὰ διδαχθῶμεν οἱ πάντες σήμερον πολλά, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ Δύσει ζῶντες ὁμοεθνεῖς ὡς καθηγηταὶ καὶ φοιτηταί. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἀνασυντάξεως καὶ τῆς προπαρασκευῆς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τοῦ 1821, ἀντὶ νὰ ζητῶμεν ἀλλαχόθεν παράδειγμα καὶ ἔμπνευσιν, δυνάμεθα νὰ ἐμπνευσθῶμεν ἐκ τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ἐκείνων, δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν ἀνδρικωτέραν καὶ ὑψηλοφρονεστέραν τὴν ἑλληνικὴν ἡμῶν ψυχήν, ἐὰν μιμηθῶμεν ἐκείνους καὶ ἐὰν διαρκῶς ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα ἡμῶν πρὸς τὴν εἰκόνα ἐκείνων, ὅπως ὁ Κοραῆς εἶχεν ἐστραμμένην τὴν ψυχήν του πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Σόλωνος καὶ τῶν ἄλλων μεγαλουργῶν προγόνων. Σήμερον ἐν Εὐρώπῃ πλεῖστοι φοιτηταὶ ζῶσιν, εἴτε ἐκ τῶν νέων τῶν ἐκεῖ κοινοτήτων, εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ δουλευούσης Ἑλλάδος ἐρχόμενοι. Ζῶσιν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὗτοι πάντες εἶνε σημαιοφόροι τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ βαίνουσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν προγόνων των ἐκείνων, τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Εἶνε δὲ ἀληθές, ὅτι ἱκανὴν ζωὴν δεικνύουσιν εἰς διάφορα ἐθνικὰ ζητήματα καί πως ὑποδαυλίζουσι διὰ διαδηλώσεων καὶ τοῦ τύπου τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν ἂς τὸ εἴπωμεν· ἠδύναντο νὰ πράξωσι πλειότερα, ἠδύναντο νὰ γίνωσι δημιουργοὶ θερμοῦ φιλελληνισμοῦ παρὰ τοῖς λαοῖς, παρ' οἷς ζῶσι. Βεβαίως σήμερον τὰ πάντα διέπει ψυχρὰ πολιτική. Ἀλλὰ τοῦτο ἀνέκαθεν συνέβαινε. Μήπως δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅρον δὲν κατώρθωσαν ἐχθροί μας λόγιοι καὶ φοιτηταὶ νὰ δημιουργήσωσι μέγα ὑπὲρ τῆς πατρίδος των ρεῦμα κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μάλιστα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ρωσσίᾳ; Παράδοξον, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐντρεπτικὸν δι' ἡμᾶς

οἱ ξένοι, οἱ ἐχθροί μας νὰ μιμῶνται τώρα ὅ τι ἄλλοτε ἐκάμνομεν ἡμεῖς. Διὸ καὶ τοῦτο δέον νὰ γίνῃ ἐπὶ πλέον μία ἀφορμή, ὅπως ἐργασθῶσι καὶ οἱ ἡμέτεροι φοιτηταὶ συνεκτικώτερον καὶ συστηματικώτερον. Ἀπαιτεῖται περισσοτέρα συνοχὴ των καὶ συνένωσις, οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἐν Εὐρώπῃ πανελλήνιος φοιτητικὸς σύνδεσμος. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἠδύνατο ν' ἀποβῇ διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων, δι' ἰδίας ἐφημερίδος, ἢ περιοδικοῦ, χρήσιμος κατὰ πολλὰ εἰς ἐθνικὴν ἐργασίαν, ἱκανὴν, πρὸς διαφώτισιν τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἀπόκτησιν συμπαθειῶν, ἃς ἄλλοι γνωρίζομεν πῶς ἤρχισαν νὰ ἐκμεταλλεύωνται ἤδη καθ' ἡμῶν. Ἐν γένει πολλὴ ὠφέλεια ἠδύνατο, φρονοῦμεν, νὰ προκύψῃ ἐκ τοιούτου συνδέσμου καὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φοιτητάς. Οὐδ' ὑπάρχει, πιστεύομεν, κανεὶς ἐξ αὐτῶν, ἀγνοῶν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην πρὸς αὐτοὺς προτροπὴν τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, χειραγωγοῦντος τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὴν νεότητα εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ σπουδάζειν πάντοτε ὑπὲρ πατρίδος. «Μιμήθητε, λέγει πρὸς αὐτήν, τὰς μελίσσας, ἀπανθίζον»τες τὰ χρήσιμα, καὶ ὄχι τὰς μυίας, αἱ ὁποῖαι προσκολλῶνται εἰς τὰς δυσωδίας. »Προσέχετε μὴ σᾶς ἀποθηριώσῃ ἡ φιληδονία καὶ σᾶς μεταβάλῃ καθὼς τοῦ Ὀδυσ»σέως τοὺς φίλους ἡ Κίρκη εἰς χοίρους. Ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸν θαυμαστὸν ἀπό»λογον τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀκολουθήσατε τὴν σε»μνὴν ἐκείνην γυναῖκα, ἥτις εἰκόνιζε τὴν ἀρετὴν καὶ ὄχι τὴν ἀναίσχυντον Σειρῆνα, »ἡ ὁποία ἐτόλμα νὰ ὀνομάζηται εὐδαιμονία. Ἀπὸ σᾶς ἡ πατρὶς δὲν ζητεῖ μήτε τὴν »στωϊκὴν ἀπάθειαν, μήτε τὴν μοναστικὴν σκληραγωγίαν καὶ κακοπάθειαν· ζητεῖ »φῶτα διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν τύφλωσιν, ἐνδύματα διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσίν της. »Ἀλλὰ μήτε νὰ τὴν φωτίσητε, μήτε νὰ τὴν ἐνδύσητε, θέλετε εἶσθαι ἱκανοί, ἐὰν δὲν »ἔχητε τὴν φιλοσοφικὴν μετριοπάθειαν... Φιλόμουσοι νέοι τῆς Ἑλλάδος, σεῖς εἶσθε »τὴν σήμερον οἱ παιδευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος καὶ θέλει ἔλθῃ καιρὸς ὁπό»ταν ἡ πατρὶς ἔχει νὰ ζητήσῃ νόμους ἀπὸ σᾶς. Προδότης τῆς πατρίδος γίνεται ὄχι »μόνον ὅστις ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ὅστις δὲν ἐλεεῖ »τὴν πτωχείαν της, δὲν ἐνδύει τὴν γύμνωσίν της, δὲν τὴν ὠφελεῖ κατὰ πάντας τοὺς »τρόπους μὲ τοὺς κόπους του. Τῶν ἑλληνικῶν ψυχῶν τὰ φρονήματα πρέπει νὰ »εἶνε ἐλευθέρων ψυχῶν φρονήματα. Περιστρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς, ὦ νέοι, εἰς ὅλα τὰ »μέρη καὶ ἴδετε ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἔθνη ἔχῃ προπάτορας τοιούτους, ὁποίους »ἡμεῖς, παραδείγματα ἀνδρείας, ἀρετῆς καὶ σοφίας ἑνωμένα τοσαῦτα, ὅσα ἀναγινώ»σκομεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Συλλογίσθητε, ἂν εἶνε τίμιον »καὶ ἀγαθὸν νὰ καυχώμεθα εἰς ταύτας τὰς πατραγαθίας, χωρὶς νὰ δείξωμεν καὶ ἡμεῖς »ἀνδραγαθίας. Νὰ ὑποφέρωμεν ὀνειδιζόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη ὡς ἀνάξιοι τῆς προ»γονικῆς ἡμῶν εὐγενείας καὶ δόξης. . . Συλλογίσθητε, ὦ τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι »νέοι, ἂν εἶσθε ἄξιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἐὰν δυνάμενοι νὰ φωτίσητε τὴν πα»τρίδα καὶ νὰ τὴν ἐκδικήσητε ὡς ἄλλοι Ἡρακλεῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν της τὰς ὕβρεις

»ἀκολουθῆτε ὡς Σαρδανάπαλοι τὴν ἀναίσχυντον γυναῖκα, τὴν ὁποίαν πλανηθέντες »ἴσως, ἐπιστεύσατε, ὅτι εἶνε ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία.»

Πλὴν τῶν φοιτητῶν ὑπάρχουσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἱκανοὶ Ἕλληνες καθηγηταί. Εὐτυχῶς καὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται προσφόρως ὡς ὁ κ. Κέπετζης καὶ ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος. Καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ ἔθνος στηρίζει πολλὰς τὰς ἐλπίδας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ καταστροφὴν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντιπάλων μας. Τὰ πράγματα κατορθοῦνται κατὰ μικρόν. Πρέπει ὅμως νὰ καταβάλῃ τις τὸ σπέρμα τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ὁρίσῃ τὸν χαρακτῆρά της. Ἔχομεν δὲ σήμερον ἀνάγκην πάσης ἑλληνικῆς καρδίας, διανοίας, χειρὸς καὶ γλώσσης, ὁπουδήποτε γῆς εὑρισκομένης. Σήμερον τὸ μεγαλείτερον ἔγκλημά μας, ἡ ἀσυγχώρητος ἁμαρτία μας εἶνε νὰ ἀδρανῶμεν διὰ τοῦτον ἢ τὸν ἄλλον λόγον, νὰ θεώμεθα μακρόθεν, νὰ ὦμεν ἀσύνδετοι καὶ μεμονωμένοι. Πόσα νήματα μᾶς παρουσιάζονται πανταχοῦ πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐθνικὴν δρᾶσιν κατὰ μίμησιν τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων φυγάδων τοῦ Βυζαντίου! Εἶνε καθῆκον συνειδήσεως, εἶνε καθῆκον ἐθνικόν, εἶνε καθῆκον παρὰ Θεοῦ καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μέλλοντος ἐπιτακτικώτατον ἡ ἕνωσίς μας, ἡ συνεργασία μας. Πῶς οἱ ἐν Εὐρώπῃ ζῶντες Ἰάπωνες ἀναφαίνονται ἤδη πρόσκοποι τοῦ ἔθνους των, τὰ πάντα βλέποντες, μελετῶντες, ἀνιχνεύοντες, παρακολουθοῦντες καὶ μετοχετεύοντες εἰς τὴν πατρίδα των ἰδέας καὶ εἰδήσεις τόσον ὠφελίμους; Τί δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ὑπὲρ πατρίδος ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων ἐθνικῶν διδασκάλων, ὁ Πατριάρχης τῶν νεωτέρων λογίων Ἑλλήνων, ὁ Κοραῆς; Ἐδημιούργει ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του φίλους καὶ ὠλιγόστευε τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὑβριστάς του. Πᾶς φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Κοραῆ ἀπέβαινεν ἐνθουσιώδης λάτρις καὶ ὑποστηρικτὴς τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε δὲ ἀπειραρίθμους τοιούτους φίλους καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἀμερικῇ. Ποῦ ἠδύνατο ὁ Κοραῆς νὰ ἀκούσῃ ἢ νὰ ἀναγνώσῃ τι κατὰ τῆς πατρίδος του, κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν του! Ἐπετέθη δριμύτατα κατὰ τοῦ Παυΐου, διότι πολλὰ ἐφλυάρησεν οὗτος ἀνόητα καὶ χλευαστικὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἠδύνατο ποτὲ ψυχραίμως νὰ ἐνθυμηθῇ, ἢ νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του. Γράφων πρὸς τὸν Πρωτοψάλτην του περὶ τοῦ Παυΐου λέγει «τὸν ὁποῖον ὁσάκις ἐνθυμηθῶ σεληνιάζομαι». Πλὴν τούτου μελετῶν ἐπιμελῶς τὰ τῆς Δύσεως ὁ Κοραῆς ἀπηύθυνε τὰ πορίσματα τῶν παρατηρήσεών του εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Πόσα δὲ δὲν ἔχομεν νὰ διδαχθῶμεν ὅλοι ἡμεῖς σήμερον ἀπὸ τὰς παραινέσεις του! Ἐπάλαιε κατὰ τῆς οἰκτροτάτης πενίας, κατὰ τῆς νόσου, κατ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου καὶ ὅμως εἰργάζετο συστηματικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του. Ὡμοίαζεν οὗτος πρὸς τοὺς σοφοὺς ἐκείνους Γερμανούς, οἵτινες δὲν ἐσάπιζον ἐπὶ τῆς ἕδρας καὶ εἰς θεωρίας, ἀλλ' ἐχρησιμοποίουν τὴν σοφίαν των ὡς ἠλεκτρισμὸν πρὸς ὑπέκκαυσιν τῆς ψυχῆς τῶν ὁμοεθνῶν ὑπὲρ τῆς ριζικῆς ἀνακαινίσεως διὰ τῆς γενικῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἑνότητος. Καὶ σήμερον ἄρα πᾶς ἐν Εὐρώπῃ ζῶν Ἕλλην λόγιος ὀφείλει νὰ καταστήσῃ ποθητὸν καὶ σεβαστὸν τὸ ὄνομα

τοῦ Ἕλληνος, νὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τὸν κόσμον τὴν Ἑλλάδα μὲ τοὺς πόθους καὶ τὰ δικαιώματά της. Δὲν πρέπει νὰ ἡσυχάσωμεν πλέον οἱ Πανέλληνες ὅπου γῆς καὶ ἂν εὑρισκώμεθα. Ὁ χρόνος τῆς νάρκης παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεί. Ἐργαζόμενοι διαρκῶς, συστηματικῶς καὶ ἐν συνδέσμοις δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν ἐξάπαντος τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται αἰωνία κίνησις λαθραία καὶ πολλὰ μεγάλα γεγονότα ὀφείλονται εἰς τὴν συστηματικὴν λαθραίαν ταύτην ἐργασίαν. Πῶς ἐπεβάλομεν ἄλλοτε εἰς τὸν κόσμον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἑλληνικὸν Χριστιανισμόν; Μήπως καὶ τότε δὲν εἴχομεν ἐλλείψεις, ἐχθροὺς καὶ κωλύματα; Μήπως καὶ τότε εἴχομεν πλείονα μέσα, παρὰ πνεῦμα καὶ καρδίαν γνησίως ἑλληνικά; Ἀγὼν λοιπὸν ἄπαυστος καὶ ἀκατάβλητος καὶ ἐσχεδιασμένος. Βαθεῖα συνείδησις τῆς θέσεώς μας, τῶν σκοπῶν καὶ τῶν βλέψεών μας. Ἐξέγερσις καὶ ἀφύπνισις γενικὴ καὶ εἶτα ἀπαρασάλευτος ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Πεποίθησις ὅτι ἔχομεν ζωήν, ἔχομεν δυνάμεις, ἔχομεν μέλλον. Φιλοδοξία καὶ φιλοπατρία ἄμετρος, ὅπως καὶ πάλιν διορθοῦντες τέλεον τὰ καθ' ἡμᾶς πρωταγωνιστήσωμεν ἐν τῇ μυστηριώδει ἐξελίξει τῆς προόδου τοῦ μέλλοντος καὶ παρουσιασθῶμεν δημιουργοὶ καὶ κάτοχοι μυστικοῦ, ὅπερ νὰ διασκορπίσωμεν εἰς τὴν γῆν, ὅπως ἐπιφέρωμεν καὶ ἄλλην παγκόσμιον ἀναγέννησιν καὶ ἄλλην χρυσῆν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς ταῦτα διακεκριμένην θέσιν δύνανται νὰ καταλάβωσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ ζῶντες ὁμογενεῖς, οἱ λόγιοι καὶ ὁ φοιτητικὸς κόσμος.

Ἐν Ἀμμοχόστῳ,

Νικοκλῆς ὁ Κύπριος

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

'Ο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνταποκριτὴς τοῦ φιλοβουλγαρικωτάτου «Χρόνου» τῆς Βιέννης ἐπιστέλλει αὐτῷ τὰ ἑξῆς λίαν ἐνδιαφέροντα :

« Ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ 1903, ὅ περ ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα φοβερὰ καὶ δικαίως ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης στιγματισθέντα δυναμιστικὰ κακουργήματα, τὰ ἐν Μακεδονίᾳ διατελοῦσιν ἐν σχετικῇ τινι ἡσυχίᾳ. Ἡ γαλήνη ὅμως αὕτη δὲν πρέπει νὰ παρερμηνεύηται· εἶνε ἡ γαλήνη πρὸ τῆς θυέλλης, ἥτις καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐκραγῇ. Εἰς τὰ μακεδονικὰ κινήματα πρωτεύουσιν ἐν γένει οἱ Βούλγαροι. Ὅτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1903 προεκάλεσε τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Μυρστέγης καὶ τὸ ἐκ ταύτης προελθὸν μεταρρυθμιστικὸν ἔργον, ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ μέρους ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἡσυχίας, ἵνα μὴ ταραχθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐπιρριφθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ εὐθύνη τῆς ἐκ τῶν προτέρων βεβαίας ἀποτυχίας των. Οἱ Βούλγαροι ἀπεφάσισαν ν' ἀναμείνωσιν ἐν ἀδρανείᾳ τὴν παρέλευσιν τῆς διετοῦς μεταρρυθμιστικῆς προθεσμίας καὶ νὰ δώσωσιν εἶτα τὸ πρὸς ἐπανάστασιν σύνθημα. Ἐκτὸς τούτου ὅμως τὸ τελευταῖον ἐπαναστατικὸν κίνημα εἶχεν οὐσιωδῶς ἐξαντλήσῃ τούς τε φυσικοὺς καὶ ὑλικοὺς τῆς Ὀργανώσεως πόρους· πολλοὶ ἐκ τῶν διασημοτέρων ὁπλαρχηγῶν, ὡς λόγου χάριν ὁ Δέλτσεφ, ὁ Δαβιδώφ, ὁ Κοβάτσεφ καὶ ἄλλοι εἶχον φονευθῇ ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ πληθυσμὸς ἦτο κατάκοπος καὶ οἰκονομικῶς κατεστραμμένος, ἐξηντλημένα δ' ἐπὶ τέλους θὰ ἦσαν τὰ χρηματικὰ καὶ πολεμικὰ ἐφόδια. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξοικονομηθῇ χρόνος πρὸς περισυλλογὴν καὶ προπαρασκευήν. Αἱ συγκρούσεις, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὴν περίοδον τῆς «γαλήνης», ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ὀργάνωσις διατηρεῖ ἐν ἐνεργείᾳ κατά τε τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος ὡρισμένον τινὰ ἀριθμὸν μικρῶν σωμάτων, τῶν στελεχῶν καλουμένων, ὧν ἔργον εἶνε τὸ ὑποδαυλίζειν τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ παρέχειν αὐτῷ πᾶσαν ἀναγκαίαν ὑποστήριξιν. Τὸν χρόνον ἄλλως τῆς γαλήνης ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πρὸς πλήρη τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀναδιοργάνωσιν, ἥτις συνίσταται κυρίως εἰς μετατροπὴν τοῦ μέχρι τοῦδε συγκεντρωτικοῦ εἰς ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἡ ἀνωτάτη τοῦ ὅλου κινήματος διεύθυνσις συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τοῦ κεντρικοῦ Κομιτάτου τῆς ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως, ὅ περ ἔχει καὶ ἐν Σόφια δύο ἀντιπροσώπους, τὸν Ματὼφ καὶ τὸν Ταταρτζιέφ.

«Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως συνέδριον ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Κομιτάτου

τούτου καὶ ἡ διαίρεσις τῆς Μακεδονίας εἰς πέντε ἐπαναστατικὰς ζώνας μετὰ ἐκλεγομένων προϊσταμένων. Μέχρι τοῦδε ἐξελέγησαν οἱ προϊστάμενοι τῆς ζώνης Σκοπείων, μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρίσκεται καὶ ὁ Βόρις Σαραφώφ. Ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦ νῦν δύο ἐν Σόφιᾳ ἀντιπροσώπων θ' ἀποστέλλωνται ἐκεῖ πέντε ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαναστατικῶν ζωνῶν, αἵτινες ὅμως θὰ ὦσιν ὅλως αὐτόνομοι. Προκειμένων σπουδαίων ζητημάτων, ὡς λόγου χάριν περὶ γενικῆς ἐξεγέρσεως, ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς συσκέψεως τῶν πέντε προειρημένων ἀντιπροσώπων. Καὶ ἄλλως ὅμως, διαρκοῦντος τοῦ διαλείμματος, εἰργάσθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, συναθροίζοντες χρήματα, ὅπλα καὶ πολεμοφόδια. Ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ διαλείμματος εὐκαιρίαν ἐπωφελήθησαν οἵ τε Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες· ἀμφότεροι ἐξώπλισαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ κατηχοῦσι τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνεῖς των (! !) Ἀλλ' ἐνῷ τὸ βουλγαρικὸν κίνημα στρέφεται ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἐπιδιώκει τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, τὰ σερβικὰ καὶ τὰ ἑλληνικὰ σώματα κατὰ μὲν τὰ φαινόμενα ἐνεργοῦσιν ὅπως περιφρουρήσωσι τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς «τρομοκρατίας», πράγματι ὅμως ὅπως ἐξολοθρεύσωσι τὸ ὁσημέραι μᾶλλον ἐπικρατοῦν βουλγαρικὸν στοιχεῖον. Εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὰ μακεδονικὰ πράγματα φαίνεται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων οὐ μόνον δὲν θὰ τελεσφορήσωσι πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς τῶν Βουλγάρων ὀργανώσεως, ἀλλὰ καὶ θὰ συντελέσωσιν εἰς ἐξασθένησιν τοῦ σερβικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου !

« Ἐπίσης ἀναμφίβολον εἶνε, ὅτι αἱ μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν στοιχείων διαμάχαι εἶνε εὐπροσδεκτόταται εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ ὑποβοηθοῦσι ταύτας καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους. Αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων συγκρούσεις οὐδέποτε ἔλειψαν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπῆρξαν αἱ ἑκατέρωθεν ἀντιθέσεις τοσοῦτον ὀξεῖαι, οὐδέποτε προσέλαβον τοιοῦτον ἀπειλητικὸν χαρακτῆρα, ὅσον σήμερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συμφωνιῶν καὶ τῶν συνεννοήσεων! Ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἶνε ἀληθές, ὅτι τῶν τριῶν ἐθνικοτήτων τὰ συμφέροντα ἀντίκεινται πρὸς ἄλληλα τοσοῦτον, ὥστε ὁ συμβιβασμὸς αὐτῶν νὰ μὴ φαίνηται δυνατός. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι ζητοῦσι καθορισμὸν σφαιρῶν ἐπιρροῆς. Οἱ Βούλγαροι οὐδὲ λέξιν θέλουσι ν' ἀκούσωσι περὶ παρομοίου σχεδίου, ἐνῷ δὲ τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα ὁσημέραι ἰσχυρότερον προσκολλῶνται εἰς τὴν ἀρχήν: «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας», οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀγωνίζονται πάσαις δυνάμεσι πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνῶν. Αἱ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀξιώσεις τῶν τριῶν ἐθνικοτήτων δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἑπομένοις: Οἱ Ἕλληνες συναισθάνονται, ὅτι ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς ὁρίοις, ἐν οἷς πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις, ἐπικρατεῖ τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον, κατέχονται ὑπὸ τοῦ οὐχὶ ἀβασίμου φόβου, ὅτι εἰς τὴν αὐτονομίαν θὰ κατορθώσωσιν οἱ Βούλγαροι νὰ προσδώσωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, ἂν μὴ ἡ αὐτονομία ἀπολήξῃ εἰς προσάρτησιν. Τούτου ἕνεκεν οἱ Ἕλληνες ζητοῦσι νὰ διαιρεθῇ ἡ Μακεδονία κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα εἰς μὲν τοὺς Βουλγάρους τὰ

βόρεια μέρη, αὐτοῖς δὲ τὸ νότιον μέρος μετὰ τῶν ἀκτῶν. Τὰς ἀξιώσεις τῶν Σέρβων δὲν λαμβάνουσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ σημείωσιν. Οὕτω πως ἐξεφράσθη ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Καζάζης (1), οὕτω σκέπτεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία. Καὶ οἱ Σέρβοι ζητοῦσι τὴν διανομὴν τῆς Μακεδονίας μεταξύ, ἐννοεῖται, Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Διεκδικοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀξιοῦ κείμενον μέρος τῆς Μακεδονίας, ἀφίνοντες εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ ἀνατολικόν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐν Σερβίᾳ συνήγοροι τῆς αὐτονομίας· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀσπάζονται τὴν ἰδέαν τῆς γενικῆς αὐτονομίας, ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξαιροῦσι τὴν Παλαιὰν Σερβίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας. Η μία ἐξ αὐτῶν ἀξιοῖ, ὅπως ἡ Παλαιὰ Σερβία θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειστικῶς σερβικὴ χώρα, ἀφεθῇ δ' εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁλόκληρον τὸ Βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως, ἡ ἑτέρα δ' ἀξιοῖ καθορισμὸν σφαιρῶν ἐπιρροῆς καὶ ἐντὸς τῶν αὐτονόμων ἀκόμη μερῶν. Ὅθεν ἐν Σερβίᾳ δὲν ὑπάρχει ἑνιαῖον μακεδονικὸν πρόγραμμα. Ὅλως διαφόρως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων. Οὐδεὶς Βούλγαρος σκέπτεται περὶ διανομῆς τῆς Μακεδονίας.

«Ἄλλοτε ἡ ἰδέα τῆς προσαρτήσεως ἦτο ἐν Βουλγαρίᾳ δημοφιλεστάτη, βαθμηδὸν ὅμως τὰ σχετικὰ σχέδια ἐτέθησαν ἐντελῶς κατὰ μέρος, ἐπειδὴ διέγνωσαν οἱ Βούλγαροι ὅτι ἦσαν ἀπραγματοποίητα. Τὴν ἰδέαν τῆς προσαρτήσεως ἀντικατέστησεν ἡ τῆς αὐτονομίας, ἥτις καὶ ἀπετέλεσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐσωτερικῆς μακεδονικῆς Ὀργανώσεως. Κατ' ἀρχὰς τὸ σχέδιον τῆς αὐτονομίας, ἦτο εὐρύτατον, ἐπρονοεῖτο δ' ἐν αὐτῷ καὶ περὶ δημιουργίας κοινοβουλίου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ **1903** ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις ὑπέβαλε τὰς ἑπομένας ἀξιώσεις: «Διορισμὸν Γενικοῦ »Διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένου· διεθνῆ »εὐρωπαϊκὸν ἔλεγχον». Μεγάλη ἀποδίδεται σπουδαιότης εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διεθνοῦς εὐρωπαϊκοῦ ἐλέγχου, καθ' ὅσον ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις εἶνε πεπεισμένη, ὅτι ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Ρωσσία ἐπιδιώκουσι τὴν διαίρεσιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, καὶ ἰδίως ὅτι ἡ Αὐστρουγγαρία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μακεδονίας.

«Τὸν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας προταθέντα διεθνῆ οἰκονομικὸν ἔλεγχον θεωροῦσιν οἱ Βούλγαροι ὡς μεγάλην ἐπιτυχίαν, καθ' ὅσον τρέφουσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ διεθνὴς οἰκο-

---

Σημ. «Ἑλληνισμοῦ.» Ὁ ἐπιστέλλων τῇ βιενναίᾳ ἐφημερίδι ἀπατᾶται. Ὁ πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας οὐδέποτε ἠμφισβήτησε τὴν ὕπαρξιν σερβικῶν πληθυσμῶν ἐν Μακεδονίᾳ, δηλαδὴ ἐν τοῖς νομοῖς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, ἀλλ' οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, εὐάριθμοι ὄντες, δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς δημιουργίαν σερβικῶν δικαίων καὶ ἀξιώσεων. Οἱ Σέρβοι κέκτηνται σημαντικὴν ἀριθμητικὴν δύναμιν μόνον ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίου, τῷ κακῶς χαρακτηριζομένῳ ὡς μακεδονικῷ τμήματι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τὸ ὁποῖον προσφυέστατα καλεῖται Παλαιὰ Σερβία. Ἀλλ' ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Μοναστηρίῳ οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σλαυομακεδόνες μιξελληνικοὶ πληθυσμοί, ὧν τριακόσιαι περίπου λέξεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ προτελευταίῳ τεύχει τῆς ἡμετέρας Ἐπιθεωρήσεως, ἐκτὸς τῶν πρὸ διετίας δημοσιευθεισῶν ἑτέρων ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀποτελοῦσι καταπληκτικὴν μειονότητα, ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἐρχομένων τῶν ἑλληνικῶν καὶ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν.

νομικὸς ἔλεγχος, ἅπαξ ἐγκαθιδρυθείς, θ' ἀρχίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ εἰσχωρῇ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς διοικήσεως. Ἂν τοῦτο συμβῇ, δύο, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Βουλγάρων, εἶνε τὰ ἐνδεχόμενα: Ἡ τουρκικὴ διοίκησις θὰ καταστῇ διοίκησις ἀγαθή, ὅ περ ἐν τούτοις ἀποκλείεται, ἢ δὲν θὰ καταστῇ· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ γεννηθῶσιν ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ Ἐλέγχου καὶ τῆς Τουρκίας, ὅ περ θὰ ἀναγκάσῃ τὴν Εὐρώπην νὰ προβῇ εἰς διορισμὸν Γενικοῦ Διοικητοῦ! Ὅθεν ἡ ἐνέργεια τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἕνα θὰ ἔχῃ σκοπόν, νὰ ὀξύνῃ πάσῃ δυνάμει, ἐννοεῖται καὶ δι' ἐπαναστάσεως, τὴν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Ἐλέγχου ἀντίθεσιν, ὅπως τοιούτῳ τρόπῳ καταστήσῃ ἀναγκαῖον τὸν διορισμὸν Γενικοῦ Διοικητοῦ. Τοῦ προγράμματος τούτου δεκτοῦ γενομένου, ἐπανάστασις δὲν θὰ ὑπάρξῃ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος. Ἀλλ' ὅπως πότ' ἂν ᾖ, αἱ συνεχεῖς μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐθνικοτήτων συγκρούσεις — ἐσχάτως ἤρξαντο κινούμενοι καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι — δὲν ἀποκλείουσι τὴν πιθανότητα σοβαρωτέρων συμβάντων».

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Εἰς τὴν Τεργεσταίαν «Νέαν Ἡμέραν» ἐπιστέλλουσιν ἐκ Μοναστηρίου τὰ ἑξῆς:

«Μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ἀνέγνωμεν τὴν Διάλεξιν, ἣν ἐποιήσατο ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας κ. Ἠλίας Μπαρμπουλέσκου «περὶ τῆς στάσεως τῶν Ρωμούνων ἀπέναντι τῶν Σέρβων, Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, σχετικῶς πρὸς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα», ὡς Κουτσόβλαχοι δὲ ᾐσθάνθημεν ἀληθῆ ἀνακούφισιν, εὑρόντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ διασήμου καθηγητοῦ συμπεράσματα, στηριζόμενα ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης, οὐχὶ δὲ ὑπαγορευόμενα ἐκ τυφλοῦ φυλετικοῦ πάθους.

Πρὸ τῆς συγχύσεως ἢ μᾶλλον τοῦ πλήρους σκότους, ἅτινα ἐπικρατοῦσι δυστυχῶς ἀπὸ δύο ἰδίως ἐτῶν ἐν Ρωμουνίᾳ, προκειμένου περὶ τῶν Ἀρρωμούνων τῆς Μακεδονίας, ἡ γνώμη ἡ ἀπροκάλυπτος τοῦ καθηγητοῦ φαίνεται ἀναντιρρήτως προερχομένη ἀπὸ ἄνθρωπον ἀρυόμενον τὸ θάρρος του ἐκ τῆς πλήρους συναισθήσεως, ὅτι ἐπισταμένως καὶ κατὰ βάθος γινώσκει ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου ἀποφαίνεται. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν οἱαδήποτε διαφορὰ γνωμῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἀρρωμούνων τῆς Μακεδονίας συνεζητεῖτο ἐν μετριοπαθείᾳ ὑπὸ τῶν εἰδημόνων, διότι μόνον μετριοπαθεῖς συζητήσεις

καὶ εἰλικρινεῖς ἐξηγήσεις θ' ἀπέβαινον πρὸς ὄφελος ἀμοιβαῖον τῶν ἐνδιαφερομένων.

«Ὡς ὁ σοφὸς καθηγητὴς ἀποδεικνύει, αὐτὸ τὸ πολιτικὸν συμφέρον τῆς Ρωμουνίας ἀπαιτεῖ, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ τῇ Βουλγαρίᾳ ἡ κατάκτησις τῆς Μακεδονίας, διότι ἀμέσως ὕστερον θὰ ἐκινδύνευεν ἡ ρωμουνικὴ Δόβρουτσα. Ἀφίνοντες τὰς ὀρθοτάτας ταύτας σκέψεις διὰ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ρωμουνίας ἄνδρας, παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ φιλανθρωπικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως ἡ ἐκπολιτιστικὴ δρᾶσις τῶν Ρωμούνων ἐν Μακεδονίᾳ γίνεται ἐντελῶς ἀντιθέτως τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν αὐτῇ Ἀρρωμούνων, θεωρουμένη ὡς ἐκ τούτου ὑπ' αὐτῶν πᾶν ἄλλο ἢ δρᾶσις ἐκπολιτιστική. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖον θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διευκρινίσωμεν.

«Ἂν δηλαδὴ κατὰ ἱστορικούς τινας οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Μακεδονίας εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς μὲ τοὺς Ρωμούνους, ἂν πράγματι οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ θεωροῦσιν ἡμᾶς ὡς ἀδελφούς των ὁμαίμους καὶ ἐπιζητοῦσιν ἑπομένως τὸ καλόν μας, διατί οὐδόλως λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὰς ἀνάγκας μας, τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντά μας;

«Πρᾶγμά τι, ὅ περ κατ' ἐξοχὴν ὁ Κουτσόβλαχος τῆς Μακεδονίας μισεῖ καὶ ἀπεχθάνεται, εἶνε ὁ κατὰ πολὺ πνευματικῶς ὑφιστάμενός του καὶ ὅμως διὰ τῶν βαναυσοτέρων τρόπων κατορθῶν νὰ ἐπιβάλληται ἄξεστος καὶ ἀγροῖκος ἐκεῖνες κάτοικος τῆς Μακεδονίας, ὁ λεγόμενος Βούλγαρος. Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει ἐκ τοῦ σύνεγγυς τί εἶνε ἱκανὸς νὰ πράξῃ εἰς βάρος του ὁ ἡμιάγριος ἐκεῖνος γείτων του, ἔχων εἰς χεῖρας τὴν εξουσίαν, προτιμᾷ μυριάκις τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ὃν ἔχει συνειθίσῃ, βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὤν, ὅτι ὁ ζυγὸς τοῦ Βουλγάρου ἔσται βαρύτερος.

«Ἡ ἔμφυτος αὐτῷ εὐφυΐα καὶ τὸ εὔστροφον πνεῦμα εὑρίσκουσι τὸν ὅμοιόν του πρὸς νότον ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἔχει συγγενεῖς, ἔχει φίλους καὶ γνωρίμους, ἀπολαύει ἐλευθερίας, ἣν τόσον γνωριζει νὰ ἐκτιμᾷ. Ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἐξ ἀνάγκης, ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς σχέσεσί του αὐτὴν μόνον μεταχειρίζεται, δι' αὐτῆς προοδεύει ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἐν ἑνὶ λόγῳ σχετικῶς εὐτυχεῖ, μὴ ἐπιθυμῶν ἄλλο τι ἢ πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ τοιαύτην ἐλευθερίαν ὅταν ὀνειρεύηται ὁ Κουτσόβλαχος, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι εἶνε παντελῶς ἀδύνατον νὰ τὴν ἔχῃ ἐκ μέρους τῆς Ρωμουνίας, ἀπεχθάνεται δὲ καὶ φοβεῖται τὴν ἐκ Βουλγαρίας, στρέφει κατ' ἀνάγκην τὸ βλέμμα του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκ παραδόσεως ἐκεῖθεν τὴν ἀναμένει.

«Τοιαῦτα ἐν ὀλίγοις τὰ συναισθήματα τῶν Μακεδόνων Κουτσοβλάχων. Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοὶ Ρωμοῦνοι, ἐρχόμενοι ἐνταῦθα, συνιστῶσι μῖσος μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, φιλίαν πρὸς τὸν Τοῦρκον, συνεργασίαν δὲ ἢ μᾶλλον ὑποταγὴν τοῖς Βουλγάροις!

«Τὸ ὅτι πολιτικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐπέβαλον πρὸ τριακονταετίας τὸ ἄνοιγμα ρωμουνικῶν σχολῶν ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδεὶς δύναται σοβαρῶς νὰ διαμφισβητήσῃ, οἱ δὲ ἐπιμένοντες νὰ θεωρῶσι τοῦτο ὡς ζήτημα ἐκπαιδευτικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐν γνώσει θέλουσι ν' αὐταπατῶνται.

«Καὶ ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ κουτσοβλαχικὸς πληθυσμὸς ὁλόκληρος δὲν εἶδε μὲ κακὸν βλέμμα τὸ ἄνοιγμα τῶν σχολῶν ἐκείνων, ἀπ' ἐναντίας διέκρινεν ἐν αὐταῖς

εὐεργέτην ἀφιλοκερδῆ, θέλοντα νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἀγραμμάτους καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς στερουμένους τῶν πάντων, κατὰ τὸ κοινὸν λόγιον, «ἕνα κομμάτι ψωμί», δηλαδὴ ἐθεώρησεν αὐτὰς ὡς φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

«Μόνον κατὰ τὰς ἐπελθούσας ἐν τῷ μεταξὺ πολιτικὰς μεταβολάς, κατὰ τὴν προσάρτησιν δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, βλέπων τὴν στάσιν τῶν ἰθυντόρων τοῦ ρωμουνικοῦ κινήματος, ἤρχισε νὰ νομίζῃ, ὅτι διακρίνει ἐν τῷ Ρωμουνισμῷ ἐχθρὸν ἐργαζόμενον ὑπὲρ ξένων συμφερόντων. Καὶ τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐνισχύθη ἰδίως, ἀφ' ὅτου ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ δῆθεν μακεδονικοῦ Κομιτάτου ἤρξατο προλειαίνουσα τὴν ὁδὸν τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Κουτσόβλαχοι Μακεδόνες, ἐργαζόμενοι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, ἦλθον ἐνταῦθα, κηρύττοντες μῖσος κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καὶ τὴν προσεχῆ ἐλευθέρωσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας. Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι οἱ κηρύττοντες τὰς ἀλλοκότους (διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀντίληψιν) ἰδέας ταύτας ἦσαν οἱ πλεῖστοι ἀπόφοιτοι ρωμουνικῶν σχολῶν. Ἐπῆλθεν ἡ ἀνόητος ἐκείνη ἐξέγερσις τοῦ 1903 καὶ οἱ Βούλγαροι εὗρον προθύμους ἀρωγοὺς τοὺς μὲ ρωμουνικὴν ἐκπαίδευσιν Κουτσοβλάχους. Μετὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Μυρτστέγης ἐζητήθησαν αἴφνης διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Μακεδονίας ἰδιαίτερα προνόμια ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικά.

«Εἶνε ἀστεῖον, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ ζητῇ τις διὰ τοὺς ἄλλους πράγματα, ἅτινα οὗτοι δὲν θέλουσιν. Εἴμεθα ἐπὶ τέλους καὶ ἡμεῖς Κουτσόβλαχοι ἢ δὲν εἴμεθα; Ἀφοῦ εἴμεθα καὶ ἀφοῦ ἔχομεν π ά ν τ α τ ὰ π ρ ο σ ό ν τ α νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιδοκιμάζομεν ταῦτα.

«Δῆθεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων μᾶς ἐπιβάλλουσι διάσπασιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνῷ σαφῶς διακρίνομεν, ὅτι τοῦτο γίνεται μόνον πρὸς ἀσφαλῆ τῶν Βουλγάρων ἐπικράτησιν, ἐν ἄλλοις λόγοις, μᾶς προετοιμάζουσι τὸν βουλγαρικὸν ζυγόν, ὃν τόσον φοβούμεθα, ὡς εἶπον ἀνωτέρω. Τούτου ἕνεκα ἐφανατίσθη εἰς τοσοῦτον ὁ πολὺς πληθυσμός, ὥστε νὰ θεωρῇ τοὺς ρωμουνίζοντας ἀδελφοὺς Κουτσοβλάχους ὡς τὸν χείριστον ἐχθρόν. Ἔχω ὡς παράδειγμα τὰ γινόμενα πρὸ μηνὸς ἐν τῇ πόλει ἡμῶν.

«Αἱ 3330 κουτσοβλαχικαὶ οἰκογένειαι τοῦ Μοναστηρίου διεμαρτυρήθησαν δι' ὅλων τῶν μέσων κατὰ τοῦ ἀνοίγματος ρωμουνικοῦ παρεκκλησίου ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ 48 ὥρας προσέλαβον τοιαύτην ἀπειλητικὴν στάσιν, ὥστε ἐδέησεν ὁλόκληρον τὸ νεοσύστατον κυνηγετικὸν τάγμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, συγκείμενον ἐκ 500 ἀνδρῶν, νὰ παραταχθῇ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὰς 18 ρωμουνικὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἦλθον ἐν τῷ παρεκκλησίῳ, καὶ τοῦτο μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ εἶνε βέβαιον καὶ ὀφθαλμοφανές, ὅτι αἱ τρεῖς χιλιάδες τριακόσιαι καὶ ἐπέκεινα ἐκεῖναι οἰκογένειαι ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, οὐχὶ διότι δὲν θέλουσι ν' ἀκούσωσιν ἱεροτελεστίαν ἐν τῇ κουτσοβλαχικῇ διαλέκτῳ (ἀπεναντίας λίαν ἡδέως ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς των ὁμιλίαις), ἀλλὰ διότι κατέχονται ὑπὸ τοῦ δικαίου ἐκείνου φόβου τῆς βουλγαρικῆς ἐπικρατήσεως.

«Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα ἱστορικὸς τῆς ἀξίας τοῦ κ. Ἠλία Μπαρμπουλέσκου ἂν μελετήσῃ, δύναται νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα, ὠφέλιμα μὲν καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα διὰ τὸν ἀναξιοπαθοῦντα κουτσοβλαχικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας».

ΚΑΤΑΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.

ΣΟΦΙΑ, 28 Ἀπριλίου

Ἀπερίγραπτος εἶνε ἡ λύσσα, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔχουν καταληφθῆ οἱ Βούλγαροι κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ ἐν Ζαγοριτσάνῃ συμβάντα. Ὁ βίος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων κατέστη ἀβίωτος καὶ προβληματικός. Ὑφιστάμεθα τὰ πάνδεινα. Πανταχόθεν ἔχομεν διωγμοὺς καὶ εἰς πᾶν βῆμά μας συναντῶμεν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας.

Ὅλος ὁ τύπος, προεξαρχούσης τῆς «Βετσέρνας Ποστας» τοῦ Μακεδόνος πρώην Σάγγα καὶ ἤδη Σάγγωφ, καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, ἰδίᾳ δὲ οἱ ἄνευ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος Μακεδόνες καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς ἐξηγέρθησαν ἀγρίως καὶ λυσσωδῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὑβρίζοντες διὰ τῶν αἰσχίστων ὕβρεων τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ καταδιώκοντες τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνας ὑπηκόους, ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ τοὺς σφάξωσι καὶ θὰ τοὺς ἐξώσωσι. Διαδηλώσεις καὶ συλλαλητήρια εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς μικροπόλεις ἐγένοντο ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Τουρκίας, ἄγριαι καὶ θορυβώδεις, ἐπιθετικαὶ δὲ εἴς τινα μέρη, ὡς ἐν Καρᾶ-Μπουνὰρ καὶ Φιλιππουπόλει, ἐν ᾗ πολλὰς ἀψύχους ὑέλους, καθρέπτας, τραπέζια, καναπέδες καὶ εἰκόνας ἐν στόματι μαχαίρας διεπέρασαν.

Ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια τιμῆς, ζωῆς καὶ περιουσίας. Ἡ Βουλγαρία σήμερον εὑρίσκεται εἰς χείρονα κατάστασιν ἢ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Τουρκία. Ἐνταῦθα μᾶλλον εἶνε ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων ἢ ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας διέρχονται ἡμέρας ἀγωνίας καὶ δοκιμασίας. Μὲ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἤρχισαν καὶ τὰ πάθη τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων

Ποῦ δὲ θὰ καταλήξωσι τὰ πράγματα, οὐδεὶς δύναται νὰ προΐδῃ, ἐνόσῳ ἡ Τουρκία καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν πράττουσιν ὅ τι ἐπιβάλλεται αὐταῖς νὰ πράξωσι καὶ ἐνόσῳ ἡ Εὐρώπη βλέπει ἀπαθῶς καὶ χαιρεκάκως καὶ δὲν θέτει τοὺς φιλοταράχους τούτους εἰς τὴν θέσιν των καὶ δὲν πέμπει αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς τὴν Σίπκαν νὰ βλέπωσι μακρόθεν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν.

Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντων κακούργων καὶ δολοφόνων τῶν ἀθώων Μακεδόνων καὶ συλλαλητήριον ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα μὲ σημαίας πενθίμους καὶ μουσικὴν ἀνακρούουσαν πένθιμον ἐμβατήριον μέχρι τῆς ἀγορᾶς, ἐνῷ ὡμίλησαν τέσσαρες Μακεδόνες Βούλγαροι, ὑβρίσαντες πᾶν τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὴν Τουρκίαν. Ἐκ τούτων ὁ εἷς εἶνε ἀνεψιὸς τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Βασιλείου, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεπαιδεύθη δωρεὰν ἴσως ἐν Χάλκῃ.

Οἱ διαδηλωταὶ διελύθησαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ τάξει μὲ ὅλας τὰς ἀπειλάς, ὅτι ἤθελε μεταβῇ καὶ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Φιλιππουπόλεως. Εἰς τὸ συλλαλητήριον τοῦτο μόλις παρῆσαν 140 Βούλγαροι τῆς ἐσχάτης ὑποστάθμης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχισυντάκτου τῆς ἐνταῦθα ἑβδομαδιαίας ἐλαφρᾶς ἐφημερίδος «Νόβα Ἐποχα». Οὐδεὶς τῶν καλῶν καὶ γνησίων Βουλγάρων ἔλαβε μέρος καὶ οὐδεὶς τῶν λογίων διδασκάλων καὶ δικηγόρων ἐδέχθη νὰ ὁμιλήσῃ, ἀποδοκιμαζόντων ἐξ ἀντιπολιτεύσεως ἢ συμφέροντος τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ γιγνόμενα κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Λυποῦμαι πολὺ ὅτι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ ἐν Πύργῳ, διὰ νὰ ἴδωσι τοὺς αὐτόθι Ἕλληνας, οἵτινες ὡπλισμένοι παρηκολούθησαν μακρόθεν τὴν ἀνθελληνικὴν διαδήλωσιν, διπλάσιοι ὄντες τῶν διαδηλωτῶν.

Εἰς τὴν Ἀγχίαλον βασιλεύει ἄκρα ἀναρχία, ἕνεκα τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὁποῖον οἱ Βούλγαροι ἠθέλησαν νὰ καταλάβωσι κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἑορτήν, διανέμοντες προσκλήσεις προκλητικὰς εἰς ὅλα τὰ πέριξ χωρία, ὅπως ὅλοι οἱ χωρικοὶ κατέλθωσιν ἔνοπλοι καὶ καταλάβωσιν αὐτό, ὡς ἀνῆκον δῆθεν εἴς τινα Βούλγαρον, κτίσαντα τοῦτο πρὸ 50 ἐτῶν διὰ συνδρομῶν τῶν τότε μὴ ὑπαρχόντων Βουλγάρων χωρικῶν.

Τὸ μοναστήριον τοῦτο καὶ πρό τινων ἐτῶν ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Βούλγαροι, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν, φοβηθέντες τοὺς γενναίους Ἀγχιαλίτας. Ἀλλὰ καὶ ἤδη δὲν κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσωσι τὸν σκοπόν των, φοβηθέντες τοὺς ἐξηγριωμένους Ἀγχιαλίτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν, ἔνοπλοι καὶ μένοντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ, νὰ μὴ ὑποχωρήσωσι πρὸ οὐδεμιᾶς βίας, ἀλλὰ ν' ἀγωνισθῶσι μέχρι θανάτου, τινάσσοντες ἐν ἀνάγκῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἀέρα, ἐὰν ἔβλεπον πᾶσαν ἀντίστασιν αὐτῶν ἀδύνατον.

Ἡ Κυβέρνησις, κατιδοῦσα τὸν κίνδυνον καὶ τὰς συνεπείας, ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ ἓν τάγμα στρατοῦ καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ μὴ ἀποπειραθῶσι νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ, ὅ περ καὶ ἐγένετο, ματαιωθείσης οὕτω τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς πανηγύρεως. Ἀπηνὴς ἐν γένει εἶνε ἡ καταδίωξις τῶν Ἀγχιαλιτῶν καὶ τὸ πρῶτον κτύπημα ἐσημειώθη διὰ τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, δι' οὗ ἔζων καὶ διετηροῦντο οὗτοι πωλοῦντες αὐτὸ ἀπὸ 2—5 φρ. τὰ ἑκατὸν χιλιόγραμμα, ἐνῷ τώρα ἡ Κυβέρνησις τὸ προσφέρει μόνον 1,80, ὅσον δηλαδὴ κοστίζει, ἵνα ἀναγκάσῃ τοὺς Ἀγχιαλίτας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν βιοποριστικὴν αὐτὴν ἐκμετάλλευσιν.

ΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Τὸ ἔργανον τοῦ Κομιτάτου τοῦ Ἐξωτερικοῦ μακεδονικοῦ Ὀργανισμοῦ αἱ «Μεταρρυθμίσεις», γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς μεγάλης προόδου τοῦ σερβικοῦ παράγοντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Σκοπίων:

«Ἀπὸ τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου (1885—1886) οἱ Σέρβοι ἐσχημάτισαν δραστηρίαν προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως προπαρασκευάσωσιν ἔδαφος ἀπαιτήσεων. Ἡ κυριωτέρα δρᾶσις των διηυθύνετο εἰς τὸ ἄνω λεκανοπέδιον τοῦ Ἀξιοῦ, ὅ περ μετὰ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Βρεγαλνίτσας σχηματίζει εὐρύτατον πεδίον, ἀποτελοῦν τὴν ἐπαρχίαν Σκοπίων καὶ ὅπερ εἶνε ἡ κλεὶς τῆς Μακεδονίας. Ἐκεῖ οἱ Σέρβοι ἀρχῆθεν συνεκέντρωσαν τὰς ἐνεργείας των. Κατ' ἀρχὰς εὗρον σοβαρὰν ἀντίστασιν, διότι τὸ ἐθνικὸν βουλγαρικὸν αἴσθημα ἦτο ἀνεπτυγμένον καὶ διηυθύνετο ὑπὸ πεπειραμένων ἀρχηγῶν. Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μικρόν, διότι ἐξέλιπον οἱ πεπειραμένοι ἀρχηγοὶ καὶ ἐχαλαρώθη τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Ἡ σερβικὴ Προπαγάνδα, ἐπωφεληθεῖσα τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐπεδόθη συντόνως εἰς συστηματικὴν ἐργασίαν, ἧς τὸ στάδιον ηὐρύνθη, αἱ δὲ ἐπιτυχίαι αὐτῆς εἰσὶ σήμερον μεγάλαι. Οἱ Σέρβοι ἵδρυσαν λαμπρὰ γυμνάσια ἀρρένων τε καὶ θηλέων μετὰ καλῶς διοργανωμένων οἰκοτροφείων, ἐχόντων περισσοτέρους τῶν βουλγαρικῶν ὑποτρόφους. Ἔχουσι καὶ πρωτοβάθμια σχολεῖα καὶ κοινότητας ἰσχυρῶς συνηνωμένας μετὰ νέας ἀνεπτυγμένης τάξεως πολιτῶν ἐπιτυχῶς ἐργαζομένης. Μεταξὺ τοῦ κλήρου, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πολιτῶν τῶν ἀποτελούντων τὰς σερβικὰς κοινότητας ἐπικρατεῖ ἀλληλεγγύη.

«Ἡ κατάστασις τῶν Βουλγάρων εἶνε πολὺ λυπηρά. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ σχολικὸν ἔργον των εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀποσύνθεσιν καὶ παραλυσίαν. Οὐδεμία ἀλληλεγγύη μεταξὺ ποιμένων καὶ ποιμνίου. Ὁ πληθυσμὸς κατέχεται ὑπὸ φοβερᾶς ἀδρανείας καὶ ἀπαθείας πρὸς τὰ ἐθνικὰ πράγματα. Ἡ καθωπλισμένη σερβικὴ προπαγάνδα ἐνίσχυσε περισσότερον τὴν προσήλωσιν εἰς τὸν Σερβισμόν. Ἐν πρώτοις κατέλαβον τὴν μεγάλην ἐπαρχίαν τῆς Κόζνιτσας. Τὰ χωρία, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἀνεγνώρισαν τὸν σερβικὸν κλῆρον ὡς θρησκευτικὴν αὐτῶν ἀρχὴν καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους διδασκάλους, δεχθέντα Σέρβους τοιούτους. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ἐν τῷ τριγώνῳ τῆς Κόζνιτσας, ὅ περ ἀποτελεῖ ἐξαιρετικῶς κατάλληλον βάσιν πρὸς ἐνέργειαν, αἱ σερβικαὶ συμμορίαι ἀνέπτυξαν τὴν δρᾶσιν αὐτῶν πρὸς ἀνατολάς, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς δυσμὰς καὶ μετ' ἐπιτυχεῖς ἐργασίας ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ Κράτσοβον καὶ πρὸς μεσημβρίαν μέχρι Βελεσσῶν καὶ ἐκεῖθεν, ὑπερβᾶσαι τὸν Ἀξιόν, ἡνώθησαν μετὰ τῶν κατὰ τὰ μέρη τοῦ Πριλάπου καὶ τῆς Πορίτζιας εὑρισκομένων ἑτέρων σερβικῶν συμμοριῶν, ἀφανεῖσαι εἰς τὰ πλησίον τῶν βουλγαρικῶν συνόρων χωρία. Ἡ ἐξωπλισμένη καὶ πεφωτισμένη σερβικὴ Προπαγάνδα διευθύνεται ὑπὸ καλῶς ὠργανωμένων σωματείων ἐν Σκοπίοις, ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς κλῆρος καὶ οἱ Βούλγαροι διδάσκαλοι ἀδρανοῦσι σὺν τῇ πληρεστάτῃ ἀπελπισίᾳ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ».

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Η «Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία» δημοσιεύει ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς φύλλῳ τὸ κατωτέρω ἄρθρον.

«Τὸ κρητικὸν πρόβλημα καθίσταται ὁσημέραι ἀπειλητικώτερον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἀνατολῇ καὶ δέον νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ὧν ἅπασα ἡ τακτικὴ συνίσταται εἰς τὸ χρονοτριβεῖν, δὲν πράττουσι τὸ ἐφ' ἑαυτῶν, ὅπως προλάβωσι περιπλοκὰς καὶ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ ζητήματος τούτου τὸν ὀξὺν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἡ κατάστασις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἁπλουστάτη καὶ ἀπορεῖ τις πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐπιδείνωσις. Ὅλος ὁ κρητικὸς λαὸς ζητεῖ τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Κρητῶν ὄντων ἁγνῶν Ἑλλήνων καὶ ἐχόντων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπόλυτον ταὐτότητα ἠθῶν, γλώσσης καὶ αἰσθημάτων. Δοθείσης τῆς ἀρχῆς, ὅτι οἱ λαοὶ εἶνε κύριοι τῆς τύχης των, αἱ Δυνάμεις, αἱ ἀποσπάσασαι τὴν Κρήτην ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δὲν εἶχον ἢ νὰ ἐκπληρώσωσι τοὺς πόθους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον οὐδεμία ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ἔχῃ βλέψεις ἐπὶ τῆς γωνίας ταύτης τῆς γῆς καὶ ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος κατ' οὐδὲν παραβλάπτει τοὺς βαθεῖς πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἐν τούτοις, ἐξεταζομένων ἐγγύτερον τῶν πραγμάτων, βλέπομεν, ὅτι ταῦτα δὲν κανονίζονται τόσον εὐκόλως, διότι αἱ Δυνάμεις εἶνε ὑπόχρεοι νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει μέχρι σημείου τινὸς τὴν φιλοτιμίαν τῆς Τουρκίας, ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι ἐκεῖ ἔνθα ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ εὐχερῶς ἡ συμφωνία, ἡ συζήτησις κινδυνεύει νὰ λάβῃ βίαιον χαρακτῆρα.

«Ὅταν αἱ Δυνάμεις διεκανόνισαν τὸ κρητικὸν ζήτημα, κατόπιν ἐπαναστάσεων, αἵτινες εἶχον φέρῃ τὴν νῆσον εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἐπροίκισαν αὐτὴν μὲ αὐτόνομον διοίκησιν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, τῶν τουρκικῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόντων εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ παραχωρήσῃ τουρκικὸν ἔδαφος. Οὕτως ἐτηρήθησαν τὰ προσχήματα, διότι πράγματι ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐχωρίσθη τῆς Τουρκίας. Θὰ ἦτο λογικώτερον, ἂν ἱκανοποιοῦντο ἀμέσως οἱ πόθοι τῶν Κρητῶν καὶ τοῖς ἐπετρέπετο νὰ κηρύξωσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἀφοῦ οὗτος ἦτο ὁ θερμότερος αὐτῶν πόθος.

«Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμῳ αὐτῆς εἶχεν ὑποστῇ σοβα-

ρὰν ἀποτυχίαν καὶ συνεπῶς ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἦτο ἀδύνατον νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῇ αἱ Δυνάμεις ἐδάφη, διὰ τὴν κατοχὴν τῶν ὁποίων εἶχε κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἅτινα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων.

«Ἡ ὀργάνωσις λοιπὸν τῆς Κρήτης εἰς χώραν αὐτόνομον, μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων, ὅστις ἐξελέγη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος πρὸς μερικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἀπετέλει ἢ πρόσκαιρον λύσιν, προσωρινὴν κατάστασιν, μέλλουσαν ἀφεύκτως νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἡ Κρήτη ἰδίαις δυνάμεσι δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀναπτύξεώς της. Αἱ Δυνάμεις τῇ ἔδωκαν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐφάνησαν λίαν φειδωλαὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρακτικὰ μέσα τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Συνεπείᾳ τούτου, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἡ Κρήτη ἐφυτοζώει μᾶλλον ἢ ἔζη καὶ ἡ γενικὴ καχεξία ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν πόρων ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της εἰς τὰς πολιτικὰς διαθέσεις τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις εἶδε πλέον ἢ παρά ποτε, ὅτι μόνη ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν νῆσον διοίκησιν κανονικὴν καὶ ἀρκούντως σοβαράν, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς χώρας. Ἡ πρᾶξις τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου, ὁρκισθέντων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, δεικνύει, ὅτι ὁ κρητικὸς λαὸς ἐζύγιζε σοβαρῶς τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἑνώσεως καὶ ὅτι ἀπεφάσισε σταθερῶς νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, νὰ συμμερισθῇ τὴν πολιτικὴν τύχην, καλὴν ἢ κακήν, τῶν ἀδελφῶν του Ἑλλήνων, τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως Γεωργίου.

«Τὸ ζήτημα λοιπὸν ἔγκειται εἰς τὸ ἂν αἱ Δυνάμεις δύνανται νὰ συναινέσωσι σήμερον εἰς τὴν ἕνωσιν, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι νέον κίνδυνον.

«Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἶχον ἀναλάβῃ πολλάκις τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ θίξωσι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀλλ' εἶνε ζήτημα ἂν ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐτηρήθη πάντοτε. Ἡ κατάστασις, λόγου χάριν, ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς Τουρκίας δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὰς Δυνάμεις πάντοτε ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ λάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, τὰ ἀντιτιθέμενα εἰς τὰς κρητικὰς ἀξιώσεις.

«Ἄλλως τε καὶ ἂν εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ δυσχέρεια παρακάμπτεται εὐχερῶς, διότι ἡ Κρήτη ἔχει ἀπολεσθῇ ὁριστικῶς διὰ τὴν Τουρκίαν, ἑπομένως ἡ προσάρτησις αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠδύνατο νὰ γείνῃ ὑπὸ ὅρους, μὴ θίγοντας τὴν εὐαισθησίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

«Τὸ ἀληθὲς κώλυμα ἑπομένως δὲν προέρχεται ἀπὸ μέρους τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν στοιχείων τῶν ἐνεργούντων ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς. Ἐὰν ἡ Κρήτη δοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ Δυνάμεις φοβοῦνται, ὅτι οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι θὰ ζητήσωσιν ἀντισταθμίσματα ἐν Μακεδονίᾳ εἰς βάρος ἰδίως

τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς ταύτης ἐπαρχίας. Ἐὰν δὲ ἡ Ἑλλὰς ἔχῃ πολιτικὸν συμφέρον νὰ προσαρτήσῃ τὴν Κρήτην, ἔχει ἴσον συμφέρον ἢ καὶ μεῖζον νὰ μὴ παραιτηθῇ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, θὰ ἦτο δὲ λυπηρὸν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἐὰν ἡ θέσις αὐτοῦ ἐξησθένει αὐτόθι.

«Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐννοεῖ τις τὴν δυσχερῆ θέσιν καὶ τὴν ἄκραν σύνεσιν, μεθ' ἧς πολιτεύονται ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος. Δὲν δύνανται νὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν Δυνάμεων, ἀφ' ὧν ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἐξαρτᾶται ὡς Ὕπατος Ἁρμοστής, ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν δύνανται ν' ἀποδοκιμάσωσι τελείως καὶ τοὺς Κρῆτας, οἵτινες ὠθοῦσι τὴν ἀντιπολίτευσιν μέχρι τῆς βίας, κινούμενοι ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῶν αἰσθήματος καὶ ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν ἐκ καταγωγῆς. Οὕτω τιθέμενον τὸ πρόβλημα εἶνε λεπτότατον διὰ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον καὶ ἀπορεῖ τις πῶς κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ δύο τόσον σπουδαίων πολιτικῶν ἀναγκῶν.

«Ἡ λύσις, ἥτις θὰ ἐπέλθῃ εἰς ὡρισμένην στιγμὴν δὲν εἶνε ἀμφίβολος. Ἡ προσάρτησις τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιβάλλεται. Ἐὰν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία τις πρὸ 2—3 ἐτῶν, ὅτε ὑπῆρχε πεποίθησις εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Κρήτης ἐκ τῶν ἰδίων πόρων, σήμερον δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία, διότι ὁ κρητικὸς λαὸς ἐδήλωσε πλειστάκις τὸν σταθερὸν αὐτοῦ πόθον, ὅπως συμμετάσχῃ τῆς τύχης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὑπολείπεται λοιπὸν μόνον νὰ γνωσθῇ, ποίαν στιγμὴν θὰ θεωρήσωσιν αἱ Δυνάμεις κατάλληλον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐλπίδων τῆς Κρήτης, δέον ὅμως νὰ εὔχηταί τις, ὅπως αἱ Δυνάμεις μὴ ἀναμείνωσι τὴν συντέλεσιν τοῦ μοιραίου καὶ ρεύσῃ καὶ πάλιν αἷμα ἐν τῇ νήσῳ, ἥτις ὑπέστη τόσας καταστροφὰς καὶ ἣν ἐν τούτοις ἡ φύσις ἐπροίκισε διὰ πάντων τῶν συντελούντων εἰς τὴν δόξαν τῶν εὐτυχῶν χωρῶν».

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

Τὴν 31ην τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος **Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης** ἔπεσε θῦμα δολοφονίας ὑπὸ τὴν πύλην τοῦ Βουλευτηρίου. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος συνελθὸν ἐκτάκτως ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς ἔκκλησιν :

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνελθὸν σήμερον, 1ην Ἰουνίου 1905, εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ δεινοῦ ἀνοσιουργήματος, οὗ τινος ἔπεσε θῦμα ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ μεγάτιμος πολίτης Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, ἐκφράζον τὴν βαθεῖαν ἐπὶ τῷ γεγονότι θλῖψιν του, δὲν δύναταί ἢ ν' ἀτενίσῃ μετὰ πόνου τὴν κρίσιμον πολιτικὴν κατάστασιν, τὴν ἐντεῦθεν καταδηλουμένην.

«Ἐν χώρᾳ, οἵα ἡ Ἑλλάς, ἔνθα τὴν χεῖρα τῶν δολοφόνων δὲν κινοῦσι κατὰ κορυφῶν πολιτειακῶν ἑταιρεῖαι ἀναρχικῶν, ἢ ἄγρια πάθη κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν διαιρέσεων, μόνον ἡ ἀποθράσυνσις τοῦ ἀτόμου ἀπομένει ὡς ἐξήγησις τοῦ δεινοῦ φαινομένου.

«Καὶ ὅτι μὲν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ὁ σώζων τὰς πολιτείας χαλινὸς τοῦ νόμου ἐχαλαρώθη παρ' ἡμῖν ἐπικινδύνως εἶνε γεγονὸς ὅσον ἀξιοθρήνητον, τόσον τοῖς πᾶσι γνωστόν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἐννοήθη καλῶς ἢ νοηθὲν ὑπετιμήθη εἶνε τὸ μέγεθος τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου. Ὑπελείφθη ἀρκοῦσα ἑκάστῳ φροντὶς περὶ τῶν ἰδίων ὑποθέσεων, εἴτε ἄρχων ἐτύγχανεν οὗτος, εἴτε ἀρχόμενος, πᾶσα δὲ τυχὸν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι διαμαρτυρία ἐχαρακτηρίσθη ἀπαισιοδοξία, ταράσσουσα τὴν ἤρεμον ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς.

«Ἐν τούτοις τὸ δηλητήριον ἐνήργει βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς. Ἀφοῦ τὸ ζήτημα ἐτέθη ὡς ζήτημα εὐζωΐας, ἀφοῦ ἡ ἄμυνα τῆς κοινωνίας κατὰ τῶν κακοποιῶν περιωρίσθη εἰς νόμους, γράμματα νεκρὰ καταστάντας, ἐλλείψει κράτους ζωοποιοῦντος αὐτούς, ἑπόμενον ἦτο αὐτὸ μὲν ν' ἀποβάλῃ πᾶν κῦρος, ἡ δὲ ἀτομικὴ θέλησις θρασεῖα νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ νόμου καὶ ποδοπατήσῃ αὐτόν.

«Τὸ Συμβούλιον, μετὰ θλίψεως καὶ δέους προσβλέπον τοιαύτην κατάστασιν, ἀτιμάζουσαν τὸν τόπον ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, δὲν ἐνόμισε περιττὸν νὰ κρούσῃ σήμερον τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ νὰ εὐχηθῇ ἵνα ἡ δικαία συγκίνησις, ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐπὶ τῷ πλήγματι τῷ κατενεχθέντι εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐννόμου τάξεως, ἣν ὁ δολοφονηθεὶς ἐνεσάρκωνε, μὴ μείνῃ ἄνευ ἀποτελεσμάτων.

«Ἂς ἐννοήσωμεν ὅλοι, ὅτι ἡ πολιτειακὴ ἔκλυσις ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον. Ὅτι κοινωνία σιδηροφοροῦσα καὶ ἀλληλοσφαζομένη δὲν ἔχει μέρος εἰς τὸν πολιτισμόν, οὔτε εἰς τὰς τύχας τοῦ κόσμου, ὅτι ἡ ἀδιαφορία εἶνε πλέον προδοσία. Ἰδίως δὲ ἂς λάβωσιν ὑπὸ σοβαρὰν πλέον σκέψιν ὅλα ταῦτα ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ Νόμος ἐνεθρόνισεν ὡς ἄλλην θείαν Πρόνοιαν τοῦ Κράτους, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία, ὑψίστην ἀξιοῦσα καταγωγήν, ὑψίστας ἐπιβάλλει καὶ ὑποχρεώσεις εἰς αὐτοθυσίαν.

«Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἔχον ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑφισταμένην ἔκρυθμον ταύτην κατάστασιν, καταισχύνουσαν τὴν ἡμετέραν πατρίδα:

«Ἐπικαλεῖται τὴν δραστηριωτέραν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν χάρτου, παρέμβασιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Βασιλέως, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ δυναμένου να θέσῃ τέρμα εἰς αὐτήν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ὁποίου ἀνετέθη ἡ τήρησις τοῦ Συντάγματος.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 20 Ἰουνίου.—Αἱ τελευταῖαι ἀσφαλεῖς πληροφορίαι περὶ τῶν ἐν τῷ Νομῷ ἡμῶν συμβάντων ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως. Κατ' εἰδήσεις ἐκ Γιαννιτσῶν τῇ 10ῃ μεσοῦντος Βούλγαροί τινες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου Μητροπολίτου Βοδενῶν Στεφάνου, κακοποιήσαντες ἕνα ἀστυφύλακα θελήσαντα νὰ ἐπέμβῃ. Ἡ στρατιωτικὴ περίπολος σπεύσασα κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ πέντε ἐκ τῶν πρωταιτίων.

Ὡσαύτως βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ χωρίον Δεβραμίρ, ἐπέβαλεν εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ξυλοκοπήματος δέκα ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου. Οἱ δέκα οὗτοι πρόκριτοι πρὸ ἓξ περίπου μηνῶν ἕνεκα διαφόρων ἀπειλῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προσχωρήσουσι εἰς τὸ σχίσμα. Ἐσχάτως ὅμως ἠγέρθησαν κατ' αὐτῶν ὑπόνοιαι ὅτι μὴ φοβούμενοι πλέον τὰς βουλγαρικὰς καταπιέσεις εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας.

Δὲν παύουσιν ὅμως ἀπὸ τοῦ ν' ἀναγγέλλωνται καὶ συμπλοκαὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων μετὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.

Οὕτω παρὰ τὸ χωρίον Πατατσὶ τῆς περιφερείας Βοδενῶν πολυάριθμος βουλγαρικὴ συμμορία συνεπλάκη μετὰ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος, ἡ δὲ συμπλοκὴ διήρκεσεν ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους. Οἱ πέριξ τουρκικοὶ στρατιωτικοὶ σταθμοὶ εἰς τὸν κρότον τῶν πυροβολισμῶν ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι τρία ἀποσπάσματα στρατοῦ ἐπὶ τόπου. Καὶ τὸ μὲν μακεδονικὸν σῶμα κατώρθωσε ν' ἀπομακρυνθῇ ἄνευ συγκρούσεώς τινος, ἡ βουλγαρικὴ ὅμως συμμορία ὑπέστη ζημίας καθόσον, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Τοῦρκοι, ἀπώλεσε 15 νεκρούς, τοὺς ὁποίους ὅμως οἱ σύντροφοί των κατώρθωσαν ν' ἀποκομίσωσι.

Τὴν 31 πάλιν λήξαντος μηνὸς μακεδονικὸν σῶμα ἐπετέθη ἐναντίον βουλγαρικῆς συμμορίας πλησίον τῆς κωμοπόλεως Γκολεζάνης. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μακεδονικοῦ σώματος Ἀκρίτας, πληροφορηθεὶς ὅτι πολυμελεστάτη συμμορία εὑρίσκετο μεταξὺ Γερμανόβου καὶ Γκολεζάνης, διηυθύνθη πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, διαιρέσας τοὺς ἄνδρας του εἰς τρία ἀποσπάσματα. Τὰ δύο μικρότερα ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ παρεμποδίσωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν μὲ τὸ χωρίον Κουζανόβα. Ὁ ἀρχηγὸς μετὰ τοῦ ἰσχυροτέρου ἀποσπάσματος διηυθύνθη κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ χωρίον.

Τὴν δεκάτην πρωϊνὴν ὥραν ἰσχυρὰ βουλγαρικὴ συμμορία, ἀριθμοῦσα ἑξήκοντα μέλη, ἐνεφανίσθη καὶ συνεπλάκη μετὰ τῶν δύο ἀποσπασμάτων καταλλήλως ὠχυρωμένων, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὰς οἰκίας καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου.

Τὸ κύριον ἀπόσπασμα τῶν Μακεδόνων μετὰ τουφεκοβολισμὸν διαρκέσαντα ἐπὶ ὥραν ἐνήργησεν ἔφοδον κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν ἐκ τοῦ χωρίου, ἀποκομίζοντες καὶ ἑπτὰ τραυματίας ἐπὶ ἡμιόνων.

Τὴν ἐπιμένην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐξηκριβώθη ὅτι ἡ βουλγαρικὴ συμμορία ἀπώλεσε 40 ἐκ τῶν μελῶν της. Ἐκ τῶν Μακεδόνων τρεῖς ἐφονεύθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς κατήγετο ἐκ Νιαούσης.

Μοναστήριον 20 Ἰουνίου.— Αἱ ἐγκληματικαὶ πράξεις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ αἱ διάφορει ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καταφθάνουσαι εἰδήσεις πολὺ ἀπέχουσι ἀπὸ τοῦ νὰ πιστοποιήσωσι μεταβολήν τινα τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὰ βελτίω.

Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὅλει μας ἀκόμη διερχόμεθα πολλάκις ἡμέρας τρόμου καὶ ἀπελπισίας.

Οὕτω εἰς τὴν συνοικιαν Γκενῆ τῆς πόλεώς μας καὶ ἐν βουλγαρικῇ οἰκίᾳ κειμένῃ πλησίον τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς κοινότητος αἰφνιδία ἔκρηξις βομβῶν δυναμίτιδος ἐπῆλθε προχθές. Ὁ υἱὸς τοῦ ἰδιοκτήτου Βείκου, ὅστις εἶνε ἐπίτροπος βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἷς ἄγνωστος ἐφονεύθησαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως. Ἔρευναι γενόμεναι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπέληξαν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ πεντε ἄλλων βομβῶν, αἵτινες προφανῶς ἦσαν προωρισμέναι διὰ τὰς ἐν τῇ περιφερείᾳ βουλγαρικὰς συμμορίας.

Περὶ τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων ἔχω νὰ σᾶς μεταβιβάσω τὰς ἀκολούθους ἀσφαλεῖς εἰδήσεις. Μικρὸν μακεδονικὸν σῶμα, πληροφορηθὲν ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Μῆτρον Βλάχον βουλγαρικὴ συμμορία διηυθύνετο πρὸς τὸ χωρίον Τέλοβον, ὅπως ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ, ἔσπευσε πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς καὶ συνεπλάκη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τουρκικὸς στρατὸς ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου καὶ ἀντὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Βουλγάρους, κατεδίωξε τὸ μακεδονικὸν σῶμα, ὅ περ ἐνωθὲν μεθ' ἑνὸς ἄλλου ἐκ 30 ἀνδρῶν ἠναγκάσθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους ἀνερχομένους εἰς 80 καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ν' ἀποχωρήσουν μετ' ἀπώλειαν 5 νεκρῶν καὶ 3 τραυματιῶν.

Οἱ Μακεδόνες ἐτέθησαν πάλιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Βουλγάρων, οὓς ἀνεκάλυψαν κρυπτομένους εἰς δάσος βορειονατολικῶς τοῦ χωρίου καὶ συνήφθη συμπλοκὴ διαρκέσασα πολλὰς ὥρας.

Καστορία 20 Ἰουνίου.—Βούλγαροι τοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν χθὲς τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Γολδορόπη τῆς περιφερείας μας Κωνσταντῖνον Πέτρου Γκαβαλιάτσον, ἡλικίας 40 ἐτῶν, διότι ἐπέμενε πιστὸς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν παρ' ὅλας τὰς ἐναντίον του ἀπειλάς. Οἱ δολοφόνοι μετέβησαν πρῶτον εἰς τὴν στάνην τοῦ θύματος, ἀπέχουσαν ἡμίσειαν ὥραν τοῦ χωρίου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸν εὕρισκον ἐκεῖ. Μὴ ἐπιτυχόντες ὅμως μετέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ χωρίον καὶ συνέλαβον τοῦ υἱὸν τοῦ θύματος ἡλικίας 15 ἐτῶν, τὸν ὁποῖον δι' ἀπειλῶν καὶ ραβδισμῶν ἠνάγκασαν νὰ προδώσῃ τὸ μέρος, ὅπου εὑρίσκετο ὁ πατήρ του.

Ὁ νέος τότε ὡδήγησε τοὺς λῃστὰς εἰς τὸν σταῦλον τῆς οἰκίας καὶ ἐκεῖ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ τὸν πατέρα του, ἱκετεύων αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῶν βασανιστηρίων τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὰς φωνὰς τοῦ τέκνου του ὁ δυστυχὴς ἐξῆλθε τῆς κρύπτης καὶ γονυκλινὴς ἱκέτευε τοὺς κακούργους νὰ φεισθῶσι τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀφοῦ πολυτρόπως τὸν ἐβασάνισαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ υἱοῦ του, τὸν ἐφόνευσαν ἐπὶ τέλους.

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ (1)

Ἡ κρίσις, ἣν ἀπό τινος χρόνου διέρχεται ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερος καὶ ἀλύτρωτος, προκαλεῖ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ὁμοφύλων, τὴν προσοχὴν τῶν ἀλλοεθνῶν. Κατόπιν ἀγώνων, ἰσχυρῶν καὶ ὑπερανθρώπων, τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς τμήματος τῆς χώρας, ἐφ' ἧς ἀπ' αἰώνων ἀνέπτυξε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς ἀναβιώσεως. Ἀνεμένετο μετὰ τὸ μέγα γεγονὸς ἡ συντέλεσις τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἡ ἐν ἑνιαίᾳ πολιτείᾳ ἕνωσις καὶ συγκέντρωσις τῶν διεσπασμένων δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐλάχιστα κατωρθώθησαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀφ' ἑνὸς ἀντιδραστικὴ πολιτική, προερχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφ' ἑτέρου σφαλερὰ ἀντίληψις τῶν ἰθυνόντων κύκλων τοῦ ἐλευθέρου κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς παλιγγενεσίας δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, καὶ δὴ εἰς τὸ πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἐκπροσωποῦν αὐτὴν κράτος, ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον.

Ἡ ἐν ἔτει 1863 ἐπελθοῦσα ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν ἔτει 1881 γενομένη προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ μόνα γεγονότα κατὰ τὴν τελευταίαν ὀγδοηκονταετίαν, βήματα ὅπως δήποτε ἄξια λόγου πρὸς τὴν πανελλήνιον Ἕνωσιν.

Παρὰ ταῦτα, μόλις τὸ τρίτον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διατελεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλεύθερον. Τὸ λοιπὸν ὑφίσταται τὴν αὐτὴν μοῖραν τῆς καταδυναστεύσεως, ἁπανταχοῦ δ' ἐπιβουλεύεται ὑπὸ φανερῶν τε καὶ λανθανόντων πολεμίων.

Καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι λαοί, ὀψιφανέστεροι ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀναγεννήσει, μετ' ἀξιοσημειώτου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἀγωνίζονται πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων, ἐνιαχοῦ δ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὁσημέραι κινδυνωδέστεροι καθιστάμενοι, ὁ Ἑλληνισμός, ἐν μὲν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐκδηλοῖ πρωτοφανῆ ἀπάθειαν, ἀφεθεὶς εἰς τὴν μοῖραν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ ἀλυτρώτῳ ὑποχωρεῖ καθ' ἑκάστην, ἕνεκα στερήσεως ἀρχηγοῦ δυναμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐθνικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἡ κρίσις εἶνε θλιβερὰ καὶ δέον ν' ἀνησυχήσῃ καὶ ἀπασχολήσῃ τὸ Πανελλήνιον.

Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐξετράπη τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ. Εἰς ἐλάχιστα συνετέλεσεν. Ὅ τι ἀγαθὸν ἐπῆλθεν, ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν προγονικῶν ἀρετῶν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κράτους ζημίαν μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν προσεπορίσατο. Προὐκλήθησαν δ' ἐξ αὐτῆς μεγάλαι συμφοραὶ καὶ ἰσχυραὶ ἀπογοητεύσεις.

Ἡ μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπιτυχία τῶν κρητικῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐξε-

---

1) Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐκθύμως συνιστᾷ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐφημερίδα, ἧς κύριος σκοπὸς ἔσται ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

γέρσεων μαρτυρεῖ τὴν πλημμελῆ ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν σκόπιμον καὶ πρακτικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Δέον ἐν τούτοις νὰ ὑποδειχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀστόχου ταύτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὁ δημοσιονομικὸς ὀργανισμὸς τοῦ κράτους ἐξηντλήθη μέχρι χρεωκοπίας. Θλιβεραὶ ὑπῆρξαν αἱ συνέπειαι τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἐγκλήματος, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος, τοσάκις ἐπιστρατευθὲν ἀσκόπως καὶ ἀπαρασκεύως, ὑπὸ τὴν πίεσιν δημαγωγικῆς ἐλαφρότητος, ἀπέδειξε παραδειγματικὴν ἀνικανότητα, ἐπιπολαιότητα τοιαύτην, ὥστε ἐν ἔτει 1897, προκληθέντος παραλόγως πολέμου ὑπὸ ἀσυνειδήτου δημαγωγίας, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης στρατιωτικῆς παρασκευῆς, ἕνεκα κυβερνητικῆς ἀβελτηρίας, ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ καὶ ὅ τι ἐκέκτητο, ἂν μὴ παρενέβαινεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη.

Ἀτυχῶς, καὶ κατὰ τὴν ἔκτοτε διαρρεύσασαν ὀκταετίαν τὰ παθήματα δὲν ἐσυνέτισαν οὔτε τὸ κράτος, οὔτε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ αὐτὴ ἀβουλία, ἡ αὐτὴ παλιμβουλία εἶνε οἱ γνώμονες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Τὸ κακῶς καὶ ἀδεξίως ἐφαρμοζόμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἐλλειπούσης τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος καθοριζομένης ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἁρμοδίων, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀδιαφοροῦντος ἐπίσης ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, πάντα ταῦτα ἄγουσι τὸ κράτος καὶ σὺν αὐτῷ τὸ ἔθνος πρὸς νέαν καταστροφήν.

Πᾶσα ἐκ τοῦ κράτους ἀπορρέουσα ἰσχὺς ἐξεμηδενίσθη. Ἡ ἀναρχία ὁσημέραι αἴρει θρασεῖαν τὴν κεφαλήν, ἐξαναγκάζουσα τὸ κράτος εἰς ὑποχώρησιν, ἢ εἰς συνθηκολογίαν. Ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία ἐξέκλινε τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Τὰ γενικὰ συμφέροντα ὑπετάγησαν εἰς τὰ ἀτομικά, τὰ κομματικά, τὰ ἐπαρχιακά. Ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη κατ' ὄνομα ὑφίστανται. Κολοσσιαῖον ἔλλειμμα ἐπιβαρύνει καὶ πάλιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, ἀπειλουμένης νέας πτωχεύσεως, καὶ ἴσως καθυποταγῆς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως εἰς βαρύτερον ξενικὸν ἔλεγχον καὶ ηγεμονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ὁσημέραι χειροτερεύει, ἰδίᾳ δ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ διατάραξις, αὐτὸ τοῦτο πενία. Ἐντεῦθεν αἱ μεταναστεύσεις, ἀθρόος ἐκπατρισμὸς πενομένων πληθυσμῶν.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ βουλῇ ἐργασία εἶνε αἱ κωλυσιεργίαι. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ψηφίζεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καμάτου, μετ' ἀγόνους συζητήσεις καὶ κωλυσιεργικὰς ἐπερωτήσεις, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, τῇ τελευταίᾳ τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. Αἱ δὲ ἐξαναγκαστικῶς καλούμεναι ἔκτακτοι Σύνοδοι ἄνευ αἰτίας στοιχίζουσιν ἑκατομμύρια εἰς τὸ ἐν καταστάσει πτωχεύσεως διατελοῦν ἑλληνικὸν ταμεῖον.

Τὸ πάντων ἀπελπιστικώτερον εἶνε ἡ τελεία ἔλλειψις στρατιωτικῆς συντάξεως. Ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς ἐκτελεῖ τὰ χρέη ἀστυνομίας, πολιτεύεται λογοκοπῶν ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, ἀπώλεσε τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τὸ ναυτικόν, ἂν ἤθελε κληθῇ καὶ πάλιν εἰς ἐνέργειαν, θὰ παρουσίαζε τὸ φαινόμενον τοῦ 1897. Μάτην αἱ διαμαρτυρίαι πλείστων φιλοτίμων ἀξιωματικῶν, θλιβομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ. Οὐδεμία σοβαρὰ λαμβάνεται μέριμνα περὶ ἀναδιοργανώσεως, περὶ συντάξεως. Πᾶς ψηφιζόμενος στρατιωτικὸς νόμος καταλήγει εἰς προβιβασμούς. Ἔχομεν στρατηγοὺς καὶ συνταγματάρχας. Ἀλλὰ ποῦ ὁ στρατός; Ὁ δὲ ὁπλισμὸς ἐλλείπει τέλεον. Δὲν ἀγοράζονται ὅπλα, καταρτίζονται μόνον ἐπιτροπαὶ πολυδάπανοι ὑπὲρ τοῦ πολεμικοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἄστοχος καὶ ἐπιβλαβής. Δὲν ὑπάρχει παράδοσις ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐργασίᾳ, ἐπιμονή, ἐξακολούθησις προγράμματος. Ἀναμένονται τὰ πάντα ἀπὸ

της καλοκαγαθίας τῶν φίλων. Δυστυχῶς οἱ φίλοι καταδεικνύονται καθ᾿ἑκάστην ἐγωϊσταὶ ἢ ἀδιάφοροι. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἐνέργειαι, ἀστόχως καὶ ἐπιπολαίως διεξαγόμεναι, οὐδέποτε ἐπήνεγκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα. Ἀβελτηρία καὶ ἀβουλία, ἔλλειψις μεθόδου καὶ εὐστοχίας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐπιβάλλεται εἰς πάντα φιλόπατριν νὰ καταγγείλῃ τὰ κακῶς κείμενα, νὰ προτείνῃ τὰ πρέποντα θεραπευτικὰ μέσα, νὰ προκαλέσῃ τὴν συνεργασίαν παντὸς ὑπὲρ τῶν κοινῶν διαφερομένου.

Ἡ συνείδησις τῶν καθηκόντων τούτων προὐκάλεσε τὴν ἵδρυσιν Ἐφημερίδος, κατὰ πρῶτον ἑβδομαδιαίας, βραδύτερον δὲ καὶ καθημερινῆς, καθ᾿ ὅσον ἐπιτρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁμοφρόνων. Γίνεται τοῦτο κατ᾿ ἐπίμονον προτροπὴν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, προθύμων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον.

Γενικὴ εὐχὴ παντὸς πονοῦντος τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἶνε ἡ σύνταξις καὶ ἡ σκόπιμος ὀργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἡ ἐξύψωσις τῆς ἐθνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προορισμοῦ του.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

1) Εἰλικρινὴς ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, τῆς βασιλείας, τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, τοῦ λαοῦ ἐξασκοῦντος διηνεκῶς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

2) Διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

3) Ὀργάνωσις τῆς Διοικήσεως.

4) Ἀνόρθωσις τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

5) Ἀξιοπρεπὴς μεταρρύθμισις τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Οἰκονομικὴ ὀργάνωσις διὰ τῆς φειδοῦς, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς δικαίας καὶ ἀναλόγου κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ᾿ ὄψει τοῦ εἰσοδήματος ἑκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ᾿ ἐξοχὴν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέσων φόρων.

7) Ἀπελευθέρωσις τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ Ἐλέγχου.

8) Ἄμεσος σύνταξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας. Κατάργησις τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἀποκλεισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς.

9) Σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

10) Προσέγγισις στενοτέρα τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐφημερίδος Ἐπιτροπὴ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Μαΐου 1905.

Διὰ πᾶσαν αἴτησιν ἀπευθυντέον: Διεύθυνσιν Ἐφημερίδος «Ἑλληνισμοῦ», ὁδὸς Σοφοκλέους 12. Ἀθήνας.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

Ἐν μὲν τῷ Ἐσωτερικῷ δρ. 12.

Ἐν δὲ τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. 12.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαΐου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου 1905	30 'Απριλ. 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,966,870.81	2,062,084.56
» τραπεζικὰ γραμμάτια 'Ιονικῆς Τραπέζης	»	157,315.—	251,320.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,428,940.—	1,224,882.—
'Εξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { 'Αντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	24,933,947.77	24,341,858.97
Προϊὸν ἐκδοθέντος 'Εθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν 'Ελληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	20,688.108.83	20,712,688.83
Δάνειον πρὸς τὴν 'Ελλ. Κυβέρν· ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
'Ομολογίαι 'Εθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,090.144.—	»	52,857,180.80	52,857,180.80
"Εντοκα γραμμάτια 'Ελληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	4,037,500	2,037,500.—
Προεξοφλήσεις	»	20,044,492.93	19,581,659.61
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,780,457.81	2,828.347.26
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,870,694.29	12,641,306.29
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	374,704.80	416,415.50
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,136,785.48	2,271,694.28
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,459,228.47	55,732,418.87
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,520.278.89	42,557,855.04
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	11,706,933.59	11,395,451.89
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ. Πρ. Τρ. 'Ηπειροθεσ.	»	4,648,577.89	4,740,521.29
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304,770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
'Ομολογίαι λαχ. δαν. 'Εθν. Τρ. τῆς 'Ελλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,831,799.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,223,861.60	8,269,196.32
'Απαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,667,239.34	2,646,017.55
"Εξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,635,421.07	1,631,914.47
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,065,203.69	2,059,885.68
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,216,169.16	3,267,059.83
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ 'Επιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. 'Εθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
'Εξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης 'Ηπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	1,714,440.90	679.572.27
	Δρ.	367,335,818.29	364,570,164.48

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.–	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ : I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42 II. » » Τραπέζης . . . » 42,131,707,61	»	110,910,283.03	113,894,071.39
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,494,954 63	3,819,012.88
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	17,277,427.67	14,856,539 16
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	534,750.59	710,646.34
Μερίσματα πληρωτέα	»	325,700.—	351,405.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 448,987.89 » τραπ. γραμ. » 9,140,640.38 }	»	9,589,619.27	6,950,513.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	365,429.40	32,694.05
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	238,550.30	402,220.75
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	353,531.92	16,182.99
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	10,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	20,688,108 83	20,712,688.83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	98,833.21	433,107.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	76,870,123.52	76,165,463.57
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσόν	»	45,966.690. –	45,966,690.—
» » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,493,600.—	20,493,600.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν	»	1,077,308.—	1,317,052.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	72,000.—	72,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,258,365.98	4,124,863.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	983,080.97	1,045,346.57
Διάφορα	»	2,611,176,90	2,351,914.42
	Δρ.	364,372,296.48	364,372,296.48

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

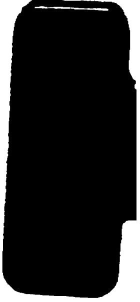
Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

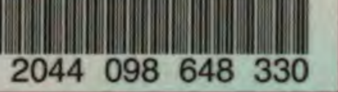
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1 Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . . Δρ. 1.—
2 Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι (ἐξηντλ.) » 1.—
3 Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, par G. N. Hatjidakis » 1.—
4 Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ Π. Καρολίδου. » 2.—
5 Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . » 3.—
6 Ἐθνικὰ Ἄσματα. . . . » 0,50
7 Ἐθνικὰ Ἄσματα, ἔκδοσις 6' ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη. . . » 1.—
8 «Πατρὶς» τραγῳδία Ι. Νικολάρα . . . » 1.—
9 Le Facteur Grec dans le problème oriental, par A. Z. Stephanopoli » 0.60
10 Notes sur la Question d'Orient. par O. de Besobrasow. . . » 0.60
11 Ἐθνικὴ Κατήχησις. ὑπὸ Ν. Καζάζη ἔκδοσις Β'. . . » 0.10
12 Γουλιέλμος Γλάδστων, τοῦ αὐτοῦ (ἐξηντλημένον) . . » 1.—
13 Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, τοῦ αὐτοῦ. (ἐξηντλημένον) . » 2.—
14 Ἡ Μακεδονία καὶ τα ἑλληνικὰ δίκαια, τοῦ αὐτοῦ . . . » 1.—
15 Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ αὐτοῦ. . . » 0.20
16 Προκήρυξις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (ἐξηντλημένον) . . » 0.—
17 **«Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα»**, βραβευμένον δρᾶμα ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . . . » 2.—
18 Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ) ὑπὸ Τερτίου Φιλίππωφ . . » 0.—
19 Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ) . » 2.—
20 Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ἐπικολυρικὸν ποίημα Χ. Χρηστοβασίλη (ἐξηντλ.). » 0.10
21 Τὰ Διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου, τυπογρ. φύλλ. 52. . . . » 5.—
22 Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν, ὑπὸ Ἡρακλ. Βασιάδου. » 1.50
23 Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900). » 2.—
24 Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. » 0.10
25 Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή, ὑπὸ Ν. Δουρνοβώ . . . » 1.—
26 Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . . » 1.—
27 L'Hellénisme et la Macédoine par Néoclès Kasasis. Paris 1902. . . fr. 1.—
28 Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ: ἐθνικὴ λογοδοσία ὑπὸ Ν. Καζάζη. . . λ. 0.10
29 Ἔθνος καὶ στρατός, τοῦ αὐτοῦ . . . » 0,10
30 Μακεδονικὰ Τραγούδια Γεωργίου Στρατήγη. . . . Δρ. 1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . « 7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα « 2.—

2044 098 648 330